ACADEMIA „ȘTEFAN CEL MARE” A MINISTERULUI
AFACERILOR INTERNE AL REPUBLICII MOLDOVA

Dinu OSTAVCIUC Tudor OSOIANU

RESPECTAREA DREPTURILOR OMULUI ÎN CADRUL URMĂRIRII PENALE - NORMATIVUL PROCESUAL PENAL NAȚIONAL, STANDARDELE EUROPENE ȘI INTERNAȚIONALE

CHIȘINĂU, 2025

© Ostavciuc Dinu, Osoianu Tudor, 2025
© Condrat Ruslan, copertă, 2025

ACADEMIA „ȘTEFAN CEL MARE” A MINISTERULUI
AFACERILOR INTERNE AL REPUBLICII MOLDOVA

Dinu OSTAVCIUC **Tudor OSOIANU**

RESPECTAREA DREPTURILOR OMULUI ÎN CADRUL URMĂRIRII PENALE - NORMATIVUL PROCESUAL PENAL NAȚIONAL, STANDARDELE EUROPENE ȘI INTERNAȚIONALE

Monografie

CHIȘINĂU, 2025

CZU 343.1:341.231.14
O-86

Lucrarea este recomandată spre publicare
de Senatului Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
proces-verbal nr. 2 din 13 noiembrie 2024

Redactor științific:
Valeriu CUȘNIR, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova, membru-corespondent al Academiei de Știință a Moldovei

Recenzenți:
Igor DOLEA, doctor habilitat în drept, profesor universitar, director, Institutul de Reforme Penale, ex-judecător, Curtea Constituțională a Republicii Moldova

Gheorghiță MATEUȚ, doctor în drept, profesor universitar, Facultatea de Drept, Universitatea Babeș-Bolyai, membru al Asociației Române de Drept Penal, ex-procuror, avocat, România

Pavel ABRAHAM, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea din București, România, ex-secretar de stat al MAI, ex-inspector general al Poliției Române

Design copertă
& concepție grafică:
Ruslan CONDRAT

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII DIN REPUBLICA MOLDOVA

Ostavciuc, Dinu.

Respectarea drepturilor omului în cadrul urmării penale – normativul procesual penal național, standardele europene și internaționale: Monografie / Dinu Ostavciuc, Tudor Osoianu; redactor științific: Valeriu Cușnir; Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova. – Chișinău: [Departamentul Editorial Poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare”], 2025 (PrintCaro). – 467 p.

Bibliogr.: p. 420-467 (572 tit.). – [100] ex.

ISBN 978-9975-170-17-8. – ISBN 978-9975-170-18-5 (PDF).

343.1:341.231.14

O-86

ISBN 978-9975-170-17-8.
ISBN 978-9975-170-18-5 (PDF)

CUPRINS

LISTA ABREVIERILOR.....7

CUVÂNT ÎNAINTE.....9

ARGUMENT.....14

INTRODUCERE.....19

I. DREPTURILE ŞI LIBERTĂŢILE FUNDAMENTALE ALE OMULUI ŞI DREPTUL PROCESUAL-PENAL...29

1.1. Aspecte generale privind respectarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale în procesul penal.....29

1.2. Impactul principiilor procesului penal şi ale condiţiilor generale ale urmăririi penale asupra garantării drepturilor fundamentale ale omului în cadrul etapelor premergătoare judecării cauzei penale.....40

II. OBLIGAŢIILE POZITIVE CE REZULTĂ DIN OCROTIREA DREPTULUI LA VIAŢĂ ŞI INADMISIBILITATEA TORTURII.....56

2.1. Garantarea dreptului la viaţă, inadmisibilitatea torturii şi a tratamentului inuman şi degradant.....56

2.2. Garanţiile investigării eficiente a deceselor şi maltratărilor.....61

2.3. Protejarea de violenţa domestică în cadrul urmăririi penale.....81

III. GARANTAREA DREPTULUI LA LIBERTATE ŞI SIGURANŢĂ ÎN FAZA URMĂRIRII PENALE....106

3.1. Respectarea drepturilor persoanei reţinute, bănuită de comiterea unei infracţiuni.....106

3.2. Respectarea drepturilor învinuitului în cadrul procedurilor de aplicare, prelungire şi contestare a arestului preventiv şi a arestului la domiciliu.....135

3.3. Asigurarea dreptului la libertate şi siguranţă în cadrul procedurii de examinare a demersurilor privind autorizarea internării în instituţia medicală pentru efectuarea expertizelor judiciare.....162

IV. SPECIFICUL GARANŢIILOR PROCESUALE CE REZULTĂ DIN DREPTUL LA UN PROCES ECHITABIL LA FAZA URMĂRIRII PENALE.....172

4.1. Accesul liber la justiţie.....172

4.2. Respectarea termenului rezonabil şi particularităţile procedurii de accelerare a urmăririi penale.....180
4.3. Respectarea prezumţiei de nevinovăţie.....211
4.4. Dreptul la informare cu privire la acuzaţiile în materie penală.....240
4.5. Dreptul la apărare şi dreptul la tăcere.....248
4.6. Dreptul la interpret.....281

V. GARANTAREA DREPTULUI LA VIAŢA PRIVATĂ ÎN CADRUL URMĂRIRII PENALE.....297
5.1. Garanţiile respectării dreptului la viaţă privată în cadrul procedeelor probatorii şi a măsurilor speciale de investigaţie.....297
5.2. Protecţia datelor cu caracter personal.....320

VI. OCROTIREA DREPTULUI DE PROPRIETATE ÎN CADRUL URMĂRIRII PENALE.....340
6.1. Revendicarea dreptului de proprietate prin intermediul acţiunii civile.....340
6.2. Condiţiile de limitare a dreptului de proprietate şi procedura de autorizare, aplicare şi contestare a sechestrului bunurilor.....357

VII. RESPECTAREA DREPTULUI *NON BIS IN IDEM* ŞI SECURITATEA RAPORTURILOR JURIDICE ÎN CADRUL URMĂRIRII PENALE.....386
7.1. Atragerea anterioară la răspundere pentru aceeaşi faptă în calitate de temei pentru decizia de a refuza începerea urmăririi penale, de a scoate persoana de sub urmărire penală, de a înceta urmărirea penală sau de a clasa procesul.....386
7.2. Asigurarea securităţii raporturilor juridice şi reluarea urmăririi penale.....404

CONCLUZII GENERALE ŞI RECOMANDĂRI.....411

BIBLIOGRAFIE.....420

LISTA ABREVIERILOR

alin. – alineat şi derivatele
art. – articol şi derivatele
CSJ – Curtea Supremă de Justiţie a Republicii Moldova
Hot. – Hotărâre
HCC – Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova
HP CSJ – Hotărârea Plenului Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova
DCP – Decizia colegiului penal al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova
DCSJ – Decizia Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova
DPCP – Decizia Plenului colegiului penal al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova
DCPL – Decizia colegiului penal lărgit al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova
DCC – Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova
ÎCP CSJ – Încheierea Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova
CA – Curtea de Apel
CC – Codul Contravenţional
CtEDO – Curtea Europeană a Drepturilor Omului
CEDO – Convenţia Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor Fundamentale, adoptată la Roma la 04.11.1950
CP – Codul penal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea Republicii Moldova nr. 985–XV din 18 aprilie 2002
CPP – Codul de procedură penală al Republicii Moldova, adoptat prin Legea Republicii Moldova nr. 122–XV din 14.03.2003
MC – Marea Cameră

MO – Monitorul Oficial
dos – dosar
c. – contra
coord. – coordonat
etc. – etcetera
Ed. – editura
ex. – exemplu
op.cit. – opera citată
nr. – număr şi derivatele
p. – pagină
Rec. – Recomandare
§. – paragraf şi derivatele
pct. – punct şi derivatele
s.a. – subliniat de autori
SAJGS – sistemul de asistenţă juridică garantată de stat

CUVÂNT ÎNAINTE

Garanţia fundamentală a unui proces echitabil impune cunoaşterea problematicii protecţiei drepturilor omului în cadrul urmăririi penale, necesită studiul aprofundat de către organele judiciare a cadrului legal naţional şi internaţional în materia drepturilor omului, a standardelor jurisprudenţei Curţii Europene a Drepturilor Omului. Mai mult, Hotărârile Curţii de la Strasbourg, relevând încălcări semnificative ale drepturilor omului, în faza de urmărire penală, arată că sunt necesare corecţii prompte.

Contextul modernizării sistemelor judiciare a produs o emulaţie creatoare. Atent la această sensibilă materie, la 15 noiembrie 2017, Ministerul Public din România a lansat proiectul *”Protecţia drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale în faza de urmărire penală”*. Conferinţele cu stagii de pregătire în domeniul prioritar al apărării drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale - organizate în centre universitare, cu participarea practicienilor din Republica Moldova-, au reunit procurori, judecători, avocaţi, poliţişti, fiind analizate încălcările constatate de CEDO, cauzele care le-au generat, apoi identificate soluţii de corectare şi eliminare.

La 25 ianuarie 2019, Procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie, a fost invitat în calitate de speaker la seminarul ocazionat de deschiderea oficială a anului judiciar al Curţii Europene a Drepturilor Omului, susţinând alocuţiunea cu tema *„Încrederea în autorităţile judiciare în contextul judiciarizării vieţii publice”*. Proiectul a mai marcat, în anul 2019, vizitele de lucru, succesive, la sediul PÎCCJ Bucureşti, a domnilor Guido Raimondi şi Linos – Alexandre Sicilianos, Preşedinţi ai Curţii de la Strasbourg.

În perioada 2021-2024, imperativele activităţii judiciare au inspirat seria de Conferinţe cu participare internaţională de la Chişinău -pe tema *„Protecţia drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului în procesul asigurării ordinii şi securităţii publice”*-, organizate, de Academia „Ştefan cel Mare”, din cadrul Ministerului Afacerilor Interne al Republicii.

În calitate de stat-candidat la Uniunea Europeană, preocu-

pat de alinierea la standardele legale europene, Republica Moldova şi-a angajat responsabilitatea asigurării drepturilor şi libertăţilor garantate de Convenţie tuturor persoanelor din jurisdicţia sa. Persistenţa încălcării drepturilor omului, are consecinţe negative asupra consolidării statului de drept, fapt confirmat şi de Hotărârile CEDO. Problematica respectării drepturilor omului în cadrul etapelor prejudiciare ale procesului penal rămâne astfel un subiect sensibil pentru întreaga societate.

Monografia *"Respectarea drepturilor omului în cadrul urmăririi penale"* este produsul unei *„scântei creatoare"* generată de acest context emulativ. Similar conferinţelor citate, ideea publicării acestei monografii, ca instrument de lucru, a fost inspirată autorilor lucrării de provocările multiple ale investigaţiilor penale. Într-o perioadă vizibil marcată de transformări profunde în arhitectura statului de drept, când dinamica socială şi presiunile geopolitice reconfigurează constant priorităţile naţionale, protecţia drepturilor fundamentale devine piatra de încercare a sistemelor judiciare moderne. În contextul exigenţelor înalte- în raport cu respectarea standardelor internaţionale şi alinierea la principiile democraţiei europene -, lucrarea semnată de *Dinu Ostavciuc* şi *Tudor Osoianu* se impune ca un demers ştiinţific de înaltă ţinută şi un veritabil instrument juridic destinat consolidării justiţiei penale în Republica Moldova.

Autorii practicieni cu experienţă considerabilă în activitatea judiciară - ofiţer de urmărire penală, conducător al organului de urmărire penală şi avocat, cadru ştiinţifico-didactic -, au fost direct implicaţi în aspecte complexe ale activităţii procesual penale, pornind de la studierea şi cunoaşterea detaliată a procedurilor, până la aplicarea lor în practică şi contribuţia la formarea viitorilor profesionişti ai organelor judiciare. Angajamentul direct reflectă impactul unei trăiri profunde pentru domeniul juridic, cu accent special pe protecţia drepturilor omului. Cercetarea acestei problematici şi soluţionarea deficienţelor constatate va contribui la îmbunătăţirea calităţii actului de justiţie, consolidarea încrederii cetăţenilor în instituţiile statului şi va avea un impact pozitiv asupra imaginii Republicii Moldova la nivel european şi internaţional.

Actualitatea temei abordate este pusă în evidenţă de urgenţa armonizării legislaţiei naţionale cu standardele Convenţiei Europene a Drepturilor Omului şi cu jurisprudenţa Curţii Europene a Drepturilor Omului. Nevoia armonizării este vizibilă,

într-un moment în care candidatura Republicii Moldova la Uniunea Europeană a transformat aceste exigenţe din deziderate teoretice în condiţii imperioase ale parcursului instituţional şi democratic. Monografia aduce în prim-plan acele realităţi juridice în care inadecvarea reglementărilor interne sau practicile judiciare deficitare generează riscuri sistemice de încălcare a drepturilor procesuale, oferind totodată repere normative şi propuneri de soluţionare temeinic fundamentate.

Importanţa şi originalitatea volumului sunt remarcabile. Tema lucrării de faţă, fiind nestudiată anterior în Republica Moldova, în faza de urmărire penală, la nivel monografic, lucrarea prezintă o considerabilă relevanţă teoretică şi practică. Importanţa subiectului este amplificată de caracterul nepublic al fazei de urmărire penală, etapă în care lipsa transparenţei şi a contradictorialităţii limitate poate crea spaţiu pentru derapaje instituţionale. Curajul şi ştiinţa abordării unei asemenea teme, de anvergura unei monografii, îl pot avea doar cercetătorii practicieni amplu confruntaţi cu problematica analizată şi atent cunoscători ai amplitudinii ei pe plan naţional şi internaţional. Din organizarea planului lucrării, modul şi succesiunea tratării problemelor puse în discuţie, precum şi din soluţiile identificate, în final, putem observa că autorii s-au ridicat, pe deplin, la pretenţiile şi dificultăţile acestei teme. Cu luciditate şi profunzime analitică, autorii reuşesc să realizeze o diagnoză minuţioasă a problematicii, îmbinând analiza cadrului normativ cu reflectarea consecinţelor practice ale interpretării şi aplicării acestuia. Ei demonstrează că protecţia drepturilor omului nu este un apanaj decorativ al procesului penal, ci reprezintă esenţa axiologică şi funcţională a acestuia, fără de care nici justiţia, nici statul de drept nu pot exista în mod autentic.

Metoda de cercetare este fundamentată ştiinţific. Pornind de la această premisă fundamentală, monografia îşi dobândeşte greutatea ştiinţifică şi relevanţa metodologică prin adoptarea unei abordări pluraliste. Prin metoda comparativă, autorii evidenţiază convergenţele şi disonanţele existente între legislaţia procesual-penală naţională şi reglementările statelor europene, iar prin metoda empirică analizează în profunzime jurisprudenţa CtEDO, hotărârile Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, dar şi deciziile instanţelor interne, reuşind să contureze tipologii recurente de încălcare a drepturilor fundamentale şi să identifice cauzele lor sistemice.

Un element de originalitate incontestabilă îl constituie delimitarea şi sistematizarea coerentă a principiilor procesului penal, aplicabile cu precădere în faza urmăririi penale. Această stratificare metodică a garanţiilor procesuale, îmbogăţeşte patrimoniul doctrinar autohton şi, mai mult, furnizează un ghid operaţional aplicabil în activitatea curentă a practicienilor dreptului. În plus, autorii nu se limitează la constatări teoretice. Ipotezele de cercetare sunt validate printr-o analiză critică şi realistă a practicii judiciare, oferind o imagine clară a decalajelor dintre normă şi realitatea procesuală.

Într-o manieră care îmbină fineţea studiului doctrinar cu responsabilitatea civică, autorii formulează propuneri concrete *de lege ferenda* menite să corecteze disfuncţionalităţile identificate.

Aceste propuneri sunt susţinute printr-o integrare exemplară a jurisprudenţei Curţii Europene a Drepturilor Omului, ceea ce conferă monografiei legitimitate teoretică, precum şi forţă practică, transformând-o într-un *ghid reformator al justiţiei penale* moldoveneşti în spiritul valorilor europene. Organele de urmărire penală vor fi mai independente şi reziliente, în contextul posibilelor presiuni exercitate de celelalte puteri, de mass-media ori chiar de societate. La o examinare atentă, remarcăm că, multe presiuni au ca sursă chiar disfuncţionalităţile sistemului judiciar. Pentru consolidarea încrederii este esenţială creşterea „legitimităţii funcţionale" a sistemului judiciar, utilizând acest ghid reformator apt de asigurarea unor servicii de înaltă calitate.

În *concluzie,* lucrarea realizată de autorii Dinu Ostavciuc şi Tudor Osoianu se afirmă ca un produs academic de înaltă ţinută ştiinţifică şi, mai mult, un document strategic menit să orienteze dezvoltarea unui sistem de justiţie penală echitabil, modern şi respectuos faţă de drepturile fundamentale. Prin claritatea diagnosticului, prin rigoarea propunerilor şi prin viziunea integratoare pe care o promovează, această monografie devine un instrument indispensabil pentru practicienii dreptului, pentru decidenţii politici şi instituţionali.

În calitate de fost Procuror General al României - promotor al unor proiecte şi strategii de formare privind protecţia drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale, desfăşurate pe ambele maluri ale Prutului -, de profesor universitar implicat activ în formarea juriştilor, apreciez şi recomand prezenta monografie. Mă regăsesc pe deplin în spiritul ştiinţific, practic şi creativ al acestei

lucrări, care nu doar analizează, constată şi critică, ci propune şi construieşte. Sub amprenta evoluţiei istorice, într-o epocă în care încrederea cetăţeanului în actul de justiţie este esenţială pentru coeziunea socială şi pentru credibilitatea instituţiilor statului, această lucrare devine o contribuţie vitală pentru arhitectura unei justiţii moderne, europene şi profund umane.

Juriştii formaţi azi, în spiritul prezentei lucrări monografice, al protecţiei drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale, vor asigura ordinea de drept şi pacea socială de mâine pregătind Justiţia europeană, modernă, a Mileniului III. Vom valorifica astfel tezaurul de înţelepciune juridică al dictonului lăsat de străbunii noştri latini "*Si Vis Pacem Para Justitiam", „Dacă vrei pace (socială) pregăteşte Justiţia"*.

Profesor univ. dr. Augustin LAZĂR,
ex-Procuror General al României

ARGUMENT

Standardele normative care rezultă din prevederile Convenţiei Europene şi activitatea jurisdicţională a CtEDO au avut şi continuă să aibă un impact pozitiv asupra procesului de transformare şi modelare a normelor procesual-penale naţionale în conformitate cu valorile democratice. Implementarea acestora în justiţia naţională constituie o premisă importantă în contextul aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană. Pe bună dreptate, Înalta Curte a statuat că „...jurisprudenţa sa constituie un instrument de armonizare a regimurilor juridice naţionale, prin luarea în considerare a standardului minim de protecţie dat de prevederile Convenţiei. Hotărârile pronunţate de către Curte au nu numai rolul de a soluţiona cauzele cu care ea este sesizată, ci şi pe acela ca pe un plan mai larg să clarifice şi să dezvolte normele Convenţiei, contribuind pe această cale la respectarea angajamentelor pe care acestea şi le-au asumat în calitatea lor de părţi contractante. Prin urmare, sub aspectul ierarhiei, normele Convenţiei au o forţă juridică superioară normelor juridice interne".

În această ordine de idei, o preocupare majoră în domeniului procesului penal vizează asigurarea drepturilor omului în cadrul etapelor prejudiciare, care a suscitat şi continuă să suscite interes şi numeroase dezbateri ştiinţifice. Acest fapt se datorează atât insuficienţei de reglementare a procedurii acţiunilor organelor abilitate la această etapă, cât şi adoptării unor norme vagi şi contradictorii, care nu satisfac cerinţele CEDO privind claritatea, accesibilitatea şi previzibilitatea normelor. Or, la etapa prejudiciară a procesului penal, organul de urmărire penală efectuează acţiuni care implică, pe de o parte, atingerea drepturilor omului, cu referire la cel bănuit (bănuiţi) în săvârşirea de fapte prejudiciabile, iar pe de altă parte, există dezideratul respectării drepturilor persoanei (persoanelor) care au avut de suferit prejudicii în urma faptei săvârşite, în privinţa căreia se exercită acţiuni de cercetare.

Cele invocate ne determină să constatăm că problematica respectării drepturilor omului în cadrul etapelor prejudiciare ale procesului penal rămâne a fi un subiect sensibil pentru întreaga societate. Acest lucru justifică cercetarea monografică de faţă în

vederea identificării incoerenţelor, lacunelor şi coliziunilor normativ-procesuale, precum şi elaborarea unor soluţii, inclusiv de *lege ferenda*, în vederea îmbunătăţirii legislaţiei în materie.

În contextul celor remarcate, lucrarea „***Respectarea drepturilor omului în cadrul urmăririi penale – normativul procesual penal naţional, standardele europene şi internaţionale***" elucidează subiecte relevante şi actuale, este în pas cu dezvoltările recente din domeniul justiţiei penale, încadrându-se în perimetrul Acordului de Asociere între Republica Moldova şi Uniunea Europeană din 27.06.2014, în special ce ţine de obiectivele consolidării statului de drept şi respectării drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale şi de clauzele Titlului III - Libertate, securitate şi justiţie (Monitorul Oficial al RM nr.185-199/442 din 18.07.2014).

Materialul este bine structurat, logic şi consecvent expus, autorii reuşind într-o manieră accesibilă să opereze o analiză a lucrărilor ştiinţifice la tema tezei, publicate atât în Republica Moldova şi România, cât şi în alte state.

Astfel, lucrarea relevă şi interpretează o diversitate de noţiuni şi reglementări de drept, operează cu viziuni doctrinare, cu norme de procedură şi jurisprudenţă, sesizează o evaluare pertinentă a normelor-principii cu privire la drepturile persoanei în cadrul etapei prejudiciare, argumentează necesitatea sistematizării principiilor ce revin etapei împricinate, explică jurisprudenţa CtEDO, speţe din practica judiciară naţională, formulând concluzii proprii, viziuni şi recomandări.

Efortul ştiinţific principal al autorilor a fost centrat pe tratamentul etapei prejudiciare a procesului penal prin optica asigurării drepturilor persoanei, axându-se cu precădere pe:

- analiza şi evaluarea surselor doctrinare privind etapa prejudiciară a procesului penal şi specificul acţiunilor de urmărire penală în cadrul acesteia;
- impactul principiilor procesului penal şi ale condiţiilor generale ale urmăririi penale asupra garanţiilor juridice privind drepturile fundamentale ale omului în cadrul etapei prejudiciare;
- specificul asigurării garanţiilor privind dreptul la viaţă, inadmisibilitatea torturii şi a tratamentului inuman şi degradant prin investigarea eficientă a deceselor şi maltratărilor;
- protejarea de violenţă domestică în cadrul etapelor prejudiciare;
- exigenţele procesuale privind respectarea dreptului la li-

bertate şi siguranţă la faza prejudiciară;

- specificul garanţiilor procesuale privind dreptul la un proces echitabil la etapa prejudiciară;

- respectarea dreptului la viaţa privată în cadrul etapei prejudiciare;

- ocrotirea dreptului de proprietate în cadrul etapei prejudiciare;

- particularităţile manifestării principiului *non bis in idem* şi securităţii raporturilor juridice în cadrul etapei prejudiciare.

Lucrarea „***Respectarea drepturilor omului în cadrul urmăririi penale – normativul procesual penal naţional, standardele europene şi internaţionale***" se remarcă prin densitate de termeni şi definiţii de specialitate, susţinere de polemici ştiinţifice, de analiză şi sinteză, de identificare a unor probleme ştiinţifice şi soluţii adecvate, de interpretare şi generalizare etc. De asemenea, sesizează numeroase valenţe practico-aplicative utile pentru factorii antrenaţi în vederea exercitării actului de justiţie, implicit la faza prejudiciară a procesului penal, precum: conturarea indicatorilor cantitativi şi calitativi şi a limitelor legislative privind respectarea drepturilor persoanei; argumentarea dezideratelor ce marchează respectarea drepturilor persoanei; identificarea erorilor şi carenţelor legislative ce aduc atingere drepturilor persoanei; proiectarea mecanismului de asigurare a proporţionalităţii dintre limitarea drepturilor şi libertăţilor omului şi scopul legitim urmărit; formularea soluţiilor legislative în vederea rezolvării deficienţelor actuale, prin prisma respectării drepturilor omului, de pe o parte, şi capacitatea efectivă de aplicare a legii, pe de altă parte, ţinându-se cont de interesele justiţiei într-un stat de drept.

Tratamentul riguros şi de amplitudine privind drepturile persoanei în cadrul etapei prejudiciare a procesului penal este fundamentat pe un vast suport bibliografic, reprezentat de monografii, tratate, cursuri, studii juridice, acte normative naţionale şi internaţionale în materie, multiple speţe din jurisprudenţa naţională şi a Curţii Europene pentru Drepturile Omului. Totodată, lucrarea reclamă un nuanţat caracter interdisciplinar, or asigurarea drepturilor persoanei la etapa prejudiciară este tratată nu doar în cadrul dreptului procesual-penal, dar şi prin prisma teoriei generale a dreptului, dreptului constituţional, dreptului penal, dreptului european, fapt care amplifică valenţele teoretice şi aplicative ale cercetării.

Originalitatea acestei lucrări derivă din analiza şi evaluarea jurisprudenţei CtEDO versus Republica Moldova, doctrinei şi practicilor europene, ceea ce a contribuit la relevarea cauzelor şi condiţiilor care au favorizat încălcarea drepturilor omului la etapa prejudiciară a procesului penal, precum şi la prevenirea potenţialelor abuzuri şi excese din partea factorilor chemaţi să aplice legea. În unison, prin cercetarea realizată au fost identificate oportunităţi şi soluţii privind eradicarea practicilor vicioase de interpretare şi de aplicare arbitrară a normelor de procedură penală contrar standardelor internaţionale, urmărindu-se consolidarea regimului de protecţie a drepturilor omului, pe de o parte, şi sporirea capacităţii de aplicare a legii, pe de altă parte, ţinându-se cont de exigenţele justiţiei într-un stat de drept. În lucrare, cu titlu novatoriu pentru doctrina autohtonă, este realizată o cercetare tematică complexă privind problematica teoretico-normativă şi practică cu care se confruntă organele abilitate ale statutului la etapa prejudiciară, manoperă prin care a fost conturată şi lansată spre dezbateri ştiinţifice o direcţie nouă de cercetare – *asigurarea drepturilor omului în cadrul etapei prejudiciare* – fundamentată pe mai multe teze principial noi privind principiile şi aplicabilitatea normelor procesuale specifice acestei faze, implicit:

– revizuirea sistemului de principii ale procesului penal şi propunerea sistematizării acestora în principii specifice *fazei prejudiciare* şi principii specifice *fazei judiciare*;

– identificarea corelaţionării condiţiilor generale ale urmăririi penale cu principiile procesului penal, inclusiv cu principiile specifice fazei prejudiciare;

– argumentarea existenţei unor conexiuni relevante: conexiunea condiţiei cercetării complete, obiective şi sub toate aspectele a circumstanţelor cauzelor penale (art.254 CPP) cu principiul accesului liber la justiţie (art.19 CPP) şi cu principiul oficialităţii (art.28 CPP); conexiunea termenului urmăririi penale (art.259 şi 259/1 CPP) cu principiul respectării termenului rezonabil al urmăririi penale (art. 20 CPP) etc.;

– argumentarea legăturii indisolubile între aflarea adevărului (ca principiu fundamental al procesului penal), probatoriul penal (invocarea de probe şi propunerea de probe, admiterea şi administrarea lor în scopul constatării circumstanţelor care au importanţă pentru cauză) şi scopul procesului penal (orice persoană care a săvârşit o infracţiune să fie pedepsită potrivit vino-

văției sale și nicio persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală și condamnată);

– fundamentarea respectării drepturilor și libertăților participanților la etapa prejudiciară a procesului penal prin invocarea unor temeiuri noi a nulității actelor procedurale și delimitarea la nivel normativ a nulităților relative de cele absolute;

– clarificarea regimului juridic al măsurilor luate de organele abilitate la etapa prejudiciară, elucidarea poziției juridice a participanților, regimului și efectelor deciziilor adoptate, precum și promovarea propunerilor de *lege ferenda* în vederea consolidării regimului de protecție a drepturilor și libertăților omului în cadrul etapei prejudiciare ale procesului penal.

Așadar, lucrarea de față sesizează un șir de teze novatorii și originale pentru știință și practică care se înscriu reușit în aria științei dreptului procesual-penal, venind să completeze și să dezvolte doctrina și jurisprudența aferentă, precum și să proiecteze noi deschideri pentru cercetări științifice de perspectivă. Lucrarea este de o înaltă valoare teoretico-științifică și aplicativă, poate servi drept suport de asistență pentru factorii decizionali la elaborarea politicilor publice în domeniul justiției penale, contribuind la armonizarea legislației naționale la standardele europene. Lucrarea poate servi și drept suport de asistență angajaților cu atribuții în sfera justiției penale: judecători, procurori, ofițeri de urmărire penală, ofițeri de investigație, avocați, polițiști ș.a. Totodată, studiul poate fi de interes și utilitate pentru cei antrenați în activitatea didactică și de cercetare: cercetători științifici, cadre universitare, studenți, masteranzi, doctoranzi, dar și toți cei care manifestă interes față de tematica justiției penale.

Valeriu CUȘNIR,
doctor habilitat în drept, profesor universitar,
membru corespondent
al Academiei de Științe a Moldovei

INTRODUCERE

Motivaţia alegerii subiectului. Alegerea temei a fost influenţată, în primul rând, de aspecte personale. Având experienţa în calitate de ofiţer de urmărire penală, conducător al organului de urmărire penală, avocat şi cadru ştiinţifico-didactic, autorii au fost direct implicaţi în diverse aspecte ale activităţii procesuale penale, de la studierea şi cunoaşterea detaliată a procedurilor, până la aplicarea lor în practică şi contribuţia la formarea viitorilor profesionişti ai organelor judiciare. Această implicare directă reflectă o trăire profundă pentru domeniul juridic, cu accent special pe protecţia drepturilor omului.

Republica Moldova are calitatea de stat-candidat în Uniunea Europeană, ceea ce impune o aliniere a cadrului legal la standardele europene. Astfel, ţara şi-a angajat responsabilitatea de a asigura respectarea drepturilor şi libertăţilor garantate de Convenţie pentru toate persoanele aflate în jurisdicţia sa.

Cu toate acestea, în ciuda eforturilor periodice de armonizare legislativă, persistă numeroase încălcări ale drepturilor omului. Această deficienţă are consecinţe negative asupra consolidării statului de drept, confirmată şi de numeroasele condamnări la Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Republica Moldova s-a văzut obligată să suporte consecinţe financiare semnificative, care au afectat bugetul de stat.

Prin urmare, problema respectării drepturilor omului în cadrul etapelor prejudiciare ale procesului penal rămâne un subiect sensibil pentru întreaga societate. Cercetarea acestei probleme şi soluţionarea deficienţelor constatate ar contribui la îmbunătăţirea calităţii actului de justiţie, consolidarea încrederii cetăţenilor în instituţiile statului şi ar avea un impact pozitiv asupra imaginii Republicii Moldova la nivel european şi internaţional.

Actualitatea şi importanţa temei. Republica Moldova îşi orientează perspectivele spre integrarea europeană, asumându-şi îndeplinirea obligaţiilor ce se impun. Una din obligaţiile de aderare constituie capacitatea justiţiei interne de a aplica creaţiile comunitare, implicit prin respectarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului. Or, prin ratificarea Convenţiei pentru

Apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor Fundamentale, Republica Moldova s-a angajat să asigure respectarea drepturilor şi libertăţilor garantate de Convenţie tuturor peroanelor care se află în jurisdicţia sa.

În pofida armonizărilor legislative periodice, se înregistrează multiple încălcări ale drepturilor omului, iar această deficienţă are impact negativ asupra consolidării statului de drept. Acest fapt este dovedit şi prin numeroasele condamnări la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Republica Moldova fiind obligată să achite sume colosale din bugetul de stat. Bunăoară, banii respectivi puteau fi folosiţi pentru dezvoltarea ţării, protecţia socială etc., în schimb, datorită legislaţiei imperfecte, activităţii ineficiente a autorităţilor de aplicare a legii, a corupţiei, sumele respective au fost utilizate pentru repararea prejudiciului persoanelor cărora li s-au încălcat drepturile şi libertăţile , în special în cadrul procesului penal. Plus la aceasta, Curtea Constituţională s-a pronunţat asupra neconstituţionalităţii mai multor norme de procedură penală, inclusiv cele aplicabile etapelor premergătoare judecăţii, iar legislativul întârzie să vină cu modificările şi completările de rigoare.

Pe lângă prevederile legale care aduc atingeri anumitor drepturi ale persoanei, un impact negativ asupra procesului de realizare a justiţiei a avut şi pandemia COVID-19, în urma declanşării căreia au fost impuse un şir de restricţii de către autorităţi.

Totodată, sunt de menţionat multiplele modificări ale Codului de procedură penală din ultimii ani, realizate prin Legea nr. 316 din 17.11.2022 (în vigoare din 09.01.2023);[1] Hotărârea Curţii Constituţionale nr. 3 din 24.01.2023;[2] Legea nr. 9 din 02.02.2023 (în vigoare din 18.03.2023);[3] Legea nr. 52 din 16.03.2023 (în vigoare din 24.03.2023);[4] Legea nr. 83 din 14.04.2023 (în vi-

[1] Legea Nr. 316 din 17-11-2022 pentru modificarea unor acte normative (*asigurarea drepturilor victimelor în cazul infracţiunilor privind viaţa sexuală şi violenţa în familie*). Publicată: 09.12.2022 în Monitorul Oficial Nr. 394-400 art. 737.

[2] HCC Curţii Constituţionale a Republicii Moldova Nr. 3 din 24.01.2023 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 321 alin. (2) pct. 3) şi alin. (4) din Codul de procedură penală (*renunţarea inculpatului la dreptul de a fi prezent la şedinţa de judecată*) . Publicată: 03.02.2023 în Monitorul Oficial Nr. 31-34 art. 14.

[3] Legea Nr. 9 din 02.02.2023 pentru modificarea unor acte normative. Publicată: 18.02.2023 în Monitorul Oficial Nr. 53-56 art. 98.

[4] Legea Nr. 52 din 16.03.2023 pentru implementarea considerentelor unor hotărâri ale Curţii Constituţionale. Publicată: 24.03.2023 în Monitorul Oficial

goare din 02.08.2023);[5] Legea nr. 245 din 31.07.2023 (în vigoare din 22.08.2023);[6] Legea nr. 246 din 31.07.2023 (în vigoare din 01.09.2023);[7] Legea 286 din 05.10.2023 (în vigoare din 01.01.2024);[8] Legea 365 din 24.11.2023 (în vigoare din 01.03.2024);[9] Legea nr. 86 din 12.04.2024 (în vigoare din 16.05.2024);[10] Legea 223 din 31.07.2024 (în vigoare din 15.08.2024);[11] Legea nr. 136 din 06.06.2024 (în vigoare din 07.09.2024).[12]

Prin urmare, problematica respectării drepturilor omului în cadrul urmăririi penale rămâne a fi un subiect sensibil pentru întreaga societate, iar cercetarea acestuia, prin soluționarea problemelor acumulate, va spori calitatea actului de justiție și încrederea cetățenilor în instituțiile statului, precum și a imaginii Republicii Moldova la nivel european și internațional.

Specificul investigațiilor penale este determinat de lipsa publicității și a caracterului necontradictoriu al urmăririi penale, care nu oferă posibilitatea societății de a realiza un control asupra activităților desfășurate, astfel nu sunt excluse potențialele abuzuri și excese în sfera respectării drepturilor persoanei. Din acest considerent, lucrarea urmărește revizuirea și analiza unor garanții de care beneficiază părțile, precum și evaluarea aplicabilității acestora de către organele competente ale statului.

Publicația se axează pe realizarea unei cercetării complexe, atât sub aspect teoretic, cât și practic, prin sistematizarea practicii judiciare naționale și internaționale în scopul identificării

Nr. 97-99 art. 150.

[5] Legea Nr. 83 din 14.04.2023 pentru modificarea unor acte normative. Publicată: 02.05.2023 în Monitorul Oficial Nr. 154 art. 240.

[6] Legea Nr. 245 din 31.07.2023 pentru modificarea unor acte normative (modificarea Codului de procedură penală și a Codului contravențional). Publicată: 22.08.2023 în Monitorul Oficial Nr. 325-327 art. 579.

[7] Legea Nr. 246 din 31.07.2023 pentru modificarea unor acte normative (modificarea cadrului normativ conex reformei Curții Supreme de Justiție). Publicată: 18.08.2023 în Monitorul Oficial Nr. 318-321 art. 570.

8 Legea Nr. 248 din 05.10.2023 pentru modificarea unor acte normative (privind activitatea specială de investigație). Publicată: 28.11.2023 în Monitorul Oficial Nr. 452-454 art. 772.

[9] Legea Nr. 365 din 24.11.2023 pentru modificarea unor acte normative. Publicată: 28.11.2023 în Monitorul Oficial Nr. 452-454 art. 782.

[10] Legea Nr. 86 din 14.04.2024 pentru modificarea unor acte normative. Publicată: 16.05.2024 în Monitorul Oficial Nr. 209-212 art. 295.

[11] Legea Nr. 223 din 31.07.2024 pentru modificarea unor acte normative. Publicată: 15.08.2024 în Monitorul Oficial Nr. 355-357 art. 555.

[12] Legea Nr. 136 din 06.06.2024 pentru modificarea unor acte normative. Publicată: 07.06.2024 în Monitorul Oficial Nr. 245-246 art. 353.

unor omisiuni de ordin legislativ, care aduc atingeri drepturilor persoanei în cadrul etapei premergătoare judecăţii, precum şi analiza doctrinară în vederea evidenţierii conceptelor-cheie ale subiectului.

În baza cercetărilor au fost înaintate propuneri de *lege-ferenda* în vederea îmbunătăţirii cadrului normativ aferent, inclusiv au fost identificate soluţii privind înlăturarea practicilor vicioase de aplicare a legii, urmărindu-se consolidarea regimului de asigurare drepturilor omului, de pe o parte, şi sporirea capacităţii de aplicare a legii, pe de altă parte, ţinându-se cont de exigenţele justiţiei într-un stat de drept.

Totodată, studiul vine cu propuneri şi argumente de rigoare privind utilizarea mecanismelor legale pentru asigurarea şi garantarea drepturilor părţilor în proces în coraport cu investigaţiile penale şi proporţionalitatea restrângerii unor drepturi şi libertăţi, prin urmărirea unui scop legitim, asigurându-se un echilibru între limitarea drepturilor şi libertăţilor cu scopul legitim urmărit.

Garantarea drepturilor omului este una din sarcinile de bază ale unei societăţi democratice ce tinde spre dezvoltare. Restrângerea anumitor drepturi şi libertăţi poate avea loc doar dacă există un scop legitim. Constatarea violării drepturilor cetăţenilor Republicii Moldova de către CtEDO, declararea neconstituţională a unor norme procesual-penale, aplicarea neunitară de către instanţele naţionale a unor şi aceloraşi norme, inexistenţa unei practici judiciare uniforme, concurenţa şi interpretarea ambiguă a normelor de procedură de către diferiţi subiecţi procesuali etc. scot în evidenţă importanţa şi necesitatea unei cercetări ample a subiectului drepturilor omului în cadrul procesului penal, în mod special la etapele premergătoare judecăţii. Or, etapele respective sunt determinate de lipsa publicităţii şi a caracterului limitat al contradictorialităţii, care nu oferă posibilitatea societăţii de a realiza un control asupra activităţilor desfăşurate, aşa cum se întâmplă la faza judecării cauzelor penale.

Importanţa şi necesitatea respectării drepturilor omului la etapele prejudiciare ale procesului penal este dictată şi de oportunitatea identificării şi eliminării cauzelor de încălcare a drepturilor omului de către CtEDO, şi venirea cu propuneri eficiente pentru anticiparea noilor condamnări, neaplicarea eronată de către instituţiile statului a diferitor abordări şi interpretări a normelor procesual-penale, eliminarea manoperelor viciate de ad-

ministrare a probelor, care ar periclita principiul echităţii procesului la fazele lui incipiente.

Nu în ultimă instanţă, importanţa şi oportunitatea cercetării subiectului este determinată de necesitatea identificării lacunelor legislative ce afectează garantarea drepturilor şi libertăţilor părţilor, precum şi de necesitatea elaborării unor instrumente efective pentru eliminarea abuzurilor din partea persoanelor care efectuează şi/conduc urmărirea penală.

Scopul monografiei este cercetarea complexă a garanţilor internaţionale şi naţionale în domeniul asigurării drepturilor omului în cadrul urmăririi penale în vederea evaluării necesităţilor de perfecţionare a legislaţiei şi de promovare a bunelor practici.

În vederea realizării scopului, atât în aspect teoretic, cât şi în aspect practic, au fost trasate următoarele **obiective**:

1. Identificarea cauzelor constatării de către CtEDO a nerespectării drepturilor şi libertăţilor participanţilor în proces, până la transmiterea dosarului penal în instanţă;

2. Evaluarea oportunităţii de a schimba practicile vicioase de interpretare şi de aplicare arbitrară a normelor de procedură penală de către organele de urmărire penală contrar standardelor internaţionale în materia respectării drepturilor fundamentale;

3. Constatarea circumstanţelor care determină aplicarea eronată, arbitrară sau diferită de către instituţiile statului a normelor procesual-penale ce garantează sau limitează drepturile la faza urmăririi penale;

4. Fundamentarea unui mecanism consecvent în vederea asigurării proporţionalităţii dintre limitarea drepturilor şi libertăţilor omului şi scopul legitim urmărit în cadrul urmăririi penale;

5. Elaborarea conceptului de asigurare şi garantare a drepturilor şi libertăţilor participanţilor la etapa prejudiciară a procesului penal, prin identificarea unor temeiuri noi de aplicare a nulităţii actului juridic;

6. Evaluarea oportunităţii de a interveni cu propuneri de *lege ferenda* în vederea armonizării şi eficientizării activităţii organelor de aplicare a legii, cu referire la etapa procesului penal, premărgătoate judecăţii.

Ipoteza cercetării. Legislaţia procesual-penală din Republica Moldova, care asigură respectarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale la faza urmăririi penale, trebuie să fie în concordanţă cu tratatele internaţionale în materia drepturilor omului, Con-

stituţia Republicii Moldova, Hotărârile Curţii Europene a Drepturilor Omului şi a Curţii Constituţionale, fapt care ne-a stimulat să evaluăm calitatea normelor de procedură, pornind de la reiterarea şi analiza standardelor din domeniul respectiv.

Cercetarea adoptă o abordare holistică a drepturilor omului pentru a soluţiona şirul de probleme existente în etapele prejudiciare ale procesului penal, urmărindu-se atingerea rezultatelor scontate în Programul naţional în domeniile cercetării şi inovării pentru anii 2020-2023 (HG nr. 381/2019), Prioritatea strategică IV. Provocări societale, pct. 29 subpct. 1), lit. b) *evaluarea actului de justiţie prin testarea satisfacţiei beneficiarilor – persoane fizice şi persoane juridic*e, precum şi lit. h) *consolidarea mecanismelor de protecţie a drepturilor omului şi a capacităţilor de funcţionare a instituţiilor puterii de stat în contextul necesităţilor de modernizare prin dezvoltare şi democratizare*.

În mod clar, cercetarea asigură o sinergie cu acţiunile relevante din Strategia privind asigurarea independenţei şi integrităţii sectorului justiţiei pentru 2021-2024.

Aşadar, reieşind din obiectivele trasate în prezenta cercetare, aceasta va avea un impact pozitiv asupra activităţii organelor de urmărire penală, procurorilor, precum şi a instanţelor judecătoreşti care va contribui la:

– instruirea studenţilor facultăţilor de drept în spiritul respectării drepturilor omului în etapele prejudiciare;

organizarea cursurilor de perfecţionare a ofiţerilor de urmărire penală, procurorilor şi a judecătorilor, pentru a identifica bunele practici în materie de urmărire penală;

– organizarea cursurilor pentru reprezentanţii ONG-lor, cu scopul de a informa cu ultimele modificări a legislaţii şi cu practica judiciară în domeniul respectării drepturilor omului în etapa premărgătoare a judecăţii în procesele penale;

– perfecţionarea cadrelor didactice din instituţiile de învăţământ superior în domeniul respectării drepturilor omului;

– perfecţionarea avocaţilor, care nemijlocit au drept scop de a interveni prompt întru respectarea drepturilor persoanei în cadrul procesului penal;

– cercetarea inevitabil va contribui la modificarea legislaţiei în vigoare în scopul armonizării legislaţiei cu standardele UE;

– evaluarea actului de justiţie prin testarea satisfacţiei beneficiarilor persoane fizice şi persoane juridice (Programul naţional în domeniile cercetării şi inovării pentru anii 2020-2023 (HG

nr. 381/2019), Prioritatea strategică IV. Provocări societale, pct. 29 subpct. 1), lit. b));

– consolidarea mecanismelor de protecţie a drepturilor omului şi a capacităţilor de funcţionare a instituţiilor puterii de stat în contextul necesităţilor de modernizare prin dezvoltare şi democratizare (Programul naţional în domeniile cercetării şi inovării pentru anii 2020-2023 (HG nr. 381/2019), Prioritatea strategică IV. Provocări societale, pct. 29 subpct. 1), lit. h)).

Noutatea şi originalitatea. Noutatea teoreticăcă a prezentei cercetării constă în identificarea omisiunilor, incoerenţelor şi coliziunilor de ordin legislativ, care aduc atingeri drepturilor persoanei în cadrul urmăririi penale, care vor fi analizate în baza practicii judiciare a instanţelor judecătoreşti, Curţii de Apel, Curţii Supreme de Justiţie, precum şi a Hotărârilor şi a Deciziilor Curţii Constituţionale a Republicii Moldova.

Totodată, noutatea studiului realizat constă în elaborarea argumentată a unui set de recomandări sub formă de *lege ferenda* în vederea consolidării regimului de protecţie a drepturilor omului în cadrul etapelor premergătoare judecăţii.

Originalitatea cercetărilor se desprinde din analiza şi evaluarea jurisprudenţei CtEDO versus Republica Moldova, doctrinei şi practicilor europene, fapt ce a contribuit la relevarea cauzelor şi condiţiilor care au favorizat încălcarea drepturilor omului în etapele prejudiciare ale procesului penal, precum şi la prevenirea potențialelor abuzuri şi excese.

În unison, prin cercetarea realizată au fost identificate oportunităţi şi soluţii privind eradicarea practicilor vicioase de interpretare şi de aplicare arbitrară a normelor de procedură penală contrar standardelor internaţionale, urmărindu-se consolidarea regimului de protecţie a drepturilor omului, pe de o parte, şi sporirea capacităţii de aplicare a legii, pe de altă parte, ţinându-se cont de exigenţele justiţiei într-un stat de drept.

Rezultatele principial noi pentru jurisprudenţă. În premieră pentru doctrina autohtonă, autorii au supus unei cercetări tematice complexe ansamblul de probleme teoretico-normative şi practice cu care se confruntă organele abilitate ale statutului , începând cu parvenirea actului de sesizare, continuând cu exercitarea urmăririi penale şi finalizând cu trimiterea cauzei penale în instanţa de judecată. În cadrul lucrării a fost conturată şi lansată spre dezbateri ştiinţifice o direcţie nouă de cercetare - *asigurarea drepturilor omului în cadrul urmăririi penale* –

fundamentată pe mai multe teze principial noi, inclusiv:

– sistematizarea principiilor procesului penal în *principii specifice fazei de urmărire penală* şi *principii specifice fazei de judecare*;

– identificarea corelaţionării *condiţiilor generale ale urmăririi penale* cu principiile procesului penal, inclusiv cu principiile specifice urmăririi penale; argumentarea existenţei unor conexiuni relevante; conexiunea condiţiei cercetării complete, obiective şi sub toate aspectele a circumstanţelor cauzelor penale (art.254 CPP) cu principiul accesul liber la justiţie (art.19 CPP) şi principiul oficialităţii (art.28 CPP); conexiunea termenului urmăririi penale (art.259 şi 259/1 CPP) cu principiul respectării termenului rezonabil al procesului penal (art. 20 CPP) etc.;

– proiectarea unui mecanism viabil privind asigurarea drepturilor şi libertăţilor omului în raport cu investigaţiile penale şi proporţionalitatea restrângerii unor drepturi şi libertăţi, pentru atingerea unui scop legitim, impunându-se un echilibru între limitarea drepturilor şi libertăţilor cu scopul legitim urmărit;

– fundamentarea respectării drepturilor şi libertăţilor participanţilor în cadrul urmăririi penale, având în vedere condiţiile noi pe care le impune legislaţia în vederea invocării nulităţii actelor procedurale şi delimitarea la nivel normativ a nulităţilor relative de cele absolute;

– cercetarea competenţelor şi regimului juridic al măsurilor luate de organele de urmărire penală şi impactul lor asupra poziţiei juridice a participanţilor, regimului şi efectelor deciziilor adoptate ş.a., precum şi promovarea propunerilor de *lege-ferenda* în vederea consolidării regimului de protecţie a drepturilor şi libertăţilor omului în cadrul urmăririi penale.

Metodologia de cercetare. În vederea realizării unei cercetări obiective şi multilaterale cu privire la respectarea drepturilor omului în etapa prejudiciară, în prezenta lucrare au fost aplicate un şir de metode de cercetare, inclusiv: metoda logică (bazată pe analiza inductivă şi deductivă), metoda comparativă (aplicată în scopul studierii materialelor ştiinţifice cu privire la instituţia drepturilor omului în etapa prejudiciară, publicate în Republica Moldova şi în alte state, precum şi analiza legislaţiilor altor state), metoda sistemică (aplicabilă în scopul cercetării actelor juridice naţionale şi internaţionale), metoda empirică (în procesul elaborării lucrării de către autor va fost examinată practica CtEDO, jurisprudenţa Curţii Constituţionale, Colegiului Penal al Curţii Su-

preme de Justiţie, precum şi a altor instanţe naţionale).

Implementarea rezultatelor teoretice. Problematica respectării drepturilor omului în cadrul procesului penal constituie obiectul de cercetare al multor lucrări de specialitate, însă accentul fiind pus în majoritatea cazurilor pe respectarea garanţiilor procesuale în etapa urmăririi penale. Autorii şi-au propus scopul de a analiza şi de a cerceta în aspect teoretic şi practic ansamblul de probleme cu care se confruntă organele competente ale statutului în exercitarea atribuţiilor sale în cadrul urmăririi penale.

Rezultatele cercetării şi concluziile autorlor pot fi promovate şi diseminate prin diverse metode, care vor fi folosite şi aplicate atât în activitatea de cercetare, precum şi în activitatea practica a organelor de urmărire penală, procuratură şi instanţelor de judecată.

Rezultatele cercetărilor obţinute în cadrul proiectului de către autor au fost publicate în diverse reviste ştiinţifice naţionale şi internaţionale. Rezultatele pot fi integrate unor noi cercetări descrise în programe europene din domeniul drepturilor omului, implementate în strategiile de dezvoltare ale statelor membre ale UE sau ale celor ce tind spre integrarea europeană, inclusiv Republica Moldova.

Aprobarea rezultatelor. Cercetarea în domeniul dreptului procesual penal nu poate fi realizată doar în aspect teoretic. Pentru a fi realizată o cercetare completă şi bine argumentată este oportun ca aspectul teoretic să fie ilustrat cu cel practic, astfel, problema cercetată va fi examinată din mai multe puncte de vedere, atât empiric, cât şi teoretic.

Studiind practica judiciară naţională, precum şi jurisprudenţa CtEDO, au fost identificate mai multe lacune de ordin legislativ, care în mod direct afectează negativ activitatea organelor competente de a exercita urmărirea penală, astfel fiind aduse atingeri drepturilor persoanei în cadrul etapei prejudiciare.

Autorii şi-a propus ca scop cercetarea unor particularităţi ale urmăririi penale şi impactul competenţei funcţionale a organelor competente de exercitare a urmăririi penale asupra procesului de respectare a drepturilor persoanei în această etapă a procesului. Însuşi specificul acestei etape constă în unele limitări impuse participanţilor la proces în vederea cercetării complete şi obiective a circumstanţelor cauzei cu condiţia obligatorie privind respectarea principiului proporţionalităţii. Cu privire la respectarea acestui principiu s-a pronunţat şi Curtea Constituţiona-

lă, care a subliniat că în conformitate cu prevederile art. 54 din Constituţie, orice limitare legală a dreptului la apărare trebuie justificată în mod convingător, prin urmărirea unui scop legitim. Ea trebuie să fie proporţională cu situaţia care a determinat-o şi să nu poată atinge existenţa dreptului respectiv. Cu alte cuvinte, atunci când se limitează un drept, trebuie asigurat un echilibru corect între acesta şi scopul legitim urmărit.

Pe parcursul cercetării autorii argumentează limita până la care pot fi restrânse anumite drepturi ale persoanei, prezumându-se să fie respectate drepturile garantate, necesare pentru apărarea poziţiei sale.

Beneficiarii cercetării realizate sunt studenţii facultăţilor de drept (ciclul I, II şi III). De asemenea, cercetarea realizată are menirea să contribuie la ridicarea nivelului de cunoştinţe în domeniul urmăririi penale a persoanelor cu atribuţii în exercitarea urmăririi penale, precum şi a celor care efectuează controlul asupra acestei activităţi.

Bineînţeles, cercetarea poate fi de interes şi utilitate pentru cei antrenaţi în cercetare, audienţii Institutului Naţional al Justiţiei, ofiţeri de urmărire penală, procurori, judecători de instrucţie, pentru reprezentanţii instituţiilor publice şi, nu în ultimul rând, pentru deputaţi, politicieni şi alte persoane din perspectiva perfecţionării legislaţiei Republica Moldova.

Beneficiari al cercetării realizate pot fi şi ONG-uri, care, în baza unor proiecte ce ţin de respectarea drepturilor omului, vor realiza diverse activităţi, training-uri, conferinţe şi se vor conduce de rezultatele cercetării obţinute.

Totodată, cercetarea complexă realizată va contribui şi la îmbogăţirea doctrinei autohtone în domeniul atât al dreptului procesual-penal, cât şi în domeniul respectării drepturilor omului.

I.
DREPTURILE ȘI LIBERTĂȚILE FUNDAMENTALE ALE OMULUI ȘI DREPTUL PROCESUAL-PENAL

1.1. Aspecte generale privind respectarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale în procesul penal

Respectarea drepturilor, libertăţilor şi demnităţii umane se înscrie printre cele mai valoroase principii şi reprezintă, în sine, o trăsătură integrală a statului de drept. Aceasta presupune că fiecare persoană reprezintă cea mai înaltă valoare socială, în care drepturile, libertăţile şi demnitatea acestei persoane trebuie protejate, indiferent de gradul social, valorile şi nivelul de dezvoltare etc.

Acest principiu îşi are funcţionalitatea asupra protecţiei drepturilor, libertăţilor, demnităţii umane, moralităţii, interzice tortura, tratamentele cu cruzime, inumane ori degradante, precum şi condiţiile umilitoare de detenţie, exclude participarea persoanei la acţiuni procesuale care lezează onoarea şi demnitatea umană. În acelaşi timp, principiul în discuţie garantează protecţia persoanei prin asigurarea ei cu mijloace adecvate şi oportune de a-şi apăra interesele, atunci când consideră că aceste valori au fost lezate sau limitate în cadrul procesului penal, implicit prin asigurarea recuperării prejudiciului cauzat urmare a acestor încălcări sau limitări.

Principiul respectării drepturilor, libertăţilor şi demnităţii umane şi-a găsit reglementare atât în actele juridice internaţionale, cât şi în cele naţionale.

Printre actele juridice internaţionale fundamentale punctăm: Declaraţia Universală a Drepturilor Omului[1]; Convenţia pentru apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor fundamentale[2]; Pactul Internaţional cu privire la Drepturile Civile şi

[1] Declaraţia Universală a Drepturilor Omului, adoptată şi proclamată de Adunarea Generală a O.N.U. prin Rezoluţia 217 A (III) din 10 decembrie 1948, disponibilă: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115540&lang=ro [accesată - 16.07.2022].

[2] Convenţia pentru apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor fundamentale, adoptată la Roma, 04.11.1950, disponibilă: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf [accesată - 16.08.2023].

Politice[1]; Convenţia ONU din 1984 pentru Prevenirea Torturii şi altor Tratamente sau Pedepse Crude, Inumane ori Degradante[2]; Convenţia Europeană din 1987 pentru Prevenirea Torturii şi Tratamentelor sau Pedepselor Inumane ori Degradante[3]; Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene[4]; Tratatul privind Uniunea Europeană[5].

Chiar în preambulul din Pactul Internaţional cu privire la drepturile civile şi politice se menţionează că demnitatea inerentă tuturor membrilor familiei umane, iar drepturile lor egale şi inalienabile constituie fundamentul libertăţii, dreptăţii şi păcii în lume, recunoscând, totodată, că aceste drepturi decurg din demnitatea inerentă a persoanei umane. În acelaşi timp, potrivit art. 2 din Pactul respectiv, Statele părţi la prezentul Pact se angajează: *„să respecte şi să garanteze tuturor indivizilor care se găsesc pe teritoriul lor şi ţin de competenţa lor drepturile recunoscute în prezentul Pact*" (...) (parag. 1), (...) *„să adopte măsurile care să permită luarea unor măsuri legislative sau de alt ordin, menite să traducă în viaţă drepturile recunoscute în prezentul Pact*" (...) (parag. 2).

În acest Pact regăsim o serie de alte norme care obligă la respectarea drepturilor şi demnităţii umane, de exemplu: orice persoană privată de libertate va fi tratată cu umanitate şi cu respectarea demnităţii inerente persoanei umane (art. 10 parag. 1); nimeni nu va putea fi supus atingerilor ilegale aduse onoarei sale

[1] Pactul Internaţional cu privire la Drepturile Civile şi Politice, adoptat şi deschis spre semnare de Adunarea generală a Naţiunilor Unite la 16 decembrie 1966. Intrat în vigoare la 23 martie 1967, cf. art.49, pentru dispoziţiile cu excepţia celor de la art.41; la 28 martie pentru dispoziţiile de la art.41, disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115567&lang=ro [accesat - 16.07.2024].

[2] Convenţia ONU din 1984 pentru Prevenirea Torturii şi altor Tratamente sau Pedepse Crude, Inumane ori Degradante, adoptată la New York la 10.12.1984, disponibilă: http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htp_act_text?idt=32204 [accesată - 17.07.2024].

[3] Convenţia Europeană din 1987 pentru Prevenirea Torturii şi Tratamentelor sau Pedepselor Inumane ori Degradante, încheiată la Strasbourg la 26.11.1987, disponibilă: https://rm.coe.int/16806dbac4 [accesată - 17.07.2022].

[4] Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, proclamată la 07.12.2000 şi, de la data intrării în vigoare a Tratatului de la Lisabona, înlocuieşte respectiva cartă, disponibilă: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A12016P%2FTXT [accesată - 16.07.2024].

[5] Tratatul privind Uniunea Europeană, Încheiat la Maastricht la 07.02.1992, disponibil: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0001.02/DOC_1&format=PDF [accesat: 16.07.2022].

(art. 17 parag. 1), orice persoană are dreptul la protecţia legii împotriva unor asemenea imixtiuni sau atingeri (art. 17 parag. 2).

Potrivit Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, „*Demnitatea umană este inviolabilă. Aceasta trebuie respectată şi protejată*" (art. 1), „*Nimeni nu poate fi supus torturii şi nici pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante*" (art. 4); „*Nimeni nu poate fi strămutat, expulzat sau extrădat către un stat unde există un risc serios de a fi supus pedepsei cu moartea, torturii sau altor pedepse sau tratamente inumane sau degradante*" (art. 19 parag. 2).

Tratatul privind Uniunea Europeană vine şi el cu reglementări şi obligaţii de a respecta drepturile, libertăţile şi demnitatea umană. De exemplu, „*Uniunea se întemeiază pe valorile respectării demnităţii umane, (...) şi pe respectarea drepturilor omului (...)*" (art. 2).

În conformitate cu prevederile art. 1 alin. (3) din Constituţie[6], „*Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile şi libertăţile lui, libera dezvoltare a personalităţii umane, (...) reprezintă valori supreme şi sînt garantate*. Iar art. 4 stipulează că *dispoziţiile constituţionale privind drepturile şi libertăţile omului se interpretează şi se aplică în concordanţă cu Declaraţia Universală a Drepturilor Omului, cu pactele şi tratatele la care Republica Moldova este parte*." La realizarea justiţiei, instanţele judecătoreşti trebuie să ţină cont de prioritatea reglementărilor internaţionale faţă de legile interne, şi tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care Republica Moldova este parte. În art. 24 alin. (3) Constituţia prevede că „*Nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante*."

Principiul respectării drepturilor, libertăţilor şi demnităţii umane şi-a găsit oglindirea şi în procesul penal. Astfel, potrivit art. 10 alin. (1) CPP, „*Toate organele şi persoanele participante la procesul penal sunt obligate să respecte drepturile, libertăţile şi demnitatea persoanei*."

Această dispoziţie denotă că drepturile, libertăţile şi demnitatea persoanei trebuie respectate nu doar bănuitului, învinuitului sau inculpatului, ci absolut tuturor participanţilor în cadrul procesului penal, fie el martor, parte vătămată sau alt partici-

[6] Constituţia Republicii Moldova din 29.07.1994, disponibilă: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=128016&lang=ro# [accesată - 15.08.2024].

pant. Prin reglementarea „proces penal”, legiuitorul a avut în vedere întregul proces penal, din momentul adresării persoanei autorităţilor până la punerea în executare a hotărârilor judecătoreşti. Cu alte cuvinte, legislatorul moldav nu s-a limitat doar la faza urmăririi penale sau judecării cauzei penale. Acest fapt denotă o abordare corectă şi coerentă asupra respectării principiului respectiv.

Respectarea drepturilor omului în cadrul procesului penal este mai mult decât o simplă obligaţie, care nu trebuie să se limiteze doar la aducerea la cunoştinţă participanţilor la proces a drepturilor lor procesuale. Aceasta presupune informarea părţilor despre drepturilor şi obligaţiile lor, explicarea acestor drepturi,[1] precum şi asigurarea posibilităţii de implementare a drepturilor prevăzute de lege.

Respectarea drepturilor omului este o garanţie a participanţilor la investigarea şi judecarea cauzei penale, implicit prin protecţia acestora. Cu alte cuvinte, unele părţi au dreptul la protecţie. De exemplu, victima violenţei în familie beneficiază de dreptul la protecţie, precum şi de dreptul de a depune o cerere privind aplicarea măsurilor de protecţie (art. 58 alin. (5) CPP); martorul are dreptul să fie informat despre toate măsurile de protecţie disponibile, conform prevederilor CPP şi ale Legii cu privire la protecţia martorilor şi altor participanţi la procesul penal (art. 90 alin. (12) pct. 4) CPP); investigatorul sub acoperire are dreptul la protecţie (art. 137 CPP). Este de menţionat faptul că de o astfel de protecţie se bucură nu doar participantul la proces, dar, în unele cazuri, şi rudele acestuia.

În acelaşi timp, CPP nu doar reglementează aspectul respectării drepturilor participanţilor la proces, ci şi obligă autorităţile să respecte aceste drepturi. De exemplu, Administraţia instituţiei de deţinere a persoanelor reţinute sau arestate este obligată să asigure securitatea persoanelor deţinute, să le acorde protecţia şi ajutorul necesar, să asigure persoanelor deţinute accesul la asistenţă şi examinare medicală independentă etc. (a se vedea prevederile art. 187 CPP).

Prin urmare, garant al respectării drepturilor omului în cadrul procesului penal este statul prin intermediul organelor de constatare, organelor ce efectuează măsuri speciale de investigaţii, organelor de urmărire penală, procuraturii, instanţelor de judecată, executorilor judiciari etc.

[1] A se vedea prevederile art. 277 CPP.

„Garantarea şi respectarea drepturilor, libertăţilor şi demnităţii umane este un domeniu în care intervenţia statului este dezirabilă şi obligatorie. Această obligaţie nu trebuie să fie ignorată din mai multe considerente. Unul din ele este încrederea în justiţie şi sentimentul de siguranţă al fiecărui membru al societăţii când este vorba despre protecţia lui din partea statului. Pe lângă acest drept moral inerent persoanei, statul mai este obligat să respecte aceste exigenţe şi datorită angajamentelor internaţionale şi actelor normative interne."[2]

Într-un stat democratic, persoana trebuie să fie liberă, să beneficieze de toate drepturile, libertăţile şi să-i fie respectată demnitatea, iar în cazul în care acestea sunt lezate, să apeleze la autorităţi pentru a-i face dreptate. Prin intervenţia respectivă, statul arată maturitatea sa ca stat de drept şi intervine ca garant pentru cetăţean, obţinând încredere în faţa acestuia.

Articolul 10 alin. (2) CPP prevede că „*Limitarea temporară a drepturilor şi libertăţilor persoanei şi aplicarea de către organele competente a măsurilor de constrîngere faţă de ea se admit numai în cazurile şi în modul strict prevăzute de prezentul cod.*" Observăm că legislatorul se referă la limitarea temporară a drepturilor şi libertăţilor persoane, fără a indica şi demnitatea umană. Prin urmare, respectarea demnităţii umane este un drept absolut care nu cunoaşte restrângeri, adică autorităţilor le este strict interzis a limita demnitatea umană, indiferent de gravitatea infracţiunii ce se investighează sau necesitatea şi interesul public. Drepturile şi libertăţile omului pot fi limitate în cazurile prevăzute de lege, iar această limitare nu este altceva decât o necesitate pentru respectarea regulilor de procedură pentru a se atinge scopul procesului penal, prin cercetarea obiectivă, completă şi sub toate aspectele a circumstanţelor cazului şi scopul legitim urmărit.

Mai multe norme din CPP prescriu procurorului şi ofiţerului de urmărire penală respectarea drepturilor fundamentale ale participanţilor la proces. În conformitate cu prevederile art. 7 alin. (8) CPP, „*Hotărârile definitive ale Curţii Europene a Drepturilor Omului sunt obligatorii pentru organele de urmărire penală, procurori şi instanţele de judecată.*"

Art. 57 alin. (5) CPP impune obligaţia organului de urmărire penală de a respecta drepturile şi libertăţile fundamentale.

[2] Igor Dolea [et.al.]. Drept procesual penal. Ediţia I.Editura „Cartier Juridic". Chişinău. 2005. p.76.

În faza urmăririi penale procurorul verifică legalitatea acțiunilor procesuale efectuate de organul de urmărire penală, decide excluderea din dosar a probelor inadmisibile conform prevederilor art. 94 alin. (1) CPP; art. 52 alin. (1) pct. 3) CPP; verifică calitatea probelor administrate (art. 52 alin. (1) pct. 6) CPP); se pronunță în actele procedurale dacă a avut loc sau nu încălcarea drepturilor și a libertăților fundamentale ale omului prin prisma jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, în cazul în care părțile invocă încălcarea Convenției pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale (art. 52 alin. (1) pct. 27) CPP).

Dacă procurorul constată probe obținute contrar prevederilor CPP și cu încălcarea drepturilor bănuitului, învinuitului, prin ordonanță motivată exclude aceste probe din materialele dosarului (art. 290 alin. (1) CPP).

În baza art. 53/1 alin. (3) lit. d) CPP, *„Materialele și cauzele penale repartizate unui procuror pot fi retrase și transmise altui procuror în cazul: constatării, din oficiu sau la plângere, a unei încălcări grave a drepturilor persoanelor participante la procesul penal sau în cazul admiterii unor omisiuni ireparabile în procesul de administrare a probelor.”*

Asigurarea respectării drepturilor și libertății persoanei semnifică înfăptuirea activităților procesuale într-un așa regim, formă și ordine care n-ar permite intervenții în sfera drepturilor și libertăților persoanei ocrotite de lege. „Încălcarea lor totuși este admisă numai cu titlu de excepție în cazuri de extremă necesitate, atunci când altfel nu este posibil a realiza obiectivele și interesele justiției.”[1]

„Respectarea demnității umane are numeroase aplicații în administrarea probelor, nefiind permisă utilizarea serului verității, a hipnozei, înregistrarea declarației persoanei, chiar în măsura în care declarația a fost luată cu respectarea dispozițiilor legale, însă într-o atmosferă de tensiune, sau când persoana audiată prezintă semne vizibile de oboseală.”[2] Aceste deziderate reies și din unele norme procesual-penale. Prin urmare, există norme de procedură care direct reglementează, de exemplu, respectarea demnității umane, pe când altele indirect vin să asigure aceste

[1] Тертышник В. Концептуальная модель системы принципов уголовного процеса. În: Revista Națională de Drept. nr. 3. 2001, p. 76.

[2] Anca Ioana Negru. Administrarea și aprecierea probelor în procesul penal. Editura „Universul Juridic”. București. 2022. p. 101-102.

garanţii, de protecţie a demnităţii umane, de exemplu, timpul şi durata desfăşurării audierilor (art. 104 alin. (3[1]), art. 107 ale CPP), interzicerea audierilor în caz de oboseală (art. 104 alin. (1) CPP) etc.

În ceea ce priveşte realizarea actelor procesuale, nu sunt admise acţiuni care ar periclita demnitatea, sănătatea şi viaţa persoanei (a se vedea de ex. art. 119 alin. (5), 122 alin. (2), 123 alin. (3) CPP).

„Principiul respectiv nu constituie ca agenţii statului să aibă un „respect" abstract faţă de participanţii la procesul penal, ci luarea unor măsuri concrete menite să prevină lezarea onoarei şi demnităţii umane. Astfel, Curtea Europeană a Drepturilor Omului recunoaşte ca tratament degradant condiţiile de detenţie, în special supraaglomerarea excesivă a celulei, mediul neigienic şi efectele nocive ale acestui mediu asupra sănătăţii şi bunăstării persoanei, combinate cu durata perioadei de detenţie a unei persoane în asemenea condiţii (CtEDO, cauza Kalashnicov c. Rusiei, Hot. din 15.07.2002, cererea nr. 47095/99)."[3]

„Respectarea demnităţii umane se asigură şi de către instanţă, prin declararea şedinţei nepublice atunci când participantul la proces ar fi expus unor situaţii umilitoare, de natură a-i afecta demnitatea."[4]

„Principiul dat garantează, în egală măsură, drepturile, libertăţile şi demnitatea oricărui participant al procedurii penale. Încălcarea acestor valori poate fi comisă şi prin inacţiune, atunci când persoanele oficiale implicate în procedura penală nu intervin, cu bună ştiinţă, în cazurile de încălcare a drepturilor, libertăţilor şi demnităţii umane, adică atunci când aceste acţiuni le sunt puse în sarcină prin norme juridice procesual-penale sau alte acte care le reglementează statutul juridic."[5]

Într-o altă ordine de idei, respectarea demnităţii umane este în strânsă legătură cu alte principii ale procesului penal. După noi, există o interacţiune mare a acestui principiu cu principiul umanismului, care nu este reglementat de CPP, deşi reiese din normele sale, implicit din prevederile art. 10 CPP. Or, întrea-

---

[3] Багмет А.М. Гельдибаев М.Х. Уголовный процесс. Московская академия Следственного комитета Российской Федерации. 4-е изд. Москва. 2021, p. 52-53.

[4] Denisa Barbu. Drept procesual penal. Partea generală. Editura „Lumen". Iaşi. 2016. p.45.

[5] Igor Dolea [et.al.] Drept procesual penal. Ediţia I. Editura „Cartier Juridic". Chişinău. 2005. p. 77.

ga reglementare juridică are menirea să apere, în mod prioritar, persoana ca valoare supremă a societăţii, drepturile şi libertăţile acesteia. De fapt aceasta şi presupune principiul umanismului.

Unii autori[1] menţionează că umanismul procesului penal constituie lărgirea drepturilor persoanelor care au comis infracţiuni şi asigurarea reală a acestor drepturi, alţii[2] menţionează că există necesitatea de a lărgi drepturile tuturor participanţilor procesului penal.

S. M. Prokofiev consideră că principiul umanismului în procesul penal garantează drepturile omului şi relaţia statului în raport cu aceste drepturi.[3]

Susţinem poziţia autorilor care consideră că principiul umanismului procesului penal constă în necesitatea soluţionării problemelor investigării infracţiunilor şi înfăptuirea justiţiei prin metode bazate pe moralitate şi justiţie, care prevede construirea unor raporturi procesuale penale bazate pe respectarea şi protejarea drepturilor, libertăţilor şi intereselor legale a persoanei.[4] Aici putem adăuga şi respectarea demnităţii umane, ca componentă de bază a principiului umanismului.

Prin urmare, este logic ca art. 10 CPP să fie denumit „Principiul umanismului", care, după cum am văzut, întruchipează tot spectrul de reglementări ce ţine de dispoziţia normei respective.

Potrivit art. 10 alin. (4) CPP, „*Orice persoană este în drept să-şi apere prin orice mijloc neinterzis de lege drepturile, libertăţile şi demnitatea umană, lezate sau limitate nelegitim în cursul procesului penal.*" După cum observăm, legislaţia procesual-penală asigură şi garantează oricărei persoane dreptul menţionat, nu doar participanţilor la procesul penal. Reglementarea dată este pe măsură, deoarece drepturile, libertăţile şi demnitatea umană pot fi lezate sau limitate în cadrul procesului penal atât părţilor în proces, cât şi altor persoane. Spre exemplu, pot fi efectuate acţiuni de urmărire penală în privinţa unei persoane care, până la terminarea urmăririi penale, să nu aibă vreo calitate

[1] Бажанов С.О. О мерах принуждения в уголовно-процессуальном законодательстве.În: Законность. 1996, № 2, p. 38-44.

[2] Кадышева Т. Ширинский С. Расширить права потерпевшего. Российская юстиция. 1998. № 1 p. 14.

[3] Прокофьева С.М. Гуманистические начала уголовного судопроизводства: дис. ... канд. Юрид. Наук. СПб., 1999. p. 67 , disponibilă - https://www.dissercat.com/content/gumanisticheskie-nachala-ugolovnogo-sudoproizvodstva [accesată - 17.07.2024].

[4] Русман Г.С., Даровских С.М. Принципы уголовного процесса. Монография. Москва. Изд. «Проспект», 2022. p. 81.

procesuală, adică să nu aibă nicio tangenţă cu fapta investigată sau chiar poate să nu cunoască în genere că a fost vizat (de exemplu, persoana respectivă a fost interceptată). Atunci legea şi pentru persoanele respective acordă posibilităţi legale de a se apăra în cazul în care consideră că li s-a lezat un drept.

Prevederile naţionale corespund prevederilor internaţionale. Astfel, „*Orice persoană are dreptul la satisfacţie efectivă din partea instanţelor judiciare competente împotriva actelor care violează drepturile fundamentale ce-i sunt recunoscute prin Constituţie sau prin lege*" (art. 8 DUDO).

„*Orice persoană ale căror drepturi şi libertăţi recunoscute de Convenţie au fost încălcate, are dreptul să se adreseze efectiv unei instanţe naţionale, chiar şi atunci când încălcarea s-ar datora unor persoane care au acţionat în exercitarea atribuţiilor lor oficiale*" (art. 13 CEDO).

Analizând normele internaţionale în raport cu normele naţionale, ajungem la concluzia că dreptul persoanei de a se apăra prin orice mijloc neinterzis de lege presupune depunerea plângerilor procurorului, care este investit cu controlul legalităţii acţiunilor, inacţiunilor şi actelor procesuale (art. 298-299/1 CPP) sau, după caz, judecătorului de instrucţie (art. 313 CPP). Prin urmare, legea procesuală-penală acordă suficiente remedii pentru persoană de a-şi apăra drepturile, libertăţile şi demnitatea sa, atunci când consideră că acestea au fost lezate sau limitate de către organul de constatare, cel ce efectuează măsurile speciale de investigaţii, organul de urmărire penală, procuror.

În acelaşi timp, „*Orice persoană are dreptul la satisfacţia efectivă din partea instanţei judecătoreşti competente împotriva actelor care-i violează drepturile, libertăţile şi interesele sale legitime*" (art. 20 al Constituţiei). „*Prejudiciul cauzat drepturilor, libertăţilor şi demnităţii umane în cursul procesului penal se repară în modul stabilit de lege*" (art. 10 alin. (5) CPP).

Principiul în cauză îşi găseşte reflectare şi în art. 524 CPP care prevede, „*Persoanele cărora, în cursul procesului penal, prin acţiunile ilicite ale organelor de urmărire penală sau ale instanţelor judecătoreşti, li s-a cauzat un prejudiciu material sau moral, au dreptul la despăgubire echitabilă în conformitate cu prevederile legislaţiei cu privire la modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acţiunile ilicite ale organelor de urmărire penala şi ale instanţelor judecătoreşti.*"

Totodată, „*Persoana achitată sau în privinţa căreia s-a*

dispus scoaterea de sub urmărire penală ori încetarea urmăririi penale pe temei de reabilitare are dreptul să fie repusă în drepturile personale pierdute, precum şi să fie despăgubită pentru prejudiciul care i-a fost cauzat" (art. 23 CPP).

Din analiza normelor menţionate desprindem că legislaţia procesual-penală nu doar acordă remedii efective persoanei de a se apăra atunci când drepturile, libertăţile sau demnitatea acesteia au fost lezate sau limitate, ci acordă şi satisfacţii efective (repunerea persoanei în drepturi, repararea prejudiciului cauzat şi dreptul la o despăgubire echitabilă).

Conform art. 10 alin. (6) CPP, „*În cazul când un minor este victimă sau martor, se va acţiona pentru respectarea intereselor acestuia în orice fază a procesului penal.*" În conformitate cu prevederile art. 24 alin. (2) din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, „*în toate acţiunile referitoare la copii, indiferent dacă sunt realizate de autorităţi publice sau de instituţii private, interesul superior al copilului trebuie să fie considerat primordial.*" În acelaşi timp, potrivit art. 50 alin. (2) din Constituţie, „*copiii şi tinerii se bucură de un regim special de asistenţă în realizarea drepturilor lor.*"

Aceste prevederi obligă organele de investigare a infracţiunilor să ia toate măsurile legale pentru respectarea primordială a drepturilor minorilor în orice fază a procesului penal, atunci când aceştia sunt victime sau martori ai infracţiunii.

După noi, dispoziţiile art. 10 alin. (6) CPP limitează cercul minorilor de a beneficia de un regim special, aşa cum stipulează normele constituţionale. Astfel, considerăm oportună modificarea şi completarea acestei norme procesuale, astfel încât aceasta să prevadă acelaşi regim pentru toţi minorii implicaţi în proceduri penale, indiferent de statutul procesual al acestora. Or, minorul poate să aibă chiar şi statutul de bănuit, învinuit, inculpat, poate să fie arestat etc., oricum organele de urmărire penală, procurorul şi instanţa de judecată trebuie să-l trateze diferit şi cu prioritate faţă de persoanele adulte. Mai multe norme de procedură stabilesc unele condiţii speciale pentru minori (de ex., durata audierilor, durata ţinerii în arest etc., care este diferită de alţi participanţi). Potrivit art. 59 alin. (1) CPP, „(...) *Minorul căruia i s-a cauzat prejudiciu prin infracţiune va fi considerat parte vătămată fără acordul său.*" Prin urmare, în sensul art. 10 alin. (6) CPP, de o astfel de abordare va beneficia doar martorul minor al infracţiunii.

Din analiza principiului respectării drepturilor, libertăţilor şi demnităţii umane rezultă o serie de constatări generale, şi anume:

– este interzis a se întreprinde acţiuni sau inacţiuni şi să se ia decizii care lezează sau limitează onoarea şi demnitatea participanţilor la procesul penal sau a altor persoane care consideră că prin aceste acţiuni, inacţiuni sau acte li s-au încălcat aceste deziderate[1];

– nimeni nu poate fi silit să participe la acţiuni procesuale care lezează demnitatea umană;

– tratamentul care creează o ameninţare pentru viaţa şi sănătatea participanţilor la proces sau a altor persoane este interzis;

– niciunul dintre participanţii la procesul penal nu poate să fie supus torturii sau tratamentelor cu cruzime, inumane ori degradante;

– niciunul dintre participanţii la procesul penal nu poate fi deţinut în condiţii umilitoare.

– Pe lângă prevederile fundamentale, principiul respectării drepturilor, libertăţilor şi demnităţii umane include următoarele cerinţe:

– obligaţia instanţei, procurorului, ofiţerului de urmărire penală, reprezentantului organului de constatare de a explica drepturile şi obligaţiile bănuitului, învinuitului, inculpatului, victimei, părţii vătămate, martorului, precum şi tuturor celorlalţi participanţi la procesul penal;

– obligaţia instanţei, procurorului, ofiţerului de urmărire penală de a oferi oportunităţi pentru participanţii la proces, astfel încât aceştia să-şi poată realiza real şi exercita drepturile procesuale;

– luarea imediată a măsurilor de protecţie în privinţa participanţilor (de exemplu, în privinţa martorilor), în cazurile prevăzute de CPP;

– limitarea temporară a drepturilor şi libertăţilor persoanei şi aplicarea de către organele competente a măsurilor de constrângere faţă de ea se admit numai în cazurile şi în modul strict prevăzute de CPP;

[1] Шаталов А.С. Крымов А.А. Уголовно-процессуальное право Российской Федерации. Национальный исследовательский университет Высшая школа экономики Академия ФСИН России. Москва. 2020. p. 74. Шаталов А.С. Уголовно-процессуальное право Российской Федерации. Учебный курс. Том I. Общие положения. Издательский дом МПА-ПРЕСС.Москва - Великий Новгород. 2012. p. 116-117.

– obligaţia organelor judiciare să asigure efectiv dreptul participanţilor la proces să-şi apere prin orice mijloc neinterzis de lege drepturile, libertăţile şi demnitatea umană, lezate sau limitate nelegitim în cursul procesului penal;

– obligaţia organelor judiciare să asigure efectiv dreptul persoanelor la despăgubire echitabilă în cazul în care, în cursul procesului penal, acestora, prin acţiunile ilicite ale organelor de urmărire penală sau ale instanţelor judecătoreşti, li s-a cauzat un prejudiciu material sau moral;

– victima torturii sau tratamentelor cu cruzime, inumane ori degradante este în drept să ceară, în condiţiile CPP, pornirea unei cauze penale, să participe la procesul penal în calitate de parte vătămată şi să-i fie reparate prejudiciile morale, fizice şi materiale;

– obligaţia organelor judiciare să respecte interesele minorului victimă sau martor în orice fază a procesului penal;

– obligaţia de a examina, în conformitate cu procedura stabilită de legea procesual penală, plângeri împotriva acţiunilor (inacţiune) şi a actelor procesuale, în ordinea art. 298-299/1 şi a art. 313 CPP.

1.2. Impactul principiilor procesului penal şi ale condiţiilor generale ale urmăririi penale asupra garantării drepturilor fundamentale ale omului în cadrul etapelor premergătoare judecării cauzei penale

Drepturile şi libertăţile fundamentale ale omului în procesul penal sunt oglindite în principiile acestuia, care constau în idei fundamentale, concepte şi prevederi care stau la baza legislaţiei procesuale penale şi joacă un rol principal în construirea, reglementarea şi administrarea procesului penal.

„Termenul „principiu" provine din latinescul „*principium*" – „bază", „început fundamental". Pentru a realiza sarcinile procesului penal este necesară o reglementare în conformitate cu anumite idei şi reguli diriguitoare de desfăşurare a lui. Această funcţie o îndeplinesc **principiile procesului penal**, prin care se înţeleg reguli cu caracter general, manifestate prin norme procesual-penale concrete sau care derivă din interpretarea unui ansamblu de asemenea norme, determinând construcţia integrală a procesului, esenţa şi asigurarea realizării sarcinilor lui. Aceste

reguli poartă caracter imperativ."[1]

Este de menţionat că principiile procesului penal sunt consacrate în acte internaţionale, precum Convenţia Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor Fundamentale, Declaraţia Universală a Drepturilor Omului, Pactul internaţional privind Drepturile Civile şi Politice etc., precum şi în Constituţie, Codul de procedură penală al Republicii Moldova.

Referitor la drepturi şi libertăţi, pe bună dreptate s-a afirmat chiar în Preambulul CEDO despre valoarea acestora, menţionându-se că *„(...) scopul acestei declaraţii este recunoaşterea şi aplicarea universală şi efectivă a drepturilor pe care ea le enunţă (...). Reafirmând ataşamentul lor profund faţă de aceste libertăţi fundamentale care constituie temelia însăşi a justiţiei şi a păcii în lume şi a căror menţinere se bazează în mod esenţial, pe de o parte, pe un regim politic cu adevărat democratic, iar pe de altă parte, pe o concepţie comună şi un respect comun drepturilor omului din care acestea decurg (...). Afirmând că revine cu prioritate Înaltelor Părţi Contractante, în conformitate cu principiul subsidiarităţii, să garanteze respectarea drepturilor şi libertăţilor definite în prezenta Convenţie şi în Protocoalele sale şi că, în acest scop, beneficiază de o marjă de apreciere, sub supravegherea Curţii europene a Drepturilor Omului, înfiinţată prin prezenta Convenţie.*" După cum reiese, drepturile şi libertăţile fundamentale constituie baza justiţiei.

„Justiţia penală, izvorâtă din necesitatea de judecare a proceselor ca urmare a încălcării legilor, este de neconceput fără existenţa unor reguli procedurale precise, clare şi ferme totodată, cu rol determinant în conduita participanţilor procesului."[2]

„Orice activitate jurisdicţională trebuie să se întemeieze pe principiile fundamentale de organizare şi funcţionare a justiţiei, menite să asigure caracterul unitar şi eficient al actului de justiţie, scopul final al căruia îl constituie realizarea drepturilor şi intereselor legitime ale omului."[3]

„Principiile fundamentale ale procesului penal reprezintă regulile generale aplicabile în tot cursul procesului penal în vederea asigurării fiabilităţii procesului şi atingerii scopului acestu-

[1] Ostavciuc Dinu. Principiile procesului penal . Chişinău. 2022. p.6.

[2] Iordache Magdalena. Judecata în primă instanţă în noul Cod de procedură penală. Bucureşti. „Universul Juridic". 2014. p.9.

[3] HCC Nr. 33 din 23.11.1997 privind controlul constituţionalităţii art. 302 alin. (1) pct. 4) din Codul de procedură civilă şi art. 327 alin. (1) pct. 5) din Codul de procedură penală.

ia. Din această perspectivă, principiile fundamentale reprezintă structura procesului penal, pe care şi în funcţie de care sunt construite celelalte reguli procedurale."[1]

„Noţiunea de principiu al procesului penal reprezintă o categorie teoretică, având largi implicaţii practice, care s-a conturat în gândirea juridică şi în ştiinţa dreptului procesual-penal. În doctrină s-a subliniat că noţiunea de principiu fundamental al procesului penal poate fi reţinută numai în sensul de regulă care stă la baza întregii activităţi procesuale, de aceea nu pot fi considerate ca principii fundamentale acele reguli care privesc numai una din fazele procesului penal."[2]

Prin urmare, principiile justiţiei penale, fiind prevederi legale fundamentale, întruchipează baza fundamentală pentru construirea şi funcţionarea legislaţiei procesual-penale, orientarea democratică a conţinutului acesteia. În literatura juridică, nu a existat încă un consens asupra unor aspecte atât de importante, precum definirea conceptului de principiu al procedurii penale şi dezvoltarea unui sistem universal de principii ale justiţiei. În Constituţia şi în legislaţia procesual-penală a Republicii Moldova, nu există conceptul principiului procedurii penale.

Principiile procesului penal sunt prevederi care au o valoare şi un conţinut juridic specific, consolidare normativă şi expresie practică, direct aplicabile de către organele de urmărire penală, procurori şi instanţele de judecată şi care stabilesc limitele de aplicare pentru fiecare din aceste subiecte, precum şi comportamentul fiecărei părţi în procesul penal.

Totodată, considerăm că principiile procesului penal pot fi înţelese ca fiind prevederile legale de bază, iniţiale, care reflectă scopul procesului penal, precum şi construcţia etapelor şi instituţiilor sale, statutul participanţilor la proces.

În prezent, există mai multe doctrine ştiinţifice în ceea ce priveşte definirea conceptului de principiilor procedurii penale şi este important de subliniat că fiecare dintre ele are propriul său fir raţional şi anumite neajunsuri. Principiile procesului penal operează în mod necesar într-un anumit sistem de integritate şi interconectat. În sistem, toate principiile sunt echivalente şi nu există relaţii ierarhice între ele.

---

[1] Mihail Udroiu. [et.al.]. Codul de procedură. Comentariu pe articole. Ed. a II-a. Bucureşti. 2017.p.2.

[2] Apetrei Mihai. Drept procesual-penal. Editura OSCAR PRINT. Bucureşti. 1998. p.51.

Urmărirea penală este subordonată mai multor norme-cerinţe generale consacrate de Codul de procedură penală (Partea specială, Titlul I, capitolul I), care sunt concepute pentru a asigura unitatea procedurii penale şi îndeplinirea sarcinilor care trebuie rezolvate în această fază. Având în vedere denumirea acestei unităţi structurale a CPP, ele pot fi denumite dispoziţii sau condiţii generale ale urmăririi penale.

„Condiţiile generale ale urmăririi penale sunt reguli prevăzute de legislaţia procesual-penală, care au impact pe toată perioada de desfăşurare a urmăririi penale şi caracterizează trăsăturile generale şi particularităţile acestui gen de activitate prejudiciară, în calitate de fază distinctă a procesului şi care stabilesc exigenţele generale de realizare a acţiunilor şi de adoptare a deciziilor în cadrul urmăririi penale”[3] .

Normele cuprinse în art. 253-261 CPP conţin cerinţe legale generale, deoarece sunt adresate tuturor organelor care exercită sau conduc urmărire penală şi se aplică tuturor cazurilor penale cercetate de acestea. Scopul condiţiilor generale este de a crea un regim favorabil de urmărire penală pentru a rezolva cu succes problemele, el constituie obiectul şi scopul urmăririi penale, definite în art. 252 CPP. În acest aspect, condiţiile generale reprezintă reguli de organizare a urmăririi penale, ca premise organizatorice şi legale, în contrast cu normele de natură juridico-funcţionale care determină procedura realizării acţiunilor de urmărire penală în această etapă prejudiciară a procesului. Condiţiile generale pentru urmărirea penală sunt:

– Obiectul şi scopul urmăririi penale (art. 252 CPP);

– Organele de urmărire penală (art. 253 CPP);

– Rolul activ al organului de urmărire penală (art. 254 CPP);

– Ordonanţele organului de urmărire penală (art. 255 CPP);

– Efectuarea urmăririi penale de către mai mulţi ofiţeri de urmărire penală (art. 256 CPP);

– Locul efectuării urmăririi penale (art. 257 CPP);

– Extinderea competenţei teritoriale şi delegaţiile organului de urmărire penală (art. 254 CPP);

– Termenele urmăririi penale (art. 259 CPP);

– Procesul-verbal privind acţiunea de urmărire penală (art. 260 CPP);

– Adeverirea refuzului sau imposibilităţii de a semna pro-

[3] Кисеев Н.М. Уголовный процесс. Учебник. К. Изд. «Monograf». 2006. p.608.

cesul-verbal privind acţiunea de urmărire penală (art. 261 CPP).

Urmărirea penală este o fază a procesului penal, care esre reglementată de legea procesuală penală a Republicii Moldova, în Partea specială, Titlul I, Capitolul I. Această fază, reieşind din prevederile art. 252 CPP, „*are ca obiect colectarea probelor necesare cu privire la existenţa infracţiunii, la identificarea făptuitorului, pentru a se constata dacă este sau nu cazul să se transmită cauza penală în judecată în condiţiile legii şi pentru a se stabili răspunderea acestuia*".

„Urmărirea penală, ca etapă distinctă a procesului penal şi funcţie judiciară, este activitatea exercitată de organele de urmărire penală, de strângere a probelor cu privire la săvârşirea unei infracţiuni, de analiză şi interpretare a acestora, pentru descoperirea, identificarea şi stabilirea răspunderii penale a infractorilor, finalizată cu decizia trimiterii sau netrimiterii în judecată"[1].

Competenţa organelor de urmărire penală este bine definită de lege şi acestea perpetuu urmăresc aflarea adevărului referitor la fapte şi făptuitori, întrucât cei ce se fac nevinovaţi să nu fie traşi la răspunderea penală. Concomitent cu aceasta, organele vizate sunt obligate să asigure drepturile şi libertăţile omului în cadrul procedurilor ce le desfăşoară.

Utilitatea şi însemnătatea urmăririi penale decurg tocmai din obligaţia organelor de urmărire penală de a constata prompt şi în mod exhaustiv faptele săvârşite, de a identifica făptuitorii şi a-i trimite în judecată, oferinde-le instanţelor un probatoriu solid şi indispensabil pentru stabilirea vinovăţiei şi sancţionarea făptuitorilor respectivi.

Potrivit CPP, urmărirea penală dispune de o limitare precisă în privinţa conţinutului şi desfăşurării. Atunci când procesul penal îşi urmează cursul obişnuit, urmărirea penală devine o etapă obligatorie în marea parte a cauzelor penale ce se examinează.

Urmărirea penală ca fază a procesului presupune desfăşurarea unui mare volum de activităţi necesare realizării obiectului său stipulate în lege. În partea specială a CPP sunt reglementate cronologic activităţile specifice ale acestei faze care în mod logic debutează cu începerea urmăririi penale, continuă cu punerea sub învinuire şi se finalizează cu terminarea urmăririi penale şi trimiterea dosarului în judecată.

---

[1] Cercel Șt. Fănică. Urmărirea penală în reglementarea actuală a codului de procedură penală. Teză de doctorat. Rezumat. București. 2019. p. 2.

„Ordinea în care urmează să fie administrate probele în cursul urmăririi penale nu se poate anticipa, după cum folosirea unora din numeroasele măsuri procesuale este determinată de condiţiile concrete ale cauzei şi are o succesiune întâmplătoare. Ţinând seama de acest specific, codul nu a înscris (ca în cadrul cercetării judecătoreşti) consecutivitatea efectuării actelor de urmărire penală”[2].

Într-o altă ordine de idei, menţionăm faptul că urmărirea penală, ca a doua fază a procesului penal, poate fi divizată în două etape. Prima etapă este activitatea organului de urmărire penală în vederea administrării probelor cu privire la existenţa sau inexistenţa infracţiunii, a celor referitoare la identificarea făptuitorului, a probelor privind vinovăţia sau nevinovăţia persoanei etc. Această etapă începe odată cu emiterea ordonanţei de începere a urmăririi penale şi se finalizează cu întocmirea raportului cu propunerea ofiţerului de urmărire penală, întocmit în conformitate cu prevederile art. 289 CPP, şi expedierea cauzei penale procurorului în vederea dispunerii uneia din soluţiile prevăzute în art. 291 CPP. Tot aici este de reţinut faptul că urmărirea penală efectuată la această etapă de către organul de urmărire penală este condusă de procuror[3].

Etapa a doua constă în activitatea procurorului care controlează legalitatea acţiunilor procesuale efectuate de organul de urmărire penală, decide excluderea din dosar a probelor obţinute conform prevederilor art. 94 alin. (1) CPP; verifică calitatea probelor administrate; anulează ordonanţele ilegale, modifică sau completează ordonanţele neîntemeiate ale organului de urmărire penală; se pronunţă în actele procedurale dacă a avut loc sau nu încălcarea drepturilor şi a libertăţilor fundamentale ale omului prin prisma jurisprudenţei Curţii Europene a Drepturilor Omului în cazul în care părţile invocă încălcarea Convenţiei pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale; încetează urmărirea penală, clasează procesul penal, dispune scoaterea persoanei de sub urmărire penală sau aplică măsuri de constrângere cu caracter educativ în cazurile prevăzute de lege; pune sub învinuire şi ascultă învinuitul; întocmeşte rechizitoriul în cauza penală şi trimite cauza în instanţa de judecată competentă; alte competenţe reglementate prin lege.

---

[2] Nicolae Volonciu. Procedură penală. Partea specială. Vol. II, ediția a II-a, revizuită și adăugită. București. 1996. p.67.

[3] A se vedea dispozițiile art. 51 alin. (1) și art. 52 CPP.

Ne aliniem opiniei exprimate de doctrinarul Grigore Gr. Theodoru, care menţionează că a doua etapă a urmăririi penale o formează activitatea procurorului prin care verifică cercetarea efectuată sub aspectul legalităţii şi temeiniciei ei şi, în raport cu cele constatate, rezolvă cauza prin *trimiterea în judecată* a inculpatului sau printr-o soluţie de *netrimitere în judecată*[1].

Obiectul urmăririi penale constă în administrarea probatoriului necesar pentru a se constata existenţa faptei infracţionale, identitatea celui care a comis această faptă, de a decide necesitatea trimiterii lui în judecată pentru stabilirea răspunderii acestuia.

„Faza de urmărire penală poate prezenta o importanţă deosebită pentru pregătirea procesului penal: probele obţinute în această fază determină deseori cadrul în care acuzaţiile formulate vor fi analizate în proces...”[2].

„Dar importanţa şi necesitatea urmăririi penale nu rezidă numai în strângerea şi administrarea probelor, ea are în vedere o plajă mult mai largă de probleme ce ţin, pe de o parte, de soluţionarea justă şi temeinică a cauzelor, iar pe de altă parte, de realizarea unei politici penale care să corespundă nevoilor unui stat de drept”[3].

Conform acestei prevederi legale, obiectul urmăririi penale rezidă în efectuarea acţiunilor procesuale şi a măsurilor speciale de investigaţie corespunzătoare, în vederea descoperirii faptei infracţionale şi identificării făptuitorilor.

Activitatea de urmărire penală are un conţinut complex, clar definit de particularităţile problemelor care trebuie soluţionate de fiecare dată şi fără echivoc în orice cauză penală.

„Acumularea probelor necesare” constă în acţiunile de căutare, descoperire, examinare, administrare şi apreciere a probelor, întrucât să se determine existenţa temeiurilor de expediere în instanţa de judecată a cauzei penale şi a persoanei care a comis infracţiunea.

„Existenţa infracţiunilor” rezidă în orice faptă infracţională, indiferent de etapele activităţii infracţionale.

---

[1] Theodoru Grigore Gr. Tratat de drept procesual penal. Ediţia a III-a. Ed. „Hamangiu”. 2013. p.476.

[2] Hot. CtEDO Ibrahim şi alţii c. Regatului Unit din 13.09.2016. (§.253), disponibilă: http://hudoc. echr.coe.int/eng?i=001-180122 [accesată - 10.05.2021]

[3] Alexandru Pintea. Dan-Cristian Pintea. Alina-Cristina Bălănescu. Urmărirea penală. Aspecte teoretice şi practice. ediţia a II-a, revăzută şi adăugită. Bucureşti. 2020. p.17.

Prin formularea „*identificarea făptuitorului*" se are în vedere stabilirea tuturor datelor care identifică persoana, inclusiv cele de stare civilă, a formei de participaţie, a datelor ce o caracterizează şi o individualizează, precum şi a datelor privind comiterea anterioară a infracţiunilor de către persoana ce se află sub urmărirea penală.

Prin „*stabilirea răspunderii făptuitorului*" se urmăreşte ca probele administrate în timpul urmăririi penale să clarifice existenţa infracţiunii, implicit dacă persoana este pasibilă de răspundere penală, toate circumstanţele comiterii acesteia. Probele respective trebuie să fie convingătoare, utile şi pertinente în acest sens, precum şi să demonstreze vinovăţia persoanei care a comis fapta penală, iar soluţia trebuie să fie legală şi întemeiată pe aceste probe.

Art. 252 CPP se referă doar la identificarea făptuitorului. Totuși, există păreri care susţin că identificarea victimei sau a părţii vătămate este, de asemenea, parte a obiectului urmăririi penale. Suntem de părerea că această activitate este considerată necesară pentru a rezolva atât aspectele penale, cât şi cele civile ale cauzei cercetate. Este susţinută această opinie prin reglementările art. 254 alin. (1) CPP, care obligă imperativ organului de urmărire penală de a lua măsurile legale în vederea cercetării complete, obiective şi sub toate aspectele a circumstanţelor cauzei în vederea stabilirii adevărului. Prin urmare, urmărirea penală nu poate fi considerată completă până când nu se realizează şi identificarea victimei.

„În acelaşi timp, colectarea probelor presupune în mod obligatoriu şi identificarea victimei sau a victimelor, stabilirea prejudiciului material provocat prin infracţiune şi, nu în ultimul rând, posibilitatea victimei de a se constitui parte vătămată în procesul penal şi parte civilă, cu toate drepturile ce decurg din această calitate procesuală."[4]

„Din însuşi obiectul urmăririi penale rezultă că administrarea probelor este nucleul urmăririi penale şi, după cum se poate observa, de administrarea şi evaluarea probelor în faza de urmărire penală depinde rezolvarea cauzelor."[5]

Pe lângă administrarea probelor, pentru a îndeplini sarcinile prevăzute de obiectul urmăririi penale, organele de urmări-

[4] Alexandru Pintea. Dan-Cristian Pintea. Alina-Cristina Bălănescu. Op.cit.p. 22.

[5] Anca Ioana Negru. Administrarea şi aprecierea probelor în procesul penal. ed. „Universul Juridic". Bucureşti. 2022. p.118.

re penală întreprind diferite măsuri legale, oricând este necesar, şi în privinţa măsurilor asigurătorii în vederea indisponibilităţii bunurilor bănuitului (învinuitului), precum şi în privinţa părţii civilmente responsabile.

„Deşi urmărirea penală are ca obiect principal rezolvarea aspectelor legate de latura penală a cauzei, aceasta nu exclude preocuparea şi desfăşurarea unor activităţi ce vizează aspectele civile ale respectivei cauze, fie prin restabilirea lucrurilor şi restabilirea situaţiei anterioare săvârşirii infracţiunii, fie prin indisponibilizarea bunurilor mobile sau imobile prin măsuri asigurătorii”[1].

Generalizând cele expuse privitor la obiectul şi sarcinile urmăririi penale, nu putem să nu fim de acord cu opinia profesorului Igor Dolea, care reiterează că „(...) scopul urmăririi penale este de a constata totalitatea de circumstanţe relevante cauzei şi, în acest sens, se raportează la art. 96 C. pr. pen. (...)”[2].

Înţelegând că *obiectul urmăririi penale* cuprinde în realitate mai multe obiective decât cele consemnate în dispoziţiile art. 252 CPP – care depăşesc activitatea *de acumulare a probelor necesare cu privire la existenţa infracţiunilor şi la identificarea făptuitorilor*, ar fi raţionale intervenţii de ordin legislativ în acest text, care, în opinia noastră, trebuie completat cu *identificarea victimei şi constatarea prejudiciului cauzat*.

Având în vedere dispoziţiile art. 216, 217 CPP, în cursul urmăririi penale, stabilind cauzele şi condiţiile care au contribuit la săvârşirea infracţiunii, organul de urmărire penală va emite în adresa entităţii responsabile o ordonanţă, pentru înlăturarea cauzelor şi condiţiilor care au favorizat comiterea infracţiunii, precum şi a celor care au admis încălcarea drepturilor şi libertăţilor participanţilor la proces.

„De asemenea, este necesar de remarcat că, după modificările produse în Codul de procedură penală din 2012, administrarea unor probe poate avea loc şi din momentul pornirii procesului penal până la momentul pornirii urmăririi penale. Aşadar, în actuala redacţie a Codului de procedură penală, obiectul urmăririi penale şi obiectul probatoriului penal nu coincid”[3].

Urmărirea penală, ca una din fazele procesului penal, este

[1] Alexandru Pintea. Dan-Cristian Pintea. Alina-Cristina Bălănescu. Op. cit., p. 21.

[2] Igor Dolea. Codul de procedură penală al Republicii Moldova (Comentariu aplicativ) ediţia a II-a. Chişinău. 2020. p.747.

[3] Igor Dolea, Op. cit., p. 747-748.

bine delimitată în timp, având atât un început, cât şi un sfârşit precis (strict stabilit). Prin urmărirea acestei logici, desfăşurarea ei are loc între aceste două limite strict determinate, care poartă denumirea de *limită iniţială* (începutul) şi cea *finală* (sfrârşitul).

Limita iniţială a acestei faze procesuale este conformă începerii urmăririi penale şi marchează debutul relaţiilor juridice procesuale între participanţi şi alte persoane implicate în diverse acţiuni de procedură penală. Această limită este concretizată în actul de începere a urmăririi penale, adică ordonanţa de începere a urmăririi penale.

Limita finală a urmăririi penale este atinsă odată cu trimiterea în judecată a învinuitului, eveniment subliniat de întocmirea rechizitoriului de către procuror. În doctrină se face distincţie între *terminarea prezumtivă* şi *terminarea efectivă* a urmăririi penale, înţelegând că epuizarea acestei faze este marcată de cele mai dese ori de soluţia trimiterii în judecată.[4] În momentul în care cauza penală este dispusă justiţiei, urmărire penală este finalizată. Limita finală a urmăririi penale poate fi marcată şi prin clasarea procesului penal, încetarea urmăririi penale, scoaterea persoanei de sub urmărirea penală.

În afară de *Obiectul şi scopul urmăririi penale*, nu am găsit necesar de a examina acele *condiţii generale ale urmăririi penale*, care au nu au impact direct asupra respectării drepturilor participanţilor în proces.

Rolul activ al organului de urmărire penală şi *termenele urmăririi penale*, urmează a fi examinate mai cu seamă în cadrul Capitolulului II din prezenta lucrare.

Deci putem afirma că atât condiţiile generale ale urmăririi penale, cât şi condiţiile generale de judecare a cauzelor penale concretizează conţinutul principiilor procesului penal şi garantează punerea în aplicare a lor pe parcursul procesului în ansamblu, constituind o verigă intermediară şi de legătură între principiile procesului penal şi regulile de realizare a acţiunilor procesuale atât la în etapele prejudiciare, cât şi la faza judecăţii.

Cu alte cuvinte, principiile procesului penal sunt prevederile legale iniţiale cu caracter general, condiţionate de dezvoltarea socială, care în totalitatea lor relevă natura, esenţa, conţinutul procesului penal şi stau la baza organizării şi funcţionării etape-

[4] Nicolae Volonciu. Andreia Simona Uzlău. Raluca Moroşanu. Noul Cod de procedură penală comentat. ediţia a II-a. revăzută şi adăugită. Bucureşti. 2015. p. 840.

lor, procedurilor şi tuturor instituţiilor de procedură penală.

De aici rezultă că nu orice dispoziţie procesuală penală poate fi recunoscută în calitate de principiu, ci doar una care îndeplineşte anumite cerinţe, şi anume:

– se distinge printr-un grad ridicat de generalizare, uniformitate, unind conţinutul regulilor private şi celor de procedură penală;

– caracterizează, în mod obiectiv şi imparţial, natura, esenţa şi conţinutul procesului penal;

– acţionează pe parcursul întregului proces penal sau, în anumite cazuri, în mai multe dintre etapele sale principale;

– integrează sistemul şi are legătură cu alte principii ale procesului penal în baza scopurilor şi obiectivelor procesuale penale comune;

– are legătură internă cu alte principii ale procesului penal;

– are propriul său conţinut;

– răspunde de absenţa contradicţiilor şi neconcordanţelor cu alte principii din sistem.

„În doctrină se subliniază că la abordarea noţiunii de sistem al principiilor fundamentale ale procesului penal trebuie de avut în vedere două aspecte:

– pe de o parte, cunoaşterea elementelor componente ale sistemului;

– pe de altă parte, interdependenţa dintre aceste principii în realizarea scopului procesului penal."[1]

„Chestiunea sistemului principiilor care constituie fundamentul procedurii penale este discutabilă, deoarece există mai multe opinii referitor la sistematizarea şi sensul unor principii luate în parte. În literatura de specialitate există mai multe criterii de clasificare a principiilor procesului penal. Prin sistemul de principii se înţelege ansamblul unitar al principiilor procesului penal. Codul de procedură penală cuprinde mai multe norme în care sunt înscrise principiile fundamentale ale procesului penal care servesc nu numai la buna înţelegere a instituţiilor reglementate de aceste norme, dar şi la corecta lor aplicare."[2]

În cursul procesului penal, principiile fundamentale acţionează într-o interdependenţă şi condiţionare reciprocă.

„Principiile au o importanţă reală numai în cazul interac-

[1] *Ibidem*.

[2] Apetrei Mihai. Drept procesual-penal. Editura OSCAR PRINT. Bucureşti. 1998. p. 51.

ţiunii lor. Fiecare principiu trebuie să-şi afirme semnificaţia deplină şi să realizeze prin raportare la celelalte principii ale sistemului."[3]

Fiind componentele unui sistem unic, fiecare principiu aparte caracterizează diferite laturi ale procesului penal.

„Conţinutul fiecărui principiu capătă eficienţă datorită existenţei celorlalte reguli de bază, după cum aplicarea consecventă a unuia dintre ele nu se poate face decât în condiţiile respectării riguroase a tuturor celorlalte principii din sistem."[4]

Justiţia penală contemporană funcţionează pe două sisteme de principii, consfinţite în normele dreptului internaţional şi dreptului naţional.

Astfel, „principiile fundamentale reprezintă structura unei arhitecturi complexe (procesul penal), care, prin valorile din care izvorăsc, se încadrează în modelul de proces european în care protecţia drepturilor omului joacă un rol preeminent."[5]

În totalitatea lor, principiile procesului penal formează un sistem, întrucât sunt în interacţiune, interdependenţă şi interconectare.

În acest sens, trebuie să ţineţi cont de două aspecte:

a) toate principiile sunt independente şi echivalente;

b) datorită caracterului obiectiv-subiectiv al oricărei legislaţii în ansamblu, diverşi autori „construiesc" adesea un sistem de principii la propria discreţie, găsind justificări adecvate în legislaţia procesual-penală.

Sistemul principiilor procesual-penale include:

– Principiile procesului penal care consacră drepturile şi libertăţile cetăţenilor, fixate în Titlul II al Constituţiei Republicii Moldova;

– Principiile procesului penal, al căror izvor sunt normele constituţionale despre puterea judecătorească – Secţiunea I, Capitolul IX din Constituţie. Dintre principiile generale ale sistemului jurisdicţional putem menţiona *garantarea exercitării căilor de atac în condiţiile legii (principiul dublului grad de jurisdicţie) - art. 119 din Constituţie, accesul liber la justiţie (art. 20 din Constituţie), realizarea justiţiei exclusiv de către*

[3] Mărgineanu Iurie. Noţiunea de sistem al principiilor procedurii penale. În: SYMPOSIA PROFESSORUM. Seria DREPT. Materialele sesiunii ştiinţifice din 4–5 mai. ULIM. Chişinău. 2001. p.225.

[4] Volonciu Nicolae. *Op. cit.*, p. 80; Apetrei Mihai. *Op. cit.*, p. 52.

[5] Mihail Udroiu, [et.al.] Codul de procedură. Comentariu pe articole. Ed. a II-a. Bucureşti. 2017.p.5.

autorităţile prevăzute în Constituţie şi în legile speciale (art. 72 alin. (3) lit. e),art. 114 şi 115 din Constituţie).

– Principiile procesual-penale fixate numai în normele CPP.

De menţionat că majoritatea principiilor din grupa I şi II sunt proclamate în afară de Constituţie şi în Tratate internaţionale. Principiile din grupa I-a şi a II-a sunt denumite ***principii fundamentale***.

„Aceste principii poartă caracter universal, deoarece au aplicare asupra tuturor sferelor de activitate a justiţiei penale: examinarea cauzelor penale, verificarea legalităţii actelor de urmărire penală, susţinerea acuzării de stat în instanţă, înfăptuirea justiţiei de către toate instanţele indicate în art. 115 alin. (1) al Constituţiei."[1]

Curtea Constituţională indică printre principiile fundamentale ale procesului penal şi principiul aflării adevărului, deşi acesta nu este prevăzut în mod expres în Constituţie sau în CPP.[2]

Principiile din grupa a III-a sunt denumite – *speciale* sau *ramurale*. Clasificarea principiilor este una convenţională.

„Având în vedere actul normativ care le reflectă, sfera de acţiune, precum şi importanţa socio-juridică, unii autori propun clasificarea principiilor procedurii penale în constituţionale, procesuale, organizării judecătoreşti."[3]

Ansamblul principiilor procesului penal mai poate fi împărţit, în general, în *principii specifice fazelor prejudiciare* şi *principii specifice fazelor judiciare*.

Putem face următoarea clasificare a principiilor procesului penal:

1. În funcţie de sursa în care sunt consacrate principiile procesului penal:

a) constituţionale;

b) neconstituţionale.

2. În funcţie de prevalenţa dispoziţiei generale:

[1] Мартынчик Е. Г. Уголовная юстиция в Республике Молдова: понятие, структура, конституционные основы деятельности. În: Statul, Societatea, Omul: realizări şi probleme ale tranziţiei, Materialele Conferinţei Ştiinţifice organizată de Institutul de Filosofie, Sociologie şi Drept al Academiei de Ştiinţe a Moldovei. Chişinău. 09 decembrie 1998. p.25.

[2] HCC nr. 3 din 23.02.2016 privind excepţia de neconstituţionalitate a alineatelor (3), (5), (8) şi (9) ale articolului 186 din Codul de procedură penală (pct. 102).

[3] Mărgineanu Iurie. Reflecţii asupra clasificării principiilor folosite în procedura penală. În: Avocatul Poporului, nr. 9–10. Chişinău. 2000. p.25.

a) generale;

b) speciale (ramurale).

3. În funcţie de natura influenţei dispoziţiilor generale asupra organizării şi funcţionării sistemelor organelor judiciare:

a) Judiciare/organizaţionale (de exemplu, principiul independenţei judecătorilor şi subordonarea acestora numai legii);

b) Procesuale/funcţionale (de exemplu, principiul contradictorialităţii).

Principiile procesului penal:

– asigură organizarea şi funcţionarea procesului penal în general, toate etapele acestuia, procedurile speciale şi instituţiile procesului penal;

– sunt linii directoare normative atunci când este necesară folosirea analogiei legii sau a legii care este respinsă de doctrina oficială;

– în cazul în care anumite prevederi ale legii procesual-penale sunt în contradicţie cu principiile procesului penal, supremaţia (preferinţa) ar trebui acordată acestora din urmă.

Conform CPP al Republica Moldova, procesul penal este reglementat de următoarele principii:

– Legalitatea procesului penal;

– Prezumţia nevinovăţiei;

– Egalitatea în faţa legii şi a autorităţilor;

– Respectarea drepturilor, libertăţilor şi demnităţii umane;

– Inviolabilitatea persoanei;

– Inviolabilitatea domiciliului;

– Inviolabilitatea proprietăţii;

– Secretul corespondenţei;

– Inviolabilitatea vieţii private;

– Limba în care se desfăşoară procesul penal şi dreptul la interpret;

– Asigurarea dreptului la apărare;

– Publicitatea şedinţei de judecată;

– Accesul liber la justiţie;

– Desfăşurarea procesului penal în termen rezonabil;

– Libertatea de mărturisire împotriva sa;

– Dreptul de a nu fi urmărit, judecat sau pedepsit de mai multe ori;

– Asigurarea drepturilor victimei în urma infracţiunilor, abuzurilor de serviciu şi erorilor judiciare;

– Principiul contradictorialităţii în procesul penal;

– Înfăptuirea justiţiei - atribuţie exclusivă a instanţelor judecătoreşti;

– Independenţă judecătorilor şi supunerea lor numai legii;

– Libera apreciere a probelor;

– Oficialitatea procesului penal.

Cunoaşterea principiilor procesului penal are însemnătate teoretică şi practică. Pentru teorie ele reflectă concepţia juridică, care a stat la baza instituirii procedurii penale, acordând orientarea necesară lămuririi doctrinare a normelor de drept procesual-penal. Pentru activitatea practică, principiile servesc la aplicarea corectă de către organele respective a normelor procesual-penale în cazuri concrete.

Analizând cele expuse, putem conchide că principiile procesului penal constituie un sistem clar care asigură unificarea aplicării normelor legale şi protecţia drepturilor participanţilor la procesul penal. Toate principiile procesului penal pot fi divizate în 3 grupuri principale:

a) Principii care definesc şi sunt concepute pentru a proteja drepturile şi libertăţile fundamentale ale cetăţenilor care participă în cadrul procedurilor penale;

b) Principii organizatorice care asigură o organizare şi aranjare clară a activităţii organelor de urmărire penală şi a instanţelor judecătoreşti implicate în proces;

c) Principii care determină procedura, condiţiile şi regulile procesului penal, precum şi competenţa, atribuţiile persoanelor oficiale care exercită sau conduc urmărirea penală ori înfăptuiesc justiţia.

Concluzii. Principiile procesului penal operează în cadrul unui sistem integral, în care esenţa şi semnificaţia fiecărui principiu este determinată nu numai de propriul conţinut, ci şi de funcţionarea întregului sistem, unde încălcarea oricărui principiu duce, de regulă, la încălcarea altor principii, dar din cauza aceleiaşi indivizibilităţi a sistemului, are capacitatea de a-şi păstra integritatea, auto-restaurarea, datorită cărora încălcarea oricărui principiu al procesului paralizează în mod necesar sistemul şi nu exclude posibilitatea soluţionării problemelor procesului penal. Sistemul de principii ale justiţiei penale este în mod constant îmbunătăţit şi completat pe măsură ce sistemul statal şi politic al Republicii Moldova se dezvoltă.

Toate principiile fundamentale ale procesului penal sunt strâns interconectate şi formează un anumit set al unui cadru

juridic comun. Cauzând acţiuni reciproce, principiile constituie un sistem unic care determină conţinutul şi forma democratică a procesului penal autohton.

Principiile procesului penal asigură organizarea şi funcţionarea procesului penal în general, toate etapele acestuia, procedurile speciale şi instituţiile procesului penal; sunt linii directoare normative atunci când este necesară folosirea analogiei legii sau a legii care este respinsă de doctrina oficială; în cazul în care anumite prevederi ale legii procesual-penale sunt în contradicţie cu principiile procesului penal, supremaţia (preferinţa) ar trebui acordată acestora din urmă.

Principiile procesului penal sunt cele mai importante garanţii pentru realizarea scopului justiţiei, creează condiţiile de bază pentru realizarea cu succes a acestora; exprimă esenţa procesului, trăsăturile sale caracteristice; nerespectarea principiilor procesului penal poate duce la anularea hotărârilor adoptate.

Sistemul de principii ale justiţiei penale este în mod constant îmbunătăţit şi completat pe măsură ce sistemul statal şi politic al Republicii Moldova se dezvoltă.

Putem afirma că atât *condiţiile generale ale urmăririi penale*, la fel ca şi *condiţiile generale de judecare a cauzelor penale* concretizează conţinutul *principiilor procesului penal* şi garantează punerea în aplicare a lor pe parcursul procesului în ansamblu, constituind o verigă intermediară şi de legătură între principiile procesului penal şi normele exprese de realizare a acţiunilor procesuale. Prin urmare, acestea nu sunt principii ale procesului penal, fiind norme diriguitoare specifice urmăririi penale, care conţin norme intermediare între *principiile procesului penal* şi dispoziţiile concrete privind desfăşurarea urmăririi penale.

II.
OBLIGAȚIILE POZITIVE CE REZULTĂ DIN OCROTIREA DREPTULUI LA VIAȚĂ ȘI INADMISIBILITATEA TORTURII

2.1. Garantarea dreptului la viaţă, inadmisibilitatea torturii şi a tratamentului inuman şi degradant

În art. 16 pct. 1) din Constituţie este proclamată îndatorirea statului de a respecta şi a ocroti persoana. Conform art. 24 din Constituţie, statul nostru garantează fiecărui om dreptul la viaţă, la integritatea fizică şi psihică. Sunt interzise torturile, pedepsele şi tratamentele crude, inumane şi degradante. Sub egida unor atare norme constituţionale, organele de stat competente a realiza procesul penal sunt obligate să respecte onoarea şi demnitatea persoanelor implicate în proces, iar acesta din urmă posedă mijloace de apărare în acest sens.

„În desfăşurarea procesului penal, nimeni nu poate fi supus la tortură sau la tratamente cu cruzime, inumane ori degradante, nimeni nu poate fi deţinut în condiţii umilitoare, nu poate fi silit să participe la acţiuni procesuale care lezează demnitatea umană" (art. 10 alin. (3) CPP).

Potrivit art. 3 din DUDO, „*Orice fiinţă umană are dreptul la viaţă, la libertate şi la securitatea persoanei sale*." În conformitate cu art. 5 DUDO, „*Nimeni nu va fi supus torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante*."

CEDO, prin prisma art. 1, obligă Înaltele Părţi Contractante de a respecta drepturile omului. Totodată, CEDO interzice tortura, stipulând în art. 3 că „*Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante*."

„Întru asigurarea garanţiilor în aspectul material prevăzute de articolul 3 combinată cu obligaţiunea ce rezultă din prevederea art. 1 din Convenţie sunt stabilite doua tipuri de obligaţii esenţiale ale agenţilor statului: obligaţii pozitive şi obligaţii negative.[1]

Republica Moldova, prin reglementările menţionate, şi-a

[1] HP CSJ Cu privire la unele chestiuni ce ţin de aplicarea de către instanţele judecătoreşti a prevederilor articolului 3 din Convenţia Europeană pentru

onorat obligaţiunile şi a interzis autorităţilor (organului de urmărire penală, organului de constatare, procurorului, instanţei de judecată etc.) tortura, tratamentele inumane etc. Întru garantarea principiului în discuţie, în Codul penal al Republicii Moldova a fost incriminată ca infracţiune distinctă tortura.[2]

„Respectarea demnităţii umane este regula de bază a procesului penal, deoarece suspectul, inculpatul sau orice alt subiect procesual nu trebuie supus la rele tratamente în vederea obţinerii de probe, urmând ca probele administrate prin tortură, tratamente degradante, tratament inumane, să fie excluse.”[3]

Totodată, este de menţionat faptul că aceste probe ilegal obţinute afectează art. 3 CEDO, dar şi atrag inechitatea întregii proceduri. De exemplu, în Hotărârea CtEDO Levinţa c. Republicii Moldova, Curtea reiterează că acordă o atenţie deosebită folosirii în procedurile penale a probelor obţinute prin măsuri constatate ca fiind contrare art. 3.

Punerea la baza unei condamnări a probelor obţinute ca rezultat al actelor de tortură, permite indirect legalizarea unei forme de comportament condamnabil din punct de vedere moral, pe care autorii articolului 3 au dorit să-l interzică sau, cu alte cuvinte, permite brutalitatea sub acoperirea legii[4].

… în fiecare caz în parte urmează a fi stabilit dacă tratamentul inuman, degradant sau tortura a fost aplicată şi care mijloace de probă au fost obţinute prin acestea. Asemenea probe nu sunt admisibile în procesul penal în temeiul art. 94 alin. (1) pct. 1) Cod de procedură penală, precum sunt şi probele care reprezintă un rezultat direct al actelor de maltratare (hot. CtEDO Gäfgen v. Germania, 2010, § 167; Jalloh v. Germania, 2006, § 105)”[5].

„Curtea concluzionează că reclamantul a fost sancţionat prin încătuşare când se afla în afara celulei sale (mai mult, pentru o perioadă de timp neprecizată), în absenţa oricărei acuzaţii sau dovezi că ar prezenta un risc pentru sănătate sau securitate, aparent în scopuri punitive, în scop preventiv şi în baza unui or-

Apărarea Drepturile Omului și a Libertăților Fundamentale (pct.8).

[2] A se vedea art. 166/1 din Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002.

[3] Barbu Denisa. Drept procesual penal. Partea generală. Iași: Editura „Lumen”. 2016, p. 45.

[4] Hotărârea CtEDO, Levinţa c. Republicii Moldova, din 16.12.2008, (§. 99, 100), disponibilă: http://agent.goc.md/wp-content/uploa-ds/2015/03/LEVINTA-RO.pdf [accesată - 17.07.2023].

[5] Pct. 108 DCP CSJ din 11.11.2024, dos. nr. 1ra-854/2022, disponibilă: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=25385. [accesată - 18.12.2024]

din care a extins limitele prevederii legale ce permite o asemenea măsură. Trebuie să se fi simţit astfel pedepsit pe nedrept şi disproporţionat, ceea ce a făcut ca apariţia lui zilnică încătuşat în faţa altor deţinuţi să pară prejudiciabilă demnităţii sale umane."[1]

În conformitate cu prevederile art. 10 alin. (3/1) CPP, „*Sarcina probaţiunii neaplicării torturii şi a altor tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante îi revine autorităţii în a cărei custodie se află persoana privată de libertate, plasată la dispoziţia unui organ de stat sau la indicaţia acestuia, sau cu acordul ori consimţământul său tacit*."

În cazul în care o persoană a suferit leziuni corporale în timpul detenţiei sau în alte circumstanţe sub controlul poliţiei, oricare vătămare corporală va duce la apariţia unei prezumţii puternice că persoana a fost maltratată (a se vedea – Hotărârea CtEDO Bursuc c. România,[2] din 12. 10. 2004, §. 80).

Este sarcina statului să ofere o explicaţie plauzibilă pentru circumstanţele în care au fost cauzate leziunile, iar în caz de eşec apare o problemă evidentă în baza art. 3 din Convenţie.[3]

În ceea ce priveşte realizarea actelor procesuale, nu sunt admise acţiuni care ar periclita demnitatea, sănătatea şi viaţa persoanei (a se vedea de exemplu, art. 119 alin. (5), 122 alin. (2), 123 alin. (3) CPP).

Atunci când se recurge la forţa fizică pentru imobilizarea persoanei reţinute trebuie evitate exagerările, care pot fi interpretate ca tratament inuman sau degradant[4], fie şi mai grav - tortură. Reuşita reţinerii depinde de pregătirea măsurii date şi efec-

---

[1] Hotărârea CtEDO, Goriunov c. Republicii Moldova, din 29.05.2018, (§. 28-41), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-183210 [accesată - 17.08.2023].

[2] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122549 [accesată - 17.06.2025]

[3] Hotărârea CtEDO, Prepeliţa c. Republicii Moldova, din 03.12.2019, (§.34), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-198712 [accesată - 17.07.2022].

[4] În cauza Sochichiu c. Moldovei (Hotărâre din 15.05.2012), CtEDO a reţinut că: „*în afară de forţa brutală folosită împotriva reclamantului, din înregistrarea video a reţinerii CtEDO observă că comportamentul colaboratorilor poliţiei a fost departe de a fi respectuos în raport cu demnitatea reclamantului. În special, unul din colaboratorii poliţiei a pus piciorul pe capul lui şi nu şi-a luat piciorul chiar când îşi peria pantalonii (s.a.). În opinia CtEDO, un asemenea comportament este degradant şi umilitor. De asemenea, CtEDO a notat batjocorirea faptului că reclamantul şi-a pierdut câţiva dinţi şi înjurăturile unui poliţist*". (§.40), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-124576 [accesată - 17.07.2022].

tuarea ei promptă, exactă şi calificată.[5]

Trebuie menţionat că alegerea corectă a locului şi timpului reţinerii sunt direcţionate să asigure securitatea participanţilor la operaţiunea de reţinere, inclusiv securitatea persoanelor care, în pofida atribuţiilor de serviciu sau întâmplător, se vor afla la locul de reţinere[6].

Dacă există necesitatea blocării voinţei persoanelor ce urmează a fi reţinute, se utilizează mijloace speciale, cum ar fi – grenade lacrimogene, fumigene, sonore, cu efect luminescent etc. Este important ca aplicarea mijloacelor tehnice şi a forţei fizice să fie proporţională cu rezistenţa opusă şi alte circumstanţe ale reţinerii[7].

Acţiunile de intervenţie în forţă trebuie să fie: energice, ho-

[5] De ex: în cauza Sochichiu c. Moldovei CtEDO a reţinut că: *„materialele cauzei au arătat clar că poliția a planificat operaţiunea de reţinere din timp şi că ei au avut suficient timp pentru a evalua posibilele riscuri şi a lua toate măsurile necesare pentru a efectua reţinerea. În această privinţă, CtEDO are câteva observaţii în ceea ce priveşte modul în care a fost pregătită operaţiunea, deoarece poliţiştii nu au fost echipaţi cu cătuşe şi au fost nevoiţi să lege mâinile reclamantului cu propria lui centură”* (§.38), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/ eng?i=001-124576 [accesată - 17.07.2022].

[6] Interesele reclamantei, care avea nouă ani la acea dată, nu au fost avute în vedere la nicio etapă de planificare şi de executare a arestării tatălui ei de către autorităţi. Forţele de ordine nu au ţinut cont de prezenţa ei, care le era bine-cunoscută, procedând la arest şi impunându-i asistarea la o scenă de violenţă faţă de tatăl ei, în timp ce aceasta nu opunea rezistenţă. Acest fapt a afectat reclamanta foarte grav şi a echivalat cu eşecul autorităţilor de a preveni supunerea ei la rele tratamente. (Hotărârea CtEDO A c. Rusiei, 12.11.2019). rezumat, disponibilă: http:// constcourt.md/libview.php?l=ro&idc=179&id=1713&t=/rezumate-CEDO/2019/strongema-v-rusiaemstrong-asistarea-unui-copil-in-varsta-de-noua-ani-la-arestarea-violenta-a-tatalui-sau-care-nu-a-opus-rezistenta-incalcare [accesată - 18.04.2024].

[7] CtEDO reiterează în cauza Ribitsch c. Austriei, (Hotărârea din 04.12.1995), că în procesul reţinerii unei persoane, orice recurgere la forţa fizică care nu a fost strict necesară reieşind din comportamentul acesteia diminuează demnitatea umană şi reprezintă în principiu o încălcare a dreptului stabilit în art. 3 CEDO (§.38), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-104107 [accesată - 18.05.2023]; În cauza Victor Savițchi c. Moldovei (Hotărârea din 17.06.2008), CtEDO notează că *„din una din înregistrările video ale reţinerii reclamantului se vede clar că el a primit cel puţin trei lovituri de la un ofiţer de poliţie, în timp ce era ţinut de alte câteva persoane. Deşi reclamantul a opus rezistenţă ofiţerilor de poliţie care îl ţineau timp de aproximativ cinci minute, se vede clar că el nu avea intenţia să-i lovească, ci doar să se aplece. În orice caz, balanţa de forţe nu era egală, deoarece el era ţinut de cinci poliţişti de înălţime şi constituţie aproximativ similară cu a reclamantului. În asemenea circumstanţe, loviturile aplicate reclamantului nu au fost strict necesare şi, în mod cert, poliţiştii ar fi putut să-l calmeze prin alte metode*

tărâte, raţionale, cu un anumit grad de intensitate ce ar asigura pătrunderea şi executarea profesionistă a reţinerii.

Este important a declara clar scopul intervenţiei în începere sau cel puţin a anunţa despre o operaţiune a poliţiei la debutul sau pe parcursul descinderilor, pentru a nu fi percepute confuz de persoanele prezente. În cel mai rău caz, echipamentul poliţiştilor trebuie să permită a constata că intervine poliţia şi nu altcineva în mod abuziv[1].

Întru garantarea principiului în discuţie, în CP a fost incriminată ca infracţiune distinctă tortura.

CtEDO reiterează că orice recurgere la aplicarea forţei în procesul de arestare a persoanei, care nu a fost absolut necesară prin însăşi natura sa, atentează la demnitatea umană şi, în principiu, constituie o încălcare a dreptului garantat de art. 3 CEDO.[2]

În cazul în care o persoană a suferit leziuni corporale în timpul detenţiei sau în alte circumstanţe sub controlul poliţiei, oricare vătămare corporală va duce la apariţia unei prezumţii puternice că persoana a fost maltratată. Este sarcina statului să ofere o explicaţie plauzibilă pentru circumstanţele în care au fost cauzate leziunile, iar în caz de eşec apare o problemă evidentă în baza Articolului 3 din Convenţie.[3]

Potrivit art. 524 CPP, „*Persoanele cărora, în cursul procesului penal, prin acţiunile ilicite ale organelor de urmărire penală sau ale instanţelor judecătoreşti, li s-a cauzat un prejudiciu material sau moral au dreptul la despăgubire echitabilă în conformitate cu prevederile legislaţiei cu privire la modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acţiunile ilicite ale organelor de urmărire penala şi ale instanţelor judecătoreşti*".

Totodată, persoanele care consideră că li s-a încălcat dreptul garantat de art. 3 CEDO sunt în drept să depună plângeri privind începerea urmăririi penale în privinţa persoanelor[4] care le-au torturat sau care, prin acţiunile lor, au cauzat intenţionat

mai puţin brutale". (§.67), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112624 [accesată - 18.05.2023].

[1] Hotărârea CtEDO Popovi c. Bulgariei din 09.06.2016, disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-178813 [accesată - 18.05.2023].

[2] A se vedea Hotărârârile CtEDO Ribitsch c. Austriei, din 04.12.1995, (§.38); Sochichiu c. Moldovei, din 15.05. 2012 (§.33)

[3] Hotărârea CtEDO, Prepeliţa c. Republicii Moldova, din 03.12.2019, (§ 34). Disponibilă: http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2020/02/PREPELITA-v.-MDA-ROM.pdf [accesată - 18.05.2023].

[4] Potrivit art. 166/1 CP, subiect al infracţiunii respective poate fi: persoana publică sau persoana care, de facto, exercită atribuţiile unei autorităţi publice,

dureri sau suferinţe fizice ori psihice, ce reprezintă tratament inuman ori degradant. Respectiv, victimelor unor astfel de acţiuni li se garantează accesul liber la justiţie.

„Pentru garantarea accesului la justiţie în acest sens, legea procesual-penală a intervenit cu norme care obligă aceste organe de a acţiona prompt în soluţionarea cazului, fie la sesizarea externă, fie chiar şi din oficiu. De exemplu, art. 55 alin. (4) CPP obligă organul de urmărire penală, concomitent cu înregistrarea sesizării, să înceapă urmărirea penală, dacă există indici ai infracţiunii, să efectueze acţiuni de urmărire penală în vederea descoperirii ei şi fixării probelor care confirmă sau infirmă săvârşirea infracţiunii, să ia măsuri în vederea asigurării acţiunii civile sau a unei eventuale confiscări a bunurilor dobândite ilicit. Un alt exemplu elocvent este dispoziţia art. 262 alin. (4) CPP, care obligă procurorul să se autosesizeze în orice caz de deces al persoanei aflate în custodia statului în legătură cu urmărirea penală sau executarea pedepsei, iar dispoziţia art. 262 alin. (41) obligă transmiterea imediată a materialelor procurorului în cazuri ce oferă temei de a presupune că persoana a fost supusă acţiunilor de tortură, tratament inuman sau degradant. În acelaşi timp, legea procesuală penală obligă organele judiciare să primească plângerile şi denunţurile referitoare la infracţiuni, chiar dacă acestea nu ţin de competenţa lor (art. 265 alin. (1) CPP), iar refuzul acestor organe poate fi contestat procurorului sau, după caz, judecătorului de instrucţie (art. 265 alin. (2), art. 313 alin. (2) pct. 1) lit. a) CPP). Bineînţeles că CPP intervine şi cu alte norme pentru a proteja, asigura şi garanta dreptul accesului liber la justiţie.”[5]

2.2. Garanţiile investigării eficiente a deceselor şi maltratărilor

Una din garanţiile investigării eficiente a deceselor şi maltratărilor ţine de oficialitatea procesului penal. Oficialitatea constituie un principiu fundamental al procesului penal, „conţinutul căruia se exprimă în obligaţia organelor de stat şi a persoanelor oficiale, în limitele competenţei lor a asigura apărarea ordinii de drept, a drepturilor şi libertăţilor cetăţenilor, a intereselor societăţii. Întreaga activitate procesuală este desfăşurată din oficiu,

sau orice altă persoană care acționează cu titlu oficial sau cu consimțământul expres ori tacit al unei asemenea persoane.

[5] Ostavciuc Dinu. Principiile procesului penal. Chișinău. 2022. p.433-444.

prin intervenţia activă a organelor judiciare competente, independent de voinţa părţilor, afară de cazul când legea dispune altfel. Procesul penal începe, se desfăşoară şi se stinge fără a fi nevoie de o intervenţie exterioară, chiar dacă unele activităţi se îndeplinesc uneori la cererea părţilor."[1]

„Oficialitatea presupune ca organele judiciare responsabile să procedeze la declanşarea şi la promovarea din oficiu a procesului penal, fără să aibă nevoie de vreo aprobare sau încuviinţare prealabilă din partea persoanelor vătămate sau din partea altor autorităţi ale statului."[2]

„Oficialitatea constituie consecinţa juridică a funcţiei penale a statului, care are caracter de drept public. Această funcţie este iniţiată şi exercitată din oficiu (din proprie iniţiativă) de autorităţile publice mandatate de stat, prin intermediul procesului penal, independent de o altă manifestare de voinţă din partea celor care au legătură cu săvârşirea infracţiunii."[3]

„Principiul oficialităţii urmăririi penale constă în aceea că organul public însărcinat cu promovarea şi desfăşurarea acţiunii penale este obligat să pună în mişcare şi să exercite această acţiune, ori de câte ori sunt îndeplinite condiţiile legale necesare pentru aceasta, respectiv ori de câte ori s-a săvârşit o faptă care îndeplineşte toate trăsăturile esenţiale ale unei infracţiuni."[4]

„Restrângeri ale oficialităţii intervin ori de câte ori legea permite punerea în mişcare a acţiunii penale de către organul de urmărire în lipsa unei autorizaţii sau încuviinţări prealabile. De exemplu, în cazul infracţiunilor pentru care legea condiţionează începerea urmăririi penale în baza plângerii depuse de partea vătămată, procesul penal nu poate fi declanşat în lipsa plângerii şi nu poate continua dacă plângerea a fost retrasă, sau părţile s-au împăcat."[5]

„Activitatea procesual-penală este efectuată din oficiu, cu îndatorirea legală a organelor de urmărire penală, a procurorului şi a judecăţii în limitele competenţei lor să intenteze proces penal în toate cazurile descoperirii elementelor constitutive ale

---

[1] Osoianu Tudor [et.al.]. Drept procesual penal. Partea generală. Chişinău. 2009. p.132-133.

[2] Ghigheci Cristinel. Principiile procesului penal în noul Cod de procedură penală. Editura „Universul Juridic". Bucureşti. 2014. p.117.

[3] Crişu Anastasiu. Drept procesual penal. Partea generală. Ediţia a 6-a, revizuită şi actualizată. Editura „Hamangiu". 2022, p.91.

[4] Ghigheci Cristinel. Op.cit., p. 121.

[5] Osoianu Tudor [et.al.]. *Op.cit.*, p. 132-133.

infracţiunilor, identificării şi pedepsirii vinovaţilor de săvârşire a lor. În literatura de specialitate principiul în discuţie mai este denumit şi principiul obligativităţii pornirii şi desfăşurării procesului penal. Nerespectarea oficialităţii înseamnă, totodată, şi încălcarea legalităţii, ceea ce atrage pe plan procesual sancţiunea nulităţii în cazurile când au fost săvârşite acte nelegale."[6]

„*Procurorul şi organul de urmărire penală au obligaţia, în limitele competenţei lor, de a porni urmărirea penală în cazul în care sunt sesizate, în modul prevăzut de prezentul cod, că s-a săvârşit o infracţiune şi de a efectua acţiunile necesare în vederea constatării faptei penale şi a persoanei vinovate*." (art. 28 alin. (1) CPP).

„Organele judiciare sunt obligate să arate părţilor drepturile şi facultăţile ce le au potrivit legii, să le explice modul în care le pot exercita, să le întrebe dacă au făcut cereri etc. "[7]

„Deşi rolul activ al organelor judiciare apare ca un principiu absolut, totuşi, legislativ şi practic, el dispune de un oarecare coeficient de relativitate, semnificative, în acest sens, sunt actele procesuale care au caracter strict personal şi a căror realizare, deşi necesară procesului penal, depinde de voinţa subiecţilor procesuali interesaţi a realiza acele acte (ca exemplu, pot fi date actele procesuale prin care partea vătămată este constituită ca parte civilă, renunţarea la apel ori recurs, retragerea apelului ori a recursului etc.)."[8]

Obligaţiile pozitive ce derivă din prevederile art. 2 şi 3 CEDO impune statelor investigarea eficientă a maltratărilor şi a deceselor.

„Cerinţele *principiului rolului activ* atrag următoarele obligaţii:[9]

– a explica părţilor din proces drepturile lor procesuale şi a le ajuta în exercitarea lor, asigurând lămurirea cauzei sub toate aspectele;

– a pune în discuţia părţilor, din oficiu, orice probleme de a căror elucidare depinde soluţionarea corectă a cauzei, cerându-le părerea asupra acestora;[10]

---

[6] Osoianu Tudor [et.al.]. *Op.cit.*, p. 133.

[7] Antoniu Gheorghe. Volonciu Nicolae. Zaharia Gheorghe. Dicţionar de procedură penală. Editura Ştiinţifică şi enciclopedică. Bucureşti.1988. p.247.

[8] Neagu Ion. Tratat de procedură penală. Editura PRO. Bucureşti.1997.p.51.

[9] Păvăleanu Vasile. Drept procesual-penal. Partea generală. Editura „Lumina Lex". Bucureşti. 2000. p.63.

[10] De exemplu, în cadrul procedurii de dispunere şi efectuare a expertizei. A se ve-

– a examina cererile şi demersurile participanţilor la proces[1];

– a asigura securitatea participanţilor la proces;[2]

– activitatea organului de urmărire penală continuă şi în cazul în care bănuitul sau învinuitul îşi recunoaşte vinovăţia;

– a dispune, din oficiu, administrarea probelor necesare pentru aflarea adevărului cu privire la toate împrejurările cauzei, dacă părţile nu au iniţiativă în acest sens.[3] *„(...) dispunerea unei expertize judiciare constituie o obligaţie procesuală a procurorului (organului de urmărire penală), în faza de urmărire penală, dacă circumstanţele cauzei o justifică. Expertiza urmează a fi dispusă şi în favoarea învinuitului pentru a respecta drepturile procesuale ale acestuia, inclusiv principiul egalităţii armelor. În cazul unei omisiuni a procurorului (organului de urmărire penală) de a respecta o asemenea obligaţie, persoanele interesate pot utiliza instrumentele procesuale prevăzute în instituţia controlului judiciar al procedurii prejudiciare*"[4];

– a extinde investigaţiile la tot ce este necesar pentru re-

dea art.145 CPP. În cauza Ciobanu c. Moldovei (Hot. CtEDO din 24.02.2015), a fost criticat faptul că succesorului victimei i s-a refuzat desemnarea unui expert sau „specialist" recomandat de ea pentru a participa la efectuarea expertizei în comisie (§.39). Această omisiune pe lângă alte deficienţe ale urmăririi penale a determinat curtea să constate că a avut loc încălcarea art. 2 din convenţie sub aspect procedural. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157615 [accesată - 18.05.2023].

[1] În conformitate cu prevederile art. art.244-246, 278 CPP.

[2] A se vedea art. 215 CPP *„Organele de urmărire penală şi instanţele urmează să întreprindă măsurile de rigoare pentru asigurarea securităţii şi protecţiei eficiente a victimei şi martorilor faţă de represalii şi posibile intimidări, evitând influenţa traficanţilor asupra lor. În caz de necesitate asistenţa juridică a victimei se asigură de către un avocat din oficiu"*. HP CSJ nr.37 din 22.11.2004 cu privire la practica aplicării legislaţiei în cauzele despre traficul de fiinţe umane şi traficul de copii (pct. 17).

[3] Comisia de anchetă pentru elucidarea modului de administrare de către organele abilitate a incidentului din 23 decembrie 2012, care a avut loc în rezervaţia naturală „Pădurea Domnească" (pct. 3.1.6) a criticat pasivitatea organului de urmărire penală (pct. 3.1.6.): *„Instituţiile statului, în primul rând organele de drept, nu au efectuat acţiunile necesare, prevăzute de codul de procedură penală şi alte legi în astfel de cazuri, inclusiv îngrădirea accesului la locul crimei, examinarea locului, expertizarea armelor, interogarea participanţilor la eveniment, a martorilor, colectarea informaţiei, inclusiv cu ajutorul operatorilor de telefonie mobilă, informarea conducătorilor, etc*". HCC nr. 29 din 23.09.2013 privind controlul constituţionalităţii hotărârii parlamentului nr. 3 din 15 februarie 2013 referitoare la comisia de anchetă în cazul „Pădurea Domnească" (competenţa comisiilor parlamentare de anchetă) (pct.11).

[4] DCC nr. 98 din 06.09.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 116g/2018 privind excepţia de neconstituţionalitate a unor dispoziţii din articolul 142 alin. (2) din Codul de procedură penală (plata pentru efectuarea expertizei în cauzele penale) (pct.22).

alizarea scopului procesului penal, mai cu seamă la alte fapte şi persoane decât cele care formează obiectivul cauzei şi să extindă controlul judiciar şi la alte motive decât cele invocate în calea de atac.

„Sub acest aspect, Curtea menţionează că, potrivit articolului 28 alin. (1) din Codul de procedură penală, autorităţile au obligaţia pozitivă, în limitele competenţei lor, de a porni urmărirea penală, în cazul în care sunt sesizate, în modul prevăzut de Cod, cu privire la comiterea unei infracţiuni, şi de a efectua acţiunile necesare în vederea constatării faptei penale şi a persoanei vinovate.”[5]

În conformitate cu prevederile art. 19 alin. (3) CPP, *„Organul de urmărire penală are obligaţia de a lua toate măsurile prevăzute de lege pentru cercetarea sub toate aspectele, completă şi obiectivă, a circumstanţelor cauzei, de a evidenţia atât circumstanţele care dovedesc vinovăţia bănuitului, învinuitului, inculpatului, cât şi cele care îl dezvinovăţesc, precum şi circumstanţele care îi atenuează sau agravează răspunderea.”* În acelaşi timp, legea procesual-penală, într-o altă normă (art. 254 CPP) vine cu aceleaşi garanţii şi obligaţii în scopul stabilirii adevărului, adăugând că *„Activitatea organului de urmărire penală în acest sens se efectuează şi în cazul în care bănuitul sau învinuitul îşi recunoaşte vinovăţia.”* Prin norma prevăzută la art. 254 CPP, legiuitorul a reglementat rolul activ al organului de urmărire penală.

Este de menţionat că, deşi în normele procesuale menţionate prin organul de urmărire penală se înţelege şi procurorul, totuşi, considerăm oportună modificarea şi completarea acestora, astfel încât normele să fie clare, cu indicarea şi a procurorului, deoarece acestea sunt două instituţii diferite.[6] Cu titlu de propunere, atunci când norma procesuală reglementează drepturi şi obligaţii pentru ambele instituţii (organ de urmărire penală şi procuror), legea procesual-penală ar trebui să folosească sintagma „organe şi persoane competente în efectuarea urmăririi penale”, iar în celelalte cazuri – drepturi şi obligaţii pentru fiecare în parte. Datorită acestei abordări, normele procesuale vor fi clare

[5] DCC nr. 50 din 31.05.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 59g/2018 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 326 alin. (11) din Codul penal şi a unor prevederi din articolul 283 alin. (1) din Codul de procedură penală (pct.27).

[6] Aceste instituţii sunt reglementate de norme procesuale diferite, au atribuţii diferite şi dispun de legile speciale proprii, care fac diferenţa între ele.

şi nu se va da posibilitatea interpretărilor neuniforme.

Cercetarea sub toate aspectele a circumstanţelor cauzei presupune examinarea tuturor probelor din diferite puncte de vedere, luându-se în consideraţie opiniile tuturor participanţilor la proces. Examinarea se face sub incidenţa realităţii obiective şi subiective, prin desfăşurarea corectă a procesului probatoriu.

În practica controlului judiciar al urmăririi penale s-a dispus anularea ordonanţei de scoatere de sub urmărire penală, de către instanţa de recurs fiind constatat în calitate *de viciu fundamental* ce afectează hotărârea adoptată anterior, conform art. 287 alin. (4) CPP RM, *„însăşi o cercetare neobectivă şi incompletă a tuturor materialelor urmăririi penale şi neverificarea circumstanţelor invocate de petiţionar”*[1].

„Obligaţiile pozitive ce derivă din prevederile art. 2 şi 3 CEDO impun statelor investigarea eficientă a maltratărilor şi a deceselor. Una din condiţiile cumulative pentru constatarea anchetei eficiente a relelor tratamente şi a cazurilor de omor (inclusiv din imprudenţă) este deplinătatea urmăririi penale. În mai multe hotărâri moldoveneşti CtEDO a constatat violarea art. 2 sau 3, deoarece procurorii nu au examinat cauza meticulos sau sub toate aspectele.”[2]

„În cauzele Gurgurov şi Parnov, procurorii nu le-au adresat medicilor întrebări privind originea leziunilor corporale, iar în cauzele Corsacov, Colibaba şi Pruneanu, procurorii au ignorat leziunile corporale şi concluziile medicilor. În cauza Victor Saviţchi procurorul şi judecătorul nu au examinat înregistrarea video ce confirma aplicarea excesivă a forţei. În cauza Boicenco, deşi se pretindea că reclamantul se afla în stare gravă, procurorul nu a examinat fişa medicală a reclamantului şi nici nu a interogat medicii care îl tratau. În cauzele Buzilov şi Parnov, procurorul a dispus neînceperea urmăririi penale doar în baza declaraţiilor poliţiştilor, iar în cauzele Victor Saviţchi şi Gurgurov, procurorii au ignorat declaraţiile reclamanţilor şi ale martorilor care confirmau maltratarea. În cauzele Prunenu, Breabin şi Buzilov nu au fost audiaţi toţi martorii, iar în cauza Railean nu a fost audiată persoana-cheie, care se presupune că a condus automobilul care a accidentat mortal reclamantul. În cauzele Gurgurov şi Buzilov nu au fost realizate prezentarea spre recunoaştere şi confrunta-

[1] DCP CA Chişinău din 15.10.2015, dos. nr.21r-1112/15.

[2] Gribincea V., [et.al.] Executarea hotărârilor Curţii Europene a Drepturilor Omului de către Republica Moldova 2013-2014. Chişinău. 2015. p.125.

rea, deşi reclamanţii declarau că pot identifica agresorii."[3]

„Curtea notează, în cele din urmă, că martorul L.C. nu a fost invitat să identifice cele două persoane pe care primul reclamant le-a acuzat ca fiind agresorii săi, în cadrul unei prezentări spre recunoaştere, şi că nu a fost făcută vreo încercare de a identifica martorii pentru a verifica afirmaţia că primul reclamant a dat afară un băiat – considerat fiul unuia dintre atacatori – din internet café"[4].

„Curtea consideră că eşecul de a efectua o urmărire penală adecvată în privinţa plângerii reclamantului de maltratare, întârzierile inexplicabile din timpul investigării acelor acuzaţii şi întârzierea de a informa reclamantul despre rezultatele acesteia, faptul că acea parte a investigaţiei a fost efectuată de către autoritatea care i-a angajat pe majoritatea celor acuzaţi de maltratare sau de tolerarea acesteia, precum şi eşecul de a reacţiona la semnele clare de maltratare de pe faţa reclamantului, şi eşecul de a încerca să obţină probe prin identificarea co-deţinuţilor sau de a organiza o prezentare spre recunoaştere, sunt incompatibile cu cerinţele procedurale ale articolului 3 al Convenţiei.[5]

Analizând dezideratele expuse, ajungem la concluzia că rolul activ al organului de urmărire penală şi al procurorului este unul important pentru asigurarea şi garantarea exercitării accesului la justiţie al părţilor. În acest sens, susţinem părerea autorilor care consideră că rolul activ presupune a fi un principiu al procesului penal, ce „apare ca o îndatorire pentru autorităţile judiciare, îndeplinirea acesteia fiind prevăzută de sancţiunea procesuală, constând în nevalabilitatea hotărârilor din care rezultă lipsa de rol activ în soluţionarea cauzei."[6]

Prin urmare, rolul activ al organelor de urmărire penală este un principiu propriu (specific, de ramură) procesului penal şi, în special, a fazei de urmărire penală, care derivă sau chiar este „înnăscut" din principiul general – accesul liber la justiţie.

Rolul activ al organului de urmărire penală şi al procuro-

---

[3] Gribincea V., [et.al.]. *Op.cit*.,, p.125.

[4] Hotărârea CtEDO, Matasaru şi Savițchi c. Moldovei, din 02.11.2010, §.93, disponibilă - http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-144490 [accesată - 08.08.2024].

[5] Hotărârea CtEDO, Taraburca c. Moldovei, din 06.12.2011, §.59, dispnibilă - http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-124038 [accesată - 08.08.2021].

[6] Theodoru Grigore Gr. Tratat de drept procesual penal. Ediția a III-a. București: Editura „Hamangiu". 2013, p. 70.

rului presupune unele cerinţe[1] obligatorii, ce derivă în legislaţia procesuală penală, şi anume:

– să explice părţilor drepturile procesuale şi să le ajute în exercitarea lor, asigurând lămurirea cauzei sub toate aspectele; să suplinească deficienţele din cererile făcute de părţi, dându-le acestora calificarea juridică prevăzută de lege;

– să dispună, din oficiu, administrarea probelor necesare pentru aflarea adevărului cu privire la toate împrejurările cauzei, dacă părţile nu au avut iniţiativa în solicitarea lor. De regulă, rolul activ al autorităţilor judiciare este examinat în raport cu această obligaţie, astfel încât, atunci când au rămas împrejurări nelămurite prin probe, se consideră că nu a fost exercitat rolul activ şi, ca urmare, probatoriul trebuie con- tinuat în vederea lămuririi acestor împrejurări;

– să pună în discuţia părţilor, din oficiu, orice chestiuni de a căror lămurire depinde justa soluţionare a cauzei, cerându-le să îşi exprime punctul de vedere asupra acestor chestiuni;

– să extindă investigaţiile la tot ce este necesar pentru realizarea scopului procesului penal, în special cu privire la alte fapte şi persoane decât cele pentru care există sesizare.

Rolul activ este asigurat prin dispoziţiile art. 52 alin. (1) pct. 19), 53/1 alin. (2) lit. j), 274 alin. (2), 284 alin. (6), 285 alin. (8), 292 alin. (1) CPP, care împuterniceşte procurorul să restituie dosarul penal sau, după caz, actele organului de urmărire penală sau procurorului ierarhic inferior (dacă acesta exercită urmărirea penală), atunci când urmărirea penală nu este completă, obiectivă şi sub toate aspectele sau atunci când din actele de sesizare reiese bănuiala rezonabilă şi este necesară începerea urmăririi penale. La fel, rolul activ, în acest sens, este garantat şi în cazul în care procurorul anulează actele organului de urmărire penală, ca fiind ilegale.

Cercetarea sub toate aspectele a circumstanţelor cauzei presupune examinarea tuturor probelor din diferite puncte de vedere, luându-se în consideraţie opiniile tuturor participanţilor la proces. Examinarea se face sub incidenţa realităţii obiective şi subiective, prin desfăşurarea corectă al probatoriului.

„Având în vedere faptul că ofiţerul de urmărire penală şi procurorul sunt reprezentanţi ai părţii acuzării, este dificil de afirmat că aceştia vor colecta în toate cazurile şi probe în apărare”[2].

---

[1] *Ibidem*.

[2] Dolea Igor. Drepturile persoanei în probatoriul penal: conceptul promovării elementului privat. Chişinău: Ed. „Cartea Juridică”. 2009. p.132.

Obligarea organului de urmărire penală de a administra nu numai probe în acuzare[3] este determinată şi justificată de caracterul secret al fazei prejudiciare şi de posibilităţile sumare ale reprezentanţilor părţii apărării de a administra probe în această etapă a procesului.

În baza art. 52 alin. (1) pct. 6) CPP, procurorul nu numai veghează ca orice infracţiune să fie descoperită, orice infractor să fie tras la răspundere penală, dar urmăreşte şi faptul ca nicio persoană să nu fie urmărită penal fără să existe indici temeinici că a săvârşit o infracţiune.

Pentru a exclude tendinţele excesive de acuzare şi atitudinea părtinitoare a ofiţerului de urmărire penală ori a procurorului se impune, chiar în primul articol, alin. (3) din CPP, obligaţia organelor de urmărire penală şi a instanţele judecătoreşti să-şi desfăşoare activitatea în cursul procesului astfel încât nicio persoană să nu fie neîntemeiat bănuită, învinuită sau condamnată.

Cerinţele rolului activ al organului de urmărire penală atrag următoarele obligaţii[4]:

– a dispune, din oficiu, administrarea probelor necesare pentru aflarea adevărului cu privire la toate împrejurările cauzei, chiar dacă părţile nu au iniţiativă în acest sens[5];

– a informa părţile din proces despre drepturile şi obligaţiile lor procesuale, a explica aceste drepturi şi obligaţii[6] şi a le

[3] În cauza Plotnicova c. Moldovei (Hotărârea din 15.05.2012) CtEDO a criticat faptul că *„documentele obținute din Franța ca răspuns la scrisoarea rogatorie nu au fost incluse în dosar, deoarece acuzarea le-a considerat irelevante. Însă Curtea a reamintit că „§. 1 al art. 6 impune, în virtutea cerinței echității, ca autoritățile de urmărire penală să pună la dispoziția apărării toate probele materiale în favoarea sau defavoarea acuzatului”* (§.47),. Disponibilă - http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-124578 [accesată - 25. 05.2021] ()

[4] Ostavciuc Dinu. Principiile procesului penal. Chișinău. 2022. p. 43-44.

[5] Comisia de anchetă pentru elucidarea modului de administrare de către organele abilitate a incidentului din 23 decembrie 2012, care a avut loc în rezervația naturală „Pădurea Domnească” (pct. 3.1.6) a criticat pasivitatea organului de urmărire penală (pct. 3.1.6.): *„Instituţiile statului, în primul rând organele de drept, nu au efectuat acțiunile necesare, prevăzute de codul de procedură penală și alte legi în astfel de cazuri, inclusiv îngrădirea accesului la locul crimei, examinarea locului, expertizarea armelor, interogarea participanţilor la eveniment, a martorilor, colectarea informației, inclusiv cu ajutorul operatorilor de telefonie mobilă, informarea conducătorilor, etc”.* HCC nr. 29 din 23.09.2013 privind controlul constituționalității hotărârii parlamentului nr. 3 din 15 februarie 2013 referitoare la comisia de anchetă în cazul „Pădurea Domnească” (competența comisiilor parlamentare de anchetă) (pct.11).

[6] A se vedea art.277 CPP.

garanta exercitarea efectivă a lor, asigurând lămurirea cauzei sub toate aspectele;

– a examina cererile şi demersurile participanţilor la proces[1];

– a pune în discuţia părţilor, în cazurile prevăzute de lege, orice probleme de a căror elucidare depinde soluţionarea corectă a cauzei, cerându-le să-şi expună opinia, poziţia asupra acestora;

– a asigura securitatea participanţilor la proces;[2]

– activitatea organului de urmărire penală continuă şi în cazul în care bănuitul sau învinuitul îşi recunoaşte vinovăţia.

Este relevantă în acest context şi legătura cu principiul oficialităţii, care obligă organul de urmărire penală sesizat privitor la comiterea sau pregătirea unei infracţiuni să întreprindă toate acţiunile necesare în vederea constatării faptei penale şi a persoanei ce urmează a fi trasă la răspundere[3].

Conţinutul oficialităţii se exprimă în obligaţia organelor de stat şi a persoanelor oficiale, în limitele competenţei lor, de a asigura apărarea ordinii de drept, a drepturilor şi libertăţilor cetăţenilor, a intereselor societăţii. Întreaga activitate procesuală este desfăşurată din oficiu, prin intervenţia activă a organelor judiciare competente, independent de voinţa părţilor, afară de cazul când legea dispune altfel. Procesul penal începe, se desfăşoară şi se stinge fără a fi nevoie de o intervenţie exterioară, chiar dacă unele activităţi se îndeplinesc uneori la cererea părţilor.

Un aspect important la care dorim să ne referim este dispoziţia art. 19 alin. (3) CPP, care, de fapt, obligă doar organul de urmărire penală şi procurorul de a lua toate măsurile necesare pentru cercetarea cauzei. Întrebarea pe care dorim să o punem este următoarea: are sau nu instanţa de judecată acest rol?

În argumentarea acestei poziţii vine opinia CC, care a menţionat că *„Criticând norma contestată, autorul excepţiei şi-a exprimat dezacordul cu disjungerea cauzei penale de către procuror la faza de urmărire penală. Curtea constată că, la faza de urmărire*

[1] În conformitate cu prevederile art. art.244-246, 278 CPP.

[2] A se vedea art. 215 CPP. *„Organele de urmărire penală şi instanţele urmează să întreprindă măsurile de rigoare pentru asigurarea securităţii şi protecţiei eficiente a victimei şi martorilor faţă de represalii şi posibile intimidări, evitând influenţa traficanţilor asupra lor. În caz de necesitate asistenţa juridică a victimei se asigură de către un avocat din oficiu”.* HP CSJ nr.37 din 22.11.2004 cu privire la practica aplicării legislaţiei în cauzele despre traficul de fiinţe umane şi traficul de copii (pct.17).

[3] A se vedea art. 23, 55 alin. (4) și 265 alin. (3) CPP.

penală, ordonanța de disjungere a cauzei penale era susceptibilă de contestare în fața judecătorului de instrucție (articolul 313 din Codul de procedură penală). La faza judecării cauzei penale în fond, ordonanța procurorului de disjungere a cauzei penale a devenit irevocabilă, iar instanța de judecată nu poate examina în mod separat legalitatea acesteia. Cu toate acestea, de vreme ce instanța de judecată trebuie să se asigure că a fost respectată echitatea în ansamblu a procesului penal, Curtea admite că norma contestată ar putea fi aplicată. Instanța ar putea verifica dacă prin disjungerea cauzei penale nu a fost afectat caracterul deplin, obiectiv și echitabil al procesului penal."[4]

„Principiul rolului activ prezintă şi limite, determinate de legalitatea procesului şi dreptul la apărare, deoarece autorităţile judiciare nu pot avea iniţiative care ar implica încălcarea legii sau a drepturilor procesuale ale părţilor. Rolul activ are o strânsă legătură cu aflarea adevărului, constituind unul dintre mijloacele prin care se poate asigura constatarea completă şi exactă a faptelor."[5]

Strânsa legătură cu aflarea adevărului este impusă direct de legea procesuală penală, care obligă organul de urmărire penală de a lua toate măsurile prevăzute de lege pentru cercetarea sub toate aspectele, completă şi obiectivă, a circumstanţelor cauzei. Dezideratele respective sunt impuse pentru aflarea adevărului (art. 254 alin. (1) CPP), care se prezintă a fi un principiu de ramură al procesului penal, ce derivă, după noi, din principiul general de acces liber la justiţie.

Obligaţiile pozitive ce derivă din prevederile art. 2 şi 3 CEDO impun statelor investigarea eficientă a maltratărilor şi a deceselor. Una din condiţiile cumulative pentru constatarea anchetei eficiente a relelor tratamente şi a cazurilor de omor (inclusiv din imprudenţă) este deplinătatea urmăririi penale.

În mai multe hotărâri moldoveneşti CtEDO a constatat violarea art. 2 sau 3, deoarece procurorii nu au examinat cauza meticulos sau sub toate aspectele. „În cauzele *Gurgurov* şi *Parnov*, procurorii nu le-au adresat medicilor întrebări privind originea leziunilor corporale, iar în cauzele *Corsacov*, *Colibaba* şi *Pruneanu*, procurorii au ignorat leziunile corporale şi concluziile medicilor. În cauza *Victor Savițchi* procurorul şi judecătorul nu

[4] DCC nr. 112 din 8 septembrie 2022 de inadmisibilitate a sesizării nr. 49g/2022 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 279/1 alin. (2) din Codul de procedură penală (pct. 16 și 17).

[5] Theodoru Grigore Gr., Tratat de drept procesual penal. Ediția a III-a. București: Editura „Hamangiu". 2013, p. 70.

au examinat înregistrarea video ce confirma aplicarea excesivă a forţei. În cauza *Boicenco*, deşi se pretindea că reclamantul se afla în stare gravă, procurorul nu a examinat fişa medicală a reclamantului şi nici nu a interogat medicii care îl tratau. În cauzele *Buzilov* şi *Parnov*, procurorul a dispus neînceperea urmăririi penale doar în baza declaraţiilor poliţiştilor, iar în cauzele *Victor Savițchii* şi *Gurgurov*, procurorii au ignorat declaraţiile reclamanţilor şi ale martorilor care confirmau maltratarea. În cauzele *Pruneanu, Breabin* şi *Buzilov* nu au fost audiaţi toţi martorii, iar în cauza *Railean* nu a fost audiată persoana-cheie, care se presupune că a condus autompbilul care a accidentat mortal reclamantul. În cauzele *Gurgurov* şi *Buzilov* nu au fost realizate prezentarea spre recunoaştere şi confruntarea, deşi reclamanţii declarau că pot identifica agresorii."[1]

Curtea Europeană a subliniat că atunci când o persoană pretinde că a fost victima unor acţiuni contrare art. 3 din Convenţie, această dispoziţie implică o obligaţie pozitivă a statului de a efectua o investigaţie oficială, iar o asemenea obligaţie nu poate, în principiu, să se limiteze doar la cazurile de rele tratamente aplicate de către funcţionarii de stat.[2] „*Obligaţiile procedurale pretinse de art. 3 din Convenţie se aplică cu privire la întreaga procedură, inclusiv cu privire la faza de judecată. Astfel, tribunalele naţionale nu trebuie în niciun caz să tolereze nepedepsirea ingerinţelor în integritatea fizică şi morală a persoanelor (Ceachir c. Republica Moldova, 10 decembrie 2013, § 46). Acest fapt este esenţial pentru menţinerea încrederii publice şi asigurarea adeziunii la preeminenţa dreptului şi pentru prevenirea oricărei aparenţe de toleranţă sau convenienţă privind actele ilegale (Öneryildiz c. Turcia [MC], 30 noiembrie 2004, § 96).*"[3]

CEDO a criticat notat faptul că nu a fost făcută vreo încercare de a identifica martorii pentru a verifica declaraţia reclamantului.[4]

[1] Gribincea V., [et.al.] Executarea hotărârilor Curţii Europene a Drepturilor Omului de către Republica Moldova 2013-2014. Chişinău. 2015. p.125

[2] Hotărârea CtEDO din 15.01.2008 Ceachir c. Moldovei, §.43, disponibilă - https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-84369 [accesată: 20.11.2023].

[3] HCC nr. 32 din 29.11.2018 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolelor 445 şi 461 din Codul contravenţional (nulitatea procesului-verbal cu privire la contravenţie) (pct.33,34).

[4] Hotărârea CtEDO, Matasaru şi Savițchi c. Moldovei, din 02.11.2010 (§.93), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-144490 [accesată - 20.08.2023].

În cauza D. c. Moldovei (Hot. CtEDO 08.12.2020, §.61)[5], Curtea consideră că neimplicarea reclamantei prin informarea acesteia cu privire la deciziile importante adoptate, pe lângă alte deficienţe ale anchetei, îi permite să concluzioneze că în prezenta cauză a avut loc şi o încălcare a aspectului procedural al art. 3 CEDO.

CtEDO stabileşte în cauza Matasaru şi Savițchi c. Moldovei că investigaţia privind maltratarea primului reclamant a fost ineficientă şi îndelungată, fiind afectată de deficienţe grave, cum ar fi omisiunea de a-l informa şi implica suficient pe primul reclamant.[6]

„Astfel, informaţiile deţinute de către partea vătămată şi, în particular, cele referitoare la anumite circumstanţe ale comiterii faptei infracţionale, plasează acest subiect procesual într-o poziţie care îi permite să evalueze acţiunile şi omisiunile organului de urmărire penală din perspectiva unui actor prezent la locul comiterii infracţiunii.”[7].

Prin urmare, „scopul esenţial al unei anchete în temeiul art. 2 este asigurarea punerii efective în aplicare a legilor interne care protejează dreptul la viaţă şi, în cauzele care implică agenţi ai statului sau organe ale statului, asigurarea răspunderii acestora pentru decesele survenite sub responsabilitatea lor [Hugh Jordan c Regatului Unit, pct. 105; Nachova şi alţii împotriva Bulgariei (MC), pct. 110; Al-Skeini şi alţii împotriva Regatului Unit (MC), pct. 163].”[8]

---

[5] Disponibilă -http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2021/03/d.-v.-mda-rom.pdf [accesată - 20.10.2024].

[6] Primul reclamant a fost victima pretinsei infracţiuni. *„Prin urmare, el trebuia să fie informat cu privire la cursul evenimentelor şi nu poate fi considerat responsabil pentru solicitările făcute organelor de urmărire penală de a-l informa ocazional şi nu în mod constant.Din materialele dosarului reiese că el deseori nu era la curent despre cursul procedurilor şi a reacţionat de fiecare data cînd a aflat despre adoptarea a noi decizii, obţinînd de fiecare dată anularea deciziei în cauză... Aceste deficienţe sunt incompatibile cu obligaţiile procedurale în temeiul art. 3 din Convenţie”.* Hotărârea CtEDO Matasaru şi Savițchi c. Moldovei din 02.11.2010, §.§.92,94, disponibilă - http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-144490 [accesată - 22.09.2023].

[7] HCC nr. 31 din 29.11.2018 privind excepţia de neconstituţionalitate a unor prevederi din codul penal şi din Codul de procedură penală (accesul părţii vătămate şi al reprezentantului acesteia la materialele urmăririi penale) (pct.59).

[8] Ghid privind art. 2 din Convenţia europeană a drepturilor omului – Dreptul la viaţă, Actualizat la 30 aprilie 2022, Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului (pct. 145), disponibil - https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_2_RON.pdf [accesat - 21.10.2022].

„Având în vedere toate aceste elemente, Curtea concluzionează că ***autoritățile nu au reușit*** (s.a.) *să supună cazul domnului Câmpeanu controlului atent cerut de articolul 2 din Convenție și, astfel,* ***să efectueze o anchetă efectivă*** (s.a.) *a împrejurărilor în care a murit*."[1]

În cauza CtEDO, Velikova c. Bulgariei[2], Curtea reamintește că *„obligația statului în temeiul articolului 2 de a proteja dreptul la viață, interpretată în coroborare cu datoria sa generală în temeiul articolului 1 de a „asigura oricărei persoane aflate în jurisdicția sa drepturile și libertățile definite", impune implicit că* ***ar trebui să existe o formă de investigație oficială eficientă*** (s.a.) *atunci când indivizi au fost uciși ca urmare a utilizării forței. Ancheta trebuie să fie, printre altele,* ***minuțioasă, imparțială și atentă*** (s.a.) *(a se vedea hotărârea McCann și alții împotriva Regatului Unit din 27 septembrie 1995, Seria A nr. 324, p. 49, §§ 161-63 și Çakıcı citate mai sus , § 86)*".

Este de reținut că „principiul oficialității se aplică numai cu privire la latura penală a procesului penal, nefiind extins de legiuitor și cu privire la acțiunea civilă exercitată în procesul penal, care este în continuare guvernată de regula disponibilității."[3] Totuși, inaplicabilitatea principiului oficialității în raport cu însăși acțiunea civilă, nu exclude obligația organului de urmărire penală și a procurorului de a aplica măsuri asiguratorii pentru repararea prejudiciului, pentru eventuala confiscare specială sau confiscare extinsă a bunurilor și pentru garantarea executării pedepsei amenzii, în cazurile prevăzute de lege.

Principiul oficialității este în strânsă legătură cu art. 1 CPP. Astfel, potrivit art. 1 alin. (2) CPP, *„Procesul penal are ca scop protejarea persoanei, societății și statului de infracțiuni, precum și protejarea persoanei și societății de faptele ilegale ale*

---

[1] Hotărârea CtEDO, Centrul de Resurse Juridice în numele lui Valentin Câmpeanu c. României (MC), din 17.07.2014 (§.147), disponibilă - https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-145577%22]} [accesată: 24.10.2024].

[2] Hotărârea CtEDO din 18.05.2000, Velikova c. Bulgariei, (§.80). *„În plus, Curtea consideră că* ***natura și gradul de control care satisface pragul minim de eficacitate a investigației depind de circumstanțele cazului***. (s.a.) *Ea trebuie evaluată pe baza tuturor faptelor relevante și în raport cu realitățile practice ale activității de investigație.* ***Nu este posibil să se reducă varietatea situațiilor care ar putea apărea la o listă simplă de verificare a actelor de investigație sau la alte criterii simplificate"*** (s.a.).

[3] Udroiu Mihail. Sinteze de Procedură penală. Volumul I. Ediția 2, revizuită și adăugită. Editura C.H. Beck. București. 2021. p.54.

persoanelor cu funcţii de răspundere în activitatea lor legată de cercetarea infracţiunilor presupuse sau săvârşite, astfel ca orice persoană care a săvârşit o infracţiune să fie pedepsită potrivit vinovăţiei sale şi nicio persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală şi condamnată."

Prin *protecţia persoanei, societăţii şi statului de infracţiuni* (în sensul art.1 alin. (2) C.pr.pen.) este urmărită de Legislativ, nu numai scopul de combatere a criminalităţii concomitent cu garantarea dreptului constituţional de acces liber la justiţie (art.20), dar şi repunerea în drepturile violate ca urmare a comiterii infracţiunilor: la libertate individuală şi siguranţă; la viaţa privată; la proprietate etc., precum şi compensarea prejudiciilor cauzate.

„*În orice societate democratică protecţia persoanei este una din atribuţiile de bază ale statului.*"[4]

Statul, prin intermediul organelor sale judiciare, trebuie să restabilească ordinea socială atunci când această ordine este perturbată prin comiterea unor fapte infracţionale. Scopul procesului penal nu poate fi atins atâta timp cât organele de urmărire penală şi procurorul nu vor acţiona activ în vederea desfăşurării procesului penal, cercetării obiective, complete şi sub toate aspectele a circumstanţelor cauzei, cu respectarea drepturilor părţilor în proces, în vederea stabilirii adevărului.

Pe bună dreptate, unii doctrinari menţionează în acest sens că „organele judiciare au obligaţia de a acţiona imediat pentru descoperirea tuturor infracţiunilor săvârşite, de a-i identifica, trimite în judecată şi pedepsi pe toţi infractorii; o astfel de obligaţie poate fi realizată numai dacă autorităţile judiciare acţionează din proprie iniţiativă, din oficiu, efectuând, ca obligaţie de serviciu, toate actele necesare atingerii acestui scop."[5]

Totodată, principiul oficialităţii procesului penal este strâns legat şi de art. 274 CPP. Din analiza normelor respective deducem două caracteristici proprii acestui principiu, privind obligativitatea începerii urmăririi penale, şi anume:

1). Existenţa *bănuielii rezonabile* cu privire la infracţiune;

2). Inexistenţa circumstanţelor care exclud urmărirea penală.

---

[4] HCC nr. 26 din 23.11.2010 asupra excepţiei de neconstituţionalitate a prevederilor alin. (6) art. 63 din Codul de procedură penală (pct.7).

[5] Theodoru Grigore Gr. Chiş Ioan-Paul. Tratat de Drept procesual penal. Ediţia a 4-a. Editura „Hamangiu".2020. p.79.

Prin urmare, observăm că există derogări ale principiului vizat. Cu alte cuvinte, atunci când există circumstanţe care exclud urmărirea penală, intervine aplicabilitatea principiului oportunităţii, care este opus principiului oficialităţii procesului penal. Existenţa circumstanţelor menţionate împiedică organul de urmărire penală şi procurorul de a acţiona activ, din oficiu, în vederea realizării sarcinilor impuse de art. 28 şi art. 1 CPP. Pe de altă parte, organul de urmărire penală şi procurorul au obligaţia de a cerceta cazul şi administra probe, chiar şi din oficiu, pentru constatarea acestor circumstanţe, întrucât nicio persoană nevinovată să fie pedepsită.

Există obligaţia din oficiu a organului de urmărire penală de a informa periodic victima despre derularea urmăririi penale. Acest drept este menţionat expres şi în Directiva 2012/29/UE (art. 6 alin. 2 lit. b)) şi este parte a celor 28 de ţări membre ale Uniunii Europene.

În Recomandarea nr. (85) 11 a Comitetului de Miniştri al Consiliului Europei cu privire la poziţia victimei în cadrul dreptului penal şi procedurii penale, adoptată la 28.06.1985, se subliniază că funcţia de bază a justiţiei penale trebuie să fie soluţionarea cererilor victimelor şi apărarea intereselor acestora, victima trebuie să dispună de dreptul de a cere organelor competente reexaminarea deciziei privind neurmărirea penală.

Legislaţia Republicii Moldova prevede dreptul victimei (în sensul larg al acestei noţiuni)[1] unei infracţiuni de a participa la urmărirea penală şi în instanţa de judecată şi să prezinte probe care dovedesc vinovăţia făptuitorului.

După sesizarea prin plângere a organului de urmărire penală, victima este în drept să ia cunoştinţă de materialele dosarului care au fost avute în vedere la adoptarea deciziei de a refuza începerea urmăririi penale[2], constituind o garanţie reală şi importantă întru asigurarea dreptului de a avea acces liber la justiţie, prevăzut de art. 20 din Constituţie.

Victima este în drept a cere recuzarea persoanei care efectuează urmărirea penală, poate face obiecţii împotriva acţiunilor organului de urmărire penală şi să le conteste, şi chiar să ceară respectarea termenului rezonabil de efectuare a urmăririi penale. Cu toate acestea, Codul de procedură penală nu prevede un drept

[1] Avem în vedere victima, partea vătămată, partea civilă, reprezentanţii lor şi succesorii procedurali.

[2] A se vedea prevederile art. 58 alin. (3) pct. 9) CPP.

esenţial pentru victimă, de a avea acces la materialele urmăririi penale atâta timp cât urmărirea penală este pendinte (cu excepţia materialelor întocmite cu participarea sa).

În raport cu partea vătămată, normele procesual-penale în vigoare prevăd că urmărirea penală este la fel de confidenţială ca în cazul bănuitului sau învinuitului. Partea vătămată, partea civilă, reprezentanţii lor şi succesorul procedural pot avea acces la materialele urmăririi penale doar după încheierea urmăririi penale. Până la terminarea urmăririi penale, persoanele cu acest statut pot lua cunoştinţă doar de procesele-verbale ale acţiunilor procesuale la care a participat, precum şi de actele procedural decizionale care le afectează interesele legitime – ordonanţa de începe a urmăririi penale, ordonanţa de recunoaştere în calitate de parte vătămată, ordonanţa de încetare a urmăririi penale etc.

Dreptul victimei oricărei infracţiuni de a participa în mod activ la investigarea infracţiunii comise împotriva sa este un principiu consacrat în marea majoritate a sistemelor de drept contemporane. Acest fapt este şi de la sine evident şi raţional. În majoritatea cazurilor, victima cunoaşte mai bine decât organul de urmărire penală cum a fost comisă infracţiunea, iar implicarea activă a victimei doar uşurează efectuarea urmăririi penale. În consecinţă, investigaţiile sunt mai rapide, sunt acumulate probe mai convingătoare, statul cheltuie mai puţini bani publici per investigaţie, organul de urmărire penală are timp să investigheze mai multe infracţiuni, iar victima simte că statul o crede şi îi pasă de ea. În consecinţă, victima îşi întăreşte încrederea în stat şi în justiţie, iar cel mai important pentru justiţie este încrederea publică.

Pentru ca victima să colaboreze efectiv cu organul de urmărire penală, legislaţia obligă procurorii să apere victima, oferă dreptul victimei la un avocat, inclusiv plătit de stat.

De altfel, o investigaţie nu poate fi considerată „efectivă”, atâta timp cât victima sau rudele sale apropiate nu sunt implicate în desfăşurarea urmăririi penale în măsura necesară protejării intereselor sale legitime. Prin urmare, considerăm că asigurarea participării efective a părţii vătămate la urmărirea penală reprezintă un element al aspectului procedural al dreptului de a nu fi supus relelor tratamente, o obligaţie care le revine autorităţilor Republicii Moldova din perspectiva art. 20 şi 24 alin. (2) din Constituţie.

Fără ca victima şi reprezentantul acesteia să aibă acces la materialele cauzei penale şi să fie informată în mod corespunză-

tor cu privire la desfăşurarea anchetei, ei nu pot contesta ceva concret în faţa unei instanţe[1].

Admitem faptul că restricţionarea accesului la materialele cauzei penale până la terminarea urmăririi penale poate urmări realizarea scopului legitim al păstrării confidenţialităţii urmăririi penale. Restricţiile privind accesul la materialele cauzei penale la etapa începerii urmăririi penale şi pe durata acesteia pot fi justificate, între altele, de necesitatea păstrării confidenţialităţii datelor deţinute de către autorităţi şi a protejării drepturilor altor persoane.

*„Cu toate acestea, ar trebui să se realizeze un echilibru corect între interesele menţionate mai sus, pe de o parte, şi dreptul victimei de a participa efectiv la procedură, pe de altă parte (*Oleksiy Mykhaylovych Zakharkin c. Ucrainei*,* 24 iunie 2010, § 72*)”*[2].

Oportunitatea acestui echilibru a fost constatată în baza HCC nr. 31 din 29.11.2018 privind excepţia de neconstituţionalitate a unor prevederi din Codul penal şi din Codul de procedură penală (accesul părţii vătămate şi al reprezentantului acesteia la materialele urmăririi penale). Astfel, Curtea Constituţională a declarat constituţionale textul „din momentul încheierii urmăririi penale” de la articolul 60 alin. (1) pct. 7) şi textul „din momentul terminării urmăririi penale” de la articolul 80 alin. (1) pct. 8) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 122 din 14 martie 2003, în măsura în care acestea nu se aplică victimelor torturii şi reprezentanţilor acestora, care trebuie să aibă acces la toate materialele cauzei penale pe durata urmăririi penale, cu excepţia cazului când accesul în discuţie poate fi restricţionat de către procuror, printr-o ordonanţă motivată, dacă sunt întrunite cumulativ următoarele condiţii:

– restricţia este stabilită pentru o perioadă de timp rezonabilă;

– restricţia se referă doar la anumite acte procedurale; şi

– există riscul ca accesul deplin la materialele cauzei penale să prejudicieze desfăşurarea urmăririi penale.

În motivarea acestei hotărâri s-a invocat jurisprudenţa

[1] A se vedea: Hotărârile CtEDO: Khachukayev c. Rusiei din 23.04.2009, (§.126,136), disponibilă - http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-92369; disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157574; Dzhabrailovy c. Rusiei, din 20.05.2010, (§.84), disponibilă - http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157591; Akhmatkhanovy c. Rusiei, din 22.07.2010, (§.132), disponibilă - http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157595. [accesate - 28.05.2024]

[2] HCC nr. 31 din 29.11.2018 (pct.49).

CtEDO în materie care a criticat omisiunile autorităţilor de a aduce la cunoştinţă victimelor torturii materialele urmăririi penale înainte de finalizarea acestei faze procesuale.

De asemenea, în textul HCC nr. 31 din 29.11.2018 s-a reiterat standardul de acces la materialele dosarului penal al rudelor apropiate ale persoanelor decedate:

„Curtea menţionează că, în cazul în care legislatorul va interveni cu modificări în acest domeniu, este necesar ca acesta să aibă în vedere semnificaţia standardului „participării efective la anchetă", aşa cum dă de înţeles Curtea Europeană în jurisprudenţa sa referitoare la articolele 2 şi 3 din Convenţie, privite sub aspect procedural" (pct.71).

Este important întru a asigura justa aplicare a standardelor europene în cadrul prevederilor legislaţiei naţionale, de statuat că victime al torturii sunt şi persoanele care au fost supuse violenţelor fizice din partea terţilor (a se vedea Hot. CtEDO Ay c. Turciei, 22.03.2005, §. 60[3] şi MC c. Bulgariei, 04.12.2003, §. 151[4], Biser Kostov c. Bulgariei, 10.01.2012[5]), inclusiv victimele violurilor (a se vedea: Hot. CtEDO I.G. c. Moldovei din 15.05.2012[6], I.P. c. Moldovei din 28.04.2015[7] şi, mai recent, I.E. c. Moldovei din 26.05.2020[8]).

Standardele minime de eficacitate stabilite de jurisprudenţa Curţii includ cerinţele conform cărora ancheta trebuie să fie independentă, imparţială şi supusă controlului public şi că autorităţile competente trebuie să acţioneze cu diligenţă şi promptitudine exemplară (Hot. CtEDO Menesheva c. Rusiei, din 09. 03. 2006 §. 67[9]).

Nu mai puţin important este în acest context şi faptul că în pct. 72 al Hotărârii CC nr. 31 din 29.11.2018 s-au invocat Hot. CtEDO – Beker c. Turciei, 24.03.2009, §. 49[10]; Mezhiyeva c. Rusiei, 16.04.2015, §. 74-75 [11]; Huseynova c. Azerbaidjan, din 13.04.2017[12] şi Enukidze şi Girgvliani c. Georgiei, din 26.04.1, §. 250[13], în care se con-

[3] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-68571 [accesată - 28.05.2023].
[4] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61521 [accesată - 28.05.2023].
[5] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-108423 [accesată - 28.05.2023].
[6] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-110904 [accesată - 28.05.2023]
[7] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-154152 [accesată - 28.05.2023].
[8] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-202526 [accesată - 28.05.2023].
[9] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-72700 [accesată - 28.05.2023].
[10] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-194824 [accesată - 28.05.2023].
[11] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-153801 [accesată - 28.05.2023].
[12] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-172661 [accesată - 28.05.2023].
[13] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-104636 [accesată - 28.05.2023].

stată neîndeplinirea obligaţiilor pozitive ce derivă din art. 2 CEDO, fiind criticată *inter alia* abordarea autorităţilor de a nu acorda acces la materialele dosarului penal rudelor persoanelor decedate.

În Hotărârile CtEDO c. Moldovei – Iorga (23.03.2010)[1] şi Anuşca (18.05.2010)[2], s-a constatat că victima nu a fost implicată suficient în procesul de investigare. Astfel, organul de urmărire penală nu a recunoscut părinţilor defunctului vreun statut procesual. Fără acesta ei nu aveau drepturi în cadrul procedurilor penale. În cauzele respective reclamanţii nu au fost informaţi despre derularea urmăririi penale, iar în cauza Anuşca, informarea despre încetarea urmăririi penale a fost făcută cu întârziere de o lună. Pe de altă parte, în cauza Iorga, plângerea împotriva ordonanţei de clasare a urmăririi penale a fost examinată de către judecătorul de instrucţie în lipsa reclamantului.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a făcut distincţie între victimele directe şi victimele indirecte (a se vedea: Centrul de Resurse Juridice în numele lui Valentin Câmpeanu c. României [MC], 17.07.2014, §§ 96-100).

„Persoanele care ar putea avea calitatea de victimă indirectă şi, respectiv, care ar putea fi admise într-un proces ar putea fi, de exemplu: părinţii, copiii, fraţii, surorile, bunicii, nepoţii, legatarul universal fără legături de rudenie cu decedatul, partenerul necăsătorit sau partenerul de facto *(*a se vedea: Centrul de Resurse Juridice în numele lui Valentin Câmpeanu c. României, § 97 şi jurisprudenţa citată acolo*). În această listă poate fi inclusă şi soţia victimei decedate (*a se vedea: Huseynova c. Azerbaidjanului, 13 aprilie 2017, § 113”*)*[3].

Până la modificarea art. 81 CPP de către Parlament, CC a instituit o soluţie provizorie, potrivit căreia soţul sau soţia va putea fi recunoscut în calitate de succesor procedural în procesul penal al părţii vătămate sau al părţii civile[4].

Concluzii. Niciunul dintre participanţii la procesul penal nu poate să fie supus torturii sau tratamentelor cu cruzime, inumane ori degradante. Victima torturii sau tratamentelor cu cruzime, inumane ori degradante este în drept să ceară, în condiţiile

[1] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-97883 [accesată - 28.05.2023].
[2] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-98517 [accesată - 28.05.2023].
[3] HCC nr. 12 din 06.04.2021 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolelor 77, 81 şi 315 din Codul de procedură penală (omisiunea includerii soţului ca succesor al părţii vătămate sau al părţii civile) (sesizarea nr. 151g/2020) (pct.48).
[4] HCC nr. 12 din 06.04.2021 (pct.93).

CPP, începerea urmăririi penale, să participe la procesul penal în calitate de victimă şi parte vătămată şi să-i fie reparate prejudiciile morale, fizice şi materiale.

Conţinutul oficialităţii se exprimă în obligaţia organelor de stat şi a persoanelor oficiale, în limitele competenţei lor, a asigura apărarea ordinii de drept, a drepturilor şi libertăţilor cetăţenilor, a intereselor societăţii. Întreaga activitate procesuală este desfăşurată din oficiu, prin intervenţia activă a organelor judiciare competente, independent de voinţa părţilor, afară de cazul când legea dispune altfel. Procesul penal începe, se desfăşoară şi se stinge fără a fi nevoie de o intervenţie exterioară, chiar dacă unele activităţi se îndeplinesc uneori la cererea părţilor;

Garanţia juridică a principiului oficialităţii constă în aplicarea sancţiunilor disciplinare pentru ofiţerii de urmărire penală şi procurorii care nu îndeplinesc actele de procedură penală în vederea atingerii scopului procesului penal şi a cercetării complete, obiective şi sub toate aspectele a circumstanţelor cauzei. Totodată, atunci când aceşti reprezentanţi ai organelor de drept comit fapte şi mai grave (de exemplu, neglijenţa, excesul de putere sau abuzul de serviciu), acestea sunt pedepsite şi de legea penală.

2.3. Protejarea de violenţa domestică în cadrul urmăririi penale

Violenţa în familie este o infracţiune actuală şi răspândită, de prevenirea şi combaterea căreia este preocupată întreaga societate, implicit organele de aplicare a legii, cele din domeniul medicinii şi protecţiei sociale etc.

Această infracţiune, făcând parte din infracţiunile contra familiei şi minorilor, aduce atingeri drepturilor membrilor de familie, demnităţii lor umane, diferitor stări psihologice, fizice şi de altă natură. De aceea, statul este obligat să intervină cu eficiente instrumente în vederea prevenirii şi combaterii acestui flagel.

În Republica Moldova este elaborată politica naţională de ocrotire şi sprijinire a familiei, catalogând, în acest sens, violenţa în familie ca pe o importantă problemă de sănătate publică. Acest fapt nu este altceva decât o implicare activă a statului privind consolidarea, ocrotirea şi sprijinirea familiei, asigurarea respectării principiilor fundamentale ale legislaţiei cu privire la familie, realizarea egalităţii de gen între femei şi bărbaţi, asigurarea drep-

turilor şi intereselor copiilor şi, nu în ultimul rând, a bărbaţilor care, de asemenea, pot fi subiecţi pasivi ai violenţei în familie.

În cauza Bevacqua şi S. c. Bulgariei (Hot. CtEDO din 12.06.2008), CtEDO a demonstrat cu succes că statul este responsabil de încălcările drepturilor omului în sfera privată a vieţii persoanei. Prin Hotărârea respectivă Curtea a recunoscut obligaţia pozitivă a statului de a preveni încălcările drepturilor omului între două persoane private în cazurile de violenţă în familie, declarând că violenţa în familie nu mai poate fi tratată ca o problemă personală din cauza efectului devastator pe care îl are asupra victimei.[1]

Prin urmare, instituţiile statului s-au preocupat de acest subiect sensibil şi au adoptat suficiente acte normative, acordând organelor abilitate mecanisme eficiente pentru a preveni şi combate violenţa în familie, a proteja victimele, precum şi pentru a urmări penal agresorii.

Legislaţia procesual-penală reglementează şi acordă anumite drepturi victimei violenţei în familie, implicit dreptul la o protecţie atunci când este începută urmărirea penală pe faptul unei violenţe în familie.

În general, organul de urmărire penală şi procurorul sunt obligaţi, prin lege, de a lua măsuri pentru asigurarea securităţii participanţilor la proces şi a altor persoane.[2]

Obligaţia pozitivă a statelor, ce rezultă din art. 3 CEDO, include, pe de o parte, o obligaţie de a crea un cadru legal care are scopul de a preveni şi de a pedepsi maltratările între indivizi, pe de altă parte, când statul este sigur de un risc iminent de maltratare între indivizi sau dacă acestea s-au întâmplat deja, o obligaţie să aplice în practică legile corespunzătoare, protejând victimele şi pedepsind responsabilii care au cauzat maltratarea propriu-zisă.

„*Drept primă obligaţie,* (s.a.) *Curtea remarcă faptul că din concluziile din trecut, autorităţile au creat deja un cadru legal care permite luarea măsurilor împotriva persoanelor acuzate de violenţă domestică (vedeţi Eremia, 3564/11, § 57; Mudric v. Republica Moldova, nr 74839/10, § 48, 16 iulie 2013; B. v. Republica Moldova, nr 61382/09, § 50, 16 iulie 2013; T.M. şi C.M. v. Republica Moldova, nr 26608/11, § 44, 28 ianuarie 2014).*”[3]

[1] Alexandru Prisac. *Comentariul Codului de procedură civilă al Republicii Moldova*. Chişinău. Editura „Cartea Juridică”. 2019. p. 853.

[2] A se vedea prevederile art. 215 CPP.

[3] Hotărârea CtEDO Munteanu c. Moldovei, din 26.05.2020 (§.69), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-202554 [accesată - 27.09.2023]

CtEDO a criticat omisiunea de a acorda protecţie efectivă victimilor violenţei în familie o perioadă îndelungată de timp,[4] statuând că autorităţile nu şi-au îndeplinit corect obligaţia pozitivă de a preveni pericolul real şi imediat al violenţei domestice în adresa reclamanţilor.[5]

În cauza Vieru c. Republicii Moldova, Hotărârea din 19.11.2024 CtEDO a constatat nerespectarea obligaţiei de a desfăşura o anchetă eficientă privind acuzaţiile credibile de violenţă fizică şi psihologică în cadrul violenţei domestice şi în legătură cu circumstanţele morţii surorii reclamantei, nerespectarea obligaţiei de a asigura o urmărire penală rapidă şi sancţionarea autorului violenţei domestice, nerespectarea obligaţiei de a proteja sora reclamantei de violenţa domestică, în contextul în care autorităţile moldoveneşti nu au reuşit în mod repetat să prevină şi să oprească violenţa domestică de gen îndreptată împotriva surorii reclamantei.[6]

CtEDO nu a agreat suspendarea condiţionată a urmăririi penale în privinţa unei persoane, deşi instanţa de judecată a prelungit ordonanţa de protecţie doar patru zile mai devreme pe motiv că A. încă mai prezenta pericol pentru prima reclamantă. În aceeaşi cauză Curtea a criticat autorităţile naţionale, care nu au examinat impactul neexecutării de către un ofiţer de poliţie a ordonanţei emise de către instanţa de judecată în privinţa ordinii publice şi nu au pornit urmărirea penală în temeiul art. 320 al CP.[7]

Atunci când ne referim la investigarea infracţiunii de violenţă în familie, pe lângă măsurile ce se impun a fi luate în ordinea art. 215 CPP, organul de urmărire penală şi procurorul sunt obligaţi să intervină pentru luarea unor măsuri suplimentare şi specifice.

Potrivit art. 215/1 alin. (1) CPP, *„Dacă, în cadrul procesului penal, se constată că victima violenţei în familie se află în pericol de a fi supusă violenţei sau altor acţiuni ilegale, inclusiv*

[4] *„În ciuda tuturor dovezilor din dosar, atât instanţele de judecată cât şi procuratura au refuzat până la data de 29 septembrie 2011 să ofere protecţie efectivă. Reiese că reclamantele nu au beneficiat de protecţie efectivă timp de un an de la primul incident de violenţă fizică şi timp de jumătate de an de la depunerea cererii pentru emiterea ordonanţei de protecţie.*" Hotărârea CtEDO T.M. şi C.M. c. Moldovei, din 28.01.2014 (§.48), disponibilă - http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-154882 [accesată - 28.06.2023].

[5] Hotărârea CtEDO Munteanu c. Moldovei, din 26.05.2020 (§.74)

[6] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-238017 [accesată - 28.12.2024]

[7] Hotărârea CtEDO Eremia c. Moldovei, din 28.05.2013 (§.63,64), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-145943 [accesată - 28.05.2023]

de distrugere a bunurilor sale, organul de urmărire penală sau procurorul este obligat să intervină neîntârziat pentru a asigura obţinerea măsurilor de protecţie." Aceste prevederi sunt importante, deoarece este firesc faptul că atunci când este comisă infracţiunea de violenţă în familie, victima infracţiunii este într-un pericol iminent, aceasta poate fi umilită în continuare, agresată fizic, psihic, sexual etc. Respectiv, organul de urmărire penală sau procurorul sunt obligaţi să intervină de urgenţă nu doar în documentarea cazului, dar şi pentru a lua careva măsuri de protecţie a acestei victime. Or, în caz contrar, consecinţele faptei criminale pot duce la urmări mai grave.

Ţinând cont de specificul acestei infracţiuni, în continuare vom încerca să examinăm câteva aspecte importante de procedură penală. Astfel, în primul rând, trebuie să identificăm acţiunile ce urmează a fi întreprinse de organul de urmărire penală şi procurorul pentru aplicarea măsurilor de protecţie? Care sunt acele măsuri de protecţie? Cine aplică măsurile de protecţie în cazul violenţei în familie? Care este procedura privind examinarea demersului de aplicare a măsurilor de protecţie? Care este termenul de aplicare a măsurilor de protecţie? Care este modalitatea de contestare a acestora? Cum se pun în executare actele de protecţie? etc.

Vorbind la general, reieşind din dispoziţiile legale, măsura de protecţie în cazul violenţei în familie constă în emiterea unei încheieri a instanţei de judecată privind aplicarea unei ordonanţe de protecţie, la demersul organului de urmărire penală sau a procurorului, precum şi la cererea părţii vătămate.

Dreptul la înaintarea demersului şi a cererii privind emiterea ordonanţei de protecţie este acordat părţilor menţionate prin prisma art. 215/1 alin. (2) CPP. Din analiza conţinutului art. 215/1 alin. (1) şi (2) CPP desprindem remedii suficiente privind sesizărea instanţei în vederea acordării măsurii respective de protecţie. Prin urmare, legea acordă dreptul nu doar procurorului, ci şi organului de urmărire penală (în baza demersului) şi a părţii vătămate (în baza cererii) de a solicita direct instanţei acordarea protecţiei. Acest fapt se prezintă ca o excepţie, deoarece în instanţa de judecată demersurile pot fi înaintate doar de procuror. Însă, odată ce în cazul violenţei în familie intervenţia organelor de drept trebuie să fie neîntârziată şi urgentă pentru ocrotirea intereselor victimei şi protecţiei acesteia faţă de agresor, legislaţia procesuală penală, făcând o excepţie, acordă acest

drept şi organului de urmărire penală şi părţii vătămate.

Constatăm o omisiune în normele procesual-penale, care nu acordă dreptul victimei de a înainta o cerere direct în instanţa de judecată privind emiterea ordonanţei de protecţie. Din conţinutul art. 215/1 alin. (2) CPP reiese că acest drept este acordat doar părţii vătămate, ceea ce limitează şi constrânge drepturile victimei, ori ultima beneficiază inclusiv de dreptul de a decide cu privire la statutul de parte vătămată, cu excepţia minorilor.[1] Pe de altă parte, potrivit art. 58 alin. (5) CPP, „*Victima, de îndată ce a fost identificată, beneficiază în condiţiile legii de dreptul la protecţie şi compensare, precum şi de dreptul de a depune o cerere privind aplicarea măsurilor de protecţie*." În consecinţă, există două norme procesuale penale între care există contradicţii, deşi art. 215/1 CPP este o normă specială în acest sens, adică aplicabilă comparativ cu norma generală prevăzută la art. 58 CPP. Pentru a evita interpretri diferite ale normelor respective, propunem modificarea art. 215/1 alin. (2) CPP, astfel încât victimei violenţei în familie să i se acorde în mod expres acelaşi drept de care beneficiază partea vătămată.

Având în vedere specificul şi urmările prejudiciabile ale infracţiunii de violenţă în familie, graţie cărora considerăm că victima acestei infracţiuni trebuie să dispună de drepturile prevăzute în art. 58 alin. (4) CPP, indiferent dacă este recunoscută în calitate de parte vătămată sau parte civilă. Astfel, această victimă trebuie să dispună de dreptul să fie consultată şi asistată de un avocat care acordă asistenţă juridică garantată de stat, în cazul în care nu dispune de mijloace băneşti pentru a plăti avocatul; să fie însoţită de o persoană de încredere, alături de avocatul său, la toate cercetările, inclusiv la şedinţele închise; să primească o hotărâre judecătorească despre compensarea materială pentru prejudiciul cauzat prin infracţiune. În aşa mod victimei acestei infracţiuni i se va garanta efectiv drepturile sale procesuale. Cu alte cuvinte, este necesar de a intervi cu modificări şi completări ale art. 58 alin. (4) CPP, în sensul enunţat.

În aceeaşi ordine de idei, considerăm oportună modificarea şi completarea art. 215/1 CPP, astfel încât în tot conţinutul normei vizate să fie unificate noţiunile de victimă şi parte vătămată, prin utilizarea îmbinării de cuvinte „*victimă sau parte vătămată*". Or, în unele situaţii partea vătămată este şi ea lipsită de unele garanţii care sunt acordate victimei. Astfel, din conţinutul

[1] A se vedea prevederile art. 59 alin. (1) CPP.

art. 215/1 alin. (3), (3/1) şi (4/1) CPP, rezultă că măsurile de protecţie sunt aplicabile doar victimei şi nu părţii vătămate, ceea ce nu este raţional.

O altă problemă la care dorim a face referinţă şi să o punem în discuţie ţine de termenul de înaintare a demersului de către organul de urmărire penală sau de procuror. Astfel, art. 215/1 CPP nu reglementează termenul de înaintare a demersului în instanţa de judecată pentru emiterea ordonanţei de protecţie.

Suntem de părerea că legea procesual-penală trebuie modificată şi completată, întrucât din momentul constatării temeiurilor şi motivelor de aplicare a măsurii de protecţie vizate, imediat organul de urmărire penală sau procurorul trebuie să intervină pentru a asigura obţinerea măsurilor de protecţie.

În aceeaşi ordine de idei, constatăm că problema este mai complicată în sensul protecţiei victimei, atunci când circumstanţele cauzei penale impun aplicarea măsurii de protecţie cât mai urgent. Astfel, organul de urmărire penală şi procurorul sunt lipsiţi de dreptul de a aplica o măsură prin care ar proteja imediat victima sau partea vătămată a violenţei în familie. După cum am menţionat, legea nici nu prevede un termen anumit cu privire la înaintarea demersului corespunzător. Apare întrebarea: este sau va fi oare protejată victima infracţiunii în intervalul de timp de la întocmirea demersului şi înaintarea lui instanţei de judecată sau în intervalul de timp în care instanţa va examina demersul?

Se poate întâmpla că fapta criminală s-a produs în afara orelor de serviciu, când în instanţă nu activează cancelaria etc.

Actuala prevedere din CPP nu acordă garanţii suficiente, în viziunea noastră, la acest capitol. Soluţia ar putea să fie una simplă, şi anume în acordarea dreptului organului de urmărire penală şi procurorului de a interveni prin emiterea unui ordin de restricţie de urgenţă *în cazurile ce nu suferă amânare* şi *în cazul de delict flagrant*.

Argumentele noastre rezultă din prevederile Legii nr. 45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea şi combaterea violenţei în familie. Astfel, potrivit art. 2 din Legea menţionată, „*ordin de restricţie de urgenţă este un act administrativ emis de poliţie, prin care sunt aplicate măsuri de protecţie menite să asigure înlăturarea imediată a agresorului din locuinţa familiei supuse violenţei şi stabilirea unor interdicţii prevăzute de lege, în vederea prevenirii repetării/comiterii actelor de violenţă, garantând astfel siguranţă victimei şi altor membri ai familiei în*

locuința lor și în afara acesteia."[1]

Prin urmare, poliția este în drept să emită un ordin de restricție de urgență, în cazurile prevăzute de lege, pe o perioadă de 10 zile, care, în cazul depunerii cererii privind eliberarea ordonanței de protecție, se prelungește de drept până când instanța de judecată nu se expune asupra cererii victimei. Cu alte cuvinte, poliției, în calitate de organ de constatare, îi sunt acordate suficiente pârghii în vederea protecției victimei infracțiunii de violență în familie, iar organului de urmărire penală și procurorului - nu. Mai mult ca atât, organul de urmărire penală și procurorul sunt abilitați cu dreptul de a constata *bănuiala rezonabilă* și a dispune începerea urmăririi penale etc. Deci, pentru o contravenție sau în cazul constatării *bănuielii rezonabile* cu privire la infracțiune de către organele de constatare legea acordă instrumente și pârghii efective, iar atunci când se constată comiterea infracțiunii, legea nu le acordă. În concluzie, considerăm că este necesară modificarea și completarea legii procesuale penale prin acordarea organului de urmărire penală și procurorului dreptul de a emite un astfel de ordin.

O altă soluție în acest sens ar fi acordarea dreptului organului de urmărire penală și procurorului de a emite ordonanța

[1] În conformitate cu prevederile art. 121 din Legea nr. 45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie, „*(1) În caz de stabilire la locul faptei, ca urmare a evaluării riscurilor, a circumstanțelor din care rezultă o bănuială rezonabilă că au fost comise acte de violență în familie și/sau persistă un pericol iminent de repetare sau comitere a acțiunilor violente, organul de poliție este obligat să dispună imediat eliberarea ordinului de restricție de urgență în privința agresorului pentru înlăturarea situației de criză și, concomitent, întreprinde acțiunile necesare de constatare a comiterii infracțiunii de violență în familie. (11) Organul de poliție are dreptul să aplice în privința agresorului una sau mai multe dintre următoarele măsuri: a) obligarea de a părăsi temporar locuința comună ori de a sta departe de locuința victimei; b) interzicerea de a se apropia de victimă, respectând distanța ce ar asigura securitatea acesteia și excluzând orice contact vizual cu victima și/sau copiii; c) interzicerea oricărui contact, inclusiv telefonic sau prin orice alte mijloace de comunicare, cu victima și/sau copiii; d) interzicerea de a păstra și purta arma. (2) Ordinul de restricție de urgență se eliberează pentru o perioadă de până la 10 zile și se pune îndată în aplicare, agresorul și victima (în cazul copiilor – reprezentantul legal al victimei) fiind informați despre restricțiile aplicate, drepturile și obligațiile care le revin și despre răspunderea pentru neexecutarea cerințelor ordinului de restricție. (3) Supravegherea îndeplinirii măsurilor stabilite în ordinul de restricție de urgență se exercită de către angajații postului sau ai sectorului de poliție din localitate în modul prevăzut de lege. (4) Agresorul are dreptul să conteste ordinul de restricție de urgență în instanța de judecată în condițiile contenciosului administrativ. Depunerea cererii nu suspendă acțiunea ordinului de restricție. (5) Victima are dreptul, în*

de protecţie, iar în termen de 24 ore aceşti subiecţi să fie obligaţi a înainta demers instanţei de judecată în vederea legalizării acţiunii dispuse, prezentând şi actele, care indică temeiul şi motivul măsurii respective.

Şi prima, şi a doua soluţie sunt corecte, deoarece organul de urmărire penală sau procurorul trebuie să intervină imediat în vederea protecţiei victimei, a celorlalţi membri de familie, a copiilor, a bunurilor etc. Doar în aşa mod putem vorbi despre o asigurare eficientă a victimelor şi părţilor vătămate a violenţei în familie.

În continuare ne propunem să abordăm conţinutul demersului organului de urmărire penală în vederea emiterii ordonanţei de protecţie.

În opinia noastră, demersul respectiv trebuie să cuprindă:

– instanţa de judecată în adresa căreia este înaintat demersul; data şi locul întocmirii; numele, prenumele şi calitatea persoanei care înaintează demersul;

– fapta penală (fabula);

– prevederile legale în care aceasta se încadrează şi pedeapsa prevăzută de lege pentru infracţiunea săvârşită;

– circumstanţele, însoţite de probe pertinente, din care rezultă bănuiala rezonabilă că făptuitorul a săvârşit fapta de violenţă în familie;

– circumstanţa actului de violenţă, intensitatea, durata, consecinţele suportate şi alte circumstanţe care indică necesitatea aplicării măsurilor de protecţie;

– circumstanţele care justifică aplicarea măsurilor de restricţie; date despre agresor;

– date despre victima infracţiunii; date despre prezenţa copiilor în familie;

– propunerea organului de urmărire penală sau a procurorului privind aplicarea anumitor măsuri şi argumentele justificatoare;

– durata solicitării aplicării măsurilor de protecţie;

– indicarea organului ce va supraveghea executarea măsurilor de protecţie;

– temeiul legal al emiterii demersului şi semnătura celui

---

perioada de acţiune a ordinului de restricţie de urgenţă, să solicite, în condiţiile legii, eliberarea ordonanţei de protecţie. Acţiunea ordinului de restricţie de urgenţă, în acest caz, se prelungeşte de drept şi încetează odată cu punerea în aplicare a măsurilor de protecţie stabilite de judecată."

care l-a întocmit. În acelaşi timp, la demers se vor anexa toate materialele şi probele care confirmă temeiurile de emitere a ordonanţei de protecţie, precum şi temeiurile privind aplicarea măsurilor de protecţie, care anume şi motivarea lor.

Cât priveşte anexele la demers, este de reţinut că trebuie să includă copiile confirmative, după caz, a următoarelor acte:

– sesizarea organului de urmărire penală;

– cercetarea la faţa locului, declaraţiile victimei, declaraţiile martorilor (inclusiv a membrilor de familie);

– actul de dispunere a constatărilor medico-legale;

– constatările medico-legale (în cazul în care acestea sunt executate);

– actele medicale (în cazul internării victimei în spital);

– planul personalizat de siguranţă a victimei (dacă acesta persistă);

– fişa de referire a cazului de violenţă în familie pentru asistenţă şi protecţie a victimelor (dacă există);

– chestionarul de constatare şi evaluare a riscurilor;

– chestionarul de identificare a cazului de violenţă în familie;

– ordinul de restricţie de urgenţă şi procesul-verbal de înmânare a acestuia (în cazul în care acestea a fost emise de poliţie);

– avertizarea scrisă (în cazul în care au fost făcute asemenea avertizări agresorului), fişa de consiliere psihologică a victimei (în cazul când victima a fost deja consiliată psihologic);

– informaţia cu privire la comiterea anterioară a cazurilor de violenţă în familie (contravenţional sau penal);

– procesele-verbale privind intervenţiile echipelor multidisciplinare în cazurile violenţei în familie (dacă există);

– procesele-verbale de evaluare a condiţiilor de trai (dacă există).

Demersul privind emiterea ordonanţei de protecţie se depune la instanţa de judecată în raza activităţii organului de urmărire penală care l-a întocmit şi l-a înaintat.

Acest demers, aleatoriu, va fi atribuit spre examinare unui judecător din cadrul instanţei de judecată. Potrivit art. 215/1 alin. (3) CPP, *„Instanţa de judecată, prin încheiere, emite, în 24 de ore de la primirea cererii, o ordonanţă de protecţie, prin care poate oferi protecţie victimei şi copiilor ei, ...*"

Analizând prevederile acestei norme, constatăm faptul că instanţa de judecată, judecând cererea privind aplicarea măsurilor de protecţie, emite o încheiere. Încheierea trebuie să fie moti-

vată şi, prin aceasta, se dispune admiterea sau respingerea cererii înaintate. Prin această încheiere, judecătorul emite o ordonanţă de protecţie a victimei şi copiilor ei, în termen de 24 ore de la primirea cererii spre examinare. Termenul respectiv este calculat nu din momentul înregistrării cererii în cancelaria instanţei de judecată, ci din momentul primirii cererii spre examinare de către judecătorul desemnat. La prima vedere s-ar părea că situaţia este clară, iar procedura una simplă.

Totuşi, există mai multe neclarităţi şi coliziuni juridice pe care, în mod special, am dori să le examinăm, or, aceste aspecte ţin nemijlocit de procedură.

Astfel, din norma discutată nu este clar, în primul rând, cine din judecători va examina cererea şi de către care instanţă de judecată? Totodată, nu este clar de competenţa cărei instanţe de judecată ţine examinarea cererii, de instanţa civilă ori penală, sau de judecătorul de instrucţie?

În conformitate cu prevederile art. 278/7 alin. (1) din Codul de procedură civilă, „*Instanţa de judecată emite,* în 24 de ore *de la primirea cererii privind aplicarea măsurilor de protecţie, o încheiere prin care admite sau respinge cererea.*" După cum observăm, aceleaşi prevederi le are nu doar legea procesuală penală, dar şi legea procesuală civilă. Potrivit art. 2 alin. (4) CPP, „*Normele juridice cu caracter procesual din alte legi naţionale pot fi aplicate numai cu condiţia includerii lor în prezentul cod.*" Prin urmare, considerăm că în cazul în care există o *bănuială rezonabilă* cu privire la comiterea infracţiunii de violenţă în familie, cererea şi demersul privind emiterea ordonanţei de protecţie, la faza urmăririi penale, urmează a fi soluţionată de judecătorul de instrucţie. Or, ultimul, potrivit art. 41 CPP, „*... asigură controlul judecătoresc în cursul urmăririi penale ..*". Respectiv, întreaga procedură cu privire la examinarea cererii şi demersului, emiterea ordonanţei de protecţie, punerea în aplicare a acesteia ţine anume de competenţa judecătorului de instrucţie în cursul urmăririi penale.

Bunăoară, în conformitate cu prevederile art. 41 pct. 7) CPP, judecătorul de instrucţie asigură controlul judecătoresc în cursul urmăririi penale „(...) *prin efectuarea altor acţiuni procesuale prevăzute de prezentul cod.*" Sintagma „instanţa de judecată" menţionată în art. 215/1 CPP include şi „judecătorul de instrucţie".

Totodată, în susţinerea argumentelor menţionate vine şi

reglementarea din art. 6 pct. 16) CPP, care indică noţiunea de instanţă de judecată. Astfel, „instanţă judecătorească este *orice instanţă, parte componentă a sistemului judecătoresc al Republicii Moldova, care judecă cauza penală în primă instanţă, în ordine de apel sau de recurs, ori pe căile extraordinare de atac, precum şi care soluţionează plângeri împotriva acţiunilor şi actelor organelor de urmărire penală şi ale organelor de executare a hotărîrilor judecătoreşti şi sancţionează efectuarea unor acţiuni procedurale*."

Conform dispoziţiilor art. 6 pct. 24) CPP, „judecător de instrucţie este *judecătorul abilitat cu unele atribuţii proprii urmăririi penale, precum şi de control judiciar asupra acţiunilor procesuale efectuate în cadrul urmăririi penale*." În acelaşi context, potrivit art. 14 alin. (2) din Legea nr. 45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea şi combaterea violenţei în familie, „*Cererea sau demersul pentru eliberarea ordonanţei de protecţie depuse în instanţă de judecată se examinează conform Codului de procedură civilă, Codului de procedură penală*."

Prin urmare, întocmirea şi înaintarea demersului organului de urmărire penală sau a procurorului, precum şi cererea victimei sau a părţii vătămate se face în cadrul procesului penal, respectiv şi examinarea acestora se va face de către judecătorul de instrucţie din cadrul instanţei de judecată circumscrisă teritoriului de activitate a organului de urmărire penală.

Bineînţeles că victima sau partea vătămată nu este limitată în dreptul, de sine stătător, să înainteze o cerere în ordinea civilă în baza Codului de procedură civilă şi a Legii nr. 45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea şi combaterea violenţei în familie.

O altă subtilitate ce trebuie analizată ţine de dispoziţia art. 215/1 alin. (2) şi (3) CPP. Am dori să atragem atenţia la faptul că legislaţia procesuală penală face distincţie între demers şi cerere. Cu alte cuvinte, demersul este înaintat de organul de urmărire penală, iar cererea de către partea vătămată (victimă). Potrivit art. 215/1 alin. (3) CPP, „*Instanţa de judecată, prin încheiere, emite, în 24 de ore de la primirea cererii, o ordonanţă de protecţie, ...*" Astfel, norma în cauză indică numai despre examinarea cererii, adică a sesizării instanţei de către partea vătămată (victimă).

Ţinând cont de cele explicate, considerăm oportun a modifica şi completa normele de procedură penală, astfel încât să fie indicată în mod expres şi examinarea demersului privind obţi-

nerea măsurilor de protecţie în cazul infracţiunilor de violenţă în familie. Tot aici, este necesară modificarea şi completarea normei prevăzute la art. 41 CPP, întrucât să prevadă expres dreptul judecătorului de instrucţie la examinarea demersului şi a cererii privind aplicarea măsurilor de protecţie, prin emiterea ordonanţei corespunzătoare.

În continuare, după ce am explicat viziunea noastră vizavi de dezideratele ce indicau la ambiguităţi, vom trece la procedura de examinare a demersului şi cererii privind aplicarea măsurilor de protecţie. Anume demersul şi cererea respectivă constituie temeiul de drept pentru începerea procedurii de examinare privind aplicarea măsurilor de protecţie în cazul infracţiunilor de violenţă în familie.

În opinia noastră, demersul şi cererea respectivă se examinează de către judecătorul de instrucţie în şedinţă închisă, cu participarea părţii care a înaintat demersul sau cererea. Prezenţa reprezentantului organului de urmărire penală sau a procurorului care examinează fapta infracţională de violenţă în familie este obligatorie, chiar şi în cazul în care victima sau partea vătămată a sesizat instanţa de judecată. Totodată, în cazul examinării demersului organului de urmărire penală sau a procurorului, ultimii vor înştiinţa victima sau partea vătămată despre înaintarea acestui demers şi vor asigura prezenţa acestora în şedinţa de judecată. În situaţia în care victima sau partea vătămată este internată în instituţia medicală, aceasta poate participa dacă starea sănătăţii îi permite, în caz contrar examinarea demersului se va face în lipsa acestor părţi.

La fel, în cadrul şedinţei de judecată se va asigura de organul de urmărire penală sau de procuror prezenţa bănuitului sau învinuitului. Este de menţionat faptul că pot fi interpretări ambiguu cu privire la presupusul agresor, în cazul în care acesta nu deţine un statut procesual în cadrul procesului penal. Considerăm că indiferent dacă s-a reuşit la această etapă a recunoaşte persoana în calitate de bănuit sau învinuit cu prezenţa fizică, oricum, având *bănuiala rezonabilă* în privinţa acestuia, organul de urmărire penală sau procurorul poate emite ordonanţele respective şi în lipsa persoanei, prin contumacie. Prezenţa apărătorului în cadrul şedinţei de judecată este obligatorie. La şedinţa de judecată participă şi reprezentanţii legali, în condiţiile CPP. Prezenţa acestor părţi este asigurată de organul de urmărire penală sau procuror, ţinând cont de faptul că termenul de examinare a

demersului este de 24 ore de la primirea acestuia.

În cazul în care bănuitul sau învinuitul lipseşte, examinarea cererii şi a demersului va fi efectuată în lipsa acestora. Dacă din motive justificate lipseşte victima sau partea vătămată examinarea demersului se va efectua şi în lipsa acestora. Atunci când victima sau partea vătămată este reprezentată de reprezentanţii legali, fie de apărători, prezenţa ultimilor este obligatorie.

Înainte de a fi depus la judecătorul de instrucţie, demersul cu privire la obţinerea măsurilor de protecţie, împreună cu toate materialele şi probele anexate la acesta, se prezintă în prealabil victimei sau părţii vătămate, fie reprezentanţilor acestora, bănuitului sau învinuitului ori avocatului său, care confirmă în scris că a luat cunoştinţă de acestea. În cazul în care aceste părţi se află în imposibilitate să ia cunoştinţă de demers, cu anexele sale, organul de urmărire penală sau procurorul transmit demersul judecătorului de instrucţie, care, la solicitarea părţilor ce participă la examinarea cauzei, le va oferi suficient timp pentru a lua cunoştinţă de conţinutul lor înainte de începerea şedinţei.

În termenul fixat, judecătorul de instrucţie deschide şedinţa de judecată, anunţă care demers sau cerere va fi examinat, verifică prezenţa părţilor şi împuternicirile participanţilor la proces, stabileşte identitatea interpretului, traducătorului şi explică drepturile şi obligaţiile acestora (în cazul în care participarea acestora este obligatorie), stabileşte identitatea bănuitului sau a învinuitului (dacă este prezent), stabileşte identitatea celorlalte părţi şi verifică cunoşterea drepturilor şi obligaţiilor, anunţă completul de judecată şi verifică dacă sunt cereri de recuzare sau abţineri, soluţionează chestiunile privitoare la participarea apărătorului (implicit a cazurilor în care participarea acestora este obligatorie), soluţionează chestiunea judecării cauzei în lipsa vreuneia din părţi sau a altor persoane citate de organul de urmărire penală sau procuror şi verifică dacă aceştia au fost citaţi (în cazul absenţei uneia din participanţi) şi verifică dovada citării, clarifică dacă părţile au careva cereri sau demersuri.

Ulterior, organul de urmărire penală sau procurorul care a înaintat demersul, fie victima sau partea vătămată care a înaintat cererea, argumentează motivele şi răspunde la întrebările judecătorului de instrucţie şi ale participanţilor la proces. După argumentele expuse, dreptul de a interveni i se oferă bănuitului sau învinuitului şi apărătorilor acestora, ultimii fiind în drept de a prezenta probe în susţinerea argumentelor sale. Mai apoi, jude-

cătorul de instrucţie va anunţa ordinea dezbaterilor judiciare, va acorda dreptul la replică, oferindu-i bănuitului sau învinuitului ultimul cuvânt.

După efectuarea controlului temeiniciei demersului sau a cererii, judecătorul de instrucţie, prin încheiere, admite sau respinge demersul sau cererea cu privire la obţinerea măsurilor de protecţie. În cazul în care judecătorul de instrucţie va admite cererea sau demersul înaintat, acesta va emite şi ordonanţa de protecţie. Aceste acte judecătoreşti sunt separate, încheierea va motiva necesitatea aplicării măsurilor de protecţie şi admisibilitatea cererii sau a demersului, iar ordonanţa de protecţie va fi actul prin care se va dispune măsurile de protecţie.

În unele cazuri, intanţa de judecată nu emite cele două acte separat, ci doar prin încheiere motivează necesitatea şi temeiurile aplicării măsurilor de protecţie şi dispune aplicarea acestor măsuri[1].

Considerăm că aceasta este o practică vicioasă, deoarece legea impune emiterea ambelor acte procedurale. Or, prin încheiere instanţa va examina temeiurile, motivele, argumentele, probele etc. care dictează aplicarea măsurilor de protecţie, iar prin ordonanţă va dispune aplicarea acestora.

În cazurile când instanţa de judecată judecând cererea privind aplicarea măsurilor de protecţie constată că nu sunt temeiuri şi probe pentru emiterea unei ordonanţe de protecţie, această, prin încheiere, respinge cererea respectivă.

Drept exemplu, este cazul când instanţa de judecată a emis o încheiere de respingere a cererii aplicării măsurilor de protecţie pe motivul lipsei probelor şi a temeiurilor de aplicare a măsurilor de protecţie, motivându-şi decizia prin faptul că părinţii au drepturi egale în privinţa educaţiei copiilor şi că părinţii au dreptul şi sunt obligaţi să-şi educe copiii conform propriilor convingeri, indiferent de faptul dacă locuiesc împreună sau separat, prevederi

[1] De exemplu: „Încheierea Judecătoriei Centru, mun. Chişinău, prin care a dispus: *Cererea formulată de XXXXX prin care se solicită eliberarea ordonanţei de protecţie în privinţa lui XXXXX se admite integral. Se obligă agresorul XXXXX , născut în data de 0704.1970, cu domiciliul în mun. Chişinău, XXXXX : 1) să nu comită acte de violenţă asupra XXXXX, a lui XXXXX; 2) să stea departe de la locul unde locuiesc XXXXX , şi anume de apartamentul situat în mun. Chişinău, str. XXXXX 3) să nu îi contacteze prin telefon, corespondenţă poştală sau în orice alt mod pe XXXXX . Măsurile de protecţie stabilite se aplică pe un termen de 3 luni, începând de la 12.09.2016, ora 18.15. Nerespectarea de către agresor a prevederilor stabilite în pre-*

ce sunt stipulate în art. 58 și art. 60 din Codul familiei.[2]

În alte cazuri, atunci când instanța de judecată constată că argumentele invocate în cererea privind aplicarea măsurilor de protecție sunt temeinice și există probe confirmative în acest sens, emite o încheiere prin care admite cererea.

Astfel, considerăm că în cazul infracțiunii de violență în familie persoanei vizate nu i se încalcă acest drept, or, în cazul dat protecția și securitatea victimei sau a părții vătămate, implicit a copiilor lor, au prioritate. Drept exemplu, servește încheierea Judecătoriei Centru, mun. Chișinău, prin care a admis cererea reclamantei,[3] deoarece statul are obligația pozitivă de a reacționa promt, atunci când există pericol pentru securitatea vieții, sănătății și bunăstării victimei violenței în familie și a copiilor acesteia.

„În cazurile de violență în familie, scopul eliberării ordonanței de protecție constă în prevenirea unui risc real și imediat, or, sunt puse în pericol viața și sănătatea victimei, în asigurarea de urgență a protecției victimei, în preîntâmpinarea unor

zenta ordonanță se pedepsește în conformitate cu legislația în vigoare. Se remite prezenta ordonanță Inspectoratului de Poliție al sectorului Centru, mun. Chișinău, și organului de asistență socială pentru supraveghere și executare imediată." Extras încheierea Judecătoriei Centru, mun. Chișinău din 12.09.2016, emisă în dos. nr. 2p0381/16.

[2] Extras din încheierea Judecătoriei Centru, mun. Chișinău din 28.06.2016, emisă în dos. nr. 2p0293/16.

[3] Instanța de judecată a reținut: *„În sprijinul soluției adoptate, instanța de judecată relevă și prevederile actelor internaționale, la care Republica Moldova este parte. În conformitate cu art. 8 alin. (1) și alin. (2) CEDO, „orice persoană are dreptul să i se respecte viața sa privată și de familie, domiciliul și corespondența. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercita rea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, întro societate democratică este necesară pentru securitate națională, securitatea publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protejarea sănătății sau a moralei sau pentru protejarea drepturilor și libertăților altora". Raportând normele de drept enunțate, la situația de fapt în pricina dată, instanța de judecată consideră admisibil și necesar amestecul statului în persoana autorităților sale competente, în viața privată și de familie a părților, în scopul preîntâmpinării pericolului asupra securității vieții, sănătății și bunăstării petiționarei, deoarece agresorul, prin comportamentul său singur, și a creat premise pentru aplicarea față de el a prevederilor Legii nr.45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie. Tot în acest sens, instanța mai reține că, obligația pozitivă a statului, în situații excepționale este de a garanta dreptul la respectul vieții private și de familie și protecția efectivă împotriva violenței în familie.*" Extras încheierea Judecătoriei Centru, mun. Chișinău din 04.08.2016, emisă în dos. nr. 2p0337/16.

noi acte de violenţă asupra victimei şi/sau asupra altor membri ai familiei, precum şi în prevenirea distrugerii bunurilor victimei, a averii comune a familiei."[1]

Încheierea judecătorului de instrucţie privind admierea cererii sau a demersului cu privire la aplicarea măsurilor de protecţie va cuprinde: data şi locul întocmirii ei; numele şi prenumele judecătorului de instrucţie; persoana cu funcţie de răspundere şi organul care a înaintat demersul, ori persoana care a înaintat cererea; organul care cercetează fapta penală de violenţă în familie; scopul aplicării măsurilor de protecţie şi a persoanei la care se referă ele; persoana în privinţa căreia sunt aplicate măsurile (restricţiile) în vederea protejării victimei, părţii vătămate şi a copiilor acestora; care măsuri (restricţii) vor fi aplicate în vederea protejării acestor persoane, motivându-le; menţiunea despre admiterea sau respingerea cererii sau demersului; circumstanţa actului de violenţă, intensitatea, durata, consecinţele suportate şi alte circumstanţe care indică necesitatea aplicării măsurilor de protecţie; existenţa obiecţiilor bănuitului sau învinuitului şi apărătorului acestora, a victimei sau a părţii vătămate şi a reprezentanţilor legali, motivându-se admiterea sau neadmiterea lor la aplicarea măsurii de protecţie; termenul de aplicare a măsurii de protecţie; organul abilitat de a executa ordonanţa de protecţie; semnătura judecătorului de instrucţie certificată cu ştampila instanţei judecătoreşti.

Ordonanţa de protecţie va conţine: instanţa din care face parte judecătorul de instrucţie care a emis ordonanţa; data de emitere a acesteia; numele, prenumele judecătorului de instrucţie, instanţa de judecată care a emis ordonanţa de protecţie; datele de identitate a victimei sau a părţii vătămate în privinţa căreia s-au luat măsuri de protecţie, implicit şi a copiilor acestora; date de identitate a bănuitului sau învinuitului în privinţa cărora s-au aplicat măsuri (restricţii) pentru protejarea victimei sau a părţii vătămate; durata pentru care s-a dispus aplicarea măsurilor de protecţie, cu menţionarea datei şi orei la care încetează; indicarea faptei penale, cu indicarea datei şi a locului de comitere a acesteia, încadrarea juridică; motivele care justifică aplicarea măsurilor de protecţie; temeiurile concrete care au determinat aplica-

[1] A se vedea prevederile pct. 4) din HP CSJ nr. 1 din 28.05.2012, cu privire la aplicarea de către instanţele de judecată a prevederilor Capitolului XXX1 din Codul de procedură civilă (aplicarea măsurilor de protecţie în cazurile de violenţă în familie).

rea restricţiilor în privinţa bănuitului sau învinuitului; indicarea restricţiilor aplicate bănuitului sau învinuitului; circumstanţa actului de violenţă, intensitatea, durata, consecinţele suportate şi alte circumstanţe care indică necesitatea aplicării măsurilor de protecţie; aplicarea monitorizării electronice sau a sistemelor electronice de supraveghere; semnătura judecătorului de instrucţie din cadrul instanţei de judecată care a emis ordonanţa de protecţie; semnătura victimei sau a părţii vătămate, precum şi semnătura bănuitului sau învinuitului, în cazurile când aceştia au participat în cadrul şedinţei de judecată (în caz contrar, se va menţiona dovada aducerii la cunoştinţă a ordonanţei de protecţie, fie obligarea organului abilitat de a informa părţile în acest sens); ştampila instanţei de judecată din care face parte judecătorul de instrucţie.

Important este de menţionat faptul că legislaţia procesual-penală nu reglementează ce se întâmplă în cazul în care poliţia a emis un ordin de restricţie de urgenţă. În acest sens, propunem modificarea şi completarea legislaţiei , încât să prevadă şi acest aspect. Bunăoară, potrivit art. 15 alin. (2/1) din Legea nr. 45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea şi combaterea violenţei în familie, „*În cazurile în care ordonanţa de protecţie a fost eliberată în perioada de acţiune a ordinului de restricţie de urgenţă, interdicţiile stabilite prin ordinul de restricţie încetează odată cu aplicarea măsurilor de protecţie dispuse prin ordonanţa de protecţie*.”

Dezideratele cu privire la încetarea ordinului de restricţie de urgenţă trebuie oglindite şi în normele de procedură penală, deoarece judecătorul de instrucţie, în mod obligatoriu, trebuie să se pronunţe asupra restricţiilor aplicate anterior în privinţa persoanei ce a comis aceeaşi faptă atunci când soluţionează problema aplicării măsurilor de protecţie. Or, în caz contrar s-ar prezuma că există doua acte neanulate care pot să prevadă diferite restricţii şi măsuri.

Totodată, legislaţia procesual-penală nu prevede garanţii pentru copiii victimei şi a părţii vătămate în cazurile violenţei în familie, şi cum se procedează cu aceştia. Potrivit art. 15 alin. (4/1) din Legea nr. 45 din 01.03.2007, „*Pe perioada acţiunii ordonanţei de protecţie în privinţa victimei cu copii, indiferent dacă copiii sunt incluşi sau nu în ordonanţa de protecţie, aceştia se vor afla cu părintele-victimă. La solicitarea părintelui-agresor, vizitarea copilului poate avea loc conform unui program aprobat*

de către autoritatea tutelară teritorială." Considerăm că astfel de prevederi trebuie să conţină şi CPP, iar judecătorul de instrucţie, în încheiere şi ordonanţa de protecţie, trebuie să se pronunţe şi asupra acestor aspecte.

În continuare este cazul de a menţiona care restricţii sau măsuri se aplică de către judecătorul de instrucţie în vederea protecţiei victimei sau a părţii vătămate şi a copiilor acestora în cazul emiterii ordonanţei de protecţie.

Astfel, potrivit art. 215/1 alin. (3) CPP, „*Instanţa de judecată, prin încheiere, emite, în 24 de ore de la primirea cererii, o ordonanţă de protecţie, prin care poate oferi protecţie victimei şi copiilor ei, aplicînd bănuitului, învinuitului, inculpatului una sau mai multe dintre următoarele măsuri:*

a) *obligarea de a părăsi temporar locuinţa comună ori de a sta departe de locuinţa victimei, indiferent de dreptul de proprietate asupra bunurilor*". Cât priveşte această interdicţie au apărut mai multe întrebări în practică, şi anume dacă persoana în privinţa căreia este aplicată această interdicţie este proprietar sau nu şi dacă prin aplicarea acestora se încalcă dreptul la proprietate.[1]

În cauza B. c. Republicii Moldova (Hotărârea CtEDO din 16.07.2013),[2] Curtea a conchis că autorităţile naţionale nu şi-au îndeplinit corespunzător obligaţia lor pozitivă în temeiul art. 3 din Convenţie pentru a proteja prima reclamantă de rele tratamente. Victima, fiind bătută sistematic, având ordonanţă de protecţie, a continuat să locuiască împreună cu soţul în acelaşi apartament comun. Chiar dacă soţul nu avea unde pleca, Curtea

[1] „*... obligarea de a părăsi temporar locuinţa comună ori de a sta departe de locuinţa victimei, fără a decide asupra modului de proprietate asupra bunurilor instanţele judecătoreşti vor ţine cont de faptul că, deşi dreptul de proprietate al agresorului poate fi violat prin aplicarea acestei măsuri, în cazurile de violenţă în familie, potrivit jurisprudenţei CtEDO, prioritate au viaţa şi sănătatea victimei. În acest sens, CtEDO a accentuat că, în cazurile de violenţă domestică, drepturile agresorului nu pot să ia locul drepturilor victimei la viaţă şi integritatea fizică şi mentală (hot. din 09.06.2009 în cauza Opuz c. Turciei, cererea nr.33401/02). Mai mult, Curtea a relevat că tema violenţei în familie nu este o chestiune privată sau de familie, ci o chestiune de interes public, care implică acţiunea eficientă a statului. Pentru prima dată în jurisprudenţa sa, CtEDO a remarcat că eşecul în a răspunde adecvat violenţei de gen constituie o încălcare a art. 14 CEDO (clauza non-discriminare), indicînd că violenţa împotriva femeilor este o formă de inegalitate.*" HP CSJ nr. 1 din 28.05.2012, cu privire la aplicarea de către instanţele de judecată a prevederilor Capitolului XXX[1] din Codul de procedură civilă (aplicarea măsurilor de protecţie în cazurile de violenţă în familie).

[2] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-141783 [accesată - 20.05.2023].

a notat că integritatea fizică şi morală a reclamantei a fost afectată prin abuzurile periodice ale soţului, iar autorităţile au omis să respecte obligaţia lor pozitivă în temeiul art. 8 din Convenţie de a o proteja reclamanta împotriva unei ingerinţe în viaţa ei privată.

Prin urmare, bănuitului sau învinuitului i se poate aplica restricţia respectivă, chiar dacă acesta este proprietarul exclusiv al locuinţei.

„b) *obligarea de a sta departe de locul aflării victimei, la o distanţă ce ar asigura securitatea victimei, excluzînd şi orice contact vizual cu ea sau cu copiii acesteia, cu alte persoane dependente de ea*". Aplicarea acestei interdicţii constă în obligarea bănuitului sau învinuitului de a sta departe de locul aflării victimei sau a părţii vătămate. Utilizarea textului „departe de locul aflării victimei" poate fi interpretată ambiguu, deoarece legea nu explică însemnătatea cuvântului „departe", la fel şi nu stabileşte o distanţă exactă ce ar putea asigura securitatea victimei. Acest fapt este unul lăsat la discreţia judecătorului de instrucţie, care, judecând cazul, ascultând opiniile părţilor în şedinţa de judecată, va decide care este distanţa corespunzătoare pentru a asigura securitatea victimei. Aici se va ţine cont de caracterul violenţei în familie, localitatea în care locuieşte victima sau partea vătămată, locul de munca al agresorului şi al victimei sau părţii vătămate etc. Interdicţia respectivă include şi faptul protejării victimei sau a părţii vătămate prin excluderea a oricărui contact vizual cu aceasta sau cu copiii acesteia, fie cu alte persoane dependente de ea. Aceasta ţine mai mult de protecţia psihologică a victimei, decât de protecţia fizică;

„c) *interzicerea oricărui contact, inclusiv telefonic, prin corespondenţă sau în orice alt mod, cu victima sau cu copiii acesteia, cu alte persoane dependente de ea*". Interdicţia respectivă este asemănătoare cu cea precedentă, doar că agresorului i se interzice comunicările cu victima sau partea vătămată, copiii acesteia sau alte persoane. La fel ca şi restricţia contactului vizual, este dictată de protejarea psihologică;

„d) *interzicerea să se apropie de anumite locuri: locul de muncă al victimei, locul de studii al copiilor, alte locuri determinate pe care persoana protejată le frecventează*". Restricţia vizată presupune protecţia victimei sau a părţii vătămate, a copiilor acestora din punctul de vedere al prevenirii unor violări sistematice sau repetate, indiferent de tipul acestor violări (fizice, morale etc.);

„e) *limitarea dispunerii unilaterale de bunurile comune*". Această restricţie protejează şi asigură victima sau partea vătămată de o eventuală înstrăinare a bunurilor procurate în comun. Prin această măsură se va asigura şi dreptul de proprietate al victimelor violenţei în familie. Considerăm că interdicţia vizată poate fi aplicată chiar în cazul dreptului de proprietate exclusiv. Or, această măsură se va lua pentru a nu da posibilitate agresorului să vândă domiciliul în care victima sau partea vătămată, împreună cu copiii lor sunt stabiliţi în vederea protejării;

„f) *obligarea de a face un examen medical privind starea psihică şi dependenţa de droguri/alcool şi, dacă există avizul medical care confirmă dependenţa de droguri/alcool, de a face un tratament medical forţat de alcoolism/narcomanie*". Cunoaştem că există multe cazuri de violenţă în familie ce se produc datorită consumului de alcool şi de droguri. Anume din aceste considerente legislaţia garantează dreptul victimelor şi a părţilor vătămată de a fi protejate de abuzuri de acest gen din partea agresorului. Totodată, victimele sau părţile vătămate pot să se împace cu agresorul, cu condiţia că acesta este într-o stare psihică normală;

„g) *obligarea de a finaliza un program special de tratament sau de consiliere dacă o asemenea acţiune este determinată de instanţa de judecată ca fiind necesară pentru reducerea violenţei sau dispariţia ei*". Măsura dată este aplicată în vederea resocializării agresorului, prin frecventarea unor programe speciale, fie psihologice sau de altă natură. Această interdicţie este aplicabilă la discreţia instanţei de judecată, în dependenţă de circumstanţele cazului şi intima convingere;

„h) *interzicerea de a păstra şi purta armă*". Măsura respectivă este aplicabilă pentru protejarea victimei sau a părţii vătămate şi a copiilor acestora de starea de frică. Or, agresorul deţinând şi purtând arma poate cauza daune integrităţii vizice a persoanelor vizate în urma adresării acestora la organul de urmărire penală, precum şi în legătură cu emiterea ordonanţei de protecţie. În unele cazuri insanţele de judecaă aplică măsuri neprevăzue de lege.[1]

Potrivit prevederilor art. 215/1 alin. (4) CPP, „*Măsurile de protecţie se aplică pe un termen de pînă la 3 luni. Termenul măsurilor de protecţie poate fi prelungit de instanţă la cererea repetată ca urmare a comiterii faptelor de violenţă în familie sau*

[1] *„Se obligă agresorul XXXXX , născut în data de 07.04.1970, cu domiciliul în mun. Chişinău, XXXXX: 1) să nu comită acte de violenţă asupra XXXXX,*

ca rezultat al nerespectării condiţiilor prevăzute în ordonanţa de protecţie." Termenul de până la 3 luni de aplicare a măsurilor de protecţie este acordat la decizia judecătorului de instrucţie. În dependenţă de circumstanţele cauzei, judecătorul de instrucţie poate stabili un termen mai mic de 3 luni, cu posibilitatea prelungirii acestuia. Problema cea mai gravă este nu în termenul de aplicare, ci în termenul de prelungire. Astfel, legislaţia procesuală penală nu stabileşte termenul maxim pentru prelungirea măsurilor de protecţie, ceea ce, în opinia noastră, afectează dreptul bănuitului sau învinuitului, deoarece aceştia, din start, sunt plasaţi într-o incertitudine cu privire la acest subiect. Din aceste considerente, propunem modificarea şi completarea normelor de procedură penală, astfel încât să fie stabilit termenul maxim pentru aplicarea măsurilor de protecţie. Or, în caz contrar aceste restricţii pot fi prelungite până la expirarea termenului de prescripţie.

În cazul emiterii ordonanţei de protecţie, judecătorul de instrucţie se va pronunţa şi asupra monitorizării electronice obligatorii. Aceste deziderate sunt reglementate în legea procesuală penală. Astfel, conform art. 215/1 alin. (3/1) CPP, „Măsurile de protecţie prevăzute la alin. (3) lit. a)–d) se aplică în mod obligatoriu cu monitorizare electronică, în modul prevăzut de lege." Această modalitate este una destul de efectivă în a monitoriza bănuitul sau învinuitul asupra respectării măsurilor de protecţie, precum şi a proteja efectiv victima sau partea vătămată, implicit şi copiii acestora. Aceste prevederi sunt legate doar de măsurile ce vizează respectarea distanţei dintre bănuit sau învinuit şi victimă sau partea vătămată.

Victima sau partea vătămată beneficiază de dreptul de a purta un sistem electronic. În acest sens, art. 215/1 alin. (4/1) CPP indică: „*Victima sau, după caz, membrii familiei acesteia pot purta un sistem electronic de supraveghere care permite verificarea respectării obligaţiei de către agresor, exprimându-şi în formă scrisă acordul în această privinţă.*" Această metodă este la fel efectivă şi protejează victima de eventualele abuzuri. Plus la aceasta, graţie acestor sisteme electronice, intervenţia organelor abilitate este una de urgenţă şi poate asigura victima sau partea vătămată de violenţa ce poate fi produsă de bănuit sau învinuit.

a lui XXXXX". Extras încheierea Judecătoriei Centru, mun. Chişinău din 12.09.2016, emisă în dos. nr. 2po381/16., în care insanţa decide aplicarea măsuriii de protecţie a victimii violenţei în familie.

Totodată, prin această acţiune se poate documenta bănuitul sau învinuitul, dacă acesta respectă măsurile impuse de judecătorul de instrucţie. În cazul nerespectării acestor măsuri, bănuitul sau învinuitul poate fi supus măsurilor procesuale de constrângere. Este de menţionat la acest subiect faptul că diferenţa dintre sistemele electronice instalate bănuitului sau învinuitului diferă de cele instalate victimei sau părţii vătămate. În primul caz, acestea sunt obligatorii, iar în al doilea caz, este un drept de care partea poate sau nu beneficia. Aceste sisteme electronice sunt instalate victimilor sau părţilor vătămate doar cu condiţia că ele doresc acest lucru şi dau acordul respectiv în scris.

După ce judecătorul de instrucţie emite ordonanţa de protecţie, acesta este obligat să o pună în executare. În acest sens, legea procesuală penală, prin prisma art. 215/1 alin. (5) CPP, stabileşte că „*Ordonanţa de protecţie este expediată imediat organului afacerilor interne de la locul aflării bănuitului, învinuitului, inculpatului şi a victimei. În cazul aplicării monitorizării electronice, ordonanţa de protecţie se expediază imediat şi organului de probaţiune de la locul aflării bănuitului, învinuitului, inculpatului şi al victimei.*" După cum observăm, executarea acestui act procedural ţine de subdiviziunile Ministerului Afacerilor Interne, şi anume de a poliţie.

După examinarea demersului privind autorizarea măsurilor de protecţie a victimilor violenţei în familie, „*Instanţa de judecată, prin încheiere, emite, în 24 de ore*[1] *de la primirea cererii, o ordonanţă de protecţie*",[2] prin care poate oferi protecţie victimei şi copiilor ei, aplicând bănuitului, învinuitului, inculpatului una sau mai multe restricţii prevăzute în art. 215/1 CPP. Practica controlului judecătoresc al acestor măsuri denotă că sunt emise ordonanţa de protecţie şi închierea în calitate de documente separate, dar practic cu acelaşi conţinut.

Ordonanţa de protecţie urmează să fie expediată imediat organului afacerilor interne de la locul aflării bănuitului, învinuitului, inculpatului şi al victimei.[3]

---

[1] „*După ce a fost agresată a doua oară la 21.03.2011 şi a solicitat emiterea ordonanţei de protecţie, prima reclamantă a fost nevoită să aştepte 10 zile până ce instanţa de judecată a examinat cererea ei, deşi legea prevede termenul limită de 24 de ore pentru examinare.*" Hotărârea CtEDO T.M. şi C.M. c. Moldovei, din 28.01.2014 (§.48), disponibilă - http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-154882 [accesată - 28.05.2023] .

[2] A se vedea prevederile art. 215/1 alin. (3) CPP.

[3] „*După ce ordonanţa de protecţie a fost emisă, ea nu a fost comunicată ime-*

Astfel, ordonanţa de protecţie se comunică imediat subdiviziunii teritoriale a poliţiei şi organului de probaţiune din raza unităţii administrativ-teritoriale în care îşi are domiciliul agresorul, iar acestea, la rândul lor, asigură informarea neîntârziată a agresorului privind măsurile aplicate.

CtEDO *„conchide că modul în care autorităţile au soluţionat cazul respectiv, în special întârzierile lungi şi inexplicabile în executarea ordonanţelor de protecţie judecătoreşti şi în obligarea lui A.M. de a fi internat forţat, este echivalent cu nerespectarea obligaţiilor pozitive ale acestora în temeiul articolului 3 al Convenţiei.*"[4]

În cazul eliberării ordonanţei de protecţie în privinţa copilului sau a victimei care are copii, instanţa de judecată informează şi autoritatea tutelară de la locul aflării copilului.[5]

În conformitate cu prevederile art. 15/3 din Legea nr. 45 din 01.03.2007, *„(1) Supravegherea executării măsurilor de protecţie a victimei violenţei în familie, impuse prin ordinul de restricţie de urgenţă şi prin ordonanţa de protecţie, este de competenţa poliţiei.*"

Ordonanţa de protecţie prin care s-au aplicat măsuri cu monitorizarea electronică obligatorie se va expedia organului de probaţiune de la locul aflării bănuitului, învinuitului, inculpatului şi al victimei. În acest caz, organul de probaţiune va ţine cont de prevederile art. 271/1 din Codul de executare care le va aplica în mod corespunzător. Prin urmare, monitorizarea electronică constă în supravegherea prin sistemele GPS, prin utilaj telefonic fix sau mobil. În caz de aplicare a monitorizării electronice, persoanei i se ataşează un dispozitiv special, care constă din brăţară specială sau dispozitiv mobil. Persoanei supuse monitorizării electronice i se stabilesc zona de deplasare, zona şi/sau locul unde este interzis să se deplaseze, perioada de timp în care i se interzice de a părăsi domiciliul sau reşedinţa. Celelalte prevederi din norma de executare se vor aplica potrivit gradului corespunzător de încălcare şi suportare a consecinţelor juridice.

---

diat reclamantelor şi nici poliţiei pentru a fi executată, ceea ce le-a expus pe reclamante la riscul de a fi maltratate în continuare." Hotărârea CtEDO T.M. şi C.M. c. Moldovei, din 28.01.2014 (§.48), disponibilă - http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-154882 [accesată - 28.05.2023]

[4] Hotărârea CtEDO Mudric c. Moldovei, din 16.07.2013 (§.55), disponibilă - http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-145950 [accesată - 28.05.2023] .

[5] A se vedea prevederile art. 15 alin. (2) din Legea nr. 45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea şi combaterea violenţei în familie.

Aici este de reţinut faptul că în caz de încălcare repetată a obligaţiilor în cadrul sistemului de monitorizare electronică, consilierul de probaţiune va înainta o sesizare organului de urmărire penală sau procurorului care instumentează cauza penală în această privinţă. Organul de urmărire penală sau procurorul, în acest caz, va examina sesizarea respectivă şi va decide potrivit normelor generale, implicit temeiurile de aplicare a măsurilor procesuale de contrângere în privinţa bănuitului sau învinuitului.

În cazul în care în ordonanţa de protecţie judecătorul de instrucţie a indicat în calitate de măsură interzicerea de a păstra şi purta armă, poliţia, fiind responsabilă de supravegherea executării acesteia, va dispune ridicarea armelor şi muniţiilor de la bănuit sau învinuit. Considerăm că atunci când judecătorul de instrucţie va emite ordonanţa de protecţie şi va indica restricţia respectivă, va indica şi acest deziderat.

În cazul în care bănuitul sau învinuitul nu este de acord cu încheierea judecătorului de instrucţie privind aplicarea sau prelungirea ordonanţei de protecţie, acesta dispune de dreptul de a contesta această încheiere cu recurs. Dreptul la un recurs efectiv este protejat de art. 215/1 alin. (6) CPP, şi anume: „*Încheierea judecătorului privind aplicarea sau prelungirea ordonanţei de protecţie este executorie imediat, cu drept de recurs în instanţa ierarhic superioară*.” Prin urmare, legea procesuală penală asigură suficiente garanţii persoanelor supuse anumitor restricţii, ce rezultă din aplicarea măsurilor de protecţie.

O problemă aparte ţine de faptul că legislaţia procesual-penală nu reglementează revocarea măsurilor de protecţie. Susţinem părerea că acest aspect este necesar a fi prevăzut, deoarece atunci când se emite ordonanţa de protecţie pe o perioadă de până la 3 luni, pot surveni noi circumstanţe care ar permie revocarea, fie pot fi administrate probe care denotă inexistenţa elementelor infracţiunii sau alte circumstanţe obiective.

Potrivit art. 15/1 din Legea nr. 45 din 01.03.2007, „*(1) La cererea întemeiată a victimei, instanţa de judecată poate revoca înainte de termen măsurile de protecţie stabilite*.”

Considerăm oportun ca aceste dispoziţii să fie prevăzute şi în CPP, care urmează a fi modificat şi completat în acest sens. Pe lângă aspectele indicate, propunem ca motiv de revocare a măsurii de protecţie să fie scoaterea de sub urmărire penală a persoanei, încetarea urmăririi penale şi clasarea procesului penal.

Concluzii. Organul de urmărire penală şi procurorul nu

sunt în posibilitate da aplica o măsură prin care ar proteja imediat victima sau partea vătămată a violenţei în familie. Prin urmare, actuala prevedere din CPP nu acordă garanţii suficiente, la acest aspect. Astfel, considerăm că este necesară modificarea şi completarea legii procesual- penale prin a acorda organului de urmărire penală şi procurorului dreptul de a emite ordinul de protecţie;

Legislaţia procesual-penală nu reglementează ce se întâmplă în cazul în care poliţia a emis un ordin de restricţie de urgenţă. În acest sens, este oportună modificarea şi completarea legislaţiei procesual-penale, încât să prevadă şi acest aspect. Dispoziţii cu privire la încetarea ordinului de restricţie de urgenţă trebuie reflectate şi în normele de procedură penală, deoarece judecătorul de instrucţie, în mod obligatoriu, trebuie să se pronunţe asupra restricţiilor aplicate anterior în privinţa persoanei ce a comis aceeaşi faptă, atunci când soluţionează problema aplicării măsurilor de protecţie. Or, în caz contrar, s-ar prezuma că există doua acte neanulate care impun diferite restricţii şi măsuri.

Legislaţia procesual-penală nu stabileşte termenul maxim pentru prelungirea măsurilor de protecţie, ceea ce, în opinia noastră, afectează dreptul bănuitului sau învinuitului, deoarece aceştia, din start, sunt plasaţi într-o incertitudine cu privire la acest subiect. Din aceste considerente, propunem modificarea şi completarea normelor de procedură penală, astfel încât să fie stabilit termenul maxim pentru aplicarea măsurilor de protecţie.

Legislaţia procesual-penală nu reglementează revocarea măsurilor de protecţie. Susţinem părerea că acest aspect este necesar a fi prevăzut, deoarece atunci când se emite ordonanţa de protecţie pe o perioadă de până la 3 luni, pot surveni noi circumstanţe care ar permie revocarea, fie pot fi administrate probe care denotă inexistenţa elementelor infracţiunii sau alte circumstanţe obiective. Revocarea măsurii de protecţie poate fi iniţiată prin cerere şi de către victima sau partea vătămată.

III.
GARANTAREA DREPTULUI LA LIBERTATE ȘI SIGURANȚĂ ÎN FAZA URMĂRIRII PENALE

3.1. Respectarea drepturilor persoanei reţinute, bănuită de comiterea unei infracţiuni

Inviolabilitatea persoanei este o garanţie legală a securităţii personale şi a libertăţii fiecărui individ. Aceasta se exprimă prin a-i oferi persoanei o oportunitate reală de a dispune de sine, de a-şi determina locul de şedere la propria discreţie, de a nu fi sub pază şi supraveghere constantă.

De asemenea, inviolabilitatea persoanei constă în prevenirea, suprimarea şi pedepsirea faptei de încălcare a integrităţii sale fizice, psihice şi a libertăţii individuale. În cadrul procesului penal, restrângerea dreptului persoanei la integritate personală se efectuează pentru a crea condiţiile necesare pentru desfăşurarea urmăririi penale şi impunerea unei pedepse juste celor vinovaţi.

„Consacrarea libertăţii persoanei, ca drept fundamental, impune garantarea acesteia, printr-o reglementare strictă a cazurilor şi condiţiilor în care i se poate aduce atingere acestui drept fundamental."[1]

„Prin libertate individuală este necesar a se înţelege libertatea fizică a persoanei, dreptul său de a se putea comporta şi mişca liber, de a nu fi ţinută în sclavie sau în orice altă servitute, de a nu fi reţinută, arestată sau deţinută decât în cazurile şi după formele expres prevăzute de Constituţie şi legi."[2]

Acest aspect a fost reţinut şi de Curtea Constituţională, care a menţionat că *„Prin garantarea „dreptului la libertate", articolul 5 § 1 din Convenţie are în vedere libertatea fizică a persoanei (*Creangă v. România *[MC], 23 februarie 2012, § 84).*[3]

[1] Griga Ioan. Drept procesual penal. Partea generală. Teorie, jurisprudenţă şi aplicaţii practice. Editura „Oscar Print". Bucureşti. 2004. p.57.

[2] Muraru Ioan. Drept constituţional şi instituţii politice. Editura „Pro Arcadia". Bucureşti.1993. p.248.

[3] HCC nr. 15 din 28.05.2020 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 191 alin. (2) din Codul de procedură penală (liberarea provizorie sub control judiciar [2]) (pct.47).

„Prin siguranţa persoanei se înţelege ansamblul garanţiilor care protejează persoana în situaţiile în care autorităţile publice, în aplicarea Constituţiei şi a legilor, iau anumite măsuri care privesc libertatea individuală, garanţii care asigură ca aceste măsuri să nu fie ilegale.”[4] „Siguranţă ar putea avea sensul că nimeni nu trebuie să se teamă că ar face obiectul unor atingeri arbitrare ale libertăţii sale.”[5]

Libertatea individuală este una dintre valorile fundamentale protejate de Convenţia europeană a drepturilor omului, impunând, din cauza importanţei sale, un control riguros din partea CtEDO cu privire la oricare măsură care ar putea aduce atingere acestei valori.

În cauza CtEDO, Bozano c. Franţei, Curtea europeană a reţinut că *„Principala problemă care trebuie stabilită este dacă detenţia în litigiu a fost „legală”, inclusiv dacă a fost în conformitate cu „o procedură prevăzută de lege”. Convenţia se referă aici în mod esenţial la dreptul naţional şi stabileşte necesitatea aplicării regulilor acesteia, dar cere şi ca orice măsură care privează individul de libertate să fie compatibilă cu scopul articolului 5 (art. 5), şi anume de a proteja individul împotriva arbitrariului (a se vedea, ca autoritate cea mai recentă, hotărârea Ashingdane din 28 mai 1985, Seria A nr. 93, p. 21, § 44). Ceea ce este în joc aici nu este doar „dreptul la libertate”, ci şi „dreptul la securitatea persoanei”.*”[6]

„O persoană este privată de libertate prin dispunerea măsurii reţinerii, conducerii administrative la sediul poliţiei, prin executarea mandatului de aducere prin constrângere, prin dispunerea arestării preventive, arestului la domiciliu, arestării provizorii în vederea extrădării sau a emiterii mandatului european de arestare, a dispunerii măsurii de siguranţă a internării medicale provizorii etc.; tot astfel, în temeiul unei hotărâri judecătoreşti definitive, există o privare de libertate în cazul executării pedepsei principale a închisorii sau a deţinerii pe viaţă ori a măsurii educative a internării într-un centru educativ sau într-un centru de detenţie.”[7]

---

[4] Muraru Ioan. Drept constituțional și instituții politice. Editura „Pro Arcadia”. București. 1993.p.249.

[5] Mateuț Gheorghiță. Procedura penală. Partea generală. Editura „Universul Juridic”. București. 2019. p.85.

[6] Hotărârea CtEDO, Bozano c. Franţei, din 18.12.1986 (§54), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57448 [accesată - 02.10.2023].

[7] Udroiu Mihail. Sinteze de Procedură penală. Partea generală. Ediția 2.Volumul I. Editura C.H. Beck. București. 2021. p.62.

Dreptul persoanei la libertate şi siguranţă este reglementat în mai multe acte internaţionale. Potrivit art. 3 din Declaraţia Universală a Drepturilor Omului, „*Orice fiinţă umană are dreptul la viaţă, la libertate şi la securitatea persoanei sale*." Iar în conformitate cu prevederile art. 9 al aceluiaşi act internaţional, „*Nimeni nu trebuie să fie arestat, deţinut sau exilat în mod arbitrar*."

Inviolabilitatea persoanei este proclamată şi în *Pactul Internaţional cu privire la drepturile civile şi politice,* adoptat la 16 decembrie 1966 la New-York. *Orice individ are dreptul la libertate şi securitatea persoanei sale. Nimeni nu poate fi arestat sau deţinut în mod arbitrar. Nimeni nu poate fi privat de libertatea sa decât pentru motive legale şi în conformitate cu procedura prevăzută de lege* (art. 9 alin. (1)). Acest drept fundamental este ocrotit în mod special şi de alte documente internaţionale.[1]

În conformitate cu art. 5 parag. 1 CEDO, „*Orice persoană are dreptul la libertate şi la siguranţă. Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa cu excepţia cazurilor expres stipulate în lege*", şi anume:

– dacă este deţinut legal în baza unei condamnări pronunţate de către un Tribunal competent;

– dacă a făcut obiectul unei arestări sau deţineri legale pentru nesupunere la o hotărâre pronunţată conform legii de către un Tribunal ori in vederea garantării executării unei obligaţii prevăzute de lege;

– în condiţiile în care a fost arestat sau deţinut, în vederea conducerii sale în faţa unei autorităţi judiciare competente, atunci când există motive temeinice din care rezultă necesitatea de a-l împiedica să săvârşească o infracţiune sau să fugă după săvârşirea acesteia;

– atunci când este vorba de detenţia legală a unui minor, hotărâtă pentru educaţia sa sub supraveghere sau în scopul aducerii sale în faţa unei autorităţi competente;

– când se poate vorbi despre detenţia legală a unei persoane susceptibile de a transmite o boală contagioasă, a unui alienat, alcoolic, toxicoman sau vagabond;

– când se poate vorbi despre arestarea sau detenţia legală a unei persoane, pentru a o împiedica să pătrundă pe teritoriul unui stat sau împotriva căreia se desfăşoară o procedură de ex-

[1] Actul final al Conferinţei pentru Securitate şi Cooperare din Europa (Helsinki, 1975; Documentul final al Reuniunii de la Viena al reprezentanţilor Statelor participante la Conferinţa pentru Securitate şi Cooperare în Europa (1989) ş. a.

pulzare ori de extrădare.[2]

*„(...) în general, articolul 5 § 1 din Convenţia Europeană conţine o listă exhaustivă a motivelor permise pentru privarea de libertate, prevăzute la literele (a)-(f), iar nicio privare de libertate nu va fi legală decât dacă se va încadra în unul din aceste motive (*e.g. *a se vedea* M. v. Germania*, 17 decembrie 2009, § 86;* Creangă v. România *[MC], 23 februarie 2012, § 120;* Del Río Prada v. Spania *[MC], 21 octombrie 2013, § 125).*[3]

În cauza CtEDO, Guzzardi c. Italiei[4], Curtea a reamintit că, *„în determinarea „dreptului la libertate", paragraful 1 al articolului 5 (art. 5-1) are în vedere libertatea fizică a persoanei; scopul său este să se asigure că nimeni nu ar trebui să fie lipsit de această libertate în mod arbitrar. (...). Pentru a stabili dacă cineva a fost „privat de libertate" în sensul articolului 5 (art. 5), punctul de plecare trebuie să fie situaţia sa concretă şi trebuie să se ţină seama de o întreagă gamă de criterii precum tipul, durata, efectele şi modalitatea de punere în aplicare a măsurii în cauză (a se vedea hotărârea Engel şi alţii din 8 iunie 1976, seria A nr. 22, p. 24, alin. 58-59).*"

În cauza CtEDO, Creangă c. României[5], Curtea a constatat: *„(...), în cauzele examinate de Comisie, scopul prezenţei persoanelor la secţiile de poliţie sau faptul că părţile în cauză nu au solicitat să poată pleca au fost considerate factori decisivi. Astfel, copiii care au petrecut două ore la o secţie de poliţie pentru a fi audiaţi fără a fi închişi nu au fost constataţi că au fost privaţi de libertate (a se vedea X c. Germania, nr. 8819/79, Decizia Comisiei din 19 martie 1981); nici reclamantul care a fost dus la o secţie de poliţie din motive umanitare, dar care a fost liber să se plimbe în incintă şi nu a cerut să plece (a se vedea Guenat c. Elveţia (dec.), nr. 24722/94, Comisia decizia din 10 aprilie 1995)..*"

[2] *„În cauza Ozdil ş.a. c. Moldovei, CtEDO a constatat că cetăţenii turci au fost duşi în Turcia eludând orice garanţii legale oferite de legislaţia Republicii Moldova străinilor împotriva extrădării abuzive*". Extras din DCSJ din 20.11.2024, dos.nr. 1ra-1520/23, disponibilă: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=25415 (pct.63).

[3] HCC nr. 27 din 30.10.2018 privind controlul constituționalității unor dispoziții din articolul 185 din Codul de procedură penală (arestarea preventivă în cazul în care persoana nu și-a recunoscut vina în privința comiterii faptei imputate) (pct. 91).

[4] Hotărârea CtEDO Guzzardi c. Italiei, din 06.11.1980 (§.92), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57498. [accesată – 24.11.2023]

[5] Hotărârea CtEDO Creangă c. României, din 23.02.2012 (§.93), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-109226 [accesată – 24.11.2023].

Libertatea persoanei face parte din drepturile fundamentale ale omului. Libertatea individuală este consacrată pe larg în numeroase dispoziţii pe care Constituţia le cuprinde în art. 25. Astfel, Constituţia recunoaşte ca legală restrângerea inviolabilităţii persoanei în cazurile prevăzute de lege. Din textul constituţional desprindem următoarele:

1) Libertatea individuală şi siguranţa persoanei sunt inviolabile;

2) Percheziţia, reţinerea sau arestarea unei persoane se admit numai în cazurile şi cu procedura reglementată de lege;

3) Menţinerea persoanei reţinute nu trebuie să depăşească 72 de ore;

4) Arestarea persoanei nu trebuie să depăşească 30 zile, iar în total – 12 luni;

5) Arestarea şi prelungirea arestului se face doar în baza unui mandat judecătoresc şi poate fi contestată cu recurs în instanţa ierarhic superioară;

6) Persoanei supuse reţinerii sau arestului trebuie să i se aducă imediat la cunoştinţă temeiurile şi motivele aplicării acestor măsuri de constrângere; [1]

7) Învinuirea persoanei se aduce la cunoştinţă în cel mai scurt termen;

8) Motivele reţinerii sau arestării se aduc la cunoştinţa persoanei supuse acestor măsuri numai în prezenţa unui avocat, ales de persoană sau numit din oficiu;

9) Persoana reţinută sau arestată se eliberează imediat în cazurile în care motivele măsurilor aplicate au dispărut.

„Pentru ca o privare de libertate să fie conformă principiului legalităţii şi pentru a exclude aplicarea abuzivă a acestei măsuri de constrângere contrar prevederilor Convenţiei, statele au obligaţia pozitivă de a stabili în legislaţia internă norme privind condiţiile şi temeiurile aplicării arestului, dar şi alte garanţii persoanelor care sunt supuse acestor măsuri care limitează dreptul la libertate. În acest context, dreptul de a nu fi arestat şi deţinut în lipsa cazurilor şi a condiţiilor prevăzute de legislaţia naţională

[1] *„De asemenea, la reținere, M. T. nu a fost informat despre motivul și temeiul reținerii sale și niciun document cu privire la reținere nu a fost întocmit. Lipsirea de libertate în asemenea circumstanțe reprezintă una din cele mai grave violări a dreptului la libertate (a se vedea pentru comparație hot. CtEDO El-Masri v. the Macedonia, 2012, § 233; Al Nashiri v. Polonia, 2014, § 529)*". Extras din DCSJ din 20.11.2024, dos.nr. 1ra-1520/23, disponibilă - https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=25415 (pct.63)

în mod clar şi precis reprezintă o garanţie juridică contra ingerinţelor arbitrare ale statului în libertatea individuală, iar una din obligaţiile statelor implică şi exercitarea unui anumit control al respectării dreptului naţional într-un caz concret."[2]

„Pe lângă principiul legalităţii, Articolul 5 § 1 din Convenţie consacră protecţia persoanei contra arbitrariului. În cazul în care caracterul ilegal al unei privări de libertate presupune lipsa conformităţii acesteia cu legislaţia internă, atunci noţiunea de „arbitrar" se extinde dincolo de lipsa de conformitate cu dreptul naţional, astfel încât o privare de libertate poate fi legală în temeiul dreptului intern, fiind în acelaşi timp arbitrară şi, prin urmare, contrară Convenţiei (Creangă v. România [MC], nr. 29226/03, § 84, 23 februarie 2012)."[3]

Recunoscând semnificaţia socială în lupta împotriva infracţionalităţii, precum şi în lumina constituţionalităţii, legea procesuală penală vine să garanteze inviolabilitatea persoanei, reglementând în mod concret temeiurile şi motivele restrângerii acesteia.

Pentru a proteja persoanele de acuzare sau condamnare ilegală, precum şi orice altă restrângere nerezonabilă a drepturilor şi libertăţilor lor, inviolabilitatea persoanei a fost proclamată drept principiu fundamental al procesului penal.

Principiul inviolabilităţii persoanei, înscris în art. 11 CPP, stabileşte condiţiile generale privind libertatea şi siguranţa persoanei, după cum urmează:

1) Nicio persoană nu poate fi reţinută sub bănuiala comiterii unei infracţiuni sau arestată fără condiţiile şi temeiurile legale indicate în CPP;

2) Nimeni nu poate fi privat de libertate, arestat, internat forţat într-o instituţie medicală sau trimisă într-o instituţie educaţională specială decât numai în baza unui mandat sau unei hotărâri judecătoreşti. Deciziile respective ale instanţei de judecată trebuie să fie temeinice şi motivate;

[2] Ministerul Justiției al Republicii Moldova, Agent Guvernamental, *Studiu privind respectarea Articolului 5 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale de către Republica Moldova*, Chișinău, 2018, p. 2, disponibil - https://www.justice.gov.md/public/files/agent_guvernamental/A5_MDA.pdf [accesat - 15.09.2022].

[3] Ministerul Justiției al Republicii Moldova, Agent Guvernamental, *Studiu privind respectarea Articolului 5 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale de către Republica Moldova*, Chișinău, 2018, p. 2, disponibil - https://www.justice.gov.md/public/files/agent_guvernamental/A5_MDA.pdf [accesată -15.09.2022].

3) Persoana nu poate fi reţinută mai mult de 72 de ore până la emiterea de către instanţa de judecată a unui mandat de arest;

4) Acţiunile procesuale care aduc atingere inviolabilităţii persoanei (de exemplu, percheziţia, examinarea corporală) pot fi efectuate fără consimţământul persoanei sau al reprezentantului ei legal numai în condiţiile şi temeiurile prevăzute în CPP;

5) Persoana privată de libertate (reţinută sau arestată) trebuie să fie ţinută în condiţii care să excludă ameninţarea vieţii şi sănătăţii sale, implicit cele care ar putea afecta capacitatea persoanei respective de a lua decizii şi să-şi expună poziţia;

6) Orice persoană deţinută ilegal, ţinută în privare de libertate mai mult decât perioada prevăzută de CPP sau privată de libertate în orice alt mod, precum şi plasată ilegal într-o instituţie medicală sau trimisă ilegal într-o instituţie educaţională specială, trebuie să fie eliberată imediat de instanţa de judecată, procuror sau de organul de urmărire penală, implicit şi de alţi reprezentanţi ai organelor în care este deţinută această persoană (de exemplu, angajaţii izolatoarelor de detenţie provizorie).

Totodată, persoanele private de libertate, în temeiul art. 11 CPP, li se asigură garanţii specifice. Acestor persoane li se aduc imediat la cunoştinţă:

1) Drepturile şi motivele reţinerii sau arestului;

2) Circumstanţele faptei, pentru care au fost reţinute sau arestate;

3) Încadrarea juridică a faptei infracţionale de care este bănuită sau învinuită.

Aspectele indicate *supra* se aduc la cunoştinţa persoanei în limba pe care aceasta o înţelege, în prezenţa unui apărător ales sau a unui avocat care acordă asistenţă juridică garantată de stat. Aceste garanţii sunt reglementate implicit pentru ca persoana să poată contesta legalitatea deţinerii sale.

În cauza CtEDO, X c. Regatului Unit[1], Curtea a reţinut că, *„(...) necesitatea ca reclamantul să fie informat cu privire la motivele reţinerii sale decurgea, în orice caz, din paragraful 4 al articolului 5 (art. 5-4): oricine avea dreptul (...) a iniţia proceduri pentru a se decide rapid legalitatea detenţiei sale şi nu poate face uz efectiv de acest drept decât dacă este informat prompt şi adecvat despre faptele şi încadrarea juridică pe care se bazează autorităţile pentru a-l priva de libertate (...).*"

[1] Hotărârea CtEDO, X c. Regatului Unit, din 05.11.1981 (§.66), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57602 [accesată - 14.11.2022].

În cauza Fox, Campbell şi Hartley c. Regatului Unit[2], Curtea a menţionat că, „*(...) oricărei persoane arestate i se va aduce la cunoştinţă, într-un limbaj simplu, accesibil, să poată să înţeleagă motivele de drept şi de fapt ale arestării sale, astfel încât să poată, dacă consideră necesar, să se adreseze unei instanţe pentru a contesta legalitatea acesteia (...). Deşi această informaţie trebuie transmisă „prompt (în cei mai scurţi termeni)" (...), nu este necesar să fie transmisă persoanei în întregime de către ofiţerul care îl arestează chiar în momentul arestării. Dacă conţinutul şi promptitudinea informaţiilor transmise au fost suficiente, trebuie evaluat în fiecare caz în funcţie de particularităţile sale.*"

Totodată, potrivit art. 11 alin. (9) CPP, „*În timpul desfăşurării procesului penal, nimeni nu poate fi maltratat fizic sau psihic şi sunt interzise orice acţiuni şi metode care creează pericol pentru viaţa şi sănătatea omului, chiar şi cu acordul acestuia, precum şi pentru mediul înconjurător. Persoana reţinută, arestată preventiv nu poate fi supusă violenţei, ameninţărilor sau unor metode care ar afecta capacitatea ei de a lua decizii şi de a-şi exprima opiniile.*"

Astfel, principiul inviolabilităţii persoanei stabileşte limitele restrângerii libertăţii bănuitului şi învinuitului în cursul procesului penal. Restricţiile sunt permise pentru o perioadă strict definită, după care o persoană trebuie eliberată. Cea mai importantă garanţie a inviolabilităţii persoanei în procesul penal este prevederea dreptului de a restrânge libertatea doar instanţei de judecată. Doar reţinerea pe termen scurt a unui bănuit, legea nu impune o hotărâre judecătorească. Acest principiu asigură, de asemenea, condiţii adecvate pentru menţinerea unei persoane în locurile de detenţie. Nerespectarea acestui principiu contravine Constituţiei şi actelor juridice internaţionale în domeniul drepturilor şi libertăţilor omului.

De asemenea, CPP reglementează în detalii ordinea procesuală de reţinere a persoanei, termenul reţinerii, aplicarea arestului preventiv etc., fiind garanţie a limitării libertăţii individuale în procesul penal numai în condiţiile legii. Aplicarea arestului preventiv, după cum am menţionat anterior, este exclusiv de competenţa instanţei de judecată, care determină oportunitatea

[2] Hotărârea CtEDO, Fox, Campbell şi Hartley c. Regatului Unit, din 30.08.1990 (§.40), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57721 [accesată - 14.11.2022].

acestei măsuri în baza verificării multilaterale a materialelor dosarului penal.

Instanţa judecătorească sau organul de urmărire penală sunt obligate să elibereze imediat orice persoană deţinută nelegitim.

Pentru a înţelege conceptul juridic (constituţional) de libertate individuală, trebuie să se pornească de la constatarea faptului că libertatea individuală (ca şi toate libertăţile umane), nu este, nu poate şi nu trebuie să fie absolută. Aceasta înseamnă că libertatea individuală urmează a se realiza în coordonatele impuse de ordinea constituţională sau, mai pe larg, de ordinea de drept, implicit cea procesuală penală.

„Încălcarea ordinii de drept îndreptăţeşte autorităţile publice la intervenţie şi opresiune, ceea ce implică, dacă este cazul, în funcţie de gravitatea încălcărilor, unele măsuri care privesc direct libertatea persoanei, cum ar fi, spre exemplu, efectuarea percheziţiilor, reţinerea, arestarea, etc.”[1]

În continuare ne vor referi la normele procesual-penale ce reglementează în concret privarea de libertate a persoanei, pe care le vom analiza prin prisma corespunderii acestora standardelor internaţionale şi normelor constituţionale.

În conformitate cu prevederile art. 165 alin. (1) CPP, „*Constituie reţinere privarea persoanei de libertate, pe o perioadă scurtă de timp, dar nu mai mult de 72 de ore.*” Această normă procesuală corespunde rigorilor constituţionale. Cât priveşte jurisprudenţa CtEDO, aceasta nu stabileşte un anumit termen concret pentru reţinere. Totodată, în cauzele moldoveneşti examinate de Curtea europeană cu privire la art. 5 CEDO, denotă că Curtea nu s-a pronunţat asupra termenului de reţinere. Stabilirea acestui termen rămâne la discreţia statelor. În multe legislaţii reţinerea este prevăzută diferit. De exemplu, în România reţinerea nu poate depăşi 24 de ore. „Reglementarea franceză fixează termenul iniţial de reţinere la 24 de ore cu admiterea prelungirii ei simplă cu încă 24 de ore şi cu existenţa pentru cazuri speciale a unor prelungiri mai extinse, cum ar fi domeniul infracţiunilor contra statului, unde prelungirea poate merge până la 6 zile în condiţii normale şi la 12 zile dacă s-a decretat starea de urgenţă.”[2]

---

[1] Creangă Ion. Libertatea individuală şi siguranţa persoanei – cele mai expresive drepturi ale omului. În: Avocatul Poporului. nr. 1–3. 2001. p.16.

[2] Volonciu Nicolae.Tratat de procedură penală. Partea generală. Volumul I. Editura „Paidea”. Bucureşti. 1996. p. 413. [accesată – 24.11.2023].

Totuşi, Curtea europeană ne vorbeşte despre reţinere ca privare de libertate pe o durată foarte scurtă. De exemplu, în cauza CtEDO, Foka c. Turciei[3], Curtea *„(...) nu exclude ca articolul 5 § 1 să se aplice privării de libertate pentru o durată foarte scurtă (a se vedea X c. Germaniei, nr. 8819/79, Decizia Comisiei din 19 martie 1981, Decizii şi Rapoarte (DR) 24, p. 158, 161) (...).*" De asemenea, în cauza respectivă CtEDO reţine că, *„(...) jurisprudenţa organelor Convenţiei arată că această dispoziţie a fost considerată neaplicabilă în cazurile în care şederea reclamanţilor într-o secţie de poliţie a durat doar câteva ore şi nu a depăşit timpul strict necesar îndeplinirii anumitor formalităţi (a se vedea, de exemplu, Guenat împotriva Elveţiei, nr. 24722/94, Decizia Comisiei din 10 aprilie 1995, Decizii şi Rapoarte (DR) 81, pp. 130, 134 şi X împotriva Germaniei).*"

De asemenea, termenul de reţinere de până la 72 ore trebuie calculat din momentul reţinerii persoanei *de facto* şi nu cel *de iure*.

„Reţinerea *de facto* este o acţiune procesual-penală întreprinsă de un angajat al poliţiei, care constă în privarea fizică de libertate a persoanei bănuite sau învinuite de săvârşirea unei infracţiuni, până la întocmirea procesului-verbal de reţinere, perioadă ce nu poate depăşi 3 ore. Persoanele în privinţa cărora a fost pronunţată o sentinţă definitivă de condamnare cu închisoare sau în privinţa cărora a fost emis mandat de arestare pot fi reţinute *de facto*. Reţinerea *de drept* este o acţiune procesual-penală realizată de către organul de urmărire penală, care se manifestă prin întocmirea procesului-verbal de reţinere."[4]

CPP stabileşte cercul de persoane în privinţa cărora se poate aplica reţinerea. Astfel, în conformitate cu prevederile art. 165 alin. (2) CPP, *„Pot fi supuse reţinerii:*

1) persoanele bănuite de săvârşirea unei infracţiuni pentru care legea prevede pedeapsa cu închisoare pe un termen mai mare de un an în cazul în care există o bănuială rezonabilă că persoana a săvârşit această infracţiune;

[3] Hotărârea CtEDO, Foka c. Turciei, din 24.06.2008 (§.75), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-87175. [accesată – 24.11.2023].

[4] Pct. 1) Capitolul V. Anexa nr. 1 la Ordinul şefului Inspectoratului General al Poliţiei nr. 129 din 27.04.2020, *Cu privire la aprobarea Procedurilor Standard de Operare privind reţinerea, escortarea, transportarea şi plasarea persoanei reţinute în Izolatorul de detenţie preventivă al Poliţiei*, disponibil: https://politia.md/sites/default/files/procedurile_standard_ro.pdf [accesată – 24.11.2023].

2) învinuitul, inculpatul care încalcă condiţiile măsurilor preventive neprivative de libertate, luate în privinţa lui, precum şi ordonanţa de protecţie în cazul violenţei în familie, dacă infracţiunea se pedepseşte cu închisoare;

3) condamnaţii în privinţa cărora au fost adoptate hotărâri de anulare a condamnării cu suspendarea condiţionată a executării pedepsei sau de anulare a liberării condiţionate de pedeapsă înainte de termen;

4) persoanele în privinţa cărora a fost anulată hotărârea de achitare şi a fost adoptată hotărârea de condamnare la închisoare, precum şi persoanele care se eschivează de la executarea hotărârii de condamnare cu închisoarea;

5) persoanele care săvârşesc o infracţiune de audienţă;

6) persoanele pentru a fi puse sub învinuire, în cazul în care locul de aflare a persoanei nu este cunoscut sau dacă ea nu s-a prezentat fără motive întemeiate şi nu a informat organul care a citat-o despre imposibilitatea prezentării sale;

7) persoanele supuse extrădării."

Lista persoanelor menţionate este una exhaustivă. Totodată, legea procesuală penală stabileşte actele procesuale în baza cărora poate avea loc reţinerea, şi anume: procesul-verbal, ordonanţa şi hotărârea instanţei de judecată. Actele respective şi cazurile de întocmire a acestora sunt reglementate în art. 165 alin. (3) CPP.

Din analiza art. 165 alin. (2) CPP desprindem că această normă procesuală penală stabileşte, pe lângă persoanele în privinţa cărora poate fi aplicată reţinerea, şi condiţii concrete privind aplicarea acestei măsuri procesuale de constrângere.

Prima condiţie, stabilită la art. 165 alin. (2) pct. 1) CPP şi la art. 166 alin. (1) CPP, este că infracţiunea pentru care persoana este bănuită trebuie să aibă o pedeapsă penală cu închisoare mai mare de un an de zile. Dacă persoana este bănuită de comiterea unei infracţiuni pentru care legea penală stabileşte pedeapsa până la un an de închisoare, amendă, muncă neremunerată în folosul comunităţii sau alte categorii de pedepse principale, această persoană nu poate fi reţinută în condiţiile legii procesuale penale.

A doua condiţie, stabilită de aceleaşi norme, este existenţa unei bănuieli rezonabile că persoana a comis infracţiunea. Potrivit art. 6 pct. 4/3) CPP, „bănuială rezonabilă – *suspiciune care rezultă din existenţa unor fapte şi/sau informaţii care ar convinge un observator obiectiv că s-a comis ori se pregăteşte co-*

miterea unei infracţiuni imputabile unei anumite ori anumitor persoane şi că nu există alte fapte şi/sau informaţii care înlătură caracterul penal al faptei ori dovedesc neimplicarea persoanei." Totodată, jurisprudenţa Curţii europene, în mai multe cauze, indică asupra bănuielii rezonabile, care se aseamănă cu noţiunea din dreptul nostru intern.

De exemplu, în cauza CtEDO, Stepuleac c. Moldovei[1], „*Curtea reiterează că „rezonabilitatea bănuielii" pe care trebuie să se bazeze o reţinere sau o arestare constituie o parte esenţială a protecţiei împotriva arestării şi detenţiei arbitrare, care este prevăzută în articolul 5 § 1 (c) al Convenţiei. A avea o „bănuială rezonabilă" presupune existenţa faptelor sau a informaţiilor care ar convinge un observator obiectiv că persoana în cauză ar fi putut săvârşi infracţiunea. Ceea ce poate fi considerat ca fiind „rezonabil" va depinde, totuşi, de toate circumstanţele. Deşi circumstanţele speciale pot afecta limita până la care autorităţile pot divulga informaţii, chiar şi „exigenţele instrumentării unei infracţiuni de terorism nu pot justifica extinderea noţiunii de „rezonabilitate" până la punctul în care esenţa protecţiei asigurate de articolul 5 § 1 este prejudiciată (...).*" Aceleaşi aspecte s-au reţinut şi în cauza Leva c. Moldovei.[2]

La modul practic, atunci când organele judiciare urmează să stabilească „bănuiala rezonabilă", acestea trebuie să ia în calcul un complex de informaţii şi probe. De exemplu, organul de urmărire penală sesizat de organele de constatare trebuie să analizeze conţinutul sesizării în raport cu actele de constatare (audierea victimei, martorilor, constatările tehnico-ştiinţifice sau medico-legale etc.).

Uneori este suficientă doar plângerea victimei atunci când din conţinutul acesteia reiese bănuiala rezonabilă şi circumstanţele cauzei (de exemplu, victima declară faptul infracţiunii şi autorul acesteia). Cu alte cuvinte, trebuie să existe probe sau informaţii suficiente şi concrete cu privire la faptă, în primul rând, şi la presupusul făptuitor, în al doilea rând. Totodată, organul de urmărire penală trebuie să constate inexistenţa circumstanţelor care exclud urmărirea penală sau care înlătură caracterul penal al faptei.

---

[1] Hotărârea CtEDO, Stepuleac c. Moldovei, din 06.11.2007 (§.68), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112790 [accesată - 13.11.2023].

[2] Hotărârea CtEDO, Leva c. Moldovei, din 15.12.2009 (§.50), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-144486 [accesată - 21.05.2022].

Pentru începerea urmăririi penale nu este necesară identitatea făptuitorului, însă atunci când se decide aplicarea reţinerii, identitatea sa este obligatorie, cu excepţia cazului când persoana este reţinută pentru un termen ce nu poate depăşi 6 ore, pentru a fi stabilită identitatea sa (art. 166 alin. (5/1) CPP).

În susţinerea dezideratelor invocate vine şi jurisprudenţa Curţii de la Strasbourg. De exemplu, în cauza Ignatenco c. Moldovei, „*Curtea observă că reclamantul a fost arestat în baza „informaţiei operative", (...).Curtea de asemenea observă că această „informaţie operativă"a fost confirmată de plângerea cu caracter penal al lui S.F.,care ar fi suficientă pentru a justifica arestarea reclamantului în baza legislaţiei naţionale*." Cu alte cuvinte, au existat informaţii operative, care, după conţinut, coroborau cu conţinutul plângerii depuse de către victimă.

În cauza CtEDO, Labita c. Italiei[1], Curtea a menţionat că, „*În timp ce un suspect poate fi reţinut în mod valabil la începutul procedurii pe baza declaraţiilor peteţilor, astfel de declaraţii devin neapărat mai puţin relevante odată cu trecerea timpului, mai ales în cazul în care nu sunt descoperite alte probe în cursul anchetei*." Analiza cauzei respective denotă că persoana suspectă poate fi reţinută şi în baza unor informaţii sau declaraţii ale informatorilor. Cu toate acestea, informaţiile respective nu vor avea putere, dacă nu vor fi coroborate şi susţinute prin alte probe.

În unele cazuri specifice (de exemplu, cele cu caracter terorist), Curtea a luat în calcul doar informaţiile operative, adică informaţiile obţinute de la informatori. În cauza CtEDO, O' Hora c. Regatului Unit[2], Curtea a reţinut că, „*(...) Informaţiile proveneau de la patru informatori care s-au dovedit de încredere în trecut şi au furnizat informaţii care au condus la confiscări de explozibili sau arme de foc şi la urmărirea penală. Niciunul dintre informatori nu avea antecedente penale. Informaţiile furnizate de aceşti patru informatori au fost consecvente, prin aceea că toţi au dat aceleaşi nume ca fiind implicaţi şi independenţi, în sensul că niciunul nu cunoştea existenţa celorlalţi şi fiecare a oferit informaţiile la întâlniri separate cu poliţiştii*." Analiza cauzei respective denotă că, chiar şi în cazuri complicate, cum sunt cele cu caracter terorist, Curtea europeană a susţinut poziţia Guvernului privind

[1] Hotărârea CtEDO, Labita c. Italiei, din 06.04.2000 (§.159), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58559 [accesată - 06.10.2022].

[2] Hotărârea CtEDO, O' Hora c. Regatului Unit, din 16.10.2001 (§. 10, 21, 32, 40), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59721 [accesată - 06.10.2022].

aplicarea reţinerii a patru bănuiţi doar în baza informaţiilor operative. Numai că Curtea corect a reţinut şi a analizat conţinutul acestor informaţii şi coroborarea lor cu alte informaţii operative parvenite de la alţi informatori, care după conţinut erau aceiaşi. În plus, informatorii nu se cunoşteau între ei şi nici nu ştiau despre existenţa informaţiilor date de alţii. Astfel, atât organele judiciare interne, cât şi Curtea au luat în calcul toate aceste circumstanţe şi că ele nu puteau fi fabricate sau informaţiile nu puteau fi greşite, parvenind din surse diferite cu acelaşi conţinut.

De reţinut că, pentru aplicarea măsurii de constrângere – reţinerea, trebuie să existe temeiuri şi motive, nu doar bănuiala rezonabilă cu privire la comiterea infracţiunii. Astfel, legea procesuală penală, prin prisma art. 166, stabileşte în concret temeiurile aplicării reţinerii, şi anume:[3]

1) dacă aceasta a fost prinsă în flagrant delict, adică infracţiunea a fost descoperită în momentul săvârşirii ei sau infracţiunea al cărei făptuitor, imediat după săvârşire, este urmărit de victimă, de martori oculari sau de alte persoane ori este surprins aproape de locul comiterii infracţiunii cu arme, instrumente sau orice alte obiecte care ar da temei de a-l presupune participant la infracţiune (art. 513 CPP). Acest temei se va proba prin diferite acţiuni procesuale, cum ar fi: cercetarea la faţa locului, declaraţiile victimei sau a martorilor, ridicare de obiecte etc.;

2) dacă martorul ocular, inclusiv victima, indică direct că anume această persoană a săvârşit infracţiunea. Acest temei este probat prin declaraţiile victimei şi/sau a martorului, care va indica direct asupra persoanei care a comis infracţiunea, adică va declara identitatea făptuitorului sau semnele lui particulare după care poate fi recunoscut. În acest ultim caz, organul de urmărire penală, pe lângă audiere, va efectua şi prezentarea spre recunoaştere (se va aplica acest temei pentru reţinere doar în cazul în care martorul şi/sau victima va recunoaşte făptuitorul).

În cauza Stepuleac c. Moldovei[4], Curtea a reţinut că, *„Şi mai alarmant este faptul că, din declaraţiile celor două pretinse victime rezultă că una din plângeri a fost fabricată şi că organul de urmărire penală nu a verificat împreună cu una din victime dacă ea, într-adevăr, a făcut plângerea respectivă, în timp ce plângerea celeilalte victime a fost rezultatul influenţei directe a ofiţerului de urmărire penală O., aceeaşi persoană care a înre-*

[3] Art. 166 alin. (1) pct. 1)-5) Cod procedură penală a Republicii Moldova.
[4] Hotărârea CtEDO, Stepuleac c. Moldovei, din 06.11.2007 (§.77).

gistrat prima plângere împotriva reclamantului (a se vedea, de asemenea, Sultan Öner and Others v. Turkey, nr. 73792/01, §§ 121-123, 17 octombrie 2006). Acest lucru face ca ambele plângeri să fie irelevante pentru a determina existența unei bănuieli rezonabile că reclamantul a săvârşit o infracţiune, deşi nici un alt motiv pentru reținerea sa nu a fost invocat (...)."

În cauza CtEDO, Leva c. Moldovei[1], Curtea a reţinut că, „*Curtea notează că în temeiul articolului 166 din Codul de procedură penală, o persoană bănuită de comiterea unei infracţiuni poate fi reţinută doar în anumite circumstanţe, în special dacă există temeiuri pentru reţinere. Unul dintre temeiurile reţinerii este „dacă martorul ocular, inclusiv victima, indică direct că anume această persoană a săvârşit infracţiunea" (...). Ofiţerul care a efectuat reținerea s-a bazat exclusiv pe acest temei în procesul-verbal al reţinerii reclamantului (...). Totuşi, după cum a stabilit ulterior judecătorul de instrucţie în şedinţa din 8 noiembrie 2004, asemenea declaraţii ale martorilor oculari nu se conţineau în dosar (...).*"

3) dacă pe corpul sau pe hainele persoanei, la domiciliul ei ori în unitatea ei de transport sunt descoperite urme evidente ale infracţiunii. Temeiul respectiv se va aplica în cazul în care urmele infracţiunii vor fi depistate în urma cercetării la faţa locului, percheziţiei corporale sau a domiciliului, ridicărilor de obiecte şi documente, examinării corporale sau examinării obiectelor depistate şi ridicate, constatărilor tehnico-ştiinţifice sau medico-legale, expertizelor, audierilor;

4) dacă la locul săvârşirii infracţiunii sunt descoperite urmele lăsate de către această persoană. Respectivul temei se va proba prin cercetarea la faţa locului, constatarea tehnico-ştiinţifică sau medico-legală, expertiză, audieri, prezentare spre recunoaştere a obiectelor şi documentelor;

5) dacă aceasta a încercat să se ascundă ori nu i s-a putut constata identitatea. Temeiul dat va fi probat prin audieri, inclusiv a lucrătorilor organelor de drept (de exemplu, a ofiţerilor de investigaţii), percheziţii, ridicări de documente şi înscrisuri, prezentare spre recunoaştere, informaţii de la autorităţile publice locale sau cele furnizate de Agenţia Servicii Publice.

În cauza CtEDO, Becciev c. Moldovei[2], Curtea a reţinut că,

[1] Hotărârea CtEDO, Leva c. Moldovei, din 15.12.2009 (§.52).

[2] Hotărârea CtEDO, Becciev c. Moldovei, din 04.10.2005 (§.58), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112622 [accesată - 14.07.2022].

„Pericolul ca un acuzat să se eschiveze nu poate fi evaluat numai în baza severității sentinței pe care o riscă. El trebuie evaluat cu referire la un număr de alți factori relevanți, care pot fie să confirme existența unui pericol de eschivare, fie să facă ca acesta să pară atât de nesemnificativ, încât el să nu poată justifica detenția în cursul procedurii (Yağcı and Sargın v. Turkey). Riscul de eschivare trebuie să fie evaluat în contextul factorilor care au legătură cu caracterul persoanei, valorile sale morale, locuința sa, ocupația sa, bunurile sale, legăturile familiale și cu toate tipurile de legături cu statul în care el este urmărit. Riscul aplicării unei sancțiuni severe și temeinicia probelor pot fi relevante, dar nu sunt, prin sine, decisive, iar posibilitatea obținerii garanțiilor ar putea fi folosită pentru a compensa orice risc (Neumeister v. Austria, hotărâre din 27 iunie 1968, Seria A nr. 8, § 10)".

6) Va împiedica aflarea adevărului. În cazul respectiv organul de urmărire penală și procurorul trebuie să dețină suficiente informații cu privire la acest temei, inclusiv din declarațiile victimei sau a părții vătămate, a martorilor, a riscului că va ascunde probele sau le va nimici etc.

În cauza CtEDO, Becciev c. Moldovei[3], Curtea a reținut că, *„Pericolul ca persoana acuzată să influențeze buna desfășurare a procedurilor nu poate fi invocat in abstracto, ci trebuie să fie susținut prin probe bazate pe fapte (Trzaska v. Poland, nr. 25792/94, § 65, 11 iulie 2000).*"

„Nu poate fi invocat drept motiv pentru arestare refuzul persoanei să divulge acuzării numele martorilor sau locul aflării probelor care puteau dovedi nevinovăția sa. Acest lucru nu numai că nu poate constitui un temei pentru arestarea unei persoane, dar reprezintă și o încălcare a dreptului unui acuzat de a păstra tăcerea, garantat de articolul 6 CEDO (hot. Turcan și Turcan c. Moldovei, 23 octombrie 2007, § 51)."[4]

În cauza CtEDO, Cebotari c. Moldovei[5], *„(...) Curtea subliniază în această privință că, înlipsa unei bănuieli rezonabile, reținerea sau arestarea unei persoane nu trebuie impuse niciodată cu scopul de a o determina să-și recunoască vina sau să dea declarații împotriva altor persoane sau pentru a obține*

[3] Hotărârea CtEDO, Becciev c. Moldovei, din 04.10.2005 (§.59).

[4] HP CSJ nr. 01 din 15.04.2015 despre aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației de procedură penală privind arestarea preventivă și arestarea la domiciliu (pct. 9).

[5] Hotărârea CtEDO, Cebotari c. Moldovei, din 13.11.2007 (§.48), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112794 [accesată - 14.07.2022].

fapte sau informaţii, care ar putea constitui drept bază pentru bănuiala rezonabilă împotriva acesteia."

„Invocarea riscului de împiedicare a bunei desfăşurări a justiţiei poate avea loc doar în faza iniţială a procedurilor (hot. Jarzynski c. Poloniei, 4 octombrie 2005, § 43), deoarece martorii pot fi audiaţi, iar probele materiale relevante pot fi ridicate. Judecătorii vor verifica de fiecare dacă când pentru arestare se invocă acest argument, din ce motiv probele nu au fost acumulate până la depunerea demersului şi cât de convingătoare sunt aceste motive."[1]

7) Va săvârşi alte infracţiuni. Organul de urmărire penală şi procurorul vor ţine cont de prezenţa antecedentelor penale şi alte informaţii ce derivă din declaraţii, măsuri speciale de investigaţii şi altele. „În mod firesc, unul din factori este activitatea criminală anterioară a persoanei acuzate. Învinuirea acestuia de săvârşirea numeroaselor infracţiuni într-o perioadă scurtă reprezintă un factor care înclină balanţa spre riscul de recidivă."[2]

În conformitate cu prevederile art. 166 alin. (6) CPP, „*Termenul prevăzut la alin. (5) curge din momentul de privare a persoanei de libertate. În termenul respectiv se include timpul de efectuare a acţiunilor procesuale imediat următoare momentului de privare a persoanei de libertate până la întocmirea procesului-verbal de reţinere, în situaţia în care persoana era efectiv constrânsă în libertatea sa de mişcare pe parcursul efectuării acestor măsuri*." De exemplu, în situaţia în care organul de urmărire penală efectuează percheziţie la persoana în privinţa căreia sunt date că a comis infracţiunea şi există bunurile sustrase, termenul de percheziţie trebuie inclus în termenul de reţinere, deoarece persoanei i s-a limitat dreptul de a părăsi locuinţa sau de a se mişca liber. În momentul în care percheziţia a durat 5 ore, iar după aceasta persoana a fost escortată la sediul organului de urmărire penală şi a fost reţinută de drept (întocmirea procesului-verbal de reţinere), considerăm că aceasta este o încălcare a inviolabilităţii persoanei şi a art. 5 CEDO. Or, procesul-verbal

[1] HP CSJ nr. 01 din 15.04.2015 despre aplicarea de către instanţele judecătoreşti a unor prevederi ale legislaţiei de procedură penală privind arestarea preventivă şi arestarea la domiciliu (pct.9).

[2] Dolea Igor. Ghid privind alternativele la arestarea preventive, elaborat cu suportul financiar al proiectului Consiliului Europei „Consolidarea sistemului de justiţie penală bazat pe respectarea drepturilor omului în Republica Moldova", care face parte din Planul de Acţiuni al Consiliului Europei pentru Republica Moldova 2021-2024, Institutul de Reforme Penale. p.29.

respectiv trebuie întocmit în 3 ore de la privarea de libertate *de facto*.

Conform art. 166 alin. (7) CPP, „*Persoana reţinută în condiţiile prezentului articol trebuie să fie adusă cât mai curând posibil, din momentul de reţinere, în faţa judecătorului de instrucţie pentru a fi examinată chestiunea arestării sau, după caz, a eliberării acesteia*." Această normă procesuală corespunde rigorilor art. 5 § 3 CEDO.

În cauza CtEDO, Labita c. Italiei[3], Curtea „*reiterează că lista excepţiilor de la dreptul la libertate garantată de articolul 5 § 1 este una exhaustivă şi doar o interpretare restrânsă a acestor excepţii este conformă cu scopul acestei dispoziţii, şi anume de a asigura că nimeni nu este în mod arbitrar privat de libertate (a se vedea, printre alte autorităţi, Hotărârea Giulia Manzoni împotriva Italiei din 1 iulie 1997, Rapoartele 1997-IV, p. 1191, § 25, şi Hotărârea Quinn împotriva Franţei din 22 martie 1995, seria A nr. 311, p. 17-18, § 42).*"

Conform prevederilor art. 166 alin. (7) CPP, „*Procurorul, până la expirarea termenului prevăzut la art. 308 alin. (12), va emite o ordonanţă de eliberare a persoanei reţinute fie, după caz, va înainta judecătorului de instrucţie demersul de arestare*." Eliberarea persoanei reţinute are loc în cazurile prevăzute la art. 174 alin. (1) CPP, şi anume:

„*1) nu s-au confirmat motivele verosimile de a bănui că persoana reţinută a săvârşit infracţiunea;*

2) lipsesc temeiuri de a priva în continuare persoana de libertate;

3) organul de urmărire penală a constatat la reţinerea persoanei o încălcare esenţială a legii;

4) a expirat termenul reţinerii;

5) instanţa nu a autorizat arestarea preventivă a persoanei."

În cauza CtEDO, Cristina Boicenco c. Moldovei[4], Curtea „*reiterează faptul că detenţia ilegală a unei persoane reprezintă o negare totală a garanţiilor fundamentale prevăzute de articolul 5 al Convenţiei şi o violare extrem de gravă a acestei prevederi. Neînregistrarea unor date, cum ar fi data şi ora arestului, locul detenţiei, numele persoanei deţinute şi motivele detenţiei, precum şi identitatea persoanei oficiale responsabile reprezintă*

[3] Hotărârea CtEDO, Labita c. Italiei, din 06.04.2000 (§.170).

[4] Hotărârea CtEDO, Cristina Boicenco c. Moldovei, din 27.11.2011 (§.43), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-124080 [accesată - 16.09.2022].

o încălcare a cerinţelor privind legalitatea detenţiei şi a însuşi scopului articolului 5 al Convenţiei (Kurt c. Turquie, hotărârea din 25 mai 1998, § 125, şi Çakıcı c. Turquie [GC], nr. 23657/94, §§ 104 şi 105, CEDH 1999-IV)."

O primă garanţie reglementată în legislaţia internă este cea prevăzută la art. 167 alin. (2) CPP, adică „Motivele reţinerii imediat se aduc la cunoştinţă persoanei reţinute numai în prezenţa unui apărător ales sau a unui avocat de serviciu care acordă asistenţă juridică de urgenţă." Această normă corespunde art. 5 § 2 CEDO.

În cauza CtEDO, Khlaifia şi alţii c. Italiei[1], Curtea a reţinut că, *„Alineatul 2 al articolului 5 prevede o garanţie elementară: orice persoană care a fost arestată trebuie să ştie de ce este privată de libertate. Această prevedere face parte integrantă din schema de protecţie oferită de articolul 5: oricărei persoane care a fost arestată trebuie să i se informeze, într-un limbaj simplu, accesibil pe care îl poate înţelege, motivele esenţiale de drept şi de fapt ale privării sale de libertate, astfel încât să se poată adresa unei instanţe pentru a contesta legalitatea acesteia în conformitate cu paragraful 4 (...).*"

Persoana reţinută trebuie informată despre motivele privării sale de libertate imediat, adică în cei mai scurţi termeni posibili. În cauza Fox, Campbell şi Hartley c. Regatului Unit[2], Curtea a menţionat că, *„(...) această informaţie trebuie transmisă „prompt" (în cei mai scurţi termeni).*"

Există situaţii când persoana reţinută, din diferite motive obiective (de exemplu, dezvoltare mintală, fie are capacitatea de exerciţiu limitată etc.), nu înţelege motivele reţinerii sau drepturile sale. În astfel de situaţii, organele judiciare trebuie să informeze despre acestea avocaţii sau reprezentanţii legali, fie alte persoane.

În cauza CtEDO, Z.H. c. Ungariei[3], Curtea europeană a constatat că, *„(...) în cazul în care condiţia unei persoane cu dezabilităţi intelectuale nu este luată în considerare în mod corespunzător în acest proces, nu se poate spune că i s-au furnizat*

[1] Hotărârea CtEDO, Khlaifia şi alţii c. Italiei, din 15.12.2016 (§.115), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-170054 [accesată - 17.09.2022].

[2] Hotărârea CtEDO, Fox, Campbell şi Hartley c. Regatului Unit, din 30.08.1990 (§.40), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57721 [accesată - 14.10.2022].

[3] Hotărârea CtEDO, Z.H. c. Ungariei, din 08.11.2012 (§.41), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-114276 [accesată - 14.10.2022].

informaţiile necesare care să îi permită să facă uz efectiv şi inteligent de dreptul asigurat de Articolul 5 § 4 pentru a contesta legalitatea detenţiei, cu excepţia cazului în care un avocat sau o altă persoană autorizată a fost informată în locul său (X. c. Regatul Unit, nr. 6998/75, raportul Comisiei din 16 iulie 1980, § 111, Seria B nr. 41)."

Art. 167 CPP acordă şi alte garanţii pentru persoanele reţinute, şi anume[4]:

- Organul de urmărire penală este obligat să asigure condiţii pentru întrevederea confidenţială între persoana reţinută şi apărătorul său până la prima audiere. Prevederea respectivă garantează dreptul efectiv la apărare;

- În cazul reţinerii minorului, persoana care efectuează urmărirea penală este obligată să comunice imediat aceasta procurorului şi părinţilor minorului sau persoanelor care îi înlocuiesc. Această prevedere acordă garanţii suplimentare minorului privat de libertate, întrucât părinţii să cunoască despre circumstanţele faptei, locul aflării minorului şi alte circumstanţe, implicit pentru a se implica cât mai urgent în proces în calitate de reprezentant legal pentru a-i apăra interesele minorului;

- Persoana reţinută va fi audiată în conformitate cu prevederile art. 103 şi 104, dacă acceptă să fie audiată. În cauza CtEDO, Samoilă şi Cionca c. României[5], Curtea a reţinut că, *„Pentru persoanele deţinute în condiţiile prevăzute la articolul 5 § 1 c), este necesară o audiere (Kampanis împotriva Greciei, hotărârea din 13 iulie 1995, Seria A nr. 318-B, p. 45, § 47) .*";

- Persoana care efectuează reţinerea este în drept să supună persoana reţinută percheziţiei corporale în condiţiile art. 130 CPP. La momentul reţinerii percheziţia respectivă nu se autorizează. La fel nu se autorizează nici percheziţia persoanelor aflate în domiciliu unde se efectuează percheziţia acestuia. În celelalte cazuri, cu excepţia dacă persoana dă acordul, nesilit de nimeni, percheziţia corporală se va autoriza;

- Dacă la reţinere se stabileşte prezenţa unor vătămări sau leziuni corporale ale persoanei reţinute, persoana care efectuează urmărirea penală neîntârziat îl va informa pe procuror, care va dispune imediat efectuarea unei constatări medico-legale sau, după caz, a unei expertize medico-legale pentru a con-

[4] Art. 167 alin. (2/1)-(6) CPP.

[5] Hotărârea CtEDO, Samoilă şi Cionca c. României, din 04.03.2008 (§.68), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-85326 [accesată -14.10.2022].

stata originea şi caracterul vătămărilor sau leziunilor. Această prevedere acordă garanţii în privinţa neadmiterii torturii, ceea ce derivă din conţinutul art. 11 alin. (9) CPP.

După reţinerea persoanei, se va decide dacă este cazul aplicării măsurilor procesuale de constrângere privative de libertate sau eliberarea persoanei reţinute. În cazul în care se decide aplicarea arestului, procurorul, având temeiurile indicate în art. 176 CPP, va emite o ordonanţă în ordinea art. 177 CPP, iar apoi va înainta judecătorului de instrucţie un demers motivat (art. 308 CPP).

„Deşi sub aspect procesual reţinerea se deosebeşte de arestarea preventivă, conform jurisprudenţei CtEDO, reprezintă lipsire de libertate atât reţinerea penală (a se vedea: hot. Străisteanu şi alţii c. Moldovei, 7 aprilie 2009, §§85-88, sau Lazoroski c. Macedoniei, 8 octombrie 2009, §44), cât şi arestarea preventivă sau arestarea la domiciliu (a se vedea: hot. Mancini c. Italiei, nr. 44955/98, §17; sau Nikolova c. Bulgariei (nr. 2), nr. 40896/98, §§60 şi 74, 30 septembrie 2004). Astfel, garanţiile instituite contra unei privări ilegale de libertate se atribuie în egală măsură ambelor acţiuni de constrângere procesuală."[1]

Cât priveşte conţinutul şi procedura examinării demersului privind aplicarea arestului preventiv, ne-am expus opinia anterior[2], de aceea nu ne vom referi aici. În cauza CtEDO, Brogan şi alţii c. Regatului Unit[3], Curtea a reţinut că, *„(...) dacă o „arestare" sau „detenţie" poate fi considerată drept „legală" trebuie stabilit nu numai în lumina legislaţiei interne, ci şi a textului Convenţiei, a principiilor generale cuprinse în aceasta şi a scopului restricţiilor permise de articolul 5 alin. 1 (art. 5-1) (a se vedea în special: hotărârea Weeks, Seria A nr. 114, p. 28, alin. 57). În virtutea paragrafului 4 al articolului 5 (art. 5-4), persoanele arestate sau reţinute au dreptul la o revizuire care să ţină cont de condiţiile procedurale şi de fond esenţiale pentru „legalitatea", în sensul Convenţiei, a privării de libertate.*"

„Generalizând jurisprudenţa Curţii Europene în materie, în Hotărârea nr. 3 din 23 februarie 2016 Curtea Constituţională a stabilit că sunt motive pentru privarea de libertate a celui

[1] Osoianu Tudor. Vidaicu Mihaela. Reţinerea persoanei de către poliţie. Concluziile unei cercetări. Editura „Cartier Juridic". Chişinău. 2015. p.30.

[2] Osoianu Tudor. Ostavciuc Dinu. Controlul judiciar al urmăririi penale. Editura „Cartea Militară". Chişinău. 2021, p.108-119.

[3] Hotărârea CtEDO, Brogan şi alţii c. Regatului Unit, din 29.11.1988 (§.65), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57450 [accesată - 15.09.2022].

bănuit de comiterea unei infracţiuni riscurile: 1) sustragerii lui de la judecată; 2) afectării înfăptuirii justiţiei; 3) comiterii altor infracţiuni; 4) producerii de dezordini publice. Aceste motive nu trebuie cumulate, fiind suficientă existenţa unui singur motiv pentru aplicarea arestului preventiv. Riscurile trebuie demonstrate prin probe bazate pe fapte (§§ 73, 93, 94)."[4]

Analiza normelor procesuale interne denotă că acestea corespund în mare parte nu doar actelor internaţionale, dar şi prevederilor Directivei 2013/48/UE a Parlamentului European şi a Consiliului din 22 octombrie 2013 privind dreptul de a avea acces la un avocat în cadrul procedurilor penale şi al procedurilor privind mandatul european de arestare, precum şi dreptul ca o persoană terţă să fie informată în urma privării de libertate şi dreptul de a comunica cu persoane terţe şi cu autorităţi consulare în timpul privării de libertate. Cu referire la prevederile art. 166 alin. (1) pct. 3) CPP, considerăm că textul său conţine o tautologie juridică, din care motiv propunem excluderea textului „*ori în unitatea ei de transport*", deoarece este indicat domiciliul persoanei. Iar potrivit art. 6 pct. 11) CPP, precum şi a jurisprudenţei Curţii Constituţionale şi a CtEDO, unitatea de transport (automobilul) se consideră domiciliu.

Totodată, art. 166 alin. (3) CPP stabileşte şi alte temeiuri rezonabile, care presupun că bănuitul:

1) Se va sustrage de la urmărirea penală. Temeiul în cauză trebuie probat. De multe ori organul de urmărire penală sau procurorul indică formal acest temei, adică iluzoriu. Legea impune motivarea actelor procesuale (de exemplu, art. 308 alin. (6) CPP, stabileşte că „*Procurorul este obligat să motiveze bănuiala rezonabilă şi temeiurile de aplicare a arestării preventive. Omiterea unei asemenea obligaţii constituie temei de respingere a demersului*"), inclusiv prin probarea temeiurilor, iar în caz contrar legea prevede şi sancţiuni procesuale. Drept argument de motivare a acestui temei va servi datele sau documentele, care demonstrează că persoana se va sustrage de la urmărirea penală (de exemplu, procurarea biletelor de avion, rezervarea hotelelor peste hotare, prezenţa imobilelor sau afacerii etc.). Totodată, severitatea sancţiunii poate justifica aplicarea acestui temei.[5]

[4] HCC nr.15 din 28. 05.2020 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 191 alin. (2) din Codul de procedură penală (liberarea provizorie sub control judiciar [2]) (pct.50).

[5] Alte argumente sunt indicate şi explicate în pct. 8) din Hotărârea Plenului Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Mold-ova nr. 01 din 15.04.2015 despre

Regula de bază, stabilită de normele procesuale penale, este că reţinerea se aplică doar în cazul în care este pornită urmărirea penală (art. 55 alin. (4), art. 165, art. 166, art. 274 alin. (1), art. 279 ale CPP). Există o singură excepţie de la regula generală, prevăzută la art. 166 alin. (4) CPP, care constă în faptul că reţinerea poate fi aplicată până la înregistrarea infracţiunii. Această regulă se aplică doar în privinţa persoanei mature (care a atins în momentul comiterii faptei infracţionale vârsta de 18 ani). Această normă de excepţie reglementează că înregistrarea acestei infracţiuni, de care este bănuită persoana matură, trebuie să aibă loc imediat, dar nu mai târziu de 3 ore de la momentul când persoana matură este adusă la organul de urmărire penală. În caz contrar, persoana matură se va elibera, cu excepţia când persoana a fost reţinută de comandanţii de nave şi aeronave în calitatea lor de organe de constatare (transmiterea persoanei reţinute are loc atunci când nava a ancorat sau aeronava a aterizat).

Analiza art. 166 alin. (4) CPP denotă că reţinerea persoanei mature are loc în cazurile de delict flagrant. Totuşi, după noi, norma respectivă urmează a fi modificată şi completată, astfel încât să fie exclus cuvântul „*mature*". Prin urmare, atunci când o persoană va comite o faptă infracţională şi va fi prinsă în flagrant delict, având temeiurile legale de reţinere, organele judiciare competente să poată aplica această măsură de constrângere şi în privinţa minorului, care va fi subiect al infracţiunii date. Or, actuala normă lipseşte organul de urmărire penală şi procurorul de a reţine minorii până la înregistrarea infracţiunii (în flagrant delict), chiar dacă aceştia au comis infracţiuni grave, deosebit de grave sau excepţional de grave (de exemplu, un omor). În plus, fiind comisă o infracţiune în flagrant delict, organul de urmărire penală este obligat să efectueze acţiuni procesuale în vederea administrării probelor, inclusiv percheziţie corporală, audiere şi altele (inclusiv şi cele cu participarea minorului).

Termenul de reţinere a minorului – subiect al infracţiunii (14-18 ani, în dependenţă de gravitatea faptei comise) - nu poate depăşi 24 de ore din momentul privării lui de libertate (reţinerea *de facto*).

Un aspect important este că atunci când au decăzut temeiurile reţinerii persoanei, aceasta trebuie eliberată imediat, fără a se aştepta curgerea limitei maxime pentru această măsură de constrângere. De exemplu, persoana, fiind prinsă în flagrant de-

aplicarea de către instanţele judecătoreşti a unor prevederi ale legislaţiei de procedură penală privind arestarea preventivă şi arestarea la domiciliu.

lict, este reţinută de organul de urmărire penală, având mai multe temeiuri, inclusiv plângerea şi declaraţiile victimei. Peste 36 de ore de la reţinere victima îşi retrage plângerea în temeiul art. 275 pct. 6), 276 CPP. Persoana trebuie eliberată imediat, fără a aştepta curgerea termenului de 72 de ore. Un alt exemplu este atunci când după reţinere se constată că nu există elementele componenţei de infracţiune, fie există o decizie definitivă cu privire la fapta pentru care persoana este reţinută etc. Anume din aceste situaţii legea procesuală penală a stabilit că, „*Perioada de reţinere nu trebuie să fie mai mare decât strictul necesar pentru deţinerea acesteia*" (art. 166 alin. (5) CPP).

Pot apărea probleme atunci când decăderea temeiurilor au loc în afara orelor de muncă, fie există o ordonanţă a procurorului de eliberare a persoanei reţinute, care trebuie pusă în aplicare imediat, dar persoana se află în detenţie, unde este un anumit regim de muncă, iar deciziile nu le poate lua un simplu lucrător. Apare întrebarea: cum procedăm în aceste cazuri? Răspuns am găsit în jurisprudenţa CtEDO.

Art. 166 alin. (7) CPP stabileşte că procurorul poate elibera persoana până la expirarea termenului prevăzut la art. 308 alin. (12) CPP. Propunem modificarea şi completarea normei respective, deoarece nu este clar care norme se au în vedere. Or, art. 308 CPP conţine doar 10 alineate. De asemenea, considerăm că legislatorul poate a avut în vedere art. 308 alin. (3) CPP, adică termenul de depunere a demersului cu privire la aplicarea arestului preventiv. Cu toate acestea, se impune imperativ modificarea şi completarea textului art. 308 alin. (12).

Este de menţionat că persoana nu poate fi reţinută repetat pentru aceleaşi temeiuri (art. 174 alin. (2) CPP). Propunem modificarea şi completarea acestei norme procesuale, deoarece, după noi, aceasta poate fi interpretată ambiguu. Or, persoana eliberată poate fi reţinută pentru aceleaşi temeiuri (menţionate la art. 166 CPP), însă pentru bănuiala rezonabilă de comitere a altei infracţiunii, alta decât cea pentru care a fost reţinută şi ulterior eliberată. Astfel, intervenţia legislativă în art. 174 alin. (2) CPP se impune, întrucât să reglementeze nu doar aceleaşi temeiuri, dar şi pentru aceeaşi faptă.

Art. 167 CPP reglementează procedura reţinerii persoanei. După noi, legislaţia procesuală penală acordă suficiente garanţii pentru persoanele reţinute. Totuşi, suntem de părerea că persoanei reţinute nu trebuie doar să-i fie înmânată copia informaţiei

cu privire la drepturile sale, ci, în mod obligatoriu, trebuie să i se explice în mod concret, într-o limbă accesibilă şi înţeleasă aceste drepturi. De aceea, propunem modificarea şi completarea art. 167 alin. (1) CPP, astfel încât după textul „*totodată ei i se înmânează în scris informaţia despre drepturile prevăzute la art. 64*", să se introducă textul „*şi i se explică aceste drepturi într-o limbă accesibilă şi înţeleasă*".

În practică se întâlnesc cazuri când organul de urmărire penală nu indică în procesul-verbal temeiurile reţinerii, limitându-se doar la faptul că persoana este bănuită de infracţiunea pentru care este reţinută. Acest fapt este unul neadmisibil, or, în caz contrar, procesul-verbal poate fi anulat, iar reţinerea se va considera ilegală.

În mod obligatoriu, procesul-verbal privind reţinerea persoanei trebuie să cuprindă toate datele indicate în art. 167 alin. (1) CPP, implicit locul, anul, luna, ziua şi ora reţinerii (de facto), data, ora, anul şi locul întocmirii procesului-verbal etc.

Potrivit jurisprudenţei CtEDO, reţinerea ca formă de privare de libertate începe atunci când persoana este efectiv somată să cedeze libertatea sa de mişcare şi nu se rezumă la noţiunea clasică de arest ori detenţie. Astfel, scopul protecţiei, prevăzută în art. 5 CEDO, depăşeşte simpla privare de libertate în sensul clasic al cuvântului şi nu acoperă exclusiv privarea fizică de libertate prin detenţie (Creangă c. României, Hot. 15. 06. 2010, §. 92[1]; Engel şi alţii c. Olandei, Hot. 08. 07. 1976; §.58[2]).

Despre fiecare caz de reţinere a unei persoane bănuite de săvârşirea unei infracţiuni organul de urmărire penală, în termen de până la 3 ore de la momentul privării ei de libertate, întocmeşte un proces-verbal de reţinere, în care sunt indicate temeiurile, motivele, locul, anul, luna, ziua şi ora reţinerii, fapta săvârşită de persoana respectivă, rezultatele percheziţiei corporale a persoanei reţinute, precum şi data şi ora întocmirii procesului-verbal.

Procesul-verbal este adus la cunoştinţă persoanei reţinute, totodată i se înmânează, în scris, o informaţie privind drepturile prevăzute în art. 64 CPP, inclusiv dreptul de a tăcea, de a nu mărturisi împotriva sa, de a da explicaţii care se includ în procesul-verbal, de a beneficia de asistenţa unui apărător şi de a face declaraţii în prezenţa acestuia, fapt care se menţionează în procesul-verbal. Procesul-verbal de reţinere este semnat de persoana

[1] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-109226 [accesată – 24.11.2023].
[2] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57479 [accesată – 24.11.2023].

care l-a întocmit şi de persoana reţinută. Până la 6 ore de la întocmirea procesului-verbal, persoana care l-a întocmit prezintă procurorului o comunicare în scris privitor la reţinere. Motivele reţinerii imediat sunt aduse la cunoştinţă persoanei reţinute, numai în prezenţa unui apărător ales sau numit din oficiu.

„Procesul-verbal de reţinere a bănuitului, învinuitului, perfectat în modul stabilit, este un important document procesual, care reprezintă nu numai temei juridic pentru plasarea reţinutului şi deţinerea lui în izolatorul de detenţie preventivă, ci şi ca probă pe cauza cercetată”[3].

Suntem de acord cu această constatare, deoarece în procesul-verbal de reţinere sunt indicate mai multe circumstanţe de fapt, care au importanţă pentru soluționarea dosarului penal, de ex., locul şi timpul reţinerii, descrierea ţinutei vestimentare, rezultatele percheziţiei corporale a persoanei reţinute etc.[4]. De asemenea, procesul- verbal de reţinere poate constitui dovada informării reţinutului despre drepturile sale şi asigurării acestora[5].

În mod obligatoriu în procesul-verbal se indică temeiurile, motivele, locul, anul, luna, ziua şi ora reţinerii, starea fizică a persoanei reţinute, plângerile referitoare la starea sănătăţii sale, în ce este îmbrăcată (descrierea ţinutei vestimentare), explicaţii, obiecţii, cereri ale persoanei reţinute, cererea de a avea acces la un examen medical, inclusiv pe cont propriu, fapta săvârşită de persoana respectivă, rezultatele percheziţiei corporale a persoanei reţinute, precum şi data şi ora întocmirii procesului-verbal.

În procesul-verbal urmează să se indice concret ora reţinerii *de facto* şi cea a întocmirii procesului-verbal, imediat se va înmâna în copie persoanei reţinute, despre care fapt se va face menţiune în procesul-verbal de reţinere, atestată de asemenea prin semnăturile participanţilor. De asemenea, procesul-verbal de reţinere, va conţine, pe lângă celelalte atribute, informaţii cu privire la aplicarea în procesul reţinerii a forţei fizice, a mijloacelor speciale sau a armei de foc, caracterul şi localizarea leziunilor corporale cauzate reţinutului în procesul reţinerii, cererile şi obiecţiile formulate de către persoana reţinută odată cu aducerea la cunoştinţă a procesului-verbal de reţinere.

---

[3] Valeriu Batîr. Reţinerea bănuitului, învinuitului. În: Buletinul Informativ al Procuraturii Republicii Moldova. nr.9. p.9, disponibilă: http://www.procuratura.md/file/buletin9.pdf [accesată – 24.11.2023].

[4] Art.167 alin. (1) CPP.

[5] Art.167 alin. (1) CPP.

În Hotărârea Ipati c. Moldovei din 05.02.2013[1], CtEDO a menţionat că reclamantul, Gheorghe Ipati, la 22 septembrie 2006 a fost arestat sub suspiciunea de jaf şi a fost dus la Comisariatul de poliţie sectorul Centru din Chişinău. El a fost sănătos şi nu au avut nicio leziune. Potrivit reclamantului, el a fost bătut în drum spre poliţie pentru a-l determina să „mărturisească" o crimă pe care nu a comis-o.

Lipsirea ilegală de libertate, neglijarea vădită a procedurii de reţinere şi a drepturilor bănuitului reţinut sunt constatate în decizii definitive şi irevocabile ale instanţelor naţionale, dat fiind faptul că în procesul verbal de reţinere sunt consemnate informaţii denaturate[2].

Procesele-verbale de reţinere trebuie să conţină informaţii complete privind temeiurile reţinerii persoanelor suspecte de comiterea infracţiunii[3]. Nu este corect a indica în procesul-verbal de reţinere doar dispoziţiile articolelor CPP, fără a confirma, în mod obligatoriu, prin date faptice probate corespunzător că persoana ar putea să se ascundă de la organul de urmărire penală sau instanţă, să împiedice stabilirea adevărului în procesul penal ori să săvârşească alte infracţiuni.

În cauza Leva c. Moldovei (Hot. CtEDO 15.12.2009, §.52-55), reclamantul a fost reţinut pe motiv că un martor îl arată pe el, deşi astfel de declaraţii nu existau în dosar. În acest caz CtEDO nu a tolerat argumentele Guvernului, care a motivat neindicarea numelui martorilor, deoarece în procesul-verbal de reţinere nu era loc suficient pentru atare informaţie[4].

CtEDO a reiterat în cauza Cristina Boicenco c. Moldovei[5] (Hot. 27.09.2011, §. 43) faptul că detenţia ilegală a unei persoane reprezintă o negare totală a garanţiilor fundamentale prevăzute de articolul 5 CEDO şi o violare extrem de gravă a acestei prevederi. *„Neînregistrarea unor date, cum ar fi data şi ora reţinerii, locul detenţiei, numele persoanei deţinute şi motivele detenţiei, precum şi identitatea persoanei oficiale responsabile reprezintă*

---

[1] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-127833 [accesată – 24.11.2023].

[2] A se vedea: DCP CSJ din 25.06.2014, dos. nr. 1ra-1092/14, disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal. php?id=2660 [accesată – 24.11.2023].

[3] Prevăzute în art.166 alin. (1) şi (2) CPP.

[4] Disponibilă: http://justice.md/file/CEDO_judgments/moldova/leva%20%28ro%29.pdf [accesată – 24.11.2023]. A se vedea şi Hotărârea CtEDO Anguelova c. Bulgariei din 13.06.2002, §.154, disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60505 [accesată – 20.11.2024].

[5] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-124080 [accesată – 20.11.2024].

o încălcare a cerinţelor privind legalitatea detenţiei şi a însuşi scopului art. 5 CEDO (*Kurt c. Turciei,* hot. din 25.05. 1998, §. 125, şi *Çakıcı c. Turciei*, hot. nr. 23657/94, §.§. 104 şi 105, CEDH 1999-IV)".

CtEDO evidenţiază, în special, că reţinerea nerecunoscută a unei persoane este o negare completă a garanţiilor prevăzute în baza art. 5 din Convenţie şi o încălcare extrem de gravă a acestei dispoziţii. După asumarea controlului asupra unei persoane, autorităţile au obligaţia de a oferi informaţii cu privire la locul aflării acesteia (Hot. CtEDO El-Masri c. fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei [MC], din 13. 12. 2012, §. 233).[6]

În cauza D. c. Moldovei (Hotărârea CtEDO 08.12.2020, §. 70, 71)[7] Guvernul a admis că nu a fost găsită vreo menţiune cu privire la detenţia reclamantei în niciunul dintre dosarele oficiale de arestare. Cu toate acestea, după cum a fost stabilit în paragraful supra, instanţele naţionale au confirmat, în cele din urmă, că reclamanta fusese reţinută şi adusă la comisariatul de poliţie Buiucani în noaptea de 7 spre 8 aprilie 2009. Este clar că reclamanta a fost reţinută timp de câteva ore (aproximativ 4 ore, conform §. 8-12) de către agenţii Statului şi apoi eliberată, fără ca reţinerea să fi fost înregistrată. Astfel, ea a fost supusă unei detenţii nerecunoscute, fiind încălcat în mod clar art. 5 din Convenţie.

Înregistrarea video a reţinerii, despre care se face menţiune în procesul-verbal şi care se anexează la procesul-verbal, ar putea să fortifice probatoriul şi ar putea să constituie un mijloc de garanţie că poliţiştii antrenaţi în reţinerea fizică au acţionat în condiţiile legii, însă nu trebuie agreată mediatizarea acestor înregistrări[8].

Legea procesual-penală acordă dreptul de a reţine persoana bănuită nu numai organelor de urmărire penală, dar şi oricărui cetăţean de rând. Potrivit art. 168 CPP, oricine este în drept să prindă şi să aducă forţat la poliţie sau la o altă autoritate publică persoana prinsă asupra faptului săvârşirii unei infracţiuni sau care a încercat a se ascunde ori a fugi imediat după săvârşirea infracţiunii.

Persoana prinsă în aceste condiţii poate fi legată, în cazul în

[6] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-115621 [accesată – 20.11.2024].

[7] Disponibilă: http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2021/03/d.-v.-mda-rom.pdf [accesată – 20.11.2024].

[8] *„...98. CtEDO observă că părţile sunt de acord în ceea ce priveşte faptul că înregistrarea arestării reclamantului, precum şi divulgarea imaginilor cu acesta, au fost făcute de direcţia informare a Ministerului de Interne. Având în vedere toate circumstanţele speţei, CtEDO consideră că înregistrarea şi*

care opune rezistenţă reţinerii. Dacă sunt temeiuri de a presupune că persoana prinsă are asupra sa armă ori alte obiecte periculoase sau obiecte care prezintă interes pentru cauza penală, persoana care a prins-o poate lua forţat obiectele respective, pentru a le transmite organului de urmărire penală. Persoana prinsă şi adusă în faţa organului de urmărire penală este reţinută conform prevederilor art.166 CPP sau, după caz, eliberată.

Legea procesual-penală, în art. 173 CPP, prevede obligaţia persoanei care a întocmit procesul-verbal de reţinere, imediat, dar nu mai târziu de 6 ore, să ofere posibilitate persoanei reţinute a anunţa una dintre rudele apropiate sau o altă persoană, la propunerea reţinutului, despre locul deţinerii. În cazul în care persoana reţinută este cetăţean al unui alt stat, despre reţinere este informată, în termenul menţionat, ambasada sau consulatul acestui stat, dacă persoana reţinută o cere. Dacă persoana reţinută este militar, în termen de cel mult 6 ore, este informată unitatea militară, în care ea îşi îndeplineşte serviciul militar, sau centrul militar unde este la evidenţă. În cazuri excepţionale, dacă aceasta o cere caracterul deosebit al cauzei, cu consimţământul judecătorului de instrucţie, înştiinţarea privind reţinerea poate fi efectuată în termen

divulgarea acestor imagini au fost efectuate fără acordul reclamantului. Astfel, apreciază că absenţa unei opoziţii exprese din partea acestuia din urmă nu poate să afecteze concluzia CtEDO. În opinia sa, în speţă era vorba despre o ingerinţă în exercitarea de către reclamant a dreptului său la imagine, drept care face parte integrantă din noţiunea de viaţă privată (a se vedea, de exemplu, Von Hannover c. Germaniei, nr. 59320/00, pct.50, CEDO 2004-VI). 99. În temeiul art. 8 § 2 CEDO convenţie, pentru a fi justificată, o astfel de ingerinţă trebuie să fie în primul rând „prevăzută de lege". Pe baza informaţiilor de care dispune, CtEDO apreciază că acest aspect nu era reglementat de o „lege" care să îndeplinească criteriile stabilite prin jurisprudenţa sa, ci că era vorba mai degrabă despre o practică a organelor Ministerului de Interne, specifică operaţiunilor care prezentau un interes deosebit pentru public şi mass-media. Hot. Slavov şi alţii c. Bulgariei (nr. 58500/10, pct. 37, 10.10. 2015) oferă un alt exemplu al acestei practici. De asemenea, CtEDO observă că C. proc. pen. bulgar prevede posibilitatea efectuării unor înregistrări video în cadrul procesului penal, atunci când este vorba despre strângerea probelor, de exemplu în cadrul cercetării la faţa locului al unei percheziţii sau al unui interogatoriu (supra, pct. 54). Or, în speţă, nu au fost înregistrate video şi divulgate actele de urmărire penală efectuate în locaţia unde a fost arestat reclamantul, ci însăşi arestarea persoanei în cauză. Prin urmare, nu s-a demonstrat în faţa CtEDO faptul că ingerinţa în cauză era prevăzută de lege. 100. Această constatare îi este suficientă curţii pentru a stabili că, în speţă, a fost încălcat art. 8 din Convenţie în ceea ce priveşte mediatizarea arestării reclamantului". (Hotărârea CtEDO Popovi c. Bulgariei din 09.06.2016, disponibilă - http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-178813 [accesată – 20.11.2024].

care nu va depăşi 72 de ore de la reţinere, cu excepţia cazului în care persoana reţinută este minoră. În cazul în care, în urma reţinerii persoanei, rămân fără supraveghere minori sau alte persoane pe care le are la întreţinere ori bunurile acesteia, organul de urmărire penală este obligat să ia măsurile prevăzute în art. 189 CPP.

Concluzii. Analiza normelor procesuale interne denotă că acestea corespund, în mare parte, nu doar actelor internaţionale, dar şi prevederilor Directivei 2013/48/UE a Parlamentului European şi a Consiliului din 22 octombrie 2013 privind dreptul de a avea acces la un avocat în cadrul procedurilor penale şi al procedurilor privind mandatul european de arestare, precum şi dreptul ca o persoană terţă să fie informată în urma privării de libertate şi dreptul de a comunica cu persoane terţe şi cu autorităţi consulare în timpul privării de libertate.

Nu există o explicaţie plaizibilă de ce, conform prevederilor art. 166 alin. 4) CPP, în cazurile de *delict flagrant* nu pot fi reţinuţi minorii până la înregistrarea infracţiunii, chiar dacă aceştia sunt bănuiţi că au comis infracţiuni grave, deosebit de grave sau excepţional de grave.

Prevederile articolului 174 alin. (2) CPP privind reţinerea repetată a persoanei nu sunt suficient de clare, nefiind precizată interdicţia reţinerii aceleiaşi persoane a doua oară pentru aceeaşi faptă.

3.2. Respectarea drepturilor învinuitului în cadrul procedurilor de aplicare, prelungire şi contestare a arestului preventiv şi a arestului la domiciliu

„Privarea de libertate este un act la fel de grav, indiferent când se produce, în faza de urmărire penală sau în cursul judecării cauzei şi, deci, nu trebuie să existe niciun element de diferenţiere de tratament în funcţie de faza în care se găseşte procesul penal.”[1]

„Autorităţile au obligaţia pozitivă de a căuta soluţia de nondetenţie în situaţii când persoana este acuzată de comiterea unei fapte ce se încadrează în prevederile Codului penal. Aceasta, deoarece, pe lângă faptul că arestul afectează însăşi libertatea persoanei ca o fiinţă raţională, sunt un şir de alte consecinţe care pot lăsa o anumită amprentă pentru toată perioada vieţii. Consecinţele sunt legate de riscurile privind pierderea locului de muncă

[1] Neagu Ion. Tratat de procedură penală. Bucureşti: Ed. PRO. 1997. p.332

sau falimentarea afacerii, de greutăţile financiare cu care se confruntă familiile persoanelor deţinute, precum şi de cele suportate de familie din cauza separării îndelungate."[1]

„Constatând insuficienţa altor măsuri preventive neprivative de libertate pentru înlăturarea riscurilor prevăzute la art. 176 alin. (1) CPP şi necesitatea aplicării faţă de învinuit a măsurii arestării preventive, arestării la domiciliu ori de a prelungi durata ţinerii sub arest, procurorul înaintează în instanţa judecătorească un demers, respectând competenţa teritorială."[2]

„(...) pentru a fi limitată deteriorarea libertăţii individului, dar şi pentru a se asigura cele mai bune mijloace de siguranţă a societăţii, numai un judecător (magistrat independent şi imparţial) trebuie să aibă autoritatea de a plasa o persoană aflată în arest preventiv sau arest la domiciliu, atunci când nu există nicio altă altenativă faţă de această măsură."[3]

În cauza CtEDO, Pantea c. României, *„Curtea relevă, în primul rând, că, în cauză, procurorul D.F. de la Parchetul de pe lângă Tribunalul Bihor a intervenit iniţial în stadiul de cercetare penală, analizând dacă există indicii temeinice că reclamantul a săvârşit o infracţiune, etapă finalizată prin dispunerea începerii urmăririi penale şi prin luarea măsurii arestării preventive. Ulterior procurorul a instrumentat cauza, în calitate de organ de urmărire penală, etapă finalizată prin punerea în mişcare a acţiunii penale împotriva reclamantului şi trimiterea acestuia în judecată. Procurorul nu a reprezentat, în speţă, Ministerul Public în procedura în faţa instanţei judecătoreşti, deşi ar fi putut să o facă, căci nicio dispoziţie legală în materia organizării judiciare nu o interzicea în mod expres*."[4]

[1] Dolea Igor. Ghid privind alternativele la arestarea preventive, elaborat cu suportul financiar al proiectului Consiliului Europei. Consolidarea sistemului de justiţie penală bazat pe respectarea drepturilor omului în Republica Moldova", care face parte din Planul de Acţiuni al Consiliului Europei pentru Republica Moldova 2021-2024, Institutul de Reforme Penale. p.9-10.

[2] A se vedea: HP CSJ nr. 1 din 15. 04. 2013 Despre aplicarea de către instanţele judecătoreşti a unor prevederi ale legislaţiei de procedură penală privind arestarea preventivă şi arestarea la domiciliu (pct.1.4). Aplicarea arestului de către o instanţă necompetentă încalcă prevederile art.5 §.4 CEDO (a se vedea, spre exemplu, şi cauza Hermeziu c. României, Hotărârea CtEDO din 17 04.2012, disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-110455,[accesată – 20.11.2024].

[3] Oncescu I. I. Cătălin Ionuţ. Instituţia judecătorului de drepturi şi libertăţi. Teză de doctor în drept. Bucureşti.p.114

[4] Hotărârea CtEDO Pantea c. României, din 03.06.2003 (§.237), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122720 [accesată: 05.10.2022].

„Având în vedere cele expuse anterior, Curtea concluzionează că procurorul care a dispus arestarea preventivă a reclamantului nu era un „magistrat", în sensul articolului 5 alineat 3 din Convenţie, în consecinţă, urmează a se verifica dacă legalitatea măsurii arestării preventive a fost supusă controlului judecătoresc şi dacă acesta a intervenit „de îndată" („aussitot"), în sensul aceleiaşi dispoziţii din Convenţie."[5]

În demersul procurorului se indică fapta care face obiectul învinuirii, prevederile legale în care aceasta se încadrează şi pedeapsa prevăzută de lege pentru infracţiunea săvârşită, circumstanţele, însoţite de probe pertinente, din care rezultă *bănuiala rezonabilă* că învinuitul a săvârşit fapta, circumstanţele care justifică insuficienţa altor măsuri preventive, motivele, temeiurile şi necesitatea de aplicare a arestării preventive sau a arestării la domiciliu potrivit condiţiilor şi criteriilor stabilite în art.art. 176, 185 şi 186 CPP, argumentele, circumstanţele de fapt şi lista probelor în susţinerea demersului.

La demers se anexează toate materialele şi probele care confirmă insuficienţa altor măsuri preventive, temeiurile de aplicare a arestării preventive şi a arestării la domiciliu.

CtEDO *„consideră că dispunerea detenţiei unei persoane doar în baza demersului procurorului şi în absenţa altor materiale în sprijinul acestuia este contrară exigenţelor articolului 5 § 3 al Convenţiei."*[6]

Conform art. 68 alin. (2) pct. 3) CPP, apărătorul are dreptul să ia cunoştinţă de materialele şi probele prezentate de procuror împreună cu demersul sau recursul său cu privire la aplicarea, prelungirea, revocarea, înlocuirea măsurii procesuale de constrângere, înainte de a fi transmise judecătorului de instrucţie sau instanţei de judecată. Neacordarea acestui acces reprezintă o violare a art. 5 par. 4 CEDO.[7]

„În jurisprudenţa sa, Curtea Europeană a reiterat că o instanţă judecătorească, la examinarea legalităţii arestării preventive, trebuie să asigure toate garanţiile unei proceduri judiciare. Procedurile trebuie să fie contradictorie şi să asigure

[5] Hotărârea CtEDO Pantea c. României, din 03.06.2003 (§.237).

[6] Hotărârea CtEDO Feraru c. Moldovei din 24.05.2012, (§.65), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-124567[accesată – 20.11.2024].

[7] A se vedea: Hotărârea CtEDO Ţurcan şi Ţurcan c. Moldovei, 23.10.2007, (§.55-64), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-82919; Hot. CtEDO Muşuc c. Moldovei, 06.10.2007, (§.49-56), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-83081. [accesate – 21.11.2023].

întotdeauna „egalitatea armelor" între părți."[1]

„Astfel, Curtea Europeană a relevat că, având în vedere impactul dramatic al privării de libertate asupra drepturilor fundamentale ale persoanei în cauză, în circumstanțele unei investigații în derulare, procedurile desfășurate în temeiul articolului 5 § 4 al Convenției trebuie, în principiu, să întrunească în cea mai mare măsură posibilă cerințele de bază ale unui proces echitabil (cauza Shishkov v. Bulgaria*, hotărârea din 9 ianuarie 2003, §77)."*[2]

Înainte de a fi depuse la judecătorul de instrucție, demersul cu privire la aplicarea sau prelungirea măsurii arestării preventive sau a arestării la domiciliu, împreună cu toate materialele și probele anexate la acesta, care confirmă sau infirmă temeiurile de aplicare sau prelungire a măsurii, se prezintă în prealabil învinuitului ori avocatului său.

În privința accesului la materialele dosarului, CtEDO notează în cauza Muradu c. Moldovei, că Guvernul nu a contestat afirmația reclamantului, potrivit căreia, înainte de adoptarea încheierii din 9 aprilie 2009, el nu văzuse materialele referitoare la demersul procurorului cu privire la arestul său. Astfel, el a fost lipsit de posibilitatea de a-și pregăti apărarea și de a prezenta judecătorului de instrucție argumente împotriva detenției sale. Faptul că avocatul său a reușit ulterior să obțină copii de pe acele materiale nu schimbă faptul că, la data adoptării deciziei cu privire la arestul său, el nu a avut acces la materialele relevante.[3]

CC a menționat că, *„probele sau informațiile care justifică aplicarea arestului sunt cuprinse în actele procedurale care însoțesc demersul procurorului, și ele trebuie depuse la dosar, cu acces pentru parte, chiar și cu riscul dezvăluirii unor aspecte pe care procurorul le dorea încă secrete."*[4]

Faptul că învinuitul și avocatul au primit copia demersului și materialele anexate se confirmă prin semnăturile lor, indicând data și ora, pe demersul adresat judecătorului de instrucție.

---

[1] HCC nr. 40 din 21.12.2017 privind excepția de neconstituționalitate a articolelor 232 alin. (2) și 308 alin. (4) CPP al Republicii Moldova (termenul depunerii demersului privind prelungirea arestului) (pct.59).

[2] HCC nr. 40 din 21.12.2017 (pct.60).

[3] Hotărârea CtEDO Muradu c. Moldovei din 19.01.2021 (§.85), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-207410 [accesată – 21.11.2023].

[4] DCC nr. 1 din 19.01.2017 de inadmisibilitate a sesizării nr. 2g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a prevederilor art. 308 alin. (1) și alin. (2) CPP (aplicarea arestului preventiv) (pct.21).

În cazul în care învinuitul refuză sau dacă avocatul se află în imposibilitate să ia cunoştinţă de demers, de materialele şi probele anexate la acesta, procurorul consemnează acest fapt şi transmite neîntârziat demersul, materialele şi probele anexate la acesta judecătorului de instrucţie, care, la solicitarea învinuitului ori a avocatului său, le va oferi acestora suficient timp pentru a lua cunoştinţă de conţinutul lor înainte de începerea şedinţei.

Textul art. 308 alin. (2) CPP prevede în mod alternativ înmânarea demersului de aplicare ori de prelungiere a arestului preventiv învinuitului *sau* avocatului său. Intrpretarea *stricto senso* a acestor dispoziţii, constatată în practică, permite procurorului să poarte discuţii neformale cu învinuitul în lipsa avocatului, însoţite uneori de îndemnuri şi presuni de a fi cooperant cu organele de urmărire penală. Prevedrile în discuţie nu coraborează cu dispoziţiile art. 68 alin. (1) pct. 2) CPP, care impun, în conformitate cu cele din art. 66 alin. (2) pct. 12 CPP şi 69 alin. (1) pct. 7) CPP, asistarea învinuitului de către avocat în caz de antrenare a primului în realizarea acţiunilor procesual-penale. Există situaţii în care învinuitul, deţinut în stare de arest, este în imposibilitate a transmite apărătorului său demersul înmânat de procuror, dacă din motive obiective sau subiective nu sunt posibile întrevederi până la şedinţa de examinare a demersului în ordinea prevăzută de art. 308 CPP. Este important, în opinia CC, ca demersul şi materialele anexate să fie puse la dispoziţie din timp pentru a permite exercitarea efectivă a dreptului de a contesta legalitatea arestării solicitate.[5] Învinuitul care a primit din timp demersul evident se poate pregăti independent pentru a opta în defavoarea detenţiei sale. O apărare eficientă, evident, este posibilă numai prin intervenţia apărătorului, care acordă asistenţă juridică calificată în condiţiile legii.

CC a ţinut cont de acest deziderat, reţinând că *„(...) în conformitate cu prevederile art. 308 alin. (2) din Codul de procedură penală, procurorul este obligat să prezinte* ***avocatului*** (s.a.) *demersul cu privire la prelungirea măsurii arestării, împreună cu toate materialele şi probele anexate la acesta, care confirmă sau infirmă temeiurile de prelungire a măsurii,* ***înainte de a fi depus în instanţa de judecată***.” (s.a.) [6]

Raţionamentele expuse ne justifică de a propune *de lege ferenda*: completarea art. 308 alin. (3) CPP cu prevederi referitor

[5] HCC nr. 40 din 21.12.2017 (pct.63).
[6] HCC nr. 40 din 21.12.2017 (pct.71)

la soluţia de respingere a demersului privind arestarea preventivă şi prelungirea acestei măsuri urmează şi în cazul când procurorul nu va face dovada înmânării apărătorului şi/învinuitului o copie a demersului cu anexe sau a refuzului de a le primi în condiţiile art. 308 alin. (2) CPP.

Demersul de arestare se depune la judecătorul de instrucţie cu cel puţin 24 de ore până la expirarea termenului de reţinere, iar în cazul minorului – cu cel puţin de 5 ore până la expirarea termenului de reţinere. Demersul de prelungire a arestării se depune cu cel puţin 5 zile[1] până la expirarea termenului de arestare.[2] Depunerea demersului în instanţa de judecată se certifică prin menţionarea pe prima pagină a demersului a orei şi datei primirii demersului în instanţă.

CC „a reţinut că regula instituită la art. 232 alin. (2) din Codul de procedură penală, potrivit căreia actele procurorului se consideră ca depuse în termen la data la care au fost trecute în registrul de ieşire, nu poate fi raportată la demersurile pentru care legea stabileşte procurorului termene imperative de depunere în instanţa de judecată. În aceste situaţii termenul urmează a fi calculat ***de la data înregistrării actului în instanţa de judecată***.”[3]

Având în vedere constatările CC în Hotărârea nr. 40 din 21. 12. 2017, considerăm oportună modificarea art. 232 alin. (2) CPP în sensul de a reglementa în mod expres că demersului de aplicare a arestării preventive, arestării la domiciliu şi de prelungire a

---

[1] „(...) *instituirea acestor reglementări au drept scop acordarea unui interval de timp suficient pentru ca demersul cu privire la prelungirea duratei arestării învinuitului să fie soluţionat cu respectarea dreptului la apărare şi garantarea libertăţii individuale a învinuitului reţinut*.” DCC nr.22 din 10.03.2017 de inadmisibilitate a sesizării nr. 23g/2017 privind excepţia de neconstituţionalitate a art. 308 alin. (2), (4) şi (6) CPP al Republicii Moldova (examinarea demersurilor privind prelungirea duratei arestării) (pct.24).

[2] HCC nr. 40 din 21.12.2017 (pct.70) „ ...*Prin urmare, având în vedere cele menţionate, Curtea relevă că acest termen are natura juridică a unui* ***termen peremptoriu,*** *nerespectarea căruia atrage consecinţele prevăzute de art. 230 alin. (2) din Codul de procedură penală, şi anume pierderea dreptului procesual şi nulitatea actului efectuat peste termen. De altfel, însăşi Curtea Europeană a statuat în cauza Ialamov v. Republica Moldova (hotărârea din 12 decembrie 2017) că acceptarea demersului procurorului de prelungire a arestului preventiv prezentat judecătorului de instrucţie cu două zile până la expirarea termenului de arestare a fost contrară legislaţiei naţionale. În consecinţă, prelungirea duratei arestării a fost constatată de Curtea Europeană ca ilegală, fiind astfel contrară art. 5 §. 1 din Convenţie*.” (pct.74).

[3] HCC nr. 40 din 21. 12. 2017 (pct.75).

acestor măsuri se consideră depus în termen, dacă data la care a fost înregistrat în cancelaria instanţei respective se încadrează în termenul cerut de lege pentru realizarea lor.

În caz de nerespectare a acestor termene, judecătorul de instrucţie, fără a convoca şedinţa, printr-o încheiere motivată, respinge demersul în temeiul art. 230 CPP în raport cu prevederile art. 308 alin. (4) CPP. [4]

Demersul cu privire la aplicarea sau prelungirea arestării preventive ori a arestării la domiciliu se examinează fără întârziere de către judecătorul de instrucţie, în şedinţă închisă, cu participarea procurorului, avocatului, învinuitului,[5] cu excepţia cazului în care învinuitul se eschivează de la participarea la judecată sau de la urmărirea penală şi este anunţat în căutare.

În cazul în care se constată că învinuiul lipseşte, nu se poate proceda la examinarea demersului de arestare în lipsa persoanei decât dacă există probe că este dat în căutare (se depune ordonanţa de anunţare în căutare), este dispărut (se depun declaraţii ale rudelor cu privire la lipsa de la domiciliu, documente privind trecerea frontierei de stat), se sustrage (există dovada citării, însă

[4] HCC nr. 40 din 21.12.2017 (pct. 73) *„în lipsa unui termen suficient în care să studieze propunerea înaintată prin demers, instanţa ar putea pronunţa o soluţie ce nu s-ar baza pe cunoaşterea amănunţită a cauzei*. Prin Încheierea interlocutorie a Judecătoriei Chişinău, sediul Buiucani din 08. 02. 2018, s-a stabilit că procurorul Z.S. la înaintarea demersului de prelungire a arestului preventiv nu a ţinut cont de prevederile art. 308 alin. (2) Cod de procedură penală, adică a încălcat termenul de 5 zile la depunerea demersului, violând astfel dreptul la apărare. Deşi s-a constatat această încălcare judecătorul de instrucţie nu a respins demersal de prelungire a arestului preventiv în conformitate cu prevederile art. 308 alin. (4) CPP, dar ulterior instanţa care a judecat fondul cauzei a redus din pedeapsa stabilită inculpatului în conformitate cu prevederile art. 385 alin. (4) CPP, având la bază încheierea interlocutorie din 08.02. 2018. (Sentinţa Judecătoria Chişinău, sediul Buiucani din 30. 07. 2018, p.70., dos. nr. 1- 326/2018).

[5] *CtEDO „nu a constat o încălcare în drepturile reclamantului privind petrecerea şedinţelor de judecată de prelungire a măsurii preventive în lipsa acestuia, reiterând că, după ce reclamantul a suferit un infarct cerebral, fiind deţinut în Penitenciarul nr. 16, nu a putut participa din cauza stării sale de sănătate la mai multe şedinţe de judecată desfăşurate de către judecătorul de instrucţie şi CA Chişinău. Cu toate acestea, reclamantul a fost reprezentat la fiecare şedinţă de judecată de către avocaţii săi, care cunoşteau atât dosaru,l cât şi pe reclamant, şi că nu se contestă de către părţi că ei au avut timp suficient pentru a pregăti apărarea. În acelaşi timp, până la infarctul său cerebral, reclamantul a fost audiat de către judecătorul de instrucţie şi de CA Chişinău. Având în vedere aspectele particulare ale prezentei cauze, CtEDO consideră că absenţa reclamantului la şedinţele de judecată respective nu au adus atingere respectării garanţiilor ce decurg a art. 5 §.4.” CEDO.*

persoana nu s-a prezentat la organul de aplicare a legii).

Dovada citării legale de către procuror a persoanei faţă de care este solicitată arestarea preventivă, trebuie să fie prezentată de procuror, atunci când învinuitul nu este reţinut, precum şi în cazurile în care este anunţat în căutare şi a fost identificat locul de aflare.[1]

La şedinţă pot participa reprezentantul legal al învinuitului şi martorii invitaţi de procuror sau de învinuit ori de avocat. În cazul învinuiţilor minori, este obligatorie participarea reprezentantului legal şi al pedagogului sau psihologului în condiţiile art. 479 şi 480 CPP.

Procurorul asigură participarea la şedinţa de judecată a învinuitului reţinut, înştiinţează avocatul şi reprezentantul legal al învinuitului, precum şi martorii invitaţi de acesta. Învinuitul sau avocatul înştiinţează martorii invitaţi de el. În doctrină se susţine, pe bună dreptate, că „Judecătorii motivează refuzul de a audia martorii apărării prin termenele restrânse de examinare a demersurilor, în mod firesc acesta nefiind un argument acceptabil."[2] În cazul neprezentării avocatului înştiinţat, judecătorul de instrucţie îl asigură pe învinuit cu avocat din oficiu. Neprezentarea martorilor invitaţi din partea procurorului, a învinuitului sau a avocatului său nu împiedică examinarea demersului.

Învinuitul poate solicita examinarea demersului privind aplicarea, prelungirea arestării preventive sau a arestării la domiciliu în şedinţă publică. Judecătorul de instrucţie, consultând opinia procurorului, dispune examinarea demersului în şedinţă publică. „Examinarea demersurilor de aplicare a arestului pre-

---

Hotărârea CtEDO Tripăduş c. Moldovei, din 22.04.2014. (§.128-135). Disponibilă - http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-147402. [accesată – 21.11.2023].

[1] A se vedea: §.§.17,18,39 Hotărârea. CtEDO Vasiliciuc c. Moldovei din 02. 05. 2017. *„Potrivit materialelor din dosar, procurorii au contactat fiul adult al reclamantei şi o rudă a ei, dar nu i-au cerut acestora să informeze reclamanta despre faptul că trebuie să se prezinte în faţa lor, şi nu au încercat să urmărească informaţia potrivit căreia ea se afla în Grecia. De fapt, materialele din dosar nu conţin nicio probă care să ateste faptul că autorităţile au întreprins orice încercare rezonabilă de a informa reclamanta cu privire la procedura penală şi necesitatea de a se prezenta în faţa acestora în cadrul procedurii respective. (par. 38). Deci, refuzul instanţelor naţionale de a verifica argumentele reclamantei cu privire la citarea necorespunzătoare şi de a-i oferi şansa să se prezinte în faţa autorităţilor a convins Curtea că detenţia reclamantei nu poate fi considerată necesară şi lipsită de arbitrariate, în temeiul art. 5 §. 1 (c) din Convenţie. (a se compara cu Ladent c. Poloniei, nr. 11036/03, §.. 56, 18 martie 2008).*"

[2] Dolea Igor, Noi aspecte ale problemei detenţiei preventive în materia procedurii penale. In: Integrare prin cercetare şi inovare. Ştiinţe juridice şi economice.

ventiv în şedinţe publice ar putea responsabiliza judecătorii de instrucţie să trateze cu mai multă seriozitate acest subiect şi să îmbunătăţească şi calitatea hotărârilor adoptate."[3] În cazul în care există circumstanţele prevăzute la art. 18 CPP, judecătorul de instrucţie poate respinge prin încheiere motivată cererea de examinare a demersului în şedinţă publică.

La deschiderea şedinţei, judecătorul de instrucţie anunţă demersul care va fi examinat cu respectarea dispoziţiile prevăzute la art. art. 355–362 şi 364 CPP, care se aplică în mod corespunzător. După anunţarea completului, a demersului care se judecă, verificarea prezenţei, a cererilor de recuzare, a identităţii şi împuternicirilor participanţilor, judecătorul de instrucţie urmează să explice drepturile învinuitului, inclusiv va verifica dacă i s-a explicat dreptul de a tăcea şi de a nu se autoincrimina, precum şi dacă nu a fost supus maltratării prin tortură, tratament inuman sau degradant. În caz de necesitate, poliţiştii care asigură escorta sunt înlăturaţi din sala de şedinţe.

Nu este exclusă înaintarea cererilor de ridicare a excepţiilor de neconstituţionalitate în cadrul şedinţei de examinare a demersului procurorului privind aplicarea arestului ori arestului la domiciliu.[4]

CSJ a respins cererea depusă de avocat în numele învinuitului privind strămutarea judecării demersului cu privire la aplicarea măsurii preventive sub formă de arest preventiv în privinţa lui, de la Judecătoria Chişinău (sediul Ciocana) la o altă instanţă egală în grad.[5]

Procurorul îşi va argumenta demersul, făcând referinţă la materialele anexate. Procurorul poate anexa la demers procesele-verbale de audiere a martorilor deja audiaţi în cadrul urmăririi

Vol.2, 7-8 noiembrie 2020, Chişinău, CEP USM, 2020, p.103.

[3] Ilie Chirtoacă, Ion Guzun,Vladislav Gribincea. Judecătorii de instrucţie la 15 ani de activitate – bilanţuri şi perspective de viitor. Notă analitică. Centrul de Resusrse Juridice. Document analitic. Ch. 2018. p.39, disponibilă: https://crjm.org/wp-content/uploads/2018/12/Judec%C4%83torii-de-instruc%C5%A3ie_RO_web.pdf [accesată – 21.11.2023].

[4] DCC nr. 71 din 26.05.2022 de inadmisibilitate a sesizării nr. 58g/2022 privind excepţia de neconstituţionalitate a unor prevederi din articolul 188 alin. (7) din Codul de procedură penală (înlocuirea măsurii preventive în cazul nerespectării restricţiilor stabilite de către judecător) (pct.4, 5).

[5] *„Colegiul penal atestă că titularul cererii îşi exprimă neîncrederea faţă de judecătorii Judecătoriei Chişinău (sediul Ciocana), însă acesta nu motivează cererea sub aspectul prevederilor legale indicate supra, prin argumentarea necesităţii strămutării judecării demersului privind aplicarea măsurii preventive în privinţa lui D. O., or, alegaţiile titularului privind imparţialitatea*

penale, a rapoartelor de constatare, a documentelor etc.

El trebuie să motiveze existenţa *bănuielii rezonabile* şi cel puţin unul din temeiurile de aplicare sau prelungire a măsurii preventive solicitate.[1]

Judecătorul de instrucţie a respins demersul privind aplicarea arestului preventiv la faza urmăririi penale, deoarece nici din demers, nici din discursul procurorului nu rezulta calitatea procesuală de bănuit sau învinuit. În dosarului penal calitatea de bănuit persoanei respective i-a fost atribuită prin ordonanţă emisă peste aproximativ 3 luni de la data înregistrării demersului procurorului.[2] Potrivit dispoziţiilor art. 175 şi art.176 CPP, la faza urmăririi penale măsurile preventive pot fi aplicate numai faţă de bănuit sau învinuit. În lipsa unei *suspiciuni rezonabile* care să rezulte din probe, în calitate de condiţie prealabilă a arestării preventive, examinarea temeiurilor este de prisos.[3]

În Hotărârea nr. 3 din 23.02.2016[4], CC a menţionat că, *„(...) atunci când aplică o măsură preventivă, judecătorul nu va pune în discuţie chestiunea privind vinovăţia persoanei bănuite de a fi comis o infracţiune, ci numai dacă sunt probe sau informaţii suficiente din care să reiasă bănuiala că acea persoană a comis acea faptă.*"

Constatarea *bănuielii rezonabile* impune stabilirea 1) faptelor reţinute în sarcina învinuitului, precum şi constatarea 2) incidenţei normei penale care ar descrie fapta infracţională.

CtEDO a concluzionat în Hotărârea O.P. c. Moldovei din 26.10.2021,[5] că probele prezentate de către acuzare, pe care instanţele naţionale s-au bazat pentru a dispune măsura de arest preventiv în privinţa reclamantei, nu au fost suficiente pentru a convinge un observator independent că reclamanta ar fi putut săvârşi infracţiunea imputată ei. Prin urmare, CtEDO a statuat

---

judecătorilor Judecătoriei Chişinău (sediul Ciocana), potrivit legii nu constituie temei de strămutare, astfel că circumstanţele indicate în cerere nu cad sub incidenţa instituţiei strămutării judecării cauzei". Încheierea CP CSJ din 08.11.2022, dos. nr. 1cs-366/22, disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=21862 [accesată – 21.11.2023].

[1] Indicate în art. 176 alin. (1) CPP.

[2] Încheierea Judecătoriei Bălţi din 13.08.2018, dos.nr.14-109/2018.

[3] Anca Ioana Negru. Administrarea şi aprecierea probelor în procesul penal. Ed. „Universul Juridic". Bucureşti. 2022. p.437.

[4] HCC nr. 3 din 23.02.2016 privind excepţia de neconstituţionalitate a alineatelor (3), (5), (8) şi (9) ale articolului 186 din Codul de procedură penală (termenul arestului preventiv) pct.83, 84.

[5] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-212690 [accesată - 15.12.2023]

că detenţia reclamantei în perioada cuprinsă între 21 ianuarie 2017 şi 3 ianuarie 2018 nu s-a bazat pe o *bănuială rezonabilă* că aceasta ar fi săvârşit o infracţiune, prin urmare, a existat o încălcare a art. 5 par. 1 CEDO.

CtEDO nu a considerat în cauza Moldoveanu c. Moldovei, Hotărârea din 14.09.2021,[6] că materialele prezentate de procuratură, pe care s-au bazat instanţele de judecată naţionale pentru a o deţine în arest pe reclamantă şi a prelungi arestul său, erau suficiente pentru a convinge un observator obiectiv că reclamanta ar fi putut săvârşi infracţiunea care i se imputa. Prin urmare, CtEDO a concluzionat că detenţia reclamantei între 14 mai şi 23 iunie 2015 nu s-a bazat pe o *bănuială rezonabilă* că ea a comis o infracţiune şi, prin urmare, a existat o încălcare a art. 5 §. 1 din CEDO.

CtEDO a constat în cauza Salinschii c. Moldovei, Hotărârea din 06. 09. 2022 (§. 23),[7] că materialele prezentate de procuror în faţa judecătorului de instrucţie şi folosite de judecător pentru privarea reclamantului de libertate pentru o perioadă ce depăşeşte trei luni nu erau suficiente pentru a convinge un observator obiectiv că reclamantul ar fi comis fapta ce i se imputa

Cu privire la aspectul juridic, existenţa unei „bănuieli rezonabile" impune ca faptele reţinute să poată fi considerate în mod rezonabil o infracţiune, făcând incidenţă o prevedere din legea penală care descrie o conduită infracţională (Wfoch v. Polonia, 19 octombrie 2000, §. 109; Sabuncu şi alţii v. Turcia, 10 noiembrie 2020, §§146-147; Selahattin Demirtaş v. Turcia [nr. 2] [MC], 22 decembrie 2020, §. 317).

CtEDO a dat dreptate şi reclamantului, care a invocat că detenţia sa nu a fost legală şi/sau bazată pe o suspiciune rezonabilă că el ar fi comis infracţiunea de proxenetism. La momentul desfăşurării afacerii sale nu existau prevederi legale în Codul penal care ar fi stabilit în mod clar că prestarea serviciilor de video-chat erotic este incriminată.[8]

CtEDO a considerat că motivele dispunerii şi prelungirii privării de libertate în privinţa reclamantului fuseseră relevante şi suficiente. În special, ţinând cont de faptul că reclamantul a

[6] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-211789 [accesată - 15.12.2023]
[7] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-219043 [accesată - 15.12.2023].
[8] Hotărârea CtEDO Litschauer c. Moldovei din 13.11.2018, disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-187604 [accesată - 15.12.2023]. A se vedea şi: Hotărârea CtEDO Baraboi şi Gabura c. Moldovei, din 27.04.21, disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-209445 [accesată - 15.12.2023]

eşuat să se prezinte în şedinţa de judecată după eliberarea sa din arest preventiv, riscul de eschivare invocat fusese aparent justificat. Prin urmare, CtEDO a respins cererea ca fiind inadmisibilă.[1]

Înstanţa naţională a acceptat alegaţiile procurorului privind riscul eschivării reclamantului în cauza Gilanov c. Moldovei, care nu a putut fi găsit. Avocatul desemnat de instanţă a susţinut că nu există nicio dovadă că reclamantul ştia că a fost începută o anchetă penală în privinţa sa, ceea ce presupunea că nu se poate sustrage de la o anchetă de care nu cunoştea. Procuratura, care încercase să stabilească locul în care se afla reclamantul, şi, prin urmare, şi instanţa, nu ar fi putut să nu ştie că în anul 2000 reclamantul obţinuse un permis de şedere temporară şi că în 2006 a părăsit oficial Republica Moldova. Nu s-a prezentat nicio dovadă că autorităţile moldoveneşti au încercat să obţină cooperarea omologilor lor georgieni în localizarea reclamantului în ţara sa de origine. În lumina celor de mai sus, CtEDO a constatat că concluzia cu privire la fuga reclamantului de la autorităţile moldoveneşti nu avea o bază faptică.[2]

CtEDO a reţinut că, la aplicarea şi prelungirea detenţiei reclamantului, instanţele interne au considerat, inter alia, că exista riscul de ingerinţă în cadrul investigaţiei. Teama instanţelor interne cu privire la acest risc pare să fi fost justificată, deoarece reclamantul a fost acuzat că încercase să influenţeze un martor pentru a depune declaraţii false în cadrul unui alt set de proceduri penale, cunoscând că justificări considerate a fi „relevante” şi „suficiente” în jurisprudenţa Curţii includeau, inter alia, riscul exercitării presiunilor asupra martorilor. În asemenea împrejurări, Curtea a considerat că arestarea preventivă a reclamantului pare să fi fost justificată. Mai mult, Curtea nu a putut concluziona că instanţele nu acţionaseră cu suficientă diligenţă şi că detenţia reclamantului ar fi fost excesiv de lungă. Astfel, Curtea a respins cererea în conformitate cu Articolul 35 § 4 din Convenţie.[3]

Învinuitul este audiat după ce i se explică drepturile de către judecător (inclusiv va verifica dacă i s-a explicat dreptul de a tăcea şi de a nu se autoincrimina, precum şi dacă nu a fost supusă maltratării prin tortură, tratament inuman sau degradant; even-

[1] Decizia CtEDO Burlacu c. Moldovei din 11.01.2022, disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-215631 [accesată - 15.12.2023]

[2] Hotărârea CtEDO Gilanov c. Moldovei, din 13.09.2022, (§.§.71-75), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-219097 [accesată - 15.12.2023].

[3] Decizia în cauza Grîu c. Republica Moldova din 30.06.2022, disponibilă: http://agent.gov.md/griu-v-republica-moldova/ [accesată - 15.12.2023].

tual se procedează la audierea reprezentantului legal al acesteia).

Apărătorul va expune poziția sa privitor la solicitarea procurorului. Avocatul este în drept a solicita anexarea la materialele dosarului de arestare a unor documente relevante,[4] precum şi să solicite audierea martorilor[5] pentru a verifica existenţa temeiurilor invocate de procuror. Instanţa trebuie să se expună asupra acestor cereri. [6]

Martorul nu se audiază cu privire la fondul cauzei (probe principale) decât dacă au legătură cu legalitatea arestării.

CtEDO *„consideră că refuzând, fără nici o explicaţie, de a-l audia pe B.I. în privinţa chestiunii returnării datoriei, Judecătoria Râşcani a încălcat drepturile reclamantului, garantate de Articolul 5 § 4 al Convenţiei*."[7]

[4] Referințe de la unitatea de învăţământ sau locul de muncă, acte de proprietate, cazierul judiciar, documente în legătură cu domiciliul sau reşedinţa, starea de sănătate, situaţia familială etc.

[5] CtEDO reaminteşte în cauza Ţurcan şi Ţurcan c. Moldovei (Hotărârea CtEDO din 23.10.2007), că, deşi ţine în primul rând de instanţele judecătoreşti naţionale să evalueze admisibilitatea, relevanţa şi importanţa probelor într-o cauză, anume pentru a evita pericolul nterpretării incorecte a declaraţiilor martorului şi pentru a evita aplicarea arestării în lipsa unui temei corespunzător, C.N. trebuia audiată în faţa instanţei judecătoreşti. În lumina celor de mai sus, CtEDO consideră că prin refuzul, fără nicio explicaţie, de a o audia pe C.N. în calitate de martor la şedinţa judecătorească din 22.11.2005, Judecătoria Buiucani a încălcat drepturile lui V.T. garantate de art 5 par. 4 CEDO. (§.§. 69,70).

[6] *„Asupra cererii apărării cu privire la audierea martorilor, declaraţiile cărora ar putea avea importanţă pentru soluţionarea demersului, decide judecătorul de instrucţie prin încheiere motivată. Plenul readuce în atenţia judecătorilor şi procurorilor că neadoptarea unei decizii cu privire la solicitările apărării de a audia martorii, declaraţiile cărora pot avea importanţă pentru soluţionarea demersului este contrară art. 5 §. 4 CEDO (a se vedea: hotărârile Becciev c. Moldovei, 4 octombrie 2005, §.§. 65-76 şi Ţurcan şi Ţurcan c. Moldovei, 23 octombrie 2007, §.§. 65-70).*" HP CSJ nr. 1 din 15.04.2013 (pct.28). În Hotărârea Muşuc c. Moldovei, din 06.11. 2007, (§.§.45, 46) CtEDO a constat că: „.... *instanţele judecătoreşti naţionale au invocat în sprijinul arestării faptul că reclamantul a încercat să influenţeze un martor. Curtea notează, în primul rând, că această afirmaţie a constituit o interpretare eronată a declaraţiei procurorului că, între anii 1999 şi 2002, reclamantul ar fi ameninţat o persoană, care a devenit ulterior martor în cauza acestuia (a se vedea paragraful 10 de mai sus). Totuşi, ceea ce este mai important, deşi s-au bazat pe o astfel de afirmaţie, instanţele judecătoreşti naţionale au respins cererile insistente ale reclamantului de a audia acel martor (a se vedea, pentru comparaţie, Becciev v. Moldova, citată mai sus, §.§. 73-76) sau cel puţin de a vedea o copie a declaraţiilor acestuia (a se vedea paragrafele 12, 15 şi 17 de mai sus). Într-adevăr, deşi a declarat că reclamantului i s-a prezentat un astfel de înscris, Guvernul nu a prezentat nicio probă pentru a dovedi acest lucru.*"

[7] Hotărârea CtEDO Feraru c. Moldovei din 24.05.2012, (§.74), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-124567 [accesată - 15.12.2023].

Nu este exclus ca apărarea să insiste pe audierea părții vătămate în cazurile în care acuzarea invocă riscul anumitor presiuni asupra părții vătămate, precum și pentru a verifica *bănuiala rezonabilă*. Nu există încă în tradiția juridică autohtonă o înțelegere autonomă a noțiunii de *martor*, atunci când se impune.

Audierea părților vătămate în procedura de examinare a demersului de prelungire a arestului preventiv a permis instanței de judecată să constate fabricarea plângerii depuse la poliție și, în consecință, lipsa *bănuielii rezonabile*, dispunând eliberarea reclamantului (Hotărârea CtEDO Stepuleac c. Moldovei, 06.11.2007,[1] §.§. 75-78).

Atunci când există probe care par să aibă *prima facie* o legătură directă cu chestiunea legalității detenției continue, pentru ca art. 5 par. 4 CEDO să fie respectat, este esențial ca instanțele judecătorești naționale să le examineze și să le evalueze (Becciev c. Moldovei, §. 72; Țurcan și Țurcan c. Moldovei, §. 67, Feraru c. Moldovei, §. 72).

CtEDO în cauza Stepuleac c. Moldovei reține că, deși motivele instanțelor interne pentru a dispune reținerea reclamantului au fost relevante ca atare, ele nu au fost suficient întemeiate pe probele din dosar.[2], iar justificarea detenției prelungite a reclamantului nu a fost demonstrat în mod convingător.

Instanța nu poate plasa un obstacol foarte greu asupra celui arestat cerând, de exemplu, ca acesta să aducă dovadă că el nu va fugi, nu va recidiva sau nu se va opune justiției.

După terminarea cercetării, în conformitate cu prevderile art. 373 CPP, aplicate în mod corespunzător, materialelor anexate de participanți, judecătorul de instrucție anunță dezbaterile judiciare, care constau din luările de cuvînt ale procurorului, apărătorului și învinuitului. Întocmirea procesului-verbal al ședinței de judecată este obligatorie. Procesul-verbal urmează să fie întocmit de grefier, în conformitate cu prevederile art. 336 Cod de procedură penală. Declarațiile învinuitului, reprezentantului și ale martorilor se consemnează în procesul-verbal în modul prevăzut de art. 337 CPP.

„Chiar dacă procurorul a dovedit existența bănuielii rezonabile că persoana a săvîrșit o infracțiune care justifică aplicarea arestului și, cel puțin existența unuia din cele patru riscuri,

[1] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112790

[2] Hotărârea CtEDO din 22.03.2022, §.101, disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-216352 [accesată - 15.12.2023].

menţionate în pct. 6) al prezentei Hotărîri, demersul de aplicare a arestului urmează a fi respins dacă procurorul nu dovedeşte că măsurile preventive mai uşoare decât arestul stipulate în art. 175 alin. (3) Cod de procedură penală, nu pot înlătura riscurile invocate."[3]

În urma examinării demersului, judecătorul de instrucţie sau, după caz, instanţa de judecată adoptă o încheiere motivată[4] privind admiterea sau respingerea demersului şi, după caz, dispune aplicarea, prelungirea, revocarea sau înlocuirea, faţă de învinuit, a măsurii arestării preventive ori a arestării la domiciliu.[5]

CC „*admite că o persoană poate comite mai multe infracţiuni în timp diferit şi în locuri diferite şi, prin urmare, motivele care justifică aplicarea arestului pot fi diferite. Astfel, în privinţa aceleiaşi persoane ar putea fi emise tot atâtea mandate de arest câte dosare penale are intentate. Tocmai pentru evitarea unor astfel de situaţii şi în vederea analizării comprehensive a cauzelor penale, legislatorul a reglementat instituţia conexităţii cauzelor penale (articolele 42 alin. (3) şi 279[1] alin. (1) din Codul de procedură penală).*"[6]

Nu reprezintă o încheiere motivată de arestare încheierea care nu face referire la materialele care susţin concluzia judecătorului şi în care nu sunt combătute argumentele apărării care pledează împotriva arestării (a se vedea: Hotărârea CtEDO Feraru c. Moldovei, 24.01.2012, §. 59-66).

„Judecătorul de instrucţie este obligat să adopte o încheiere cu privire la refuzul de a aplica arestarea preventivă sau arestul la domiciliu, dacă, la examinarea demersului, procurorul nu va dovedi în cumul că există o bănuială rezonabilă privind săvârşirea infracţiunii de către bănuit, învinuit, cel puţin unul din riscurile menţionare în pct. 6) al Hotărârii şi impo-

[3] HP CSJ nr. 1 din 15.04.2013 (pct.12).

[4] Nu reprezintă o încheiere motivată de arestare încheierea care nu face referire la materialele care susţin concluzia judecătorului şi în care nu sunt combătute argumentele apărării care pledează împotriva arestării (a se vedea: Hotărârea CtEDO Feraru c. Moldovei, 24.01.2012, §.§.59-66).

[5] CtEDO notează, în Hotărârea Boicenco c. Moldovei, din 11. 07.2006, (§.136) *„că recalificarea unei infracţiuni nu poate fi efectuată de un judecător de instrucţie, care eliberează şi prelungeşte mandatul de arest, ci numai de un judecător de drept comun şi doar după ce dosarul penal este transmis spre examinare în fond.*" disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112613 [accesată - 15.12.2023]

[6] DCC nr. 32 din 22 martie 2022 de inadmisibilitate a sesizării nr. 258g/2021 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 176 alin. (2) din Codul

sibilitatea aplicării unei măsuri preventive mai uşoare pentru prevenirea riscului sau riscurilor indicate în demers."[1]

CtEDO a considerat în cauza Grîu c. Republica Moldova din 07.06.2022[2] că arestarea preventivă a reclamantului a fost autorizată în temeiul reţinerii riscului de ingerinţă în cadrul investigaţiei. „Teama instanţelor interne cu privire la acest risc pare să fi fost justificată, deoarece reclamantul a fost acuzat că încercase să influenţeze un martor pentru a depune declaraţii false în cadrul unui alt set de proceduri penale, cunoscând că justificări considerate a fi „relevante" şi „suficiente" în jurisprudenţa Curţii includeau, inter alia, riscul exercitării presiunilor asupra martorilor." [3]

CC a reiterat că *„orice prelungire a arestului în fapt se desfăşoară potrivit unei proceduri similare celei ce ține de aplicarea inițială a arestului. Prin urmare, la prelungirea arestului judecătorul trebuie să se ghideze de aceleaşi reguli şi motive ce au determinat aplicarea inițială a arestului. "*[4]

CtEDO a hotărât deja că art. 5 par. 3 din Convenţie impune cerinţa ca orice perioadă de arestare preventivă, oricât de scurtă, să fie motivată în mod convingător de autorităţi (Shishkov c. Bulgariei,[5] *§* 66, CEDO; Belchev c. Bulgariei,[6] *§* 82, şi Şarban c. Moldovei,[7] *§* 97).

CtEDO a condamnat RM pentru prelungirea nemotivată şi excesivă a arestului preventiv.[8]

---

de procedură penală (pct. 23). *„Totuşi, Curtea nu exclude faptul că, în unele situaţii, circumstanţele cauzelor penale ar putea cere examinarea lor în mod separat, iar în privinţa aceleiaşi persoane să fie emise mai multe mandate de arest. Problema ridicată de autorul excepţiei cu privire la prioritatea şi la ordinea executării acestor mandate ţine de organizarea activităţii organelor de urmărire penală şi a instituţiilor care pun în executare mandatele de arest. "* (pct. 24).

[1] HP CSJ nr. 1 din 15.04.2013 (pct.30).

[2] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-218344 [accesată - 15.12.2023]

[3] Rezumatul aparţine Direcţiei agent guvernamental din cadrul Ministerului Justiţiei al Republicii Moldova, disponibilă: http://agent.gov.md/griu-v-republica-moldova/ [accesată - 15.12.2023].

[4] HCC nr. 40 din 21.12.2017 (pct.54).

[5] Hotărârea CtEDO din 09.01.2003, disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60879 [accesată - 15.12.2023].

[6] Hotărârea CtEDO din 08.04.2004, disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61699 [accesată - 15.12.2023].

[7] Hotărârea CtEDO din 04.10.2005, disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-70371 [accesată - 15.12.2023].

[8] *„reclamanta fusese deținută în mod repetat - de fiecare dată în baza aceloraşi motive - timp de aproape douăzeci de luni. Motivele se limitau la parafrazarea prevederilor prevăzute de CPP, fără a explica modul în care se*

„(...) la examinarea demersului privind arestarea persoanei, judecătorul de instrucție sau instanța de judecată are obligația să examineze în mod prioritar oportunitatea aplicării altor măsuri preventive, neprivative de libertate, apoi a celor alternative arestului preventiv, și să respingă demersul privind aplicarea arestării atunci când acesta nu este motivat în mod suficient sau dacă motivele invocate nu sunt susținute prin probe care confirmă motivele rezonabile de aplicare. Instanța de judecată poate dispune orice altă măsură preventivă (HCC nr. 27 din 30 octombrie 2018, § 69)."[9]

Având în vedere că arestul urmărește doar un scop preventiv și nu unul punitiv, la aplicarea acestei măsuri judecătorul nu se pronunță în privința vinovăției persoanei. [10]Încheierea se înmânează procurorului și învinuitului la data pronunțării. În baza încheierii, judecătorul de instrucție sau instanța de judecată emite un mandat de arestare, de prelungire, înlocuire sau de revocare a arestării preventive sau a arestării la domiciliu, care se înmânează (câte un exemplar) procurorului, învinuitului și administrației locului de deținere și care se execută imediat.

Potrivit prevederilor art. 188 alin. (7) CPP, atunci când învinuitul sau inculpatul a încălcat restricțiile și obligațiile prevăzute de art. 188 alin. (3) și (4) CPP, stabilite de către judecătorul de instrucție sau instanță, arestarea la domiciliu poate fi înlocuită cu arestarea preventivă de către instanța de judecată din oficiu sau la demersul procurorului.

Având în vedere caracterul general al alin. (3)-(4) și (7) din art. 188 CPP, CC a reținut că încălcarea a cel puțin unei restricții sau obligații stabilite de judecătorul de instrucție sau de instanță

refereau în cazul reclamantei. Instanțele utilizau același text în motivarea încheierilor sale. În afară de aceasta, Curtea a constatat că detenția reclamantei timp de aproape douăzeci de luni era contrară art. 186 alin. (4) CPP. Considerațiile de mai sus au fost suficiente pentru Curte să concluzioneze că detenția reclamantei în arest preventiv timp de aproape douăzeci de luni a fost excesiv de lungă și nu a fost bazată pe motive relevante și suficiente. În consecință, a existat o încălcare a art. 5 §. 3 din Convenție." Hotărârea CtEDO Caşu c. Moldovei din 01.10.2019, disponibilă: http://csj.md/index.php/jurisprudenta-cedo1/rezumat-hotararilor-relevante-ale-cedo/57-rezumat-hotarari-cedo-2019/1712-384. Traducerea acestui rezumat de hotărâre a fost efectuată de către CSJ RM [accesată - 15.12.2023].

[9] HCC nr.15 din 28. 05.2020 privind excepția de neconstituționalitate a art. 191 alin. (2) CPP (liberarea provizorie sub control judiciar [2]) (pct. 52).

[10]DCC nr. 32 din 22.03.2022 de inadmisibilitate a sesizării nr.258g/2021 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 176 alin. (2) din Codul de procedură penală (pct.20).

poate constitui motiv de înlocuire a măsurii preventive respective.[1]

„În mod firesc, la adoptarea hotărârii privind aplicarea arestului, instanţele naţionale trebuie să aplice standardele impuse de Convenţia Europeană: legalitatea detenţiei; existenţa unei bănuieli rezonabile; prezenţa unui risc; proporţionalitatea aplicării măsurii preventive şi, în fine, posibilitatea aplicării măsurilor alternative pentru detenţie (a se vedea HCC nr. 3 din 23 februarie 2016, §§ 62 şi 63)."[2]

În cauza CtEDO, Buzadji c. Republicii Moldova[3], Curtea a menţionat că, „În cauza Storck împotriva Germaniei (nr. 61603/00, § 75, CEDO 2005-V), Curtea a considerat că dreptul la libertate este prea important într-o „societăţi democratice" în sensul Convenţiei pentru ca o persoană să poată pierde beneficiul protecţiei Convenţiei pentru singurul motiv că se renunţă pentru a fi luat în detenţie. Detenţia ar putea încălca articolul 5 chiar dacă persoana în cauză ar fi fost de acord cu aceasta (a se vedea: De Wilde, Ooms şi Versyp c. Belgiei, 18 iunie 1971, § 65, Seria A nr. 12)." Respectiv, chiar în cazul în care persoana este de acord ca în privinţa ei să fie aplicat arestul preventiv sau arestul la domiciliu, Curtea europeană condamnă acest deziderat prin faptul că el nu asigură persoanei garanţii efective dreptului la libertate şi siguranţă

În ceea ce priveşte respectarea termenului privării de libertate, Curtea europeană, în cauza Assenov şi alţii c. Bulgariei[4], menţionează că „(...) revine în primul rând autorităţilor judiciare naţionale să se asigure că arestarea preventivă a unui acuzat nu depăşeşte un termen rezonabil. În acest scop, ei trebuie să examineze toate împrejurările care susţin şi împotriva existenţei unei

[1] *„... Curtea observă că legislatorul nu a prevăzut un anumit număr de încălcări ale restricţiilor sau de nerespectare a obligaţiilor comise de învinuit sau inculpat care i-ar permite instanţei să înlocuiască arestul la domiciliu cu arestul preventiv. În acest context, Curtea subliniază că ţine de marja discreţionară a legislatorului de a opta pentru includerea sau neincluderea unui număr necesar de încălcări pentru înlocuirea unei astfel de măsuri.*" DCC nr. 71 din 26.05.2022 de inadmisibilitate a sesizării nr. 58g/2022 privind excepţia de neconstituţionalitate a unor prevederi din articolul 188 alin. (7) din Codul de procedură penală (înlocuirea măsurii preventive în cazul nerespectării restricţiilor stabilite de către judecător) (pct.24).

[2] HCC nr. 27 din 30.10.2018 (pct. 75).

[3] Hotărârea CtEDO, Buzadji c. Republicii Moldova, din 05.07.2016 (§.107), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-164928 [accesată - 15.12.2023].

[4] Hotărârea CtEDO, Assenov şi alţii c. Bulgariei, din 28.10.1998 (§.154), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58261 [accesată - 15.08.2022].

cerinţe veritabile de interes public care justifică, cu respectarea principiului prezumţiei de nevinovăţie, o abatere de la regula respectării libertăţii individuale şi să stabilească acestea în deciziile lor privind cererile de eliberare (...)

În cauza CtEDO, Clooth c. Belgiei[5], „Curtea consideră că gravitatea acuzaţiei poate determina autorităţile judiciare să plaseze şi să lase un suspect în detenţie preventivă pentru a preveni orice tentativă de comitere a unor infracţiuni suplimentare. Este totuşi necesar, printre alte condiţii, ca pericolul să fie unul plauzibil şi măsura adecvată, în lumina împrejurărilor cauzei şi în special a istoriei trecute şi a personalităţii persoanei în cauză. În speţă, infracţiunile care au dat naştere condamnărilor anterioare ale reclamantului nu erau comparabile, nici ca natură, nici ca grad de gravitate, cu acuzaţiile preferate împotriva sa în procedura atacată (...)."

„Faptul că există bănuieli că o persoană a comis o infracţiune de o gravitate sporită nu înseamnă că, în mod automat, ea trebuie arestată. Curtea Europeană a acceptat că, datorită gravităţii deosebite şi a reacţiei societăţii la rezonanţa acestei infracţiuni, anumite crime pot genera dezordini publice, care ar putea justifica arestarea preventivă. Totuşi, acest risc trebuie să fie iminent şi poate fi invocat doar în situaţii excepţionale, doar pentru o anumită perioadă de timp şi doar dacă au fost prezentate probe care să dovedească că eliberarea persoane va perturba ordinea publica. Invocarea riscului că punerea în libertate a persoanei va cauza dezordine publică, este valabilă doar pe perioada riscului perturbărilor sociale (a se vedea hot. Tiron c. României, 7 aprilie 2009, § 41-42; hot Letellier c. Franţei, 26 iunie 1991, § 51). Riscul că punerea în libertate a persoanei va cauza dezordine publică nu ar trebui să depindă doar de natura infracţiunii de care este acuzată persoana. Prin urmare, în fiecare caz concret, procurorul urmează să prezinte probe cu privire la riscul dezordinilor publice, natura, amploarea şi durata acestora. Judecătorul trebuie să ia în calcul amploarea dezordinilor şi obligaţia autorităţilor de a asigura ordinea publică. Simplul fapt că o mică parte a societăţii insistă asupra arestării nu trebuie să ducă automat la arestarea persoanei."[6]

Susţinem poziţia doctrinarului Igor Dolea, care menţionea-

[5] Hotărârea CtEDO, Clooth c. Belgiei, din 12.12.1992 (§.50), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57699 [accesată - 14.07.2022].

[6] HP CSJ nr. 01 din 15.04.2015 despre aplicarea de către instanţele judecătoreşti a unor prevederi ale legislaţiei de procedură penală privind arestarea preventivă şi arestarea la domiciliu (pct.11).

ză că, „Art. 185 alin. (2) pct. 4) CPP indică asupra necesităţii existenţei probelor suficiente privind faptul că învinuitul, inculpatul, aflându-se în libertate, prezintă un risc iminent pentru securitatea şi ordinea publică. Aceasta condiţionează aplicarea temeiului în condiţiile în care o dezordine publică este gata să se producă imediat şi nu se poate de evitat situaţia, decât arestând persoana. Aşadar, pentru aplicarea arestării pe acest temei trebuie să existe riscul de afectare efectivă a ordinii publice."[1]

„Arestarea persoanei trebuie să fie dispusă ca o ultima ratio. *În jurisprudenţa sa, Curtea a stabilit că cercetarea persoanei în stare de libertate reprezintă o regulă.* ***Prezumţia este întotdeauna în favoarea eliberării*** (**pro libertate**) (s.a.)."[2]

Prin urmare, arestarea unui persoane nu este o regulă, ci o excepţie şi doar în cazurile şi condiţiile reglementate de legea procesuală penală. Jurisprudenţa „consacră explicit *regula că procesele penale trebuie să se desfăşoare, de principiu, cu suspectul sau inculpatul în stare de libertate* – aspect normal, din moment ce libertatea este starea firească a oricărei persoane, iar suspectul şi inculpatul beneficiază, pe parcursul procesului penal, de prezumţia de nevinovăţie."[3]

Încheierea judecătorului de instrucţie privind aplicarea arestului trebuie să fie motivată. În cauza CtEDO, Mihuţă c. României[4], Curtea notează că, *„după trimiterea cauzei în judecată, deciziile prin care se dispune continuarea detenţiei reclamantului au fost fie insuficient motivate, fie lipsite de orice motivare (...). Prin urmare, aceste hotărâri nu ar putea fi considerate compatibile cu cerinţele unui control jurisdicţional efectiv al legalităţii detenţiei în cauză*."

„Instanţele judecătoreşti, la adoptarea unei hotărâri motivate, trebuie să conştientizeze faptul că prin aceasta le demon-

---

[1] Dolea Igor. Riscul dezordinilor publice şi protecţia deţinutului ca temei de aplicare a arestării preventive şi arestului la domiciliu, Ghid elaborat cu suportul financiar al proiectului Consiliului Europei „Consolidarea sistemului de justiţie penală bazat pe respectarea drepturilor omului în Republica Moldova", care face parte din Planul de Acţiuni al Consiliului Europei pentru Republica Moldova 2021-2024, Institutul de Reforme Penale, p.15.

[2] HCC nr. 15 din 28.05.2020 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 191 alin. (2) din Codul de procedură penală (liberarea provizorie sub control judiciar [2]) (pct.52).

[3] Micu Bogdan. Slăvoiu Radu.Zarafiu Andrei. Procedură penală. Editura Hamangiu. Bucureşti. 2022. p. 25.

[2] Hotărârea CtEDO, Mihuţă c. României, din 31.03.2009 (§.43),.disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91923 [accesată - 03.10.2022].

strează părţilor la proces că acestea au fost ascultate. Mai mult ca atât, o decizie motivată le acordă părţilor posibilitatea contestării acesteia, precum şi posibilitatea reformării deciziei de către instanţa de recurs, or, prin pronunţarea unei decizii motivate, se asigură examinarea publică a administrării justiţiei. Motivele pe care se bazează instanţele judecătoreşti în deciziile sale privind plasarea bănuitului/învinuitului în arest sau prelungirea arestării nu pot fi limitate la parafrazarea temeiurilor prevăzute de Codul de procedură penală, fără a se explica cum se aplică acestea în cauza concretă. Nu reprezintă o încheiere motivată de arestare încheierea care nu face referire la materialele care susţin concluzia judecătorului şi în care nu sunt combătute argumentele apărării care pledează împotriva arestării (a se vedea hotărârea Feraru c. Moldovei, 24 ianuarie 2012, §§ 59-66). Motivarea pentru luarea măsurilor preventive trebuie să fie făcută în aşa fel încât să nu lase de înţeles persoanei vizate sau unui terţ că judecătorul are certitudinea vinovăţiei celui aflat încă în cursul procesului."[5]

Persoana arestată, în conformitate cu cerinţele art. 5 parag. 4 CEDO, beneficiază de un recurs efectiv în faţa instanţei de judecată. În cauza, Mihuţă c. României[6], Curtea reţine că, „*deşi reclamantul a exercitat calea de atac indicată de instanţa de fond (a se vedea paragrafele 9 şi 14 de mai sus), instanţa judeţeană nu a examinat motivele sale referitoare la nelegalitatea arestării sale preventive. Totuşi, o astfel de examinare era cu atât mai necesară cu cât instanţa care a dispus menţinerea măsurii nu a motivat deciziile sale şi nu a examinat argumentele reclamantei referitoare la lipsa de justificare a unei astfel de măsuri (Svipsta citată mai sus, §§ 130-134, şi invers, Van Thuil citat mai sus)*."

Controlul judiciar al legalităţii încheierii judecătorului de instrucţie privind măsurile preventive aplicate şi prelungirea duratei lor, adoptate în condiţiile art. 308-310 CPP, se efectuează de către instanţa judecătorească ierarhic superioară într-un complet format din 3 judecători.

CtEDO reaminteşte că articolul 5 § 4 din Convenţie garantează dreptul la o instanţă imparţială şi în procedurile privind dreptul la libertate (a se vedea DN c. Elveţiei [CG], nr. 27154/95, § 42,).[7]

[5] HP CSJ nr. 01 din 15.04.2015 despre aplicarea de către instanţele judecătoreşti a unor prevederi ale legislaţiei de procedură penală privind arestarea preventivă şi arestarea la domiciliu (pct.32).

[6] Hotărârea CtEDO, Mihuţă c. României, din 31.03.2009 (§.44).

[7] Hotărârea CtEDO Iurcovschi c. Moldovei din 10. 07. 2018 (§.41), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-184501 [accesată - 15.12.2023]

În conformitate cu prevederile art. 196 alin. (2) şi 311 alin. (1) CPP, recursul împotriva încheierii judecătorului de instrucţie privind aplicarea sau neaplicarea arestării preventive sau a arestării la domiciliu, privind prelungirea sau refuzul de a prelungi durata ei, privind liberarea provizorie sau refuzul liberării provizorii se depune de către procuror, învinuit, apărătorul său,[1] reprezentantul său legal în instanţa care a adoptat încheierea ori prin intermediul administraţiei locului de deţinere, în termen de 3 zile de la data adoptării încheierii. Pentru persoana arestată, termenul de 3 zile începe să curgă de la data înmînării copiei încheierii.Administraţia locului de detenţie, primind recursul, este obligată să-l înregistreze şi imediat să-l expedieze instanţei care a adoptat încheierea, aducînd faptul la cunoştinţa procurorului.

Instanţa care a adoptat încheierea, primind recursul, în termen de 24 de ore, îl trimite, cu anexarea copiilor certificate ale actelor care au fost examinate pentru adoptarea încheierii contestate, instanţei de recurs, numind data de soluţionare a recursului şi informînd despre aceasta procurorul şi apărătorul.

Instanţa de recurs, primind recursul, solicită de la procuror şi de la partea apărării copii certificate ale actelor ce confirmă sau infirmă necesitatea aplicării măsurii preventive respective sau a prelungirii duratei acesteia. După examinarea recursului, materialele acumulate se anexează la cauza penală respectivă. Instanţa de recurs judecă recursul în decurs de 3 zile din momentul primirii lui.[2]

CtEDO reiterează că art. 5 par. 4, prin garantarea dreptului persoanelor arestate de a introduce o acţiune de contestare a legalităţii privării lor de libertate, proclamă şi dreptul acestora, ca urmare a iniţierii unei astfel de proceduri, la o hotărâre judecătorească rapidă cu privire la legalitatea detenţiei şi dispunerea încetării acesteia dacă se dovedeşte ilegală (a se vedea Denis şi Irvine c. Belgiei [GC], nr. 62819/17 şi 63921/17, §. 187, 1 iunie

[1] *„... , apărătorul poate contesta cu recurs încheierea judecătorului de instrucţie în cazul în care acesta refuză liberarea provizorie a învinuitului"* (articolul 311 alin. (1) din Codul de procedură penală). DCC nr. 53 din 19.04.2022 de inadmisibilitate a sesizării nr. 25g/2022 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 309 alin. (1) din Codul de procedură penală (omisiunea includerii apărătorului în categoria persoanelor care au dreptul de a solicita eliberarea provizorie a învinuitului/inculpatului) (pct.29).

[2] Reclamanţii s-au plâns că cererea lor *habeas corpus* depusă la 10.05.2011 nu a fost examinată niciodată, iar cea depusă la 06.06.2011 nu a fost examinată decât la 05.07.2011. CtEDO a *„notat faptul că instanţa naţională a întâm-*

2021).[3]

Programarea simultană de către Curtea de Apel Chișinău unui număr mare de cauze nu se înscrie în bunele practice, deoarece poate crea unele confuzii în procesul de verificare şi constatare a prezenţei părţilor citate.[4]

CtEDO reiterează că procesul pe marginea recursului împotriva unei măsuri privative de libertate trebuie să fie contradictoriu și să garanteze „egalitatea de arme" între părți, adică între procuror și deținut.[5]

„Astfel, Curtea Europeană a relevat că, având în vedere impactul dramatic al privării de libertate asupra drepturilor fundamentale ale persoanei în cauză, în circumstanţele unei investigaţii în derulare, procedurile desfăşurate în temeiul articolului 5 § 4 al Convenţiei trebuie, în principiu, să întrunească în cea mai mare măsură posibilă cerinţele de bază ale unui proces echitabil (cauza Shishkov v. Bulgaria*, hotărârea din 9 ianuarie 2003, §77).*"[6]

---

pinat probleme administrative, precum autorecuzarea a trei judecători. Cu toate acestea, asemenea circumstanţe nu au putut justifica o întârziere atât de lungă, având în vedere miza pe care o aveau reclamanții. Hotărârea CtEDO Iurcovschi c. Moldovei din 10. 07. 2018 (§..55), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-184501 [accesată - 09.07.2024]

[3] Hotărârea CtEDO O. P. c. Moldovei din 26.10.2021 (§.46), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-212690 [accesată - 09.07.2024]

[4] Hotărârea CtEDO Gilanov c. Moldovei din 13.09.2022, (§.33,87,88), disponibilă - https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-219097 [accesată - 09.07.2024].

[5] *Curtea observă că Curtea de Apel Chișinău nu și-a motivat decizia de a respinge cererea apărării de audiere a lui S.F. – partea vătămată. Ea notează că apărarea nu a avut posibilitatea să ia cunoștință de plângerea penală depusă de S.F. Ținând cont de natura faptelor imputate reclamantului, Curtea consideră că cunoașterea argumentelor părții vătămate de către reclamant și avocații săi le-ar fi oferit o posibilitate veritabilă de a contesta elementele care au dat naștere acuzațiilor aduse la adresa reclamantului și de a combate, astfel, argumentul persistenței bănuielii rezonabile de a fi săvârșit infracțiunea. În lumina celor de mai sus, Curtea conchide că nu a fost respectată cerința egalității armelor și a contradictorialității, prevăzute de art. 5 §. 4 al Convenției.* Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-154890 [accesată - 09.07.2024]. Hotărârea CtEDO Tripăduș c. Moldovei, din 22.04.2012. (§.§. 146, 147). CtEDO *„amintește în plus că, în astfel de cazuri, bănuitul privat de libertate trebuie să aibă oportunitatea veritabilă de a contesta elementele care au dat naștere acuzațiilor aduse la adresa sa. Această exigență poate impune instanței de judecată competente să audieze martorii ai căror depoziții par a fi la prima vedere susceptibile să influențeze într-un mod decisiv legalitatea menținerii reclamantului în detenție (Becciev c. Moldovei, §.§. 72-76 4 octombrie 2005, și Țurcan c. Moldova, §. 67-70, 23 octombrie 2007).*

[6] HCC nr. 40 din 21.12.2017 (pct. 60)

CtEDO a constatat violarea art. 5 par. 4 CEDO, pentru refuzul de audiere a martorului/părții vătămate la examinarea recursului împotriva arestării. [1]

„Jurisprudența CtEDO nu urmează a fi înțeleasă ca impunând audierea oricărui martor solicitat de apărare. Trebuie audiați doar martorii declarațiile cărora sunt relevante pentru arestare. Mai mult, judecătorul are dreptul că refuze audierea unui martor oricând consideră că circumstanța care poate fi confirmată de martor a fost deja probată dincolo de un dubiu rezonabil prin alte probe."[2]

Controlul judiciar privind legalitatea arestării se efectuează în ședință închisă, cu participarea procurorului, învinuitului, apărătorului și a reprezentantului lui legal. Neprezentarea învinuitului care nu este privat de libertate și a reprezentantului lui legal, care au fost citați în modul prevăzut de lege, precum și a învinuitului anunțat în căutare, nu împiedică examinarea recursului. La ședință pot fi invitați și martorii chemați de învinuit ori avocatul, neprezentarea cărora nu împiedică examinarea recursului.

„Curtea consideră că trebuie motivate pertinente și suficiente pentru înlocuirea unui avocat ales de un învinuit cu altul. Chiar dacă există astfel de motive, acuzatului trebuie să i se ofere posibilitatea de a numi un alt avocat. Desigur, o instanță ar putea numi ea însăși un avocat dacă a constatat că un acuzat a abuzat de dreptul său, de exemplu, înlocuind frecvent avocații și provocând astfel întârzieri nejustificate în procedură (a se vedea Dvorski, citat mai sus, § 81, și Elif Nazan). Șeker împotriva Turciei, nr.41954/10, §§ 43 și 44, 8 martie 2022)".[3]

La solicitarea învinuitului de a examina legalitatea arestării în ședință publică se aplică prin analogie prevederile prevederile

---

[1] A se vedea Hotărârârile CtEDO: Becciev c. Moldovei din 04.10.2005, disponibilă - http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112622; Țurcan și Țurcan c. Moldovei din 23.10.2007,disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112787; Feraru c. Moldovei din 24. 01. 2012, dispinibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-124567; Tripaduș c. Moldovei din 22.04.2012 http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-154890 [accesate - 09.07.2024].

[2] Gribincea Vladislav. [et.al.] Executarea hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului de către Republica Moldova 1997-2012. Chișinău. 2015. p.147.

[3] *„În speță, Guvernul nu a depus o copie a deciziei relevante de înlocuire a avocatului ales de reclamant cu altul. Prin urmare, este imposibil să se determine exact motivul numirii unui alt avocat, în special dacă acesta a fost rezultatul absenței avocatului reclamantului la 24 iunie 2010".* Hotărârea CtEDO Gilanov c. Moldovei din 13.09.2022, (§.85,86), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-219097 [accesată – 25.06.2024].

art. 308 alin. (5) CPP.

Președintele ședinței de judecată în instanța de recurs, deschide ședința și anunță ce recurs va fi examinat, concretizează dacă persoanelor prezente la ședință le sunt clare drepturile și obligațiile lor. După aceea recurentul, dacă participă la ședință, argumentează recursul, apoi sînt audiate celelalte persoane prezente în ședință. Desfășurarea ședinței de judecată se consemnează în procesul-verbal, întocmit în condițiile prevăzute de art. 336 CPP, care se aplică în modul corespunzător. Controlul judiciar se efectuează în limita materialelor prezentate de procuror și examinate de către judecătorul de instrucție, cu participarea părții apărării. În cazuri excepționale cînd au apărut circumstanțe inexistente la momentul examinării demersului de către judecătorul de instrucție, instanța de recurs, la cererea părților, poate să examineze și alte materiale, asigurînd în prealabil părților posibilitatea și timpul necesar de a lua cunoștință de acestea și de a se expune pe marginea lor.[4]

Un proces cu privire la un recurs declarat împotriva unei detenții trebuie să fie contradictoriu și să garanteze egalitatea de arme între părți, adică între procuror și deținut, precum și că acuzatul arestat trebuie să aibă posibilitatea reală de a contesta materialele pe care se întemeiază acuzațiile aduse împotriva lui, deoarece persistența *bănuielii rezonabile* că a săvârșit o infracțiune este o condiție *sine qua non* pentru legalitatea menținerii sale în stare de arest. Această cerință poate impune instanței judecătorești competente audierea martorilor ale căror declarații sunt susceptibile, la prima vedere, să influențeze în mod decisiv legalitatea menținerii reclamantului în stare de arest (Becciev c. Moldovei, §§ 72-76, și Țurcan c. Moldovei, §§ 67-70). De asemenea, această cerință poate impune ca arestatul – sau reprezentantul său – să aibă acces la materialele dosarului de urmărire penală care au stat la baza procedurii penale inițiate împotriva lui (Lamy c. Belgiei,[5] §. 29; Wloch

[4] CtEDO constată că atât judecătoria cât și Curtea de apel nu a au motivat nici într-un fel faptul că au refuzat cererea reclamanților de a avea acces la materialele prezentate de procuror în susținerea necesității arestului lor, considerând că în acest caz nu se poate spune că a fost respectat principiul „egalității armelor", în sensul art. 5 al CEDO. Hotărârea CtEDO Iurcovschi c. Moldovei din 10. 07. 2018 (§.50), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-184501 [accesată – 25.06.2024].

[5] Hotărârea CtEDO din 30.03.1989, disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57514 [accesată – 25.06.2024].

c. Poloniei,[1] §. 127; Schöps c. Germaniei,[2] §. 44; Fodale c. Italiaei,[3] §. 42, şi Svipsta c. Letoniei,[4] §. 129).

În conformitate cu prevederile art. 312 alin. (6) CPP, dacă în şedinţa de judecată nu sunt prezentate materiale ce confirmă legalitatea aplicării măsurii preventive respective sau prelungirii duratei ei, instanţa de recurs pronunţă decizia de anulare a măsurii preventive dispuse sau, după caz, a prelungirii duratei ei şi eliberează persoana reţinută sau arestată.

„Controlul de către instanţă trebuie să vizeze toate aspectele care pot conduce la concluzia nelegalităţii sau netemeiniciei privării de libertate: respectarea cerinţelor procedurale, caracterul rezonabil al bănuielii ce întemeiază arestarea, legitimitatea scopului urmărit prin arestare."[1]

În urma controlului judiciar efectuat, instanţa de recurs pronunţă una din următoarele decizii:

1) admite recursul prin:

a) anularea măsurii preventive dispuse de judecătorul de instrucţie sau anularea prelungirii duratei acesteia şi, dacă este cazul, eliberarea persoanei de sub arest;

b) aplicarea măsurii preventive respective care a fost respinsă de judecătorul de instrucţie, cu eliberarea mandatului de arestare ori de prelungire a arestării, sau aplicarea unei alte măsuri preventive, la alegerea instanţei de recurs, însă nu mai aspră decît cea solicitată în demersul procurorului, sau cu prelungirea duratei măsurii respective;

2) respinge recursul.

În cazul în care în şedinţa de judecată nu au fost prezentate materiale ce confirmă legalitatea aplicării măsurii preventive respective sau prelungirii duratei ei, instanţa de recurs pronunţă decizia de anulare a măsurii preventive dispuse sau, după caz, a prelungirii duratei ei şi eliberează persoana reţinută sau arestată.[6]

---

[1] Hotărârea CtEDO din 19.10.2000, disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58893 [accesată – 25.06.2024].

[2] Hotărârea CtEDO din 13.02.2001, disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59210 [accesată – 25.06.2024].

[3] Hotărârea CtEDO din 01.06.2006, disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-75437 [accesată – 25.06.2024].

[4] Hotărârea CtEDO din 09.03.2006, disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-72749 [accesată – 25.06.2024].

[1] Udroiu Mihail [et.al.] Codul de procedură. Comentariu pe articole. ed.II-a. Ed. C.H. Beck. Bucureşti. 2017. p. 1001

[6] CtEDO a constatat violarea art. 5 par. 4 CEDO pentru refuzul accesului în instanţa de recurs la materialele prezentate în susţinerea demersului de arestare

CtEDO a criticat respingerea contestației fără o analiză a legalității și temeiniciei măsurii, întrucât starea privativă de libertate a încetat anterior soluționării recursului, constatând o încălcare a dispozițiilor art. 5 par. 4 CEDO.

„În această privință, Curtea a susținut deja că un fost deținut poate avea un interes legal în determinarea legalității detenției sale, chiar și după eliberare, deoarece poate apărea o problemă, de exemplu, în ceea ce privește „execuția dreptul la despăgubiri" garantat de articolul 5 § 5 din Convenție (a se vedea STS c. Țărilor de Jos, nr. 277/05, § 61, 7 iunie 2011). Prin urmare, garanția eficienței contestării arestului ar trebui să continue a se aplica și ulterior (a se vedea Kormoš împotriva Slovaciei, nr. 46092/06, § 93, 8 noiembrie 2011)."[7]

Copia de pe decizia instanței de recurs sau, după caz, mandatul de arestare ori de prelungire a arestării se înmînează procurorului, învinuitului imediat, iar dacă a fost pronunțată o decizie prin care a fost anulată măsura preventivă sau anulată prelungirea duratei acesteia, mandatul respectiv se transmite neîntârziat la locul de deținere a persoanei arestate sau, respectiv, la secția de poliție de la locul de trai al bănuitului, învinuitului. Dacă persoana în privința căreia a fost anulată arestarea preventivă sau arestarea la domiciliu ori care a fost eliberată provizoriu, participă la ședința de judecată, ea se eliberează imediat din sala de ședință. În caz de respingere a recursului, examinarea unui nou recurs privind aceeași persoană în aceeași cauză se admite la fiecare prelungire a duratei măsurii preventive respective sau la dispariția temeiurilor care au servit la aplicarea sau prelungirea arestului.

Decizia Curții de apel pronunțată în conformitate cu prevederile art. 312 alin. (5) CPP este irevocabilă.[8]

Concluzii Analiza normelor procesuale interne denotă că acestea corespund în mare parte nu doar actelor internaționale, dar și prevederilor Directivei 2013/48/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 octombrie 2013 privind dreptul de a avea acces la un avocat în cadrul procedurilor penale și al procedurilor privind mandatul european de arestare, precum și dreptul ca o persoană terță să fie informată în urma privării de li-

(Hotărârea Țurcan și Țurcan din 23.10.2007, §.§.55-64, disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112787 [accesată – 25.06.2024].

[7] Hotărârea CtEDO Osmanović c. Croației din 06.11.2006, (§.49), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-114249 [accesată – 25.06.2024].

[8] *„(...) decizia prin care a fost respins recursul împotriva încheierii judecă-*

bertate şi dreptul de a comunica cu persoane terţe şi cu autorităţi consulare în timpul privării de libertate.

Având în vedere constatările CC în Hotărârea nr. 40 din 21.12.2017, considerăm oportună modificarea art. 232 alin. (2) CPP în sensul de a reglementa în mod expres, că demersului de aplicare a arestării preventive, arestării la domiciliu şi de prelungire a acestor măsuri, se consideră depuse în termen, dacă data la care a fost înregistrat în cancelaria instanţei respective se încadrează în termenul cerut de lege pentru realizarea lor.

3.3. Asigurarea dreptului la libertate şi siguranţă în cadrul procedurii de examinare a demersurilor privind autorizarea internării în instituţia medicală pentru efectuarea expertizelor judiciare.

Libertataea individuală este una dintre valorile fundamentale protejatede Convenţia europeană a drepturilor omului, impunând din cauza importanţei sale, un control riguros din partea CtEDO cu privire la oricare măsură care ar putea aduce atingere acestei valori.

Inviolabilitatea persoanei garantează nu doar privarea de libertate (reţinerea sau arestul), ci şi restrângerea libertăţii (de exemplu, internarea persoanei în instituţiile medicale pentru expertiză).

---

torului de instrucţie, adoptată în ordinea reglementată de art.312 Cod de procedură penală, nu cade sub incidenţa categoriilor de hotărâri irevocabile prevăzute la alin.(1) art.452 Cod de procedură penală, ce pot fi contestate cu recurs în anulare la Curtea Supremă de Justiţie, iar recursul în anulare declarat împotriva unei asemenea decizii este inadmisibil ..." CP CSJ din 23.03.2022, dos. nr. 1re-23/2022, disponibilă - http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=20468 [accesată – 25.06.2024]. *„Analizând dispoziţiile legale expuse mai sus în raport cu speţa dată, rezultă că, decizia instanţei de recurs prin care casată integral încheierea din 04 august 2022 şi prelungită măsura preventivă – arestarea la domiciliu, în privinţa învinuitului M. V., adoptată în ordinea reglementată de art. 311-312 CPP, nu cade sub incidenţa categoriilor de hotărâri irevocabile prevăzute la alin. (1) art. 452 CPP, ce pot fi contestate cu recurs în anulare la Curtea Supremă de Justiţie, iar recursul declarat împotriva deciziei instanţei de recurs în speţă este inadmisibil, deoarece o asemenea hotărâre nu este susceptibilă de a mai fi atacată cu recurs în anulare."* CP CSJ din 16.11.2022, dos. nr. 1re-133/2022, disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=22310 [accesată – 25.06.2024].

În cauza CtEDO, De Tommaso c. Italiei[1], Curtea a menționat: „*(...) Între privarea şi restrângerea de libertate, există doar o diferenţă de grad sau intensitate, nu de natură sau de esenţă (Guzzardi, citată mai sus, §§ 92-93, Nada împotriva Elveţiei [GC], nr 10593/08, § 225, CEDO 2012, Austin şi alţii împotriva Regatului Unit [GC], nr. 36760/06, § 115, CEDO 2012, Medvedyev şi alţii împotriva Franţei [GC], nr 3394/03, § 73, CEDO 2010) (...).*"

În cauza CtEDO, Storck c. Germaniei[2], Curtea notează că, „*este incontestabil că reclamantul a fost plasat într-o secţie închisă acolo. Ea a fost sub supravegherea şi controlul continuu al personalului clinicii şi nu a fost liberă să o părăsească pe toată durata şederii ei acolo de aproximativ douăzeci de luni. Când reclamanta a încercat să evadeze, a fost necesar să o închidă pentru a o ţine în clinică. Odată cu care a reuşit să scape, a trebuit să fie adusă înapoi de poliţie. De asemenea, nu a putut să menţină un contact social regulat cu lumea exterioară. În mod obiectiv, ea trebuie, aşadar, considerată a fi fost privată de libertate.*"

Internarea persoanei în instituția medială este un alt subiect sensibil de procedură, care poate afecta dreptul la viață privată și la libertate în virtutea art. 5 și 8 CEDO.

O cauză regretabilă pe acest aspect este David c. Moldovei din 27.11.2007[3], în care CtEDO reține că în situația în care o persoană a consimțit inițial la internarea sa într-o instituție psihiatrică pentru a fi supusă unei expertize, aceasta are dreptul necontestabil de a se retrage ulterior și de a părăsi instituția respectivă. Prin urmare, detenția continuă a reclamantului, începând cu momentul în care acesta și-a exprimat intenția de a pleca din spital, constituie o „*privare de libertate*" și reprezintă o ingerință în dreptul său la libertate. Orice acord inițial al persoanei este considerat o exonerație automată de la internarea forțată, conferindu-i dreptul de a se elibera din instituția medicală în orice moment, fără a-i fi permis niciunei autorități să împiedice această voință, atâta timp cât nu a fost emisă o încheiere privind internarea forțată. Potrivit art. 11 alin. (3) CPP, „*Privarea de li-*

[1] Hotărârea CtEDO, De Tommaso c. Italiei, din 23.02.2017 (§.80), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-171805 [accesată - 02.10.2022].

[2] Hotărârea CtEDO, Storck c. Germaniei, din 16.06.2005 (§.73),disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-69374 [accesată - 02.10.2022].

[3] Hotărârea CtEDO David c. Moldovei, disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-127751 [accesată – 25.06.2024].

bertate, arestarea, internarea forţată a persoanei într-o instituţie medicală sau trimiterea ei într-o instituţie educaţională specială, precum şi prelungirea acestor măsuri, se permit numai în baza unui mandat de arestare sau a unei hotărîri judecătoreşti motivate". Prin urmare, atunci când există temeiurile şi motivele legale pentru internarea forţată a persoanei într-o instituţie medicală este necesară o hotărâre judecătorească.

În cadrul urmăririi penale hotărârea judecătorească este emisă de către judecătorul de instrucţie, care este abilitat prin lege să dispună internarea forţată. Acest deziderat este reglementat în art. 41 pct. 4) CPP – „*Judecătorul de instrucţie asigură controlul judecătoresc în cursul urmăririi penale prin dispunerea internării persoanei în instituţia medicală*".

Totodată, în conformitate cu prevederile art. 301 alin. (3) CPP, „*..., internarea persoanei într-o instituţie medicală pentru efectuarea expertizei judiciare, ... se face cu autorizarea judecătorului de instrucţie*."

Analizând prevederile expuse, constatăm că atunci când pe parcursul urmăririi penale este necesitatea de efectuare a unei expertize judiciare în staţionar, iar bănuitul (învinuitul) refuză să fie internat în vederea evaluării şi examinării lui, judecătorul de instrucţie emite o hotărâre motivată pentru internarea forţată în scopul enunţat.

În continuare ne vom referi la procedura de internare, temeiurile şi motivele de internare forţată, atribuţia organului de urmărire penală şi a procurorului în cazurile când există necesitatea internării persoanei în instituţia medicală, precum şi procedura de examinare a demersului privind internarea forţată a persoanei în instituţia medicală.

Astfel, conform dispoziţiilor art. 152 alin. (1) CPP, „*Dacă pentru efectuarea expertizei medico-legale sau psihiatrice apare necesitatea unei supravegheri îndelungate, bănuitul, învinuitul, inculpatul poate fi internat într-o instituţie medicală. Despre aceasta se consemnează în ordonanţa sau încheierea prin care s-a dispus expertiza judiciară*."

Prin urmare, la faza urmăririi penale, în cazul în care pentru efectuarea expertizei judiciare (medico-legală sau psihiatrică) medicii legişti sau cei psihiatrici au nevoie de mai mult timp pentru supravegherea bănuitului sau a învinuitului, ca într-un final să de-a concluzii obiective asupra obiectului expertizei, organul de urmărire penală este obligat să indice acest fapt în ordonanţa

de dispunere a expertizei.

Cu alte cuvinte legea dictează faptul că atunci când organul de urmărire penală va dispune expertiza medico-legală sau cea psihiatrică, acesta se va expune, în aceeaşi ordonanţă, şi asupra internării forţate a persoanei în instituţia medicală.

Considerăm că aspectele enunţate nu corespund principiului inviolabilităţii persoanei, deoarece la etapa emiterii ordonanței de dispunere a expertizei organul de urmărire penală nu poate cunoaşte de cât timp are nevoie un expert judiciar să efectueze o expertiză sau alta. Respectiv, determinarea timpului de efectuare a expertizelor medico-legale sau psihiatrice o decide expertul, şi nu organul de urmărire penală. Astfel, dispunerea expertizelor ce nu necesită spitalizare (ambulatoriu) sau care necesită această spitalizare (staţionar) este dictată de aprecierea medicală, şi nu juridică.

Reieşind din cele expuse, suntem de opinia că atunci când organul de urmărire penală constată temeiurile prevăzute în art. 142 alin. (1) CPP, acesta va emite ordonanța de dispunere a expertizei judiciare. În cazul în care pentru efectuarea expertizelor medico-legale sau psihiatrice este necesară supravegherea îndelungată a bănuitului sau a învinuitului, organul de urmărire penală va emite o altă ordonanţă prin care va dispune internarea forţată în instituţia medicală.

Această ordonanţă va fi emisă în conformitate cu prevederile art. 255 CPP. Pe lângă condiţiile menţionate în art. 255 CPP, ordonanța de internare forţată a bănuitului sau a învinuitului trebuie să cuprindă, în mod obligatoriu, motivele internării, comportamentul persoanei în timpul acţiunilor procesuale (de exemplu în timpul audierii), analiza documentelor medicale ale bănuitului sau învinuitului (de exemplu cartela medicală în care este menţionat faptul tratării unei boli psihiatrice), menţiunea despre aflarea bănuitului sau învinuitului la evidenţa medicului narcolog sau psihiatru, analiza declaraţiilor altor participanţi la proces (de exemplu declaraţiile victimei sau a matorilor din care rezultă comportamentul inadecvat a bănuitului, învinuitului) şi alte aspecte legate de caz.

În aceiaşi ordine de idei, toate aspectele menţionate trebuie analizate în raport cu circumstanţele comiterii faptei ilegale. Este foarte important ca organul de urmărire penală să solicite de la instituţia de expertiză informaţia cu privire la necesitatea unei supravegheri îndelungate a bănuitului sau învinuitului. În cazul în

care organul de urmărire penală nu va cere informaţia respectivă, cel puţin acesta va fi obligat să audieze expertul judiciar pentru a determina oprtunitatea internării. Or, până la urmă această decizie are tentă medicală şi, respectiv, doar medicii pot comunica despre durata investigaţiilor medicale. Această informaţie trebuie să fie reflectată în ordonanţa de dispunere a internării forţate şi analizată de comun cu celelalte probe. Doar în aşa mod organul de urmărire penală poate să-şi motiveze ordonanţa sa şi să dispună temeinic internarea forţată a bănuitului sau învinuitului.

În cauza Filip c. României din 14.12.2006,[1] s-a consatat că reclamantul a fost internat într-o instituţie psihiatrică pentru o perioadă de 88 de zile. În această hotărâre, Curtea reafirmă necesitatea unuia dintre elementele „legalităţii" detenţiei – absenţa caracterului arbitrar. Privaţiunea de libertate poate fi justificată doar în situaţia în care alte măsuri mai puţin restrictive au fost evaluate şi considerate ca fiind insuficiente pentru a proteja interesul personal sau public care impune detenţia, în acest context realizată prin internare. Reclamantul fiind internat pe o perioadă nedeterminată în baza deciziei parchetului luată fără ca avizul unui medic expert să fi fost obţinut în prealabil. Abia la o lună după internare, parchetul a dispus realizarea unei expertize, ca răspuns la plângerea reclamantului, care contesta legalitatea măsurii de siguranţă, argumentând că o astfel de expertiză nu fusese dispusă nici anterior, nici după ce acesta fusese internat, chiar după 80 de zile de detenţie. Curtea constată că o evaluare prealabilă efectuată de un psihiatru era esenţială, mai ales având în vedere că reclamantul nu avea antecedente de tulburări psihice. În orice caz, nu era vorba de o internare de urgenţă, plus lipsea acea cerere a medicului privind necesitatea prelungirii perioadei de internare, astfel limitând dreptul reclamantului fără un temei legal, internarea acestuia fiind arbitrară şi ilegală (§.§. 59-60).

„Pentru obţinerea rezultatelor scontate este necesar de a lua în consideraţie toate circumstanţele cauzei, motivele şi scopul infracţiunii, date cu privire la maladiile pe care le-a suferit persoana, comportarea anterioară, dar şi comportamentul persoanei în timpul procesului"[2]. Aceste aspecte vor contribui la dezvăluirea pe deplin a portretului complet al personalităţii bănuitului/învinuitului, în scopul luării unei decizii legale cu privire la

[1] Hotărârea CtEDO Filip c. României, din 14.12.2006, disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123269 [accesată – 25.06.2024].

[2] Poalelungi Mihai [et. al.] Manualul judecătorului pentru cauze penale. Chişinău. 2013. p.1024.

necesitatea internării.

În susținerea ideii menționate vine analiza textului *„apare necesitatea unei supravegheri”* stipulate în art. 152 alin. (1) CPP. Astfel, apare întrebarea - când apare această necesitate și cine de fapt ia decizia în această privință? Este firesc, după cum am menționat, că necesitatea supravegherii o decide doar medicii și nicidecum organele de urmărire penală. Anume din momentul când medicii vor comunica organului de urmărire penală despre necesitatea internării, doar atunci va fi constatată prezența temeiului faptic pentru internarea forțată a persoanei în instituția medicală.

Pentru a nu lăsa loc de interpretări ambiguă, considerăm că este necesar ca art. 152 alin. (1) CPP să fie modificat și completat astfel încât să prevadă emiterea ordonanței motivate de internare forțată a persoanei în instituția medicală, alta decât cea de dispunere a expertizelor judiciare.

După ce a fost emisă ordonanța cu privire la internarea forțată în instituția medicală a bănuitului sau învinuitului, procurorul va înainta judecătorului de instrucție un demers motivat, solicitând autorizarea internării forțate. Acest imperativ legal rezultă din art. 52 alin. (1) pct. 16) CPP - *„În cadrul urmăririi penale, procurorul, în limita competenței sale materiale și teritoriale, adresează în instanța de judecată demersuri pentru obținerea autorizării ... internării persoanei în instituție medicală pentru efectuarea expertizei judiciare*.”

Din textul art. 152 alin. (2) CPP, rezultă că demersul procurorului constituie actul de sesizare a instanței abilitate să dispună internarea bănuitului, învinuitului în instituția medicală pentru efectuarea expertizelor judiciare.

Demersul procurorului de solicitare a internării într-o instituție medicală pentru efectuarea expertizei judiciare trebuie să cuprindă, după caz, mențiuni cu privire la:

– fapta pentru care se efectuează urmărirea penală, încadrarea juridică a faptei;

– faptele și împrejurările din care rezultă îndoiala asupra stării de responsabilitate a bănuitului, învinuitului sau inculpatului;

– motivarea necesității de luare a măsurii de internare;

– motivarea proporționalității acesteia cu scopul urmărit.

Potrivit art. 152 alin. (3/1) CPP, indicarea acestor aspecte în demersul procurorului este obligatorie.

Deci, în conformitate cu prevederile art. 305 CPP, demersul procurorului privind internarea forțată a persoanei în instituția medicală se examinează de către judecătorul de instrucție în ședință.

dinţă închisă, cu participarea procurorului. Totodată, în cazul în care persoana care este deja internată într-o instituţie medicală şi starea de sănătate a acesteia îi permite să participe în cadrul şedinţei de judecată, va participa la această şedinţă şi persoana respectivă. La fel, în cadrul acestei şedinţe va participa şi apărătorul, reprezentanţii legali şi reprezentanţii persoanelor menţionate, în condiţiile CPP, întocmindu-se un proces-verbal în acest sens.

Judecătorul de instrucţie deschide şedinţa şi comunică participanţilor despre demersul înaintat de procuror, după care va verifica împuternicirile participanţilor la proces. Mai apoi, judecătorul de instrucţie va da posibilitatea expunerii părţilor privitor la demersul înaintat. Primul cuvânt îl are procurorul, care îşi va argumenta demersul, iar mai apoi celelalte părţi. După explicaţiile participanţilor la şedinţă, judecătorul de instrucţie, efectuând controlul temeiniciei demersului înaintat, va autoriza internarea forţată a persoanei în instituţia medicală, fie va respinge demersul ca fiind unul neîntemeiat.[1]

În cazul bănuitului, internarea acestuia în vederea efectuării expertizei judiciare se va dispune pentru o durată de până la 10 zile (art. 152 alin. (4) CPP). Atunci când persoana este pusă sub învinuire, internarea ei într-o instituţie medicală, pentru efectuarea expertizei judiciare în condiţii de staţionar, se dispune pentru o durată de până la 30 de zile, cu posibilitatea prelungirii acestui termen de până la 6 luni. Termenul se prelungeşte de judecătorul de instrucţie, la demersul motivat al procurorului, în temeiul cererii motivate în scris a medicului care se confruntă cu dificultăţi la efectuarea expertizei judiciare şi are nevoie de timp suplimentar pentru aceasta (art. 152 alin. (5), (6) CPP). „În cazul internării în instituţia psihiatrică a persoanelor care nu se află în stare de arest li se va asigura, în mod obligatoriu, toate garanţiile prevăzute în art. 501 alin. (1) CPP (art. 490 alin. (2) CPP).”[2]

Încheierea judecătorului privind autorizarea sau respingerea internării forţate a persoanei în instituţia medicală poate fi contestată în termen de 3 zile de la data adoptării cu recurs în instanţa ierarhic superioară - curtea de apel,[3] Aceste prevederi sunt direct indicate în art. 152 alin. (2) CPP şi art. 305 alin. (8) CPP.

Respectivele prevederi dau posibilitate părţilor la un recurs efectiv, prezentând argumentele şi probele în instanţa ierarhic

[1] A se vedea prevederile art. 305 CPP.

[2] Tudor Osoianu. Dinu Ostavciuc. Urmărirea penală. Ed. „Cartea Militară”. Chişinău. 2021. p.434,435.

[3] A se vedea: art.art. 152 alin. (2), (7), 305 alin. (8) CPP

superioară pentru a cere respingerea demersului procurorului.

Cum procedăm în situaţia în care învinuitul este arestat preventiv? Răspuns la această întrebare ne oferă prevederile art. 152 alin. (8) CPP: *„În cazul în care bănuitul, învinuitul este arestat preventiv, transferul acestuia pentru efectuarea expertizei judiciare medicale în condiţii de staţionar, se dispune la demersul procurorului cu autorizaţia judecătorului de instrucţie*." Analizând aceste prevederi, constatăm că atunci când învinuitul este arestat şi există necesitatea unei supravegheri îndelungate în vederea efectuării expertizei judiciare, acesta poate fi transferat în instituţia medicală unde se efectuează această expertiză. În cazul în care se decide transferul învinuitului în privinţa căruia este aplicată măsura preventivă arestul (sau arestul la domiciliu) ce se întâmplă cu măsura preventivă?

Art. 152 CPP nu oferă un răspuns, însă soluţia o găsim în art. 490 alin. (1) CPP: *„La constatarea faptului de îmbolnăvire a persoanei în privinţa căreia se efectuează urmărire penală şi care se află în stare de arest, judecătorul de instrucţie dispune, în temeiul demersului procurorului, internarea ei în instituţia psihiatrică, adaptată pentru deţinerea persoanelor arestate, dispunând, totodată, revocarea arestului preventiv. Despre ameliorarea ulterioară a stării sănătăţii persoanei internate în instituţia psihiatrică, administraţia instituţiei înştiinţează imediat procurorul care conduce urmărirea penală în cauza respectivă*."

CtEDO a subliniat în cauza H.L. c. Marii Britanii[4] inexistenţa unor reguli de procedură în ceea ce priveşte deţinerea persoanei incapabile, în contrast cu multitudinea de garanţii ce se aplică în cazuri obişnuite. Ca rezultat al lipsei regulilor de procedură, personalul medical şi-a asumat controlul deplin asupra libertăţii şi tratamentului unui individ vulnerabil numai pe baza presupunerilor clinice şi, deşi Curtea nu a pus la îndoială buna lor credinţă sau faptul că nu a fi acţionat în favoarea reclamantului, scopul existenţei unor garanţii este chiar protejarea indivizilor împotriva erorilor şi lipsurilor profesionale. Absenţa acestor reguli de procedură a condus, în opinia Curţii, la luarea măsurii în mod arbitrar şi, deci, la încălcarea art. 5 CEDO.

De asemenea, tulburarea trebuie să aibă un asemenea caracter sau amploare, care să justifice internarea, care însă nu poate fi prelungită dincolo de prezenţa acestor tulburări.[5]

[4] Hotărârea CtEDO H.L. c. Marii Britanii, din 05.01.2005, disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-185580 [accesată – 25.06.2024].

[5] Hotărârea CtEDO Luberti c. Italiei, din 23.02.1984, disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-94318 [accesată – 25.06.2024].

Un aspect important este în cazul soluționării internării forțate în instituția medicală a minorilor bănuiți sau învinuiți de comiterea unei infracțiuni. În această situație organul de urmărire penală va ține cont și de prevederile art. 474-481/1 CPP.

Totodată, este de reținut faptul că în momentul examinării demersului cu privire la internarea forțată în instituția medicală a minorului, în mod obligatoriu, va participa avocatul reprezentanții legali, pedagogul, psihologul. În opinia noastră, în această ședință de judecată trebuie să participe și un specialist (medic), în dependență de obiectul expertizei judiciare.

Dacă în cazurile privind minorii participarea apărătorului este obligatorie din momentul constatării vârstei persoanei și primei interacțiuni cu organul de urmărire penală, în procedura de aplicare a măsurilor de constrângere cu caracter medical, participarea apărătorului este obligatorie din momentul adoptării ordonanței prin care s-a dispus efectuarea expertizei judiciare în staționarul instituției psihiatrice în privința persoanei referitor la care se desfășoară procedura, dacă apărătorul nu a fost admis mai înainte în acest proces.[1]

În conformitate cu prevederile art. 494 alin. (2) CPP, „*Din momentul intrării apărătorului în proces, el are dreptul la întrevederi cu persoana interesele căreia le apără, fără a se limita numărul și durata lor, dacă starea sănătății acesteia nu împiedică întrevederile. Apărătorul dispune și de celelalte drepturi prevăzute în art. 68, care se aplică în mod corespunzător.*" Bineînțeles că nimeni nu este în drept să limiteze întrevederile avocatului cu clientul său, însă în cazurile respective se impune firesc a ține cont de starea sănătății. Considerăm că atunci când avocatul are nevoia de aceste întrevederi el va consulta preventiv medicul clientului său, după care va decide dacă este sau nu cazul să discute cu acesta, pentru a nu dăuna clientului.

Din analiza cadrului normativ existent în raport cu discuțiile și argumentele aduse, ajungem la concluzia că normele de procedură penală nu cuprind și nu clarifică toate situațiile ce pot apărea cu privire la internarea forțată a persoanei în instituția medicală pentru efectuarea expertizelor judiciare. Astfel, considerăm că ordonanța cu privire la internare este un act de dispunere separat de ordonanța de dispunere a expertizelor, din care motiv este necesar a fi completat și modificat art. 152 alin. (1) CPP.

Concluzii. Normele de procedură penală nu cuprind și nu clarifică toate situațiile ce pot apărea cu privire la internarea

[1] A se vedea prevederile art. 494 alin. (1) CPP.

forţată a persoanei în instituţia medicală pentru efectuarea expertizelor judiciare. Astfel, considerăm că ordonanţa cu privire la internare este un act de dispunere separat de ordonanţa de dispunere a expertizelor;

Este important ca ordonanţă prin care va dispune internarea forţată în instituţia medicală, pe lângă condiţiile menţionate în art. 255 CPP, să cuprindă, în mod obligatoriu, motivele internării, comportamentul persoanei în timpul acţiunilor procesuale (de exemplu în timpul audierii), analiza documentelor medicale ale bănuitului sau învinuitului (de exemplu cartela medicală în care este menţionat faptul tratării unei boli psihiatrice), menţiunea despre aflarea bănuitului sau învinuitului la evidenţa medicului narcolog sau psihiatru, analiza declaraţiilor altor participanţi la proces (de exemplu, declaraţiile victimei sau a matorilor din care rezultă comportamentul inadecvat a bănuitului, învinuitului) şi alte aspecte legate de caz.

Organul de urmărire penală sau procurorul trebuie să solicite de la instituţia de expertiză informaţia cu privire la necesitatea unei supravegheri îndelungate a bănuitului sau învinuitului. În cazul în care organul de urmărire penală sau procurorul nu va cere informaţia respectivă, cel puţin acesta va fi obligat să audieze expertul judiciar pentru a determina oportunitatea internării. Or, până la urmă această decizie are tentă medicală şi, respectiv, doar medicii pot comunica despre durata investigaţiilor medicale. Această informaţie trebuie să fie reflectată în ordonanţa de dispunere a internării forţate şi analizată de comun cu celelalte probe. Doar în aşa mod organul de urmărire penală poate să-şi motiveze ordonanţa sa şi să dispună temeinic internarea forţată a bănuitului sau învinuitului.

Atunci când persoana este internată în instituţiile medicale apărătorul la fel are dreptul la întrevederi cu aceasta, însă, ţinând cont de starea sănătăţii acestei persoane, apărătorul va consulta preventiv medicul clientului său, după care va decide dacă este sau nu cazul să discute cu acesta, pentru a nu dăuna clientului.

IV.
SPECIFICUL GARANȚIILOR PROCESUALE CE REZULTĂ DIN DREPTUL LA UN PROCES ECHITABIL LA FAZA URMĂRIRII PENALE

4.1. Accesul liber la justiție

Justiția, însăși prin conținutul ei, poate fi recunoscută doar cu condiția că îndeplinește cerințele dreptății și asigură restabilirea dreptului încălcat. În cadrul procesului penal, aceasta presupune, cel puțin, stabilirea, în baza probelor administrate, a împrejurărilor faptei în legătură cu care a fost pornită urmărirea penală, încadrarea juridică corectă, identificarea prejudiciului cauzat societății și victimelor (părților vătămate), precum și vinovăția persoanei care a comis infracțiunea etc.

Potrivit dicționarului juridic, „Accesul liber la justiție este un principiu fundamental al organizării oricărui sistem judiciar democratic și care îi conferă oricărei persoane dreptul de a se adresa în mod efectiv instanțelor judiciare competente, împotriva actelor care violează drepturile ce îi sunt recunoscute prin Constituție sau prin lege. Accesul liber la justitie este considerat și în dreptul european ca un principiu și chiar ca un drept fundamental”.[1]

Pentru a asigura drepturile și interesele legitime ale unor astfel de participanți la proces, precum acuzatul (bănuitul, învinuitului, inculpatul), victima (partea vătămată) sau alt participant la proces, acestora trebuie să le fie asigurată posibilitatea de a-și expune poziția în fața instanței de judecată și să prezinte argumente pe care aceștia le consideră necesare pentru a-și apăra această poziție.

Totodată, într-un stat de drept nu este suficient ca persoanele să aibă drepturi și libertăți, deoarece simpla deținere a acestor drepturi nu garantează persoanei că aceasta poate să și le exercite într-un mod concret, real și obiectiv. Încă din cele mai vechi timpuri orice persoană care considera că în privința sa a

[1] Dicționar juridic, disponibil: https://legeaz.net/dictionar-juridic/acces-liber-justitie [accesat – 25.06.2024].

fost comisă o faptă ilegală putea, chiar undeva, era nevoită să se adreseze pentru a fi ajutată, susținută etc. De exemplu, victima unui furt se adresa autorităților de atunci cel puțin pentru a-și recupera prejudiciu și aștepta că în urma acestei adresări să i se facă dreptate și echitate.

„Curtea reține că, pentru asigurarea protecției efective a drepturilor omului, nu este suficient a consacra drepturile materiale și a preciza pe cale constituțională condițiile minime pentru realizarea unei justiții echitabile, condiții întregite cu legi organice cu privire la organizarea și funcționarea instanțelor judecătorești. Este necesar, de asemenea, a stabili unele garanții procedurale de natură să consolideze mecanismele de protecție a acestor drepturi. Prin respectivele garanții procedurale, dreptul la un proces echitabil urmează a fi asigurat, în consecință, efectiv și eficace."[2]

Astfel, o dată cu dezvoltarea societății era necesară și dezvoltarea sistemului de justiție pentru a asigura persoanelor drepturile și libertățile acestora, prin crearea, în primul rând, a unor garanții efective astfel încât persoanele, atunci când consideră că li s-au încălcat careva drepturi, să se poată adresa instanțelor competente. Cu alte cuvinte, aceste persoane să aibă dreptul la acțiune sau să aibă un acces liber la justiție, fără careva restricții în legătură cu statutul social, rasă, religie, etnie, stare socială etc.

Bineînțeles că, a avea un acces liber la justiție nu înseamnă că persoanei care s-a adresat instanței i se va da câștig de cauză, ori cel ce se adresează primul autorităților este de bună credință și are dreptate. A avea acces la justiție înseamnă a avrea dreptul de a te adresa autorităților ca aceastea să judice cine, totuși, are dreptate.

Acest concept s-a dezvoltat cu timpul și a primit denumirea de „acces liber la justiție", care, ulterior a fost înserat în multe acte internaționale și naționale, ajungând la nivelul unui principiu de drept.

„Accesul liber la justiție în materie penală constituie o garanție fundamentală a unui proces echitabil, care presupune că fiecare individ are dreptul la examinarea acuzațiilor în materie penală îndreptate împotriva sa de către un magistrat învestit de

[2] HCC nr. 2 din 09.02.2016, pentru interpretarea articolului 135 alin. (1) lit. a) și g) din Constituția Republicii Moldova (excepția de neconstituționalitate) (pct.62), disponibilă: https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=556&l=ro [accesată – 25.06.2024].

lege cu atribuţii speciale în acest sens. Dreptul individului de acces la justiţie constituie un aspect fundamental al dreptului la tribunal, alteori denumit ca fiind dreptul la judecător."[1]

„Dar accesul la justiţie capătă sens doar atunci când instanţa judecătorească este capabilă să restabilească dreptul violat. În legătură cu aceasta, comunitatea internaţională a elaborat o serie de garanţii privind procedura judiciară cuvenită, chemate să asigure o examinare onestă şi echitabilă a cauzei în instanţa de judecată."[2]

Garanţii cu privire la accesul liber la justiţie sunt proclamateîn art. 8,10 din Declaraţia Universală a Drepturilor Omului, art.3, 14 al Pactului Internaţional cu privire la Drepturile Civile şi Politice, art. 47 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art.6 Convenţia Europeană a Drepturilor Omului,

În cauza Golder c. Regatului Unit, CtEDO a reţinut importanţa accesului la justiţie, iar condiţiile art. 6 § 1 din Convenţie oferă motive să considere că acest drept se înscrie printre garanţiile expuse. Curtea a ajuns la concluzia că, articolul 6 § 1 asigură oricărei persoane dreptul de a se adresa unei instanţe de judecată cu orice pretenţie referitoare la drepturile şi obligaţiile sale civile. În acest fel, articolul întruchipează „dreptul la o instanţă", dreptul de acces, adică dreptul de a introduce acţiuni în faţa instanţelor. La aceasta se adaugă garanţiile prevăzute de art. 6 § 1 atât în ceea ce priveşte organizarea şi componenţa instanţei, cât şi desfăşurarea procedurii. În concluzie, întreaga normă constituie dreptul la un proces echitabil.[3]

Pe de altă parte, există şi alte păreri cu privire la garantarea accesului liber la justiţie garantat de art. 6 CEDO. Astfel, în cauza Golder c. Regatului Unit ne-a interesat şi opinia separată a judecătorului Gerald Fitzmaurice, care, deşi nu a fost de acord cu privire la încălcarea art. 6 din Convenţie, a menţionat că, *„vă place sau nu, ca să spunem aşa, un drept de acces nu trebuie să fie înţeles de articolul 6 § 1 din Convenţie, decât printr-un proces de interpretare pe care eu nu-l consider corect sau ca fiind în*

---

[1] M. Poalelungi, D. Sîrcu, Accesul la justiţie, în Manualul Judecătorului pentru cauze penale. Ediţia I, Chişinău, 2013, p. 23

[2] Борзов В. Д., «Удар милосердия» по институту народных заседателей // Российская Юстиция, 2002, № 9, p. 46 – 47, citat de Ion Guceag, Liberul acces la justiţie în legislaţia naţională şi prevederile Convenţiei Europene pentru apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor fundamentale, Academos, nr. 2(21), iunie 2011, p.42.

[3] Hotărârea CtEDO, Golder c. Regatului Unit, a din 21.02.1975 (§.26-36), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57496 [accesată – 25.06.2024].

interesul superior al dreptului internaţional al tratatelor. Dacă dreptul nu îşi găseşte loc în articolul 6 § 1, în mod clar nu îşi găseşte loc nicăieri în Convenţie. Aceasta este, fără îndoială, o deficienţă gravă care ar trebui remediată. Dar este o sarcină pe care statele contractante o îndeplinesc, iar Curtea să se refere la ele, nu să caute să se îndeplinească ea însăşi."[4] Analizând argumentele date, ajungem la concluzia că judecătorul nu a pus la îndoială importanţa şi supremaţia accesului liber la justiţie, ba din contra, îl consideră ca principiu şi drept fundamental într-un stat democratic şi că acesta trebuie oglindit, tratat şi explicat mai clar în dispoziţiile art. 6 § 1 al Convenţiei. Or, după părerea sa, accesul la justiţie nu este consacrat concret în norma europeană.

Alin-Gheorghe Gavrilescu, deşi este de părerea că, dreptul de acces liber la justiţie este recunoscut oricărei persoane de art. 6 § 1 din Convenţia europeană, menţionează, totuşi, că acest drept nu este consacrat în termeni expreşi.[5]

În conformitate cu prevederile art. 13 CEDO, „*Orice persoană, ale cărei drepturi şi libertăţi recunoscute de prezenta Convenţie au fost încălcate, are dreptul de a se adresa efectiv unei instanţe naţionale, chiar şi atunci când încălcarea s-ar datora unor persoane care au acţionat în exercitarea atribuţiilor lor oficiale.*"

Prin urmare, în vederea asigurării unei bune administrări a justiţiei, Curtea a statuat rolul Statelor privind asigurarea accesului la justiţie, dar şi libera lor apreciere şi necesitate de limitare a acestui drept, prin stabilirea unor termeni privind declararea căilor de atac, cu condiţia respectării proporţionabităţii astfel încât să nu împiedice disponibilitatea persoanelor de a-şi exercita o cale de atac efectivă. În acest sens, s-a pronunţat şi Curtea Constituţională, menţionând că, „*dreptul persoanei de a se adresa justiţiei este o condiţie sine qua non în asigurarea eficienţei exercitării drepturilor şi libertăţilor sale. Potrivit normelor Convenţiei, prin legislaţia internă statele-părţi pot stabili anumite limitări ale dreptului de acces la o instanţă cu condiţia ca acestea să nu afecteze dreptul chiar în substanţa sa, să urmărească un scop legitim şi să existe un raport de proporţionalitate între măsurile restrictive şi scopul urmărit.*[6] Totodată, *instanţelor de*

[4] Hotărârea CtEDO, Golder c. Regatului Unit, din 21.02.1975. Opinie separată a judecătorului Gerald Fitzmaurice (§ 48), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57496 [accesată -17.08.2024)].

[5] Alin-Gheorghe Gavrilescu, Accesul liber la justiţie, Analele Universităţii „Constantin Brâncuşi" din Târgu Jiu, Seria Ştiinţe Juridice, Nr. 2/2011, p.62.

[6] HCC nr. 16 din 19.07.2005 privind controlul constituţionalităţii unor dispoziţii

judecată le revine sarcina asigurării în fiecare caz particular a garantării efective a dreptului la un proces echitabil."[1]

Legislaţia internă a Republicii Moldova, de rând cu legislaţia internaţională, garantează accesul liber la justiţie, atât prin norme constituţionale, cât şi procesuale.

Astfel, potrivit art. 20 din Constituţie, „*Orice persoană are dreptul la satisfacţie efectivă din partea instanţelor judecătoreşti competente împotriva actelor care violează drepturile, libertăţile şi interesele sale legitime. Nici o lege nu poate îngrădi accesul la justiţie*." Din analiza normei constituţionale deducem că aceasta corespunde standartelor internaţionale, garantând dreptul oricărei persoane de a avea acces liber la justiţie.

„Accesul liber la justiţie în Republica Moldova este un principiu fundamental absolut aplicabil drepturilor şi libertăţilor constituţionale, care nu poate fi limitat de către stat, prin intermediul căruia, orice persoană poate să-şi apere drepturile, libertăţile şi interesele sale legitime prevăzute de constituţie şi legislaţia statului în vigoare, apelând liber, atât la justiţia de drept comun, cât şi la cea constituţională. Prin urmare persoana ar trebui să aibă acces liber la toate mijloacele procedurale, atât din justiţia de drept comun, cât şi din justiţia constituţională pentru înfăptuirea liberă a justiţiei."[2]

În acelaşi sens, „*Articolul 20 din Constituţie, care reglementează dreptul de acces liber la justiţie, îşi găseşte corespondenţa în dispoziţiile articolului 6 § 1 din Convenţia Europeană a Drepturilor Omului, care garantează dreptul la un proces echitabil (a se vedea DCC nr. 56 din 2 iunie 2020, § 26).* [3]

Într-o altă decizie, Curtea, examinând norma constituţională prevăzută în art. 20, pe lângă aspectele menţionate, a spe-

---

ale art. 421, art. 433 alin. (1), art. 452 alin. (1) şi art. 455 alin. (3) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova (pct.4),

[1] DCC nr. 55 din 02.06.2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 17g/2020 privind excepţia de neconstituţionalitate a prevederilor alin. (4) din articolul 313 din Codul de procedură penală (pct.20).

[2] Teodor Cârnaţ. Olesea Panchiv. Accesul liber la justiţie în Republica Moldova: principiu fundamental absolut, aplicabil drepturilor şi libertăţilor constituţionale, Juridice Moldova. Disponibil: https://juridicemoldova.md/7858/accesul-liber-la-justitie-principiu-fundamental-absolut-aplicabil-drepturilor-si-libertatilor-constitutionale.html [accesat - 17.08.2024].

[3] DCC nr. 56 din 02.06.2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 23g/2020 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 207 alin. (2) lit. f) din Codul administrativ (respectarea procedurii prealabile până la înaintarea acţiunii în contencios administrativ) (pct.26).

cificat că ... *Condiţia din articolul 6 § 1 din Convenţie, potrivit căreia cauzele trebuie examinate în mod echitabil, trebuie înţeleasă în sensul de a se asigura respectarea principiilor fundamentale ale oricărui proces,* i.e. *principiul contradictorialităţii şi principiul dreptului la apărare, ambele asigurând egalitatea deplină a părţilor în proces (a se vedea DCC nr. 55 din 11 iunie 2018, § 23).*"[4] Implicit şi accesul liber la justiţie.

Legea procesual-penală garantează accesul liber la justiţie şi, prin prisma art. 19 alin. (1) CPP, stipulează: „*Orice persoană are dreptul la examinarea şi soluţionarea cauzei sale în mod echitabil, în termen rezonabil, de către o instanţă independentă, imparţială, legal constituită, care va acţiona în conformitate cu prezentul cod.*"

„*Prin instanţă judecătorească se înţelege orice instanţă, parte componentă a sistemului judecătoresc al Republicii Moldova, care judecă cauza penală în primă instanţă, în ordine de apel sau de recurs, ori pe căile extraordinare de atac, precum şi care soluţionează plîngeri împotriva acţiunilor şi actelor organelor de urmărire penală şi ale organelor de executare a hotărîrilor judecătoreşti şi sancţionează efectuarea unor acţiuni procedurale*" (art. 6 pct. 16) CPP).

Potrivit art. 115 din Constituţie, „*Justiţia se înfăptuieşte prin Curtea Supremă de Justiţie, prin curţile de apel şi prin judecătorii. Pentru anumite categorii de cauze pot funcţiona, potrivit legii, judecătorii specializate. Înfiinţarea de instanţe extraordinare este interzisă. Organizarea instanţelor judecătoreşti, competenţa acestora şi procedura de judecată sînt stabilite prin lege organică.*"

Prin urmare, organizarea judecătorească în Republica Moldova are loc în baza Legii nr. 514 din 06.07.1995[5], care, pe lângă altele, reglementează formarea instanţelor judecătoreşti şi

[4] DCC nr. 63 din 11.06.2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 39g/2020 privind excepţia de neconstituţionalitate a unor dispoziţii din articolele 332 alin. (2) şi 391 alin. (2) din Codul de procedură penală (încetarea procesului penal atunci când fapta constituie o contravenţie şi soluţionarea cauzei conform prevederilor Codului contravenţional). HCC nr. 22 din 06.08.2020 privind excepţia de neconstituţionalitate a unor prevederi din articolul 22616 alin. (11) din Codul fiscal, adoptat prin Legea nr. 1163 din 24 aprilie 1997 (prezentarea informaţiei fiscale către instanţele judecătoreşti şi organele de urmărire penală ca mijloc de probă (pct.29).

[5] Legea nr. 514 din 06.07.1995, privind organizarea judecătorească. Publicat: 19.10.1995 în Monitorul Oficial Nr. 58 art. 641. Republicată în temeiul art. VIII alin. (9) al Legii nr. 153 din 5 iulie 2012 – Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr. 185, art. 620.

sistemul judecătoresc din țară.

Instanțele care înfăptuiesc justiția în cauzele penale sunt reglementate în art. 29 alin. (1)-(3) CPP, care corespund normelor constituționale, cu mențiunea că instanțele de judecată de orice nivel, în cauzele penale, vor înfăptui justiția conform competenței date prin CPP. În faza de urmărire penală, ca organ judecătoresc cu atribuții proprii în desfășurarea procesului penal, funcționează judecători de instrucție.

Am adăuga la cele expuse faptul că, realizarea accesului la justiție începe odată cu prima adresare a persoanei (victimei) organelor judiciare (organului de constatare, celui de urmărire penală sau procurorului, după caz, judecătorului), adică nu din momentul începerii urmăririi penale, ci din momentul sesizării acestor organe.

Pentru garantarea accesului la justiție în acest sens, legea procesual-penală a intervenit cu norme care obligă aceste organe de a acționa promt în soluționarea cazului, fie la sesizarea externă, fie chiar și din oficiu. De exemplu, art. 55 alin. (4) CPP obligă organul de urmărire penală, concomitent cu înregistrarea sesizării, să înceapă urmărirea penală, dacă există indici ai infracțiunii, să efectueze acțiuni de urmărire penală în vederea descoperirii ei și fixării probelor care confirmă sau infirmă săvârșirea infracțiunii, să ia măsuri în vederea asigurării acțiunii civile sau a unei eventuale confiscări a bunurilor dobândite ilicit.

Un alt exemplu elocvent este dispoziția art. 262 alin. (4) CPP, care obligă procurorul să se autosesizeze în orice caz de deces al persoanei aflate în custodia statului în legătură cu urmărirea penală sau executarea pedepsei, iar dispoziția art. 262 alin. (4^1) obligă transmiterea imediată a materialelor procurorului în cazuri oferă temei de a presupune că persoana a fost supusă acțiunilor de tortură, tratament inuman sau degradant. În același timp, legea procesuală penală obligă organele judiciare să primească plângerile și denunțurile referitoare la infracțiuni, chiar dacă acestea nu țin de competența lor (art. 265 alin. (1) CPP), iar refuzul acestor organe poate fi contestat procurorului sau, după caz, judecătorului de instrucție (art. 265 alin. (2), art. 313 alin. (2) pct. 1) lit. a) CPP). Bineînțeles că CPP intervine și cu alte norme pentru a proteja, asigura și garanta dreptul accesului liber la justiție.

În conformitate cu prevederile art. 19 alin. (3) CPP, „*Organul de urmărire penală are obligația de a lua toate măsurile prevăzute de lege pentru cercetarea sub toate aspectele,*

completă şi obiectivă, a circumstanţelor cauzei, de a evidenţia atît circumstanţele care dovedesc vinovăţia bănuitului, învinuitului, inculpatului, cît şi cele care îl dezvinovăţesc, precum şi circumstanţele care îi atenuează sau agravează răspunderea."

În acelaşi timp, legea procesual-penală, într-o altă normă (art. 254 CPP) vine cu aceleaşi garanţii şi obligaţii în scopul stabilirii adevărului, adăugând că, *„Activitatea organului de urmărire penală în acest sens se efectuează şi în cazul în care bănuitul sau învinuitul îşi recunoaşte vinovăţia.*" Prin norma prevăzută la art. 254 CPP, legiutorul a reglementat rolul activ al organului de urmărire penală.

Analizând dezideratele expuse, ajungem la concluzia că, rolul activ al organului de urmărire penală şi a procurorului este unul important pentru asigurarea şi garantarea exercitării accesului la justiţie a părţilor. În acest sens, susţinem părerea autorilor care consideră că rolul activ presupune a fi un principiu al procesului penal, care „apare ca o îndatorire pentru autorităţile judiciare, îndeplinirea acesteia fiind prevăzută de sancţiune procesuală, constând în nevalabilitatea hotărârilor din care rezultă lipsa de rol activ în soluţionarea cauzei."[1]

Prin urmare, rolul activ al organelor de urmărire penală este un principiu propriu (specific, ramural) procesului penal şi, în special, fazei de urmărire penală, care derivă sau chiar este „născut" din principiul general – accesul liber la justiţie.

Rolul activ este asigurat prin dispoziţiile art. 52 alin. (1) pct. 19), 53/1 alin. (2) lit. j), 274 alin. (4), 284 alin. (6), 285 alin. (8), 292 alin. (1) CPP, care îl împuternicesc să restituie dosarul penal sau, după caz, actele organului de urmărire penală sau procurorului ierarhic inferior (dacă acesta exercită urmărirea penală) atunci când urmărirea penală nu este completă, obiectivă şi sub toate aspectele sau atunci când din actele de sesizare reiese bănuiala rezonabilă şi este necesară începerea urmăririi penale. La fel, rolul activ, în acest sens, este garantat şi în cazul în care procurorul anulează actele organului de urmărire penală, ca fiind ilegale.

Concluzii. Chiar dacă scopul primar al art. 6 CEDO, sub aspect penal, este adresat instanţei de judecată competentă să se pronunţe în privinţa unei acuzaţii penale în vederea asigurării unui proces echitabil**,** totuşi, unele garanţii se extind şi asupra etapelor prejudiciare ale procesului penal.

---

[1] Grigore Gr. Theodoru, Tratat de Drept procesual penal. Ediția a 3-a. Editura Hamangiu. 2013. p.70.

Bănuitul, învinuitul se poate afla într-o poziţie deosebit de vulnerabilă în proces până la transmiterea dosarului în instanţă. Dat fiind acest fapt, este extrem de important ca aceşti subiecţi ai procesului să nu fie în mod arbitrar limitaţi de garanţiile inerente ale unui proces echitabil, cum ar fi prezumţia nevinovăţiei, termenul rezonabil al procesului, dreptul la apărare şi dreptul la tăcere, dreptul la informare cu privire la acuzaţiile în materie penală şi dreptul la interpret.

4.2. Respectarea termenului rezonabil şi particularităţile procedurii de accelerare a urmăririi penale

În realizarea eficienţei procesului penal, un loc special îi aparţine instituţiei termenelor procedurale – garanţie pentru apărarea drepturilor şi intereselor legitime ale persoanei. Această garanţie a obţinut denumirea de „termen rezonabil". Desfăşurarea procesului penal în termen rezonabil constituie un principiu, dar şi un drept fundamental, care asigură persoanei echitatea procesului. Principiul respectiv îşi găseşte reglementare atât în actele juridice internaţionale, cât şi cele naţionale.

Odată cu dezvoltarea societăţii se armonizează şi legislaţia, întrucât să răspundă şi să corespundă cerinţelor timpului. În aşa mod s-a dezvoltat şi principiul în discuţie. Totuşi, declararea termenului rezonabil în calitate de principiu a trezit diferite discuţii referitoare la natura şi conţinutul juridic al acestuia. Mulţi cercetători nu sunt de acord nici în prezent cu acest fapt.

De exemplu, cercetătorul A.V. Obrazţov consideră că termenul rezonabil al procesului penal este parte componentă a principiului rezonabilităţii[1], adică cel al eficacităţii procesului penal. De altă părere este A.Iu. Smolin, care, analizând termenul rezonabil al procesului penal, deduce că acesta face parte din principiul economiei procesuale[2] şi nu este necesară includerea „termenului rezonabil al procesului penal" în calitate de principiu de sine stătător. O altă poziţie este luată de V.M. Bâcov, care demonstrează că termenul rezonabil al procesului penal consti-

[1] Образцов А.В. От разумных сроков в уголовном процессе к принципу разумности. În: Российский следователь. 2011. № 16, p. 32–33.

[2] Смолин А.Ю. Разумный срок уголовного судопроизводства – проявление принципа процессуальной экономии. În: Российский следователь. 2010. № 19, p.. 9–11.

tuie doar unul din institutele de procedură penală[3] şi nicidecum un principiu procesual-penal.

Din cele menţionate reiese că studierea termenului rezonabil al procesului penal este actuală şi în prezent are o importantă semnificaţie atât teoretică, cât şi practică. Prin urmare, este necesară, în primul rând, o înţelegere teoretică a esenţei şi conţinutului acestui principiu.

„Ca principiu fundamental al procesului penal, celeritatea a determinat legiuitorul să adopte constant norme de natură a eficientiza activitatea organelor judiciare, simplificând procedurile, înlăturând pe cât posibil formalismul, limitând domeniul de aplicare al sancţiunilor procesuale, restructurând sistemul căilor de atac şi creând proceduri speciale pentru infracţiunile de gravitate redusă."[4]

Principiul celerităţii are deosebită importanţă pentru înfăptuirea unui act de justiţie în orice stat de drept şi este cunoscut şi sub numele de principiul ***operativităţii*** sau al ***rapidităţii***. Acest principiu este întâlnit în literatura de specialitate[5] şi sub denumirea de principiul ***promptitudinii***.

„Celeritatea sau promptitudinea justiţiei penale este un deziderat principal. Liniştea societăţii, tulburată prin infracţiune, ordinea juridică vătămată prin aceasta, trebuie să fie cât mai în grabă restabilite. Reacţiunile morale e care le produce infracţiunea în conştiinţele membrilor societăţii trebuiesc cât mai curând canalizate şi satisfăcute. Pentru aceste interese sociale şi individuale, este necesară intervenţia grabnică a justiţiei, pentru a se descoperi, prinde şi judeca infractorul (...)."[6]

„Operativitatea trebuie să răspundă scopului procesului penal privind constatarea la timp şi în mod complet a faptelor ce constituie infracţiunea, având o strânsă legătură cu activitatea de colectare a probelor, care necesită urgenţă, pentru a nu se deteriora şi a nu-şi pierde calitatea de probe. De aceea procesul penal cere a fi desfăşurat într-un timp cât mai util posibil şi realizat în

[3] Быков В.М. Новый закон о разумном сроке уголовного судопроизводства. În: Законность. 2010. № 11, p. 25.

[4] Cristian Bălan. Termenul rezonabil în procesul penal român. Rezumatul tezei de doctor. Universitatea din Bucureşti. 2020, p.4.

[5] Traian Pop. Drept procesual penal. Volumul I. Partea introductivă. Tipografia Naţională S.A. Cluj. 1946. p. 14. Ediţie reeditată: Bucureşti, Universul Juridic. 2019.

[6] Traian Pop. *OP. cit.*, p.13,14.

condiţii optime."[1]

Operativitatea constituie un principiu fundamental al procesului penal, deoarece se află în strânsă legătură cu scopul acestui proces. Acest principiu impune desfăşurarea procesului în aşa mod, încât rezolvarea cauzelor penale să fie efectuată într-o perioadă de timp cât mai scurtă şi cu o activitate cât mai simplificată, realizându-se astfel o soluţionare justă a acestor cauze, întrucât infracţiunile săvârşite de puţină vreme sunt mai uşor de stabilit decât cele comise cu mult timp în urmă. „Pe lângă aceste cerinţe, operativitatea are în vedere şi calitatea actelor procesuale şi procedurale efectuate într-o cauză penală, urmărindu-se modul în care sunt respectate drepturile şi interesele legitime ale părţilor."[2]

Mulţi dintre specialişti s-au pronunţat pentru includerea operativităţii în sistemul de principii ale procesului penal.[3] „Sub noţiunea de operativitate este concepută calitatea de a fi operativ, de a acţiona rapid şi eficient sau cu promptitudine."[4] „Operativitatea procesului penal, în înţeles larg, presupune atât rezolvarea rapidă a cauzelor penale, cât şi simplificarea activităţii procesuale când este posibil"[5], fără a se influenţa în sens negativ calitatea actelor şi activităţilor desfăşurate."[6]

Profesorul român Nicolae Volonciu menţionează că „în vederea abordării sistematice a acestui principiu trebuie admis că operativitatea presupune cel puţin următoarele laturi importante:

– promptitudine în desfăşurarea activităţii judiciare;

– calitate în efectuarea actelor procesuale şi procedurale;

– simplificarea în îndeplinirea formelor procesuale;

– eficacitatea optimă în realizarea a tuturor sarcinilor ce stau în faţa organului judiciar."[7]

Profesorul Nicolae Volonciu susţine că promptitudinea este parte componentă a principiului operativităţii. „Operativita-

---

[1] Tudor Osoianu [et.al.] Drept procesual penal. Partea generală, Chişinău. 2009. p.106.

[2] Apetrei Mihai. Drept procesual penal. Editura „Europa Nova". Bucureşti. 1996. p.73.

[3] De exemplu: Neagu Ion. Drept procesual penal. Editura Academiei. Bucureşti. 1988. p. 662.

[4] Dolea Igor. Dreptul la judecarea cauzei într-un termen rezonabil şi unele probleme de procedură penală. În: Avocatul Poporului, 1–3, 2000, p.52.

[5] Neagu Ion. Drept procesual penal. Editura Academiei. Bucureşti. 1988. p.66.

[6] Păvăleanu Vasile. Drept procesual-penal. Partea generală. Editura „Lumina Lex". Bucureşti. 2001. p.79.

[7] Volonciu Nicolae. Tratat de procedură penală. Partea generală. Volumul I. Editura PAIDEIA., Bucureşti. 1996. p.127.

tea procesuală presupune stoparea extinderii exagerate în timp a urmăririi şi a judecăţii, ce poate duce atât unele prejudicii în atingerea scopului justiţiei, cât şi într-o măsură mai mare, violării de drepturi ale subiecţilor procesului."[8]

Interes ne-a trezit opinia unor autori care susţin că mai preferabilă este formularea acestui principiu ca „soluţionarea cauzelor într-un termen rezonabil" în defavoarea denumirii principiului ca „rapidităţii", „celerităţii", „operativităţii". Autorii aduc în acest sens următoarele argumente: „Pe de o parte, rapiditatea, celeritatea sau operativitatea implică obligaţia continuă de urgentare a activităţii autorităţilor judiciare şi a părţilor, care ar putea fi dăunătoare fie protecţiei intereselor generale ale societăţii, fie intereselor legitime ale părţilor, prin împiedicarea administrării probelor necesare lămuririi tuturor aspectelor acuzării şi apărării ori prin omisiunea efectuării tuturor actelor constitutive ale procesului penal, atrăgând nulităţile, producătoarea de întârzieri în soluţionarea cauzelor penale. Dacă ne referim la un termen „rezonabil" de soluţionare a cauzelor penale, avem în vedere cerinţa aflării adevărului şi apărarea intereselor părţilor din proces. Termen rezonabil înseamnă atât operativitate, cât şi acceptarea unei durate de care ar depinde soluţionarea corectă a cauzei."[9]

Desfăşurarea procesului penal în termen rezonabil este una din garanţiile fundamentale ale dreptului la un proces echitabil, având o reglementare expresă în art. 6 par. 1 CEDO, dar şi în art. 14 alin. (3) lit. c) din Pactul internaţional cu privire la drepturile civile şi politice. Termenul rezonabil al desfăşurării procesului penal nu este consacrat în Constituţia Republicii Moldova, însă acesta se desprinde din alte norme constituţionale, implicit din accesul liber la justiţie. Totodată, potrivit art. 15 din Constituţie, „*Cetăţenii Republicii Moldova beneficiază de drepturile şi de libertăţile consacrate prin Constituţie şi prin alte legi şi au obligaţiile prevăzute de acestea.*"

Curtea Constituţională în numărate rânduri s-a pronunţat asupra termenului rezonabil, apreciind că este un principiu fundamental al procesului penal. Astfel, „(...) *Principiul termenului rezonabil al procesului penal reprezintă un element al aplicării dreptului la un proces echitabil.* (a se vedea HCC nr. 3 din 23

[8] Dolea Igor. *Op.cit*.p.52.

[9] Theodoru Grigore Gr. Tratat de Drept procesul penal. Ediția a 3-a. Editura „Hamangiu". 2013. p.55.

februarie 2016, § 78)."[1]

„Curtea Europeană a reţinut că aflarea persoanei într-o stare de incertitudine cu privire la viitorul său pentru o perioadă îndelungată de timp, ţinând cont de faptul că risca o condamnare penală, este contrară articolului 6 din Convenţie. Curtea Europeană a subliniat că acuzatul are dreptul la examinarea cazului său cu o diligenţă specială şi că, în materie penală, articolul 6 din Convenţie este conceput pentru evitarea incertitudinii în care se află o persoană acuzată (*Kalpachka v. Bulgaria*, 2 noiembrie 2006, § 65; *Borzhonov v. Rusia*, 22 ianuarie 2009, § 39; *Grigoryan v. Armenia*, 10 iulie 2012, § 129; *Borobar şi alţii v. România*, 29 ianuarie 2013, § 80)."[2]

Art. 6 § 1 din Convenţie, sub aspectul său penal, poate fi invocat numai de persoana căreia i s-a înaintat o acuzaţie. O excepţie constituie situaţia când victima unei infracţiuni pretinde durata nerezonabilă a procedurilor penale în legătură cu imposibilitatea soluţionării aspectului civil, şi anume examinarea excesiv de lungă a acţiunii sale civile în cadrul procedurilor penale.[3]

În astfel de cazuri, este cunoscut, că dreptul la despăgubiri se naşte din săvarşirea infracţiunii care este şi o faptă „cauzatoare de prejudicii".

În ceea ce priveşte durata unei proceduri penale cu constituire de parte civilă, Curtea a stabilit deja că aceasta din urmă intră sub incidenţa art. 6, inclusiv în cursul etapei de prejudiciare,[4] şi că perioada care trebuie luată în considerare începe la data

[1] DCC nr.4 din 20.01.2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 206g/2019 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 282 din Codul de procedură penală (durata maximă de menţinere a statutului de învinuit al persoanei) (pct.30).

[2] DCC nr. 4 din 20.01.2020 (pct.37).

[3] *„...instanţa de recurs remarcă că într-adevăr în materia pretinselor violări a duratei procedurilor penale, de regulă victimele, persoanele care au înaintat o sesizare, martorii, alte persoane participante în proces, în afară de acuzat (bănuit, învinuit, inculpat), nu pot pretinde încălcarea dreptului la durata nerezonabilă a procedurilor penale. Cu alte cuvinte, art. 6 § 1 CEDO sub aspectul său penal, poate fi invocat numai de persoana căreia i s-a înaintat o acuzaţie. O excepţie însă, constituie situaţia când victima unei infracţiuni pretinde durata nerezonabilă a procedurilor penale în legătură cu imposibilitatea soluţionării aspectului civil, şi anume examinarea excesiv de lungă a acţiunii sale civile în cadrul procedurilor penale.*" Extras Decizia colegiului civil, comercial şi de contencios administrativ CSJ din 21.07.2021, disponibilă - http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=62725 [accesată - 17.08.2024].

[4] Hotărârea CtEDO Perez c. Franţei (MC) din 12.02.2004, (§.70, 71), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61629 [accesată - 17.08.2024].; Hot.

la care reclamantul s-a prevalat de dreptul său cu caracter civil şi anume de la actul de constituire ca parte civilă.[5]

La acest aspect este de remarcat şi jurisprudenţa CtEDO, care a statuat că atunci când victima unei infracţiuni se constituie parte civilă în procesul penal, aceasta semnifică introducerea unei cereri în despăgubiri, chiar dacă ea nu a cerut în mod expres repararea prejudiciului suferit.[6]

CtEDO a constatat în Hot. Petrella c. Italiei din 18. 03. 2021, §. 49-53, că durata excesivă a anchetei preliminare l-a împiedicat pe reclamant să participe la procedurile penale, în calitate de subiect al acţiunii civile şi să solicite despăgubiri[7].

Astfel fiind, de la constituirea ca parte civilă până la încheierea procedurii penale, aspectul civil rămâne strâns legat de desfăşurarea procedurii penale.[8]

Potrivit art. 19 alin. (1) CPP, „*Orice persoană are dreptul la examinarea şi soluţionarea cauzei sale în mod echitabil, în termen rezonabil*, (...)."

„Deşi art. 19 CPP este unul declarativ, următorul art. 20 CPP instituie criteriile care ar permite a constata dacă termenul rezonabil este respectat, care sunt inspirate din jurisprudenţa CtEDO."[9]

În aceiaşi ordine de idei, menţionăm că, potrivit art. 20 alin. (1) CPP, „*Urmărirea penală şi judecarea cauzelor penale se face în termene rezonabile*." Din reglementările respective deducem că legislatorul a stabilit în CPP doar două faze ale procesului penal. Respectiv, s-ar presupune că curgerea termenului rezonabil ar începe din momentul începerii urmăririi penale. Reieşind din prevederile art. 1, 274, 279 CPP, deducem că până la începerea urmăririi penale organul de urmărire penală verifică sesizarea cu privire la infracţiune şi stabileşte dacă există ori nu bănuiala re-

CtEDO Forum Maritime S.A. c. României din 04.10.2007, (§.106), disponibilă - https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123075 [accesată - 17.08.2024].

[5] Hotărârea CtEDO Pfleger c. Cehiei din 27.07.2004, (§.46), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-66514 [accesată - 17.08.2024].

[6] Hotărârea CtEDO Moreira de Azevedo c. Portugaliei, din 23.10. 1990, (§.67), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57645 [accesată - 17.08.2024].

[7] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-208955 [accesată - 17.08.2024].

[8] Hotărârea CtEDO Calvelli şi Ciglio c. Italia din 17.01.2002, (§.62), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60329 [accesată - 17.08.2024]

[9] Osoianu Tudor. Ostavciuc Dinu. Respectarea termenului rezonabil al urmăririi penale – standardele CEDO şi reglementările naţionale. În : Anale ştiinţifice ale Academiei „Ştefan cel Mare" a MAI al Republicii Moldova. 2020. p.87.

zonabilă cu privire la infracţiune, pentru a decide începerea sau neînceperea urmăririi penale.[1] Pentru a nu se lăsa interpretări ambiguu asupra normei cercetate, propunem ca art. 20 alin. (1) CPP să fie modificat şi completat asemănător denumirii normei, adică „Desfăşurarea procesului penal se face în termene rezonabile." În aşa mod, vor fi clarificate toate chestiunile şi nu vor exista dubii privind conţinutul acestei norme.

În cauza CtEDO, Kart c. Turciei[2], hotărârea din 03.12.2009, Curtea a menţionat că, *„Acest drept se bazează pe necesitatea de a se asigura că persoanele acuzate nu trebuie să rămână prea mult timp într-o stare de incertitudine cu privire la rezultatul acuzaţiilor penale împotriva lor (a se vedea Stögmüller împotriva Austriei, 10 noiembrie 1969, § 9, Seria A). nr.9, şi Wemhoff împotriva Germaniei, 27 iunie 1968, § 18, Seria A nr.7).*"

În cauza CtEDO, Scordino c. Italiei(nr. 1)[3], hotărârea din 29.03.2006, Curtea *„(...) doreşte să reafirme importanţa administrării justiţiei fără întârzieri care ar putea pune în pericol eficacitatea şi credibilitatea acesteia (...).*"

„(...) În materie penală, acest drept urmăreşte ca persoana să nu fie subiectul unei acuzaţii pentru o perioadă îndelungată de timp."[4]

Referindu-ne la durata procedurii, este relevant de a analiza din ce moment are loc curgerea termenului şi care este sfârşitul acestui termen. În acest sens, a fost analizată practica Curţii europene.

În Hotărârea CtEDO, Neumeister c. Austriei[5], Curtea a menţionat că *„Termenul (...) începe în mod obligatoriu cu ziua în care o persoană este acuzată, deoarece altfel nu s-ar putea stabili acuzaţia, înţeleasă în sensul Convenţiei.*" Prin urmare, Curtea, în această cauză, stabileşte că curgerea termenului rezo-

---

[1] Argumente privind existenţa fazei de verificare a sesizării cu privire la infracţiune au fost aduse în: Osoianu Tudor, Ostavciuc Dinu. Urmărirea penală. Editura „Cartea Militară". Chişinău.2021. p.55-57.

[2] Hotărârea CtEDO, Kart c. Turciei [MC], din 03.12.2009 (§. 68), disponibilă: ttps://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-96007 [accesată - 14.09.2022].

[3] Hotărârea CtEDO, Scordino c. Italiei (nr. 1), [MC], din 29.03.2006 (§.224), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-72925 [accesată - 14.09.2022].

[4] DCC nr. 4 din 20.01.2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 206g/2019 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 282 din Codul de procedură penală (durata maximă de menţinere a statutului de învinuit al persoanei) (pct.31).

[5] Hotărârea CtEDO, Neumeister c. Austriei, din 27.06.1968 (§.18), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57544 [accesată - 14.09.2022].

nabil începe din momentul când persoana este pusă sub acuzare, precum și punerea în mișcare a acțiunii penale, adică începerea urmăririi penale.

În cauza CtEDO, Deweer c. Belgiei[6], Curtea relatează că *„În materie „penală", „termenul rezonabil" prevăzut de art. 6 alin. 1 (art. 6-1) „începe în mod necesar cu ziua în care o persoană este acuzată" (a se vedea hotărârea Neumeister din 27 iunie 1968, Seria A nr. 8, p. 41, alin. 18). Iar „termenul rezonabil" poate, ocazional, „începe să curgă de la o dată anterioară sesizării instanţei de fond, a „tribunalului" competent pentru „determinarea... [a] acuzaţiei penale"" (a se vedea Golder). hotărârea din 21 februarie 1975, Seria A nr. 18, p. 15, alin. 32). Hotărârile Wemhoff şi Neumeister din 27 iunie 1968 şi apoi Hotărârea Ringeisen din 16 iulie 1971 au luat ca punct de plecare momentul arestării, momentul în care persoana a fost înştiinţată oficial că va fi urmărită penal şi momentul în care au fost deschise cercetările preliminare. , respectiv (Seria A nr. 7, p. 26-27, alin. 19; Seria A nr. 8, p. 41, alin. 18; şi Seria A nr. 13, p. 45, alin. 110).*"

Astfel, practica Curţii Europene ne vorbește despre faptul că termenul procesului trebuie să fie calculat și din momentul arestării persoanei, adică a aplicării în privința persoanei a unei măsuri procesuale preventive. Reieșind din această practică, putem menționa faptul că acest termen decurge din momentul aplicării oricărei măsuri procesuale de constrângere, implicit reținerea persoanei. Totodată, practica europeană în materie penală indică aspectul legat de perioada anterioară sesizării instanţei de judecată, adică perioada administrării probelor la faza verificării sesizării cu privire la infracțiune și cea a urmăririi penale propriu-zise.

În cauza CtEDO, Eckle c. Germaniei[7], Curtea a stabilit că, *„În materie penală, „termenul rezonabil" prevăzut la art. 6 alin. 1 (art. 6-1) începe să curgă de îndată ce o persoană este „învinuită"; aceasta poate avea loc la o dată anterioară judecării cauzei în faţa instanţei de fond (...), precum data arestării, data la care persoana în cauză a fost înştiinţată oficial că va fi urmărită penal sau data la care au fost deschise cercetări prealabile (...).*"

Totodată, în cauza respectivă Curtea a definit noțiunea de „acuzare" în sensul art. 6 § 1 CEDO. Astfel, Curtea notează că,

[6] Hotărârea CtEDO, Deweer c. Belgiei, din 27.02.1980 (§.42), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57469 [accesată - 14.07.2023].

[7] Hotărârea CtEDO, Eckle c. Germaniei, din 15.07.1982 (§.73), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57476 [accesată - 16.07.2023].

„Acuzarea (...) poate fi definită drept „înştiinţarea oficială dată unei persoane de către autoritatea competentă a unei acuzaţii că a săvârşit o infracţiune", definiţie care corespunde şi testului dacă „situaţia de [suspectul] a fost afectat în mod substanţial" (...).

În cauza CtEDO, Coëme şi alţii c. Belgiei[1], Curtea reaminteşte, pe lângă dezideratele enunţate *supra*, că în cauzele penale termenul rezonabil începe a curge şi din momentul percheziţiei. *„În opinia Curţii, perioada care trebuie examinată a început la 28 august 1991, când a fost efectuată o percheziţie la domiciliul domnului Hermanus şi la birourile acestuia."*

Aceeaşi situaţie s-a constat şi în cauza, De Clerck c. Belgiei[2], în care *Curtea reţine că perioada care trebuie luată în considerare pentru a evalua durata procedurii în lumina cerinţei „termenului rezonabil" (...) a început (...) cu percheziţiile la Centrul de coordonare al grupului, Centrul Beaulieu şi N.V. Beaulieu Wielsbeke.*

CC reţine că *„jurisprudenţa Curţii Europene este constantă în privinţa faptului că percheziţia poate constitui o „acuzaţie în materie penală" în sensul articolului 6 § 1 din Convenţie, în cazul în care percheziţia a produs „repercusiuni importante asupra situaţiei (persoanei) (...)."*[3]

În aceiaşi ordine de idei, este de menţionat faptul că, reieşind din practica Curţii europene, dar şi din dispoziţiile art. 63 alin. (1) şi (1/1) CPP, desprindem că termenul trebuie să fie calculat şi din momentul reţinerii persoanei, aplicarea în privinţa acesteia a unei măsuri neprivative de libertate, recunoaşterea acesteia în calitate de bănuit, din momentul începerii primei acţiuni procedurale efectuate în raport cu această persoană. Astfel, termenul decurge şi din momentul audierii persoanei, percheziţiei, începerii urmăririi penale în privinţa unei persoane etc.

Există o practică neuniformă în ceea ce priveşte calcularea termenului procesului, aplicabil şi momentului curgerii termenului menţinerii persoanei în calitate de bănuit, la emiterea or-

---

[1] Hotărârea CtEDO, cauza Coëme şi alţii c. Belgiei din 22.07.2000 (§.133), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59194 [accesată: 14.09.2023].

[2] Hotărârea CtEDO, De Clerck c. Belgiei (§.50), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-82375 [accesată - 17.09.2023].

[3] HCC din 29.03.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 20g/2018 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 63 alin. (1) punctele 1)-3) şi alin. (2) pct. 3) din Codul de procedură penală (recunoaşterea calităţii de bănuit a persoanei) (pct.30), disponibilă: https://constcourt.md/public/ccdoc/decizii/ro-d25201820g2018c736f.pdf [accesată - 14.09.2024].

donanţei de începere a urmăririi penale, adică atunci când persoanei i se aduce o acuzaţiei în materie penală.

Prima categorie de cauze penale se referă la emiterea ordonanţei de începere a urmăririi penale în privinţa unei persoane, indicată concret în acest act procedural. Potrivit practicii judiciare, „*Conform art. 63 CPP în cazurile în care a fost pornită urmărirea penală împotriva unei anumite persoane, din momentul respectiv se va considera, că această persoană anumită deţine calitatea de bănuit, indiferent de faptul dacă a fost sau nu dată ordonanţa de recunoaştere în calitate de bănuit*."[4]

A doua categorie de cauze penale se referă la situaţia în care organul de urmărire penală indică persoana concretă în partea descriptivă a ordonanţei de începere a urmăririi penale, iar în partea de dispunere a acestui act procedural indică doar fapta infracţională şi calificarea juridică a acesteia. Cu alte cuvinte, practica judiciară în asemenea cazuri consideră că urmărirea penală a fost pornită *in rem* şi nicidecum *in personam*, motivând obţinerea statutului de bănuit doar actele reglementate de art. 63 alin. (1) CPP.[5] Totodată, unele instanţe de judecată se pronunţă doar în favoarea actelor prin care persoana obţine statut de bă-

[4] De exemplu: DCP CSJ din 25.04.2008 emisă în cauza L. şi alţii, dos. nr. 1ra-357/08 (pct.5.2.); DCP CSJ din 26.11.2013 emisă în cauza T. A., dos. nr. 1ra-03/13.

[5] De exemplu: DCSJ în cauza C. V., emisă în dos. nr. 4-1re-113/2020 (pct. 6, subpct. 6.1. teza (17), disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_plen_penal.php?id=2037 [accesată: 14.10.2023]. Un alt exemplu elocvent este încheierea Judecătoriei Chişinău (sediul Centru) din 20.02.2017, emisă în dos. nr. 10-657/2017, judecătorul de instrucţie a respins ca neîntemeiată plângerea apărării privind declararea nulităţii ordonanţei procurorului privind punerea persoanei sub]nvinuire, invocând: „*argumentele invocate de avocat în plângere, referindu-se la încălcarea termenelor prevăzute de art. 63 Cod de procedură penală, şi anume termenul de 3 luni, nu sunt aplicabile în speţă, deoarece din textul ordonanţei de pornire a urmăririi penale (...), nu rezultă că urmărirea penală este pornită în privinţa cet. EL, fiind doar descrise circumstanţele în care se deplasa şi a fost stopat automobilul condus de ultima. Mai mult, instanţa a constatat, că organul de urmărire penală corect a stabilit că, la data pornirii urmăririi penale, organul de urmărire penală avea o bănuială rezonabilă privind comiterea infracţiunii, însă fără ca aceste bănuieli să fie suficiente pentru recunoaşterea calităţii procedurale de bănuit. Termenul prevăzut la art. 63 Cod de procedură penală începe să curgă nu de la data existenţei bănuielii privind comiterea unei infracţiuni, ci de la data când persoanei îi este recunoscută calitatea de bănuit în ordinea stabilită de legislaţia procesual penală, dată de la care persoana dobândeşte drepturile procedurale, corespunzătoare, de care nu putea beneficia anterior. Drept urmare, instanţa de judecată constată că, procurorul corect şi întemeiat a purces la punerea sub învinuire a EL, care i-a fost adusă la cunoştinţă în*

nuit, adică doar a celor indicate în art. 63 alin. (1) CPP. Aceste argumente, în viziunea noastră, nu sunt plauzibile și sunt contrare prevederilor art. 63 alin. (1/1) CPP, precum și practicii Curții Europene.

Problema respectivă a fost ridicată prin recurs în interesul legii de Președintele Uniunii Avocaților din Republica Moldova. Plenul Colegiului penal al CSJ a respins recursul în interesul legii ca inadmisibil, motivând că nu este o problemă de drept. Tot în această Decizie, CSJ a menționat că *„Sub acest aspect, se accentuează, că legea procesual-penală determină strict, că termenul de menținere a calității de bănuit se calculează începând cu data emiterii actelor procedurale, prevăzute în art. 63 alin. (1) pct. 1)-3) Cod de procedură penală, iar în cazul constatării faptului că față de o persoană există anumite bănuieli rezonabile, cu privire la săvârșirea unei infracțiuni și în raport cu aceasta, sunt efectuate anumite acțiuni procedurale, care creează repercusiuni importante asupra situației persoanei, potrivit alin. (1/1) art. 63 Cod procedură penală, organele de urmărire penală au obligația să recunoască această persoană în calitate de bănuit și să aducă la cunoștință informația despre drepturile prevăzute la art. 64 Cod de procedură penală.”*[1]

Referitor la acest subiect s-a pronunțat și CC, care a specificat: *„Curtea observă că soluția legislativă prevăzută de alin. (11) din articolul 63 din cod reprezintă o excepție de la alin. (1) din același articol și corespunde celui de-a doilea element al noțiunii de „acuzație în materie penală” în sensul Convenției, care se manifestă prin existența unor „repercusiuni importante asupra situației (persoanei)”. Excepția menționată constă în faptul că, în cazul în care față de o persoană există anumite bănuieli rezonabile cu privire la săvârșirea unei infracțiuni și în raport cu aceasta sunt efectuate anumite acțiuni procedurale, care creează repercusiuni importante asupra situației persoanei, organele de urmărire penală au obligația de a recunoaște această persoană în calitate de bănuit în decurs de 5 zile din momentul de începere a primei acțiuni procedurale.”*[2]

---

prezența avocatului la (...), astfel că aceste măsuri procesuale prevăzute de lege să fie necesare într-o societate democratică, care au ca scop legitim de a asigura măsuri eficiente de luptă cu criminalitatea.”

[1] DPCP CSJ din 22.02.2019, emisă în dosarul nr. 4-1ril-2/2019 (pct.7.3., teza 11), disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_interes_lege.php?id=9 [accesată: 18.10.2023].

[2] DCC din 29.03.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 20g/2018 privind ex-

Prin urmare, CC constată că repercusiunile asupra situaţiei persoanei corespunde acuzaţiei în materie penală, adică chiar din momentul de începere a primei acţiuni procedurale efectuate în privinţa persoanei.

Deci, putem constata că nu există o practică uniformă privind începerea curgerii termenului rezonabil şi a acuzaţiei în materie penală, de aceea recomandăm CSJ să întreprindă măsuri în vederea emiterii unei recomandări cu privire la acest subiect. Totodată, considerăm oportună modificarea şi completarea art. 63 CPP, încât să prevadă în concret aceste deziderate.

Deci, constatăm că termenul procesului trebuie să fie calculat din momentul reţinerii, emiterii ordonanţei sau încheierii de aplicare a măsurilor preventive neprivative de libertate, emiterii ordonanţei de recunoaştere în calitate de bănuit (învinuit), emiterii ordonanţei sau a încheierii de aplicare a sechestrului, a percheziţiei, a măsurilor speciale de investigaţii, a audierilor sau orice alte acţiuni procesuale în raport cu persoana. Or, aceste acţiuni, după noi, creează repercusiuni importante asupra situaţiei persoanei.

De asemenea, punctul de început al urmăririi penale nu are întotdeauna relevanţă în aprecierea termenului rezonabil potrivit jurisprudenţei CtEDO, având în vedere că garanţiile instituite de art. 6 CEDO devin incidente din momentul de la care o anumită persoană este vizată de o anchetă penală, iar nu de la momentul începerii urmăririi penale cu privire la faptă, neexistând indicii care să facă plauzibilă săvârşirea infracţiunii denunţate de către un individ determinat.[3]

În cauza Reiner şi alţii c. României, (Hot. CtEDO din 27.09.2007, §. 48), reclamantul s-a plâns de durata excesivă a

cepția de neconstituționalitate a articolului 63 alin. (1) punctele 1)-3) și alin. (2) pct. 3) din Codul de procedură penală (recunoașterea calității de bănuit a persoanei) (pct.29).

[3] *„Astfel, în cauza Von Hoffen v. Liechtenstein, 27 iulie 2006,* CtEDO *a considerat că termenul rezonabil de examinare a cauzei a început să curgă din momentul începerii urmăririi penale împotriva reclamantului, având în vedere faptul că după acea dată autoritățile de investigație au efectuat mai multe acțiuni de urmărire penală în privința reclamantului, precum emiterea unui mandat de arest, efectuarea unei percheziții etc. (a se vedea §. 36 din hotărâre).* CtEDO *a avut aceeași abordare în cauzele Rezov v. Bulgaria, 15 februarie 2007, § 50, Polz v. Austria, 25 octombrie 2011, §. 45, și Grigoryev v. Rusia, 23 octombrie 2012, §. 91.* DCC nr. 62 din 13.05.2021 de inadmisibilitate a sesizării nr. 170a/2020 pentru interpretarea articolului 70 alin. (3) din Constituție și pentru controlul constituționalității articolului 63 alineatele (1) și (11) din Codul de procedură penală (pct.19); *„Pe de altă parte, în cauza*

urmăririi penale, începută *in rem* în 1990, iar împotriva sa, în calitate de învinuit, abia în 1997. CtEDO ajunge la concluzia că relevantă, în sensul acordării garanţiilor prevăzute de art. 6 CEDO, este împrejurarea dobândirii calităţii de suspect, deci momentul în care urmărirea penală se transformă, dintr-o analiză axată pe fapta săvârşită, într-una îndreptată împotriva unei persoane determinate[1].

Reclamanta a considerat, în cauza Kalēja c. Letonia, că procedura penală împotriva ei a durat mai mult de nouă ani – de la 16 ianuarie 1998 (când fusese deschisă ancheta împotriva ei) până la 29 noiembrie 2007 (când a fost respinsă recursul ei), o perioadă pe care a considerat-o prea lungă. Ea fusese supusă diverselor limitări şi stresului constant în acea perioadă. Guvernul a susţinut că reclamanta nu a fost supusă unei „acuzaţii penale" în 1998. Ei au insistat că acuzaţiile oficiale au fost aduse împotriva ei abia la 27 ianuarie 2005. Până la această dată, ea nu a fost informată oficial despre nicio acuzaţie împotriva ei şi nici nu

Matskus v. Rusia, 21 februarie 2008, CtEDO a considerat că termenul rezonabil de examinare a cauzei a început să curgă din momentul arestării reclamantului, deşi urmărirea penală a fost începută cu o zi mai devreme (a se vedea §. 71 din hotărâre). În cauza Kiršteins v. Letonia, 20 octombrie 2016, CtEDO a considerat că termenul rezonabil de examinare a cauzei a început să curgă din momentul interogării reclamantului în calitate de suspect, deşi urmărirea penală a fost începută cu câteva luni mai devreme. În acest caz, CtEDO a menţionat că nu s-a demonstrat că situaţia reclamantului a fost afectată în mod substanţial înainte ca acesta să fie interogat în mod oficial în calitate de suspect (a se vedea §. 27 din hotărâre). DCC nr. 62 din 13.05.2021 (pct.20).

[1] *„În ceea ce îl priveşte pe domnul Reiner, CtEDO constată că, deşi a fost audiat în anul 1991 de poliţie, el nu avea niciun motiv să presupună că este vizat personal şi nimic nu indică faptul că în acest stadiu era el însuşi bănuit de săvârşirea infracţiunii de loviri sau vătămări cauzatoare de moarte. Deşi este adevărat că martorul F.G. l-a menţionat printre agresorii lui A.A., nu a fost luată nicio măsură care ar fi putut avea urmări importante asupra situaţiei sale. În plus, din 1991 până în 1997, el nu a fost citat pentru a depune mărturie şi nici o altă măsură nu a fost luată împotriva lui. Deşi numărul dosarului penal indică faptul că a fost constituit în anul 1990, nu e mai puţin adevărat faptul că era vorba de o urmărire penală in rem şi că era posibil ca ancheta împotriva reclamantului să înceapă mai târziu. De altfel, reclamantul însuşi a precizat în formularul său de cerere trimis curţii că a fost citat pentru a fi audiat în anul 1997. Abia la data de 13 noiembrie 1997 parchetul l-a audiat şi l-a informat oficial că era bănuit de săvârşirea unei infracţiuni. Prin urmare, CtEDO apreciază că abia la această dată a început procedura penală în ceea ce îl priveşte*". Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122797 [accesată - 17.08.2024]

fusese afectată substanţial.[2]

În continuare ne vom referi la limita finală a termenului rezonabil. Astfel, în cauza König c. Germaniei[3], CtEDO a reţinut că *„(...) în materie penală această perioadă acoperă întregul proces în cauză, inclusiv procedurile de recurs (...).* Analiza cauzei respective denotă că termenul rezonabil se referă la întreaga procedură, implicit şi procedura în faţa instanţelor de apel şi recurs. Prin urmare, ajungem la concluzia că limita finală a termenului rezonabil este hotărârea instanţelor de judecată ce soluţionează fondul acuzaţiei în materie penală. În cauza Neumeister c. Austriei[4], CtEDO a constatat că *„Articolul 6 alin. (1) (art. 6-1), de asemenea, indică ca punct final, hotărârea de stabilire a acuzaţiei; aceasta poate fi o decizie dată de o instanţă de apel atunci când o astfel de instanţă se pronunţă asupra fondului acuzaţiei.*" Cu alte cuvinte, limita finală a termenului rezonabil se poate extinde

[2] *„Curtea observă că, deşi acţiunea penală a fost deschisă cu privire la faptul că fondurile societăţii au fost deturnate, decizia din 16 ianuarie 1998 de pornire a urmăririi penale conţinea o afirmaţie specifică că reclamantul şi B.E. a deturnat fonduri în valoare de 7.559 LVL (aproximativ 10.756 EUR). Deşi reclamanta nu a fost informată cu privire la decizia din 16 ianuarie 1998, poliţia a citat-o nu numai la 16 ianuarie 1998, ci şi de încă cinci ori. În ansamblu, acţiunile întreprinse de poliţie indică faptul că au considerat-o de fapt pe reclamantă suspectă de la începutul urmăririi penale şi pe tot parcursul procedurii preliminare, deşi statutul ei procesual a rămas cel de martor. Reclamanta nu a fost informată oficial cu privire la nici o acuzaţie împotriva sa înainte de 2005. În cele din urmă, reclamanta a fost condamnat pentru aceeaşi infracţiune. Curtea reţine că a durat mai mult de şapte ani şi nouă luni pentru ca autorităţile interne să finalizeze ancheta preliminară. Perioada care trebuie luată în considerare, aşadar, a început la 16 ianuarie 1998 şi s-a încheiat la 29 noiembrie 2007, când Curtea Supremă i-a respins recursul în chestiuni de drept. Au existat şi anumite perioade de inactivitate din partea instanţelor interne. Cauza a fost pe rol timp de un an întreg în faţa instanţei de primă instanţă şi încă opt luni în faţa instanţei de apel, perioade în care nu s-au ţinut şedinţe. Deşi este adevărat că cazul a fost decis rapid odată cu desfăşurarea şedinţelor, perioadele lungi de inactivitate din partea instanţelor interne cântăresc foarte mult în circumstanţe în care o anchetă preliminară nu a fost efectuată cu promptitudine. Procesul penal a durat astfel nouă ani şi zece luni la trei trepte de jurisdicţie. Curtea a considerat că, în speţă, durata totală a procedurii penale împotriva reclamantei a fost excesivă şi nu a respectat "* cerinţa „termenul rezonabil", prevăzută de art. 6 par. 1 CEDO". Hotărârea CtEDO, Kalēja c. Letonia, din 05.10.2017 (§.§. 37,38,41,45), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-177344 [accesată - 09.01.2024].

[3] Hotărârea CtEDO, König c. Germaniei, din 28.06.1978 (§. 98), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57512 [accesată - 15.09.2024].

[4] Hotărârea CtEDO Neumeister c. Autriei, din 27.06.1968 (§ 19). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57544 [accesată - 15.09.2022].

până la decizia instanţei de apel sau recurs, cu condiţia că această instanţă va soluţiona fondul cauzei.

„La evaluarea termenului rezonabil trebuie luat în considerare termenul pană când acuzaţiile nu mai afectează situaţia unei anumite persoane şi incertitudinea cu privire la statutul său juridic a fost eliminată".[1]

În cauza CtEDO, Stoianova şi Nedelcu c. Romaniei[2], Curtea a reţinut că „*(...) Ordonanţa de scoatere de sub urmărire penală (...) nu poate fi considerată că punând capăt urmăririi penale împotriva reclamanţilor din moment ce ea nu constituia o decizie internă definitivă (...). În această privinţă trebuie constatat că parchetul avea, în baza art. 270 din Codul de procedură penală, competenţa de a anula o ordonanţă de scoatere de sub urmărire penală şi de a redeschide urmărirea penală, fără să fie ţinut de vreun termen*."

„Curtea reaminteşte că tergiversarea autorităţilor naţionale de a ajunge la o concluzie într-o auză penală, indiferent de complexitatea acesteia, împiedică inevitabil eficienţa procesului penal. Faptul că această cauză a fost încetată pe motivul expirării termenului de prescripţie pentru tragerea la răspundere penală atestă acest lucru)".[3]

În cauza CtEDO, Ciobanu c. Moldovei[4], Curtea a menţionat că „(...) celeritatea şi o diligenţă rezonabilă sunt cerinţe implicite. Chiar şi în cazul în care pot exista obstacole sau dificultăţi care împiedică evoluţia urmăririi penale într-o situaţie particulară, un răspuns rapid al autorităţilor este esenţial pentru a păstra încrederea publicului în respectarea principiului legalităţii şi pentru a evita orice aparenţă de complicitate sau de toleranţă cu privire la actele ilegale (a se vedea Šilih c. Sloveniei [MC], nr. 71463/01, §. 195, 9 aprilie 2009). Astfel, într-un număr de cauze examinate de Curte (...), constatarea unei încălcări a fost în cea mai mare parte din cauza unor termene nerezonabile şi a lipsei de diligenţă din

---

[1] Tudor Osoianu. Dinu Ostavciuc. Respectarea termenului rezonabil al urmăririi penale – standardele CEDO şi reglementările naţionale. Anale ştiinţifice ale Academiei „Ştefan cel Mare" a MAI al Republicii Moldova. 2020. p. 89.

[2] Hotărârea CtEDO, Stoianova şi Nedelcu c. Romaniei, din 04.08.2005 (§.20), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122833 [accesată - 15.09.2022].

[3] Hotărârea CtEDO, Ceachir c. Republicii Moldova, din 10.12.2013 (§.52), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-142849 [accesată - 15.09.2022].

[4] Hotărârea CtEDO, Ciobanu c. Republicii Moldova, din 24.02.2015 (§.34), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157615 [accesată - 15.09.2022].

partea autorităţilor în desfăşurarea urmăririi penale, indiferent de rezultatul lor final (...)".

„Caracterul rezonabil al duratei unei proceduri se apreciază în funcţie de circumstanţele cauzei, care impun o evaluare globală (Boddaert c. Belgiei, pct. 36). Chiar dacă etapele procedurii se derulează într-un ritm acceptabil, durata totală a procedurii ar putea depăşi totuşi un „termen rezonabil" (Dobbertin c. Franţei, pct. 44)".[5]

„Folosirea termenelor limitative priveşte asigurarea bunei administrări a justiţiei şi respectarea, în special, a principiului securităţii juridice".[6]

După cum am menţionat, art. 6 din CEDO garantează desfăşurarea procesului penal într-un termen rezonabil. Evaluarea acestui termen se face după unele criterii care, deşi nu sunt reglementate direct în această normă internaţională, totuşi aceste criterii au fost stabilite de Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

Pentru prima dată criteriile de apreciere a termenului rezonabil au fost expuse de CtEDO în cauza Philis c. Greciei (nr. 2). Prin urmare, practica Curţii europene distinge patru criterii de apreciere a termenului rezonabil: complexitatea cauzei, comportamentul reclamantului, comportamentul autorităţilor şi miza litigiului pentru reclamant.

Acest aspect a fost reiterat şi de CC, care a menţionat că „În jurisprudenţa sa, Curtea Europeană a stabilit că durata rezonabilă a unei proceduri trebuie apreciată în funcţie de circumstanţele cauzei şi cu ajutorul următoarelor criterii: complexitatea cauzei, comportamentul reclamantului şi cel al autorităţilor competente, precum şi miza litigiului pentru cel interesat (e.g. a se vedea Nakhmanovich v. Rusia, 2 martie 2006, § 95; Holomiov v. Moldova, 7 noiembrie 2006, § 137; Hajibeyli v. Azerbaidjan, 10 iulie 2008, § 50; Cravcenco v. Moldova, 15 ianuarie 2008, § 44; Matei şi Tutunaru v. Moldova, 27 octombrie 2009, § 55; Panzari v. Moldova, 29 septem-

[5] Ghid privind art. 6 din Convenţie. Dreptul la un proces echitabil (Latura penală), Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2014, pct.190,191,disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_RON.pdf [accesat - 15.09.2022].

[6] HCC nr. 6 din 19.03.20019 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 265 alin. (2) din Codul de procedură penală (contestarea refuzului organului de urmărire penală de a primi plângerea sau denunţul privind comiterea unei infracţiuni) (pct.44).

brie 2009, § 31; Chiarello v. Germania, 20 iunie 2019, § 45)".[1]

Legislaţia autohtonă, prin prisma art. 20 alin. (2) CPP, reglementează criteriile de apreciere a termenului rezonabil. Aşadar, potrivit acestei norme procesuale, criteriile menţionate sunt următoarele:

1) Complexitatea cazului. În cauza CtEDO, Neumeister c. Austriei[2], Curtea a reţinut că „*Este fără îndoială că cauza (...) a fost de o complexitate extraordinară din cauza împrejurărilor menţionate mai sus (expunerea faptelor, paragr. 20). De exemplu, nu este posibil să se tragă la răspundere autorităţile judiciare austriece pentru dificultăţile pe care le-au întâmpinat în străinătate în obţinerea executării numeroaselor comisii rogatorii (...). Necesitatea de a aştepta răspunsuri explică probabil întârzierea închiderii anchetei, în ciuda faptului că în Austria nu au mai rămas măsuri de investigare*." Totodată, în această hotărâre CtEDO a menţionat că este necesar a lua în consideraţie: *imposibilitatea disjungerii cauzelor în privinţa inculpatului în vederea unei bune administrări a justiţiei; numărul epizoadelor; natura infracţiunilor (economice, financiare şi fiscale); necesitatea acordării posibilităţii părţilor de a face cunoştinţă cu cele 20 volume care conţineau circa 500 file fiecare; procedurile de extrădare; dispunerea şi efectuarea expertizelor, implicit a celor economice şi financiare; numărul mare de martori* etc. Pentru evaluarea acestui criteriu este necesar a se ţine cont şi de numărul victimelor sau părţilor vătămate, necesitatea confruntărilor, dispunerea măsurilor speciale de investigaţii şi necesitatea prelungirii acestora şi alte probleme de fapt şi de drept.

Într-o altă hotărâre[3], CtEDO „*consideră că caracteristica esenţială a cauzei a fost complexitatea sa foarte mare. Suspiciunile la adresa reclamanţilor s-au referit la infracţiunile „gulerele albe", adică fraude pe scară largă care au implicat mai multe companii. Această infracţiune este adesea săvârşită, ca şi în speţă, în mod deliberat, prin intermediul unor tranzacţii complexe menite să scape de controlul organelor de anchetă. Astfel,*

[1] DCC nr.4 din 20.01.2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 206g/2019 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 282 din Codul de procedură penală (durata maximă de menţinere a statutului de învinuit al persoanei) (par.32).

[2] Hotărârea CtEDO, Neumeister c. Austriei, din 27.06.1968 (§.§.20,21), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57544 [accesată -15.09.2022].

[3] Hotărârea CtEDO, C.P. şi alţii c. Franţei, din 01.08.2000 (§.30), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-63473 [accesată - 15.09.2022].

sarcina prealabilă a organelor judiciare a fost de a descurca o rețea de firme interdependente, și de a identifica natura exactă a relațiilor dintre fiecare dintre acestea, la nivel instituțional, administrativ și financiar. Pentru a strânge probe împotriva reclamanților, au fost necesare două comisii rogatorii internaționale, precum și expertiză contabilă și financiară semnificativă".

„Chiar dacă o cauză prezintă o anumită complexitate, Curtea nu consideră ca fiind „rezonabile" perioade lungi inexplicabile de stagnare a procedurii (Adiletta și alții împotriva Italiei, pct. 17: în speță, o perioadă de treisprezece ani și cinci luni între sesizarea judecătorului de instrucție și interogarea suspecților și martorilor, o perioadă de cinci ani, respectiv o nouă perioadă de un an și nouă luni între momentul în care dosarul retransmis la magistratului care instrumenta cauza și o nouă retrimitere a părților în cauză în judecată)".[4]

2) Comportamentul părților la proces. „În timp ce autoritățile sunt responsabile pentru organizarea și desfășurarea procesului penal, conduita inculpatului în exercitarea dreptului la apărare poate influența durata procedurii. O atitudine cooperantă din partea acestuia poate mări rapiditatea efectuării urmăririi penale și poate reduce durata judecății. Mai mult, recunoașterea săvârșirii infracțiunii pentru care inculpatul este urmărit sau judecat poate constitui premisa declanșării unei proceduri de judecată abreviate, reducându-se considerabil durata de soluționare a procesului penal."[5] Viceversa, durata procedurilor poate fi prelungită urmare a înaintării diferitor plângeri sau cereri atât în faza de urmărire penală, cât și în faza instanțelor de judecată, implicit a celor ierarhic superioare.

Astfel, „un aspect important în analiza acestui criteriu privește echilibrul între două drepturi fundamentale ale inculpatului: dreptul de soluționare a cauzei într-un termen rezonabil și dreptul de a dispune de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării. Durata de timp necesară inculpatului pentru pregătirea apărării nu poate constitui o întârziere nejustificată în desfășurarea procesului și nu poate duce la încălcarea dreptului la soluționarea cauzei

[4] Ghid privind art. 6 din Convenție. Dreptul la un proces echitabil (Latura penală), Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2014, pct.194, disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_RON.pdf [accesat- 15.09.2022].

[5] Cristian Bălan. Termenul rezonabil în procesul penal român. Editura „Hamangiu". București. 2021 p. 34.

într-un termen rezonabil."[1] Asupra acestor deziderate s-a pronunţat şi CtEDO în cauza Kemmache c. Franţei[2].

În cauza Holomiov c. Republicii Moldova[3], Curtea „reaminteşte că articoilul 6 nu cere ca o persoană acuzată de o infracţiune să coopereze activ cu autorităţile judiciare *şi că un reclamant nu poate fi criticat pentru că a folosit pe deplin posibilităţile oferite de legislaţia naţională pentru apărarea intereselor sale În concluzie, Curtea consideră că, deşi reclamantul poate fi considerat responsabil pentru perioadele semnificative de întârziere pe parcursul primei părţi a procedurilor (până la 23 iunie 2003), comportamentul său de după acea dată se pare că nu a contribuit substanţial la durata procedurilor*".

În situaţia în care în privinţa bănuitului, învinuitului ori inculpatului sunt dispuse investigaţii în vederea căutării acestora, adică aceste persoane se sustrag de la urmărirea penală, această perioadă nu va fi inclusă în durata totală a procedurilor. Acest fapt reiese şi din practica Curţii Europene[4].

În unele cazuri, reclamantul contribuie considerabil la prelungirea procedurii prin: înaintarea unui număr mare de cereri şi plângeri, contestaţii împotriva refuzului instanţei de ai admite cererile, înaintarea cererilor privind audierea martorilor sau refuzul în audierea unor martori, cereri privind amânarea şedinţelor din diferite motive (lipsa avocatului, soluţionarea cererilor privind contestaţiile etc.), dispunerea repetată a expertizelor, administrarea de probe suplimentare şi altele[5]. În asemenea cazuri, această perioadă va fi exclusă din termenul total de soluţionare a cauzei, deoarece reclamanţii intenţionat şi excesiv pot folosi remediile procesuale, implicit cu scopul de a expira termenul de prescripţie de tragere la răspundere penală.

„Bănuitului/învinuitului nu-i poate fi imputată vinovăţia

[1] Cristian Bălan op.cit. p. 35.

[2] Hotărârea CtEDO, Kemmache c. Franţei (nr. 1 şi nr. 2), din 27.11.1991 (§.§.20,21 şi 64), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57702 [accesată - 15.09.2022].

[3] Hotărârea CtEDO, Holomiov c. Republicii Moldova, din 06.11.2006 (§.§.143,144). disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112629 [accesată - 15.09.2022].

[4] În acest sens, a se vedea: Hotărârea CtEDO, Smirnova c. Rusiei, din 24.07.2003 (§.86), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61262 [accesată - 15.09.2022].

[5] În acest sens, a se vedea: Hotărârea CtEDO, Salapa c. Poloniei, din 19.12.2002 (§§ 88, 89), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60854 [accesată - 15.09.2022].

față de tergiversarea urmăririi penale, atâta timp cât comportamentul acestuia se află în limitele permisive ale prevederilor Codului de procedură penală cu privire la apărarea sa”[6].

3) Conduita organului de urmărire penală și a instanței de judecată. „Acest criteriu este cel mai relevant pentru a se aprecia termenul rezonabil al procedurilor, fiind necesar a fi analizat cu prioritate”.[7]

În cauza Šleževičius c. Lituaniei[8], CtEDO a constatat că instanțele de judecată din Lituania nu au examinat în genere fondul cauzei, motivând că învinuirea adusă inculpatului a fost neclară, speculativă și vagă, restituind repetat cauza penală organelor de urmărire penală pentru investigații noi, fiind invocate, în acest sens, aceleași motive.

Privitor la acest criteriu, în calitate de justificări ale perioadelor în care autoritățile judiciare nu au întreprins nicio acțiune în vederea efectuării acțiunilor de urmărire penală, fie de judecare a cauzelor, pot fi înaintate: termenul de aflare a persoanei care efectuează urmărirea penală, a procurorului sau judecătorului în concediu ordinar sau de boală; lipsa de experiență a unor funcționari în vederea soluționării cauzelor penale specifice; organizarea unor greve de către avocați; dezordini în masă în zona unde au loc cercetările etc. Toate aceste justificări nu sunt relevante și nu sunt o scuză pentru organele judiciare sau chiar pentru statele semnatare a Convenției. Argumentele respective sunt neîntemeiate și respinse de CtEDO.

---

[6] Tudor Osoianu. Dinu Ostavciuc. Respectarea termenului rezonabil al urmăririi penale – standardele CEDO și reglementările naționale. Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova, 2020, p.92, 93.

[7] Udroiu Mihail. Procedură penală. Partea generală. Sinteze și Grile, Ediția a 6-a, revizuită și adăugită, Volumul I, Editura C.H. Beck, București, 2019, p.47.

[8] Hotărârea CtEDO, Šleževičius c. Lituaniei, din 13.11.2001 (§.30), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59876 [accesată - 15.09.2022]. În această cauză, Curtea Europeană a reținut că, *„(...) procedura poate fi considerată a fi complexă, datorită, printre altele, naturii sale, și anume presupusa necorespundere financiară a unui înalt funcționar guvernamental. Cu toate acestea, Curtea reține că autoritățile naționale nu au dat dovadă nici de diligență, nici de rigoare în gestionarea procedurilor: instanțele au refuzat să examineze fondul cauzei de trei ori în 1997, 1998 și 1999, constatând că acuzațiile aduse reclamantului fost vag și speculativ. De asemenea, o parte substanțială a timpului a fost alocat litigiilor procesuale care au implicat instanțele de jurisdicție ordinară și constituțională, cu privire la recursurile procurorilor împotriva constatărilor judiciare de investigații inadecvate și incapacitatea de a trece în judecată. Cu toate acestea, acuzații clare nu au fost niciodată formulate și nici un proces nu a avut loc (...).*”

Într-o altă cauză, Eckle c. Germaniei[1], „*(...) Guvernul a atras atenţia asupra faptului că cazul dat a fost unul dintre primele mari cazuri de criminalitate economică, în special pentru Landul Renania-Palatinat. La momentul relevant, autorităţile, (...), nu aveau experienţa şi mijloacele necesare pentru a combate rapid şi eficient acest tip de infracţiuni. Între timp, s-a spus că au fost luate o serie de măsuri legislative şi administrative în acest scop. (...). Cu toate acestea, Curtea nu poate acorda o pondere decisivă acestor circumstanţe, deoarece starea de fapt cu care se confruntă autorităţile competente nu a fost deloc excepţională (a se vedea, mutatis mutandis, hotărârea Buchholz, p. 16), 20-21 şi 22, alin. 51, 61 şi 63)*".

4) Importanţa procesului pentru cel interesat. „Analizând în ansamblu jurisprudenţa Curţii, constatăm că încălcarea dreptului la soluţionarea cauzei într-un termen rezonabil poate fi invocată, în principiu, de către persoana acuzată (suspect sau inculpat), dar şi de către victimă (persoana vătămată sau partea civilă), în unele situaţii speciale. Totodată, partea responsabilă civilmente poate invoca încălcarea termenului rezonabil, întrucât este subiectul pasiv al contestaţiei formulate de partea civilă cu privire la drepturi şi obligaţii cu caracter civil".[2] Partea civilă beneficiază de garanţiile prevăzute la art. 6 par. 1 CEDO, doar în latura civilă, celelalte paragrafe ale normei vizate se referă doar la persoana acuzată.

S-a constatat că la aprecierea termenului rezonabil, prin prisma importanţei procesului pentru cel interesat, printre altele, trebuie de ţinut cont de vârsta reclamantului, precum şi miza pentru el, având o reputaţie de persoană de ştiinţă, iar cercetările sale au fost puse în discuţie[3].

„Trebuie avute în vedere (...), faptul că acuzatul este privat de libertate pe parcursul procedurii, implicaţiile sociale pe care o procedură îndelungată le poate produce asupra reclamantului, având în vedere calitatea sa de funcţionar. Urmărirea penală se va desfăşura în termene pe cât este posibil de restrânse în cazul limitării persoanei în anumite drepturi sau impunerii anumitor restricţii prevăzute de Codul de procedură penală, aici eviden-

[1] Hotărârea CtEDO, Eckle c. Germaniei, din 15.07.1982 (§.85), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57476 [accesată - 16.09.2022].

[2] Cristian Bălan. Termenul rezonabil în procesul penal român. Editura „Hamangiu". Bucureşti. 2021 p. 42.

[3] Hotărârea CtEDO, Beljanski c. Franţei, din 07.02.2002 (§.40),disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-64591 [accesată - 16.09.2022].

ţiem aplicarea măsurilor preventive, starea de sănătate a persoanei etc."[4].

În cauza Letellier c. Franţei[5], privitor la justificarea privării de libertate, CtEDO a reţinut că *„Atunci când astfel de motive sunt „relevante" şi „suficiente", Curtea trebuie, de asemenea, să verifice dacă autorităţile naţionale competente au dat dovadă de „diligenţă deosebită" în desfăşurarea procedurii (a se vedea hotărârea Matznetter din 10 noiembrie 1969, seria A nr. 10, p. 10). 34, § 12, şi Hotărârea B. împotriva Austriei din 28 martie 1990, Seria A nr. 175, p. 16, § 42).*"

Legislaţia naţională reglementează garanţii efective pentru persoanele în privinţa cărora a fost aleasă măsura preventivă – arestul preventiv (art. 20 alin. (3) CPP). Reieşind din prevederile art. 186 alin. (6) CPP, termenul rezonabil de soluţionare a cauzei în privinţa persoanei arestate preventiv, pentru ambele faze ale procesului penal (faza de urmărire penală şi faza judecării cauzei), este de 12 luni. În acest termen instanţa de fond trebuie să pronunţe sentinţa.

„Garanţii speciale privind realizarea urmăririi penale în termeni proximi pentru minori şi persoanele arestate sunt impuse prin intermediul prevederile art. 20 alin. (3), 186 alin. (6) şi (8) CPP".[6] Din analiza normelor indicate, menţionăm că termenul de soluţionare a cauzei penale în privinţa minorilor arestaţi preventiv nu va depăşi 8 luni, până la pronunţarea sentinţei de către instanţa de fond.

Garanţii efective în vederea soluţionării cauzei într-un termen rezonabil, în baza acestui criteriu, sunt consacrate în art. 476 CPP. Astfel, *„Dacă, la săvârşirea infracţiunii, împreună cu minorul au participat şi adulţi, cauza în privinţa minorului se disjunge pe cât e posibil, formând un dosar separat. În cazul în care disjungerea nu este posibilă, dispoziţiile cuprinse în prezentul capitol se aplică numai faţă de minor.*"

Legislatorul moldav a reglementat separat aceste criterii, astfel dând acestor categorii de persoane o relevanţă mai mare.

---

[4] Tudor Osoianu. Dinu Ostavciuc. Respectarea termenului rezonabil al urmăririi penale – standardele CEDO şi reglementările naţionale. În: Anale ştiinţifice ale Academiei „Ştefan cel Mare" a MAI al Republicii Moldova. 2020. p.94.

[5] Hotărârea CtEDO Letellier c. Franţei, din 26.06.1991 (§.35), disponibilă - https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57678 [accesată - 16.09.2022].

[6] Tudor Osoianu. Dinu Ostavciuc. Respectarea termenului rezonabil al urmăririi penale – standardele CEDO şi reglementările naţionale. În: Anale ştiinţifice ale Academiei „Ştefan cel Mare" a MAI al Republicii Moldova. 2020. p.94.

Într-adevăr, aceste persoane se află într-o situaţie mai defavorabilă în raport cu persoanele cercetate în libertate şi, respectiv, cu adulţii.

5) Vârsta de până la 18 ani a victimei. „Starea de minorat a victimei se ia în consideraţie la stabilirea respectării termenului rezonabil. Aceasta, ca şi alte instituţii procesual-penale are ca şi scop a oferi o protecţie mai mare, prin accelerarea instrumentării cauzei, pentru a evita pe cât e de posibil consecinţele nefaste ale procesului penal asupra acestor categorii de persoane".[1]

Pe lângă cauzele în care este aplicat arestul preventiv şi în cauzele cu învinuiţi minori, legislatorul nostru a dat prioritate şi cauzelor penale privind examinarea infracţiunilor de corupţie, precum şi a celor conexe acestora (art. 20 alin. (3) CPP).

În conformitate cu art. 20 alin. (4) CPP, „*Respectarea termenului rezonabil la urmărirea penală se asigură de către procuror, iar la judecarea cazului – de către instanţa respectivă.*" Potrivit art. 52 alin. (1) pct. 7) şi art. 259 CPP, procurorul asigură respectarea termenului rezonabil al urmăririi penale. O altă garanţie în vederea respectării termenului rezonabil este consacrată în art. 53/1 alin. (3) lit. c) CPP, care acordă procurorului ierarhic superior dreptul de a retrage materialele şi cauzele penale repartizate unui procuror şi transmiterea acestora spre examinare altui procuror în cazul neîntreprinderii acţiunilor necesare pe cauza penală în mod nejustificat mai mult de 30 de zile.

O garanţie asemănătoare în acest sens este reglementată în art. 56 alin. (3) lit. b) CPP, care acordă dreptul conducătorului organului de urmărire penală retragerea materialelor şi a cauzelor penale unui ofiţer de urmărire penală şi transmiterea lor altui ofiţer de urmărire penală în cazul absenţei ofiţerului de urmărire penală, dacă există cauze obiective care justifică urgenţa şi care împiedică prezentarea acestuia. În acest caz, conducătorul organului de urmărire penală informează procurorul care conduce urmărirea penală în cauza penală retrasă şi repartizată.

Garanţii efective acordă şi prevederile art. 271 alin. (4) CPP, care împuterniceşte procurorul ierarhic superior cu retragerea cauzei penale de la un organ de urmărire penală şi transmiterea acesteia altui organ similar, în cazul constatării neasigurării în termen rezonabil a cercetării complete, obiective şi sub toate as-

[1] Mihai Poalelungi. Igor Dolea. Tatiana Vîzdoagă [et al.] Manualul judecătorului pentru cauze penale. Chişinău. 2013. p.69.

pectele a circumstanţelor cauzei în vederea stabilirii adevărului.

Un remediu pentru partea vătămată, inclusiv şi cea minoră, este reglementat în art. 60 alin. (1) pct. 19) CPP, care acordă dreptul acestei părţi să sesizeze procurorul ierarhic superior sau, după caz, instanţa de judecată despre încălcarea termenului rezonabil,

În vederea respectării termenului rezonabil legea instituie garanţii suplimentare pentru învinuit. Aceste garanţii sunt stipulate în art. 66 alin. (2) pct. 35) CPP, care acordă dreptul învinuitului de a sesiza procurorul ierarhic superior sa, după caz, instanţa de judecată dacă consideră că soluţionarea cauzei sale se tergiversează. „Garanţii suplimentare de netergiversare a urmăririi penale în privinţa învinuitului găsim în dispoziţiile art. 289, 290 şi 291 CPP."[2]

Dispoziţiile art. 292 alin. (2) CPP impun garanţii în vederea termenului rezonabil, atunci când procurorul constată că urmărirea penală nu este completă sau nu au fost respectate dispoziţiile legale la desfăşurarea urmăririi penale şi restituie cauza organului de urmărire penală, dispunând un termen concret de urmărire pentru completarea urmăririi penale sau, după caz, eliminarea încălcărilor comise. Pe de altă parte, atunci când consideră necesar, procurorul în baza art. 292 alin. (4) CPP, într-un termen rezonabil, efectuează personal acțiunile procesuale pentru completarea urmăririi penale sau pentru refacerea acţiunilor efectuate cu încălcarea dispoziţiilor legale, iar apoi procurorul va decide asupra soluţiei de terminare a urmăririi penale, restituirea cauzei organului de urmărire penală sau transmiterea acestei cauze după competenţă.

Alte garanţii sunt reglementate în art. 293 alin. (4) CPP, care prevede că „*Termenul pentru a se lua cunoştinţă de materialele urmăririi penale nu poate fi limitat, însă în cazul în care persoana care ia cunoştinţă de materiale abuzează de situaţia sa, procurorul fixează modul şi termenul acestei acţiuni, reieşind din volumul dosarului*." Această garanţie este instituită de legea procesual-penală împotriva abuzului de drept, în special al părţii apărării, când în mod intenţionat tergiversează termenul de luare a cunoştinţei cu materialele cauzei penale.

Referitor la termenul fixat de procuror în temeiul art. 293

[2] Osoianu Tudor. Ostavciuc Dinu. Respectarea termenului rezonabil al urmăririi penale – standardele CEDO și reglementările naționale. În: Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare" a MAI al Republicii Moldova. 2020. p.97.

alin. (4) CPP, este de menţionat că „CPP nu prevede un termen ce urmează a fi respectat de partea în proces pentru a depune cereri în legătură cu terminarea urmăririi penale. Din conţinutul art. 294 alin. (2) CPP rezultă că cererile pot fi incluse în procesul-verbal privind prezentarea materialelor dosarului, dar şi pot fi depuse separat. În al doilea caz legea nu prevede un termen expres. Considerăm important de a interveni în cadrul legal pentru a preciza un termen concret de decădere înăuntrul căruia părţile vor fi în drept de a prezenta cereri scrise în condiţiile art. 294 alin (2) CPP."[1]

În unele cazuri, legea procesual-penală indică termeni concreţi pentru efectuarea unor acţiuni sau a unor acte procesuale, de exemplu, prezentarea în termen de 48 de ore de către procuror judecătorului de instrucţie procesul-verbal şi suportul în original pe care au fost înregistrate comunicările (art. 132/9 alin. (15) CPP), aplicarea măsurilor de protecţie pe un termen de până la 3 luni (art. 215/1 alin. (4) CPP), soluţionarea imediată dar nu mai târziu de 15 zile a cererilor şi demersurilor (art. 246 alin. (1) CPP), expedierea actelor de constatare organului de urmărire penală în termen de 24 ore (art. 273 alin. (3) CPP), dispunerea începerii urmăririi penale în cel mult 45 zile (art. 274 alin. (1) CPP), verificarea de către procuror a cauzei primite în termen de cel mult 15 zile (art. 290 alin. (1) CPP), termenul examinării plângerilor depuse în ordinea art. 298-299/2 CPP (15 zile), termenul depunerii plângerii către judecătorul de instrucţie în temeiul art. 313 CPP (10 zile), termenul transmiterii cauzei în instanţa de judecată în cazul în care persoana se află în arest preventiv sau arest la domiciliu (10 zile).

Sub acest aspect, CC „*notează că respectarea termenului rezonabil la etapa urmăririi penale este asigurată de către procuror; la judecarea contestaţiilor măsurilor întreprinse de procuror - de către judecătorul de instrucţie; iar la judecarea cazului - de către instanţa de judecată.*"[2]

Deci, controlul judiciar al urmăririi penale la fel se prezintă ca garanţii efective în vederea respectării termenului rezonabil, în special atunci când legea instituie termeni concreţi pentru soluţionarea plângerilor. „ *Prin prisma acestor dispoziţii imperative, exhaustiv prevăzute de lege, se constată că în Codul*

[1] Osoianu Tudor. Ostavciuc Dinu. Respectarea termenului rezonabil al urmăririi penale – standardele CEDO şi reglementările naţionale. În: Anale ştiinţifice ale Academiei „Ştefan cel Mare" a MAI al Republicii Moldova. 2020. p.98.

[2] DCC nr.4 din 20.01.20 (par.35).

de procedură penală este prevăzut un termen restrâns pentru examinarea plângerilor în ordinea art. 313 Cod de procedură penală, pentru a nu se afecta termenul rezonabil de desfăşurare a urmăririi penale."[3]

În aceste termene organul de urmărire penală este obligat să efectueze acţiunea sau actul procesual, ceea ce dă naştere unui mijloc impus de lege pentru netergiversarea urmăririi penale şi respectarea unor drepturi a participanţilor la proces. Conform prevederilor art. 230 alin (2) CPP, *„În cazul în care pentru exercitarea unui drept procesual este prevăzut un anumit termen, nerespectarea acestuia impune pierderea dreptului procesual şi nulitatea actului efectuat peste termen*."

În urma analizei normelor procesual-penale constatăm că, potrivit art. 296 alin. (1) CPP, *„După prezentarea materialelor de urmărire penală, procurorul, cu excepţia cazurilor stipulate la art. 516 alin. (1), întocmeşte rechizitoriul imediat sau în limitele termenului rezonabil*." Considerăm că utilizarea termenului „imediat" sau „în limitele termenului rezonabil" este unul interpretabil, deoarece legea procesual-penală nu reglementează şi nu explică aceste noţiuni. De exemplu, prin termen imediat se poate avea în vedere că rechizitoriul se va întocmi imediat (în aceeaşi clipă) după prezentarea materialelor, iar limitele termenului rezonabil ar putea fi determinat de timpul efectuării urmăririi penale, care este la fel unul rezonabil. Prin urmare, este necesar a interveni în completarea şi modificarea art. 296 alin. (1) CPP în vederea stabilirii unui termen concret de întocmire a rechizitoriului.

6) Procedura de accelerare a urmăririi penale constituie o garanţie a părţilor în vederea respectării termenului rezonabil. În situaţia în care, la efectuarea urmăririi penale există pericolul încălcării termenului rezonabil, părţile în proces pot adresa judecătorului de instrucţie o cerere privind accelerarea urmăririi penale în conformitate cu prevederile art. 259/1 CPP.

Accelerarea urmăririi penale este un subiect sensibil şi este

[3] În acest sens CSJ „ *(...) specifică faptul că în caz de casare a încheierii judecătorului de instrucţie şi dispunere a rejudecării cauzei în instanţa de fond, se pune în pericol termenul judecării plângerii şi, în general, cel de desfăşurare a urmăririi penale, care duce în consecinţă la încălcarea drepturilor participanţilor la un proces echitabil, examinat în termene restrânse. Practica judiciară prin care se remite cauza la rejudecare nu exclude casarea de două şi mai multe ori a încheierilor adoptate de judecătorul de instrucţie pe aceeaşi cauză, ceea ce în consecinţă ar putea duce la încălcarea principiului celerităţii*". Recomandarea nr. 71 a CSJ cu privire la judecarea recursului împotriva încheierilor adoptate în ordinea prevăzută de art. 313 CPP.

strâns legată de termenul examinării cauzei penale, în general, şi de termenul urmăririi penale, în mod special. În cazul în care un sistem judiciar se dovedeşte deficitar în raport cu cerinţa care decurge din art. 6 par. 1 CEDO cu privire la termenul rezonabil, o cale de atac care să permită accelerarea procedurii pentru a împiedica o durată excesivă a acesteia reprezintă soluţia cea mai eficientă.

Cererea de accelerare prezintă un avantaj incontestabil în raport cu o cale de atac exclusiv reparatorie, deoarece evită de asemenea nevoia de constatare a unor încălcări succesive în privinţa aceleiaşi proceduri şi nu se limitează la a acţiona a posteriori, cum se întâmplă cu o cale de atac reparatorie (Giuseppina şi Orestina Procaccini c. (MC), 2006, §. 72; Scordino c. Italiei (nr. 1) (MC), 2006, §. 183; Hiernaux c. Belgiei, 2017, §. 50).

CC reiterează faptul că învinuitul dispune de un instrument procesual de apărare a dreptului la respectarea celerităţii procesului prin utilizarea recursului accelerator.[1]

Examinarea cererii se face în absenţa părţilor, în termen de cel mult 10 zile lucrătoare, de către judecătorul de instrucţie la locul efectuării urmăririi penale. Judecătorul de instrucţie printr-o încheiere motivată, este în drept a adopta una din următoarele două soluţii:

– obligă organul de urmărire penală să întreprindă o anumită acţiune procesuală sau să emită un act procesual, stabilind, după caz, un anumit termen pentru accelerarea procedurii;

– fie că respinge cererea. Există cazuri când judecătorul de instrucţie corect înţelege conţinutul normelor procesuale penale şi adoptă o decizie judicioasă. Astfel, drept exemplu serveşte Încheierea Judecătoriei Centru, mun. Chişinău din 01.08.2013[2], prin care judecătorul de instrucţie a admis cererea privind accelerarea urmăririi penale şi a obligat *„(...) procurorul să întreprindă toate măsurile prevăzute de art. 291-297 CPP, pe cauza penală nr. 20100xxxxx, stabilindu-i pentru aceasta un termen de 30 zile, până la data de 30 august 2013.*"

Am atestat cazuri în care instanţele resping cererea privind accelerarea urmăririi penale din motivul neprezentării de către părţi a unor probe în susţinerea cerinţelor invocate. Drept exem-

[1] DCC nr. 4 din 20.01.2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 206g/2019 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 282 din Codul de procedură penală (durata maximă de menţinere a statutului de învinuit al persoanei) (pct.38).

[2] Încheierea Judecătoriei Centru, mun. Chişinău din 01.08.2013, emisă în cauza penală nr. 20100xxxxx.

plu poate servi încheierea Judecătoriei Chișinău (sediul Ciocana) din 09.06.2020[3], prin care a fost respinsă cererea avocatului din motivul că la cererea privind accelerarea urmăririi penale nu au fost anexate alte acte şi probe în susţinerea celor invocate.

Considerăm că hotărârile de agest gen nu s-ar înscrie la bunele practici în materie, deoarece ar pune pe umerii persoanei care reclamă tergiversarea urmăririi penale o povară excesivă. La faza urmăririi penale, bănuitul, învinuitul nu poate dispune de careva probe, nu cunoşte toate materialele cauzei penale şi, nu poate prezenta aceste acte instanţei de judecată. Legea procesual-penală acordă remediul de accelerare a urmăririi penale prin simpla pretindere a încălcării acestui drept. Deci, partea nu este obligată să prezinte careva dovezi în acest sens. Cele invocate în cerere trebuie verificate prin obligarea procurorului de a prezenta materialele cauzei penale, urmând a fi supuse examinării în cadrul şedinţei de judecată.

Suntem de părerea că expresia „*obligă organul de urmărire penală ... să emită un act procdural*" poate avea mai multe înţelesuri. Nu excludem că în cazul când judecătorul de instrucţie va obliga întreprinderea unui act procedural, organul de urmărire penală va executa cerinţele instanţei de judecată, realizând doar acel act. Considerăm că judecătorul de instrucţie trebuie să decidă nu doar privitor la îndeplinirea unui act, ci asupra urmăriri penale în ansamblu, stabilind un termen concret în vederea finalizării acesteia.[4]

În literatura de specialitate din România se menţionează că judecătorul de drepturi şi libertăţi care a examinat contestaţia privind termenul rezonabil al procesului „...nu va putea da îndrumări şi nu va putea oferi dezlegări asupra unor probleme de fapt şi de drept care să anticipeze modul de soluţionare a procesului....care să aducă atingere libertăţii procurorului de a pronunţa soluţia pe care o consideră legală şi temeinică."[5]

O altă problemă pe care am dori să o abordăm este stabilirea termenului de către judecătorul de instrucţie privind obligarea organului de urmărire penală de a îndeplini actele

[3] Încheierea Judecătoriei Chișinău (sediul Ciocana) din 09.06.2020, emisă în cadrul dos. nr. 10-xxx/xxxx.

[4] Evident judecătroul de instrucţie nu este în drept a indica soluţia de finalizare a urmăririi penale – fie încetarea, fie - termiarea urmăririi penale.

[5] Daniel Marius Morar. [et.al.] Codul de procedură penală în Jurisprudenţa Curţii Constituţionale: comentarii pe articole. Ed. „Hamangiu". Bucureşti.2021. p.1308

procedurale şi terminarea urmăririi penale. Deşi CPP indică că judecătorul de instrucţie stabileşte un anumit termen pentru accelerarea procedurii, analiza practicii judiciare demonstrează contrariul. Astfel, prin stabilirea unui anumit termen, legea are în vedere stabilirea termenului concret (zile, luni, ani etc.).[1] În practica judiciară întâlnim cazuri când judecătorul de instrucţie nu stabileşte în mod concret termenul respectiv. Drept exemplu poate servi încheierea Judecătoriei Chişinău (sediul Ciocana) din 16.06.2020.[2] În speţă judecătorul de instrucţie admite cererea de accelerare a urmăririi penale şi obligă organul de urmărire penală şi procurorul să întreprindă în termeni proximi acţiuni procesuale. Astfel, instanţa nu stabileşte un termen concret, folosind sintagma „termeni proximi".

Este totuşi de apreciat faptul că în aceeaşi încheiere judecătorul de instrucţie nu a dispus doar îndeplinirea unui act procedural, dar a dispus întreprinderea acţiunilor de către organul de urmărire penală şi procuror în vederea adoptării unei soluţii potrivit art. 291 CPP. Considerăm această abordare corectă în vederea asigurării dreptului la un proces echitabil, prin respectarea termenului rezonabil, obligând organul de urmărire penală şi procurorul de a termina urmărirea penală.

Prin urmare, judecătorul de instrucţie trebuie să stabilească un termen în vederea accelerării urmăririi penale şi îndeplinirii actelor procedurale ce se impun, iar reieşind din materialele cauzei penale să stabilească un termen prin care obligă organul de urmărire penală şi procurorul să întreprindă măsuri în vederea finalizării urmăririi penale. Pentru a evita interpretarea ambiguă a normelor procesual-penale privind remediul acceleratoriu propunem modificarea şi completarea art. 20 alin. (5) CPP în acest sens.

Analizând jurisprudenţa CtEDO, jurisprudenţa internă, precum şi experienţa personală, propunem o altă abordare asu-

[1] *„Totuşi, prin încheierea din 5 iulie 2016 a Judecătoriei Botanica mun. Chişinău, a fost admisă cererea de accelerare a urmăririi penale nr. 2010428030, fiind constatată încălcarea termenului rezonabil al urmăririi penale (mai bine de 5 ani), fiind stabilită data de 5 august 2016 până la care procuratura ar fi trebuit să emită o decizie pe acest caz, nu înainte de realizarea tuturor măsurilor necesare pentru cercetarea completă şi obiectivă a cauzei penale.*" Extras din Decizia colegiului civil, comercial şi de contencios administrativ CSJ din 21.07.2021, disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=62725 [accesată - 05.02.2023]

[2] Încheierea Judecătoriei Chişinău (sediul Ciocana) din 16.06.2020, emisă în cadrul dos. nr. 10XXXXX.

pra termenului rezonabil de soluţionare a cauzelor penale. Această propunere constă în stabilirea unor perioade clare de efectuare a urmăririi penale, adică stabilirea unor termeni concreţi.

Discuţii, critici şi argumente pot fi multe, atât pentru, cât şi împotriva acestei idei. Bineînţeles că propunerea este provocătoare, însă considerăm că justiţia trebuie să fie una limitată în termeni, deoarece acest lucru ţine în mod imperativ de organizarea justiţiei. Reiterăm că „*Folosirea termenelor limitative priveşte asigurarea buneiadministrări a justiţiei şi respectarea, în special, a principiului securităţii juridice*."[3]

Propunem să analizăm unele norme procesuale penale, care în viziunea noastră argumentează poziţia expusă.

Art. 132/4 alin. (7) CPP prevede că „*Măsura specială de investigaţii se dispune pe o perioada de 30 de zile cu posibilitatea de a fi prelungită întemeiat până la 6 luni, cu excepţiile stabilite de prezentul cod.*"

Totodată, potrivit art. 186 alin. (6) şi (8) CPP, „*În privinţa aceleiaşi fapte şi aceleiaşi persoane, arestul poate fi aplicat,* ***pentru ambele faze ale procesului penal****, pe un termen de* ***cel mult 12 luni cumulativ****, (...). Pentru învinuiţii, inculpaţii* ***minori*** *durata totală de ţinere în stare de arest preventiv* ***nu poate depăşi termenul de 8 luni***." Astfel, în cazul aplicării arestului preventiv situaţia este una clară, adică din momentul privării persoanei de libertate şi până la pronunţarea sentinţei de către instanţa de fond pentru adulţi termenul maxim este de 12 luni, iar pentru minori - de 8 luni. Aceste termene sunt prevăzute pentru ambele faze ale procesului penal, adică pentru faza de urmărire penală şi cea de judecată. Prin urmare, procurorul trebuie să transmită cauza penală în instanţă cel mult în 4-6 luni de la privarea de libertate a bănuitului sau învinuitului.

În doctrină întâlnim opinii ce nu agreează stabilirea unor termeni concreţi de examinare a cauzelor penale. Astfel, profesorul Grigore Gr. Theodoru menţionează că „În unele legislaţii se fixează o durată limită de soluţionare a cauzei – 6 luni, un an; o astfel de abordare a duratei procesului nu ţine seama însă de gradele diferite de complexitate a cauzelor penale, prin numărul de infracţiuni urmărite şi judecate, numărul inculpaţilor, al ce-

[3] HCC nr. 6 din 19.03.20019 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 265 alin. (2) din Codul de procedură penală (contestarea refuzului organului de urmărire penală de a primi plângerea sau denunţul privind comiterea unei infracţiuni) (pct.44).

lorlalte părţi, dificultatea probatoriilor, încărcarea instanţelor cu un număr prea mare de cauze penale etc."[1]

Noi venim cu o altă abordare a termenului rezonabil, şi anume: termenul de soluţionare a cauzei penale la faza urmăririi penale să fie fixat de maxim un an, cu posibilitatea prelungirii acestui termen în cazul comisiilor rogatorii internaţionale, efectuarea expertizelor economico-financiare, în construcţii, merceologice, complexe (termenul de efectuare a acestor expertize poate dura mai mult de 6 luni), numărul inculpaţilor şi a părţilor vătămate, numărul mare al martorilor. Cu alte cuvinte, propunem şi unele excepţii în anumite cazuri complicate.

În logica de idei expusă, stabilirea unor termeni concreţi va disciplina organul de urmărire penală şi procurorul în vederea netergiversării urmăririi penale, bineînţeles, cu garantarea tuturor drepturilor părţilor în proces. Stabilirea acestei reguli va fi doar în interesul justiţiei, deoarece astăzi organul de urmărire penală examinează ani în şir cauzele penale, fără a se lua o decizie pe marginea lor. În nenumărate cauze s-a observat perioade lungi în care termenul urmăririi penale se prelungeşte din lună în lună, neefectuându-se nicio acţiune procesuală.

În acelaşi timp, stabilirea termenelor precise pentru efectuarea urmăririi penale va obliga şi va disciplina organul de urmărire penală de a acţiona operativ în vederea administrării probelor. Urmărirea penală, în condiţiile art. 287/1 CPP, poate fi suspendată, iar în cazul în care vor apărea probe noi, stabilirea locului învinuitului care se sustrăgea de la urmărirea penală, însănătoşirea învinuitului sau identificarea persoanei ce poate fi pusă sub învinuire, urmărirea penală poate fi reluată în orice moment. Tot aici, părţile au dreptul de a ataca deciziile luate de suspendare sau orice alte decizii (de exemplu, de încetare, clasare sau scoatere de sub urmărirea penală), care iarăşi este un garant pentru ei şi îşi pot exercita pe deplin drepturile lor.

Un ultim argument este opţiunea legislatorului de a exclude termenele şi prelungirea lor, prevăzute la art. 259 CPP. Susţinem această poziţie în lumina stabilirii termenilor propuşi de noi. Or, în caz contrar, organul de urmărire penală va examina infracţiunile ani în şir, fără a se lua o decizie în ordinea art. 291 sau 287/1 CPP.

Concluzii. Analiza celor expuse demonstrează că terme-

[1] Theodoru Grigore Gr. Tratat de Drept procesul penal. Ediţia a 3-a. Editura „Hamangiu". 2013. p.55.

nul rezonabil constituie un principiu fundamental al procesului penal, care conturează ordinea juridică, disciplinează şi responsabilizează părţile în proces.

Din analiza practicii CtEDO deducem că nu a fost stabilită o durată standard de soluţionare a cauzelor penale. Jurisprudenţa Curţii europene pentru constatarea încălcării sau neîncălcării termenului rezonabil este bazată pe anumite criterii generale care contribuie la evaluarea celerităţii procedurii. Aceste criterii, care se regăsesc şi în legislaţia naţională (art. 20 CPP), sunt raportate şi analizate pentru fiecare etapă a procesului, implicit de la sesizarea organelor judiciare până la executarea hotărârilor judecătoreşti.

Ar aduce plusvaloare procedurii de examinare a cererii de accelerare a urmăririi penale asigurarea posibilităţii participării la şedinţă a semnatarului cererrii şi a procurorului.

Suntem de părerea că expresia „*obligă organul de urmărire penală ... să întreprindă o acţine procesuală sau să emită un act procedural*" (art. 259 alin. (5) CPP poate avea mai multe înţelesuri. Considerăm că judecătorul de instrucţie trebuie să decidă nu doar privitor la îndeplinirea unei acţiuni procedurale sau a unui act procedural, dar asupra urmăriri penale în ansamblu, stabilind un termen concret în vederea finalizării acesteia. Prin urmare, judecătorul de instrucţie trebuie să stabilească un termen în vederea accelerării urmăririi penale şi îndeplinirii actelor procedurale ce se impun, în vederea adoptării uneia din soluţiile prevăzute în art. 291 CPP (evident fără a indica care anume soluţie).

4.3. Respectarea prezumţiei de nevinovăţie

„Sub prezumţia de nevinovăţie, persoana acuzată de o infracţiune e presupusă condiţionat nevinovată până la probarea vinovăţiei. Prezumţia de nevinovăţie nu echivalează cu o afirmaţie că acuzatul este cu adevărat nevinovat, ea doar cere să-l considere nevinovat până când va fi găsit vinovat printr-o hotărâre judecătorească care a intrat în vigoare. La baza hotărârii de condamnare a persoanei trebuie să fie puse probe pertinente, concludente şi utile de vinovăţie"[2].

„Sensul principal al termenului „prezumţiei" este: părere

[2] Ostavciuc Dinu. Prezumţia de nevinovăţie – cadrul naţional şi standardele internaţionale. În: Anale ştiinţifice ale Academiei „Ştefan cel Mare" a MAI al Republicii Moldova, nr. 15. 2022, p. 8.

întemeiată pe aparenţe, pe ipoteze, pe deducţii; presupunere, supoziţie. În contextul examinat, ne interesează mai mult sensul dependent al termenului dat, şi anume: recunoaşterea unui fapt ca autentic din punct de vedere juridic, până la proba contrară."[1].

Orice prezumţie este o presupunere condiţionată, legal acceptată ca o judecată adevarată.[2] „La rândul său, prin „nevinovăţie" se înţelege: lipsa de vinovăţie; calitatea celui nevinovat."[3] Nevinovăţia este absenţa vinovăţiei - principalul element al laturii subiective a infracţiunii, manifestat prin atitudinea psihică a subiectului faţă de fapta săvârşită şi consecinţele acesteia.

„Prezumţia de nevinovăţie este relativă, ceea ce înseamnă că în cursul procesului penal ea poate fi răsturnată prin probe de vinovăţie."[4] Prin urmare, prezumţia este o presupunere despre care se crede că este adevărată până la proba contrară.

În conţinutul DUDO, alături de multiple garanţii, prezumţia nevinovăţiei (art. 11); CEDO (art. 6 alin. (2)); Pactul Internaţional cu privire la drepturile civile şi politice (art. 14 pct. 2) este proclamată prezumţia de nevinovăţie în calitate de principiu fundamental al justiţiei penale.

Asociaţia Internaţională de Drept Penal (AIDP), reunită cu ocazia celui de-al XII-lea Congres Internaţional de Drept Penal de la Hamburg, printre altele, adoptă o rezoluţie cu privire la prezumţia de nevinovăţie. Potrivit acesteia, prezumţia de nevinovăţie este un principiu fundamental al justiţiei penale."[5]

Comisia Europeană, Parlamentul European şi Consiliul Uniunii Europene, la 07.12.2000, în cadrul Consiliului de la Nisa adoptă Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene, în care consacră art. 48 par. 1 prezumţiei nevinovăţiei.

La 10.07.2003, la a 848-a reuniune a delegaţiilor miniştrilor din cadrul Consiliului Europei, a fost adoptată Recomandarea (2003) 13E cu privire la furnizarea informaţiei prin comunicaţii de masă referitor la procedurile penale. Potrivit acestei recomandări, li s-a indicat jurnaliştilor asupra faptului că libera exprima-

[1] Brînză Liuba. Prezumţia nevinovăţiei – garanţie a reabilitării persoanei în procesul penal. În: Avocatul poporului, nr. 1.3, 2001. p. 41.

[2] А. В. Смирнов. К. Б. Калиновский. Уголовный процесс: авторский курс [учебное пособие]. Москва. 2022. p. 55.

[3] Brînză Liuba. Prezumţia nevinovăţiei – garanţie a reabilitării persoanei în procesul penal. În: Avocatul poporului, nr. 1.3, 2001. p. 41.

[4] Păvăleanu Vasile. Drept procesual penal. Partea Generală. Bucureşti. 2001. p.78.

[5] Tudor Osoianu [et.al.]. Drept procesual penal. Partea generală. Ed. Academiei „Ştefan cel Mare" a MAI. Chişinău. 2009, p. 82-83.

re pe care o au în legătură cu profesia nu trebuie să aducă atingeri principiului prezumţiei de nevinovăţie.

Potrivit art. 21 din Constituţia Republicii Moldova, „*Orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată până când vinovăţia sa va fi dovedită în mod legal, în cursul unui proces judiciar public, în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanţiile necesare apărării sale.*" „Prin reglementarea acestui principiu în Legea Supremă înţelegem că prezumţia nevinovăţiei este un principiul constituţional, care garantează oricărei persoane acuzate dreptul de a nu fi acuzată premeditat unei judecăţi"[6].

Consacrarea prezumţiei nevinovăţiei se regăseşte şi în legea procesual-penală (art. 8 CPP).

Din prevederile art. 8 CPP putem desprinde faptul că prezumţia nevinovăţiei constă în următoarele (întruneşte următoarele condiţii):

1. „***Persoana acuzată de săvârşirea unei infracţiuni este prezumată nevinovată până când vinovăţia acesteia nu va fi dovedită în modul prevăzut de CPP, într-un proces public, în cadrul căruia acestei persoane îi vor fi asigurate toate garanţiile necesare apărării sale, şi nu va fi constatată printr-o hotărâre judecătorească de condamnare definitivă.***" „Din această regulă deducem că numai o instanţă de judecată, cu respectarea procedurilor legale prevăzute de CPP, poate face concluzii despre vinovăţia unei persoane că a comis o infracţiune. Vinovăţia se va stabili într-un proces public, cu respectarea tuturor garanţiilor, deoarece chiar şi punerea persoanei sub învinuire şi înaintarea acuzării nu poate fi tratată ca stabilirea vinovăţiei unei persoane"[7].

În Hotărârea nr. 3 din 23.02.2016[8], CC a menţionat că „ […] *Acest principiu îi permite bănuitului, învinuitului sau inculpatului să fie considerat de bună-credinţă şi să se apere de orice posibilă acuzaţie injustă sau neproporţională.*

„Vinovăţia se consideră stabilită nu din momentul pronunţării sentinţei, ci de la intrarea ei în vigoare, adică la expirarea

[6] Ostavciuc Dinu. Prezumţia de nevinovăţie – cadrul naţional şi standardele internaţionale. În: Anale ştiinţifice ale Academiei „Ştefan cel Mare" a MAI al Republicii Moldova, nr. 15, 2022, p. 9.

[7] *Ibidem*.

[8] HCC nr. 3 din 23.02.2016 privind excepţia de neconstituţionalitate a alineatelor (3), (5), (8) şi (9) ale articolului 186 din Codul de procedură penală (termenul arestului preventiv) (pct.83,84), disponibilă: https://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/ro-h323022016ro2aa9d.pdf [accesată - 27.04.2022].

contestaţiilor."[1] În cazul în care sentinţa instanţei de fond a fost contestată, aceasta va intra în vigoare numai după examinarea sa de către instanţele ierarhic superioare.

„În acest sens, CtEDO a reţinut că este încălcată prezumţia de nevinovăţie în cazul în care, fără stabilirea în mod legal a vinovăţiei şi, mai ales, fără ca acuzatul să fi avut posibilitatea de a-şi exercita dreptul la apărare, o decizie judiciară reflectă sentimentul că acesta este vinovat de săvârşirea unei infracţiuni (CtEDO, Minelli c. Elveţiei, hotărârea din 25 martie 1983, §. 37)." „Anume din analiza acestei constatări a Curţii, s-a tras concluzia că scopul general al instituirii acestei garanţii este reprezentat de necesitatea protejării acuzatului de un verdict de culpabilitate ce nu a fost stabilit legal. De fapt, în *cauza Minelli c. Elveţiei*, a fost adoptată prima hotărâre în care a fost instituit, din punct de vedere principial, standardul impus de art. 6 par. 2, precum şi ce consideră Curtea a fi o încălcare a acestui standard"[2].

„Prezumţia de nevinovăţie este nesocotită atunci când o decizie judiciară privitoare la un „acuzat" reflectă sentimentul că acesta este culpabil, înainte ca vinovăţia să fi fost, în prealabil, legalmente stabilită."[3]

2. **„*Bănuitul, învinuitul sau inculpatul nu sunt obligaţi să-şi dovedească nevinovăţia*".** „Obligaţia de a dovedi vinovăţia o are partea care susţine învinuirea. Prin urmare, obligaţia de a dovedi temeinicia acuzaţiei şi de a infirma, pe căi legale, argumentele apărării (în cazul în care acestea sunt) este pusă pe umerii părţii acuzării (procurorul, organul de urmărire penală, victima, partea vătămată, partea civilă, precum şi reprezentanţii acestora). Sarcina probei îi revine statului prin intermediul organelor judiciare. Din această perspectivă, probele trebuie să fie interpretate la orice fază şi etapă a procesului penal. În toate aceste etape orice persoană acuzată trebuie tratată ca nevinovată, până la proba contrarie (până la adoptarea unei hotărâri definitive de condamnare)"[4].

---

[1] Шаталов А.С. Уголовно-процессуальное право Российской Федерации. Учебный курс, Том I. Общие положения. Издательский дом МПА-Пресс. Москва - Великий Новгород. 2012, p.126,127.

[2] Ostavciuc Dinu. Prezumţia de nevinovăţie – cadrul naţional şi standardele internaţionale. În: Anale ştiinţifice ale Academiei „Ştefan cel Mare" a MAI al Republicii Moldova, nr. 15, 2022, p.10.

[3] Corneliu Bîrsan. Convenţia europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole. Ediţia 2. Editura C.H. Beck. Bucureşti. 2010. p.533.

[4] Ostavciuc Dinu. Prezumţia de nevinovăţie – cadrul naţional şi standardele

„În orice proces penal, prezumţia de nevinovăţie plasează sarcina probei asupra acuzării, însemnând că un acuzat nu poate fi obligat să se autoincrimineze, iar o condamnare urmează să fie bazată pe probe. În acelaşi timp, formularea prezumţiilor, cu solicitarea explicaţiilor din partea acuzatului, reieşind din unele circumstanţe de fapt, nu va fi neapărat incompatibilă, atâta vreme cât există anumite garanţii."[5]

În acest sens s-a pronunţat şi CC, menţionând că „*În baza principiului prezumţiei de nevinovăţie, sarcina probei îi revine acuzării, iar situaţiile îndoielnice sunt interpretate în favoarea celui acuzat (in dubio pro reo). Prezumţia de nevinovăţie implică pentru acuzat dreptul de a propune probe în favoarea sa şi de a nu depune mărturii împotriva sa.*"[6]

„În plus, acuzarea are obligaţia de a-i preciza persoanei în cauză ce acuzaţii i se aduc – pentru a-i oferi ocazia să îşi pregătească şi să îşi prezinte apărarea în mod corespunzător – şi de a oferi probe suficiente pentru a întemeia o declaraţie de vinovăţie (*Barberà, Messegué şi Jabardo împotriva Spaniei*, pct. 77; *Janosevic împotriva Suediei*, pct. 97).

„Prezumţia de nevinovăţie este încălcată în cazul în care sarcina probei este transferată de la acuzare apărării (*Telfner împotriva Austriei*, pct. 15). Sarcina probei nu poate fi transferată în cadrul unei acţiuni de despăgubire, introdusă ca urmare a unei rezoluţii definitive de încetare a urmăririi penale (*Capeau împotriva Belgiei*, pct. 25). "[7]

„Legea nu obligă persoana acuzată să-şi demonstreze nevinovăţia, deşi are dreptul să o facă. Aceasta înseamnă că nu poate fi obligat să depună nicio mărturie, sub orice răspundere legală, iar refuzul de a depune mărturie nu poate fi interpretat ca recunoaşterea vinovăţiei sale sau ca o circumstanţă agravantă.

internaționale. În: Anale ştiinţifice ale Academiei „Ștefan cel Mare" a MAI al Republicii Moldova. nr.15, 2022. p.10.

[5] Jeremy McBride. Drepturile omului şi procedura penală. Jurisprudenţa Curţii Europene a Drepturilor Omului Ediţia. Consiliul Europei. Ediţia a 2-a. octombrie 2019, publicaţie în limba română, p.10.

[6] HCC nr. 27 din 30 octombrie 2018 privind controlul constituţionalităţii unor dispoziţii din articolul 185 din Codul de procedură penală (arestarea preventivă în cazul în care persoana nu şi-a recunoscut vina în privinţa comiterii faptei imputate) (pct.82).

[7] Ghid privind art. 6 din Convenţie – Dreptul la un proces echitabil (latura penală). Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului. 2014, pct.201. Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_RON.pdf [accesat - 26.04.2022].

Totodată, apărătorul învinuitului are dreptul şi este obligat să-i dovedească clientului său nevinovăţia sau prezenţa unei circumstanţe atenuante. Din prezumţia nevinovăţiei rezultă următoarea regulă: vinovăţia neprobată este egală cu nevinovăţia probată”[1].

„De principiu, s-a statuat în cauze ca *Saunders contra Marii Britanii* şi *Murray contra Marii Britanii* că tăcerea nu se poate traduce în recunoaşterea vinovăţiei. Dacă interpretarea dată tăcerii este în sensul unei recunoaşteri a acuzaţiei, se poate vorbi de încălcarea prezumţiei de nevinovăţie. Cu toate acestea, principiul enunţat mai sus nu este absolut, el putând fi încălcat dacă legea internă permite şi dacă se respectă toate garanţiile prevăzute de normele interne şi internaţionale.”[2]

În cauza *Ţurcan şi Ţurcan c. Moldovei*[3], Hotărârea din 23.10.2007, §. 51, „*Curtea este, în special, frapată de motivele pentru deţinerea lui D.T. începând cu 8 noiembrie 2005 [...] şi anume că el a refuzat să divulge acuzării numele martorilor care puteau dovedi nevinovăţia sa în proces. Ea consideră că acest lucru nu numai că nu poate constitui un temei pentru arestarea unei persoane, dar este şi o încălcare a dreptului unui acuzat de a păstra tăcerea, garantat de articolul 6 al Convenţiei (a se vedea, printre multe altele, Jalloh v. Germany [GC], nr. 54810/00, § 100, ECHR 2006).*”

Autorităţile franceze au încercat să îl determine pe reclamant să ofere probe cu privire la o infracţiune de care era suspectat, în condiţiile în care acestea nu au putut sau nu au dorit să strângă probele prin alte mijloace. Instanţa europeană a apreciat că dispoziţiile legii franceze nu pot justifica o încălcare a dreptului unei persoane acuzate de săvârşirea unei infracţiuni (înţeleasă în sens autonom european) de a păstra tăcerea şi de a nu se autoincrimina, a cărui raţiune constă în protecţia acuzatului contra unei coerciţii abuzive din partea autorităţilor, în scopul evitării erorilor judiciare şi pentru a fi respectat dreptul la un proces echitabil (CtEDO, Funke c. Franţei, Hotărârea din 25 februarie 1993, §. 44-45).

„În una din cauzele examinate[4], CC a verificat conformi-

[1] Ostavciuc Dinu. Prezumţia de nevinovăţie – cadrul naţional şi standardele internaţionale. În: Anale ştiinţifice ale Academiei „Ştefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova. nr. 15. 2022.p.11.

[2] Mihail Udroiu, Ovidiu Predescu. Protectia europeana a drepturilor omului si procesul penal roman. Tratat. Ed. All Beck. p.629.

[3] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112787 [accesată - 27.04.2022].

[4] HCC nr. 27 din 30 octombrie 2018 privind controlul constituţionalităţii unor

tatea prevederilor care permit aplicarea arestării preventive în ipoteza în care inculpatul nu şi-a recunoscut vinovăţia în privinţa comiterii faptei imputate cu principiul prezumţiei nevinovăţiei, precum şi dacă aceste prevederi restrâng sau nu în mod nejustificat dreptul la libertate şi la siguranţă”[5]. În cauza respectivă, § 78, 83, 86, CC menţionează că „*Principiul prezumţiei de nevinovăţie impune, între altele, ca, în îndeplinirea funcţiilor lor, instanţele de judecată să nu pornească de la ideea preconceptă, potrivit căreia persoana a comis fapta imputată. Curtea Europeană a subliniat că orice persoană acuzată de comiterea unei infracţiuni are dreptul de a păstra tăcerea şi de a nu se autoincrimina. [...]. Dreptul la tăcere include: 1) dreptul de a nu face nicio declaraţie cu privire la o faptă care i se atribuie ori o învinuire care i se aduce, fără a i se putea imputa anterior nesinceritatea ca circumstanţă agravantă; 2) libertatea de a răspunde sau nu, în cunoştinţă de cauză, la toate întrebările (dreptul la tăcere totală) sau doar la unele întrebări (dreptul la tăcere parţială); 3) dreptul de a nu contribui la propria sa incriminare (nemo tenetur se ipsum acusare).*”

„Prezumţia de nevinovăţie şi dreptul la tăcere nu sunt încălcate dacă în instanţă sunt folosite probe obţinute de la acuzat împotriva voinţei lui, dar care au o existenţă independentă de aceasta, spre exemplu, documente gasite la percheziţie sau probe biologice.”[6]

3. „***Concluziile despre vinovăţia persoanei de săvârşirea infracţiunii nu pot fi întemeiate pe presupuneri.***” Aceleaşi prevederi sunt stipulate şi în art. 389 alin. (2) CPP. Dacă lipsesc probe care confirmă, dovedesc cu certitudine învinuirea şi dacă se epuizează toate posibilităţile de administrare a altor probe, procesul penal este clasat sau este pronunţată o

---

dispoziţii din articolul 185 din Codul de procedură penală (arestarea preventivă în cazul în care persoana nu şi-a recunoscut vina în privinţa comiterii faptei imputate).

[5] Ostavciuc Dinu. Prezumţia de nevinovăţie – cadrul naţional şi standardele internaţionale. În: Anale ştiinţifice ale Academiei „Ştefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova. nr. 15. 2022. p.12.

[6] D. J. Harris. Law of the European Convention on Human Rights, Ed. Butterworths., p.242., În: Lancranjan Alexandra Carmen. Încălcarea prezumţiei de nevinovăţie prin declaraţii oficiale ale reprezentanţilor statului. Coordonator lucrare: Mihai Selegean. Institutul national al magistraturii. Bucureşti. 2009. p.8. Disponibil: https://media.hotnews.ro/media_server1/document-2011-03-9-8374414-0-prezumtia-nevinovatie-studiu-inm.pdf [accesat - 25.04.2022].

sentinţă de achitare. Concluziile instanţei judecătoreşti cu privire la vinovăţia sau nevinovăţia inculpatului trebuie să fie motivate în sentinţă, indicându-se probele cercetate. Sarcina de a dovedi vinovăţia revine acuzării, inculpatul şi apărătorul lui având posibilitatea în proces de a folosi orice mijloc de probă pentru a o infirma.

4. „***Toate dubiile în probarea învinuirii, care nu pot fi înlăturate, în condiţiile prezentului cod, se interpretează în favoarea bănuitului, învinuitului, inculpatului.***" Prezumţia de nevinovăţie este o presupunere relativă care dispare odată cu proba contrarie, adică atunci când vinovăţia persoanei este demonstrată prin probe certe. „Dacă această certitudine nu se manifestă, prezumţia de nevinovăţie triumfă şi poate fi completată cu principiul că orice îndoială este în favoarea inculpatului – *in dubio pro reo*. Principiul *in dubio pro reo* este în strânsă aplicare cu prezumţia de nevinovăţie, deoarece la pronunţarea unei condamnări instanţa nu se poate bizui pe probabilităţi."[1]

„Regula „îndoiala profită acuzatului" este un complement al prezumţiei de nevinovăţie, un principiu instituţional care reflectă modul în care marele principiu al aflării adevărului se regăseşte în materia probaţiunii".[2]

„Textul legislatorului „toate dubiile" trebuie înţeles ca toate dubiile ce pun la îndoială, ridică semne de întrebare sau fac incertă şi dubioasă o posibilă adoptare a unei hotărâri de condamnare a persoanei. Pornind de la prevederea legală că *fiecare probă urmează să fie apreciată din punct de vedere al pertinenţei, concludenţei, utilităţii şi veridicităţii ei, iar toate probele în ansamblu – din punct de vedere al coroborării lor*" (art. 101 alin. (1) CPP), dubiile pot apărea în cazul în care instanţa de judecată, cercetând probele în cadrul şedinţelor, nu poate decide asupra emiterii unei hotărâri de condamnare sau a unei hotărâri de achitare a inculpatului. În aceeaşi ordine de idei, formula respectivă se va aplica şi la faza urmăririi penale, atunci când, la această fază, organul de urmărire penală, în urma cercetării sub toate aspectele, completă şi obiectivă, a circumstanţelor cauzei nu a stabilit adevărul. Prin urmare, în urma administrării întregului

[1] Gheorghe Cocuţa, Magda Cocuţa. Aplicarea principiului in dubio pro reo. În: "*Dreptul"*, nr. 10/2002, p.123.

[2] Ioan Doltu. Prezumţia de nevinovăţie în legislaţia românească şi în unele legislaţii ale statelor Europei. În: „Dreptul", nr. 4/1998, p.75.

probatoriu, procurorul, analizând aceste probe, este la limita luării unei decizii, fie a expedia cauza în instanţa de judecată, fie a lua o decizie în favoarea bănuitului sau învinuitului”[3].

În cauza Ajdarić c. Croaţiei[4], Hotărârea din 13.12.2011, §. 35, Curtea a statuat de asemenea, în cauze referitoare la diverse aspecte în temeiul articolului 6 din Convenţie în legătură cu procedurile penale, că sarcina probei revine acuzării şi că orice îndoială ar trebui să beneficieze acuzatul.

Sub acest aspect s-a pronunţat şi CC, afirmând că „ [...] *atunci când dovezile furnizate nu pot conduce la formarea unei convingeri ferme şi concordante cu privire la vinovăţia persoanei acuzate, instanţa de judecată trebuie să aplice principiul* in dubio pro reo, *potrivit căruia orice dubiu profită inculpatului*.”[5]

Neînlăturarea dubiilor cu privire la vinovăţie de către acuzare după trimiterea cauzei la rejudecare poate fi interpretată doar în favoarea inculpatului.[6]

„Examinând demersul privind aplicarea faţă de învinuit a măsurii arestării preventive, judecătorul de instrucţie, la etapa aplicării masurilor preventive, nu este în drept sa pună în discuţie chestiunea privind vinovăţia persoanei, căreia i se incriminează infracţiunea, însă verifică dacă există probe suficiente şi indici temeinici ce pot confirma o presupunere rezonabilă că învinuitul a comis o infracţiune”[7].

Într-o hotărâre, cu un impact considerabil în ceea ce priveşte abuzurile organelor judiciare în materia arestului preventiv, CC a statuat: „*Prezumţia de nevinovăţie nu înseamnă însă că pe parcursul procesului penal nu ar putea fi luate măsuri procesuale împotriva celui cercetat. Ceea ce impune acest principiu este, pe de o parte, că arestarea unei persoane nu înseamnă că la sfârşitul procesului aceasta va fi condamnată, ci că este posibilă orice soluţie, inclusiv cea de achitare..... Astfel, până la*

[3] Ostavciuc Dinu. Prezumţia de nevinovăţie – cadrul naţional şi standardele internaţionale. În: Anale ştiinţifice ale Academiei „Ştefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova. nr. 15. 2022. p.14.

[4] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-107989 [accesată - 25.04.2022].

[5] DCC nr. 47 din 22.05.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 56g/2018 privind excepţia de neconstituţionalitate a unor prevederi din articolul 94 alin. (1) din Codul de procedură penală (excluderea probelor din dosarul penal) (pct.56).

[6] Încheierea CSJ din 15.01.2025, dos.nr. 1ra-1012/2022, disponibilă: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=25605 [accesată - 22.01.2025].

[7] Ostavciuc Dinu. Prezumţia de nevinovăţie – cadrul naţional şi standardele internaţionale. În: Anale ştiinţifice ale Academiei „Ştefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova. nr.15. 2022. p.15.

condamnare, persoana trebuie prezumată nevinovată şi scopul esenţial al dispoziţiei articolului 5§3 din Convenţie este de a cere eliberarea sa provizorie odată ce necesitatea continuării detenţiei a încetat (McKay v. Regatul Unit [MC], nr. 543/03, § 41)."[1]

„Cu referire la principiul prezumţiei nevinovăţiei, instanţa de judecată, în astfel de cazuri, este obligată să stabilească versiunea favorabilă inculpatului, deoarece probatoriul prezentat de partea acuzării nu înlătură dubiul rezonabil că inculpatul nu a comis fapta respectivă [...] Vinovăţia persoanei în săvârşirea faptei se consideră dovedită numai în cazul când instanţa de judecată, călăuzindu-se de principiul prezumţiei nevinovăţiei, cercetând nemijlocit toate probele prezentate, iar îndoielile, care nu pot fi înlăturate, fiind interpretate în favoarea inculpatului şi în limita unei proceduri legale, a dat răspunsuri la toate chestiunile prevăzute în art. 385 Cod de procedură penală".[2]

„Regula este în favoarea inculpatului, pentru că statul are posibilităţi multiple de a verifica prin toate probele posibile dacă acesta este vinovat, în timp ce, în sens invers, inculpatul ar avea posibilităţi restrânse de a-şi dovedi nevinovăţia. De asemenea, inculpatul s-ar afla deseori în situaţia de a proba un fapt negativ, ceea ce l-ar situa aproape de *probatio diabolica*, chiar dacă faptul negativ ar putea fi probat uneori prin fapte pozitive determinate".[3]

„Susţinem această poziţie, deoarece statul, prin intermediul organelor de urmărire penală, dispune de tot arsenalul de instrumente şi pârghii pentru administrarea probelor, ceea ce nu o are persoana acuzată, în special în faza urmăririi penale. Chiar dacă, în această fază, persoana respectivă dispune de garanţii procesuale, implicit dreptul la apărare, ultima poate să-şi exercite limitat posibilitatea de a aduce probe ce ar demonstra nevinovăţia, deoarece aceste probe pot fi obţinute la fel de către organul de urmărire penală, la cererea apărării. Prin urmare, atunci când există limita decizională şi apar dubiile asupra persoanei că anume aceasta a comis o infracţiune, procurorul trebuie să scoată persoana de sub urmărirea penală, să înceteze urmărirea penală în privinţa bănuitului sau învinuitului, fie să claseze procesul pe-

[1] HCC privind excepţia de neconstituţionalitate a alineatelor (3), (5), (8) şi (9) ale articolului 186 din Codul de procedură penală (termenul arestului preventiv): (pct.84-86).

[2] DCPL CSJ din 17.06.2021, dos. nr. 1ra-14/2021, disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=18989 [accesată - 25.04.2024].

[3] Teodor-Viorel Gheorghe. Aflarea adevărului, principiu fundamental al procesului penal. Editura „Hamangiu". Bucureşti. 2021. p.77.

nal. Aceeaşi formulă se va aplica şi la faza judecării cauzei, unde instanţa va emite o sentinţă de achitare a inculpatului”[4].

„Potrivit reglementărilor actuale, prezumţia de nevinovăţie este constituită ca un beneficiu, o protecţie juridică ce însoţeşte persoana pusă sub acuzare, în scopul de a echilibra raportul forţelor din cadrul procesului penal.”[5]

„Aşadar, prezumţia de nevinovăţie constituie un stimulent pentru organul judiciar de a insista în căutarea şi cunoaşterea probelor până la limita epuizării lor, în scopul prevenirii oricărei greşeli în stabilirea vinovăţiei sau nevinovăţiei persoanei acuzate.”[6]

„Un lucru esenţial este că prezumţia de nevinovăţie poate fi afectată şi atunci când din conţinutul probelor persoana poate fi declarată vinovată de comiterea unei infracţiuni. Prin „conţinutul probelor” se are în vedere modul în care probele au fost administrate, cum organul de urmărire penală şi-a motivat actele sale procesuale etc.”[7].

„Astfel, în cauza *Bernard contra Franţei*, Curtea a admis că prezumţia de nevinovăţie este incidentă şi poate fi încălcată şi în etapa administrării probelor.”[8]

Analizând această circumstanţă şi reieşind din practica CEDO, suntem de părerea că, unele părţi, cum ar fi specialistul sau expertul, trebuie să se abţină de a face aprecieri cu privire la vinovăţia unei persoane, chiar şi atunci când este chemat de organul de urmărire penală de a da explicaţii cu privire la raportul de constatare sau, respectiv, a celui de expertiză. Concluziile respective trebuie date doar în limita strictă a întrebărilor organului de urmărire penală şi pe măsura specialităţii, adică doar asupra cercetărilor concrete efectuate cu privire la obiectul constatării sau a expertizei.

[4] Ostavciuc Dinu. Prezumția de nevinovăție – cadrul național și standardele internaționale. În: Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova. nr.15. 2022. p.16.

[5] Anastasiu Crișu. Drept procesual penal. Partea generală. Ediția 2. Editura C.H. Beck. 2007. p.44.

[6] Teodor-Viorel Gheorghe. Aflarea adevărului, principiu fundamental al procesului penal. Editura „Hamangiu”. București. 2021. p.77.

[7] Ostavciuc Dinu. Prezumția de nevinovăție – cadrul național și standardele internaționale. În: Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova. nr.15. 2022. p.17.

[8] Hotărârea CEDO, Bernard c. Franței, din 23 aprilie 1998, În: Alexandra Caramen Lăncrănjan. Institutul Național al Magistraturii. Încălcarea prezumției de nevinovăție prin declarații oficiale ale reprezentanților statului. Revista Forumul Judecătorilor – Nr. 2/2009, p.114 Disponibil: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1892104 [accesat - 19.04.2022].

„Reieşind din prevederile art. 87 alin. (1), (3) şi art. 88 alin. (1), (2) ale CPP, specialistul şi expertul nu sunt persoane interesate în rezultatele procesului penal şi nu pot fi implicate în acest proces ca specialist sau expert în probleme juridice. Am putea deduce, reieşind şi din conţinutul principiului contradictorialităţii, că legislatorul a avut în vedere că specialistul şi expertul nu-şi pot însuşi atribuţiile organului de urmărire penală, a procurorului sau a instanţei de judecată”[1].

Totodată, încălcarea principiului prezumţiei de nevinovăţie poate avea loc, după cum am menţionat anterior, şi prin modul cum organele judiciare (organul de constatare, cel de urmărire penală, procurorul şi instanţa de judecată) îşi întocmesc actele procesuale, precum şi modul în care cum aceste organe le motivează.

În cauza Chesne c. Franţei, s-a constatat că motivarea hotărârilor de arestare preventivă relevă ideea preconceputăcu privire la vinovăţia reclamantului, iar nu o simplă descriere a unei suspiciuni rezonabile, în sensul jurisprudenţei CtEDO. Instanţa europeană a reţinut astfel neîndeplinirea condiţiilor referitoare la imparţialitatea instanţei, deoarece judecătorul francez nu s-a limitat la o apreciere sumară a faptelor de care era acuzat reclamantul pentru a justifica pertinenţa menţinerii în arest a acestuia, ci s-a pronunţat cu privire la existenţa unor elemente privind vinovăţia acestuia prin raportare la acuzaţia care îi era adusă (Hot. CtEDO din 22.04.2010, §.37-40). [2]

Considerăm în calitate de problemă practică, în acest sens, faptul că organele menţionate întocmesc actele procesuale prin utilizarea unor texte şi exprimări care afectează în mod direct, fie pot afecta prezumţia de nevinovăţie. Chiar şi ordonanţa de punere sub învinuire şi înaintarea acuzării nu înseamnă că persoana este deja vinovată.

„În majoritatea rapoartelor întocmite de ofiţerii de urmărire penală în ordinea art. 289 CPP şi a rechizitoriilor întocmite de procurori se folosesc texte ca „vinovăţia bănuitului (învinuitului) se dovedeşte prin următoarele probe”, „persoana se face vinovată de comiterea infracţiunii, iar vinovăţia acestuia se dovedeşte prin” etc. Aceste texte, după noi, încalcă principiul respectiv, deoarece

[1] Ostavciuc Dinu. Prezumţia de nevinovăţie – cadrul naţional şi standardele internaţionale. În: Anale ştiinţifice ale Academiei „Ştefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova. nr.15. 2022. p.17.

[2] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-98393 [accesat - 28.05.2023].

nici ofiţerii de urmărire penală şi nici procurorii nu sunt abilitaţi cu atribuţiile instanţei de judecată (a se vedea principiul contradictorialităţii) şi, respectiv, nu au dreptul să declare persoana vinovată. În aceste acte procesuale trebuie folosite texte ce nu afectează acest drept, precum: „există suficiente probe pentru a-l pune sub învinuire şi a-i înainta acuzarea" sau „probele administrate în faza urmăririi penale sunt suficiente pentru a înainta cauza în instanţa de judecată în privinţa învinuitului" etc. Texte şi expresii asemănătoare, care pot încălca prezumţia de nevinovăţie, sunt utilizate şi în alte acte procesuale, în special cele de dispunere, cum ar fi: ordonanţele de percheziţie, de ridicare, de dispunere a măsurilor speciale de investigaţii, de punere sub sechestru etc."[3].

„Cum s-ar încălca prezumţia nevinovăţiei în cazul în care, în urma probelor administrate, urmărirea penală în privinţa persoanei ar înceta? Poate fi afectată prezumţia de nevinovăţie prin conţinutul ordonanţei respective?"[4]

„Actul prin care încetează urmărirea penală nu trebuie însă să conţină constatări sau sugerări ale existenţei vinovăţiei. Încetarea urmăririi penale nu dă dreptul la despăgubiri sau cheltuieli de judecată dar, din jurisprudenţa Curţii Europene s-a desprins posibilitatea constatării unei încălcări a prezumţiei de nevinovăţie, dacă hotărârea prin care se refuză acordarea cheltuielilor echivalează cu o constatare de culpabilitate, dacă această culpă nu a fost stabilită anterior pe cale judiciară, iar reclamantul nu a avut posibilitatea exercitării dreptului la apărare în ceea ce priveşte vinovăţia, în procesul ce are ca obiect rambursarea cheltuielilor."[5]

„Instanţa europeană a decis că în situaţia în care s-a dispus încetarea urmăririi penale a unei persoane, împrejurarea că aceasta nu a fost condamnată penal nu este de natură s-o împiedice să „beneficieze" de prezumţia de nevinovăţie „în orice altă procedură, de orice natură, inclusiv în cadrul unei proceduri disciplinare".[6]

Comparativ cu alte principii, de pildă, cel al legalităţii, asigurării dreptului la apărare, dreptului la un proces echitabil etc., odată ce au fost încălcate, duc la nulitatea actelor procesuale, fie la inadmisibilitatea probelor, pe când încălcarea prezumţiei de

[3] Ostavciuc Dinu. Prezumţia de nevinovăţie – cadrul naţional şi standardele internaţionale. În: Anale ştiinţifice ale Academiei „Ştefan cel Mare" a MAI al Republicii Moldova. nr.15. 2022. p.19-20.
[4] Ostavciuc Dinu. Op.cit. p. 20.
[5] Corneliu Bîrsan. Convenţia europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole. Volumul I. Ed. All Beck. p 541.
[6] Corneliu Bîrsan. Op.cit. p. 535.

nevinovăţie nu duce la aceste sancţiuni procesuale. Acest principiu nu afectează nici soluţia pe cauza penală.

„Încălcarea prezumţiei de nevinovăţie ca drept subiectiv nu duce la nulitatea actelor care au adus atingere acestui drept, ci poate conduce la atragerea răspunderii delictuale a persoanei vinovate sau a autorităţii."[1]

„Prin urmare, dacă în urma procesului de interpretare şi apreciere a probelor administrate, subzistă o îndoială cu privire la vreunul din elementele necesare pentru tragerea la răspundere penală, prezumţia de nevinovăţie nu este înlăturată, iar dubiul existent va profita celui acuzat, urmând a fi valorificat ca o probă în favoarea nevinovăţiei sale."[2]

Din argumentele invocate, chiar şi în cazul în care încălcarea prezumţiei de nevinovăţie nu duce la sancţiuni procesuale, în vederea clarităţii normelor juridice, propunem modificarea şi completarea art. 8 CPP prin interzicerea întocmirii şi motivării actelor procesuale cu texte şi expresii care lasă să se înţeleagă că cel urmărit penal sau cel trimis în judecată este persoana vinovată.

În cauza Felix Guţu c. Moldovei[3], Hot. din 20.10.2020, §.37, *„Curtea reaminteşte că, ori de câte ori se pune problema aplicabilităţii Articolului 6 § 2 din Convenţie în cadrul unei proceduri ulterioare, reclamantul trebuie să demonstreze existenţa unei legături între procedura penală încetată şi acţiunea subsecventă. O asemenea legătură poate fi prezentă, e.g., atunci când acţiunea ulterioară necesită examinarea rezultatului procedurii penale şi, în special, atunci când obligă instanţa respectivă să analizeze soluţia penală, să efectueze un studiu sau o evaluare a probelor anexate la dosarul penal, să evalueze participarea reclamantului la unul sau la toate evenimentele care au condus la învinuire, sau să formuleze comentarii referitoare la indicaţiile care continuă să sugereze o eventuală vinovăţie a respectivei persoane (a se vedea Allen v. Regatul Unit [MC], nr. 25424/09, § 104, CEDO 2013)."*

Aceeaşi situaţie se va aplica şi la faza urmăririi penale în cazul scoaterii persoanei de sub urmărire penală sau încetării urmăririi penale pe temeiuri de reabilitare, precum şi adoptării, de către judecătorul de instrucţie, în condiţiile art. 313 alin. (5) CPP,

[1] Denisa Barbu. Drept procesual penal. Partea generală. Editura „Lumen". Iaşi. 2016. p.32.

[2] DCP CSJ 03. 10. 2020. nr. 1ra-1828/2020, disponibilă: search_col_penal.php [accesată - 20.04.2022].

[3] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-205641 [accesată - 20.04.2022].

în privinţa persoanei scoase de sub urmărire penală, a încheierii privind declararea nulităţii actelor sau acţiunilor organului de urmărire penală sau organului care exercită activitate specială de investigaţii (în acest sens, a se vedea art. 6 lit. b) şi d) din Legea nr. 1545/1998).

„Atunci când sunt ataşate la dosarul cauzei antecedentele penale ori fişa de cazier judiciar, simpla lor prezenţă şi posibilitatea judecătorului de a le consulta nu atrage în mod independent o încălcare a articolului 6-2. Cu toate acestea, dacă inculpatul consideră că ataşarea cazierului judiciar la dosarul cauzei a influenţat instanţa în deliberare, acesta trebuie sa dovedească în ce mod a fost influenţat judecătorul. În acest caz exista o obligaţie a reprezentanţilor statului de a da posibilitatea administrării de probe pentru dovedirea acestui fapt."[4]

Modalitatea respectivă „de influenţă" a judecătorilor poate avea loc nu doar la judecarea fondului cauzei, ci şi atunci când în privinţa învinuitului sau inculpatului se pot aplica măsuri preventive, în special arestul. Totuşi, dovada în acest caz aparţine învinuitului sau inculpatului. Prin urmare, această circumstanţă este aplicabilă nu doar fazei de judecată, ci şi fazei de urmărire penală.

În cauza Albert şi Le Compte c. Belgiei[5] din 10.02.1983, §. 40, CtEDO a subliniat că „*Consiliul Provincial a ţinut într-adevăr seama de antecedentele reclamantei în scopul stabilirii sancţiunii [...] Consiliul Provincial şi-a întemeiat opinia pe o serie de factori concordanţi, inclusiv declaraţiile proprii ale dr. Albert. În cele din urmă, în nicio etapă dr. Albert nu a oferit dovezi în contrariu*."

„O altă chestiune ce a reţinut atenţia instanţei europene a vizat calitatea limbajului folosit în informările publice cu privire la derularea cauzei penale şi importanţa esenţială ce trebuie acordată termenilor în care se redactează şi se exprimă autorităţile judiciare. Curtea a reamintit că art. 6 paragr. 2 nu poate împiedica autorităţile să informeze publicul în legătură cu procesele penale pendinte, cu atât mai mult cu cât este vorba de subiecte sensibile, dar impune ca informarea să se facă cu toată discreţia şi rezerva necesară pentru ca prezumţia de nevinovăţie să fie respectată."[6]

---

[4] Mihail Udroiu. Ovidiu Predescu. Protectia europeana a drepturilor omului si procesul penal roman. Tratat. Ed. All Beck p.625.

[5] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57422 [accesată - 25.04.2022].

[6] Flaviu Ciopec. Respectarea prezumţiei de nevinovăţie în procesul penal. Analiza criteriilor jurisprudenţiale din practica C.E.D.O. împotriva României. Fa-

Legea stabileşte posibilitatea recunoaşterii persoanei vinovate de săvârşirea infracţiunii numai în limitele unui proces public, la care sunt examinate complet, obiectiv şi sub toate aspectele circumstanţele cauzei în baza oralităţii, contradictorialităţii şi a altor principii democratice, adică numai în cadrul dezbaterilor judiciare – etapă care concentrează garanţii maxime de respectare a drepturilor şi intereselor legale ale inculpatului şi ale verificării veridicităţii acuzării. Numai în cazul pronunţării unei sentinţe de condamnare, în baza dezbaterilor judiciare, persoana este prezumată vinovată şi este posibilă aplicarea de către stat a pedepsei.

În cauza Popovici c. Moldovei[1], Hot. din 02.06.2008, §. 78, 79, CtEDO s-a precizat că pentru a fi constată violarea articolului 6 par. 2 „*este suficient, chiar şi în lipsa unei constatări formale, existenţa unui context care să sugereze că funcţionarul consideră persoana acuzată vinovată*. [...] *declaraţia dlui G. a fost, în mod clar, o declaraţie cu privire la vinovăţia reclamantului, care, mai întâi de toate, a încurajat publicul să-l considere pe acesta vinovat şi, în al doilea rând, a prejudecat aprecierea faptelor de către autoritatea judiciară competentă* (ş.a.). *Prin urmare, a avut loc o violare a articolului 6 § 2 al Convenţiei.*

În cauza Butkevicius c. Lituaniei[2], din 26.03.2002, §. 49, CtEDO a găsit încălcată prezumţia de nevinovăţie într-o situaţie în care preşedintele parlamentului, care, alături de procurorul general, făcuse declaraţii publice pe parcursul procesului penal, în sensul că reclamantul era vinovat de săvârşirea infracţiunii de corupţie. Curtea a considerat că declaraţiile respective, date la doar câteva zile de la arestarea reclamantului, erau cu atât mai vătămătoare, subliniindu-se importanţa ca, în acel stadiu iniţial, să nu se facă declaraţii publice, care pot fi interpretate ca o confirmare a vinovăţiei reclamantului în opinia unor persoane publice importante. Potrivit Curţii, „*declaraţiile în cauză au încurajat publicul să creadă în vinovăţia reclamantului şi au prejudiciat stabilirea faptelor de autorităţile judiciare competente*. Prin urmare, Curtea a atras atenţia asupra „*alegerii cuvintelor de persoane oficiale, înainte de judecarea şi condamnarea penală a unei persoane*."

cultatea de Drept Universitatea de Vest din Timişoara. Disponibil: https://drept.uvt.ro/administrare/files/1481046727-lect.-univ.-dr.-flaviu-ciopec.pdf [accesat - 21.04.2022].

[1] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-83460 [accesată - 25.04.2022].

[2] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60344 [accesată - 25.04.2022].

În cauza Tourancheau şi Jully c. Franţei, Hot. din 24.11.2005, §. 76[3], CtEDO a constatat afectarea prezumţiei de nevinovăţie, deoarece prin publicarea în presă a versiunii unui singur suspect, care la momentul respectiv era în libertate, contra celorlalţi doi care erau în arest preventiv, reprezintă o ingerinţă, iar sancţionarea jurnalistului a fost necesară şi proporţională.

În cauza Samoilă şi Cionca c. României, Hot. din 04.06.2016[4], §. 92-95, declaraţiile comandantului poliţiei şi ale procurorului de caz au fost cele care au atras condamnarea statului în cauză. CtEDO a considerat încălcată prezumţia de nevinovăţie ca urmare a faptului că declaraţiile respective încurajau publicul să creadă în vinovăţia reclamanţilor, prejudiciind aprecierea faptelor de către judecătorii competenţi[5].

În cauza G.C.P. c. României[6], Hot. din 20 decembrie 2011, §. 41, CtEDO constată că reclamantul a pretins, în special, încălcarea dreptului la prezumţia de nevinovăţie printr-o campanie negativă a mass-media şi prin declaraţiile făcute în cursul procedurii penale iniţiate împotriva sa de către unul dintre procurorii care cercetau cauza, de către Procurorul General al României şi de către ministrul român al Internelor. Astfel, Curtea a menţionat că, [...] *„Deşi nu fusese încă acuzat de o infracţiune, actele preliminare ale anchetei efectuate de autorităţi, odată cu încercarea lor de a impune prin ordin reclamantului să nu părăsească oraşul făcea parte din ancheta judiciară iniţiată împotriva sa şi făcea din acesta o persoană „acuzată de o infracţiune" în sensul art. 6 §2.*" După cum observăm, autorităţile s-au pronunţat în public referitor la vinovăţia persoanei chiar în etapa incipientă a declanşării procesului penal. În acest sens, autorităţile trebuie să fie foarte prudente la volumul şi conţinutul declaraţiilor, în special la etapele iniţiale de cercetare.

[3] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-71307 [accesată - 20.05.2021].

[4] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123091 [accesată - 20.05.2021].

[5] A se vedea şi Hotărârea CtEDO Turyev c. Rusiei din 11.10.2016, (§.19-20), în care CtEDO a reţinut că art. 6 §. 2 opreşte funcţionarii de a declara o persoană vinovată înainte de condamnarea de către o instanţă. Oficialii pot spune publicului despre anchetele penale, de exemplu, suspiciunile, arestări şi confesiuni, în cazul în care o fac discret şi cu circumspecţie, iar declaraţiile procurorului într-un ziar local erau departe de a fi discrete şi precaute. Procurorul l-a etichetat pe reclamant ca vinovat de săvârşirea unor crime, încălcându-i prezumţia de nevinovăţie şi art. 6 §. 2 CEDO în mod implicit, disponibilă - http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-167087 [accesată - 20.05.2021]

[6] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123618 [accesat - 25.04.2022].

Într-o altă cauză, Didu c. României[1], Hot. din 14.04.2009, §.31 și §.41, „[...] *Curtea de Apel constatase prescripția răspunderii penale în temeiul art. 10 alin. 1 lit. g) din CPP după o nouă analiză a probelor. Făcând trimitere la probele ce fuseseră administrate mai înainte și în temeiul cărora reclamantul fusese achitat, curtea a statuat în ceea ce privește infracțiunile de fals și uz de fals „că rezulta în mod sigur" din probele deja administrate că nu avusese loc o vânzare la licitație. ... În viziunea Curții, această motivare ar putea da impresia că reclamantul a comis infracțiunile pentru care a fost trimis în judecată* [...]. *Extrasul menționat mai sus nu se limita la a descrie o „stare de suspiciune" sau un pronostic, el prezenta ca stabilite anumite fapte enunțate în rechizitoriu, fără să se fi stabilit un nou termen de judecată și fără ca instanța de apel să se fi pronunțat cu privire la probele ce trebuiau administrate. Rezultă că, prin închiderea procedurii, Curtea de Apel a pus sub semnul întrebării nevinovăția reclamantului, pronunțându-se asupra vinovăției sale în virtutea Codului penal* [...]".

O altă cauză se prezintă a fi Vitan c. României[2], Hot. din 25.03. 2008, §. 70, în care Curtea a constatat încălcarea art. 6 §. 2 CEDO, pentru faptul că „ *cu ocazia unei conferințe de presă procurorul însărcinat cu efectuarea anchetei penale împotriva reclamantului a afirmat că reclamantul era vinovat de trafic de influență, deși vinovăția sa nu a fost stabilită legal, vinovăția acestuia fiind stabilită abia peste un an și jumătate. De asemenea, acesta nu și-a nuanțat cuvintele și nici nu a avut grijă să le situeze în contextul procedurii aflate pe rol împotriva reclamantului. În aceste circumstanțe, Curtea apreciază că declarația făcută de procuror a putut să fie percepută ca o declarație oficială în sensul că reclamantul era vinovat, deși vinovăția sa nu fusese încă stabilită legal.* "

Prin urmare observăm că încălcarea prezumției de nevinovăție poate proveni atât din partea unui judecător sau a unei instanțe, cât și din partea unei alte autorități publice, spre exemplu, polițiști, procurori, cu atât mai mult cu cât aceștia din urmă exercită funcții cvasijudiciare și controlează desfășurarea anchetei. O asemenea atingere poate fi adusă prin declarațiile sau actele acestora, ce reflectă părerea că o persoană este vinovată și care incită publicul să creadă în vinovăția acestei persoane sau care

[1] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122778 [accesată - 25.04.2022].
[2] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122592 [accesată - 22.06.2022].

anticipează aprecierea faptelor de către judecătorul competent[3].

În cauza CtEDO Fatullayev c. Azerbaidjan[4], Hot. din 22.04.2010, §. 159, 160, 162, 163, Curtea subliniază că art. 6 § 2 nu poate împiedica autorităţile să informeze publicul cu privire la investigaţiile penale în curs de desfăşurare, dar impune ca acestea să facă acest lucru cu toată discreţia şi circulaţia necesară în cazul respectării prezumţiei de nevinovăţie.

Prezumţia de nevinovăţie nu împiedică organele de urmărire sau procurorul de a fi siguri de vinovăţia persoanei. În caz contrar, acest fapt ar împiedica asigurarea calităţii urmăririi penale, descoperirea rapidă şi completă a infracţiunilor, identificarea făptuitorilor etc. „Această convingere nu poate fi însă echivalată cu recunoaşterea oficială a persoanei ca vinovată”.[5]

Deseori prezumţia de nevinovăţie este încălcată nemijlocit de către jurnalişti, deşi, potrivit pct. 3.10 şi 3.11 din Codul deontologic al jurnalistului din Republica Moldova[6], jurnalistul respectă prezumţia de nevinovăţie şi consideră că orice persoană este nevinovată până la pronunţarea unei sentinţe definitive şi irevocabile împotriva sa. În relatările despre investigaţii penale sau dosare examinate în instanţele de judecată, jurnaliştii vor utiliza un limbaj exact, pentru a nu dăuna participanţilor la proces.

„Raportul de monitorizare a presei scrise privind respectarea prezumţiei nevinovăţiei, realizat de Asociaţia Presei Independente (API) în perioada 1 februarie - 31 martie 2011, arată că de multe ori persoanele bănuite sunt prezentate în articole drept făptuitori, hoţi, escroci, violatori etc., cu menţiunea că aceştia riscă închisoare în cazul în care vina le va fi stabilită. ”[7]

---

[3] A se vedea - Hotărârea CtEDO Scimoilă şi Cionca c. României, din 04.03.2008, (§.92), disponibilă - http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-85326; Hot. CtEDO, Allenet de Ribemont c. Franţei, din 10.02.1995, (§.37), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62470; Hot. CtEDO Y.B. c. Turciei, din 28.10.2004, (§.50), disponibilă - http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-67264; Hot. CtEDO Daktaras c. Lituaniei, din 10.10.2000, (§.42), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58855 [accesate - 20.05.2021].

[4] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-98401 [accesată -20.05.2021].

[5] Igor Dolea. Drepturile persoanei în probatoriul penal: conceptul promovării elementului privat. Chişinău. Ed. „Cartea Juridică”. 2009. p.133.

[6] Disponibilă: https://consiliuldepresa.md/ro/page/codul-deontologic-al-jurnalistului-din-r-moldova [accesată - 25.04.2022].

[7] „De exemplu, un ziar local a publicat o ştire cu titlul „Poliţia a pus mâna pe jefuitorul femeilor din Şoldăneşti”. Persoana reţinută este prezentată drept vinovată, deşi nu se cunoaşte, deocamdată, care va fi verdictul instanţei de judecată. Un alt exemplu din articolul „Făptuitorii au fost reţinuţi”, în care, la sfârşit, se menţionează că dacă le va fi recunoscută vina, „făptuitorii” riscă

Pentru jurnaliști au fost instituite niște recomandări care, de fapt, sunt aplicabile și autorităților atunci când se referă la o anumită persoană precum că a comis o infracțiune, respectând imperativ prezumția de nevinovăție. Nu este obligatoriu ca informațiile ce vizează această persoană să fie difuzate în mod verbal, respectiv, informațiile publice pot fi furnizate în formă scrisă, în ziare, pe siturile oficiale ale autorităților etc. Recomandările despre care vorbim sunt oglindite în Ghidul de bune practici jurnalistice.

Acest ghid recomandă[1]:

a) să se folosească termeni concreți care definesc statutul juridic al persoanei aflate sub urmărire penală (bănuit, învinuit, inculpat);

b) persoana bănuită de o infracțiune să fie tratată de pe o poziție neutră;

c) să se evite prezentarea informațiilor din perspectiva acuzatorului;

d) să fie utilizate formulări relative, cum ar fi „este bănuit că ar fi intrat", „ar fi furat", „ar fi violat", „ar fi lovit", „ar fi omorât" etc. în loc de „a intrat", „a furat", „a violat", „a lovit", „a omorât" ;

e) să se utilizeze un limbaj corect în raport cu persoana bănuită, pentru a nu lăsa loc de interpretări și pentru a nu contribui la perpetuarea unor stereotipuri și prejudecăți ;

f) să se evite folosirea calificativelor de genul criminal, ucigaș, violator, hoț, escroc etc. în raport cu persoana bănuită ;

g) să se evite utilizarea termenilor peiorativi care pot încri-

o pedeapsă de până la 12 ani de închisoare. În acest caz, odată ce vina nu a fost demonstrată în instanță, persoanele respective nu pot fi numite făptuitori (infractori). În reflectarea subiectelor controversate sau a infracțiunilor și crimelor, jurnalistul este obligat să trateze persoanele bănuite de pe o poziție neutră. Jurnalistul va evita să prezinte informația din perspectiva unui acuzator și nu va folosi adjective, comparații sau alte figuri de stil pentru a amplifica impactul știrii. Un web-portal informativ a publicat știrea „Și-a ucis socrul cu toporul, i-a dat foc și l-a îngropat", care este o mostră de comportament lipsit de etică profesională. Autorul descrie cu lux de amănunte detaliile crimei și prezintă lucrurile într-o manieră de parcă a asistat la ședința de judecată și știe exact cine e ucigașul și cum a comis crima. „S-a stabilit că, în noaptea de 14 martie, între ginere și socrul său s-a iscat o ceartă. Tânărul nu s-a gândit mult, a luat un topor de bucătărie și l-a lovit mortal pe tatăl său. În acest timp, s-a trezit fiica victimei, care a rămas încremenită când l-a văzut pe tatăl său zăcând într-o baltă de sânge. (...)" Irina Lazur. Georgeta Stepanov. Ludmila Rusnac. Ghid de bune practici jurnalistice. Mass-media și prezumția de nevinovăție. Editat de: Consiliul de Presă din Republica Moldova, Chișinău, 2012, p. 5-6. Disponibil: https://consiliuldepresa.md/upload/1-Ghid-prezumtia-ROM-1.pdf [accesat - 25.04.2022].

[1] Irina Lazur. Georgeta Stepanov. Ludmila Rusnac. *Op.cit*., p. 9-10.

mina/discrimina persoanele anchetate;

h) să se protejeze identitatea bănuitului şi a victimelor infracţiunilor. Numele deplin al bănuitului poate fi indicat doar în cazurile în care interesul public prevalează asupra celui privat. În restul cazurilor, este recomandabil să fie utilizate iniţialele bănuitului;

i) a nu se da detalii (data şi locul naşterii, locul de trai, locul de muncă etc.), care ar permite identificarea bănuitului;

j) să fie tratată cu atenţie informaţia furnizată de instituţiile statului pe motiv că acestea, la rândul lor, ar putea încălca prezumţia de nevinovăţie şi dreptul la viaţă privată.

În cauza Păvălache c. României[2], Hot. din 18.10. 2011, §. 120-122, Curtea constată că, „*informând ziariştii cu privire la arestarea preventivă a reclamantului, procurorul H.M. a afirmat că toate probele converg spre stabilirea cu certitudine a vinovăţiei reclamantului şi că nu putea fi evitată condamnarea acestuia, având în vedere că „nimeni şi nimic nu-l mai poate scăpa de răspunderea penală”.... Având în vedere conţinutul şi contextul acestor comentarii, Curtea concluzionează că acestea precizau clar că reclamantul să făcuse vinovat de corupţie, încurajând publicul să creadă în vinovăţia acestuia şi prejudecau aprecierea faptelor de către instanţele competente (a se vedea,-mutatis mutandis, Samoilă şi Cionca împotriva României, nr. 33065/03, pct. 95, 4 martie 2008). Prin urmare, Curtea consideră că declaraţiile făcute de procurorul H.M. au adus atingere prezumţiei de nevinovăţie a reclamantului*.”

În cauza Cuzmin c. Rusiei[3], Hot. din 18.03.2010, §. 62, CtEDO a reamintit că „ [...] *o campanie mediatică virulentă este în anumite cazuri de natură să prejudicieze echitatea procesului, prin influenţarea opiniei publice şi, prin urmare, instanţele chemate să se pronunţe asupra vinovăţiei unui acuzat* [...]. *În opinia Curţii, declaraţiile domnului A. Lebed care conţin, inter alia, o promisiune de arestare a reclamantului, ar putea fi interpretate foarte bine ca confirmând că, potrivit acestuia, reclamantul ar fi săvârşit infracţiunea de care era suspectat*”.

Astfel, observăm că în unele cazuri, atunci când se fac diferite difuzări sau publicaţii periodice, intense pe un anumit caz, şi acestea fac ca societatea să creadă în vinovăţia unei persoane că a comis o infracţiune, se poate afecta nu doar prezumţia de

[2] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123797 [accesată - 25.05.2023].
[3] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-97698 [accesată - 26.04.2023].

nevinovăţie, ci şi echitatea procesului. În plus, aceste difuzări şi publicaţii pot influenţa şi judecătorii care examinează o cauză penală concretă.

Bineînţeles că magistraţii nu trebuie să se lase influenţaţi de opinia publică sau de informaţiile ce se dau în mass-media. Aceştia au obligaţia să judece cazul în baza probelor cercetate în instanţa de judecată, cu respectarea nemijlocirii, oralităţii şi contradictorialităţii judecării cauzei, precum şi cu respectarea drepturilor şi libertăţilor tuturor participanţilor la proces.

În acest sens, în cauza Mircea c. României, Hotărâre din 29.03.2007, §. 75, [1] CtEDO a reţinut că „ [...] *trebuie remarcat că instanţele chemate să soluţioneze cauza erau în întregime formate din judecători profesionişti. Contrar membrilor unui juriu, aceştia din urmă dispun în mod normal de o experienţă şi o pregătire care le permite să respingă orice sugestie din afara procesului. Nimic din dosar nu permite să se creadă că la evaluarea argumentelor avansate de reclamantă şi a elementelor atribuite ei, judecătorii care s-au pronunţat asupra fondului ar fi fost influenţaţi de afirmaţiile conţinute în presă*".

„Într-o societate democratică, comentariile severe din presă sunt inevitabile uneori în cauzele care prezintă interes pentru public [*Viorel Burzo împotriva României*, pct. 160; *Akay împotriva Turciei* (dec.)]"[2].

O altă situaţie pe care dorim să o punem în discuţie este faptul dacă există încălcarea principiului prezumţiei de nevinovăţie a persoanelor în cazurile în care acestea au fost fotografiate sau filmate în timpul reţinerilor, arestărilor sau în timpul altor acţiuni procesuale, iar ulterior fiind publicate pe siturile oficiale ale autorităţilor, fie în ziare sau chiar difuzate prin canalele TV.

În cauza Y.B. şi alţii c. Turciei Hotărârea din 28.10.2004, §. 47[3], CtEDO a menţionat că „ [...] *În mod similar, având în vedere natura infracţiunii în cauză şi împrejurările specifice cauzei, admite că publicarea fotografiilor reprezentând suspecţi, obiect al urmăririi penale, nu poate constitui în sine nici măcar o încălcare a prezumţiei de nevinovăţie (mutatis mutandis, News Verlags GmbH & CoKG împotriva Austriei, nr. 31457/96, §§ 56-*

[1] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123889 [accesată - 27.04.2022].

[2] Ghid privind art. 6 din Convenţie – Dreptul la un proces echitabil (latura penală). Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2014, pct.223. Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_RON.pdf [accesat - 26.04.2022].

[3] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-67264 [accesată - 26.04.2022].

59, CEDO 2000-I)."

Un alt exemplu este cauza Natsvlishvili şi Togonidze c. Georgia[4], Hotărârea CtEDO din 29.04.2014, §. 105, în care „*Curtea a luat în considerare şi argumentul primului reclamant referitor la o campanie media instigată împotriva sa de către procuror şi guvernator. În anumite situaţii, o campanie mediatică virulentă poate afecta negativ echitatea unui proces şi poate implica responsabilitatea statului. Cu toate acestea, Curtea nu consideră că filmarea arestării primului reclamant de către jurnalişti de la un post privat de televiziune a constituit deja o campanie media virulentă menită să împiedice echitatea procesului şi nici nu există vreun indiciu specific că interesul presei în cauză a fost declanşat de procuror, guvernator sau orice altă autoritate a statului. În opinia Curţii, mediatizarea prezentei cauze nu s-a extins dincolo de ceea ce poate fi considerat ca o simplă informare a publicului cu privire la arestarea directorului general al uneia dintre cele mai mari fabrici din ţară.*"

Într-o altă cauză, Rupa c. României, Hotărârea din 16.12.2008§. 232[5], CtEDO reține: „*În ceea ce priveşte imaginile difuzate la televizor, Curtea acordă o importanţă deosebită faptului că, în ciuda invitaţiei ce i-a fost adresată, Guvernul a omis să formuleze comentarii în ceea ce priveşte originea înregistrării aflate în posesia canalului de televiziune care a difuzat-o. Ea consideră la fel de surprinzător faptul că înregistrarea video efectuată de colonelul N., menţionată în depoziţia poliţiştilor M.B. şi M.R. pe care s-a bazat Tribunalul Judeţean Hunedoara în stabilirea vinovăţiei reclamantului pentru ultraj la adresa unui poliţist, nu se afla nici măcar în dosarul acestei instanţe [...].*"

Prin urmare, analizând aceste două cauze concluzionăm că, publicarea unor fotografii cu bănuiţii, învinuiţii sau inculpaţii nu lezează prezumţia de nevinovăţie, pe când, difuzarea prin canalele TV a unor imagini cu aceşti subiecţi procesuali, în anumite circumstanţe, poate afecta uneori principiul respectiv.

Un alt aspect ce poate leza principiul prezumţiei de nevinovăţie este modul în care sunt aduse (escortate) persoanele în faţa instanţei de judecată.

Într-o altă cauză, Şarban c. Moldovei, Hotărârea din 04.10 2005, §. 88, 89, [6] „*Curtea notează câţiva factori suplimentari.*

[4] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-142672 [accesată - 30.04.2022].
[5] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122834 [accesată - 23.04.2022].
[6] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-127979 [accesată - 25.04.2022].

Reclamantul a fost adus în faţa instanţei de judecată în cătuşe şi ţinut într-o cuşcă în timpul şedinţelor de judecată, chiar dacă el era în permanenţă păzit [...][...]. Curţii i se pare că măsurile de siguranţă menţionate mai sus nu au fost justificate de circumstanţele cauzei şi că ele au contribuit la umilirea reclamantului. De asemenea, se ia în consideraţie şi faptul că [...] cauza a fost larg mediatizată şi că acţiunile menţionate mai sus au fost – probabil – atent urmărite de public şi mass–media (Mouisel v. France, nr. 67263/01, § 47, ECHR 2002–IX)."

Prezintă interes în contextul menţionat *supra* şi cauza Peers c. Greciei[1], Hot. din 19.04.2001, §. 76, 78, în care CtEDO a reţinut că „*Reclamantul s-a plâns că, în ciuda faptului că a fost deţinut preventiv, a fost supus aceluiaşi regim ca şi condamnaţii. El a susţinut că eşecul autorităţilor închisorii Koridallos de a prevedea un regim special pentru deţinuţii arestaţi preventiv echivalează cu o încălcare a prezumţiei de nevinovăţie. Curtea reaminteşte că Convenţia nu conţine niciun articol care să prevadă un tratament separat pentru persoanele condamnate şi acuzate în închisori.*" Prin urmare, Curtea a constatat că principiul prezumţiei de nevinovăţie nu a fost încălcat.

„Arestarea unui martor acuzat de mărturie mincinoasă imediat după ce a comis sperjurul nu alterează cu nimic garanţiile privind prezumţia de nevinovăţie. Nici purtarea cătuşelor în faţa juraţilor nu încalcă în general articolul 6, dacă nu este coroborată cu alte fapte ce produc vătămări pe tărâmul prezumţiei de nevinovăţie".[2]

„Devine astfel evident că nu numai declaraţiile nepotrivite pot genera violări ale Convenţiei, ci şi anumite practici nonverbale neconforme, chiar dacă nu au legătură cu un discurs din contextul penal. Analiza întreprinsă mai sus relevă faptul că autorităţile judiciare române nu par a fi preocupate de găsirea justului echilibru între dreptul publicului de a fi informat şi drepturile fundamentale ale cetăţenilor. Dimpotrivă, se constată că acestea şi-au asumat o libertate discreţionară de a vehicula orice infor-

[1] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59413 [accesată - 30.04.2022].

[2] Richard Clayton. The Law of Human Rights. Ed. Oxford University Press. p.663. În: Lancranjan Alexandra Carmen. Încălcarea prezumţiei de nevinovăţie prin declaraţii oficiale ale reprezentanţilor statului. Coordonator lucrare: Mihai Selegean. Institutul national al magistraturii. Bucureşti. 2009. p.8. Disponibil: https://media.hotnews.ro/media_server1/document-2011-03-9-8374414-0-prezumtia-nevinovatie-studiu-inm.pdf [accesat - 25.04.2022].

maţii în legătură cu presupusa săvârşire a unor fapte penale de către cetăţeni, atitudine cenzurată de instanţa europeană”.[3]

„Curtea insistă asupra importanţei alegerii cuvintelor utilizate de funcţionarii publici în declaraţiile acestora cu privire la o persoană care nu a fost încă judecată şi declarată vinovată de o anumită infracţiune [*Daktaras împotriva Lituaniei*, pct. 41; *Arrigo şi Vella împotriva Maltei* (dec.); *Khuzhin şi alţii împotriva Rusiei*, pct. 94]”.[4]

„Art. 6 § 2 reglementează procesele penale în întregime, indiferent de rezultatul urmăririi penale, şi nu doar examinarea temeiniciei acuzaţiei (a se vedea, printre multe altele, *Poncelet împotriva Belgiei*, pct. 50; *Minelli împotriva Elveţiei*, pct. 30; *Garycki împotriva Poloniei*, pct. 68).”.[5]

După cum am menţionat anterior, aplicabilitatea principiului respectiv poate avea loc şi în alte cazuri, chiar şi atunci când instituţiile statului încă nu au început cercetările oficiale, dar crează impresia publicului precum că o anumită persoană s-ar face vinovată de comiterea unei infracţiuni. „În hotărârea Ribemont c. Franţei, Curtea a statuat că prezumţia de nevinovăţie se aplică şi înainte de punerea în mişcare a acţiunii penale, de asemenea articolul 6 par. 2 fiind incident şi în faza de instrucţie preparatorie judiciară în sistemele de drept care prevăd această etapă în materie penală. Deşi nu există o statuare *in abstracto* a acestui domeniu de aplicare, există decizii ale Comisiei în care se constată aplicarea garanţiei menţionate mai sus în cazul primei audieri la poliţie înainte de formularea vreunei acuzaţii”.[6]

Prin urmare, în toate aceste etape prezumţia nevinovăţiei trebuie respectată atât de autorităţile publice, cât şi de cele private (de exemplu, de către instituţiile mass-media). Mai mult ca

[3] Flaviu Ciopec. Respectarea prezumţiei de nevinovăţie în procesul penal. Analiza criteriilor jurisprudenţiale din practica C.E.D.O. împotriva României. Facultatea de Drept Universitatea de Vest din Timişoara. Disponibil: https://drept.uvt.ro/administrare/files/1481046727-lect.-univ.-dr.-flaviu-ciopec.pdf [accesat - 21.04.2022].

[4] Ghid privind art. 6 din Convenţie – Dreptul la un proces echitabil (latura penală). Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2014, pct.222. Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_RON.pdf [accesat - 26.05.2022].

[5] Ghid privind art. 6 din Convenţie. Dreptul la un proces echitabil (latura penală). Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2014, pct.205,206. Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_RON.pdf [accesat - 25.04.2022].

[6] Radu Chiriţă. Dreptul la un proces echitabil. Ed. „Universul Juridic”. p.291.

atât, suntem de opinia că şi în cazul în care la faza judecării cauzei unele părţi ale procesului penal, prin declaraţiile lor, aduc atingere principiului respectiv, iar instanţa de judecată nu intervine pentru a asigura această garanţie inculpatului şi a stopa în continuare aceste atingeri, poate apărea dubiul de protejare sau favorizare din partea instanţei asupra vicierii prezumţiei nevinovăţiei.

„Considerăm că prezumţia de nevinovăţie nu este numai o garanţie procesuală, ci este şi o regulă de fond, deoarece reprezintă expresia unui veritabil drept subiectiv recunoscut unei persoane cu privire la care există o acuzaţie în materie penală, şi anume dreptul acesteia de a nu fi trasă la răspundere penală dacă nu se face vinovată de săvârşirea unei fapte penale. Raportat la materia penală, prezumţia de nevinovăţie presupune, înainte de toate, să existe o acuzaţie în materie penală, adică o „notificare oficială, emanând de la o autoritate competentă, cu privire la săvârşirea unei infracţiuni”[1].

La 09.03.2016, Parlamentul European şi Consiliul Uniunii Europene, adoptă Directiva (UE) 2016/343 privind consolidarea anumitor aspecte ale prezumţiei de nevinovăţie şi a dreptului de a fi prezent la proces în cadrul procedurilor penale[2].

Potrivit acestei directive au fost instituite norme minime comune cu privire la anumite aspecte ale prezumţiei de nevinovăţie în cadrul procedurilor penale, precum şi cu privire la dreptul de a fi prezent la proces în cadrul procedurilor penale. Aceste norme sunt reglementate în art. 1 al Directivei menţionate.

În ceea ce priveşte domeniul de aplicare, „*Directiva se aplică persoanelor fizice care sunt suspectate sau acuzate în cadrul procedurilor penale. Prezenta directivă se aplică în toate fazele procedurilor penale, din momentul în care o persoană este suspectată sau acuzată de comiterea unei infracţiuni sau a unei presupuse infracţiuni până când hotărârea prin care se stabileşte că persoana respectivă a comis infracţiunea în cauză rămâne definitivă.* ” „Scopul Directivei este acela de a impune respectarea prezumţiei de nevinovăţie chiar şi înaintea momentului în care persoana respectivă este încunoştiinţată de către autorită-

[1] Gheorghiţă Mateuţ. Procedura penală. Partea generală. Ed. „Universul Juridic”. Bucureşti. 2019. p.70.

[2] Directiva (UE) 2016/343 privind consolidarea anumitor aspecte ale prezumţiei de nevinovăţie şi a dreptului de a fi prezent la proces în cadrul procedurilor penale, Adoptată la Strasbourg, 9 martie 2016. Publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, L 65/1. Disponibilă: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/ALL/?uri=CELEX:32016L0343 [accesată- 26.08.2023].

ţile competente cu privire la faptul că este suspectată sau acuzată de săvârşirea unei infracţiuni, urmând ca respectiva prezumţie să fie extinsă până la momentul în care sunt finalizate procedurile / până la momentul în care se emite hotărârea definitivă (*Wemhoff împotriva Germaniei*, 21229/64, 27 iunie 1968)".[3]

Cât priveşte referirile publice la vinovăţie, Directiva, prin prisma art. 4 alin. (1), obligă „*Statele membre iau măsurile necesare pentru a garanta că, atâta vreme cât vinovăţia unei persoane suspectate sau acuzate nu a fost dovedită conform legii, declaraţiile publice făcute de autorităţile publice şi deciziile judiciare, altele decât cele referitoare la vinovăţie, nu se referă la persoana respectivă ca fiind vinovată. Prin aceasta nu se aduce atingere actelor de urmărire penală care au drept scop dovedirea vinovăţiei persoanei suspectate sau acuzate şi nici deciziilor preliminare cu caracter procedural care sunt luate de autorităţile judiciare sau de alte autorităţi competente şi care se bazează pe suspiciuni sau probe incriminatoare*".

Totodată, art. 4 alin. (3) al Directivei (UE) 2016/343 reglementează că *Obligaţia prevăzută la alineatul (1) de a nu se referi la persoane suspectate sau acuzate ca şi cum ar fi vinovate nu împiedică autorităţile publice să difuzeze informaţii în mod public privind procedurile penale atunci când acest lucru este strict necesar din motive legate de ancheta penală sau în interes public.*

„Punctul 17 al Preambulului Directivei citate defineşte noţiunea de „declaraţii publice ale autorităţilor publice" ca „orice declaraţii care se referă la o infracţiune şi care emană fie de la o autoritate implicată în procedurile penale legate de infracţiunea respectivă, cum ar fi autorităţile judiciare, poliţia şi alte autorităţi de aplicare a legii, fie de la o altă autoritate publică, cum ar fi miniştrii şi alţi funcţionari publici, fără a se aduce atingere dreptului intern în materia imunităţii".

„În conformitate cu jurisprudenţa CEDO, sunt incluse şi declaraţii cu privire la alte proceduri asociate care au fost finalizate prin achitarea persoanei suspectate sau acuzate, precum şi declaraţiile făcute în instanţă înainte de judecarea unei persoane (*Allenet de Ribemont împotriva Franţei* 15175/89, 10 feb. 1995; *Da-*

[3] Marijan Bitanga. Marin Mrčela. Zuzana Vikarská. Aplicarea instrumentelor legale ale UE în materia justiției penale. Institutul CEELI și Asociația Judecătorilor din Croația, Decembrie 2021. p.22.

ktaras împotriva Lituaniei 42095/98, 10 oct. 2010, §§ 41-42)".[1]

„În cadrul exercitării atribuţiilor privind desfăşurarea procesului penal, organele judiciare trebuie să facă dovada imparţialităţii şi să salvgaredeze drepturile procesuale ale suspectului sau inculpatului. Totodată, ele trebuie să ia toate măsurile necesare pentru garantarea respectării prezumţiei de nevinovăţie pe parcursul procesului penal. În această privinţă, statului îi revin obligaţii pozitive conform Directivei (UE) 2016/343 a Parlamentului European şi a Consiliului Uniunii Europene privind consolidarea anumitor aspecte ale prezumţiei de nevinovăţie şi a dreptului de a fi prezent la proces în cadrul procedurilor penale".[2]

CC a fost sesizată pe un caz care avea ca obiect excepţia de neconstituţionalitate a noţiunilor de „bun infracţional" şi, respectiv, de „investigaţii financiare paralele" din art. 6 punctele 44) şi 201) din Codul de procedură penală[3]. Excepţia de neconstituţionalitate a fost ridicată în două dosare în care Agenţia de Recuperare a Bunurilor Infracţionale a efectuat investigaţii financiare (în baza unei delegaţii a organului de urmărire penală) şi, respectiv, a aplicat sechestrul (în baza unei încheieri judecătoreşti) în privinţa mai multor bunuri în contextul unei cauze penale. Autorii sesizării considerau că noţiunile respective, pe lângă alte drepturi, încalcă şi prezumţia de nevinovăţie. „*În materie penală, sarcina probei îi revine acuzării, iar situaţiile îndoielnice sunt interpretate în favoarea celui acuzat (in dubio pro reo). În cele din urmă, instanţei de judecată îi revine sarcina de a lua decizia în fiecare caz particular dacă bunurile au sau nu o provenienţă infracţională*".

În cauza Caraian c. României[4], Hotărârea din 23.06.2015, CtEDO a reţinut încălcarea prezumţiei de nevinovăţie prin dispunerea unei soluţii de netrimitere în judecată ca urmare a constatării intervenţiei prescripţiei răspunderii penale, în condiţiile în care în cuprinsul ordonanţei procurorului s-a reţinut vinovăţia reclamantului pentru complicitate la înşelăciune şi fals în înscrisuri sub semnătură privată, menţiune preluată ulterior şi în în-

[1] Marijan Bitanga. Marin Mrčela. Zuzana Vikarská. Op.cit.p. 23.

[2] Gheorghiţă Mateuţ. Procedura penală. Partea generală. Ed. „Universul Juridic", Bucureşti, 2019, p.70.

[3] DCC nr. 11 din 26.01.2021 de inadmisibilitate a sesizărilor nr. 171g/2020 şi nr. 191g/2020 privind excepţia de neconstituţionalitate a unor dispoziţii din Codul de procedură penală (atribuţiile Agenţiei de Recuperare a Bunurilor Infracţionale şi previzibilitatea noţiunilor de „bun infracţional" şi „investigaţii financiare paralele") (pct..28,33,34). Disponibilă: https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=922&l=ro [accesată - 27.04.2022].

[4] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155858[accesată - 28.04.2023].

cheierea judecătorului care, sesizat fiind cu plângere împotriva soluţiei, a reţinut aceeaşi situaţie de fapt.

Este de menţionat faptul că prezumţia de nevinovăţie are o sferă largă de aplicare. Aceasta începe din momentul verificării informaţiilor cu privire la infracţiuni sau a altor informaţii despre infracţiuni şi incidente. Cu alte cuvinte, principiul este incident o dată cu înregistrarea sesizării cu privire la infracţiune şi începerea acţiunilor procesuale de către organul de urmărire penală, precum şi la etapa parvenirii informaţiilor şi înregistrării acestora de către organele de constatare. Altfel spus, principiul îşi are sfera de aplicare imediat ce statul intervine în soluţionarea cazului, indiferent la ce etapă de investigare acest caz s-ar afla şi până la întocmirea rechizitoriului de către procuror. Principiul respectiv este incident şi la faza judecării cauzei, din momentul sesizării instanţei şi până la rămânerea definitivă a hotărârii acestei instanţe, incluzând căile de atac. Recomandăm organelor judiciare să analizeze cu prudenţă orice circumstanţă atunci când consideră necesar a informa publicul despre comiterea unei infracţiuni ce vizează o persoană concretă, a se reţine de la utilizarea textelor, care incită publicul larg să considere persoana culpabilă pe parcursul procesului sau chiar declară persoana vinovată (cu excepţia hotărârii definitive de condamnare), a cântări foarte prudent necesitatea aducerii persoanei în faţa judecăţii în cătuşe sau plasarea acestuia după gratii în timpul şedinţelor de judecată (în special când persoana este păzită de către grupul de escortă), a analiza proporţionalitatea aplicării mijloacelor speciale în privinţa acuzatului şi siguranţa pe timpul şedinţelor de judecată, a aduce acuzaţii în haine civile şi altele. Astfel, organele de drept trebuie să efectueze asemenea acţiuni care să nu dea posibilitate publicului să înţeleagă că acuzatul este persoana vinovată de comiterea unei infracţiuni.

Concluzii. Scopul primordial al principiului prezumţiei de nevinovăţie, din cele mai vechi timpuri, a fost asigurarea persoanelor împotriva abuzurilor din partea autorităţilor statului, implicit atunci când erau/sunt aplicate măsurile de constrângere sau cele preventive, precum şi garantarea că cel care se află sub o investigaţie penală să nu fie considerat vinovat premeditat.

Din argumentele invocate, chiar şi în cazul în care încălcarea prezumţiei de nevinovăţie nu duce la sancţiuni procesuale, în vederea clarităţii normelor juridice, propunem modificarea şi completarea art. 8 CPP, prin interzicerea întocmirii şi motivării actelor

procesuale cu texte şi expresii care lasă să se înţeleagă că cel urmărit penal sau cel trimis în judecată este persoana vinovată.

4.4. Dreptul la informare cu privire la acuzaţiile în materie penală

Art. 6 §. 3 lit. e) din CEDO statuează că „Orice persoană are, mai ales, dreptul să fie informat, în termenul cel mai scurt, într-o limbă pe care o înţelege şi în mod amănunţit, despre natura şi cauza acuzaţiei aduse împotriva sa".

O „acuzaţie penală" există din momentul în care o persoană este înştiinţată oficial de către autoritatea competentă cu privire la o acuzaţie că a săvârşit o infracţiune sau din momentul în care situaţia sa a fost afectată substanţial de acţiunile întreprinse de autorităţi în calitate de rezultatul unei suspiciuni împotriva sa.[1]

Reclamanta a considerat în cauza Kalēja c. Letonia, că procedura penală împotriva ei a durat mai mult de nouă ani – de la 16 ianuarie 1998 (când fusese deschisă ancheta împotriva ei) până la 29 noiembrie 2007 (când a fost respinsă recursul ei), o perioadă pe care a considerat-o prea lungă. Ea fusese supusă diverselor limitări şi stresului constant în acea perioadă. Guvernul a susţinut că reclamanta nu a fost supusă unei „acuzaţii penale" în 1998. Ei au insistat că acuzaţiile oficiale au fost aduse împotriva ei abia la 27 ianuarie 2005. Până la această dată, ea nu a fost informată oficial despre nicio acuzaţie împotriva ei şi nici nu fusese afectată substanţial.[2]

Totodată, în cauza respectivă Curtea a definit noţiunea de „acuzare" în sensul art. 6 § 1 CEDO. Astfel, Curtea notează că *„Acuzarea (...) poate fi definită drept „înştiinţarea oficială dată unei persoane de către autoritatea competentă a unei acuzaţii că a săvârşit o infracţiune", definiţie care corespunde şi testului dacă „situaţia de [suspectul] a fost afectat în mod substanţial (...).*"

Înaintarea acuzării constă în aducerea la cunoştinţă a persoanei învinuite asistate de apărător a conţinutului ordonanţei de punere sub învinuire.

[1] Hotărârea CtEDO Kalēja c. Letonia din 05.10.2017, (§.36), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-177344; [accesată - 09.01.2022]; A se vedea şi Hotărârea CtEDO Simeonovi c. Bulgariei (MC) din 12.05.2017, (§.119), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-172963 [accesată - 15.01.2022]

[2] Hotărârea CtEDO Kalēja c. Letonia din 05.10.2017. (§.§.37,38,41,45),disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-177344 [accesată - 09.01.2022].

Art. 6 §.3 lit. a) din Convenţia pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale reglementează dreptul „acuzatului" de a fi informat cu privire la natura şi cauzele „acuzaţiei" ce i se aduce[3].

„În materie penală, o informare precisă şi completă cu privire la acuzaţiile aduse unei persoane şi, în consecinţă, cu privire la încadrarea juridică a acestora, pe care instanţa o poate reţine împotriva sa, reprezintă o condiţie esenţială a unui proces echitabil. Există o legătură între literele a) şi b) de la articolul 6 § 3 din Convenţia Europeană: dreptul de a fi informat cu privire la natura şi cauza acuzaţiei trebuie analizat prin prisma dreptului acuzatului de a-şi pregăti apărarea (a se vedea Drassich v. Italia [nr. 2]*, 22 februarie 2018, § 65 şi § 66)"*[4].

Textul convenţional nu impune nicio formă particulară în ceea ce priveşte maniera în care acuzatul trebuie informat cu privire la natura şi cauza acuzaţiei aduse împotriva lui[5]. Obligaţia de informare a acuzatului să privească întreaga acuzaţie[6], inclusiv modificările ulterioare aduse acuzaţiei, acuzatul trebuind să dispună de timpul şi facilităţile necesare pentru a acţiona şi a-şi organiza apărarea pe baza tuturor informaţiilor primite[7] şi informarea să fie detaliată pentru ca acuzatul să dispună de elemente

[3] Art. 6 §.3 lit. a) CEDO recunoaşte acuzatului nu numai dreptul de a fi informat cu privire la „cauza" acuzaţiei, adică faptele materiale de care este acuzat şi pe care se bazează acuzaţia, dar şi cu privire la „natura" acuzaţiei, adică încadrarea juridică a faptelor în cauză; în ambele situaţii informarea trebuie să fie detaliată. (a se vedea: Hotărârile CtEDO – Pelissier şi Sassi c. Franţei din 25.03.1999 (§.51), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58226; Mattoccia c. Italiei din 25.07.2000 (§.59), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58764; Penev c. Bulgariei din 07.01.2010 (§.33,42), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-96610; Adrian Constantin c. României din 12.04.2011 (§.18), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123828. [accesate - 28.05.2023].

[4] *„Aşadar, dreptul unei persoane de a-şi pregăti apărarea în mod efectiv se află într-o legătură indisolubilă cu dreptul de a fi informat atât despre faptele imputate, cât şi despre încadrarea juridică a acestora".* A se vedea: pct. 23 şi 24 DCC nr. 63 din 11.06.2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 39g/2020 privind excepţia de neconstituţionalitate a unor dispoziţii din articolele 332 alin. (2) şi 391 alin. (2) din Codul de procedură penală (încetarea procesului penal atunci când fapta constituie o contravenţie şi soluţionarea cauzei conform prevederilor codului contravenţional)

[5] A se vedea: Hot. CtEDO - Pelissier si Sassi c. Frantei, (§.53); Drassicb c. Italiei din 11.12.2007, (§.34), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-83896; Giosakis c. Greciei, din 03.05.2011, (§.29), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-104676. [accesate - 05.06.2023].

[6] Hotărârea CtEDO Mattoccia c. Italiei, (§.65).

[7] Hotărârea CtEDO Mattoccia c. Italiei, (§.61).

suficiente pentru a înţelege deplin toate acuzaţiile formulate împotriva lui pentru a pregăti în mod corespunzător apărarea[1].

CSJ a criticat Decizia Curţii de Apel, deoarece, „*constatând starea de fapt, a fost preluată învinuirea adusă lui Gh. C. fără indicarea dacă aceasta corespunde prevederilor art. 281 alin. (2) Cod de procedură penală, adică dacă ea este clară, concretă şi nu dă loc de interpretări prin frazele de ordin general pe care le conţine, şi anume „întru adoptarea unei hotărâri favorabile pe marginea cauzei penale din gestiune”, fără specificarea acţiunilor pe care trebuia sau le-a întreprins făptuitorul primind bani de la denunţător*.[2]

Înaintarea acuzării învinuitului se face de către procuror în prezenţa apărătorului în cel mult 48 de ore din momentul emiterii ordonanţei de punere sub învinuire, dar nu mai târziu de ziua în care învinuitul s-a prezentat sau a fost adus în mod silit. „Termenul de 48 de ore este unul limitativ”[3]. .

„Punerea în vedere (comunicarea) a învinuirii are două accepţiuni: una restrânsă şi alta mai largă, generală”[4].

Chemarea unei persoane în faţa procurorului se face prin citaţie scrisă. Citarea se poate face şi prin notă telefonică sau prin mijloace electronice. Citarea poate fi şi prin intermediul poştei electronice sau prin orice alt sistem de mesagerie electronică în cazul în care procurorul dispune de mijloacele tehnice necesare pentru a dovedi că citaţia a fost primită. În unele cazuri citarea învinuitului poate fi efectuată personal de ofiţerul de urmărire

[1] Hotărârea CtEDO Mattoccia c. Italiei, (§.60).

[2] DCP CSJ din 19.05. 2020, dos. nr. 1ra-905/2020, disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search _col_penal.php?id=15907 [accesată - 05.06.2023].

[3] Igor Dolea. Codul de procedură penală al Republicii Moldova (Comentariu aplicativ) Chişinău. Ed. „Cartea Juridică”. 2016. p.656.

[4] „În accepţiunea restrânsă, comunicarea învinuirii este actul procesual care se îndeplineşte după ce o persoană este pusă sub învinuire şi constă în aceea că organul de urmărire penală comunică învinuitului fondul învinuirii, adică îi aduce la cunoştinţă faptele prevăzute de legea penală care i se impută. În sens larg, punerea în vedere a învinuirii poate fi actul de punere sub învinuire şi de punere în vedere a acesteia care, deşi sunt diferite şi nu coincid în timp, pot fi inserate în acelaşi act. Dar, deşi punerea în vedere a învinuirii este un act diferit de cel anterior - al punerii sub învinuire, această comunicare constituie principalul conţinut al punerii sub învinuire. Pentru că, dacă organul de urmărire penală nu ar comunica actul de punere sub învinuire, acesta din urmă ar fi doar un act unilateral, caz în care învinuitul, căruia nu i s-a comunicat învinuirea, nu ar şti de ce este învinuit şi, în consecinţă, ar fi lipsit de posibilitatea de a se apăra de faptele care i se impută”. Magherescu D. Învinuirea şi modificarea învinuirii. În: Revista Naţională de Drept. nr. 8, 2004. p.36.

penală sau de către agentul împuternicit cu înmânarea citaţiei.

La prezentarea persoanei faţă de care s-a emis ordonanţă de punere sub învinuire, procurorul va verifica identitatea învinuitului, precum şi împuternicirile celorlalţi participanţi[5]. Este adusă la cunoştinţă ordonanţa de punere sub învinuire şi explicat conţinutul incriminării ce se aduce.

„Legislaţia procesual-penală internă prevede că, în momentul aducerii la cunoştinţă persoanei învinuite, a ordonanţei de punere sub învinuire, acesteia i se explică de către procuror în mod verbal esenţa învinuirii aduse, redate în ordonanţa de punere sub învinuire şi i se propune să facă declaraţii în sensul învinuirii aduse”[6].

„Mai subliniem faptul că această comunicare tinde uneori să îmbrace un caracter strict formalist, de bifare de către organele judiciare a unei activităţi obligatorii în cursul procedurilor penale , fără a se verifica în ce măsură informaţia comunicată este înţeleasă de destinatarul mesajului. Astfel, un anumit limbaj juridic, foarte comun organului judiciar, ar putea fi greu de înţeles de către unii suspecţi, în raport cu vârsta, nivelul de instrucţie, domeniul de calificare.”[7].

„(...) de claritatea celor expuse în ordonanţa de punere sub învinuire este legat şi dreptul învinuitului la apărare – ca element indispensabil al protecţiei persoanei împotriva arbitrariului. Astfel, apărarea trebuie să vină cu un răspuns la o învinuire clar formulată şi înţeleasă de cel pe care îl vizează.”[8]

T. Vîzdoagă şi A. Eşanu consideră „că în scopul apărării eficiente a învinuitului, apărătorul este în drept să formuleze o cerere în temeiul art. 6 din Convenţia Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor Fundamentale, art. 10, art.66, art. 68, art. 244, art. 245 Cod de procedură penală, având speranţa legitimă de a primi o explicare competentă şi profesională a învinuirii aduse oricărui acuzat, atunci când învinuirea nu îi este neinteligibilă, solicitându-se răspunsuri calificate la între-

---

[5] Dacă aceştia anterior nu au participat la alte acţiuni realizate de procuror.

[6] DCP CSJ din 21.04.2021, dos. nr. 1re-23/2021, disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=18259 [accesată - 26. 05. 2021].

[7] Nicolae Volonciu, Andreia Simona Uzlău, Raluca Moroşanu. Noul cod de procedură penală comentat. ediția a II-a, revizuită și adăugită. București. 2015. p.811.

[8] Tatiana Vîzdoagă. Adriana Eșanu. Dreptul apărării de a solicita explicarea învinuirii (acuzării) la faza urmăririi penale. În: Revista Institutului Național al Justiției. 2021, nr. 4(59), pp. 26-35.

bări concrete."[1]

„Şi mai grav este faptul că unii procurori neglijează cu vehemenţă respectivele cereri, lăsându-le fără examinare (cauza penală nr. 2021960115), deşi art. 246 alin. (1), în combinaţie cu art. 247 alin. (2) din Codul de procedură penală, impune în sarcina procurorului soluţionarea cererii prin emiterea unei ordonanţe motivate în termenul imperativ de până la 15 zile de la data primirii cererii."[2]

După înaintarea acuzării, procurorul îi va explica învinuitului drepturile şi obligaţiile acestuia prevăzute în art. 66 şi art. 277 CPP. Învinuitul trebuie să primească o copie a ordonanţei de punere sub învinuire şi informaţia în scris privind drepturile şi obligaţiile lui. Aceste acţiuni, de asemenea, se consemnează în ordonanţa de punere sub învinuire.

Ordonanţa este semnată de către învinuit, apărător şi alte persoane care participă la această acţiune. Semnăturile se aplică pe ordonanţa de punere sub învinuire, indicându-se data şi ora.

„Refuzul învinuitului de a semna trebuie evitat prin explicarea faptului că semnătura sa este aplicată nu în vederea recunoaşterii învinuirii, ci pentru confirmarea actului de înaintare a acuzării. Dacă învinuitul refuză totuşi să semneze, în ordonanţă este făcută o menţiune în această privinţă"[3]. „Apărătorul semnează ordonanţa indiferent de poziţia învinuitului, inclusiv în cazul refuzului"[4].

Când învinuitul este minor, în afară de apărător, trebuie să

[1] „Astfel, urmare a uzării de metoda observării, putem susţine că, la moment, în Procuratură s-au conturat următoarele orientări de soluţionare a cererilor de explicare a învinuirii, şi anume: 1) de admitere a cererii şi explicarea învinuirii prin emiterea unei ordonanţe motivate (cauza penală nr. 20155970346); 2) de respingere a cererii de explicare a învinuirii, ca fiind inadmisibilă, din considerentul că asemenea procedură nu este prevăzută la faza de urmărire penală (cauza penală nr. 2014978151); 3) de respingere a cererii de explicare a învinuirii, ca fiind nefondată (cauza penală nr. 2021030560); 4) de stabilire a comportamentului abuziv al părţii apărării şi de respingere a cererii prin care s-a solicitat clarificarea prin ordonanţă a unor întrebări pe marginea ordonanţei de punere sub învinuire (cauza penală nr. 2021920013)." A se vedea: Tatiana Vîzdoagă. Adriana Eşanu. Dreptul apărării de a solicita explicarea învinuirii (acuzării) la faza urmăririi penale. În: Revista Institutului Naţional al Justiţiei. 2021, nr. 4(59), pp. 26-35.

[2] *Ibidem*

[3] Vasile Zamfir. Instituţia învinuirii în procesul penal. Teză de doctor în drept. Specialitatea ştiinţifică: 554.03 - Drept procesual penal. Chişinău. 2018. p.111.

[4] Igor Dolea. Codul de procedură penală al Republicii Moldova (Comentariu aplicativ) Chişinău. Ed. „Cartea Juridică". 2016. p.656.

asiste în mod obligatoriu pedagogul sau psihologul la înaintarea acuzării.

Potrivit dispoziţiilor art. 282 alin. (6) CPP şi art. 282/1 alin. (1) CPP, „*În cazul în care învinuitul se sustrage de la urmărirea penală, iar locul aflării acestuia peste hotarele ţării este cunoscut, procurorul se adresează prin comisie rogatorie autorităţilor din statul în care învinuitul se află pentru a-i fi înaintată acuzarea*”.

În conformitate cu prevederile art. 533 alin. (1) CPP, „*asistenţa juridică internaţională poate fi solicitată sau acordată în executarea unor activităţi procesuale prevăzute de legislaţia de procedură penală a Republicii Moldova şi a statului străin respectiv*”, în special:

– comunicarea actelor de procedură sau a hotărîrilor judiciare persoanelor fizice sau juridice care se află peste hotarele ţării;

– audierea persoanelor în calitate de martor, bănuit, învinuit, inculpat, parte civilmente responsabilă.

La cererea de comisie rogatorie se anexează ordonanţa de punere sub învinuire şi informaţia scrisă privind drepturile şi obligaţiile învinuitului prevăzute la art.66 CPP.

Cererea de comisie rogatorie trebuie să cuprindă suplimentar la cerinţele prevăzute la art.537 CPP, solicitări privind:

– înaintarea acuzării învinuitului în prezenţa avocatului;

– explicarea conţinutului învinuirii, a drepturilor şi obligaţiilor învinuitului prevăzute la art. 66 CPP;

– înmânarea copiei de pe ordonanţa de punere sub învinuire şi de pe informaţia în scris privind drepturile şi obligaţiile învinuitului. În acest caz învinuitului i se propune a confirma prin semnătură înmânarea copiei ordonanţei respective;

– audierea învinuitului;

– remiterea actelor care confirmă executarea cererii de comisie rogatorie.

Nu este considerată valabilă înaintarea acuzării învinuitului care se află peste hotarele ţării, dacă:

– executarea cererii de comisie rogatorie a fost refuzată de către statul străin;

– cererea de comisie rogatorie nu a putut fi executată, fiind restituită;

– în urma adresărilor repetate, nu a parvenit niciun răspuns la cererea de comisie rogatorie.

De regulă, punerea sub învinuire nu este succedată tot-

deauna de terminarea urmăririi penale, fiind realizate încă un şir de acţiuni de urmărire penală, care dau posibilitatea de a acumula probe noi ce ar demonstra săvârşirea unei alte infracţiuni sau că învinuitul nu a comis acele fapte, pentru care anterior a fost pus sub învinuire.

„În ceea ce priveşte modificările acuzaţiei, inclusiv cele care îi afectează „cazul", acuzatul trebuie să fie informat în mod corespunzător şi pe deplin şi trebuie să i se acorde timpul şi facilităţile necesare pentru a reacţiona la acestea şi pentru a-şi organiza apărarea pe baza oricărei noi informaţii sau acuzaţii"[1].

Dacă în cursul urmăririi penale apar temeiuri pentru schimbarea sau completarea acuzării înaintate învinuitului, procurorul este obligat să înainteze învinuitului o nouă acuzare sau să o completeze pe cea anterioară. În legătură cu acest fapt, acuzarea înaintată ceva mai devreme trebuie să fie schimbată sau modificată.

„În acest sens, Curtea Constituţională *reţine că încadrarea juridică a faptei stabilită prin ordonanța de începere a urmăririi penale reprezintă o versiune preliminară a organului de urmărire penală, care poate evolua în timp, în funcţie de probele administrate. În acelaşi timp, încadrarea juridică stabilită prin ordonanța de punere sub învinuire nu este definitivă, aceasta putând fi schimbată până la elaborarea rechizitoriului"*[2].

„Schimbarea acuzării poate avea loc în situaţia când se constată că persoana a comis o altă faptă sau faptei pe care a comis-o persoana necesită a i se da o altă încadrare juridică"[3].

„Schimbarea acuzării poate avea loc când din probele administrate rezultă o altă calificare juridică a faptei atât în sensul agravării, cât şi în sensul atenuării, în raport cu acuzarea precedentă"[4].

---

[1] Hotărârea CtEDO Mattoccia c. Italiei din 25.07.2000 (§.61).

[2] *„Astfel, Curtea reţine că încadrarea juridică stabilită prin ordonanța de începere a urmăririi penale nu poate constitui un impediment pentru înaintarea unei noi învinuiri în privinţa unei persoane, dacă noua învinuire are o legătură intrinsecă cu fapta în legătură cu care a fost pornită urmărirea penală".* Pct. 30 DCC nr. 50 din 31.05.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 59g/2018 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 326 alin. (11) din Codul penal şi a unor prevederi din articolul 283 alin. (1) din Codul de procedură penală.

[3] Igor Dolea. Codul de procedură penală al Republicii Moldova (Comentariu aplicativ) ediţia a II-a. Chişinău. 2020. p.810

[4] Igor Dolea, Dumitru Roman, Tatiana Vîzdoagă [et al.]. Codul de procedură penală. Comentariu. Chişinău. 2005, p.435.

O modalitate de schimbare a acuzării prevăzută de art. 283 alin. (2) CPP poate fi atunci când, în cursul urmăririi penale, învinuirea înaintată nu s-a confirmat într-o anumită parte a ei, procurorul urmând să dispună scoaterea persoanei de sub urmărirea penală în privinţa acestui capăt de învinuire.

„În literatura de specialitate se evidenţiază modificarea învinuirii în sens larg şi în sens îngust. În sens larg, noţiunea de modificare a învinuirii include: 1) decăderea unei părţi din învinuire; 2) completarea învinuirii. În sens îngust, noţiunea modificării învinuirii include schimbarea învinuirii propriu-zise (în fond)”[5].

„Completarea acuzării are loc în situaţia când se constată, că învinuitul a mai săvârşit fapte care constituie infracţiuni” [6].

„Completarea acuzării se dispune printr-o ordonanţă nouă, emisă de procuror la propunerea ofiţerului de urmărire penală (sau din oficiu) când în urma urmăririi penale se stabileşte că învinuitul a mai săvârşit o nouă infracţiune sau alte infracţiuni identice, pentru care nu i s-a înaintat anterior acuzarea”[7].

„Se dispune completarea acuzării şi în cazul stabilirii unui concurs ideal de infracţiuni, când învinuitul prin aceeaşi faptă a săvârşit două sau mai multe infracţiuni prevăzute la diferite articole sau la diferite alineate ale unui articol din Codul penal, dacă nu s-a înaintat iniţial acuzarea pentru toate infracţiunile”[8].

„Înaintarea unei noi acuzări se face în cazurile când sunt constatate circumstanţele de fapt, care agravează starea învinuitului sau atrag după sine schimbarea calificării faptei incriminate, indiferent de faptul dacă se aplică norma legală privind o infracţiune mai gravă sau mai puţin gravă. În special, trebuie înaintată o nouă acuzare în cazul în care se aplică o altă normă penală, alineat, punct, sancţiunea căreia prevede posibilitatea aplicării unei pedepse mai severe. În formularea învinuirii se includ circumstanţele care agravează răspunderea penală a învinuitului, se modifică formularea învinuirii, care se va deosebi de precedenta formulare după obiectul învinuirii, formei vinovăţiei ş.a.”[9].

Atât schimbarea, cât şi completarea acuzării se dispune în baza unei ordonanţe în conformitate cu prevederile art. 283 CPP.

[5] Vasile Zamfir. Instituţia învinuirii în procesul penal. Teză de doctor în drept. Specialitatea ştiinţifică: 554.03 - Drept procesual penal. Chişinău. 2018. p.99.
[6] Igor Dolea. Op.cit.p.810.
[7] Igor Dolea, Dumitru Roman, Tatiana Vîzdoagă. Op.cit. p.435.
[8] *Ibidem*
[9] Vasile Zamfir. *Op.cit.,* p. 99.

„Ordonanţa veche îşi pierde forţa juridică, dar se păstrează la dosar”[1], fiind dovada atribuirii calităţii de învinuit anterior.

Concluzii. Dreptul unei persoane de a-şi pregăti apărarea în mod efectiv se află într-o legătură indisolubilă cu dreptul de a fi informat atât despre faptele imputate, cât şi despre încadrarea juridică a acestora. Deci, dreptul de a fi informat cu privire la natura şi cauza acuzaţiei trebuie analizat în practica de urmărire penală prin prisma dreptului acuzatului de a-şi pregăti apărarea.

4.5. Dreptul la apărare şi dreptul la tăcere

Asigurarea dreptului la apărare constituie un principiu de procedură penală, care este reglementat şi garantat atât de actele internaţionale, cât şi de cele naţionale.

Articolul 11 alin. (1) din Declaraţia Universală a Drepturilor Omului, art. 14 alin. (3) lit. b) şi d), Pactul Internaţional cu privire la Drepturile Civile şi Politice; art. 6 alin. (3) lit. b) şi c) CEDO din Convenţia pentru apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor fundamentale instituie pentru persoanele acuzate de comiterea infracţiunilor garanţii efective privind asigurarea dreptului la apărare.

Dreptul la apărare este un element esenţial al dreptului la un proces echitabil. Potrivit art. 26 din Constituţie, dreptul persoanei la apărare este garantat. Fiecare om are dreptul **să reacţioneze independent,** prin mijloace legitime, la încălcarea drepturilor şi libertăţilor sale; părţile au dreptul să fie asistate de un avocat, ales sau numit din oficiu în tot cursul procesului. Astfel, dreptul la apărare este un drept fundamental, garantat, care poate fi exercitat de către orice persoană în mod independent şi liber. Aceeaşi interpretare rezultă şi din jurisprudenţa CtEDO privind aplicarea art. 6 din Convenţie, prin care s-a statuat că libertatea persoanei de a-şi exercita ea însăşi apărarea este garantată. Consacrând dezideratul fundamental privind dreptul la apărare, statul garantează tuturor persoanelor asistenţă juridică profesională în condiţiile legii. Standardele elaborate de către CtEDO includ libertatea persoanei de a alege forma de apărare, iar obligaţia de a-i asigura apărătorul revine statului, fiind exercitată doar în interesul justiţiei.[2]

[1] Igor Dolea. Codul de procedură penală al Republicii Moldova (Comentariu aplicativ) ediţia a II-a. Chişinău. 2020. p.810.

[2] HCC din 29.07.2005 Privind controlul constituţionalităţii unor dispoziţii ale

Cu privire la incidenţa articolului 26 din Constituţie, Curtea subliniază că dreptul la apărare reprezintă totalitatea prerogativelor şi a posibilităţilor pe care le au, potrivit legii, persoanele în vederea apărării intereselor lor. Acest drept este restrâns în situaţia în care persoana nu poate utiliza toate mijloacele procedurale necesare pentru apărarea sa (HCC nr. 31 din 23 septembrie 2021, § 32; DCC nr. 40 din 29 martie 2022, § 27).[3]

Art. 17 CPP reia ideea constituţională de garantare a dreptului de apărare a părţilor în procesul penal. Potrivit art. 17 alin. (1) CPP, *„În tot cursul procesului penal, părţile (bănuitul, învinuitul, inculpatul, partea vătămată, partea civilă, partea civilmente responsabilă) au dreptul să fie asistate sau, după caz, reprezentate de un apărător ales sau de un avocat care acordă asistenţă juridică garantată de stat.*" Prevederea respectivă garantează dreptul la apărare persoanelor acuzate (bănuit, învinuit, inculpat) şi, totodată, garantează dreptul la asistenţă juridică şi altor participanţi ai procesului penal, ceea ce denotă o reglementare „matură" şi corectă în această privinţă. Or, majoritatea părţilor în proces nu posedă cunoştinţe juridice şi, respectiv, nu-şi cunosc drepturile şi nu pot să le exercite pe deplin. Practica demonstrează acest lucru. De exemplu, partea vătămată în cadrul procesului penal, în majoritatea cazurilor, nu este asistată de un apărător, interesele acesteia sunt asigurate de organul de urmărire penală. Însă, în cazul în care această parte nu este de acord cu deciziile luate (de exemplu, bănuitul a fost scos de sub urmărirea penală), pentru asigurarea dreptului său de a contesta deciziile, există necesitatea să se adreseze după o consultaţie juridică calificată, chiar pentru simpla plângere, care trebuie să corespundă anumitor cerinţe de formă şi conţinut.

Într-o altă ordine de idei, ne-am dori să analizăm dispoziţiile art. 6 pct. 3) CPP, care reglementează că „apărare – *activitate procesuală efectuată de partea apărării în scopul combaterii, în tot sau în parte, a învinuirii ori al atenuării pedepsei, apărării*

art. 421, 433 alin. (1), art. 452 alin. (1) şi art. 455 alin. (3) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova (pct.5), disponibilă: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=16022&lang=ro [accesată - 10.08.2022].

[3] DCC nr. 83 din 17.06.2022 de inadmisibilitate a sesizării nr. 56g/2022 privind excepţia de neconstituţionalitate a textului „se invită" din articolul 127 alin. (2) din Codul de procedură penală (invitarea reprezentantului autorităţii executive a administraţiei publice locale la efectuarea percheziţiei) (pct.24), disponibilă: https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=1199&l=ro [accesată - 11.08.2022].

drepturilor şi intereselor persoanelor bănuite sau învinuite de săvîrşirea unei infracţiuni, precum şi al reabilitării persoanelor supuse ilegal urmăririi penale." Din analiza normei vizate se poate desprinde faptul că beneficiul apărării îl are doar persoanele aflate sub acuzaţia penală (bănuit, învinuit), precum şi cele reabilitate atunci când au fost supuse ilegal urmăririi penale. Astfel, s-ar crea ideea că această definiţie ar fi contrară prevederilor art. 26 din Constituţie, deoarece dreptul la apărare trebuie garantat nu doar persoanelor menţionate, ci tuturor părţilor în proces.

Totuşi, considerăm că definiţia respectivă este una corectă şi nu contravine art. 6 alin. (3) lit. b) şi c) din CEDO, care se referă anume la persoanele aflate sub acuzaţia penală. Garanţii efective pentru celelalte părţi ale procesului penal sunt stipulate în art. 17 alin. (1) CPP. Analizând norma de procedură penală respectivă, observăm călegislatorul prin indicarea prevederii „... *să fie asistate sau, după caz, reprezentate de un apărător ales sau de un avocat care acordă asistenţă juridică garantată de stat*.", face distincţie dintre asistare şi reprezentare, ceea ce, în viziunea noastră, este corect şi logic. Prin urmare, considerăm că asigurarea dreptului la apărare îi revine persoanei sub acuzaţia penală, iar celelalte părţi au dreptul la asistenţă juridică şi/sau să fie reprezentate în cadrul procesului penal potrivit art. 79 CPP. În ordinea respectivă de idei, normele procesuale corespund normelor constituţionale şi celor internaţionale.

Odată ce ne-am referit la noţiunea de apărare, este de menţionat că „Dreptul la apărare constă în totalitatea mijloacelor instituite de lege pentru invocarea şi constatarea împrejurărilor ce susţin apărarea, precum şi pentru aplicarea prevederilor legale favorabile părţii care îşi susţine interesele. Aceste mijloace de apărare constau în drepturi procesuale acordate părţilor în proces, garanţii procesuale în vederea exercitării acestor drepturi şi asigurarea unei asistenţe juridice de calitate."[1]

În acelaşi timp, „*Curtea subliniază că dreptul la apărare, ca garanţie a dreptului la un proces echitabil, cuprinde totalitatea drepturilor şi a regulilor procedurale, care îi acordă persoanei posibilitatea de a se apăra împotriva acuzaţiilor ce i se aduc şi de a contesta învinuirile, în vederea demonstrării nevinovăţiei sale. Dreptul la apărare trebuie asigurat pe tot parcursul*

[1] Grigore Gr. Theodoru. Tratat de Drept procesual penal. Ediţia a 3-a. Editura „Hamangiu". 2013. p.72

procesului penal." [2]

În ceea ce privește ***drepturile procesuale***, acestea constituie mijloace legale prin care părțile în proces își susțin pozițiile și interesele în fața organelor judiciare (organ de constatare, organ de urmărire penală, procuror, instanță de judecată). Aceste drepturi sunt reglementate în diferite norme procesuale în dependență de calitatea procesuală a părții. În continuare dorim să dăm un exemplu de mijloace prin care bănuitul își susține pozițiile și interesele în fața organului de urmărire penală. Astfel, bănuitul are dreptul: să știe de ce este bănuit (art. 64 alin. (2) pct. 1) CPP); în caz de reținere, să primească consultație juridică, în condiții confidențiale, din partea apărătorului până la începutul primei audieri în calitate de bănuit (art. 64 alin. (2) pct. 4) CPP); din momentul când i s-a adus la cunoștință actul procedural de atribuire a calității de bănuit, să aibă asistența unui apărător ales de el, iar dacă nu are mijloace de a plăti apărătorul, să fie asistat în mod gratuit de către un avocat care acordă asistență juridică garantată de stat, precum și, în cazurile admise de lege, să renunțe la apărător și să se apere el însuși (art. 64 alin. (2) pct. 5) CPP); să aibă întrevederi cu apărătorul său în condiții confidențiale, fără a se limita numărul și durata lor (art. 64 alin. (2) pct. 6) CPP); etc.

Au existat cazuri când instanțele naționale au intervenit la solicitarea avocaților privind asigurarea confidențialității consultării clienților lor, care se află în custodia poliției. O astfel de situație a fost constatată în cauza Popovici c. Moldovei (Hot. 15.03.2010, §.21-23).[3]

---

[2] HCC nr. 30 din 22.11.2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 521 alin. (2) din Codul de procedură penală (pct.41), disponibilă: https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=hotariri&docid=677 [accesată - 11.08.2022].

[3] *„La 17 noiembrie 2003, potrivit susținerilor reclamantului și ale avocatului acestuia, între ei a avut loc o întrevedere în prezența unui ofițer de urmărire penală. La 18 noiembrie 2003, avocatul reclamantului s-a plâns de acest lucru unui judecător și i-a solicitat să constate o încălcare a legislației naționale relevante și a articolului 8 al Convenției. De asemenea, el a solicitat instanței de judecată să emită o încheiere prin care să oblige organul de urmărire penală să-i asigure întrevederi cu clientul său în condiții de confidențialitate. La 24 noiembrie 2003, un judecător de la Judecătoria Buiucani a admis plângerea avocatului, constatând o încălcare a legislației naționale care reglementează desfășurarea urmăririi penale și garantează confidențialitatea întrevederilor dintre avocat și client. Instanța de judecată a dispus organului de urmărire penală să asigure condiții de confidențialitate pentru reclamant și avocații acestuia*". Disponibilă: http://justice.md/file/CEDO_

Este de menţionat faptul că reglementarea unor drepturi în legislaţia procesual- penală nu asigură o apărare efectivă, până când legea nu prevede garanţii în acest sens. În caz contrar, această poziţie s-ar limita doar la expunerea unei liste a drepturilor, care ar deveni una doar teoretică. Aceste ***garanţii procesuale*** constituie mijloace legale, datorită cărora părţilor li se oferă deplina posibilitate de a beneficia real de aceste drepturi, prin impunerea organelor judiciare de a asigura şi respecta drepturile părţilor în proces. De exemplu, organul de urmărire penală îi asigură bănuitului posibilitatea să-şi exercite dreptul la apărare prin toate mijloacele şi metodele care nu sunt interzise de lege (art. 64 alin. (1) CPP); bănuitul are dreptul să primească de la organul de urmărire penală explicaţii asupra tuturor drepturilor sale (art. 64 alin. (2) pct. 2) CPP); învinuitul este în drept să fie informat de către organul de urmărire penală despre toate hotărârile adoptate care se referă la drepturile şi interesele sale, să primească, la solicitarea sa, copii de pe aceste hotărâri, precum şi copii de pe ordonanţele de aplicare în privinţa sa a măsurilor preventive şi a altor măsuri procesuale de constrângere, copii de pe rechizitoriu sau de pe un alt act de finalizare a urmăririi penale, de pe acţiunea civilă, de pe sentinţă, apel şi recurs, de pe decizia prin care sentinţa a devenit definitivă, de pe hotărârea definitivă a instanţei care a judecat cauza pe cale extraordinară de atac (art. 66 alin. (2) pct. 26) CPP) etc.

În acest sens s-a pronunţat şi Curtea Constituţională, menţionând că„*Pentru a-şi exercita dreptul la apărare, persoanei acuzate trebuie să i se permită să beneficieze în mod efectiv de asistenţă juridică de la etapele iniţiale ale procedurilor, care se pot dovedi decisive pentru şansele apărării în orice procedură penală subsecventă*."[1]

În cauza CtEDO, Artico c Italiei[2], „*Curtea reaminteşte că Convenţia este menită să garanteze nu drepturi teoretice sau iluzorii, ci drepturi practice şi efective; acest lucru este valabil mai ales pentru drepturile la apărare, având în vedere locul proeminent pe care îl deţine într-o societate democratică drep-*

judgments/Moldova/POPOVICI%20%28ro%29.pdf. [accesată - 11.08.2022].

[1] HCC nr. 30 din 22.11.2018 privind excepţia de neconstituţionalitate a unor prevederi din articolul 521 alin. (2) din Codul de procedură penală (pct.43), disponibilă: https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=hotariri&docid=677 [accesată - 11.08.2022].

[2] Hotărârea CtEDO, Artico c. Italiei, din 13.05.1980 (§.33), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57424 [accesată - 11.08.2022].

tul la un proces echitabil, din care derivă."

Organele judiciare au obligaţia de a-l înştiinţa pe învinuit sau inculpat, înainte de a i se lua prima declaraţie, despre dreptul de a fi asistat de un apărător ales sau numit din oficiu, aceasta consemnându-se în procesul-verbal de ascultare.

„Neîndeplinirea acestei obligaţii de către organele judiciare afectează grav dreptul de apărare al învinuitului sau inculpatului, ceea ce atrage nulitatea absolută a urmăririi penale, aceasta putând fi invocată pe tot parcursul procesului penal chiar din oficiu."[3]

Totodată, în calitate de garanţii procesuale sunt obligaţiile impuse organelor de urmărire penală şi procurorului de a acţiona în baza art. 100 alin. (1) CPP, adică a administra probe şi în favoarea învinuitului sau inculpatului. Legea procesual-penală prevede şi alte garanţii, de exemplu: explicarea drepturilor părţilor în proces; cercetarea completă, obiectivă şi sub toate aspectele a circumstanţelor cauzei; condiţiile şi formele de desfăşurare a urmăririi penale şi a judecării cauzei; respectarea principiilor procesului penal; dreptul de contestare a deciziilor organului de urmărire penală şi a procurorului; dreptul de a depune plângeri în ordinea art. 298, 299/1 şi 313 ale CPP; anularea unor acte procedurale de către procuror etc.

Garanţii efective în vederea asigurării dreptului la apărare sunt reglementate şi în art. 17 alin. (2) CPP, întrucât *„Organul de urmărire penală şi instanţa judecătorească sînt obligate să asigure participanţilor la procesul penal deplina exercitare a drepturilor lor procesuale, în condiţiile prezentului cod.*" Din analiza normei respective observăm că legea procesual-penală obligă doar organul de urmărire penală şi instanţa de judecată să asigure exercitarea drepturilor. De aceea, se impune modificarea și completarea normei vizate, astfel încât să oblige şi procurorul în această privinţă.

În calitate de garanţii procesuale privind asigurarea dreptului la apărare intervin şi normele care obligă sau interzic nu doar organelor judiciare să acţioneze sau să se limiteze în unele acţiuni, ci chiar apărătorilor şi avocaţilor. Astfel, în conformitate cu prevederile art. 68 alin. (3) CPP, *„Apărătorul nu este în drept să întreprindă careva acţiuni împotriva intereselor persoanei pe care o apără şi să o împiedice să-şi realizeze drepturile. Apă-*

[3] V. Mihoci. Obligaţiile organelor judiciare în procesul penal românesc privind acordarea asistenţei juridice învinuitului sau inculpatului. În: Revista Naţională de Drept. 2005. nr. 1. p. 31.

rătorul nu poate, contrar poziţiei persoanei pe care o apără, să recunoască participarea ei la infracţiune şi vinovăţia de săvîrşirea infracţiunii. Apărătorul nu este în drept să destăinuiască informaţiile care i-au fost comunicate în legătură cu exercitarea apărării, dacă aceste informaţii pot fi utilizate în detrimentul persoanei pe care o apără."

Iar în conformitate cu art. 68 alin. (4) CPP, „*Avocatul nu este în drept să renunţe nemotivat la apărare. Apărătorul nu este în drept să-şi înceteze de sine stătător împuternicirile de apărător, să împiedice invitarea unui alt apărător sau participarea lui în această cauză. Apărătorul nu este în drept să transmită altei persoane împuternicirile sale de a participa în cauza respectivă.*" În această manieră de reglementare, normele procesual-penale vin să asigure pe deplin dreptul la apărare şi impun garanţii efective în această privinţă chiar şi din partea celora care le apără drepturile şi interesele în proces.

În cazul în care apărătorul sau avocatul nu-şi onorează obligaţiile prevăzute de lege, aceştia poartă răspundere în conformitate cu legea, implicit li se pot suspenda activitatea sau chiar retrage licenţa de avocat în condiţiile Legii cu privire la avocatură[1].

Asigurarea dreptului la apărare trebuie privit cu mult mai larg. Un instrument efectiv de apărare reprezintă excepţia de neconstituţionalitate a normelor. Astfel, potrivit pct. 54) al HCC din 09.02.2016[2], „ *Excepţia de neconstituţionalitate este un mijloc de apărare, prin care partea chemată în faţa unei instanţe de judecată invocă neconstituţionalitatea unei norme legale. Excepţia de neconstituţionalitate, cu particularităţile sale, reprezintă un mijloc de acces indirect al persoanelor la instanţa de contencios constituţional prin intermediul instanţei de judecată.* "

Într-o altă Hotărâre[3] CC a subliniat că „*... excepţia de neconstituţionalitate reprezintă o acţiune procesuală de apărare, prin care Curtea Constituţională este sesizată asupra neconcor-*

[1] Legea nr. 1260 din 19.07.2002 cu privire la avocatură, disponibilă: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=129643&lang=ro# [accesată - 11.08.2022].

[2] HCC nr. 2 din 09.02.2016 pentru interpretarea articolului 135 alin. (1) lit. a) şi g) din Constituţia Republicii Moldova (pct.54),disponibilă: https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=556&l=ro [accesată - 09.08.2022].

[3] HCC din 23.02.2016 privind excepţia de neconstituţionalitate a alineatelor (3), (5), (8) şi (9) ale articolului 186 din Codul de procedură penală (termenul arestului preventiv) (pct.29), disponibilă: https://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/ro-h323022016ro2aa9d.pdf [accesată - 09.08.2024].

danţei cu prevederile Constituţiei a unor dispoziţii legale aplicabile în cauza dedusă instanţei de judecată."

În acelaşi timp, părţile au dreptul să li se asigure ***asistenţa juridică calificată***. Aceasta presupune garanţia că părţile pot fi asistate de un apărător ales sau numit, care, fiind abilitat prin lege, le acordă acestor părţi consultaţie juridică corespunzătoare. Indiferent dacă partea în proces cunoaşte ori nu legile, oricum statul le garantează acest drept, astfel încât părţile să beneficieze de o asistenţă juridică de calitate.

Potrivit art. 17 alin. (3) CPP, „*Organul de urmărire penală şi instanţa sînt obligate să asigure bănuitului, învinuitului, inculpatului dreptul la asistenţă juridică calificată din partea unui apărător ales de el sau a unui avocat care acordă asistenţă juridică garantată de stat, independent de aceste organe*."

În conformitate cu prevederile art. 2 al Legii cu privire la asistenţa juridică garantată de stat[4], „Asistenţă juridică calificată reprezintă *acordare a serviciilor juridice de consultanţă, reprezentare şi/sau apărare în organele de urmărire penală, în instanţele judecătoreşti pe cauze penale ….* "

„*Organul de urmărire penală sau instanţa nu este în drept să recomande cuiva invitarea unui anumit apărător* (art. 70 alin. (2) CPP). Totodată, *bănuitul, învinuitul, inculpatul poate avea câţiva apărători*. Este de menţionat faptul că „*acţiunile procesuale la care este necesară participarea apărătorului nu pot fi considerate ca fiind îndeplinite cu încălcarea normelor de procedură penală, dacă la efectuarea lor nu au participat toţi apărătorii părţii în cauză*" (art. 70 alin. (6) CPP).

Un aspect important este renunţarea la apărător, care „*înseamnă voinţa bănuitului, învinuitului, inculpatului de a-şi exercita el însuşi apărarea, fără a apela la asistenţa juridică a unui apărător. Cererea de renunţare la apărător se anexează la materialele cauzei* (art. 71 alin. (1) CPP). Potrivit art. 71 alin. (2) CPP, „*Procurorul sau instanţa este în drept să nu accepte renunţarea bănuitului, învinuitului, inculpatului la apărător în cazurile prevăzute în art. 69 alin. (1) pct. 2)-13), precum şi în alte cazuri în care interesele justiţiei o cer*."

Determinarea faptului că interesele justiţiei cer asistenţa obligatorie a apărătorului ţine de competenţa procurorului sau a

[4] Legea nr. 198 din 26.07.2007 cu privire la asistenţa juridică garantată de stat, disponibilă: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=132474&lang=ro# [accesată - 11.08.2024].

instanţei şi depinde de:

1) complexitatea cazului;

2) capacitatea bănuitului, învinuitului, inculpatului de a se apăra singur;

3) gravitatea faptei, de săvârşirea căreia persoana este bănuită sau învinuită, şi de sancţiunea prevăzută de lege pentru săvîrşirea ei.

În cauza CtEDO, Benham c. Regatului Unit[1], Curtea a reţinut că *„Singura problemă în faţa Curţii este, aşadar, dacă interesele justiţiei impuneau ca domnul Benham să beneficieze de reprezentare juridică gratuită la şedinţa în faţa magistraţilor. Pentru a răspunde la această întrebare, trebuie să se ţină seama de gravitatea pedepsei în joc şi de complexitatea cauzei (a se vedea hotărârea Quaranta împotriva Elveţiei din 24 mai 1991, Seria A nr. 205, p. 17-18, parag. 32-38).*" Totodată, în cauza respectivă, Curtea a menţionat că, *acolo unde este în joc privarea de libertate, interesele justiţiei necesită în principiu reprezentare juridică.*"

În cauza CtEDO, Quaranta c. Elveţiei[2], Curtea a stipulat că *„Un factor suplimentar este complexitatea cazului. ... Participarea unui avocat la proces ar fi creat cele mai bune condiţii pentru apărarea acuzatului, în special având în vedere faptul că Curtea dispunea de o gamă largă de măsuri.* În cauza respectivă Curtea a mai reţinut şi faptul că *asemenea întrebări, care sunt complicate în sine, au fost cu atât mai mult ... din cauza situaţiei sale personale: tânăr adult de origine străină, dintr-un mediu defavorizat, nu avea o pregătire profesională reală şi avea antecedente penale îndelungate ...*" Prin urmare, Curtea atrage o atenţie specială şi asupra situaţiei personale, implicit a posibilităţii şi capacităţii de a se apăra de unul singur.

Analizând cele expuse şi reieşind din practica CEDO, considerăm că art. 71 alin. (2) CPP trebuie modificat şi completat, astfel încât în calitate de criteriu la stabilirea cazurilor când interesele justiţiei o cer, asistenţa obligatorie a apărătorului trebuie să depindă şi de măsura preventivă de libertate. În rest, la capitolul menţionat, CPP corespunde normelor internaţionale, garantând asistenţa juridică calificată.

[1] Hotărârea CtEDO, Benham c. Regatului Unit, din 10.06.1996 (§.60,61), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57990 [accesată - 11.08.2022].

[2] Hotărârea CtEDO, Quaranta c. Elveţiei, din 24.05.1991 (§.34), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57677 [accesată - 11.08.2024].

„Curtea Europeană a subliniat că una din „facilităţile" cele mai importante pentru pregătirea propriei apărări este posibilitatea de a consulta un consilier juridic (*Campbell şi Fell c. Regatului Unit*)."[3]

„S-a arătat în literatura de specialitate că facilităţile necesare pentru pregătirea apărării cuprind o gamă variată de fapte şi acţiuni precum: accesul persoanei cercetate sau judecate la dosar, posibilitatea unei expertize, posibilitatea de a comunica liber cu avocatul său etc."[4]

„Dacă în cazul dat se ridică probleme legale care cer aplicarea unui anumit nivel de experienţă profesională, Statul nu-i poate cere acuzatului să-şi rezolve astfel de probleme de unul singur (Pakelli c. Germaniei,1983)[5] şi Artico c. Italiei,1980)."[6]

„Principiul garantării dreptului la apărare se corelează cu legalitatea procesului, care îi fixează limitele şi sancţiunile în caz de încălcare, cu aflarea adevărului, care asigură cerinţa stabilirii nevinovăţiei sau a împrejurărilor favorabile, cu rolul activ de natură a obliga organele de urmărire penală şi instanţa de judecată de a acţiona în favoarea apărării, cu prezumţia de nevinovăţie pe care se întemeiază poziţia procesuală a inculpatului ca parte în proces."[7]

Din conţinutul textelor de lege care reglementează asistenţa juridică în procesul penal putem distinge că aceasta poate fi facultativă sau obligatorie.

„Asistenţa juridică obligatorie a bănuitului, învinuitului şi inculpatului este consecinţa directă a concepţiei potrivit căreia apărarea este instituţie de interes social, ce se realizează nu numai în interesul celui bănuit sau acuzat, ci şi în interesul unei bune desfăşurări a procesului penal."[8]

Potrivit art. 17 alin. (5) CPP, „*În cazul în care bănuitul, învinuitul, inculpatul nu au mijloace de a plăti apărătorul, ei sunt asistaţi gratuit de câte un avocat care acordă asistenţă juridică garantată de stat*."

[3] Gomien Donna. Ghid (Vade-mecum) al Convenţiei Europeane pentru Drepturile. Chişinău. Ediţia a 3-a. 2006. p.69.

[4] C. Dima. G. Potrivitu. Dreptul la apărare. În: „Dreptul". 2003. nr.3, p.169.

[5] Европейский Суд по правам человека. Избранные решения. Том 1, Изд. НОРМА. Москва. 2001, p. 422-429.

[6] Европейский Суд по правам человека p. Op. cit. p. 318-327.

[7] Grigore Gr. Theodoru. Tratat de Drept procesual penal, Ediţia a 3-a. Editura „Hamangiu". 2013. p.74.

[8] Dolea I., colectiv, Codul de procedură penală. Comentariu. Ed. „Cartier". Chişinău. 2005. p.131.

„CEDO *a recunoscut exigența intervenției unui avocat în cadrul unor anumite faze procedurale drept un mijloc adecvat și proporțional de care statele pot să dispună pentru a asigura mai multe garanții și mai multă rigoare în apărarea acuzatului..*" [1]

Curtea observă că în jurisprudența Curții Europene s-a reținut că, dincolo de importanța relației de încredere între avocat și client, dreptul de a-ți alege propriul avocat nu poate fi considerat absolut (Karpyuk și alții v. Ucraina, 6 octombrie 2015, § 144). Astfel, autoritățile statale trebuie să țină cont de voința acuzatului de a-și alege propriul avocat, însă pot trece dincolo de voința acuzatului atunci când există motive convingătoare și suficiente pentru a se considera că interesele justiției impun o asemenea măsură (Correia de Matos v. Portugalia [MC], 4 aprilie 2018, § 126).[2]

CtEDO statuează clar în repetate rânduri că lipsa sau asistența necalitativă (teoretică și iluzorie) ridică dubii cu privire la procesul echitabil.

În cauza CtEDO, Artico c Italiei[3], Curtea a menționat că *„Articolul 6 alin. 3 (c) (art. 6-3-c) vorbește de „asistență" și nu de „nominalizare". Din nou, simpla numire nu asigură o asistență eficientă, deoarece avocatul desemnat pentru asistență judiciară poate muri, se poate îmbolnăvi grav, poate fi împiedicat pentru o perioadă îndelungată de a acționa sau se poate sustrage de la atribuții.*"

Astfel, obligația statului de a acorda asistență juridică garantată de stat nu este îndeplinită prin simpla numire a unui avocat. Este necesar să fie luate măsuri suplimentare pentru a asigura ca acest drept să fie unul practic și efectiv. Dacă un anumit avocat este ineficient, statul este obligat să-i asigure bănuitului un alt avocat.

O problemă importantă este eficacitatea apărării inculpatului absent la proces. Astfel, la judecarea cauzei penale a lui Sannino de către instanța italiană, apărătorul a declarat abține-

[1] HCC din 29.07.2005 Privind controlul constituționalității unor dispoziții ale art. 421, 433 alin. (1), art. 452 alin. (1) și art. 455 alin. (3) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova (pct.5).

[2] DCC nr. 59 din 25.04.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 55g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi conținute de articolele 52, 531, 67 alineatele (5) pct. 5) și (6) pct. 3) și de articolul 72 alin. (4) din Codul de procedură penală (înlăturarea apărătorului din proces) (pct.21).

[3] Hotătârea CtEDO Artico c. Italiei, din 13.05.1980, (§.33), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57424 [accesată - 15.08.2022]; Hotătârea CtEDO Daud c. Portugaliei, din 21.04.1998, (§ 38], disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58154 [accesată - 15.08.2022].

re de la participarea în proces, pe parcurs apărarea lui Sannino era realizată de diverşi avocaţi numiţi de instanţă, care în timpul procesului în absenţă nu au depus niciodată cereri pentru amânarea judecării cauzei cu scopul de a face cunoştinţă cu materialele cauzei, nu au încercat să stabilească contacte cu pârâtul. Ca urmare, martorii audierea cărora anterior a fost solicitată de către inculpat nu au fost ascultaţi. Curtea Europeană, având în vedere că statul nu poate fi tras la răspundere pentru asistenţa juridică necalificată, totuşi a concluzionat că, în cazurile în care omisiunile apărării sunt evidente, instanţa trebuie să ia măsuri adecvate." [4]

„Despre acordarea unei asistențe juridice necorespunzătoare, precum și omisiunea instanței judecătorești de a se implica în curmarea unui astfel de comportament, am putea invoca cauza CtEDO Ananiev c. Rusiei, potrivit căreia o persoană acuzată de o infracţiune nu pierde avantajele dreptului la apărare doar din cauza absenţei sale în şedinţă. Curtea a reiterat că, în cursul procesului, reclamantul a fost înlăturat din sala de judecată pentru comportamentul său, fiind întors pentru a-i oferi ultimul cuvânt, dar probele au fost examinate în absenţa sa şi în lipsa avocatului, deoarece a refuzat serviciile acestuia pe motiv că modalitatea de apărare nu a coincis, însă instanţa urma să-i explice consecinţele comportamentului său şi a renunţului la apărător." [5]

„Având în vedere că strategia de apărare este o chestiune care este decisă confidenţial de către avocat şi client, obligaţia statului de a interveni în raport cu avocatul oferit de stat poate apare atunci când deficienţa apărării este evidentă (hot. CtEDO Czekalla v. Portugalia, 2002, §§ 65 şi 71). În cazul avocatului ales, această obligaţie a statului de a interveni este şi mai limitată (hot. CtEDO Güveç v. Turciei, 2009, § 131)".[6]

Prezenţa unui avocat care nu are nicio ocazie să intervină pentru a asigura respectarea drepturilor inculpatului sau a suspectului nu aduce niciun beneficiu acestuia.[7]

[4] Hotărârea CtEDO, Sannino c. Italiei, din 27. 04. 2006, definitivă la 13.09.2006, disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-75213 [accesată - 15.08.2022].

[5] Hotărârea CtEDO, Ananyev c. Rusiei, din 30.07.2009 (§.41), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-150432 [accesată - 15.08.2022].

[6] Pct.112 DCP CSJ din 11.11.2024, dos. nr. 1ra-854/2022, disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=25385. [accesată - 18.12.2024]

[7] Hotărârea CtEDO, Aras c. Turciei (nr. 2), hotărârea din 18.11.2014, (§.41): *„Numai atunci cînd reclamantul reținut și audiat de poliție a fost adus în fața judecătorului de instrucție, judecătorul a permis avocatului să intre în*

Spre exemplu, autorităţile au obligaţia de a înlocui avocatul care acordă în mod gratuit asistenţa juridică atunci când acesta este *vădit ineficient* (în acest caz, persoana bănuită nu trebuie să întreprindă nicio acţiune) sau când autorităţile sunt informate despre ineficienţa acestuia şi acest fapt este demonstrat de către persoana bănuită.[1]

CtEDO, în cauza Beuze c. Belgia[2], statuează faptul că „art. 6 par. 3 lit. c) din CEDO nu precizează condiţiile de exercitare sau conţinutul dreptului de acces la un avocat. Or, lăsându-se pe seama statelor alegerea mijloacelor pentru a se asigura ca sistemul lor juridic să conţină garanţiile necesare, acestea (statele) ar trebui să definească contururile şi conţinutul normativ pe baza scopului vizat de CEDO, în particular de a proteja drepturile concrete şi eficiente (...). (...). Este cel mai îngrijorător faptul că această schimbare radicală dezamăgitoare are loc în sfera drepturilor procedurale – inima principiului statului de drept. După cum ştim de la Plutarh, o grădină care este adesea replantată nu va da roade.

În cauza respectivă Curtea a explicat că „scopul pe care îl urmăreşte garantarea dreptului de a fi asistat de un avocat presupune: prevenirea erorilor judiciare, egalitatea de arme între acuzare şi apărare, contrabalansarea vulnerabilităţilor suspecţilor aflaţi în custodia poliţiei, protejarea împotriva coerciţiei şi relelor tratamente aplicate suspecţilor, asigurarea respectării dreptului suspectului de a nu se autoincrimina şi dreptul la tăcere. Totodată, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a mai arătat că accesul de îndată la asistenţă juridică poate preveni caracterul inechitabil ce s-ar putea naşte din lipsa de informare adecvată a acuzatului cu privire la drepturile sale.”[3]

sala de audiere, fără a i se permite să ia cuvântul sau să ofere consiliere reclamantului. CEDO a considerat că „simpla prezenţă” a avocatului nu a fost suficientă pentru ca dreptul prevăzut la articolul 6 (3) (c) să fie unul efectiv. Reclamantului ar fi trebuit să i se permită accesul la un avocat încă de la primul interogatoriu. Prezenţa pasivă a avocatului reclamantului în sala de audiere nu putea fi considerată suficientă conform standardelor Convenţiei.” Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-148095 [accesată - 15.08.2022].

[1] Hotărârea CtEDO, Imbrioscia c. Elveţiei, din 24.11.1993 (§.41), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57852 [accesată - 15.08.2022]; CtEDO, Hotărârea Daud c. Portugaliei, hotărârea din 21.04.1998 (§.38). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58154 [accesată:- 15.08.2022].

[2] Hotărârea CtEDO, Beuze c. Belgia, din 09.09.2019. Opinie separată a judecătorilor: Yudkivska, Vučinić, Turković şi Hüseynov (§.28). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-187802 [accesată - 15.08.2023].

[3] Anca Ioana Negru. Administrarea şi aprecierea probelor în procesual penal.

„Dreptul la apărare este considerat ca un model de garanţie, necesar realizării unui echilibru armonios între interesele persoanei şi societăţii."[4]

În baza celor expuse mai sus susţinem părerea că „...asistenţa juridică este concepută ca importantă componentă a dreptului la apărare, care constă în apărarea, asistarea şi reprezentarea părţilor din proces."[5]

Din cele expuse vom conchide că dreptul de apărare are un conţinut complex şi se manifestă sub următoarele aspecte:

a) Administrarea din oficiu de către organele judiciare a probelor în apărare;

b) Autoapărarea bănuitului, învinuitului şi inculpatului;

c) Asistenţa juridică acordată bănuitului, învinuitului şi inculpatului.

Din analiza celor invocate menţionăm că „dreptul la apărare nu trebuie înţeles şi confundat cu dreptul la asistenţa juridică din partea avocatului, el fiind un drept complex, în componenţa lui intrând toate prerogativele acordate persoanelor implicate în proces pentru apărarea drepturilor lor."[6]

Susţinem poziţia respectivă şi deducem că dreptul la apărare cuprinde:

a) Drepturile procesuale ale părţilor în proces, care constituie mijloace prin care acestea îşi susţin poziţiile şi interesele în faţa organelor judiciare;

b) Garanţiile procesuale, care permit părţilor să beneficieze în mod efectiv şi real de drepturile lor procesuale, în special de asistenţă juridică;

c)Asistenţa juridică calificată, care garantează părţilor să fie asistate de un apărător ales sau numit, prin acordarea serviciilor juridice de consultanţă, reprezentare şi/sau apărare în organele de urmărire penală, procuratură şi în instanţele judecătoreşti pe cauze penale.

Un alt drept garantat de art. 6 CEDO este **dreptul la tăce-**

„Universul Juridic". Bucureşti. 2022. p.90. Hotărârea CtEDO, Beuze c. Belgia, (§.125-130), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-187802 [accesată - 15.08.2023].

[4] Iurie Mărgineanu. Principiile justiţiei penale în Republica Moldova. Exegeză comparativă de drept procesual penal. Chişinău. 2006. p.89.

[5] Nicu Jidovu. Dreptul la apărare al învinuitului şi inculpatului. ROSETTI. Bucureşti. 2004. p.22.

[6] V. Dongoroz şi alţii, Explicaţii teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea generală. Volumul V. Ediţia a 2-a. Editura All Beck. Bucureşti. 2003. p.349.

re sau libertatea de mărturisire împotriva sa.

Libertatea de mărturisire împotriva sa constituie un principiu şi un drept fundamental al persoanei, care reprezintă o garanţie fundamentală a unui proces echitabil. Dreptul bănuitului, învinuitului şi inculpatului de a nu da nicio declaraţie constituie un drept specific în vederea asigurării unei apărări efective şi concrete.

„O importantă componentă a dreptului la apărare o reprezintă dreptul la tăcere şi dreptul de a nu contribui la propria incriminare."[1] Dreptul la tăcere este un principiu care garantează fiecărei persoane dreptul de a refuza să răspundă la întrebările adresate de către organele judiciare sau de a evita autoincriminarea. Este un drept legal, recunoscut expres sau condiţionat în multe dintre sistemele juridice ale lumii.

Dreptul de a păstra tăcerea a apărut din contestarea lui Sir Edward Coke împotriva instanţelor bisericeşti şi din jurământul acestora din oficiu. La sfârşitul secolului al XVII-lea, a fost consacrată în legislaţia Angliei ca o reacţie a poporului la excesele inchiziţiei regale. În secolul al XVI-lea oamenii aduşi în faţa Camerei Stelare şi Înaltei Comisii a Angliei au fost nevoiţi să depună un jurământ din oficiu, prin care jurau să răspundă la întrebările adresate, neştiind de ce sunt acuzaţi.

Apelul lui Sir Edward Coke constituie sursa (izvorul) dreptului de a păstra tăcerea. Potrivit juristului american şi expertului în probe John Henry Wigmore, renunţarea la procedurile Camerei Stelei şi a Înaltei Comisii a condus în cele din urmă la apariţia principiului, conform căruia „nicio persoană nu este obligată să depună mărturie împotriva sa cu privire la orice acuzaţie, precum şi în orice instanţă". Acest principiu a fost extins în timpul restaurării engleze, începând cu anul 1660, pentru a include „un martor obişnuit, şi nu doar partea acuzată".

„În Marea Britanie şi în fostele ţări aparţinând Imperiului Britanic, cum ar fi Statele Unite ale Americii şi Republica Irlanda, dreptul la tăcere a rămas consacrat în tradiţia de drept comun moştenită din Anglia. În SUA acest drept a existat până şi înainte de Revoluţia Americană. Cu toate acestea, a fost considerat unul dintre cele mai importante garanţii de protejare a cetăţenilor împotriva acţiunilor arbitrare ale statului, şi a fost consacrat în al Cincilea Amendament al Constituţiei, împreună cu termenul de

[1] Teodor-Viorel Gheorghe. Aflarea adevărului, principiu fundamental al procesului penal. Editura „Hamangiu". 2021. p.87.

„proces echitabil", care a fost menționat pentru prima dată de către Edward al III-lea în 1354 și care conține o formulare similară cu cea din Al Cincilea Amendament."[2]

Ulterior, dreptul respectiv și-a regăsit reglementările în mai multe acte normative în diferite state, însă în calitate de drept fundamental al persoanei a fost introdus în Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, unde, în art. 14 pct. 3 lit. g) garantează dreptul persoanei acuzate la tăcere, reglementând că „*Orice persoană acuzată de comiterea unei infracțiuni penale are dreptul să nu fie silită să mărturisească împotriva sa sau să-și recunoască vinovăția*."

În cauza CtEDO, Ibrahim și alții c. Regatului Unit[3], Curtea a reținut că „*(...) Comitetul ONU pentru Drepturile Omului a precizat clar că dreptul la un proces echitabil în temeiul articolului 14 al Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice implică dreptul de a fi notificat cu privire la drepturile procedurale, inclusiv dreptul la asistență juridică și dreptul de a păstra tăcerea (...)*."

Un caz cunoscut lumii juridice, care a dat naștere unor standarde în privința acestui drept, este cazul Miranda c. Arizonei[4]. Potrivit acestui caz, inculpatul, fiind privat de libertate, a fost audiat de organele judiciare fără a i se aduce la cunoștință complet și efectiv drepturile sale. Curtea Supremă de Justiție a SUA a reținut că „*(...). Dacă persoana indică, înainte sau în timpul interogatoriului, că dorește să păstreze tăcerea, interogatoriul trebuie să înceteze; dacă declară că dorește un avocat, interogarea trebuie să înceteze până când este prezent un avocat. În cazul în care persoana aflată în detenție răspunde la unele întrebări în timpul interogatoriului, el poate invoca ulterior dreptul său de a păstra tăcerea (...)*."

„Astfel, s-a dezvoltat ceea ce astăzi numim „Avertismentul Miranda", adică rezultatul consacrării obligației organelor de cercetare penală de informare a persoanelor audiate sau ascultate, suspecți sau inculpate, cu privire la dreptul de a nu se autoin-

[2] Dreptul la tăcere: Natura juridică și cine se poate prevala. Avocat penal Cluj, 25.07.2021, disponibilă: http://avocatripan.ro/dreptul-la-tacere-natura-juridica-si-cine-se-poate-prevala/ [accesată - 11.08.2022].

[3] Hotărârea CtEDO Ibrahim și alții c. Regatului Unit din 13.09.2016 (§.271), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-166680 [accesată - 28.07.2022].

[4] Hotărârea nr.759,384 U.S.436, cauza Miranda v. Arizona, din 13.06.1966, disponibilă: https://supreme.justia.com/cases/federal/us/384/436/ [accesată - 23.09.2024].

crimina, respectiv posibilitatea exercitării dreptului la tăcere, cu privire la oricare dintre faptele ori împrejurările despre care persoana este întrebată. ... În cazul în care organele de cercetare penală refuză să folosească avertismentul Miranda în cadrul audierii sau ascultării suspectului sau a inculpatului, proba nu va putea fi folosită împotriva sa într-un proces penal. În 1984, Curtea Supremă a Statelor Unite ale Americii a revenit prin cauza Berkemer v. McCarty, hotărând că o persoană supusă audierii şi care se află în stare de reţinere sau arest, are dreptul să beneficieze de garanţiile procesuale ce reies din Avertismentul Miranda, indiferent de natura sau severitatea infracţiunii de care este suspectată sau pentru care persoana în cauza a fost arestată."[1]

La 09.03.2016, Parlamentul European şi Consiliul Europei au adoptat Directiva (UE) 2016/343 privind consolidarea anumitor aspecte ale prezumţiei de nevinovăţie şi a dreptului de a fi prezent la proces în cadrul procedurilor penale.[2] Această Directivă reglementează o serie de prevederi în materia prezumţiei nevinovăţiei.

Art. 7 din Directiva (UE) 2016/343 reglementează dreptul de a păstra tăcerea şi de a nu se autoincrimina.[3]

[1] Predescu Sorin-Adrian, Avertismentul Miranda – Cum a ajuns conceptul preluat din dreptul american să fie indispensabil procedurilor penale din orice stat de drept. Disponibilă: https://www.juridice.ro/602377/avertismentul-miranda-cum-a-ajuns-conceptul-preluat-din-dreptul-american-sa-fie-indispensabil-procedurilor-penale-din-orice-stat-de-drept.html#comments [accesată - 19.07.2023].

[2] Directiva (UE) 2016/343 privind consolidarea anumitor aspecte ale prezumţiei de nevinovăţie şi a dreptului de a fi prezent la proces în cadrul procedurilor penale, adoptată la 09.03.2016 de către Parlamentul European şi Consiliul Europei. Disponibilă: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016L0343&from=FI [accesată - 19.07.2023].

[3] „*(1) Statele membre se asigură că persoanele suspectate şi acuzate au dreptul de a păstra tăcerea în legătură cu infracţiunea de săvârşirea căreia sunt suspectate sau acuzate. (2) Statele membre se asigură că persoanele suspectate şi acuzate au dreptul de a nu se autoincrimina. (3) Exercitarea dreptului de a nu se autoincrimina nu împiedică autorităţile competente să strângă probe care pot fi obţinute în mod legal prin utilizarea unor măsuri de constrângere prevăzute de lege şi care au o existenţă independentă de voinţa persoanelor suspectate sau acuzate. (4) Statele membre pot permite autorităţilor sale judiciare ca, la pronunţarea hotărârilor, să ţină seama de atitudinea cooperantă a persoanelor suspectate şi acuzate. (5) Exercitarea de către persoanele suspectate şi acuzate a dreptului de a păstra tăcerea şi a dreptului de a nu se autoincrimina nu se utilizează împotriva acestora şi nu se consideră a fi o dovadă a săvârşirii infracţiunii respective de către acestea. (6) Prezentul articol nu împiedică statele membre să decidă ca, în cazul infracţiunilor minore, procesul sau unele faze ale acestuia să se poată*

„(...) Importanța notificării suspecților cu privire la drepturile lor a fost recunoscută și prin adoptarea Directivei 2012/13/UE privind dreptul la informare în cadrul procedurilor penale (...). Preambulul directivei explică că dreptul la informare cu privire la drepturile procedurale, care este dedus din jurisprudența Curții, ar trebui stabilit în mod explicit. Articolul 3 din directivă prevede ca suspecții să fie notificați cu privire la cinci drepturi procedurale, inclusiv dreptul la un avocat și dreptul de a păstra tăcerea (...).”[4]

„Deși art. 6 al Convenției Europene nu menționează în mod expres dreptul de a păstra tăcerea și una din componentele lui - dreptul de a nu contribui la propria incriminare, Curtea Europeană în jurisprudența sa a menționat că dreptul la un proces echitabil include și „dreptul pentru orice acuzat în sens autonom, de a păstra tăcerea și de a nu încerca să contribuie la propria incriminare” (...).[5]

Curtea Europeană a legat strâns *privilegiul împotriva autoincriminării și dreptul la tăcere* de **dreptul la asistență juridică**. Accesul timpuriu la un avocat este parte a garanțiilor procedurale pe care instanța o va avea în vedere, mai ales atunci când analizează dacă o procedură a stins însăși esența **dreptului împotriva autoincriminării** (*Cauza* Pishchalnikov *c.* Rusiei,[6] 24 septembrie 2009, §. 69). În etapa anchetei, suspectul este într-o poziție deosebit de vulnerabilă, și *această vulnerabilitate poate fi compensată numai, în mod corespunzător, prin asistența unui avocat a cărui sarcină este, printre altele, de a ajuta să se asigure respectarea dreptului unui acuzat de a nu se incrimina pe el însuși* (*Cauza* Salduz *c.* Turciei,[7] 27 noiembrie 2008, nr. 36391/02, § 54).

desfășura în scris sau fără interogarea persoanei suspectate sau acuzate de către autoritățile competente în legătură cu infracțiunea în cauză, cu condiția ca acest lucru să respecte dreptul la un proces echitabil.”

[4] Hotărârea CtEDO Ibrahim și alții c. Regatului Unit din 13.09.2016 (§.271), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-166680 [accesată - 28.07.2023].

[5] HCC nr. 28 din 18.11.2014 pentru controlul constituționalității articolului 234 din Codul contravențional al Republicii Moldova (sancționarea contravențională a proprietarului vehiculului pentru necomunicarea identității persoanei căreia i-a încredințat conducerea) (pct.35).

[6] Hotărârea CtEDO, Pishchalnikov c. Rusiei, din 24.09.2009 (§.69), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-94293 [accesată - 28.07.2023].

[7] Hotărârea CtEDO, Salduz c. Turciei, din 27.11.2008 (§.54), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-89893 [accesată - 28.07.2023].

În cauza CtEDO, Funke c. Franței, din 25.02.1993[1], Curtea a constatat că *„(...) autoritățile vamale au asigurat condamnarea domnului Funke pentru a obține anumite documente despre care credeau că trebuie să existe, deși nu erau sigure de fapt. Neputând sau nevrând să le probeze prin alte mijloace, ei au încercat să-l oblige pe reclamant însuși să furnizeze dovezi despre infracțiunile pe care le-ar fi comis. (...) nu se poate justifica o astfel de încălcare a dreptului oricărei persoane „acuzate", în sensul autonom al acestei expresii din articolul 6 (art. 6), de a păstra tăcerea și să nu contribuie la autoincriminarea sa.*"

De altfel, jurisprudența Curții Europene a determinat că și atunci **când persoana suspectată de comiterea infracțiunii este audiată ca martor**, **ea**, de asemenea, **beneficiază de dreptul la tăcere**.

Astfel, în *Cauza Brusco c. Franței*[2] din 14.10.2010 (§. 44-55), *„reclamantul, suspectat de a fi instigator la săvârșirea unei agresiuni, a fost reținut, apoi interogat în calitate de martor după ce a trebuit să depună jurământ. Potrivit Curții, acesta nu era însă un simplu martor, ci făcea, în realitate, obiectul unei „învinuiri în materie penală" și, prin urmare,* ***beneficia de dreptul de a nu contribui la propria incriminare și de a păstra tăcerea***.(s.a.) *Această situație a fost agravată de faptul că domnul Brusco nu a fost asistat de un avocat decât după douăzeci de ore de la plasarea sa în stare de reținere. Dacă avocatul său ar fi fost prezent, ar fi putut să îl informeze pe domnul Brusco cu privire la dreptul său de a păstra tăcerea.*"

Mai târziu însă, o clarificare detaliată a dreptului la tăcere este dată de Curtea europeană în cauza Saunders c. Regatului Unit, unde singura preocupare a Curții a fost utilizarea declarațiilor relevante la procesul penal al reclamantului. Astfel, Curtea a statuat că *„Dreptul de a nu se autoincrimina, în special, presupune ca acuzarea să urmărească să-și dovedească cauza împotriva învinuitului fără a recurge la probe obținute prin metode de constrângere sau oprimare (presiuni) cu sfidarea voinței învinuitului. În acest sens, dreptul este strâns legat de prezumția de nevinovăție cuprinsă în articolul 6 alin. 2 din Convenție (...).*"[3] Prin urmare, se desprinde că dreptul la păstrarea tăcerii și

[1] Hotărârea CtEDO, Funke c. Franței, din 25.02.1993 (§.44), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57809 [accesată - 01.09.2024].

[2] Hotărârea CtEDO, Brusco c. Franței, din 14.10.2010 (§.44-55), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-100969 [accesată - 01.09.2022].

[3] Hotărârea CtEDO, Saunders c. Regatului Unit, din 17.12.1996 (§.68), disponi-

dreptul de a nu contribui la propria sa incriminare presupune, pe lângă altele, că organul de urmărire penală şi procurorul sunt obligaţi să administreze probe fără a acţiona prin constrângere sau presiuni împotriva bănuitului sau învinuitului.

Pe de altă parte, „*Dreptul de a nu se autoincrimina se referă însă, în primul rând, la respectarea voinţei unui acuzat de a păstra tăcerea. (...) aceasta nu se extinde la utilizarea în cadrul procedurilor penale a probelor care pot fi obţinute de la acuzat prin folosirea puterilor obligatorii, dar care au o existenţă independentă de voinţa suspectului, cum ar fi, printre altele, documente obţinute în temeiul unui mandat, probe de respiraţie, sânge şi urină şi ţesut corporal în scopul testării ADN. (...) Curtea este chemată doar să decidă dacă (...) declaraţiile obţinute de la reclamant (...) constituie o încălcare nejustificată a dreptului. Această întrebare trebuie examinată de Curte în lumina tuturor împrejurărilor cauzei. În special, trebuie să se stabilească dacă reclamantul a fost supus constrângerii să depună mărturie şi dacă utilizarea mărturiei rezultate în procesul său a încălcat principiile de bază ale unei proceduri echitabile inerente articolului 6 alin. 1 din care dreptul de a nu se autoincrimina este element constitutiv*."[4]

Privitor la constrângere, Curtea europeană, în jurisprudenţa sa, a identificat cel puţin trei situaţii care generează îngrijorări cu privire la constrângerea necorespunzătoare, care duce la încălcarea articolului 6 CEDO. Astfel, în cauza Ibrahim şi alţii c. Regatului Unit[5], Curtea se pronunţă asupra celor trei situaţii.[6]

„Exercitarea dreptului de a nu se autoincrimina nu împiedică însă colectarea probelor ce pot fi obţinute legal de la persoana suspectă, folosind măsuri de coerciţie legală, probe cu exis-

---

bilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58009 [accesată - 01.09.2023].

[4] Hotărârea CtEDO, Saunders c. Regatului Unit, din 17.12.1996 (§.69).

[5] Hotărârea CtEDO, Ibrahim şi alţii c. Regatului Unit, din 13.09.2016 (§.267).

[6] „*(...) Prima este cazul în care un suspect este obligat să depună mărturie sub ameninţarea cu sancţiuni şi depune în consecinţă aceste mărturii (de exemplu, Saunders c. Regatului Unit şi Brusco c. Franţei) sau este sancţionată pentru refuzul de a depune mărturie (de exemplu, Heaney şi McGuinness c. Irlandei şi Weh c. Austriei). Al doilea este cazul în care presiunea fizică sau psihică, adesea sub forma unui tratament care încalcă articolul 3 din Convenţie, este aplicată pentru a obţine dovezi sau declaraţii reale (de exemplu, Jalloh c. Germaniei, Magee c. Regatului Unit şi Gäfgen c. Germaniei). Al treilea este cazul în care autorităţile folosesc subterfugii (metode viclene) pentru a obţine informaţii pe care nu le-au putut obţine în timpul audierii (de exemplu, Allan c. Regatului Unit).*"

tenţă independentă de voinţa acesteia, precum probele obţinute prin percheziţie sau supraveghere tehnică, ori prin prelevarea de probe biologice."[1]

Susţinem această poziţie, deoarece organul de urmărire penală şi procurorul sunt obligaţi de a administra probe indiferent de voinţa bănuitului sau învinuitului, prin acţiuni procesuale şi măsuri speciale de investigaţii, care trebuie să fie autorizate corespunzător atunci când este necesitatea unei ingerinţe a drepturilor acestor persoane. O problemă, în acest sens, poate apărea atunci când există necesitatea de a efectua cercetarea la faţa locului în domiciliul persoanei sau a altei încăperi, cu obţinerea acordului scris în ordinea art. 118 alin. (2) CPP. Întrebarea este dacă în acest caz este lezat dreptul de a nu se autoincrimina atunci când infracţiunea putea fi comisă de un membru al familiei? Considerăm că nu este lezat acest drept. În susţinerea poziţiei respective vin prevederile art. 118 alin. (2) CPP, potrivit căruia *„(...) În caz de infracţiune de violenţă în familie, cercetarea la faţa locului a domiciliului poate fi efectuată cu acordul victimei, iar dacă victima este o persoană minoră, cu acordul membrului major al familiei, altul decât făptuitorul (...)*." Prin utilizarea textului „altul decât făptuitorul", legislatorul stabileşte că prin această acţiune nu poate exista ingerinţe în privinţa dreptului analizat.

Pentru a stabili dacă dreptul reclamantului de a nu se autoincrimina a fost încălcat, Curtea va ţine seama, la rândul său, de următorii factori: *„natura şi gradul constrângerii utilizate pentru obţinerea probelor; ponderea interesului public în cercetarea şi pedepsirea infracţiunii în cauză; existenţa oricăror garanţii relevante în procedură; şi utilizarea la care se face orice material astfel obţinut*."[2]

Într-o altă cauză, Serves c. Franţei, reclamantul a fost citat să se prezinte în calitate de martor şi să depună mărturii. Prezentându-se în faţa judecătorului de instrucţie, acesta a refuzat să facă declaraţii sub riscul autoincriminării, fapt pentru care a fost amendat. În acest caz, Curtea a examinat dacă pedeapsa reclamantului a fost totuşi o acuzare în sensul art. 6 §. 1 CEDO. Astfel,

[1] Ancuţa Georgeta-Raluca, Aspecte teoretice şi practice privind autoincriminarea în procesul penal. „Universul Juridic". Premium nr. 11/2017, disponibilă: https://lege5.ro/Gratuit/gi3dcnjxgm4a/aspecte-teoretice-si-practice-privind-autoincriminarea-in-procesul-penal [accesată - 01.07.2021].

[2] Hotărârea CtEDO, Jalloh c. Germaniei, din 11.07.2006 (§.117), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76307 [accesată - 02.09.2022].

Curtea a reţinut că „*(...) acuzarea este „înştiinţarea oficială dată unei persoane de către autoritatea competentă a unei acuzaţii că acesta a săvârşit o infracţiune", definiţie care corespunde şi testului dacă „situaţia [suspectului] a fost substanţial afectată" (...). În aceste împrejurări, Curtea admite că, atunci când (...) a fost citat să se prezinte ca martor şi amendat (...), acesta ar putea fi considerat subiectul unei „acuzaţii" în sensul autonom al articolului 6 § 1.*"[3]

Totodată, Curtea a statuat că „*Este de înţeles că reclamantul ar trebui să se teamă că unele dintre probele pe care ar fi fost chemat să le dea în faţa judecătorului de instrucţie ar fi fost o autoincriminare. Astfel, ar fi fost admisibil ca acesta să fi refuzat să răspundă la orice întrebări care ar fi fost de natură să-l orienteze în această direcţie.*"[4]

Un interes aparte, în acest sens, ne-a trezit cauza CtEDO, Weh c. Austriei[5], care menţionează despre „teoria celor trei alegeri dificile cu care se confruntă martorul", atunci când depune declaraţii sub jurământ, riscând să răspundă pentru declaraţii mincinoase sau refuzul de a da declaraţii, în scopul de a nu se autoincrimina şi de a păstra tăcerea. Astfel, pentru a nu leza aceste drepturi organele judiciare nu trebuie să creeze aşa situaţii în care să plaseze persoana să selecteze între a fi tras la răspundere ori să coopereze cu aceste organe, să depună declaraţii prin care să se incrimineze în propriul proces ori să depună declaraţii mincinoase şi să fie tras la răspundere penală.

În cauza John Murray c. Regatului Unit[6], Curtea europeană a diferenţiat două aspecte: obligaţia persoanei de a depune jurământul (adică, a spune numai adevărul) în raport cu obligaţia de a da declaraţii şi de a se incrimina în propria cauză. Instanţa europeană a făcut o claritate, menţionând că este important scopul depunerii jurământului, care se manifestă prin asigurarea sincerităţii declaraţiilor (la depunerea jurământului) şi nicidecum a celui de a răspunde la întrebările incriminatoare.

Analiza practicii CtEDO menţionate denotă că se interzice folosirea metodelor de constrângere pentru obţinerea declaraţii-

[3] Hotărârea CtEDO, Serves c. Franţei, din 20.10.1997 (§.42), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58103 [accesată - 02.09.2023].

[4] Hotărârea CtEDO Serves c. Franţei, din 20.10.1997 (§.47).

[5] Hotărârea CtEDO, Weh c. Austriei, din 08.04.2004 (§.41-55), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61701 [accesată - 05.09.2022].

[6] Hotărârea CtEDO, John Murray c. Regatului Unit, din 08.02.1996 (§.47), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57980 [accesată - 17.07.2022].

lor, contra voinţei persoanei audiate, implicit şi a martorului care se include în acuzaţia în materie penală în cazul în care declaraţiile acestuia ar putea contribui la propria incriminare.

Într-o cauză recentă, Wang c. Franţei, reclamanta, pe lângă lezarea dreptului la apărare şi la interpret, a invocat nerespectarea dreptului la tăcere. Astfel, aceasta, la etapele iniţiale de cercetare, a fost citată la poliţie, unde i s-a adus la cunoştinţă faptul că este bănuită de exercitarea ilegală a profesiei de medic. Totodată, poliţistul i-a adus la cunoştinţă că este în drept de a întrerupe audierea în orice moment, fără să i se explice în mod concret că are dreptul de a nu da declaraţii. În acest caz, Curtea reţine că, *„(...) în cursul şedinţei libere, reclamantul, căruia nu i s-a oferit posibilitatea de a păstra tăcerea, a descris, în mod precis şi detaliat, practicarea activităţii sale, care era în sine constitutivă infracţiunii de care a fost acuzat (...). Prin urmare, trebuie considerat ca s-a autoincriminat în sensul jurisprudenţei Curţii (...), chiar dacă, în cadrul procedurii ulterioare, ea şi-a susţinut declaraţiile*."[1]

Aşadar, este necesar că atunci când organul de urmărire penală sau procurorul, precum şi instanţa de judecată, până la audierea persoanei sunt obligaţi să-i explice acesteia drepturile, implicit dreptul de a păstra tăcerea (a nu face declaraţii). Explicarea dreptului trebuie să fie clară, precisă şi înţeleasă. În caz contrar, se va considera lezarea acestui drept. În acest sens, Curtea europeană, în cauza Wang c. Franţei, a mai reţinut că *„(...) decizia unui acuzat de aşi exercita sau de a renunţa la drepturile garantate de articolul 6 § 3 c) nu poate fi luată decât dacă înţelege clar faptele de care este acuzat pentru a putea măsura miza procedurii şi să evalueze oportunitatea unei eventuale derogări. Mai mult, pentru a avea sens, notificarea dreptului la interpret, precum şi a celorlalte drepturi fundamentale ale apărării trebuie făcută într-o limbă pe care reclamantul o înţelege (...)*."[2]

Potrivit art. 264 alin. (3) CPP, *„persoanei care face declaraţie de autodenunţare,* ***înainte de a o face****,* (s.a.) *i se explică* ***dreptul de a nu spune nimic şi de a nu se autoincrimina*** (s.a.)*, precum şi că în caz de autocalomnie, care împiedică constatarea adevărului, ea nu va avea dreptul la repararea preju-*

[1] Hotărârea CtEDO, Wang c. Franţei, din 28.04.2022 (§.84), disponibilă:https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-216926 [accesată - 03.09.2022].

[2] Hotărârea CtEDO, cauza Wang c. Franţei, din 28.04.2022 (§.70), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-216926 [accesată - 26.03.2023]

diciului în condițiile legii, şi despre aceasta ***se face menţiune în procesul-verbal privind autodenunțarea sau în conținutul declarației de autodenunțare*** (s.a.)".

În cauza Erkapić c. Croației, Curtea a luat în considerare faptul că **co-acuzații**, ale căror declarații au fost folosite împotriva lui Erkapić, **nu au fost reprezentați de apărători la alegerea lor**. Curtea a statuat că instanțele judecătorești naționale au acționat încălcând art. 6 CEDO, deoarece au folosit declarațiile probatorii ale **co-acuzaților fără a evalua circumstanțele legate de interogarea de către poliție, inclusiv lipsa reprezentării efective de către avocat**.[3]

Astfel, atunci când declarațiile joacă un rol preponderent pentru judecată, indiferent dacă acestea au fost date de un martor, în sensul strict al cuvântului, sau co-acuzat, ele constituie dovezi ale acuzării la care se aplică garanțiile prevăzute la art. 6 alin. 1 şi alin. 3 lit. d) CEDO (Hotărârea CtEDO Ferrantelli şi Santangelo c. Italiei, din 7 august 1996, § 51 şi 52).[4]

Având în vedere faptul că declarațiile co-acuzatului, **administrate în absența unor garanții procedurale împotriva autoincriminării**, au fost folosite în măsura în care a permis a se stabili faptele care sunt importante pentru calificarea acțiunilor reclamantului, Curtea consideră că protecția drepturilor lui au fost restricționate, într-o măsură care **subminează echitatea procesului** (Hotărârea CtEDO Luțenko c. Ucrainei, din 12 decembrie 2008, §. 52).

Factori pe care Curtea îi va avea în vedere la stabilirea faptului dacă a existat o încălcare includ: natura şi gradul de constrângere, existența unor garanții corespunzătoare, precum şi utilizarea materialului astfel obținut în cadrul procedurilor ulterioare (Cauza Allan c. Regatului Unit,[5] din 5 noiembrie 2002, nr. 48539/99, § 44; Cauza Heaney şi McGuinness c. Irlandei,[6] din 21 decembrie 2000, nr. 34720/97, § 55; Cauza Jalloh c. Germaniei,[7] din 11 iulie 2006, nr.54810/00, § 112-123).

În ceea ce privește punerea în aplicare a dreptului la tăcere şi privilegiul împotriva autoincriminării, constatarea încălcării depinde de presupusele probe incriminatoare obținute prin con-

[3] Hotărârea CtEDO, Erkapić c. Croației, din 25.04.2013 (§.80-84), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-118734 [accesată - 03.09.2022].
[4] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57997 [accesată - 03.09.2023].
[5] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60713 [accesată -03.09.2023].
[6] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59097 [accesată - 03.09.2023].
[7] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76307 [accesată -03.09.2023].

strângere sau care contravin dreptului la tăcere sau privilegiului împotriva autoincriminării, atunci când au avut loc în cadrul procedurilor penale. (Cauza Marttinen c. Finlandei[1], din 21 aprilie 2009, nr. 19235/03, §. 64).

Spre deosebire de legislaţia anterioară, legislaţia procesual-penală în vigoare vine cu garanţii în vederea asigurării libertăţii de mărturisire împotriva sa. Potrivit art. 21 CPP, denumit „Libertatea de mărturisire împotriva sa", „*Nimeni nu poate fi silit să mărturisească împotriva sa ori împotriva rudelor sale apropiate, a soţului, soţiei, logodnicului, logodnicei sau să-şi recunoască vinovăţia. Persoana căreia organul de urmărire penală îi propune să facă declaraţii demascatoare împotriva sa ori a rudelor apropiate, a soţului, soţiei, logodnicului, logodnicei este în drept să refuze de a face asemenea declaraţii şi nu poate fi trasă la răspundere pentru aceasta*."

Din această normă procesuală se deprind două reguli, şi anume:

1) Imunitatea de a da declaraţii;

2) Libertatea de mărturisire împotriva sa sau de a-şi recunoaşte vinovăţia.

Referitor la prima regulă, „(...) ţine de anumite categorii morale cum sunt conştiinţa, clemenţa, relaţiile de familie."[2] În acelaşi timp, norma procesuală vizată indică concret cercul de persoane împotriva cărora nimeni nu poate fi silit să mărturisească. Legea vine cu garanţii efective, prin acordarea dreptului de a refuza de a face declaraţii, iar pentru aceasta persoana nu este trasă la răspundere.

CtEDO, în cauza Hummer c. Germaniei[3], a reţinut că „*Curtea reaminteşte, în acest context, că dispoziţiile care acordă membrilor de familie ai acuzatului dreptul de a nu depune mărturie în calitate de martori în instanţă* ***pentru a evita să fie puşi într-o dilemă morală*** (s.a.) *pot fi găsite în dreptul intern al mai multor state membre ale Consiliului Europa şi, ca atare, nu sunt incompatibile cu articolul 6 §§ 1 şi 3 (d) din Convenţie (a se vedea Unterpertinger împotriva Austriei, 24 noiem-*

[1] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-92233 [accesată - 17.10.2023].

[2] Dolea Igor. Imunităţile şi privilegiile martorului în procesul penal. Probleme actuale ale jurisprudenţei: realizări şi perspective. Analele Ştiinţifice ale Universităţii de Stat din Moldova. Ştiinţe Juridice. CE USM. Chişinău. 2002. p.350.

[3] Hotărârea CtEDO, Hummer c. Germaniei, din 19.07.2012 (§.41), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112280 [accesată - 12.08.2022].

brie 1986, § 30, Seria A nr. 110)."

În conformitate cu prevederile art. 6 pct. 41) CPP, prin rude apropiate se are în vedere „*copii, părinţi, fraţi şi surori, bunici, nepoţi.*" Această listă este exhaustivă. După noi, în calitate de rude apropiate trebuie incluşi soţul şi soţia. În acest sens, propunem modificarea şi completarea art. 6 pct. 41) CPP.

Din dispoziţiile art. 21 alin. (2) CPP reiese că regula de a propune persoanei să facă declaraţii demascatoare (...) îi revine doar organului de urmărire penală. Considerăm că legea procesual-penală trebuie modificată şi completată, astfel încât această regulă să se refere în mod expres şi la organul de constatare, procuror şi instanţă de judecată. Or, în toate fazele şi etapele procesului penal poate exista situaţia în care aceşti subiecţi să informeze persoana cu privire la aceste deziderate.

O altă garanţie instituită de legea procesuală penală este prevăzută în art. 105 alin. (7) CPP, conform căruia, „*în mod obligatoriu, fiecare martor este întrebat dacă este soţ sau rudă apropiată cu vreuna din părţi şi în ce relaţii se află cu părţile. În cazul în care se dovedeşte a fi soţ sau rudă apropiată a bănuitului, învinuitului, inculpatului, martorului i se explică dreptul de a tăcea şi este întrebat dacă acceptă să facă declaraţii.*" Observăm că legea procesual-penală impune garanţii efective şi în cazul martorului, aducându-i la cunoştinţă în mod obligatoriu dreptul de a tăcea, în cazurile menţionate în art. 105 alin. (7) CPP.

Art. 63 alin. (7) CPP interzice audierea în calitate de martor a persoanei faţă de care există anumite probe că a săvârşit o infracţiune. În baza art. 92 alin. (3) pct. 8) CPP, „*Nu pot fi citaţi şi ascultaţi ca martori*: (pe lângă alte categorii de persoane), *persoana faţă de care există anumite probe că a săvârşit infracţiunea ce se investighează.*"

Totodată, „*Martorul are dreptul: să refuze de a face declaraţii, de a prezenta obiecte, documente, mostre pentru cercetare comparativă sau date dacă acestea pot fi folosite ca probe care mărturisesc împotriva sa sau a rudelor sale apropiate*," în conformitate cu prevederile art. 90 alin. (12) pct. 7) CPP.

În cauza, Ibrahim şi alţii c. Regatului Unit, s-a constatat că reclamantul a fost audiat iniţial în calitate de martor, adică fără a i se garanta dreptul la apărare. În timpul audierii s-a constatat că acesta a contribuit la comiterea infracţiunii. Deşi, din acest moment autorităţile trebuiau să înceteze audierea şi să-i garanteze drepturile unui acuzat, implicit dreptul la apărare, autorită-

ţile au prelungit audierea sa în calitate de martor, iar apoi l-au privat de libertate şi condamnat. *„(...) Articolul 21 al Directivei 2013/48/UE privind accesul la un avocat explică, de asemenea că, în cazul în care, în cursul audierii de către poliţie, un martor devine suspect, interogatoriul poate continua numai după ce a fost informat că este suspect şi este capabil pentru a-şi exercita pe deplin dreptul la consiliere juridică (...).*"[1]

CC nu s-a detaşat de la jurisprudenţa constantă a CtEDO în această materie.

„Aşadar, raţiunea interdicţiei criticate [articolul 90 alin. (3) pct. 8) din Codul de procedură penală] constă în asigurarea efectivă a garanţiilor de care beneficiază persoana în privinţa căreia organul de urmărire penală deţine anumite probe că ar fi comis o infracţiune, i.e. *dreptul de a fi asistat de un apărător, dreptul de a nu se autoincrimina şi dreptul la tăcere. În acest sens, persoanele avute în vedere de articolul 90 alin. (3) pct. 8) din Codul de procedură penală – persoanele „acuzate de comiterea unei infracţiuni", în sensul articolului 6 din Convenţia Europeană a Drepturilor Omului – trebuie să fie informate despre drepturile lor.*"[2]

Bănuitul, învinuitul, inculpatul are dreptul: *„să facă declaraţii sau să refuze de a le face, atrăgându-i-se atenţia că dacă refuză să dea declaraţii nu va suferi nicio consecinţă defavorabilă, iar dacă va da declaraţii acestea vor putea fi folosite ca mijloace de probă împotriva sa*" (art. 64 alin. (4); 66 alin. (2) pct. 8) CPP).

„Exercitarea dreptului de a nu da nicio declaraţie nu poate

---

[1] Hotărârea CtEDO, Ibrahim şi alţii c. Regatului Unit, din 13.09.2016 (§.271), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-166680 [accesată - 28.07.2023].

[2] DCC de inadmisibilitate din 29.01.2019 a sesizării nr. 17g/2019 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 90 alin. (3) pct. 8) din Codul de procedură penală (interdicţia audierii în calitate de martor a unei persoane acuzate că ar fi comis o infracţiune) (pct.20) *„În ipoteza în care organul de urmărire penală nu ar deţine probe că o anumită persoană ar fi comis infracţiunea investigată şi ar cita-o în calitate de martor în contextul anchetei desfăşurate, iar persoana în discuţie ar da declaraţii care ar contribui la propria acuzare, atunci organul de urmărire penală trebuie să oprească audierea acesteia şi să o notifice despre drepturile sale procedurale (în acest sens, a se vedea punctul 21 din Preambulul Directivei 2013/48/UE a Parlamentului European şi a Consiliului din 22 octombrie 2013). În caz contrar, este posibil să se constate o încălcare a art. 6 din Convenţia Europeană (a se vedea* Ibrahim şi alţii v. Regatul Unit *[MC], 13 septembrie 2016, § 301-311)*" DCC de inadmisibilitate din 29.01.2019 (pct.21).

fi utilizată împotriva suspectului sau inculpatului în nicio fază a procesului penal, neputând sta la baza formării convingerii organelor judiciare. Înainte de a fi ascultaţi, suspectului şi inculpatului trebuie să li se pună în vedere de către organele judiciare că au dreptul de a nu face nicio declaraţie; nerespectarea acestei obligaţii poate atrage sancţiunea excluderii probei nelegal administrate."[3]

Bănuitul, învinuitul, inculpatul nu poate fi forţat în conformitate cu art. 103 alin. (3) CPP *„să mărturisească împotriva sa sau împotriva rudelor sale apropiate ori să-şi recunoască vinovăţia şi nu poate fi tras la răspundere pentru refuzul de a face astfel de declaraţii*." Aceasta prevedere corespunde rigorilor internaţionale în materie.

În conformitate cu prevederile art. 109 alin. (7) CPP, *„În mod obligatoriu, fiecare martor este întrebat dacă este soţ sau rudă apropiată cu vreuna din părţi şi în ce relaţii se află cu părţile. În cazul în care se dovedeşte a fi soţ sau rudă apropiată a bănuitului, învinuitului, inculpatului, martorului i se explică dreptul de a tăcea şi este întrebat dacă acceptă să facă declaraţii*." În această privinţă, legea procesuală penală asigură garanţii efective şi concrete cu privire la respectarea dreptului la tăcere.

Analiza normelor de procedură expuse ne permite să conchidem că principiul instituit de art. 21 CPP şi alte norme de procedură penală includ atât dreptul la tăcere al persoanei audiate în unele situaţii strict determinate de CPP, cât şi dreptul de a nu mărturisi împotriva altor persoane - rude apropiate. Putem să distingem două categorii de subiecţi ce beneficiază de acest drept. În primul rând, este vorba despre dreptul acuzatului la tăcere; în al doilea rând, despre dreptul martorului de a beneficia de imunităţi şi privilegii. Privilegiul contra propriei incriminări şi a incriminări altor persoane apropiate, scuteşte de răspundere pentru refuz de a da declaraţii şi de careva consecinţe defavorabile pentru persoana care a beneficiat de atare garanţie.

„În cauza Funche v. Franţa, Curtea a constatat încălcarea dreptului persoanei la tăcere printr-o cerere de furnizare a unor documente precis identificate, şi anume: extrasul de pe conturile sale bancare în străinătate, sub ameninţare cu sancţiuni penale în caz de refuz."[4]

[3] Udroiu Mihail. Sinteze de Procedură penală. Partea generală. Ediția 2. Volumul I. Editura C.H. Beck. București. 2021. p.68.

[4] V. Berger. Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Institutul Român pentru Drepturile Omului, București. 1998. p.387.

Există situaţii când persoana iniţial citată în calitate de martor este audiată în calitate de bănuit. În practică astfel de situaţii lasă loc de abuzuri, în special în ceea ce ţine de asigurarea dreptului la tăcere.

„Pentru a asigura martorului acest privilegiu al tăcerii, instanţa de judecată trebuie să stabilească din împrejurările cauzei şi natura probelor, pentru prezentarea cărora a fost chemat, că sunt temeiuri rezonabile de a aştepta urmări periculoase pentru martor, dacă el va fi forţat să răspundă la întrebări. Dacă, după ce martorul a făcut uz de imunitatea sa, totuşi a fost impus să răspundă la întrebările care-l compromit (incriminating questions), atunci, la examinarea în continuare a cauzei de învinuire a martorului, răspunsurile sale nu vor putea fi folosite în calitate de probe."[1]

„Privilegiul contra autoacuzării trebuie respectat în oricare etapă a procesului, la toate nivelurile de jurisdicţie. Ea se răspândeşte nu numai asupra dezbaterilor judiciare, ci şi în privinţa altor proceduri legate de ascultarea oficială. Astfel, fiecare întrebare, răspunsul căreia poate demasca martorul, poate rămânea fără răspuns, dacă el nu va dori să vorbească liber, manifestând în aşa fel consimţământul său."[2]

„Conform art. 51 din Constituţia Federaţiei Ruse, anchetatorul este obligat să lămurească martorului şi părţii vătămate despre dreptul de a refuza depunerea de declaraţii care îi demască în săvârşirea infracţiunii pe ei şi rudele lor apropiate. Acest fapt se consemnează în procesul-verbal confirmat prin semnătura martorului (părţii vătămate)."[3]

CtEDO a criticat consecvent încălcarea dreptului la tăcere, ca componentă indispensabilă a dreptului la apărare. Curtea concluzionează că dreptul reclamantului la apărarea legală a fost restricţionat în faza iniţială a cercetării penale, că nu există motive convingătoare pentru această restricţie şi că declaraţiile sale autoincriminatoare, făcute în timpul interogării poliţiei fără acces la un avocat a fost folosit pentru condamnarea sa. Rezultă că, în această privinţă, a existat o încălcare a art. 6 par. 1 împreună cu art. 6 par. 3 lit. (c) din Convenţie.[4]

---

[1] Уимшир А. М. Уголовный процесс (перевод с английского). Москва: «Иностр. лит.-ры». 1947, p.188–189.

[2] Николайчик В. М. Уголовный процесс США. «Наука», 1981, p. 20.

[3] Якупов Р. Х. Уголовный процесс. Учебник для Вузов. «Зерцало». 1998, p. 126.

[4] Hotărârea CtEDO Sobko c. Ucrainei, din 17.09.2015, (§.§. 62,63), disponibilă:

În cauza Alexandr Zaichenko c. Russiei, CtEDO a mai stabilit că persoanele audiate de către poliție, altele decât persoanele bănuite, trebuie să poată fi asistate de către un avocat în cazul în care pe parcursul interogării ele au devenit persoane bănuite de comiterea unei infracțiuni.[5] În cauza respectivă, în contextul examinării plângerii reclamantului privind nerespectarea privilegiului său împotriva autoincriminării și a dreptului la tăcere, Curtea a explicat că odată ce a existat o suspiciune de furt împotriva reclamantului, a revenit poliției, în toate împrejurările cauzei, să îi informeze asupra acestor drepturi.

În cauza CtEDO, Schmid-Laffer c. Elveției[6], Curtea a reținut că, atunci când reclamanta a fost audiată pentru prima dată de poliție, nu exista nimic în dosarul cauzei care să sugereze că ar fi trebuit tratată ca o persoană acuzată de o infracțiune și ar fi trebuit să fie informată cu privire la dreptul ei de a păstra tăcerea. Cu toate acestea, în timpul celui de-al doilea interogatoriu, moment în care a fost supusă unei „acuzații penale" în sensul art. 6 CEDO, în circumstanțele cazului îi revenea poliției să o informeze cu privire la dreptul ei la tăcere și la privilegiu împotriva autoincriminării.

În special, în cauza CtEDO, Țurcan și Țurcan c. Republica Moldova, Curtea a menționat că refuzul de a-i divulga acuzării numele martorilor care puteau dovedi nevinovăția persoanei în proces nu numai că nu poate constitui un motiv pentru arestarea unei persoane, dar constituie și o încălcare a dreptului acuzatului la tăcere[7].

De asemenea, în cauza Cebotari c. Republica Moldova, CtEDO a subliniat că, în lipsa unei *bănuieli rezonabile*, reținerea sau arestarea unei persoane nu trebuie aplicată niciodată cu scopul de a o determina să-și recunoască vina sau să dea declarații împotriva altor persoane ori pentru a obține fapte sau informații care ar putea constitui o bază pentru bănuiala rezonabilă împotriva acesteia[8].

http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-159212 [accesată - 16.06.2022].

[5] Hotărârea CtEDO Zaichenko c. Russiei, din 18.02.2010 (§.§.52-60), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-97346 [accesată - 17.06.2022].

[6] Hotărârea CtEDO Schmid-Laffer c. Elveției, din 16.06.2015 (§.§.29,39), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155189 [accesată - 17.06.2022].

[7] Hotărârea CtEDO Țurcan și Țurcan c. Republica Moldova, din 23.10.2007 (§.51), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112787 [accesată - 16.06.2022].

[8] Hotărârea CtEDO Cebotari c. Republica Moldova, din 13.11.2007 (§.48), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112794 [accesată - 16.06.2022].

În cauza CtEDO, Tiron c. România, s-a constatat că instanţele naţionale au refuzat să dispună punerea în libertate a reclamantului din cauză că nu a recunoscut anumite fapte imputate acestuia. CtEDO a menţionat că această împrejurare nu poate constitui un motiv de arestare a persoanei şi că se aduce atingere drepturilor de a nu da declaraţii şi de a nu contribui la propria incriminare, garantate de art. 6 CEDO.[1]

„Totuşi, în niciun stat aplicarea arestului nu este condiţionată de faptul că persoana şi-a recunoscut vinovăţia cu privire la comiterea infracţiunii care i se impută."[2]

Un subiect foarte interesant se prezintă relaţia existentă între privilegiul contra autoincriminării şi criptarea datelor informatice. În acest sens, ne-a trezit un mare interes analiza pe care a făcut-o George Zlati în cercetarea „Privilegiul contra autoincriminării şi criptografia."[3]

După el, obligarea unei persoane să ofere cheia pentru decriptarea datelor informatice autorităţilor, constituie încălcarea art. 6 CEDO, care se află într-o strânsă legătură cu art. 8 CEDO. Cu alte cuvinte, această obligare lezează privilegiul de a nu se incrimina în propria cauză. Susţinem această poziţie, deoarece obligarea persoanei de către organele judiciare de a oferi parolele pentru decriptare (inclusiv amprentele, vocea sau alte modalităţi) ar pune în pericol dreptul persoanei de a nu se autoincrimina. Organele judiciare pot obţine informaţiile din sistemele electronice prin alte căi legale (de exemplu, dispunerea expertizelor informatice, monitorizarea conexiunilor comunicaţiilor telegrafice şi electronice, monitorizarea sau controlul tranzacţiilor financiare şi accesul la informaţia financiară, colectarea informaţiei de la furnizorii de servicii de comunicaţii electronice şi a traficului de date computerizate), altele decât constrângerea persoanei de a divulga aceste parole.

După cum s-a reţinut, art. 21 CPP stabileşte libertatea persoanei de a mărturisi împotriva sa ori împotriva rudelor sale apropiate, a soţului, soţiei, logodnicului, logodnicei sau să-şi re-

---

[1] Hotărârea CtEDO Tiron c. România, din 07.04.2009 (§.3), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123238 [accesată - 17.06.2022].

[2] HCC nr. 27 din 30.10.2018 privind controlul constituţionalităţii unor dispoziţii din articolul 185 din Codul de procedură penală (arestarea preventivă în cazul în care persoana nu şi-a recunoscut vina în privinţa comiterii faptei imputate) (pct.38).

[3] George Zlati. Privilegiul contra autoincriminării şi criptografia, În: Penalmente/Relevant Nr. 1, 2016. ianuarie-iunie. anul I. Editura „Solomon". p.20-49.

cunoască vinovăţia. Sfera şi limitele aplicării acestui principiu este reglementat în alte norme procesual penale pe care ţinem să le citãm, după cum urmează:

Art. 63 alin. (7) CPP interzice audierea în calitate de martor a persoanei faţă de care există anumite probe că a săvârşit o infracţiune.

În baza art. 92 alin. (3) pct. 8) CPP, „*nu pot fi citaţi şi ascultaţi ca martori*: (pe lângă alte categorii de persoane), *persoana faţă de care există anumite probe că a săvârşit infracţiunea ce se investighează*."

„*Martorul are dreptul: să refuze de a face declaraţii, de a prezenta obiecte, documente, mostre pentru cercetare comparativă sau date dacă acestea pot fi folosite ca probe care mărturisesc împotriva sa sau a rudelor sale apropiate*," în conformitate cu prevederile art. 90 alin. (12) pct. 7) CPP.

Bănuitul, învinuitul, inculpatul, are dreptul „*să facă declaraţii sau să refuze de a le face, atrăgându-i-se atenţia că dacă refuză să dea declaraţii nu va suferi nicio consecinţă defavorabilă, iar dacă va da declaraţii acestea vor putea fi folosite ca mijloace de probă împotriva sa*" (art. 64 alin. (4); 66 alin. (2) pct. 8) CPP).

Bănuitul, învinuitul, inculpatul nu poate fi forţat, în conformitate cu art. 103 alin. (3) CPP, „să mărturisească împotriva sa sau împotriva rudelor sale apropiate ori să-şi recunoască vinovăţia şi nu poate fi tras la răspundere pentru refuzul de a face astfel de declaraţii."

În conformitate cu prevederile art. 109 alin. (7) CPP, „în mod obligatoriu, fiecare martor este întrebat dacă este soţ sau rudă apropiată cu vreuna din părţi şi în ce relaţii se află cu părţile. În cazul în care se dovedeşte a fi soţ sau rudă apropiată a bănuitului, învinuitului, inculpatului, martorului i se explică dreptul de a tăcea şi este întrebat dacă acceptă să facă declaraţii."

Concluzii. Atât din punct de vedere al expunerii consecvente, dar şi al aplicării practice, deranjează ordinea în care cazurile de participare obligatorie a apărătorului sunt expuse de legislator, or pct.10) alin. (1) art. 69 CPP – „*interesele justiţiei cer participarea lui în şedinţa de judecată în primă instanţă, în apel şi în recurs, precum şi la judecarea cauzei pe cale extraordinară de atac".* În conformitate cu jurisprudenţa CtEDO, *cazurile în care interesele justiţiei cer participarea apărătorului* cuprinde de fapt celelalte 11 cazuri indicate în art.69 CPP.

Am identificat anumite norme de procedură care pune în dificultate nu numai ofiţerii de urmărire penală, procurorii şi instanţele de judecată, dar şi SAJGS, dat fiind interpretării extensive a acestui caz prevăzut de art. 69 alin. (1) pct.11) CPP sau modului în care legislatorul a ales să fie redactate textele de lege privind participarea apărătorului la unele acţiuni procesuale.

Ar trebui de exclus din art. 104 CPP cuvântul *numai*, deoarece înclină mai mult destinatarul legii înspre obligaţia prezenţei apărătorului în toate cazurile de audiere a învinuitului, chiar dacă învinuitul nu are apărător ales, ori persoana învinuită nu este beneficiar al asistenţei juridice garantate de stat în condiţiile art.69 CPP, ceea ce ar însemna că apărătorul trebuie să participe obligatoriu în toate cauzele penale atunci când este audiat învinuitul.

Prevederile art. 282 alin. (1) CPP în redacţia actuală, de asemenea, indică necondiţionat la obligaţia participării avocatului la înaintarea acuzării, care de fapt poate fi interpretat mai degrabă că la momentul aducerii la cunoştinţă a ordonanţei de punere sub învinuire, învinuitul trebuie să fie asistat de avocat, cu alte cuvinte în toate cauzele penale.

Considerăm că prevederile art. 90 alin. (2) CPP – *„nicio persoană nu poate fi silită să facă declaraţii contrar intereselor sale sau ale rudelor sale apropiate”* - nu corespund cerinţelor de calitate, previzibilitate în aplicare şi claritate, examinate atât în contextul tuturor normelor citate supra, cât şi în contextul concluziilor care pot fi făcute pe marginea acestora.

Analiza prevederilor art. 21 CPP şi a altor norme din CPP permite să conchidem că principul respectării dreptului de a nu se autoincrimina se rezumă la următoarele teze:

– include atât dreptul la tăcere al persoanei audiate în unele situaţii strict determinate de CPP, cât şi dreptul de a nu mărturisi împotriva altor persoane - rude apropiate;

– se disting două categorii de subiecţi care beneficiază de acest drept: în primul rând, este vorba despre dreptul acuzatului la tăcere; în al doilea rând, despre dreptul martorului de a beneficia de imunităţi şi privilegii;

– privilegiul contra propriei incriminări şi a incriminării altor persoane apropiate scuteşte de răspundere pentru refuz de a da declaraţii şi de careva consecinţe defavorabile pentru persoana care a beneficiat de atare garanţie;

– atunci când persoana suspectată de comiterea infracţiu-

nii este audiată ca martor, ea, de asemenea, beneficiază de dreptul la tăcere și de a nu se autoincrimina.

4.6. Dreptul la interpret

Republica Moldova, deși este o țară mică, cu o populație de 2604,0 mii oameni[1], în care aproximativ 75% de băștinași sunt moldoveni, totuși, pe teritoriul acesteia locuiesc mai multe comunități etnice, cum ar fi: ruși, găgăuzi, bulgari, ucraineni, țigani și alte etnii. Este logic și chiar o obligație morală ca toate etniile care locuiesc pe teritoriul statului, cel puțin la nivel de comunicare, să posede limba de stat a Republicii Moldova. Există minorități naționale și grupuri etnice care nu posedă și nu cunosc limba de stat. Cu toate acestea, statul garantează și ocrotește toate limbile vorbite de către aceste minorități și grupuri etnice, astfel încât este interzisă discriminarea lingvistică.

În relațiile cu autoritățile publice, cu administrația publică, cu instituțiile publice, precum și cu întreprinderile și organizațiile situate pe teritoriul Republicii Moldova, limba de comunicare verbală și scrisă este, la alegerea cetățeanului, limba de stat sau limba de comunicare interetnică. În UTA Găgăuzia, în relațiile menționate mai sus, este garantat dreptul cetățeanului de a utiliza și limba găgăuză. În zonele unde majoritatea populației este de etnie ucraineană, rusă, bulgară sau de altă etnie, pentru comunicare este utilizată limba de stat, limba maternă sau orice altă limbă acceptată de majoritatea populației.[2]

Statutul de limbă de stat în Republica Moldova este consfințit prin Constituția Republicii Moldova și are menirea să consolideze suveranitatea acesteia și să creeze garanțiile necesare pentru implementarea sa deplină și cuprinzătoare în toate sferele vieții politice, economice, sociale și culturale.[3]

[1] Informația a fost preluată de pe situl oficial al Birorului Național de Statistică a Republicii Moldova, actualizată la 01.01.2022, disponibilă - https://statistica.gov.md/category.php?l=ro&idc=103& [accesată - 18.07.2022].

[2] A se vedea art. 6 din Legea nr. 234 din 16.12.2020 cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova. Publicat: 22.12.2020 în Monitorul Oficial Nr. 353-357 art. 274, abrogată prin Legea nr. 95 din 14.04.22, Monitorul Oficial Nr. 151-157/20.05.22 art.269; în vigoare 20.06.22.

[3] A se vedea art. 1 alin. (1) a Legii nr. 234 din 16.12.2020 cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova. Publicat: 22.12.2020 în Monitorul Oficial Nr. 353-357 art. 274, abrogată prin Legea nr. 95 din 14.04.22, Monitorul Oficial Nr. 151-157/20.05.22 art.269; în vigoare 20.06.22.

Potrivit art. 13 din Constituţie, *„Limba de stat a Republicii Moldova este limba română. Statul recunoaşte şi protejează dreptul la păstrarea, la dezvoltarea şi la funcţionarea limbii ruse şi a altor limbi vorbite pe teritoriul ţării. Statul facilitează studierea limbilor de circulaţie internaţională”*.

Să analizăm în continuare limba în care se desfăşoară procesul penal, ţinând cont de comunităţile multietnice, cum se desfăşoară procesul penal atunci când participanţii posedă limbi diferite. Pentru a asigura şi respecta drepturile persoanei, statul a intervenit în acest sens şi a adoptat norme în vederea clarificării subiectului dat, abordându-l la nivel de principiu constituţional şi procesual.

Principiul respectiv este denumit „limba în care se desfăşoară procesul penal şi dreptul la interpret”, care este prevăzut în art. 118 din Constituţie şi art. 16 CPP. Conform acestor prevederi, procedura judiciară se desfăşoară în limba română.

Pe lângă dreptul intern, ***dreptul la interpret*** **-** ca parte componentă a dreptului la apărare **-** este prevăzut şi de art. 6 par. 3 lit. a) şi e) din Convenţia Europeană a Drepturilor Omului[1], care statuează că *„orice acuzat are, mai ales, dreptul să fie informat, în termenul cel mai scurt, într-o limbă pe care o înţelege şi în mod amănunţit, despre natura şi cauza acuzaţiei aduse împotriva sa şi să fie asistat gratuit de un interpret, dacă nu înţelege sau nu vorbeşte limba folosită la audiere*”. Acest drept este reglementat şi de art. 14 alin. (3) lit. a) şi f) din Pactul Internaţional cu privire la drepturile civile şi politice[2], care determină că *„orice persoană are dreptul, în condiţii de deplină egalitate, să fie informată în cel mai scurt termen, într-o limbă pe care o înţelege şi în mod detaliat despre natura şi motivele acuzaţiei ce i se aduce şi să beneficieze de asistenţa gratuită a unui interpret, dacă nu înţelege sau nu vorbeşte limba folosită la şedinţa de judecată*”. Din câte observăm, textele acestor acte internaţionale sunt aproape identice, însă Convenţia ne vorbeşte despre respec-

[1] Convenţia pentru apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor fundamentale, adoptată la Roma, 04.11.1950. Disponibilă: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf [accesată - 18.07.2022].

[2] Partul Internaţional cu privire la Drepturile Civile şi Politice, adoptat şi deschis spre semnare de Adunarea generală a Naţiunilor Unite la 16 decembrie 1966. Intrat în vigoare la 23 martie 1967, cf. art.49, pentru dispoziţiile cu excepţia celor de la art.41; la 28 martie pentru dispoziţiile de la art.41, disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115567&lang=ro [accesat -18.07.2022].

tarea acestui drept în timpul audierilor, dar Pactul în timpul şedinţelor de judecată, lărgind în acest sens garanţiile.

Totodată, la nivelul Uniunii Europene a fost adoptată Directiva 2010/64/UE a Parlamentului European şi a Consiliului din 20 octombrie 2010 privind dreptul la interpretare şi traducere în cadrul procedurilor penale[3]. Directiva instituie norme privind dreptul la interpretare şi la traducere în cadrul procedurilor penale şi al procedurilor de executare a unui mandat european de arestare (art. 1 alin. (1) a Directivei).

„*Dreptul menţionat se aplică persoanelor din momentul în care acestora li se aduce la cunoştinţă de către autorităţile competente ale unui stat membru, prin notificare oficială sau în alt mod, faptul că sunt suspectate sau acuzate de comiterea unei infracţiuni, până la finalizarea procedurilor, prin aceasta înţelegându-se soluţionarea definitivă a întrebării dacă persoanele în cauză au comis infracţiunea, inclusiv, după caz, stabilirea pedepsei şi soluţionarea oricărei căi de atac*" (art. 1 alin. (2) al Directivei). Observăm că această Directivă asigură dreptul la interpret şi la traducere din momentul aducerii la cunoştinţa persoanei despre faptul că aceasta este acuzată de comiterea unei infracţiuni şi până la epuizarea tuturor căilor de atac.

Conform art. 2 alin. (1) a Directivei 2010/64/UE, „*persoanelor suspectate sau acuzate, care nu vorbesc sau nu înţeleg limba în care se desfăşoară procedura penală respectivă, li se oferă, fără întârziere, servicii de interpretare în cadrul procedurilor penale desfăşurate în faţa autorităţilor de urmărire penală şi a celor judiciare, inclusiv în cadrul interogatoriilor efectuate de poliţie, în cadrul tuturor audierilor în faţa instanţei şi în cadrul oricăror audieri intermediare necesare*".

Potrivit art. 3 a Directivei 2010/64/UE a Parlamentului European şi a Consiliului din 20.10.2010, „*persoanelor suspectate sau acuzate, care nu înţeleg limba în care se desfăşoară procedurile penale respective, li se furnizează într-un interval rezonabil de timp traducerea scrisă a tuturor documentelor esenţiale*[4] *pentru a se garanta faptul că respectivele persoane*

---

[3] Directiva 2010/64/UE a Parlamentului European şi a Consiliului din 20 octombrie 2010 privind dreptul la interpretare şi traducere în cadrul procedurilor penale, disponibilă: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32010L0064&from=NL [accesată - 18.07.2022].

[4] „*În cadrul urmăririi penale, prevederile art. 16 CPP RM, au fost respectate şi inculpatului Z.I. i-a fost inmânat rechizitoriul în limba rusă, iar toate acţiunile procesuale au fost efectuate cu participarea interpretului. La judeca-*

pot să îşi exercite dreptul la apărare şi pentru a garanta caracterul echitabil al procedurilor". Din norma respectivă şi, în general din Directiva menţionată, se desprinde obligarea respectării dreptului la interpretare şi traducere doar pentru persoanele cărora li s-au adus o acuzaţie în materie penală (bănuit, învinuit şi inculpat), fără să facă o referire la celelalte părţi procesuale.

Ulterior, la 25.10.2012, Parlamentul European şi Consiliul au adoptat Directiva 2012/29/UE de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea şi protecţia victimelor criminalităţii, care a înlocuit Decizia-cadru 2001/220/JAI a Consiliului. Această Directivă vine să protejeze victimele criminalităţii şi să stabilească standarde minime în acest sens, prin îmbunătăţirea legislaţiei şi a măsurilor practice de sprijin pentru protecţia victimelor, punând accentul, cu prioritate, pe sprijinul şi recunoaşterea acordate tuturor victimelor, inclusiv victimelor terorismului.

În conformitate cu prevederile art. 7 alin. (1) a Directivei 2012/29/UE, „*victimele care nu înţeleg sau nu vorbesc limba utilizată în procedurile penale la care participă pot beneficia, la cerere şi în mod gratuit, de servicii de interpretariat, în funcţie de rolul care le revine în cadrul procedurilor penale din sistemul judiciar penal relevant, cel puţin la audierile şi interogatoriile victimei în cadrul procedurilor penale în faţa organelor de cercetare şi a autorităţilor judiciare, inclusiv în cursul interogatoriilor de către organele de poliţie, precum şi de servicii de interpretariat în momentul participării active la audierile în faţa instanţei şi a oricăror audieri intermediare care sunt necesare*".

Totodată, potrivit art. 7 alin. (3) al Directivei 2012/29/UE, „*victimele beneficiază de traducerea informaţiilor esenţiale exercitării drepturilor lor în cadrul procedurilor penale într-o*

---

rea cauzei în instanţa de fond, interogarea inculpatului Z.I. a fost efectuată fără participarea interpretului, iar procesul-verbal nici nu a fost semnat de grefier. Conform procesului-verbal al şedinţei de judecată din 19.10.2007, interpretul, de asemenea, nu a participat, a fost înlocuit grefierul, i s-a oferit ultimul cuvânt inculpatului, apoi judecătorul s-a retras în camera de deliberare şi a pronunţat sentinţa, fără a se indica în procesul-verbal dacă a fost pronunţat dispozitivul sau sentinţa redactată şi faptul că inculpatului i-a fost explicat în limba rusă conţinutul sentinţei, modul şi termenul de atac. În continuare, în materialele cauzei penale, lipsesc date despre înmânarea inculpatului Z.I. a copiei sentinţei redactate din 19.10.2007 în limba rusă. Nu există copia sentinţei tradusă în limba rusă, fiind tradusă cererea de apel din limba rusă în limba de stat. Instanţa de apel nu s-a pronunţat în privinţa acestor încălcări procesuale". (Extras din DCP al CSJ nr. 1ra-481/2008 din 8 aprilie 2008. În: Jurisprudenţa Curţii Supreme de Justiţie în materie penală (2008-2010). Culegere. Ch., 2012, p.533, 534.

limbă pe care o înțeleg, în măsura în care aceste informații sunt puse la dispoziția victimelor. Traducerile unor astfel de informații includ, cel puțin, orice hotărâre privind încetarea procedurilor penale referitoare la infracțiunea suferită de victimă și, la cererea victimei, motivarea sau un rezumat succint al motivării respectivei hotărâri, cu excepția cazului unei hotărâri aparținând unui juriu sau al unei hotărâri în care motivarea este confidențială, caz în care motivarea nu este furnizată în temeiul dreptului intern".

Astfel, Parlamentul European și Consiliul, adoptând aceste două Directive, obligă asigurarea interpretului în toate cazurile în care o persoană (victimă, bănuit, învinuit, inculpat) este audiată în fața autorităților (poliție, organ de urmărire penală, procuror, instanță de judecată), indiferent de fazele și etapele procesului penal.

Completul CSJ „*reiterează că dreptul la un interpret este unul din elementele dreptului la un proces echitabil. Prin urmare, acest drept urmează a fi interpretat prin prisma impactului pe care îl aduce procesului echitabil. Scopul dreptului la un interpret este de a permite acuzatului să își organizeze apărarea, adică să poată prezenta instanței de judecată versiunea apărării (hot. CtEDO Lagerblom v. Suedia, 2003, §§ 61), inclusiv să poată înțelege procedurile și să își informeze avocatul despre orice aspecte care ar putea fi invocate pentru a se apăra (hot. CtEDO Cuscani v. Marea Britanie, 2002, § 38)"*[1].

În legislația procesual-penală națională sunt reglementate, în mare măsură, garanții cu privire la asigurarea interpretului. În așa mod, persoanele care nu posedă sau nu vorbesc limba română au dreptul să participe la activitățile procesuale, să ia cunoștință de toate actele și materialele dosarului, să vorbească în instanță prin interpret. Aceste reglementări sunt concretizate și asigurate prin instituirea în art. 85 CPP al statutului procesual de interpret și traducător.

De menționat că, potrivit art. 6 pct. 19) și pct. 48), interpretul este „*persoana, invitată în procesul penal de organele competente, care traduce oral dintr-o limbă în alta sau care traduce semnele celor muți ori surzi, mijlocind astfel înțelegerea dintre două sau mai multe persoane*, pe când traducătorul este *persoana care traduce în scris un text dintr-o limbă în alta*".

[1] Pct.108 DCP CSJ din 11.11.2024, dos. nr. 1ra-854/2022, disponibil - https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=25385 [accesată - 18.12.2024].

Procesul penal se poate, de asemenea, desfăşura în limba acceptată de majoritatea persoanelor care participă la proces. În acest caz, hotărârile procesuale se întocmesc în mod obligatoriu şi în limba de stat.

„În desfăşurarea procesului penal se utilizează limba română. Persoana care nu posedă sau nu vorbeşte limba română are dreptul să ia cunoştinţă de toate actele şi materialele dosarului, să vorbească în faţa organului de urmărire penală şi în instanţa de judecată prin interpret” (art. 16 alin. (1) şi (2) CPP). Este lăudabilă pentru legislatorul naţional utilizarea în textul normei vizate a cuvântului „persoana”, deoarece reglementarea respectivă garantează acest drept oricărui dintre participanţi, implicit martorilor, victimelor, reprezentanţilor legali şi chiar apărătorului.

„Actele procedurale ale organului de urmărire penală şi cele ale instanţei de judecată se înmânează bănuitului, învinuitului, inculpatului, fiind traduse în limba lui maternă sau în limba pe care acesta o cunoaşte” (art. 16 alin. (4) CPP). Această prevedere atinge standardul minim de garanţii pentru respectarea dreptului la interpret, ba chiar mai mult, obligând autorităţile să asigure traducerea tuturor actelor procedurale. Or, prin utilizarea sintagmei „acte procedurale” legislatorul nu limitează şi nu indică lista actelor ce necesită a fi traduse şi, respectiv, nu face o deosebire între acte obligatorii (principale) şi acte neobligatorii (secundare). Analizând reglementările normei anunţate observăm că se traduc doar actele procedurale ale organului de urmărire penală şi cele ale instanţei de judecată, de aceea propunem a modifica şi completa art. 16 alin. (4) CPP, întrucât legea să prevadă şi actele procurorului.

Totodată, procedura judiciară se poate efectua şi într-o limbă acceptabilă pentru majoritatea persoanelor care participă la proces. În acest caz, hotărârile procesuale se întocmesc în mod obligatoriu şi în limba română. Actele procedurale ale organului de urmărire penală şi cele ale instanţei de judecată se înmânează bănuitului, învinuitului, inculpatului, fiind traduse în limba lui maternă sau în limba pe care acesta o cunoaşte[1]. De asemenea, participarea apărătorului la procesul penal este obligatorie în cazul în care bănuitul nu posedă sau posedă în măsură insuficientă

[1] A se vedea prevederile art. 118 alin.(2) pct.(3) din Constituţia RM şi art.16 CPP.

limba în care se desfăşoară procesul penal[2].

Mai mult ca atât, datele care au fost obţinute cu încălcarea dreptului la interpret sau traducător nu pot fi admise ca probe şi, prin urmare, se exclud din dosar, nu pot fi prezentate în instanţa de judecată şi nu pot fi puse la baza sentinţei sau a altor hotărâri judecătoreşti.[3]

Legislaţia naţională prevede obligaţia interpretului/traducătorului să păstreze confidenţialitatea informaţiilor obţinute. Astfel, nu pot fi divulgate circumstanţele şi datele care au devenit cunoscute în urma efectuării acţiunii procesuale, inclusiv circumstanţele ce se referă la inviolabilitatea vieţii private, de familie, precum şi cele care constituie secret de stat, secret comercial sau alte informaţii oficiale cu accesibilitate limitată.[4]

Ţinând cont de prevederile art. 7 alin. (3) al Directivei 2012/29/UE de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea şi protecţia victimelor criminalităţii, considerăm oportun a modifica şi completa art. 16 CPP cu un nou alineat care să reglementeze că victima sau partea vătămată pot beneficia de traducerea informaţiilor esenţiale exercitării drepturilor lor în cadrul procedurilor penale într-o limbă pe care o înţeleg. Totuşi, nu este obligatoriu de a fi traduse toate actele procedurale, ci cel puţin cele ale deciziilor finale, constatări tehnico-ştiinţifice sau medico-legale, actele de dispunere, ţinându-se cont şi de confidenţialitatea informaţiilor. Ori, s-ar putea, în acest ultim caz, ca organele judiciare să-şi motiveze decizia sa printr-un act atunci când limitează dreptul de aducere la cunoştinţă a materialelor cauzei penale sau a unor decizii ce se referă la confidenţialitatea unor documente.

În aceeaşi ordine de idei, în situaţia când este necesar a se păstra confidenţialitatea, persoana care efectuează urmărirea penală avertizează părţile, implicit interpretul şi traducătorul, despre faptul că nu au voie să divulge informaţia privind urmărirea penală. Aceste persoane vor da o declaraţie în scris că au fost prevenite despre răspunderea pe care o vor purta conform art. 315

[2] A se vedea prevederile art. 69 alin.(1) pct.(3) CPP.

[3] A se vedea prevederile art. 94 alin.(1) pct.(3) CPP.

[4] A se vedea prevederile art. 85 alin. (4) pct. 9) CPP, art. 3 lit. (e), art. 7 alin. (10) lit. c) din Legea cu privire la autorizarea şi plata interpreţilor şi traducătorilor antrenaţi de Consiliul Superior al Magistraturii, de Ministerul Justiţiei, de organele procuraturii, organele de urmărire penală, instanţele judecătoreşti, de notari, avocaţi şi de executorii judecătoreşti, Nr. 264 din 11.12.2008, publicată în Monitorul Oficial, Nr. 57-58 din 20.03.2009.

din Codul penal (art. 212 alin. (2) CPP).

În Hotărârea Plotnicova c. Moldovei din 15 mai 2012, CtEDO a constatat că *„Reclamanta s-a plâns de încălcarea articolului 6 § 3 al Convenției pe motiv că instanțele de judecată nu au audiat martorii săi și nu au dispus traducerea documentelor-cheie*. (par. 39) *... În consecință, reiese că omisiunea acuzării de a pune la dispoziția apărării și a instanțelor de judecată materialele traduse, obținute din Franța – în absența unei hotărâri judecătorești motivate de a îngrădi accesul apărării la acestea – este ca atare incompatibilă cu obligația echității prevăzute de articolul 6 al Convenției"*. (par. 39)[1].

Cu toate acestea, art. 6 par. 3 lit. e) CEDO nu conferă acuzatului dreptul la traducerea scrisă a tuturor documentelor, înscrisurilor sau a actelor oficiale ale dosarului. Asistența acordată în materia interpretării trebuie să permită acuzatului să cunoască învinuirea și să se apere, în special prin posibilitatea prezentării în fața instanței a propriei versiuni a situației de fapt din cauză (CtEDO, Luedicke, Belkacem și Koc c. Germaniei, Hotărârea din 28 noiembrie 1978, §.par. 48).

„Absența traducerii scrise a unei hotărâri nu implică în sine încălcarea art. 6 §. 3 lit. e) (Kamasinski c. Austriei, pct. 85). Textul acestei dispoziții face referire la un „interpret", și nu la un „traducător". Acest lucru sugerează că o asistență lingvistică orală poate să îndeplinească cerințele Convenției [Husain c. Italiei (dec.); Hermi c. Italiei (MC), pct. 70]. Pe scurt, asistența unui interpret, oferită astfel, poate permite inculpatului să ia cunoștință de acuzațiile care i se aduc și să se apere, în special, prezentând instanței versiunea sa a faptelor [Kamasinski c. Austriei, pct. 74; Hermi c. Italiei (MC), pct. 70; Güngör c. Germaniei (dec.); Protopapa c. Turciei, pct. 80]."[2]

În consecință, asistența furnizată de interpretare ar trebui să fie de așa natură, încât să permită pârâtului să aibă cunoștință de cauza împotriva lui și să se apere, în special, prin posibilitatea de a pune în fața instanței versiunea sa a evenimentelor (cauza Kamasinski c. Austriei, Hot. din 19.12.1989, §. 74; cauza Güngör c. Germaniei (dec.) din 17.05.2001; cauza Protopopa c. Tur-

[1] Hotărârea CtEDO, Plotnicova c. Republica Moldova, din 15.05.2012, (§.39), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-124578 [accesată - 19.07.2022].

[2] A se vedea pct. 341, 342 din Ghidul privind art. 6 din Convenție, Dreptul la un proces echitabil (Latura penală), disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_RON.pdf [accesată - 17.07.2022].

ciei, Hot. din 24.02.2009, §. 80; Lagerblom c. Suediei, Hot. din 14.04.2003 § 61).

Aşadar, dreptul la traducere şi interpretare se aplică atât în faza de urmărire penală, cât şi în faza de judecată, prin conferirea posibilităţii persoanei care nu vorbeşte sau nu înţelege limba română, în care se desfăşoară procedura, să fie asistată gratuit de un interpret, fără a putea fi supusă ulterior la plata acestor sume de bani ce rezultă din respectiva asistenţă, indiferent de situaţia patrimonială a acesteia (CtEDO, Kamasinski c. Austriei, Hotărârea din 19 decembrie 1989, §.. 74; CtEDO, Luedicke, Belkacem şi Koc c. Germaniei, hotărârea din 28 noiembrie 1978, §. 42-48; CtEDO, Oztiirk c. Germaniei, hotărârea din 21 februarie 1984, §. 58).

Totuşi, există cazuri când persoana poate fi obligată să achite serviciile pentru interpret. De exemplu, în cauza CtEDO Fedele c. Germaniei[3] (Decizie de inadmisibilitate), reclamantul a fost obligat să plătească cheltuielile de interpretare, după ce nu s-a prezentat în instanţa de judecată, deşi a fost citat legal pentru ziua şedinţei. Curtea a reţinut că *un interpret poate fi doar „asistenţă" unei persoane care este prezentă la şedinţă şi care „nu poate înţelege sau vorbi limba folosită în instanţă"*.

Dreptul la interpret este un drept absolut numai în ceea ce priveşte caracterul gratuit al acestuia, întrucât este posibil refuzul de a fi traduse anumite părţi ale dosarului sau de a fi numit un interpret în cazul în care reclamantul înţelege şi vorbeşte limba utilizată, sub acest aspect dreptul nu are un caracter absolut. CtEDO a reţinut în cauza Priplata c. României[4] (decizia de inadmisibilitate din 13 mai 2014) că nu este necesar să fie traduse toate probele scrise sau documentele oficiale, însă interpretarea furnizată trebuie să fie astfel realizată în aşa mod încât să permită acuzatului să aibă cunoştinţă de procedura derulată împotriva sa şi să se apere, în special prin posibilitatea de a-şi susţine în faţa instanţei propria versiune asupra evenimentelor.

Acuzatul care înţelege limba folosită la audiere „nu poate solicita serviciile unui interpret pentru a-i permite să se apere într-o altă limbă, fie şi cea a minorităţii etnice de care aparţine [K. împotriva Franţei (dec.); Bideault c. Franţei (dec.); a se vedea

[3] Hotărârea CtEDO, Fedele c. Germaniei, cererea nr. nr. 11311/84, Decizia de inadmisibilitate din 1987. Disponibilă: https://www.eulita.eu/en/case-law/ [accesată - 19.07.2022].

[4] Hotărârea CtEDO, Priplata c. România, din 16.11.2005, Decizia de inadmisibilitate din 13.05.2014, disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-111726 [accesată - 19.07.2022].

şi Lagerblom c. Suediei, §. 62]. Atunci când inculpatul este reprezentat de un avocat, nu este suficient, în principiu, ca acesta din urmă, şi nu clientul acestuia, să cunoască limba utilizată la audiere. Interpretarea în cursul procesului este necesară, ţinând seama de faptul că dreptul la un proces echitabil, care include dreptul de a participa la audiere, impune ca inculpatul să poată înţelege dezbaterile şi să îşi poată informa avocatul cu privire la orice element care ar trebui invocat în apărarea sa (Kamasinski c. Austriei, §. 74; Cuscani c. Regatului Unit, §. 38).

Art. 6 § 3 lit. e) CEDO nu vizează relaţiile dintre inculpat şi apărătorul său, ci numai relaţiile dintre inculpat şi judecător [X. c. Austriei (dec.), §. 68]. Se poate renunţa la dreptul la un interpret, dar aceasta trebuie să fie o decizie a inculpatului, şi nu a avocatului său (Kamasinski c. Austriei, §. 80)."[1]

Potrivit legislaţiei procesual-penale naţionale, garanţiile legate de limba desfăşurării procesului penal şi dreptul la interpret se regăsesc în mai multe norme, cum ar fi de exemplu: bănuitul are dreptul să fie informat în limba pe care o înţelege (art. 64 alin. (2) CPP); martorul are dreptul să facă declaraţii în limba maternă sau în altă limbă pe care o posedă (art. 90 alin. (12) CPP); în cazul în care comunicarea a avut loc într-o altă limbă decât cea de stat, comunicarea se traduce în limba în care se desfăşoară procesul penal de către un traducător autorizat (art. 132[9] alin. (10) CPP); persoanei i se comunică în limba pe care o înţelege motivele aplicării faţă de ea a măsurii preventive şi, totodată, i se explică modul şi termenul de atac al acesteia (art. 177 alin. (3) CPP); instanţa decide limba în care va avea loc judecarea cauzei (art. 351 alin. (2) CPP); preşedintele şedinţei de judecată stabileşte dacă inculpatul posedă limba în care se desfăşoară procesul (art. 358 alin. (1) pct. 9) CPP); martorul minor are dreptul să facă declaraţii în limba lui maternă sau într-o limbă pe care o vorbeşte şi să fie asistat gratuit de un interpret (art. 481[1] alin. (1) pct. 4), 5) CPP); condamnatului i se comunică hotărârea instanţei străine împreună cu documentele care o însoţesc, cu traducere în limba de stat şi în limba pe care o cunoaşte condamnatul (art. 559 alin. (3) CPP); martorul surdomut este audiat cu participarea interpretului (art. 105 alin. (4) CPP) etc.

Interpretul nu doar are obligaţia generală să traducă oral

[1] A se vedea pct. 335-338 din Ghidul privind art. 6 din Convenţie, Dreptul la un proces echitabil (Latura penală). Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_RON.pdf [accesat.- 17.07.2023].

dintr-o limbă în alta sau să traducă semnele celor muţi, ci rolul acestuia este destul de important, deoarece are dreptul, de exemplu, a face obiecţii şi declaraţii privind acţiunea procesuală (de ex., în cazul prevăzut de art. 127 alin. (4) CPP). Deci legislatorul asigură o garanţie mult mai mare atât interpretului, cât şi persoanelor în privinţa cărora se efectuează o acţiune procesuală sau alta, precum şi asigură obiectivitatea efectuării acelei acţiuni de către organul de urmărire penală sau procuror.

Analizând normele procesuale enunţate în concurs cu principiul limbii desfăşurării procesului penal şi dreptul la interpret, ajungem la concluzia că legislaţia procesual-penală autohtonă reglementează, asigură şi garantează părţilor în proces suficiente garanţii în această privinţă, ceea ce corespunde normelor internaţionale, ba chiar, în unele cazuri, procesul penal naţional este mai umanist, deoarece garantează acest drept tuturor participanţilor la proces.

Totodată, ajungem la concluzia că organul de constatare, organul de urmărire penală, procurorul, instanţa de judecată sunt obligate să verifice dacă părţile la proces cunosc suficient limba de stat sau au nevoie de interpret. În plus, aceste organe trebuie să se asigure că lipsa unui interpret nu ar aduce atingere deplinei participări a părţilor la acţiunile procesuale efectuate.

Din analiza principiului menţionat la art. 16 CPP, desprindem următoarele:

Procesul penal se desfăşoară în limba română. Persoanele care nu posedă sau nu vorbesc limba română au dreptul de a depune plângeri, a face declaraţii, a înainta demersuri, a face cunoştinţă cu toate actele şi materialele cauzei penale, să vorbească în faţa organului de urmărire penală, procurorului şi instanţei de judecată prin interpret.

Participanţilor la procesul penal, care nu posedă sau nu vorbesc limba română, li se explică drepturile şi obligaţiile prin intermediul interpretului.

Actele procedurale ale organului de urmărire penală, procurorului şi instanţei de judecată se înmânează bănuitului, învinuitului, inculpatului, precum şi altor participanţi la proces (de exemplu, victimei şi părţii vătămate), în limba românăt ori sunt traduse în limba lor maternă sau în limba pe care aceştia o cunosc.

Din cele expuse observăm că acest principiu consolidează, de fapt, o întreagă gamă de drepturi care asigură egalitatea lingvistică în procedurile penale. Limbajul fiecărei persoane este cel mai

important element din cultura ei națională, apartenența sa la un anumit popor, teritoriu, manifestarea propriei conștiințe de sine. Garanția menținerii capacității de a folosi limba maternă într-un domeniu atât de specific, precum procesul penal, este de mare importanță pentru menținerea autorității justiției, precum și a autorităților statului și a funcționarilor implicați în acest domeniu.

Un alt aspect pe care dorim să-l menționăm este reglementarea procesuală penală în raport cu plățile pentru interpret și traducător. Aceste plăți sunt incluse în cheltuielile judiciare (art. 227 alin. (2) CPP), pe care instanța de judecată poate obliga condamnatul să le recupereze, cu excepția sumelor plătite interpreților și traducătorilor în cazul când o cere interesele justiției și condamnatul nu dispune de mijloacele necesare. Achitarea cheltuielilor judiciare poate fi suportată și de condamnatul care a fost eliberat de pedeapsă sau căruia i-a fost aplicată pedeapsă, precum și de persoana în privința căreia urmărirea penală a fost încetată pe temeiuri de nereabilitare (art. 229 alin. (2) CPP).

Prin urmare, prevederile enunțate nu stabilesc obligațiuni, ci dreptul instanței de a decide. După noi, legea trebuie să prevadă în concret aceste deziderate, fără a lăsa decizia pe umerii instanței de judecată. Or, situația respectivă poate pune uneori părțile în poziții discriminatorii, atunci când pentru unele părți instanța va decide obligarea achitării, iar pentru altele – scutiri. Raportând situația la prevederile art. 7 alin. (1) a Directivei 2012/29/UE, la obligațiile pozitive ale statelor în contextul Directivei 2010/64/UE, la stipulările art. 6 par. 3 lit. e) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului și la practica CtEDO (Decizie de inadmisibilitate în cauza Fedele c. Germaniei[1]), considerăm oportună modificarea și completarea art. 229 alin. (2) CPP, astfel încât plata pentru activitatea interpretului și a traducătorului trebuie să fie asigurată de stat, cu excepția neprezentării bănuitului, învinuitului sau inculpatului la acțiunea de urmărire penală sau în ședința de judecată, fiind citat legal în acest sens. În această ordine de idei, se impune modificarea și completarea art. 250 și art. 401 alin. (1) pct. 5) ale CPP.

În același timp, legea nu poate îngrădi dreptul oricărei persoane să beneficieze de interpret sau traducător din surse proprii.

O altă problemă, în viziunea noastră, este verificarea de că-

[1] CtEDO, cauza Fedele c. Germaniei, cererea nr. 11311/84, Decizia de inadmisibilitate din 1987, disponibilă: https://www.eulita.eu/en/case-law/ [accesată - 19.07.2022].

tre organul de urmărire penală, procuror şi instanţa de judecată a cunoaşterii limbii de stat de către bănuit, învinuit sau inculpat. În unele cazuri instanţa de judecată neîntemeiat respinge argumentele apărării referitor la încălcarea dreptului la interpret.[2]

Considerăm că argumentele instanţei de judecată precum că inculpata a susţinut examenul la limba română alolingvi nu sunt plauzibile. În primul rând, din materialele cauzei penale s-a constatat pe înregistrările video că inculpata vorbea cu agenţii de patrulare în limba rusă şi cerea explicaţii atunci când i se vorbea în română. În al doilea rând, legea prevede că persoana să posede şi să înţeleagă limba în care se desfăşoară procesul. În al treilea rând, inculpata a studiat în şcoală rusă. Un alt argument este că examenul respectiv inculpata l-a susţinut cu patru ani până la comiterea faptei. Toate actele procesuale au fost întocmite în română, dar atunci când i s-au adus la cunoştinţă, persoana a scris obiecţiile în limba rusă. În cadrul urmăririi penale şi în cadrul şedinţei de judecată declaraţiile le-a dat în limba rusă. Toate acestea indică temeiul direct de a oferi un interpret, ceea ce a fost ignorat de instanţele de judecată.

Din punctul acesta de vedere recomandăm autorităţilor judiciare ca atunci când există semne vizibile că persoana este vorbitoare de o altă limbă, acestea trebuie să-i ofere un interpret sau cel puţin să-i aducă la cunoştinţă dreptul la interpret.

Un alt aspect ţine de calificarea traducătorului în cadrul procesului penal. Deseori practica denotă că ofiţerii de urmărire penală şi procurorii efectuează acţiuni procesuale, folosind în calitate de interpreţi sau traducători profesori, reprezentanţi ai diferitor organizaţii nonguvernamentale, consulate etc. Potrivit art. 85 alin. (4) pct. 2 CPP, „*interpretul, traducătorul este obligat să prezinte, de regulă, organului de urmărire penală sau instanţei* ***documentul ce confirmă calificarea*** (s.a.) *de interpret, traducător, să-şi aprecieze obiectiv capacitatea sa de a traduce complet şi exact*. În art. 132[9] alin. (10) CPP se stipulează

[2] *„Cu referire la aspectul de nulitate a actelor de procedură, ca urmare a încălcării dreptului inculpatei de a fi asistată de un interpret pe tot parcursul derulării procesului în cauză, instanţa de judecată notează că, deşi partea apărării a pretins că inculpata nu ar poseda limba de stat, că este vorbitoare de limbă rusă şi i s-a încălcat dreptul la un proces echitabil prin lipsa interpretului, instanţa de judecată apreciază critic argumentele în cauză, ca fiind declarative şi iluzorii, care urmăresc doar evitarea răspunderii penale. În susţinerea concluziei date, instanţa de judecată remarcă faptul că inculpata, la etapa şedinţei preliminare, a recunoscut faptul că a studiat la şcoală limba de stat şi că are diplomă de Bacalaureat, că a susţinut inclusiv examenul*

că *Comunicările interceptate şi înregistrate se redau în limba în care a avut loc comunicarea. În cazul în care comunicarea a avut loc într-o altă limbă decât cea de stat, comunicarea se traduce în limba în care se desfăşoară procesul penal* ***de către un traducător autorizat"*** (s.a.).

Analizând cadrul legal, menţionăm că aceste deziderate pot fi interpretate, deoarece atunci când vorbim despre calificarea unui interpret sau traducător sunt suficiente documentele de studii, de exemplu, profesor de limbă străină. Însă atunci când ne referim la un interpret sau traducător autorizat se are în vedere că acesta are actele corespunzătoare privind calitatea sa, precum şi dreptul de a efectua traducerile necesare.

Autorizaţia de interpret sau traducător este eliberată de Ministerul Justiţiei, dacă persoana întruneşte următoarele condiţii[1]:

a) deţine diploma de licenţă ori echivalentă din care rezultă specializarea în limba sau limbile străine pentru care se solicită autorizarea, cu anexa la diplomă;

b) nu este obligatorie diploma în cazul interpreţilor şi traducătorilor din sau în una din limbile orientale ori rar folosite (japoneză, chineză, turcă, arabă etc.), precum şi al interpreţilor semnelor celor surzi, muţi ori surdomuţi. În aceste cazuri, solicitanţii trebuie să deţină certificate care atestă nivelul cunoaşterii limbii sau, după caz, a semnelor celor surzi, muţi ori surdomuţi);

c) lipsa antecedentelor penale;

d) are o vechime în muncă în specialitatea dată de cel puţin 2 ani.

---

la limba română. În şedinţa de judecată a fost cercetată informaţie prezentată de Centrul Tehnologii Informaţionale şi Comunicaţionale în Educaţie de pe lângă Ministerul Educaţiei, Culturii şi Cercetării al Republicii Moldova, care confirmă că P.E. a absolvit în anul 2014 Liceul Teoretic „Vasile Alecsandri" din or. Bălţi şi că aceasta a susţinut examenul la disciplina „limba şi literatura româna alolingvi" cu nota 8 ... Respectiv, instanţa de judecată este ferm convinsă că inculpata P.E. posedă limba de stat, iar faptul că cet. RM, care posedă limba de stat, refuză să comunice cu colaboratorii organelor de drept în limba de stat, în nici un mod nu poate fi interpretat în sensul naşterii obligaţiei pozitive a autorităţilor statului de a-i asigura prezenţa unui interpret în vederea comunicării subiectului în limba aleasă de acesta." Sentinţa Judecătoriei Chişinău, sediul Ciocana (pronunţată în sediul Rîşcani) din 17.05.2019, emisă în dos. nr. 1-275/2018, disponibilă - https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/451394e2-917c-e911-80d7-0050568b021b [accesată: 19.07.2022].

[1] Informaţia a fost luată de pe Portalul Serviciilor Publice a Guvernului Republicii Moldova, disponibil: https://servicii.gov.md/ro/service/MJ03 [accesat -19.07.2024].

Punctul nostru de vedere este că legislatorul are în vedere anume persoane autorizate în acest sens, de aceea, pentru a nu permite interpretări ambiguu în această privinţă, propunem modificarea şi completarea art. 85 alin. (4) pct. 2 CPP, astfel încât să oblige interpretul şi traducătorul să prezinte organului de urmărire penală, procurorului şi instanţei de judecată documentul ce confirmă autorizarea sa. Doar în baza acestei autorizări, organele judiciare vor admite participarea acestor subiecţi în procesul penal.

De reţinut că în urma încălcării principiului prevăzut la art. 16 CPP urmează sancţiuni procesuale, şi anume: inadmisibilitatea în ordinea art. 94 alin. (1) pct. 3) CPP, precum şi nulitatea în ordinea art. 251/2 alin. (1) lit. e) CPP.

Deşi legislaţia naţională nu face referinţă directă la calitatea traducerii, atât Codul de Procedură Penală, cât şi Legea privind autorizarea şi plata interpreţilor/traducătorilor prevăd că traducerea trebuie să fie completă, exactă, veridică şi la momentul oportun, iar pentru traducere/interpretare intenţionat incorectă traducătorul poartă răspundere penală. Mai mult ca atât, înainte de a începe efectuarea unei acţiuni procesuale, organul de urmărire penală trebuie să stabilească competenţa interpretului/traducătorului.

În acelaşi timp, legislaţia naţională nu conţine un mecanism cu privire la verificarea dacă persoanele suspectate sau acuzate vorbesc şi înţeleg limba în care se desfăşoară procedurile penale şi dacă au nevoie să fie asistate de un interpret, deşi prevede faptul că interpretul/traducătorul este desemnat în această calitate de organul de urmărire penală.

CSJ a emis o decizie care ne face să înţelegem că dreptul la interpret nu este unul absolut, schimbând practica existentă.[2]

Instanţa de recurs, invocând art. 94 alin. (1) pct. 3) din Co-

[2] *„... chiar dacă cei patru condamnaţi sunt vorbitori de limbă rusă şi au solicitat interpret, ei sunt născuţi pe teritoriul Republicii Moldova şi, până la comiterea atacului, au locuit în ţară mai mult de 20 de ani. Ei au semnat un şir de acte, inclusiv cererile de recurs, în limba română. Fiind audiaţi, toţi condamnaţii, atât în primă instanţă cât şi în cea de apel, au indicat că învinuirile aduse le sunt clare, fapt ce le-a permis să depună declaraţii şi să participe activ la procesul de interogare a părţilor vătămate, părţilor civile şi martorilor cât şi să conteste conţinutul documentelor şi proceselor-verbale ale acţiunilor procesuale. La nici o etapă a procesului penal ei nu au susţinut că nu au înţeles acuzaţiile ce le sunt aduse şi că prin aceasta le-a fost afectat dreptul la apărare. Condamnaţii şi-au ales avocaţii şi nu au susţinut vreodată că nu înţeleg ce le comunică avocaţii. Nici avocaţii, care înţeleg limba rusă, nu au anunţat instanţa de judecată despre dificultăţi lingvistice în comunicarea cu condamnatii. Mai mult, art. (1) alin. (3) din Legea nr.*

dul de procedură penală, a mai stabilit că datele obţinute în urma încălcării dreptului la interpretare al participanţilor la proces nu pot fi admise ca probe.[1]

Concluzii. Constatăm că nu există o practică uniformă privind respectarea dreptului la interpret. Unele instanţe de judecată lipsesc părţile de dreptul respectiv, prin aducerea argumentelor că, această persoană a susţinut examenul la limba română, chiar dacă acest lucru s-a produs de mult timp în urmă. Susţinerea examenului nu presupune posedarea limbii române în maniera de a înţelege acuzaţia, mai mult ca atât este vorba şi despre terminologie. Din punctul acesta de vedere recomandăm autorităţilor judiciare ca atunci când există semne vizibile că persoana este vorbitoare de o altă limbă, acestea trebuie să-i ofere un interpret sau cel puţin să-i aducă la cunoştinţă dreptul la interpret;

Legislaţia naţională nu conţine un mecanism cu privire la verificarea dacă persoanele suspectate sau acuzate vorbesc şi înţeleg limba în care se desfăşoară procedurile penale şi dacă au nevoie să fie asistate de un interpret, deşi prevede faptul că interpretul/traducătorul este desemnat în această calitate de organul de urmărire penală.

264/2008 permite persoanelor care nu sunt autorizate în calitate de interpreţi, în mod excepţional, să efectueze traduceri din şi în limba pe care o cunosc. Prin urmare, şi acest argument este neîntemeiat." Pct. 110 DCP CSJ din 11.11.2024, dos. nr. 1ra-854/2022, disponibilă - https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=25385. [accesată - 18.12.2024]

[1] *„ Instanţa a mai subliniat că, în instanţa de apel, inculpatul a solicitat efectuarea unei expertize grafoscopice repetate, susţinând că martorul R.M., în lipsa unui interpret, a fost constrâns de procuror să accepte colectarea mostrelor. Acest demers a fost respins prin încheierea din 23 martie 2016 (Vol. II, f.d. 17) ".* Pct. 24 ÎCSJ din 15.01.2025, dos. nr. 1ra-1268/2022, disponibilă - https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=25606

V.
GARANTAREA DREPTULUI LA VIAȚA PRIVATĂ ÎN CADRUL URMĂRIRII PENALE

5.1. Garanțiile respectării dreptului la viață privată în cadrul procedeelor probatorii și a măsurilor speciale de investigație

Un subiect destul de sensibil și care, potrivit art. 8 CEDO, intră în sfera vieții private, este **inviolabilitatea domiciliul persoanei**.

Cerința inviolabilității domiciliului este unul dintre principiile universal recunoscute ale dreptului internațional. Limitele intervenției statului în dreptul oricărei persoane la inviolabilitatea domiciliului sunt determinate de conținutul termenului „domiciliu" din legislația națională, precum și de interpretarea acestui termen de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului. În procesul de administrare a probelor este necesar, în anumite cazuri, de a efectua percheziții și cercetări la fața locului în domiciliile persoanelor, de a realiza măsuri speciale de investigații în locuințe etc. Toate aceste acțiuni pot leza domiciliul persoanei, iar pentru această ingerință sunt necesare temeiuri bine determinate, scopuri legale, corespunderea dintre interesul public și cel privat, precum și proporționalitatea ingerinței.

Constituția proclamă în art. 29 inviolabilitatea domiciliului.

Inviolabilitatea domiciliului este garantată și de legea procesuală penală, care în art. 12 alin. (1) stipulează că *„Inviolabilitatea domiciliului este garantată de lege. În cursul procesului penal, nimeni nu este în drept să pătrundă în domiciliu contrar voinței persoanelor care locuiesc sau dețin sediu în ele, cu excepția cazurilor și modului prevăzute de CPP."*

Potrivit art. 6 pct. 11) CPP, prin domiciliu se înțelege *„locuință sau construcție destinată pentru locuirea permanentă sau temporară a unei sau a mai multor persoane (casă, apartament, vilă, cameră la hotel, cabină pe o navă maritimă sau fluvială), precum și încăperile anexate nemijlocit la acestea, constituind o parte indivizibilă (verandă, terasă, mansardă, balcon, beci, un*

alt loc de uz comun). Prin noţiunea de domiciliu, în sensul prezentului cod, se înţelege şi orice teren privat, automobil, navă maritimă şi fluvială privată, birou."

„Fiind definită în articolul 6 pct. 11) din Codul de procedură penală, noţiunea de „domiciliu" este suficient de accesibilă, clară şi previzibilă. Curtea menţionează că această noţiune are un înţeles penal autonom şi nu depinde de definirea noţiunii de „domiciliu" în alte ramuri de drept. Definiţia „domiciliului" în sens penal autonom nu prezintă vicii de neconstituţionalitate."[1]

Jurisprudenţa CtEDO a extins noţiunea de *„domiciliu"* la locul unde persoana îşi desfăşoară activitatea profesională (Nimietz c. Germaniei, Hot. din 16. 12. 1992), precum şi la sediul şi agenţiile unei societăţi comerciale (Societatea Calas Est c. Franţei din 16. 04. 2002), subliniind că dreptul la domiciliu priveşte însăşi siguranţa şi bunăstarea persoanei (Ghillov c. Regatului Unit, Hot. din 24. 10. 1986).

CtEDO a reiterat în cauza Mancevschi c. Moldovei[2] (Hotărârea. din 07.10. 2008) că *„percheziţia biroului avocatului este privită ca constituind o ingerinţă în „viaţa privată" şi a „corespondenţei" şi , potenţial, a „domiciliului" (a se vedea Niemietz v. Germany, 16 decembrie 1992, §§ 29-33, şi Tamosius v. the United Kingdom (dec.), nr. 62002/00, ECHR 2002-VIII; a se vedea, de asemenea, Sallinen and Others v. Finland, nr. 50882/99, § 71, 27 septembrie 2005, care confirmă că percheziţia biroului avocatului constituie o ingerinţă în dreptul la respectarea „domiciliului" şi Wieser and Bicos Beteiligungen GmbH v. Austria, nr.74336/01, § 43).*"

„Termenul inviolabilitate înseamnă ceva ce nu poate fi violat, încălcat, atins, care se află în mod legal la adăpost de orice urmărire, de orice atingere, încălcare sau pedeapsă. Nimeni nu poate pătrunde sau rămâne în domiciliul sau în reşedinţa unei persoane fără consimţământul acesteia. Aşadar, drepturile garantate prin prevederile art. 8 nu sunt drepturi absolute, astfel încât nu orice ingerinţă a statului în exerciţiul acestor drepturi constituie o violare a art. 8 al Convenţiei."[3]

---

[1] DCC nr. 16 din 11.02.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 20g/2019 privind excepţia de neconstituţionalitate a unor prevederi din articolul 179 alin. (1) din Codul penal şi articolul 6 pct. 11) din Codul de procedură penală (violarea de domiciliu) (pct.24).

[2] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112853 [accesată - 31.07.2023].

[3] Manualul judecătorului pentru cauze penale (Inviolabilitatea domiciliului – C. Gurschi, Ig. Dolea), Chişinău, 2013, p. 240. Disponibil: http://drept.usm.md/

Art. 8 § 2 din Convenţie prevede drept scopuri legitime pentru ingerinţa agenţilor statali în viaţa privată a persoanei, în domiciliul sau în corespondenţa acesteia în caz de securitate naţională, siguranţă publică, bunăstare economică a ţării, apărarea ordinii şi prevenirea faptelor penale, protejarea sănătăţii sau a moralei, protejarea drepturilor şi libertăţilor altor persoane. Ingerinţa trebuie să fi fost justificată în baza art. 8 § 2 din Convenţia Europeană, cu alte cuvinte – să fi fost „prevăzută de lege", să fi urmărit unul sau mai multe din scopurile legitime enumerate de paragraful respectiv şi să fi fost „necesară într-o societate democratică" pentru îndeplinirea scopului în cauză.

CtEDO reiterează faptul că autorizaţia de percheziţie ar trebui să se bazeze pe o bănuială rezonabilă şi să fie redactată cu suficientă precizie şi detalii. Compatibilitatea unei autorizaţii de percheziţie cu aceste cerinţe a fost întotdeauna o problemă de interes pentru CtEDO.[4]

CtEDO a criticat în cauza Varga c. României (Hotărârea din 01.04.2008) puterile foarte ample ale procurorului în materia dispunerii percheziţiei, precum şi dispoziţiile legale relaxate şi lacunare, constatând că reclamanţii nu s-au bucurat de gradul minim de protecţie contra arbitrarului avut în vedere de art. 8 CEDO.[5]

„Percheziţiile planificate şi/sau inopinate a deţinuţilor şi/sau a celulelor penitenciarului reprezintă o consecinţă firească a privării de libertate a persoanei şi sunt necesare pentru prevenirea dezordinilor sau a comiterii unor infracţiuni (a se

public/files/ManualulJudecatorului2013-TOT2c7a4c.pdf[accesată - 31.07.2023].

[4] A se vedea - Hotărârile CtEDO Niemietz c. Germania, din 16.12.1992, (§.37), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57887; - Van Rossem c. Belgia, din 09.12.2004 (§.45), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-67709; Smirnov c. Federaţia Rusă, din 07.07.2007 (§.47), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-80953; şi Iliya Stefanov c. Bulgaria, din 22.05.2008 (§.§.40,41), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-86449 [accesate - 31.07.2023].

[5] *„...dacă în absenţa mandatului judiciar prealabil percheziţia în cauză nu a fost supusă niciunui control a priori, Curtea observă că la epoca faptelor primii doi reclamanţi nu beneficiau nici de o cale de recurs efectivă pentru a determina controlul a posteriori, de către un judecător, al legalităţii şi temeiului percheziţiei în cauză.... Ca urmare, fiind efectuată în absenţa unui mandat şi, după cum reiese din procesul verbal, a martorilor asistenţi, percheziţia efectuată de procuror nu a respectat garanţiile minime pe care dispoziţiile legale le impuneau autorităţilor însărcinate cu ancheta penală şi nu a fost supusă nici controlului autorităţilor judiciare*". (pct.73). Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123847 [accesată - 29.07.2022].

vedea, mutatis mutandis, Milka v. Polonia, 15 septembrie 2015, §§ 45-50). Astfel, cu privire la efectuarea percheziţiilor în celula din penitenciar fără obţinerea prealabilă a autorizaţiei judecătorului de instrucţie, Curtea a menţionat că persoana ar putea contesta legalitatea acţiunilor întreprinse în faţa judecătorului de instrucţie. Aşadar, există un control judecătoresc care ar putea cenzura orice pretins abuz al autorităţilor (DCC nr. 80 din 28 mai 2019, §§ 18, 19)".[1]

În vederea respectării dreptului la viaţă privată, organul judiciar trebuie să ia măsuri ca faptele şi împrejurările din viaţa personală a celui la care se efectuează percheziţia şi care nu au legătură cu cauza să nu devină publice. În cauza Amarandei ş.a. c. României (Hotărârea din 26.04. 2016), CtEDO a reţinut că prin modalitatea de efectuare a percheziţiei domiciliare şi prin difuzarea imaginilor filmate în cursul percheziţiei către presă fără a se asigura o minimă protecţie a vieţii private au fost încălcate exigenţele art. 3 şi 8 CEDO.[2]

Potrivit jurisprudenţei Curţii, utilizarea puterilor coercitive conferite prin legislaţie pentru a cere unei persoane să se supună unei percheziţii amănunţite a corpului, a hainelor şi a bunurilor personale constituie o ingerinţă evidentă în dreptul la respectarea vieţii private [a se vedea Gillan şi Quinton c. Regatului Unit, nr. 4158/05, pct. 63].[3]

Instanţa trebuie să verifice întotdeauna dacă asemenea ingerinţe sunt justificate în baza articolului 8 § 2 din Convenţia Europeană, cu alte cuvinte – dacă acestea sunt „prevăzute de lege", dacă urmăresc unul sau mai multe din scopurile legitime enumerate de paragraful respectiv şi dacă sunt „necesare într-o

[1] DCC nr. 80 din 28.05.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 101g/2019 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 273 alin. (3) din Codul de procedură penală (pct.18,19).

[2] CtEDO a mai observat că prin caracterul masiv şi nediferenţiat al percheziţiilor domiciliare şi prin absenţa unui control a posteriori efectiv, percheziţiile şi ridicarea obiectelor persoanele ale reclamanţilor au fost de natură să conducă la încălcarea dreptului la viaţă privată; deopotrivă, CtEDO a constatat că imagini filmate cu ocazia efectuării percheziţiilor domiciliare au fost distribuite către presă, iar acestea conţineau imagini ale locatarilor imobilelor percheziţionate, în special ale unor tinere fete întinse pe sol în posturi umilitoare, nefiind luate minimele precauţii pentru protejarea acestora, corpurile şi feţele nefiind anonimizate, fiind realizată o ingerinţă nejustificată în dreptul Ia viaţă privată (s.a.), disponibilă - http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-176078 [accesată - 29.08.2023].

[3] Hotărârea CtEDO, Gillan şi Quinton c. Regatului Unit, din 12.01.2010 (§.63), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-96585 [accesată - 29.07.2022].

societate democratică" pentru îndeplinirea scopului în cauză (a se vedea Cacuci şi S.C. Virra & Cont Pad SRL c. România, 17 ianuarie 2017, § 86).[4]

Pentru a nu prejudicia inviolabilitatea domiciliului există mai multe norme speciale de procedură penală care asigură principiul respectiv.

„Inviolabilitatea domiciliului este asigurată de normele de procedură penală care garantează că percheziţiile, cercetările domiciliului, cercetarea la faţa locului, ridicarea de obiecte şi documente şi alte acţiuni pot fi ordonate şi efectuate în baza unui mandat judiciar. Datele administrate cu încălcarea normelor procesuale privind inviolabilitatea domiciliului nu pot fi utilizate în calitate de probe în cadrul procesuluui. Codul penal stabileşte raspunderea penală pentru acţiuni de violare de domiciliu."[5]

Prin urmare, art. 127, 128, 129 CPP reglementează în detalii efectuarea percheziţiei la domiciliu. Garanţiile acordate de normele respective sunt:

– la efectuarea percheziţiei sau ridicării de obiecte şi documente trebuie să fie asigurată prezenţa persoanei la care se face percheziţia sau ridicarea ori a unor membri adulţi ai familiei acesteia, ori a celor care reprezintă interesele persoanei în cauză, iar dacă prezenţa acestor persoane este imposibilă, se invită reprezentantul autorităţii executive a administraţiei publice locale;

– percheziţia în încăperile instituţiilor, întreprinderilor, organizaţiilor şi unităţilor militare se efectuează în prezenţa reprezentantului respectiv;

– persoanele la care se efectuează percheziţia au dreptul să asiste la toate acţiunile organului de urmărire penală şi să facă în legătură cu aceasta obiecţii şi declaraţii care vor fi consemnate în procesul-verbal;

– persoana la care se face percheziţia are dreptul să înregistreze prin mijloace audio-video aceste acţiuni;

– dreptul persoanei de a solicita prezenţa apărătorului;

– interzicerea efectuării percheziţiei în timpul nopţii, cu excepţia cazurilor de delict flagrant;

[4] Hotărârea CtEDO, Cacuci şi S.C. Virra & Cont Pad SRL c. România, din 17.01.2017 (§.86), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-176052 [accesată -: 29.07.2022].

[5] C. Gurschi, Ig. Dolea. Inviolabilitatea domiciliului. În: Manualul judecătorului pentru cauze penale. Chişinău, 2013, p. 241, disponibil: http://drept.usm.md/public/files/ManualulJudecatorului2013-TOT2c7a4c.pdf [accesat - 21.07.2024].

– percheziţia se va efectua doar în baza ordonanţei motivate şi cu autorizarea sau legalizarea acţiunii de către judecătorul de instrucţie;

– până la începerea percheziţiei se înmânează persoanei, sub semnătură, copia ordonanţei de efectuare a percheziţiei;

– organul de urmărire penală este obligat să ia măsuri pentru a nu se da publicităţii circumstanţele privitor la viaţa intimă a persoanei, constatate în legătură cu efectuarea percheziţiei;

– în localurile misiunilor diplomatice, inclusiv în localurile în care locuiesc membrii misiunilor diplomatice şi familiile lor, percheziţia sau ridicarea se poate efectua numai la cererea sau cu consimţământul statului străin, exprimate de şeful misiunii diplomatice;

– la efectuarea percheziţiei sau ridicării în localurile menţionate în localurile misiunilor diplomatice, inclusiv în localurile în care locuiesc membrii misiunilor diplomatice şi familiile lor este obligatorie prezenţa procurorului şi a unui reprezentant al Ministerului Afacerilor Externe şi Integrării Europene al Republicii Moldova;

– precum şi alte garanţii.

O problemă pe care dorim a o pune în discuţie se referă la excepţia efectuării percheziţiei în timpul nopţii în cazurile de delict flagrant, reglementată de art. 128 alin. (1) CPP. Considerăm că legiuitorul limitează dreptul organului de urmărire penală şi a procurorului de a efectua această acţiune în cazul ce nu suferă amânare. Prin aceasta, legislatorul lezează interesul public şi obligaţia de a investiga infracţiunile. Astfel, potrivit art. 6 pct. 6) CPP, „caz ce nu suferă amânare– *pericolul real că se vor pierde sau distruge probele, că bănuitul sau învinuitul se poate ascunde în încăperea suspectată ori că se vor comite alte infracţiuni*." Prin urmare, cazul ce nu suferă amânare creează un pericol real şi, respectiv, intervenţia organelor judiciare trebuie să fie promptă. De aceea, considerăm oportun modificarea şi completarea art. 128 alin. (1) CPP, întrucât să reglementeze excepţia şi în cazul ce nu suferă amânare. Or, în acest caz vor fi respectare şi garantate drepturile victimelor în această privinţă.

Din cele expuse deducem că inviolabilitatea domiciliului este un principiu al procesului penal şi o cerinţă legală care se aplică tuturor autorităţilor şi persoanelor, şi care constă în faptul că în cursul procesului penal, nimeni nu este în drept să pătrundă în domiciliu contrar voinţei persoanelor care locuiesc sau deţin

sediu în ele, de a-l cerceta şi a-l supraveghea, de a instala în el aparate ce asigură supravegherea şi înregistrarea audio şi video, a celor de fotografiat şi de filmat, sau de a efectua în el oricare acţiune de urmărire penală, fără o hotărâre judecătorească.

Excepţiile menţionate *supra* (*în cazul flagrantului delict* şi *în cazul ce nu suferă amânare*) se referă la cazul când percheziţiile sau alte acţiuni de urmărire penală se pot efectua fără autorizarea prealabilă de către judecătorul de instrucţie. Oricum, aceste acţiuni se vor efectua în baza unei ordonanţe motivate, care, în termen de 24 ore, se va pune pe masa judecătorului de instrucţie rezultatele acţiunilor respective pentru a se constata legalitatea acestora. Prin urmare, chiar dacă aceste acţiuni s-au efectuat fără autorizare, acestea ulterior sunt supuse verificării judecătoreşti.

Efectuarea acţiunilor de urmărire penală în domiciliul persoanei, fără autorizarea judecătorului de instrucţie, are loc şi în cazurile în care persoanele care locuiesc sau deţin sediu în ele dau acest acord. De exemplu, cercetarea la faţa locului a încăperii sau a domiciliului se efectuează cu acordul în scris al proprietarului sau al posesorului ori, în lipsa acestuia, al unuia dintre membrii majori ai familiei sale. În caz de infracţiune de violenţă în familie, cercetarea la faţa locului a domiciliului poate fi efectuată cu acordul victimei, iar dacă victima este o persoană minoră, cu acordul membrului major al familiei, altul decât făptuitorul. În lipsa acordului în scris, cercetarea la faţa locului a încăperii sau a domiciliului se efectuează în baza ordonanţei organului de urmărire penală, cu autorizarea judecătorului de instrucţie (art. 118 alin. (2) CPP).

Cum se va proceda în cazurile în care există necesitatea efectuării percheziţiei în locurile de detenţie? Este ori nu necesar un mandat judecătoresc în acest sens?

Aceste probleme au fost ridicate şi în faţa Curţii Constituţionale, care a menţionat că *„cu privire la necesitatea autorizaţiei judecătorului de instrucţie pentru efectuarea percheziţiei în celula din penitenciar, Curtea reţine că, potrivit articolului 204 alin. (6) din Codul de executare, condamnaţii, precum şi încăperile în care se află aceştia (pe perioada detenţiei) pot fi supuse percheziţiei. Percheziţiile în discuţie sunt efectuate de către funcţionarii publici cu statut special din cadrul administraţiei penitenciare în baza Codului de executare, precum şi în baza Hotărârii Guvernului nr. 583 din 26 mai 2006 (a se vedea § 7 şi 8 din prezenta decizie). Aceste acte normative speciale nu con-*

diţionează efectuarea percheziţiilor în celula din penitenciar de obţinerea prealabilă a autorizaţiei judecătorului de instrucţie. Curtea menţionează că persoana ar putea contesta legalitatea acţiunilor întreprinse în faţa judecătorului de instrucţie. Aşadar, există un control judecătoresc care ar putea cenzura orice pretins abuz al autorităţilor."[1] Prin urmare, atunci când persoanele cu statut special din cadrul administraţiei penitenciare efectuează această acţiune nu este necesar mandat judecătoresc, însă persoana care consideră că i s-au lezat careva drepturi pot contesta acţiunile autorităţilor.

Pe de altă parte, atunci când se investighează o infracţiune şi există temei de a efectua percheziţia în locurile de detenţie, organul de urmărire penală şi procurorul vor efectua această acţiune doar în baza unui mandat judiciar, neavând aceleaşi drepturi ca funcţionarii publici cu statut special din cadrul administraţiei penitenciare. Cu alte cuvinte, organul de urmărire penală şi procurorul vor acţiona potrivit CPP.

În sfera vieţii private se include şi **secretul corespondenţei**. Potrivit art. 30 din Constituţie, „*Statul asigură secretul scrisorilor, al telegramelor, al altor trimiteri poştale, al convorbirilor telefonice şi al celorlalte mijloace legale de comunicare*." Secretul corespondenţei nu este un drept absolut, ci unul relativ. Dreptul persoanei la secretul corespondenţei poate fi limitat „*în cazurile când această derogare este necesară în interesele securităţii naţionale, bunăstării economice a ţării, ordinii publice şi în scopul prevenirii infracţiunilor* (art. 30 alin. (2) CPP)."

Protejarea acestui drept este garantată şi de Convenţia pentru apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor fundamentale, prin prisma art. 8, care stipulează că „*Orice persoană are dreptul la respectarea ... corespondenţei sale*." Această normă europeană acceptă ingerinţa secretului corespondenţei în cazul în care măsura ce se impune este reglementată de legea internă şi constituie, într-o societate democratică, o măsură necesară pentru securitatea naţională, siguranţa publică, bunăstarea economică a ţării, apărarea ordinii şi prevenirea faptelor penale, protecţia sănătăţii, a moralei, a drepturilor şi a libertăţilor altora (art. 8 alin. (2) CEDO).

[1] DCC nr. 80 din 28.05.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 101g/2019 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 273 alin. (3) din Codul de procedură penală (pct.17,19).

Acţiunile de urmărire penală autorizate de judecătorul de instrucţie „Activitatea judecătorului de instrucţie manifestată prin autorizarea efectuării acţiunilor de urmărire penală, care aduc atingere (limitări) drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului constituie o formă extrem[2] de eficientă de control judiciar în etapa de exercitare a urmăririi penale, atunci când apare necesitatea stringentă de implicare a organului statal competent în viaţa privată a persoanei, a domiciliului, a corespondenței etc.”[3]

În art. 301 alin. (1) CPP nu sunt indicate nominativ acţiunile de urmările penală ce trebuie efectuate cu autorizarea judecătorului de instrucţie, punându-se accent pe drepturile care ar putea fi afectate - *Cu autorizarea judecătorului de instrucţie se efectuează acţiunile de urmărire penală legate de limitarea inviolabilităţii persoanei, domiciliului, limitarea secretului corespondenței, convorbirilor telefonice, comunicărilor telegrafice şi a altor comunicări, precum şi alte acţiuni prevăzute de lege*.

Deoarece această normă este una generală, identificăm în mai multe articole din partea generală a CPP acele acţiuni de urmărire penală, pentru care legea procesuală impune autorizarea de către judecătorul de instrucţie:

– Examinarea corporală, precum şi prelevarea mostrelor de eliminări ale corpului sau a altor mostre biologice de la partea vătămată, bănuit, învinuit, fără acordul lor (art. art. 60 alin. (4/1); 64 alin. (3/1); 66 alin. (2/1); 119 alin. (1), (2) şi 301 alin. (3) CPP;[4]

– Cercetarea la faţa locului fără permisiunea persoanei cărei i se limitează dreptul la inviolabilitatea domiciliului (art. 118 alin. (2) CPP) *şi alte acţiuni de urmărire penală la domiciliu* (art. 12 alin. (2) CPP);[5]

---

[2] În opinia noastră, cuvântul extrem este o exagerare neîntemeiată din partea autorilor.

[3] Valeria Șterbeț [et.al.] Ghidul judecătorului de instrucţie. Ch. Ed. „Cartier”. 2007. p.166

[4] „Articolele 154-156 ale C. proc. pen. nu reglementează modalitatea de ridicare forţată a mostrelor, chiar dacă articolul 64 alin. 3 şi articolul 66 alin. 2 ale C. proc. pen. stabilesc că prelevarea mostrelor de eliminări ale corpului sau a altor mostre biologice de la bănuit/ învinuit/ inculpat fără acordul acestuia se efectuează doar cu autorizarea judecătorului de instrucţie.” Text preluat din lucrarea: Dolea Igor. Probele în procesul penal: Îndrumar pentru avocaţi. Chişinău. 2016. p. 48-49

[5] „*Cercetarea, percheziţia, ridicarea de obiecte **şi alte acţiuni procesuale la domiciliu*** (s.a.) *pot fi efectuate doar cu consimţământul persoanei domiciliate la adresa respectivă sau cu autorizaţia respectivă*”. (art. 279 alin. (3) CPP)

– Exhumarea cadavrului (art. 121 CPP);

– Percheziţia (art. 125 alin. (3) CPP);

– Ridicarea de obiecte şi documente care constituie secret de stat, comercial, bancar, precum şi ridicării informaţiei privind convorbirile telefonice (art. 126 alin. (2) CPP);

– Internarea persoanei în instituţia medicală pentru efectuarea expertizei medico-legale sau psihiatrice (art. 152 şi art. 301 alin. (3) CPP);

– Restituirea la cererea victimei a echivalentului banilor recunoscuţi drept corpuri delicte (161 alin. (4) CPP).

Legislaţia procesual-penală prevede ca excepţie dreptul şi posibilitatea organului de urmărire penală de a efectua anumite acţiuni procesuale pentru care este necesară autorizaţia judecătorului de instrucţie, chiar fără asemenea autorizaţie.

„Situaţiile indicate sunt strict limitate de lege, pentru a nu permite organului de urmărire penală comiterea unor abuzuri, care pot genera încălcări grave ale drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului."[1]

În art. 301 alin. (2) CPP sunt indicate acele acţiuni de urmărire penală, care *în cazurile infracţiunilor flagrante*, precum şi *în cazurile ce nu permit amânare*, pot fi efectuate, ca excepţie, fără autorizarea judecătorului de instrucţie - percheziţia, cercetarea la faţa locului în domiciliu şi punerea bunurilor sub sechestru în urma percheziţiei.

Suplimentar prevederilor art. 119 alin. (2) CPP, permit *în caz de infracţiune flagrantă*, a efectua examinarea corporală fără autorizarea judecătorului de instrucţie, însă, în termen de 24 de ore, el trebuie să fie informat despre acţiunea efectuată, cu prezentarea materialelor respective ale cauzei pentru controlul legalităţii acestei acţiuni.

Dispoziţiile art. 125 alin. (4) CPP şi art. 205 alin. (5) CPP prevăd posibilitatea realizării percheziţiei şi a punerii bunurilor sub sechestru, fără o autorizare prealabilă a judecătorului de instrucţie nu numai *în caz de delict flagrant*, dar şi *în cazul care nu suferă amânare*, în calitate de temeiuri de fapt. Temei de drept în aceste cazuri este ordonanţa motivată a procurorului. [2]

[1] Valeria Şterbeţ. [et. al.] Ghidul judecătorului de instrucţie. Ch. 2007. p.113

[2] CtEDO a criticat în cauza Varga c. României (Hotărârea. din 01.04.2008) puterile foarte ample ale procurorului în materia dispunerii percheziţiei, precum şi dispoziţiile legale relaxate şi lacunare, constatând că reclamanţii nu s-au bucurat de gradul minim de protecţie contra arbitrarului avut în vedere de art. 8 CEDO. „....dacă în absenţa mandatului judiciar prealabil percheziţia în

În contextul celor expuse, se impune a identifica înţelesul noţiunilor *în caz de infracţiune flagrantă, în caz de delict flagrant* şi *în cazul care nu suferă amânare*.

Potrivit art. 6 pct. 10) CPP, „*delict flagrant este infracţiunea descoperită în momentul săvîrşirii ei sau înainte ca efectele ei să se fi consumat*."

Definiţia data în art. 513 CPP, *infracţiunii flagrante*, permite a conchide că această noţiune are un volum mai mare în raport cu noţiunea *delictul flagrant,* deoarece *infracţiunea flagrantă* este nu numai infracţiunea descoperită în momentul săvârşirii ei, dar şi acea infracţiune al cărei făptuitor, imediat după săvîrşire, este urmărit de victimă, de martori oculari sau de alte persoane ori este surprins aproape de locul comiterii infracţiunii cu arme, instrumente sau orice alte obiecte care ar da temei de a-l presupune participant la infracţiune.

Este considerat, în conformitate cu prevederile art. 6 pct. 6) CPP, „*caz ce nu suferă amînare – pericolul real că se vor pierde sau distruge probele, că bănuitul sau învinuitul se poate ascunde în încăperea suspectată ori că se vor comite alte infracţiuni.*"

Judecătorul de instrucţie trebuie să fie informat despre efectuarea acestor acţiuni indicate în art. 301 alin. (2) CPP, precizate în art. art. 119 alin. (2) CPP, 125 alin. (4) şi 205 alin. (5) CPP de organul de urmărire penală în termen de 24 de ore, iar în scop de control, urmează a fi prezentate materialele cauzei penale, care ar reflecta oportunitatea şi legalitatea acţiunilor de urmărire penală efectuate fără un control judiciar *a priori*. În cazul în care sunt temeiuri suficiente, judecătorul de instrucţie, prin încheiere motivată, declară acţiunea de urmărire penală legală sau, după caz, ilegală.

Măsurile speciale de investigaţie autorizate de judecătorul de instrucţie

Legislaţia procesual-penală autohtonă garantează secretul corespondenţei. Astfel, potrivit art. 14 CPP, *(1) „Dreptul la secretul scrisorilor, al telegramelor, al altor trimiteri poştale, al convorbirilor telefonice şi al celorlalte mijloace legale de comunicare este asigurat de stat. În cursul procesului penal, nimeni nu poate fi lipsit sau limitat în acest drept. (2) Limitarea dreptului prevăzut la alin. (1) se admite numai în baza unui mandat judiciar emis în condiţiile prezentului cod.*"

CtEDO reaminteşte în cauza Cacuci şi S.C. Virra & Cont

Pad S.R.L. c. României[1] că apelurile telefonice efectuate din spaţii comerciale, precum şi de la domiciliu, intră sub incidenţa noţiunilor de „viaţă privată" şi „corespondenţă" în sensul art. 8 § 1 (a se vedea Halford c. Regatului Unit, 25 iunie 1997, pct. 44).

„Convorbirile telefonice ce intră în noţiunile de „viaţa privată" şi „corespondenţa" în sensul art. 8 § 1 citat mai sus, interceptarea lor, memorarea datelor astfel obţinute şi eventuala lor utilizare în cadrul urmăririi penale îndreptate împotriva reclamantului se analizează drept o „ingerinţa a unei autorităţi publice" în exercitarea dreptului garantat de art. 8 (a se vedea, printre altele, hotărârile Malone împotriva Regatului Unit din 2 august 1984, seria A nr. 82, p. 30, § 64; Kruslin împotriva Franţei şi Huvig împotriva Franţei din 24 aprilie 1990, seria A nr. 176-A şi 176-B, p. 20, § 26, şi p. 52, § 25, Halford împotriva Regatului Unit din 25 iunie 1997, Culegere de hotărâri şi decizii 1997-III, p. 1016-1017, § 48; Aalmoes şi alţi 112 împotriva Olandei (dec.), nr. 16.269/02, 25 noiembrie 2004)."[2]

„În cauza *Iordachi ş.a.*, CtEDO a revăzut întreg sistemul de reglementări în ceea ce priveşte interceptarea comunicărilor. Deşi autorizarea interceptărilor telefonice în Republica Moldova este autorizată de un judecător, CtEDO nu a găsit sistemul existent compatibil cu CEDO. Astfel, CPP reglementa în mod vag situaţiile în care poate avea loc interceptarea, interceptarea a fost aplicată prea des, legea nu definea categoriile de persoane convorbirile cărora pot fi interceptate, legea nu excludea în termeni absoluţi limitarea interceptării la şase luni, nu era clar scopul în care poate fi aplicată interceptarea, judecătorul nu putea verifica clar rolul judecătorului în aceste proceduri, legea nu stabilea cum se examinează, păstrează şi distrug rezultatele interceptării, legea nu instituia un mecanism efectiv de control parlamentar privind respectarea legislaţiei cu privire la interceptare şi legea nu reglementa ce se întâmplă în cazul înregistrării convorbirii clientului cu avocatul. De asemenea, legea nu prevederea că interceptarea poate fi aplicată doar dacă atingerea scopului nu poate avea loc prin alte mijloace.

Deşi este întitulat „Măsurile speciale de investigaţii efectuate cu autorizarea judecătorului de instrucţie", art. 303 CPP nu

[1] Hotărârea CtEDO din 17.01.2017 (§.65), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-176052 [accesată -:20.08.2024]

[2] Hotărârea CtEDO Dumitru Popescu c. României din 26. 04. 2007 pct.61, disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122747 [accesată -20.08.2024]

indică în mod expres măsurile respective. Cu autorizarea judecătorului de instrucţie se efectuează măsurile speciale de investigaţii legate de limitarea inviolabilităţii vieţii private a persoanei, pătrunderea în încăpere contrar voinţei persoanelor care locuiesc în ea.

Totuşi, art. 134 alin. (1) CPP permite a identifica acele măsuri speciale de investigaţie, care trebuie realizate numai cu autorizarea de către judecătorul de instrucţie:

a) cercetarea domiciliului, utilizarea şi/sau instalarea în el a aparatelor ce asigură fotografierea sau supravegherea şi înregistrarea audio şi video;

b) supravegherea tehnică;

c) interceptarea şi înregistrarea comunicărilor şi/sau a imaginilor;

d) reţinerea, cercetarea, predarea sau ridicarea trimiterilor poştale;

e) monitorizarea sau controlul tranzacţiilor financiare şi/sau accesul la informaţiile financiare;

f) colectarea de informaţii de la furnizorii de servicii de comunicaţii electronice;

g) accesarea, interceptarea şi înregistrarea datelor informatice.

Toate aceste măsuri speciale de investigaţie sunt supuse controlului judiciar atât *a priori,* cât şi *a posteriori.*

În conformitate cu prevederile art. 135 alin. (6) CPP, măsurile speciale de investigaţie, ce urmează a fi supuse controlului judiciar, pot fi autorizate, ca excepţie, în baza ordonanţei motivate a procurorului *în cazurile infracţiunilor flagrante*, precum şi atunci *când există circumstanţe ce nu permit amânare*, iar încheierea nu poate fi obţinută fără existenţa unui risc esenţial de întârziere care poate conduce la pierderea informaţiilor probatorii sau pune în pericolul imediat securitatea persoanelor. Judecătorul de instrucţie urmează să fie informat, în termen de 24 de ore, despre efectuarea acestor măsuri, prezentîndu-i-se toate materialele în care este argumentată necesitatea efectuării măsurilor speciale de investigaţii. Dacă sunt temeiuri suficiente, judecătorul de instrucţie, prin încheiere motivată, confirmă legalitatea efectuării acestor măsuri.

Procedura autorizării unor acţiuni de urmărire penală şi a unor măsuri speciale de investigaţie. Temeiurile de drept pentru iniţierea procedurii de autorizare a acţiunilor

de urmărire penală, a măsurilor speciale de investigaţii, a aplicării măsurilor procesuale de constrângere îl constituie, în conformitate cu prevederile art. 304 alin. (1) CPP, ordonanţa motivată a organului învestit cu astfel de împuterniciri şi demersul procurorului prin care se solicită acordul pentru efectuarea acţiunilor respective.[1]

Atât practica de urmărire penală, cât şi unele surse,[2] denotă faptul că deosebiri esenţiale între conţinutul ordonanţelor, cât şi al demersurilor nu există.

CC „*reţine că înaintarea demersurilor către judecătorul de instrucţie privind autorizarea efectuării acţiunilor de urmărire penală, măsurilor speciale de investigaţie şi de aplicare a măsurilor procesuale de constrângere ţine de competenţa exclusivă a procurorului.*"[3]

În cazul solicitării de a autoriza măsurile de protecţie a victimilor violenţei în familie, în afară de ofiţerul de urmărire penală şi procuror, care sesizează instanţa prin demers, iniţiator al procedurii de autorizare poate fi şi partea vătămată. [4]

CC a statuat că *stabilirea obligaţiei de a depune demersuri cu privire la aplicarea măsurii preventive de ridicare provizorie a permisului de conducere echivalează cu necesitatea menţinerii siguranţei circulaţiei pe drumurile publice. Curtea nu poate reţine o încălcare a independenţei procurorilor, pentru că legislatorul a decis să dea prioritate ocrotirii unui interes public, cel al siguranţei circulaţiei rutiere şi, implicit, al vieţii şi sănătăţii*

[1] CC menţionează că, „ *... potrivit art. 52 alin. (1) pct. 16) din Codul de procedură penală, în cadrul urmăririi penale, procurorul, în limita competenţei sale materiale şi teritoriale, adresează în instanţa de judecată demersuri pentru obţinerea autorizării arestării şi prelungirii acesteia, liberării provizorii a persoanei reţinute sau arestate, reţinerii, cercetării, predării, percheziţionării sau ridicării trimiterilor poştale, interceptării comunicărilor, suspendării provizorii a învinuitului din funcţie, urmăririi fizice şi prin mijloace electronice a persoanei, exhumării cadavrului, controlului video şi audio al încăperii, instalării în încăpere a mijloacelor tehnice de înregistrare audio şi video, controlării comunicărilor cu caracter informativ adresate bănuitului, internării persoanei în instituţie medicală pentru efectuarea expertizei şi a altor acţiuni pentru care se cere autorizarea judecătorului de instrucţie.*" DCC nr.45 din 08.07.2016 de inadmisibilitate a sesizării nr. 79g/2016 privind excepţia de neconstituţionalitate a unor prevederi a art.300 alin. (4) CPP (competenţa teritorială a judecătorului de instrucţie) (pct.22).

[2] A se vedea prevederile art. 304 alin. (2) CPP şi Mihai Poalelungi, Artur Airapetean, Elena Cobzac [et al.] Modele de acte judecătoreşti în procesul penal pentru judecătorii de instrucţie. Ch. 2018. p. 9-133.

[3] DCC nr.45 din 08.07.2016 (pct. 23).

[4] A se vedea art. 215/1 CPP.

altor persoane. [5]

Articolul 182 alin. (2) CPP prevede că, în cazul unei infracţiuni pentru care se prevede pedeapsa privării de dreptul de a conduce mijloace de transport sau anularea acestui drept, organul de constatare ridică permisul de conducere până la pronunţarea încheierii judecătorului de instrucţie. În acest caz, procurorul care conduce sau efectuează urmărirea penală îi înaintează judecătorului de instrucţie, în cel mult 3 zile, un demers cu privire la aplicarea măsurii preventive de ridicare provizorie a permisului de conducere a mijloacelor de transport.

Într-o opinie, pe care o susţinem, demersul procurorului „în sine reprezintă şi un act de sesizare a instanţei."[6]

Dispoziţiile art. 304 alin. (2) CPP indică numai informaţia ce trebuie să fie inclusă în partea descriptivă a ordonanţei, lăsând fără o reglementare expresă conţinutul demersului.

Potrivit prevedeilor art. 255 alin. (4) CPP, un exemplar al ordonanţei de autorizare rămâne la judecătorul de instrucţie.

„Ordonanţa trebuie să conţină argumentarea privind faptul că imixtiunea agenţilor statului în viaţa privată a persoanei este prevăzută de lege, este necesară într-o societatea democratică, are un scop legitim şi corespunde principiului proporţionalităţii."[7]

„În scopul asigurării confidenţialităţii urmăririi penale, demersul nu se depune în cancelaria judecătoriei, dar direct judecătorului de instrucţie,"[8] *care îl înregistrează într-un registru separat.* "[9]

„Judecătorul de instrucţie trebuie să fie asigurat cu safeuri în care va păstra în condiţii de maximă confidenţialitate documentele procesuale şi alte materiale, registrele şi alte materiale

[5] DCC nr. 8 din 17.01.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 11g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a art. 182 CPP (ridicarea provizorie a permisului de conducere) (pct. 18).

[6] Dumitru Obadă. Interferența și dimensiunile controlului procesual penal în sfera tehnicilor speciale de supraveghere sau cercetare. În: Mandatul de securitate: probleme actuale de interpretare, legislație și practică. Conferința științifico-practică națională. Ch. 08. 09. 2020. p. 163.

[7] Igor Dolea. Codul de procedură penală al Republicii Moldova (Comentariu aplicativ) Ed. CARTEA JURIDICĂ. Ch. 2016. p. 698.

[8] Igor Dolea. Op. cit., p. 699.

[9] HP CSJ nr.7 din 04.07.2005 Cu privire la practica asigurării controlului judecătoresc de către judecătorul de instrucție în procesul urmăririi penale (pct.2.12)

care necesită a fi păstrate ... ”[1]

„Materialele privind autorizarea acţiunilor de urmărire penală, privind măsurile speciale de investigaţie, efectuate cu autorizarea judecătorului de instrucţie, vor parveni în instanţele judecătoreşti în plicuri sigilate, pe suprafaţa cărora va fi indicat numărul dosarului atribuit de organul care a intentat dosarul penal, articolul în baza căruia a fost întocmit demersul/materialul, numele, prenumele procurorului care a înaintat demersul/materialul, precum şi rezumatul esenţei acţiunilor solicitate. Datele de pe plicul sigilat nu vor conţine informaţii ce ar determina identificarea persoanei sau obiectului asupra căruia au fost îndreptate acţiunile de urmărire penală.”[2]

„Grefierul şi asistentul judiciar care lucrează cu judecătorul de instrucţie, care au acces la informaţiile confidenţiale ce vizează competenţa judecătorului de instrucţie, sunt responsabili în egală măsură pentru păstrarea confidenţialităţii, fiind pasibili de răspundere, conform legislaţiei în vigoare, pentru divulgarea acesteia.”[3]

„După repartizarea materialelor prin intermediul PIGD, judecătorul de instrucţie va verifica integritatea plicului sigilat care conţine materialele privind autorizarea acţiunilor de urmărire penală şi măsurile speciale de investigaţie efectuate cu autorizarea judecătorului de instrucţie şi îşi va aplica semnătura în Registrul pentru evidenţa materialelor confidenţiale de competenţa judecătorului de instrucţie (anexa nr. 17).” [4]

[1] Valeria Șterbeț [et. al.] Administrarea eficientă a justiției. Ed. „Cartier”. Ch. 2006. p.55. În această publicație este specificat deasemenea - „Dat fiind că judecătorul de instrucție efectuează controlul judiciar asupra urmăririi penale și este obligat să asigure secretul urmăririi penale, fiecare judecător de instrucție trebuie să fie asigurat cu birou amenajat cu anticameră, calulator, imprimantă și alte mijloae tehnice care să-i asigure ativitatea în așa fel ca la soluționarea unor demersuri de autorizare a acțiunilr de urmărire penală sau a acțiunilor de activitate operativă de investigație să fie limitat la maximum accesul altor persoane la informația legată de urmărirea penală.”

[2] Hot. CSM nr. 142/4 din 04.02.2014 (pct.107): *„Materialele privind autorizarea acţiunilor de urmărire penală, privind măsurile speciale de investigaţie efectuate cu autorizarea judecătorului de instrucţie se înregistrează de către şeful direcţiei/secţiei/serviciului evidenţă şi documentare procesuală în Registrul pentru evidenţa materialelor confidenţiale de competenţa judecătorului de instrucţie (anexa nr. 17), dar şi în cadrul PIGD - conform regulilor generale de înregistrare, în condiţii de maximă confidenţialitate. Atât în cadrul PIGD, cât şi în registre nu se vor adăuga alte informaţii decît cele existente pe plicul sigilat.”* (Hot. CSM nr. 142/4 din 04. 02. 2014, pct. 108).

[3] Hot. CSM nr. 142/4 din 04. 02. 2014, (pct. 112).

[4] Hot. CSM nr. 142/4 din 04. 02. 2014, (pct. 116)

În cazurile de solicitare a legalizării acţiunilor de urmărire penală (art. 301 alin. (2) CPP), adică a controlului judiciar *a postiori,* materialul prezentat judecătorului de instrucţie trebuie să conţină date care au justificat efectuarea acţiunii procesuale respective fără autorizarea judecătorului de instrucţie, adică date care să confirme *cazul de infracţiune flagrantă; cazul de delict flagrant* ori a *cazului care nu suferă amânare*.

„În temeiul art. 305 alin. (6) CPP, în scopul verificării legalităţii acţiunilor procesuale ce nu suferă amânare, efectuate de către organul de urmărire penală ori de investigaţii operative, la legalizarea acestora, după caz, în şedinţa de judecată urmează să fie citat în mod legal, cu concursul autorilor demersului, persoana în a cărei privinţă ori la al cărei domiciliu s-a efectuat acţiunea respectivă."[5]

În cazurile de solicitare a legalizării măsurilor speciale de investigaţie (art. 132/4 alin. (3) CPP), materialele anexate la demersul prezentat judecătorului de instrucţie trebuie să conţină date care ar argumenta că *existau circumstanţe ce nu permit amânare*, iar încheierea nu poate fi obţinută *fără existenţa unui risc esenţial de întârziere care poate conduce la pierderea informaţiilor probatorii sau pune în pericolul imediat securitatea persoanelor*.

„Despre efectuarea acţiunilor procesuale pentru care este necesară autorizarea judecătorului de instrucţie fără o asemenea autorizare, judecătorul de instrucţie trebuie să fie informat în termen de 24 ore de la terminarea efectuării acţiunii respective."[6]

„Pentru a exercita controlul, procurorul trebuie să prezinte judecătorului de instrucţie materialele cauzei care au confirmat necesitatea efectuării acţiunii procesuale respective fără autorizarea judecătorului de instrucţie."[7]

Materialele ce urmează a fi anexate la ordonanţă şi demers, trebuie să confirme existenţa temeiurilor legale şi a oportunităţii relizării ori aplicării, respectiv, a acţiunilor sau măsurilor.

„În caz de necesitate, judecătorul de instrucţie este în drept să solicite materialele dosarului penal pentru a se convinge de oportunitatea autorizării acţiunilor de urmărire penală, solicitate de organul de urmărire penală şi procuror, deoarece legislaţia nu

[5] HP CSJ nr.7 din 04.07.2005 Cu privire la practica asigurării controlului judecătoresc de către judecătorul de instrucţie în procesul urmăririi penale (pct.2.10)

[6] HP CSJ nr.7 din 04.07.2005 (pct.2.10)

[7] Ibidem

interzice judecătorului de instrucţie de a lua cunoştinţă de toate materialele dosarului penal."[1]

Demersul referitor la efectuarea acţiunilor de urmărire penală, măsurilor speciale de investigaţii sau la aplicarea măsurilor procesuale de constrângere se examinează de către judecătorul de instrucţie din raza de activitate a organului de urmărire penală,[2] în şedinţă închisă, cu participarea procurorului şi, după caz, a reprezentantului organului care exercită activitatea specială de investigaţii.

CC *„reţine că examinarea demersurilor de către judecătorul de instrucţie la locul efectuării urmăririi penale sau a măsurii speciale de investigaţii în temeiul art. 300 alin. (4) din Codul de procedură penală este strâns legată de competenţa teritorială a procurorului care exercită nemijlocit sau conduce personal urmărirea penală. Or, norma contestată, stabilind competenţa teritorială a judecătorului de instrucţie la efectuarea controlului judiciar, se raportează la locul efectuării urmăririi penale, în sensul jurisdicţiei teritoriale a procuraturii."*[3]

„Proces-verbal la examinarea acestor demersuri nu se întocmeşte."[4]

La şedinţa de judecată participă persoana pentru care se solicită internarea în instituţia medicală, dacă starea sănătăţii îi permite să participe, persoana în privinţa căreia se soluţionează chestiunea referitoare la măsurile procesuale de constrângere, (cu excepţia cazului de solicitare a sechestrului), apărătorul, reprezentanţii legali şi reprezentanţii persoanelor menţionate.

Demersul depus în ordinea art. 305 CPP poate fi retras de persoana care l-a declarat – procuror, sau procurorul ierarhic superior. „Retragerea demersului se face în scris şi impune încetarea imediată a procedurii prin încheiere."[5]

Pentru a asigura operativitatea efectuării acţiunilor solicitate, demersul privind autorizarea acţiunilor de urmărire penală şi ale măsurilor operative de investigaţie se examinează în ziua în

[1] Valeria Şterbeţ [et. al.] Ghidul judecătorului de instrucţie. Ch. 2007. p.77

[2] Igor Dolea. Codul de procedură penală al Republicii Moldova (Comentariu aplicativ) Ed. CARTEA JURIDICĂ. Ch. 2016. p. 699

[3] DCC nr.45 din 08. 07. 2016 de inadmisibilitate a sesizării nr. 79g/2016 privind excepţia de neconstituţionalitate a unor prevederi a art.300 alin. (4) al Codului de procedură penală al Republicii Moldova (competenţa teritorială a judecătorului de instrucţie) (pct.24)

[4] HP CSJ nr.7 din 04.07.2005 (pct. 2.13)

[5] Igor Dolea, Dumitru Roman, Tatiana Vîzdoagă. Codul de procedură penală. Comentariu. Ch.2005. p. 465

care a fost prezentat.

„Pentru examinarea operativă a demersului, judecătorul de instrucţie va coordona din timp data şi ora deschiderii şedinţei de judecată."[6]

Demersul referitor la cercetarea domiciliului şi/sau instalarea în el a aparatelor ce asigură supravegherea şi înregistrarea audio şi video, a celor de fotografiat şi de filmat, referitor la supravegherea domiciliului prin utilizarea mijloacelor tehnice, la interceptarea şi înregistrarea comunicărilor, la monitorizarea conexiunilor comunicaţiilor telegrafice şi electronice şi referitor la monitorizarea sau controlul tranzacţiilor financiare şi accesul la informaţia financiară se examinează de judecătorul de instrucţie imediat, dar nu mai târziu de 4 ore de la primirea demersului.[7]

În termenul fixat, judecătorul de instrucţie deschide şedinţa de judecată, anunţă care demers va fi examinat, verificând împuternicirile participanţilor la proces şi a cererilor de recuzare.

Procurorul care a înaintat demersul argumentează temeiurile şi motivele demersului, urmând să răspundă la întrebările judecătorului de instrucţie şi ale participanţilor la proces.

La şedinţa de examinare a demersului privind autorizarea măsurilor speciale de investigaţii poate participa şi reprezentantul organului care exercită activitatea specială de investigaţii, când se va considera necesar de a da anumite explicaţii.

În caz de depunere a demersului procurorului privind limitarea dreptului părţilor în proces de a lua cunoştinţă de materialele dosarului penal în scopul de a asigura păstrarea secretului de stat, comercial sau altor informaţii oficiale cu accesibilitate limitată, precum şi în scopul asigurării protecţiei vieţii, integrităţii corporale şi libertăţii martorului şi a altor persoane, [8] acesta va fi

[6] Valeria Șterbeț [et. al.] Ghidul judecătorului de instrucție. Ch. 2007. p.78. La pag. 153 a acestei susrse este subliniat rolul activ al procurorului în coordonarea programului său de activitate cu judecătorul de instrucție.

[7] A se vedea prevederile art. 305 alin. (3) CPP.

[8] *„Este adevărat că art. 6 CEDO nu impune în mod explicit să fie luate în considerare interesele martorilor în general şi pe cele ale victimelor chemate să depună mărturie în special. Cu toate acestea, viaţa, libertatea sau securitatea persoanei lor pot fi puse în joc, la fel ca şi interesele care intră în general în sfera art. 8 al Convenţiei. Astfel de interese ale martorilor şi ale victimelor sunt, în principiu, protejate de alte dispoziţii de fond ale convenţiei, care implică faptul că statele contractante ar trebui să îşi organizeze procedurile penale, în aşa fel, încât aceste interese să nu fie periclitate în mod nejustificat. În acest context, principiile procesului echitabil impun, de asemenea, ca în cazurile adecvate interesele apărării să fie echilibrate cu cele ale martorilor sau ale victimelor chemate să depună mărturie."* Hot. CtEDO Doorson

examinat în condiţii de confidenţialitate. [1]

„Examinarea demersului începe cu verificarea de către judecătorul de instrucţie a împuternicirilor procurorului şi a reprezentantul organului care exercită activitatea operativă de investigaţii, dacă acesta participă."[2]

„În cazul în care procurorul şi reprezentantului organului care exercită activitatea specială de investigaţii sunt persoane necunoscute pentru judecătorul de instrucţie, acesta din urmă este obligat să verifice legitimaţiile ce confirmă funcţia pe care o ocupă funcţionarul respectiv."[3] „Dacă aceste persoane nu se pot legitima, va respinge demersul în cauză"[4]

Dacă în şedinţă participă persoane interesele cărora sunt vizate în demers sau apărătorii şi reprezentanţii lor, acestora li se oferă posibilitatea de a da explicaţii şi de a lua cunoştinţă de toate materialele prezentate la examinarea demersului.

Atunci când se solicită legalizarea percheziţiei realizată în cazurile *care nu suferă amânare*, procurul trebuie să citeze persoana la care s-a efectuat percheziţia, iar judecătorul de instrucţie trebuie să verifice dacă au fost întreprinse măsuri pentru a asigura prezenţa persoanei respective.[5]

După efectuarea controlului temeiniciei demersului, judecătorul de instrucţie, prin încheiere, autorizează efectuarea acţiunii de urmărire penală ori a măsurii speciale de investigaţii ori aplicarea măsurilor procesuale de constrângere, sau respinge demersul.

„Încheierea judecătorului de instrucţie se pronunţă în şedinţă închisă."[6]

CSJ a criticat faptul că încheierea judecătorului de instrucţie nu conţinea data emiterii acestui act procedural.[7]

c. Olandei din 26. 03.1996. (§. 70), disponibilă - http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57972 [accesată - 15.04.2021]; A se vedea în acest sens şi HP CSJ nr.37 din 22.11.2004 cu privire la practica aplicării legislaţiei în cauzele despre traficul de fiinţe umane şi traficul de copii (pct.17).

[1] A se vedea prevederile art. 293 alin. (5) CPP.

[2] Valeria Şterbeţ [et. al.]. Administrarea eficientă a justiţie. Ed. „Cartier". Ch. 2006. p.60

[3] Valeria Şterbeţ [et. al.]. Ghidul judecătorului de instrucţie. Ed. „Cartier". Ch. 2007. p.153

[4] Ibidem

[5] Dolea Igor. Probele în procesul penal: Îndrumar pentru avocaţi. Chişinău. 2016. p.32, 33.

[6] Igor Dolea. Codul de procedură penală al Republicii Moldova (Comentariu aplicativ), Ed.CARTEA JURIDICĂ. Ch. 2016. p. 698

[7] *„În opinia instanţei de recurs, prima instanţă corect a exclus din probatoriu*

„În urma controlului judiciar, la caz, după expunerea opiniilor de către procuror şi persoana citată, dacă s-a prezentat, dacă au existat temeiuri suficiente pentru efectuarea acţiunii respective fără autorizarea judecătorului de instrucţie, acesta, printr-o încheiere motivată, declară acţiunea de urmărire penală efectuată legală, în caz contrar acţiunea de urmărire penală se declară ilegală.”[8]

În încheierea judecătorească privind autorizarea acţiunilor de urmărire penală, măsurilor speciale de investigaţii sau privind aplicarea măsurilor procesuale de constrângere se va indica: data şi locul întocmirii ei, numele şi prenumele judecătorului de instrucţie, persoana cu funcţie de răspundere şi organul care a înaintat demersul, organul care efectuează acţiuni de urmărire penală, măsurile speciale de investigaţie sau aplică măsurile procesuale de constrângere, cu indicarea scopului efectuării acestor acţiuni sau măsuri şi a persoanei la care se referă ele, precum şi menţiunea despre autorizarea acţiunii sau respingerea ei în caz de existenţă a obiecţiilor apărătorului, reprezentantului legal, bănuitului, învinuitului, inculpatului, motivîndu-se admiterea sau neadmiterea lor[9] la aplicarea măsurii de constrângere, termenul pentru care este autorizată acţiunea,[10] persoana cu funcţie de răs-

procesele-verbale privind interceptarea convorbirilor telefonice a abonatului SA „Moldcell” cu nr. de telefon xxxxx utilizat de S. O. efectuate după data de 04.03.2010, deoarece încheierea judecătorului de instrucţie prin care a fost autorizată prelungirea interceptării convorbirilor telefonice a abonatului SA „Moldcell” cu nr. de telefon xxxxx, nu este datată, fapt ce prin prisma art. art. 306, 251 alin. (1) CPP, atrage nulitatea acesteia (f.d. 35, vol.I).” Extras DCPL CSJ din 29.11.2018, disponibilă - http://jurisprudenta.csj.md/search_plen_penal.php?id=1715 [accesată - 05.12.2021].

[8] HP CSJ nr.7 din 04.07.2005 (pct.2.10)

[9] CtEDO „ *...notează că de fapt conţinutul autorizaţiei de percheziţie emisă de judecătorul de instrucţie în cazul de faţă repetă aproape în întregime ordinea raportului poliţiei şi că nu conţinea nici o informaţie despre motivele pentru care se credea că percheziţionarea apartamentului reclamantei ar permite obţinerea de probe (a se vedea: Mancevschi c. Moldovei, §. 48, 07.10.2008 şi Golovan c. Ukrainei, §. 61, 05.07.2012). În aceste circumstanţe, CtEDO constată că autorităţile naţionale nu şi-au îndeplinit obligaţia de a oferi motive „relevante şi suficiente” pentru emiterea autorizaţiei de percheziţie. În consecinţă, a existat o încălcare a art. 8 din Convenţie.*” (§. 21). Hot. CtEDO Lisovaia c. Moldovei din 16.01.2018, disponibilă - http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-180287 [accesată 19.08.2021].

[10] *... reclamanta a susţinut că încheierea judecătorului de instrucţie prin care a fost autorizată efectuarea percheziţiei nu conţinea nici o referire cu privire la termenul pentru care era autorizată acţiunea, aşa cum prevede art. 306 CPP.* (§. 18). Hot. CtEDO Lisovaia c. Moldovei din 16.01.2018.

pundere sau organul abilitat de a executa încheierea, semnătura judecătorului de instrucţie certificată cu ştampila instanţei judecătoreşti.

La solicitarea procurorului, concomitent cu admiterea demersului privind confirmarea respectării cerinţelor legale la efectuarea măsurilor speciale de investigaţie într-o cauză penală prin acelaşi demers, în conformitate cu prevederile art. 132/5 alin. (7) CPP, judecătorul de insrucţie se va pronunţa asupra solicitării referitor la amânarea informării persoanei vizate de măsurile speciale de investigaţie până la finalizarea urmăririi penale.[1]

CC notează că textul din art. 132/5 alin. (7) CPP prevede de o manieră clară termenul-limită în care poate fi amânată informarea persoanei supuse măsurii speciale de investigaţie,[2] adică din momentul încetării sau terminării urmăririi penale.

*„Totuşi, amânarea informării persoanei care a fost supusă măsurii speciale de investigaţie trebuie să aibă la bază motive pertinente şi suficiente. ... Aceste motive trebuie evaluate şi ponderate în fiecare caz concret de procuror şi de judecătorul de instrucţie, care sunt mai bine poziţionaţi să stabilească, după caz, un termen care asigură un echilibru corect între caracterul efectiv al investigaţiei penale şi drepturile persoanelor vizate***.”**[3]

Concluzii. Legislatorul asigură protejarea vieţii private nu doar de către organele de urmărire şi instanţele de judecată, dar şi de către alţi participanţi la proces, cu condiţia că acestora li se cere nedivulgarea şi semnarea unui angajament. În acest sens, trebuie să analizeze cu prudenţă fiecare caz în parte, iar în situaţiile care direct vizează viaţa privată – în toate cazurile, să ceară tuturor participanţilor nedivulgarea informaţiilor care le-au devenit cunoscute, despre care fapt să întocmească un angajament.

În urma analizei efectuate cu privire la viaţa privată în raport cu informaţiile ce sunt necesare a fi obţinute de către organele de urmărire penală şi modul de obţinere a acestora, se desprind următoarele grupe, şi anume:

– informaţii şi date cu privire la viaţa privată care sunt obţinute fără autorizarea corespunzătoare de către judecătorul de instrucţie (de exemplu: informaţiile obţinute în urma audierilor,

[1] A se vedea, de exemplu, pct.4 DCC nr. 150 din 19.10. 2021 de inadmisibilitate a sesizării nr. 120g/2021 privind excepţia de neconstituţionalitate a unor prevederi a art.132/5 alin. (7) CPP (amânarea informării persoanei supuse măsurii speciale de investigaţii)

[2] DCC nr. 150 din 19.10.2021 (pct.32)

[3] DCC nr. 150 din 19.10.2021 (pct.33)

constatărilor şi expertizelor, ridicărilor etc.);

– informaţii şi date cu privire la viaţa privată care sunt obţinute fără acordul persoanei (de exemplu: informaţii şi date obţinute din bazele de date, din cazierul judiciar al persoanei, precum şi din orice altă acţiune procesuală efectuată fără ca persoana să cunoască despre aceasta);

– informaţii şi date cu privire la viaţa privată care sunt obţinute cu acordul persoanei (de exemplu: informaţii şi date obţinute din cercetarea la faţa locului în domiciliul persoanei, care a dat acordul pentru efectuarea acestei acţiuni). Este de menţionat faptul că acordul persoanei respective trebuie să fie dat în scris (menţiunea respectivă poate fi efectuată chiar în procesul-verbal al acţiunii, care este confirmat prin semnătura persoanei);

– informaţii şi date cu privire la viaţa privată care sunt obţinute excusiv în baza unui mandat judiciar (de exemplu: percheziţii, măsuri speciale de investigaţii efectuate în baza autorizării de către judecătorul de instrucţie, secretul corespondenţei).

Inviolabilitatea domiciliului este un principiul al procesului penal şi o cerinţă legală care se aplică tuturor autorităţilor şi persoanelor şi care constă în faptul că, în cursul procesului penal, nimeni nu este în drept să pătrundă în domiciliu contrar voinţei persoanelor care locuiesc sau deţin sediu în ele, de a-l cerceta şi a-l supraveghea, de a instala în el aparate ce asigură supravegherea şi înregistrarea audio şi video, a celor de fotografiat şi de filmat, sau de a efectua în el orice acţiuni de urmărire penală, fără o hotărâre judecătorească, care autorizează acţiunea sau o legalizează.

Analizând dispoziţiile art. 15 alin. (2) şi alin. (4) CPP, observăm că această normă reglementează asigurarea vieţii private şi intime a persoanei, ceea ce duce la ideea existenţei a două noţiuni diferite. Practica CtEDO şi cea a Curţii Constituţionale relevă că viaţa intimă intră în sfera vieţii private, de aceea nu sunt necesare indicarea ambelor noţiuni în mod separat.

Considerăm că legiuitorul limitează dreptul organului de urmărire penală şi a procurorului de a efectua percheziţia în *cazul ce nu suferă amânare*. Prin aceasta, legislatorul lezează interesul public şi obligaţia de a investiga infracţiunile. Cazul ce nu suferă amânare creează un pericol real că se vor pierde sau distruge probele, că bănuitul sau învinuitul se poate ascunde în încăperea suspectată ori că se vor comite alte infracţiuni şi, respectiv, intervenţia organelor judiciare trebuie să fie promptă.

Legea nu impune în mod expres aplicarea testului de proporţionalitate în conţinutul încheierilor, care sunt emise în rezultatul examinării în conformitate cu prevederile art. 305 CPP a demersurilor privind autorizarea sau legalizarea măsurilor speciale de investigaţie. Principiul proporţionalităţii trebuie aplicat în toate cazurile când se constată necesitatea unor ingerinţe.

5.2. Protecţia datelor cu caracter personal

Unul din cele mai sensibile subiecte discutate în ultima vreme nu doar la nivel naţional, ci şi la cel internaţional este protecţia datelor cu caracter personal.

În cele mai de bază acte internaţionale care garantează şi asigură respectarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale persoanei – Declaraţia Universală a Drepturilor Omului, Convenţia pentru Apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor Fundamentale şi Pactul Internaţional cu privire la drepturile civile şi politice – nu se regăsesc norme care ar proteja datele cu caracter personal. Este firesc acest fapt, deoarece în perioada adoptării acestor acte internaţionale tehnologiile informaţionale nu erau dezvoltate, iar accesul la diferite date era unul limitat.

Odată cu apariţia calculatoarelor, internetului şi, în general, a dezvoltării societăţii informaţionale s-a îmbunătăţit şi calitatea vieţii omeneşti, accesibilitatea la diferite informaţii, a crescut productivitatea în domeniul public şi cel privat. Bineînţeles că odată cu această dezvoltare au apărut şi unele riscuri, implicit asupra vieţii private a persoanei în ceea ce priveşte colectarea datelor cu caracter personal. Pentru a nu divulga datele cu caracter personal, a respecta corectitudinea colectării acestora şi alte deziderate în sensul protejării vieţii private a persoanei a devenit necesară intervenţia din partea statelor pentru adoptarea unor instrumente juridice eficiente în acest sens.

„Protecţia datelor în Europa a început în anii 1970, odată cu adoptarea – de către unele state – a unor acte legislative care vizau gestionarea prelucrării informaţiilor cu caracter personal de către autorităţile publice şi întreprinderile mari. Landul Hessa (Germania) a adoptat în 1970 prima lege privind protecţia datelor, care s-a aplicat doar în acest land. În 1973 Suedia a adoptat prima lege naţională privind protecţia datelor. Până la sfârşitul anilor 1980, mai multe state europene (Franţa, Germania, Rega-

tul Unit şi Țările de Jos) au adoptat, de asemenea, acte legislative privind protecţia datelor."[1]

Ulterior, dreptul la protecţia datelor cu caracter personal şi-a găsit reglementarea, la nivel european, în art. 8 alin. (1) din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene[2] şi art. 16 B alin. (1) din Titlul II al Tratatului privind funcţionarea Uniunii Europene[3]. Aceste norme reglementează că *Orice persoană are dreptul la protecţia datelor cu caracter personal care o privesc.*

Un instrument internaţional special în privinţa garantării protecţiei datelor cu caracter personal este Convenţia pentru protecţia persoanelor cu privire la prelucrarea automatizată a datelor cu caracter personal.[4] *„Scopul acestei Convenţii este de a garanta, pe teritoriul fiecărei Părţi, tuturor persoanelor fizice, indiferent de naţionalitate sau reşedinţă, respectarea drepturilor şi libertăţilor lor fundamentale, şi în mod special a dreptului la viaţa privată, în legătură cu prelucrarea automatizată a datelor cu caracter personal (protecţia datelor)* (art. 1 din Convenţia respectivă)." În acelaşi timp, conform art. 6 din Convenţia menţionată, *Datele cu caracter personal referitoare la originea rasială, opiniile politice, convingerile religioase şi alte convingeri, precum* şi datele cu caracter personal referitoare la sănătate sau la viaţa sexuală pot fi prelucrate în mod automat numai dacă dreptul intern prevede garanţiile necesare. Aceste prevederi se referă şi la datele cu caracter personal privind condamnările penale."

În general, „Convenţia 108 a fost, şi rămâne încă, singurul instrument internaţional obligatoriu din punct de vedere juridic în domeniul protecţiei datelor. În ceea ce priveşte prelucrarea datelor cu caracter personal, principiile prevăzute de convenţie privesc, în special, colectarea şi prelucrarea automatizată corec-

[1] Manual de legislație europeană privind protecția datelor. Ediția 2018, Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene și Consiliul Europei, 2020, p.21, disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_data_protection_RON.pdf [accesat - 02.09.2024].

[2] Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, proclamată la 07.12.2000, disponibilă: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT [accesată - 01.06.2023].

[3] Tratatul privind funcţionarea Uniunii Europene, încheiat la Roma la 25.03.1957, modificat prin Tratatul de la Lisabona, semnat la Lisabona la 13.12.2007, disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:12007L/TXT [accesat - 01.05.2024].

[4] Convenţia pentru protecţia persoanelor cu privire la prelucrarea automatizată a datelor cu caracter personal. Nr. 208 din 28.01.1981, întocmită la Strasbourg, disponibilă: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=117361&lang=ro [accesată - 02.04.2023].

te şi legale ale datelor, în scopurile legitime precizate. Aceasta înseamnă că datele nu trebuie utilizate în moduri incompatibile cu aceste scopuri şi nu trebuie păstrate mai mult decât este necesar. Principiile vizează, de asemenea, calitatea datelor, în special caracterul lor oportun, relevant şi neexcesiv (proporţional), precum şi exact."[1]

În anul 1995, la nivelul Uniunii Europene, a fost adoptată Directiva 95/46/CE privind protecţia persoanelor fizice în ceea ce priveşte prelucrarea datelor cu caracter personal şi libera circulaţie a acestor date (Directiva privind protecţia datelor).[2] Aceasta a fost prima reglementare de acest gen în dreptul Uniunii Europene. Ulterior, în anul 2008, a fost adoptată Decizia cadru 2008/977/JAI a Consiliului privind protecţia datelor cu caracter personal prelucrate în cadrul cooperării poliţieneşti şi judiciare în materie penală.[3]

Urmare a progreselor tehnologice, în anul 2016, Uniunea Europeană a adoptat Regulamentul (UE) 2016/679 al Parlamentului European şi al Consiliului din 27 aprilie 2016 privind protecţia persoanelor fizice în ceea ce priveşte prelucrarea datelor cu caracter personal şi privind libera circulaţie a acestor date şi de abrogare a Directivei 95/46/CE (Regulamentul general privind protecţia datelor).[4] În anul 2018, Parlamentul European şi Consiliul Europei adoptă încă un Regulament privind protecţia persoanelor fizice în ceea ce priveşte prelucrarea datelor cu ca-

[1] Manual de legislaţie europeană privind protecţia datelor. Ediţia 2018, Agenţia pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene şi Consiliul Europei, 2020, p. 28, disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_data_protection_RON.pdf [accesat -02.06.2023].

[2] Directiva 95/46/CE privind protecţia persoanelor fizice în ceea ce priveşte prelucrarea datelor cu caracter personal şi libera circulaţie a acestor date (Directiva privind protecţia datelor), publicată în: JO 1995L281 (în vigoare până în mai 2018), disponibilă: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:31995L0046&from=FR [accesată - 03.02.2023].

[3] Decizia cadru 2008/977/JAI a Consiliului privind protecţia datelor cu caracter personal prelucrate în cadrul cooperării poliţieneşti şi judiciare în materie penală, publicată în: JO2008L350 (în vigoare până în mai 2018), disponibilă: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32008F0977 [accesată - 03.08.2022].

[4] Regulamentul (UE) 2016/679 al Parlamentului European şi al Consiliului din 27.04.2016 privind protecţia persoanelor fizice în ceea ce priveşte prelucrarea datelor cu caracter personal şi privind libera circulaţie a acestor date şi de abrogare a Directivei 95/46/CE (Regulamentul general privind protecţia datelor), disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=-CELEX%3A32016R0679#ntr1-L_2016119RO.01000101-E0001 [accesat - 03.07.2024].

racter personal de către instituţiile, organele, oficiile şi agenţiile Uniunii şi privind libera circulaţie a acestor date şi de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 45/2001 şi a Deciziei nr. 1247/2002/CE.[5] De specificat că Regulamentul (UE) 2016/679 reprezintă Regulamentul general privind protecţia datelor, iar Regulamentul (UE) 2018/1725 este destinat instituţiilor, organelor, oficiilor şi agenţiilor Uniunii.

Pe lângă Regulamentul general privind protecţia datelor (2016/679), în 2016, Parlamentul European şi Consiliul Europei adoptă Directiva (UE) 2016/680[6], referitoare la prelucrarea datelor cu caracter personal de către autorităţile competente în scopul prevenirii, depistării, investigării sau urmăririi penale a infracţiunilor sau a executării pedepselor. Această Directivă urmăreşte să contribuie la realizarea unui spaţiu de libertate, securitate şi justiţie.

Directiva respectivă „vizează protejarea datelor cu caracter personal colectate şi prelucrate în următoarele scopuri legate de justiţia penală:

– prevenirea, investigarea, depistarea sau urmărirea penală a infracţiunilor sau executarea pedepselor, inclusiv protejarea împotriva ameninţărilor la adresa securităţii publice şi prevenirea acestora;

– executarea unei sancţiuni penale;

– în cazurile în care poliţia sau alte autorităţi de aplicare a legii acţionează pentru a respecta legea, pentru a proteja împotriva ameninţărilor la adresa siguranţei publice şi a drepturilor fundamentale ale societăţii şi pentru a preveni aceste ameninţări, care ar putea constitui infracţiuni.”[7]

[5] Regulamentul (UE) 2018/1725 al Parlamentului European şi al Consiliului din 23.10.2018 privind protecţia persoanelor fizice în ceea ce priveşte prelucrarea datelor cu caracter personal de către instituţiile, organele, oficiile şi agenţiile Uniunii şi privind libera circulaţie a acestor date şi de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 45/2001 şi a Deciziei nr. 1247/2002/CE, disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018R1725&from=ro [accesat - 03.02.2023].

[6] Directiva (UE) 2016/680 a Parlamentului European şi a Consiliului Europei din 27 aprilie 2016 privind protecţia persoanelor fizice referitor la prelucrarea datelor cu caracter personal de către autorităţile competente în scopul prevenirii, depistării, investigării sau urmăririi penale a infracţiunilor sau al executării pedepselor şi privind libera circulaţie a acestor date şi de abrogare a Deciziei-cadru 2008/977/JAI a Consiliului, disponibilă: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32016L0680 [accesată - 03.08.2024].

[7] Manual de legislaţie europeană privind protecţia datelor. Ediţia 2018, Agenţia pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene şi Consiliul Europei,

Art. 3 al Directivei (UE) 2016/680 defineşte mai multe noţiuni cu privire la prelucrarea datelor cu caracter personal, implicit: sistem de evidenţă a datelor, autoritate competentă, operator, persoană împuternicită de către operator, destinatar, încălcarea securităţii datelor cu caracter personal, date genetice, date biometrice, date privind sănătatea etc. Printre acestea, norma respectivă defineşte noţiunea de date cu caracter personal.

Astfel, potrivit art. 3 alin. (1) al Directivei (UE) 2016/680, *„date cu caracter personal înseamnă orice informaţii privind o persoană fizică identificată sau identificabilă („persoana vizată"); o persoană fizică identificabilă este o persoană care poate fi identificată, direct sau indirect, în special prin referire la un element de identificare, cum ar fi un nume, un număr de identificare, date de localizare, un identificator online, sau la unul sau mai multe elemente specifice, proprii identităţii sale fizice, fiziologice, genetice, psihice, economice, culturale ori sociale*."

Totodată, art. 3 alin. (2) al Directivei (UE) 2016/680 reglementează noţiunea de „prelucrare", „*care* înseamnă orice operaţiune sau set de operaţiuni efectuate asupra datelor cu caracter personal sau seturilor de date cu caracter personal, cu sau fără utilizarea de mijloace automatizate, cum ar fi colectarea, înregistrarea, organizarea, structurarea, stocarea, adaptarea sau modificarea, extragerea, consultarea, utilizarea, dezvăluirea prin transmitere, diseminarea sau punerea la dispoziţie în orice alt mod, alinierea sau combinarea, restricţionarea, ştergerea *ori distrugerea*."

Statul este obligat să garanteze că datele cu caracter personal:

– sunt prelucrate în mod legal şi echitabil;

– sunt colectate în scopuri determinate, explicite şi legitime şi nu sunt prelucrate într-un mod incompatibil cu aceste scopuri;

– sunt adecvate, relevante şi neexcesive în ceea ce priveşte scopurile în care sunt prelucrate;

– sunt exacte şi, dacă este necesar, sunt actualizate; trebuie să se ia toate măsurile rezonabile pentru a asigura faptul că datele cu caracter personal care sunt inexacte, având în vedere scopurile pentru care sunt prelucrate, să fie şterse sau rectificate fără întârziere;

– sunt păstrate într-o formă care permite identificarea persoanelor vizate pe o perioadă care nu depăşeşte perioada necesară îndeplinirii scopurilor pentru care sunt prelucrate datele

respective;

– sunt prelucrate într-un mod care să asigure securitatea adecvată a datelor cu caracter personal, inclusiv protecţia împotriva prelucrării neautorizate sau ilegale şi împotriva pierderii, a distrugerii sau a deteriorării accidentale, prin luarea de măsuri tehnice sau organizatorice corespunzătoare.

Totodată, este necesar a se face distincţie clară între datele cu caracter personal ale diferitelor categorii de persoane vizate, precum:

persoane în privinţa cărora există motive serioase să se creadă că au săvârşit sau că urmează să săvârşească o infracţiune;

– persoane condamnate pentru săvârşirea unei infracţiuni;

– victime ale unei infracţiuni sau persoane în privinţa cărora, în baza anumitor fapte, există motive să se creadă că persoanele respective ar putea fi victimele unei infracţiuni;

– alte părţi care au legătură cu infracţiunea, ca de exemplu persoane care ar putea fi chemate să depună mărturie în cadrul anchetelor legate de infracţiuni sau în cadrul procedurilor penale ulterioare sau persoane care pot oferi informaţii cu privire la infracţiuni sau persoane care sunt în legătură sau asociate cu persoanele menţionate la literele (a) şi (b).[1]

În acelaşi timp, este necesară, în mod obligatoriu, garantarea legalităţii prelucrării datelor cu caracter personal, astfel încât să fie necesară executarea unei sarcini de către autorităţile competente în scopul prevenirii, depistării, investigării sau urmăririi penale a infracţiunilor sau al executării pedepselor, inclusiv al protejării împotriva ameninţărilor la adresa securităţii publice şi al prevenirii acestora şi doar în cazul în care aceste deziderate se întemeiază pe dreptul internaţional şi pe cel intern.

„Orice prelucrare a datelor cu caracter personal trebuie să fie legală, echitabilă şi transparentă faţă de persoanele fizice în cauză, iar prelucrarea trebuie să fie făcută numai pentru scopuri specifice prevăzute de lege. Acest lucru nu împiedică, în sine, au-

2020, p. 28, disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_data_protection_RON.pdf [accesat - 02.08.2022].

[1] Art. 4 alin. (1) şi art. 6 al Directivei (UE) 2016/680 a Parlamentului European şi a Consiliului Europei din 27 aprilie 2016 privind protecţia persoanelor fizice referitor la prelucrarea datelor cu caracter personal de către autorităţile competente în scopul prevenirii, depistării, investigării sau urmăririi penale a infracţiunilor sau al executării pedepselor şi privind libera circulaţie a acestor date şi de abrogare a Deciziei-cadru 2008/977/JAI a Consiliului, disponibilă: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32016L0680 [accesată - 03.08.2022].

torităţile de aplicare a legii să desfăşoare activităţi precum investigaţiile sub acoperire sau supravegherea video. Aceste activităţi pot fi întreprinse în scopul prevenirii, depistării, investigării sau urmăririi penale a infracţiunilor sau al executării sancţiunilor penale, inclusiv al protecţiei împotriva fraudei şi al prevenirii ameninţărilor la adresa securităţii publice, în măsura în care sunt prevăzute de lege şi constituie o măsură necesară şi proporţională într-o societate democratică, ţinându-se seama în mod corespunzător de interesele legitime ale respectivei persoane fizice."[1]

„Pentru prevenirea, investigarea şi urmărirea penală a infracţiunilor, autorităţile competente trebuie să prelucreze datele cu caracter personal colectate în contextul prevenirii, depistării, investigării sau urmăririi penale a anumitor infracţiuni dincolo de acest context, pentru a înţelege mai bine activităţile infracţionale şi pentru a face legături între diferitele infracţiuni detectate.

Principiul exactităţii datelor ar trebui aplicat luând în considerare natura şi scopul prelucrării în cauză. În special în cadrul procedurilor judiciare, declaraţiile care conţin date cu caracter personal se bazează pe o percepţie subiectivă a persoanelor fizice şi nu sunt întotdeauna verificabile. În consecinţă, acest principiu nu ar trebui să se aplice exactităţii unei declaraţii, ci doar faptului că o anumită declaraţie a fost făcută."[2]

Potrivit art. 18 din Directiva (UE) 2016/680, „*Statele membre garantează că drepturile menţionate la articolele 13, 14 şi 16 se exercită în conformitate cu dreptul intern în cazul în care datele cu caracter personal sunt conţinute într-o hotărâre judecătorească sau într-un cazier sau dosar prelucrat pe parcursul investigaţiilor şi procedurilor penale*."

[1] Pct. 27, 29-31 din Preambulul Directivei (UE) 2016/680 a Parlamentului European şi a Consiliului Europei din 27 aprilie 2016 privind protecţia persoanelor fizice referitor la prelucrarea datelor cu caracter personal de către autorităţile competente în scopul prevenirii, depistării, investigării sau urmăririi penale a infracţiunilor sau al executării pedepselor şi privind libera circulaţie a acestor date şi de abrogare a Deciziei-cadru 2008/977/JAI a Consiliului, disponibilă: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32016L0680 [accesată - 02.03.2023].

[2] Pct. 27, 29-31 din Preambulul Directivei (UE) 2016/680 a Parlamentului European şi a Consiliului Europei din 27 aprilie 2016 privind protecţia persoanelor fizice referitor la prelucrarea datelor cu caracter personal de către autorităţile competente în scopul prevenirii, depistării, investigării sau urmăririi penale a infracţiunilor sau al executării pedepselor şi privind libera circulaţie a acestor date şi de abrogare a Deciziei-cadru 2008/977/JAI a Consiliului, disponibilă: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32016L0680 [accesată - 02.03.2023].

Garanţii în vederea asigurării protecţiei drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale persoanei fizice în ceea ce priveşte prelucrarea datelor cu caracter personal, în special a dreptului la inviolabilitatea vieţii intime, familiale şi private sunt reglementate şi în actele juridice naţionale. Dreptul intern a reglementat o gamă de norme în acest sens, care, în mare parte, corespund standardului de calitate european şi internaţional.

Astfel, în anul 2011, a fost adoptată Legea privind protecţia datelor cu caracter personal.[3] Această lege creează cadrul juridic necesar aplicării Directivei 95/46/CE a Parlamentului European şi a Consiliului din 24 octombrie 1995 privind protecţia persoanelor fizice în ceea ce priveşte prelucrarea datelor cu caracter personal şi libera circulaţie a acestor date. Legea în referinţă a fost modificată şi completată până în prezent, fiind armonizată şi adoptată conform rigorilor şi normelor internaţionale.

În ceea ce priveşte aspectul de procedură penală, Legea privind protecţia datelor cu caracter personal îşi extinde domeniul de acţiune şi asupra prelucrării datelor cu caracter personal în cadrul acţiunilor de prevenire şi investigare a infracţiunilor, punerii în executare a sentinţelor de condamnare şi altor acţiuni din cadrul procedurii penale sau contravenţionale în condiţiile legii (art. 2 lit. d) al Legii nr. 133/2011).

Sub protecţia legii respective intră şi categoriile speciale de date cu caracter personal: datele care dezvăluie originea rasială sau etnică a persoanei, convingerile ei politice, religioase sau filosofice, apartenenţa socială, datele privind starea de sănătate sau viaţa sexuală, precum şi cele referitoare la condamnările penale, măsurile procesuale de constrângere sau sancţiunile contravenţionale (art. 3 al Legii nr. 133/2011). Datele respective ne interesează în mod special, deoarece ele sunt specifice procesului penal şi sunt pe larg obţinute în timpul efectuării acţiunilor procesuale.

Este important de a menţiona faptul că organele din domeniul apărării naţionale, securităţii statului şi ordinii publice, organele de urmărire penală şi instanţele judecătoreşti cărora li se comunică date cu caracter personal în cadrul exercitării competenţelor stabilite de lege nu sunt destinatari în sensul art. 3 al Legii nr. 133/2011.

Potrivit art. 8 din Legea privind protecţia datelor cu carac-

[3] Legea nr. 133 din 08.07.2011 privind protecţia datelor cu caracter personal, disponibilă: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=129123&lang=ro# [accesată - 03.08.2023].

ter personal, „*Prelucrarea datelor cu caracter personal referitoare la condamnări penale, măsuri procesuale de constrângere sau sancţiuni contravenţionale poate fi efectuată numai de către sau sub controlul autorităţilor publice, în limitele competenţelor acordate şi în condiţiile stabilite prin legile ce reglementează aceste domenii. Registrul informaţiilor criminalistice şi criminologice este ţinut de Ministerul Afacerilor Interne.*"

Art. 9 din Legea privind protecţia datelor cu caracter personal stipulează că „*Prelucrarea numărului de identificare de stat (IDNP) al persoanei fizice, a amprentelor digitale sau a altor date cu caracter personal având o funcţie de identificare de aplicabilitate generală poate fi efectuată în următoarele condiţii:*

a) subiectul datelor cu caracter personal şi-a dat consimţământul;

b) prelucrarea este prevăzută în mod expres de legislaţie."

Există şi alte acte normative care vin să garanteze respectarea dreptului persoanei la protecţia datelor cu caracter personal. Spre exemplu, art. 13 alin. (1) lit. f/1) al Legii privind statutul ofiţerului de urmărire penală[1], care stipulează că „*Ofiţerul de urmărire penală este obligat să respecte prevederile Legii nr. 133 din 8 iulie 2011 privind protecţia datelor cu caracter personal.*"

De menţionat că în cazul în care persoana îşi dă acordul la prelucrarea datelor cu caracter personal nu există probleme privind lezarea dreptului în acest sens. Probleme pot apărea doar în cazul în care aceste date au fost divulgate sau utilizate în alt scop decât cel reglementat de lege.

Vom insista asupra prevederilor art. 9 lit. b) din Legea 133/2011, şi anume atunci când prelucrarea este prevăzută de lege, unde, de regulă, persoana nu-şi dă consimţământul sau, în general, nici nu cunoaşte că a avut loc prelucrarea datelor cu caracter personal ale acesteia.

Există o serie de acte normative care permit autorităţilor, inclusiv celor judiciare, să prelucreze datele cu caracter personal pentru a-şi realiza atribuţiile de serviciu. De exemplu, potrivit art. 25 alin. (5) pct. 3) şi 7) al Legii cu privire la activitatea Poliţiei şi statutul poliţistului[2], „*.... poliţistul are împuternicirea*

[1] Legea nr. 333 din 10.11.2006 privind statutul ofiţerului de urmărire penală, disponibilă: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=123541&lang=ro [accesată - 04.04.2024].

[2] Legea nr. 320 din 27.12.2012 cu privire la activitatea Poliţiei şi statutul poliţistului, disponibilă: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120699&lang=ro [accesată - 03.09.2023].

să stabilească identitatea persoanelor care încalcă dispoziţiile legale ori dacă sunt indicii că acestea pregătesc sau au săvârşit o faptă ilicită sau prejudiciabilă, precum şi a persoanelor care solicită intrarea într-un perimetru restricţionat; să efectueze imprimări audio şi video, să fotografieze persoanele care încalcă ordinea publică."

În aceeaşi ordine de idei, art. 260 alin. (3) pct. 3) CPP, prevede că „*procesul-verbal trebuie să cuprindă: numele, prenumele şi calitatea persoanelor care au participat la efectuarea acţiunii de urmărire penală, iar dacă este necesar, şi adresele lor, obiecţiile şi explicaţiile acestora.*" Art. 263 alin. (3) CPP stipulează că „*Plângerea sau, după caz, denunţul trebuie să cuprindă: numele, prenumele, calitatea şi domiciliul petiţionarului, descrierea faptei care formează obiectul plângerii sau denunţului, indicarea făptuitorului, dacă acesta este cunoscut, şi a mijloacelor de probă.*" Art. 281 alin. (2) CPP reglementează că „*Ordonanţa de punere sub învinuire trebuie să cuprindă: ... numele, prenumele, ziua, luna, anul şi locul naşterii persoanei puse sub învinuire, precum şi alte date despre persoană care au importanţă juridică în cauză.*" Art. 308 alin. (8) lit. d) CPP prevede că „*Mandatul de arestare preventivă sau, după caz, de prelungire a termenului arestării preventive cuprinde date cu privire la datele de identitate ale învinuitului, inculpatului.* Art. 358 alin. (1) CPP menţionează că *preşedintele şedinţei de judecată stabileşte identitatea inculpatului, şi anume: 1) numele, prenumele şi patronimicul; 2) anul, luna, ziua şi locul naşterii, cetăţenia; 3) domiciliul; 4) ocupaţia şi datele despre evidenţa militară; 5) situaţia familială şi datele despre existenţa la întreţinerea lui a altor persoane; 6) studiile; 7) datele despre dizabilitate; 8) datele despre existenţa titlurilor speciale, gradelor de calificare şi a distincţiilor de stat; 9) dacă posedă limba în care se desfăşoară procesul; 10) dacă a fost în această cauză în stare de reţinere sau de arest şi în ce perioadă; 11) alte date referitoare la persoana inculpatului.*" Exemple de felul dat sunt multe, însă evident este că aceste date cu caracter personal sunt prelucrate din necesitatea legală şi interesul public privind investigarea infracţiunilor şi tragerea la răspundere penală a făptuitorilor.

Alte norme stipulează că, atunci când în unele acte procesuale nu se regăsesc date cu caracter personal, se schimbă conţinutul şi consecinţa juridică a acestor acte. De exemplu, art. 263 alin. (8) CPP prevede că „*Plângerile şi denunţurile anonime nu*

pot servi temei pentru pornirea urmăririi penale, însă, în urma controlului efectuat în temeiul acestor plângeri sau denunțuri, organul de urmărire penală se poate autosesiza în vederea urmăririi penale."

Prelucrarea datelor cu caracter personal în cadrul procesului penal se efectuează în conformitate cu prevederile Legii nr. 133 din 8 iulie 2011 privind protecţia datelor cu caracter personal (art. 15 alin. (2) CPP). Prevederile procesual-penale respective acordă garanţii suficiente dreptului la viaţă privată, interzicând organului de urmărire penală şi instanţei de judecată să acumuleze informaţii despre viaţa privată şi intimă a persoanei fără existenţa unei necesităţi. Totodată, observăm că în sfera vieţii private intră şi datele cu caracter personal ale persoanei, iar legea procesuală penală acordă garanţii şi în această privinţă.

„Curtea a notat că protecţia datelor cu caracter personal are o importanţă fundamentală pentru exerciţiul dreptului la viaţa privată al persoanei. Articolul 28 din Constituţie garantează un drept la autodeterminare informaţională, care le permite persoanelor să se bazeze pe dreptul lor la viaţa privată cu privire la informaţii care, deşi neutre, sunt colectate, procesate şi diseminate în mod colectiv şi de o manieră în care face incident acest articol (a se vedea Satakunnan Markkinapörssi Oy şi Satamedia Oy c. Finlanda [MC], 27 iunie 2017, § 137; HCC nr. 29 din 12 decembrie 2019, § 40; HCC nr. 5 din 25 februarie 2020, § 61)."[1]

„Curtea relevă că însăşi Curtea Europeană a statuat că conceptul de „viaţă privată" (...) include informaţiile cu caracter personal în privinţa cărora există o speranţă legitimă că nu vor fi publicate fără consimţământul celor la care acestea se referă (Flinkkilä şi alţii c. Finlanda, hotărârea din 6 aprilie 2010, § 75; Saaristo şi alţii c. Finlanda, hotărârea din 12 octombrie 2010, § 61)."[2]

În concordanţă cu prevederile art. 15 alin. (2) CPP, legea procesual- penală conţine şi alte norme care asigură dreptul persoanei la protecţia datelor cu caracter personal. Spre exemplu, art. 211 alin. (4) CPP reglementează că *„Accesul la dosarele şi materialele care se păstrează în condiţiile prevăzute de prezentul articol*

[1] HCC privind excepţia de neconstituţionalitate a unor prevederi ale articolului 8 alin. (1) lit. d) din Legea nr. 294 din 21 decembrie 2007 privind partidele politice (numărul de membri necesar pentru înregistrarea unui partid politic) (pct.61).

[2] DCC nr. 10 din 05.01.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 177g/2017 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 177 alin. (1) din Codul penal (încălcarea inviolabilităţii vieţii personale) (pct.19).

se decide de către conducătorul organului sau, după caz, preşedintele instanţei la care se păstrează acestea, cu respectarea prevederilor prezentului capitol şi ale Legii nr. 133 din 8 iulie 2011 privind protecţia datelor cu caracter personal." În acelaşi timp, art. 212 alin. (1) CPP prevede că „*Materialele urmăririi penale nu pot fi date publicităţii decât cu autorizaţia persoanei care efectuează urmărirea penală şi numai în măsura în care ea consideră că aceasta este posibil, cu respectarea prezumţiei de nevinovăţie, şi ca să nu fie afectate interesele altor persoane şi ale desfăşurării urmăririi penale în condiţiile Legii nr. 133 din 8 iulie 2011 privind protecţia datelor cu caracter personal.*"

Prin urmare, Gianmarco Cifaldi şi Călin Sinescu, pe bună dreptate, au menţionat că „Dreptul la viaţă privată este considerat un element fundamental al societăţii, libertăţii şi demnităţii umane. Astfel, în societatea contemporană, riscurile legate de concentrarea unor informaţii de vârf într-un cerc restrâns de subiecţi publici şi privaţi sau de difuzarea acestora la scară mondială au condus la evoluţia dreptului la viaţă privată care, pe de o parte, depăşeşte conotaţia individualistă în folosul celei sociale şi, pe de altă parte, devine un concept complex cu o componentă specifică – dreptul la protecţia datelor personale. Dreptul la protecţia datelor personale, ca drept la autodeterminare informativă îşi găseşte substanţa în dreptul individului de a alege ceea ce este dispus să dezvăluie altora. În absenţa unei protecţii puternice a propriilor informaţii, persoanele ar risca să fie discriminate pentru opiniile lor, credinţele lor religioase ori condiţiile de sănătate."[3]

„Informaţiile publice se pot încadra în sfera de aplicare a noţiunii de viaţă privată în cazul în care acestea sunt sistematic colectate şi stocate în fişiere deţinute de către autorităţi. Acest fapt este cu atât mai valabil, cu cât astfel de informaţii se referă la trecutul îndepărtat al unei persoane."[4]

Această declaraţie a Curţii ilustrează modul în care colectarea şi depozitarea de către stat a informaţiilor şi datelor referitoare la persoane fizice, cu sau fără acordul lor, precum şi accesibi-

[3] Cifaldi Gianmarco, Sinescu Călin. Dreptul la viaţă privată. În: Sfera politicii. Nr. 135. Anul XVII, mai 2009, p. 51-58. Disponibil: https:// revistasferapoliticii.ro/sfera/pdf/Sfera_135.pdf [accesat - 01.08.2022]

[4] Hotărârea CtEDO, Rotaru c. României [GC] din 04.05.2002, disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58586 [accesată - 04.04.2024]. Curtea a notat că situaţia reclamată în Rotaru, cu privire la lipsa unor garanţii suficiente pentru protecţia vieţii private individuale, era încă prezentă la momentul Hotărârii în Association 21 December 1989 and others c. Romania.

litatea lor, va viza întotdeauna viaţa privată a unui individ, în aşa fel încadrându-se în limitele prevăzute de Articolul 8. Eventual, utilizarea consecventă a acestora nu are nicio legătură cu constatarea în cauză. Exemple în acest sens includ:

– înregistrarea de către poliţie a amprentelor digitale, imagini, mostre de celule, profiluri ADN[1] şi alte informaţii personale sau publice, chiar dacă sunt confidenţiale;[2]

– imagini capturate de CCTV în locurile publice;[3]

– sistemul de interceptare a conversaţiilor între deţinuţi şi rudele lor în camerele de vizitare a penitenciarelor.[4]

Pentru a stabili dacă informaţiile personale deţinute de către autorităţi implică oricare din aspectele vieţii private, protejate de Articolul 8, Curtea trebuie să ţină cont de contextul specific în care informaţiile în cauză au fost înregistrate şi păstrate, natura înregistrărilor, durata de depozitare, modul în care aceste înregistrări sunt utilizate şi prelucrate şi rezultatele care pot fi obţinute. Indiferent de tipul de caz, ori de câte ori informaţiile despre o persoană sunt deţinute de către stat, aceasta trebuie neapărat să aibă acces rapid la informaţia în cauză.[5] Oricum, în toate circumstanţele refuzul accesului ridică o problemă în temeiul art. 8. La fel se întâmplă şi în cazul informaţiei personale dezvăluită presei sau altor instituţii.[6]

Dacă refuzul accesului la informaţie conduce la o încălcare, depinde foarte mult de motivele invocate de către stat pentru a justifica o astfel de decizie, precum şi de faptul dacă refuzul poate fi considerat proporţional cu scopul urmărit[7] şi necesar într-o societate democratică."[8]

---

[1] Hotărârea CtEDO, S. şi Marper c. Regatului Unit [GC]., din 04.12.2008, disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-90051 [accesată - 04.04.2024].

[2] Hotărârea CtEDO, Leander c. Suediei, din 26.03.1987, disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57519 [accesată - 04.04.2024].

[3] Hotărârea CtEDO, Peck c. Regatului Unit. din 15.05.2001, disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60898 [accesată - 04.04.2024].

[4] Hotărârea CtEDO, Wisse c. Franţei, din 20.12.2005, disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-71735 [accesată - 04.04.2024].

[5] Hotărârea CtEDO Haralambie c. României, din .27.10.2009, disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-1286 [accesată - 04.04.2024].

[6] Hotărârea CtEDO, Z. c. Finlandei şi M.S. c. Suediei, din 25.02.1997, disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62738 [accesată - 05.06.2024].

[7] Hotărârea CtEDO, Segerstedt-Wiberg şi alţii c. Suediei, din 06.06.2006, disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-75591 [accesată - 05.06.2024]

[8] Roagna Ivana. Protejarea dreptului la respectarea vieţii private şi de familie în cadrul Convenţiei Europene a Drepturilor Omului. Manualele Consiliului Europei pentru Drepturile Omului. Consiliul Europei. Strasbourg. 2012, p. 26-28, disponibilă: https://rm.coe.int/16806f15c5 [accesată - 27.07.2024].

„Datele genetice ar trebui definite drept date cu caracter personal referitoare la caracteristicile genetice moştenite sau dobândite ale unei persoane fizice, care oferă informaţii unice despre fiziologia sau starea de sănătate a persoanei respective, şi care rezultă în urma unei analize a unei mostre de material biologic al persoanei fizice în cauză, în special a analizei cromozomiale, a unei analize a acidului dezoxiribonucleic (ADN) sau a acidului ribonucleic (ARN) sau în urma analizei oricărui alt element care permite obţinerea unor informaţii echivalente. Având în vedere complexitatea şi sensibilitatea informaţiilor genetice, există un risc ridicat de utilizare abuzivă şi de reutilizare în diverse scopuri neautorizate de către operator. Orice discriminare bazată pe caracteristici genetice ar trebui să fie, în principiu, interzisă”[9].

„Datele cu caracter personal privind sănătatea ar trebui să includă toate datele având legătură cu starea de sănătate a persoanei vizate, care să dezvăluie informaţii despre starea de sănătate fizică sau mentală trecută, prezentă sau viitoare a persoanei vizate. Acestea includ informaţii privind persoana fizică, colectate în cursul înscrierii acesteia la serviciile de asistenţă medicală sau în cadrul acordării serviciilor respective persoanei fizice în cauză, astfel cum sunt menţionate în Directiva 2011/24/UE a Parlamentului European şi a Consiliului; un număr, un simbol sau un semn distinctiv atribuit unei persoane fizice pentru identificarea singulară a acesteia în scopuri medicale; informaţii rezultate din testarea sau examinarea unei părţi a corpului sau a unei substanţe corporale, inclusiv din date genetice şi eşantioane de material biologic; precum şi orice informaţii privind, de exemplu, o boală, un handicap, un risc de îmbolnăvire, istoricul medical, tratamentul clinic sau starea fiziologică sau biomedicală a persoanei vizate, indiferent de sursa acestora, ca de exemplu, un medic sau un alt cadru medical, un spital, un dispozitiv medical sau un test de diagnostic in vitro”[10].

[9] Pct. 23 din Preambulul Directivei (UE) 2016/680 a Parlamentului European şi a Consiliului Europei din 27 aprilie 2016 privind protecţia persoanelor fizice referitor la prelucrarea datelor cu caracter personal de către autorităţile competente în scopul prevenirii, depistării, investigării sau urmăririi penale a infracţiunilor sau al executării pedepselor şi privind libera circulaţie a acestor date şi de abrogare a Deciziei-cadru 2008/977/JAI a Consiliului, disponibilă: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32016L0680 [accesată - 01.07.2024].

[10] Pct. 24 din Preambulul Directivei (UE) 2016/680 a Parlamentului European şi a Consiliului Europei din 27 aprilie 2016 privind protecţia persoanelor fizice referitor la prelucrarea datelor cu caracter personal de către autorităţile

De menţionat că pentru încălcarea dreptului persoanei la protecţia datelor cu caracter personal legea naţională prevede sancţiuni. Aceasta denotă că legislatorul autohton a reglementat instrumente efective în vederea protejării dreptului vizat. Astfel, potrivit art. 33 al Legii 133/2011, „*Pentru încălcarea prezentei legi, persoanele vinovate răspund în conformitate cu legislaţia civilă, contravenţională sau penală*." Această prevedere pe deplin corespunde prevederilor internaţionale (de exemplu, art. 57 al Directivei (UE) 2016/680).[1]

În acelaşi timp, persoanele care au suferit prejudicii materiale sau morale ca urmare a unei operaţiuni de prelucrare ilegale sau a oricărei acţiuni care încalcă dispoziţiile adoptate în temeiul Directivei (UE) 2016/680 şi a Legii nr. 133/2011 au dreptul de a obţine despăgubiri, în temeiul dreptului intern, pentru prejudiciul cauzat de operator sau de o altă autoritate competentă.

„Simpla înregistrare a datelor referitoare la viaţa privată a unui individ constituie o ingerinţă în sensul art. 8 [din Convenţia Europeană a Drepturilor Omului, care garantează dreptul la respectarea vieţii private şi de familie, a domiciliului şi a corespondenţei1]... Utilizarea ulterioară a informaţiilor stocate nu are niciun impact asupra acestei constatări [...] Cu toate acestea, pentru a stabili dacă informaţiile personale reţinute de autorităţi implică orice [aspect] [...] al vieţii private [...], Curtea va ţine seama în mod corespunzător de contextul specific în care informaţiile în litigiu au fost înregistrate şi reţinute, natura înregistrărilor, modul în care sunt utilizate şi prelucrate respectivele înregistrări şi rezultatele care pot fi obţinute ... (S. şi Marper împotriva Regatului Unit, hotărâre (Marea Cameră) din 4 decembrie 2008, pct. 67]."[2]

„Protecţia datelor cu caracter personal are un rol fundamental în exercitarea de către o persoană a dreptului său la respectarea vieţii private şi de familie, astfel cum este garantat

competente în scopul prevenirii, depistării, investigării sau urmăririi penale a infracţiunilor sau al executării pedepselor şi privind libera circulaţie a acestor date şi de abrogare a Deciziei-cadru 2008/977/JAI a Consiliului, disponibilă: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32016L0680 [accesată: 03.08.2023].

[1] Statele membre definesc normele privind sancţiunile aplicabile în cazurile de încălcare a dispoziţiilor adoptate în temeiul prezentei directive şi iau toate măsurile necesare pentru a se asigura că acestea sunt puse în aplicare. Sancţiunile prevăzute trebuie să fie eficace, proporţionale şi disuasive.

[2] Institutul European din România, Protecţia datelor cu caracter personal, p.1, disponibilă: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Data_RON.pdf [accesată - 03.08.2022].

de art. 8 din Convenţie. Dreptul intern trebuie să ofere garanţii adecvate pentru a preveni orice utilizare a datelor cu caracter personal care ar putea fi incompatibilă cu garanţiile prevăzute de acest articol [...]. Necesitatea unor astfel de garanţii este cu atât mai mare în cazul protecţiei datelor cu caracter personal care constituie obiectul prelucrării automate, în special atunci când aceste date sunt utilizate în scopuri poliţieneşti. Dreptul intern ar trebui să se asigure că aceste date sunt relevante şi nu sunt excesive în raport cu scopurile pentru care sunt înregistrate, şi că ele sunt păstrate într-o formă care să permită identificarea persoanelor vizate o perioadă nu mai lungă decât este necesar pentru scopurile pentru care acestea sunt înregistrate [...]. [Acesta] trebuie să ofere, de asemenea, garanţii adecvate, că datele cu caracter personal care au fost înregistrate au fost protejate în mod eficient împotriva utilizării necorespunzătoare şi abuzului [...]. [S. şi Marper c.Regatului Unit, hotărâre (Marea Cameră) din 4 decembrie 2008, pct. 103].

Această cauză privea păstrarea pe o perioadă nelimitată a unei baze de date cu amprentele digitale, mostre de celule şi profilurile ADN ale reclamanţilor[3] după ce acţiunea penală împotriva lor s-a finalizat prin achitare, într-o cauză, şi prin clasare, în cealaltă cauză. Curtea a hotărât că a fost încălcat art. 8 din Convenţie, constatând că păstrarea datelor în litigiu a constituit o ingerinţă disproporţionată în dreptul reclamanţilor la respectarea vieţii private şi nu putea fi privită ca fiind necesară într-o societate democratică. Curtea a considerat în special că utilizarea tehnicilor ştiinţifice moderne în sistemul de justiţie penală nu poate fi permisă cu orice preţ şi fără a păstra un echilibru adecvat între beneficiile potenţiale ale utilizării extensive a unor astfel de tehnici şi interesele majore care ţin de viaţa privată. Orice stat care îşi revendică rolul de pionier în dezvoltarea de noi tehnologii are răspunderea specială de „a păstra un echilibru just". Curtea a concluzionat că natura generalizată şi nediferenţiată a competenţelor de păstrare a amprentelor digitale, a eşantioanelor de celule şi a profilurilor genetice ale persoanelor suspectate, dar care nu au fost condamnate pentru săvârşirea de infracţiuni, astfel cum a fost aplicată în speţă, nu a atins un echilibru just între

[3] Profilurile ADN sunt informaţii în format digital care sunt stocate în format electronic în baza de date naţională ADN împreună cu detalii despre persoana la care se referă.

interesele publice şi cele private concurente."[1]

O problemă practică des întâlnită este refuzul unor persoane şi autorităţi de a furniza informaţii cu caracter personal, invocând faptul că nu au dreptul, în temeiul Legii nr. 133/2011, deşi cerinţa organului de urmărire penală şi a procurorului este legală şi informaţiile solicitate se administrează într-o cauză penală concretă. De exemplu, în cauza penală nr. 2013870245, pornită la 24 iulie 2013 de către organul de urmărire penală al Ministerului Afacerilor Interne, instituit în cadrul Inspectoratului General al Poliţiei de Frontieră, în baza semnelor constitutive ale componenţei de infracţiune prevăzute de art. 362[1] alin. (3) lit. a) din Cod penal, s-a constatat că cerinţa legală de a transmite informaţiile cu caracter personal din dosarele unui grup de afgani, Biroul Migraţie şi Azil a refuzat acest lucru, invocând Legea nr. 133/2011. Ulterior, la cerinţa repetată şi argumentată a organului de urmărire penală, aceeaşi autoritate din nou a refuzat prezentarea informaţiilor corespunzătoare, care, de fapt, erau importante pentru cauza penală instrumentată. Într-un final, organul de urmărire penală forţat a ridicat dosarele respective, având un mandat judiciar în acest sens.

Practica respectivă este una vicioasă, deoarece duce la tergiversarea investigaţiilor, probele pot dispărea, iar identificarea persoanelor şi acţiunile procesuale în privinţa acestora riscă a nu se face în general, în special în cazul părăsirii teritoriului ţării de către persoanele străine. Totodată, în aceste cazuri, organul de urmărire penală este lipsit sau împiedicat de a lua măsurile necesare în vederea localizării persoanelor, audierea martorilor, precum şi aplicarea, după caz, a măsurilor procesuale de constrângere în privinţa bănuiţilor. Or, potrivit art. 6 al Legii nr. 133/2011, „*Nu sunt considerate destinatari organele din domeniul apărării naţionale, securităţii statului şi ordinii publice, organele de urmărire penală şi instanţele judecătoreşti cărora li se comunică date cu caracter personal în cadrul exercitării competenţelor stabilite de lege.*" În acelaşi timp, în conformitate cu dispoziţiile art. 15 alin. (3) CPP, „*(...) Persoana nu este în drept să refuze de a prezenta informaţii despre viaţa privată şi intimă a sa sau a altor persoane sub pretextul inviolabilităţii vieţii private (...).*"

[1] Institutul European din România, Protecţia datelor cu caracter personal, p.11, disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Data_RON.pdf [accesat - 03.08.2023].

Un aspect important la care dorim să tragem atenţia este prevederea reglementată în art. 15 alin. (3) CPP, şi anume: „*Persoanele de la care organul de urmărire penală cere informaţie despre viaţa privată şi intimă sunt în drept să se convingă că această informaţie se administrează într-o cauză penală concretă*.” Din imperativele legale reiese că informaţiile privind viaţa privată şi cea intimă a persoanei se vor administra doar atunci când organul de urmărire penală instrumentează o cauză penală, adică urmărirea penală este începută. Considerăm că această reglementare limitează dreptul organului de urmărire penală şi a procurorului, implicit limitează dreptul pozitiv al statului de a investiga infracţiunile la etapa iniţială, deoarece la etapa sesizării organului de urmărire penală sau chiar la etapa sesizării organului de constatare, acestea au acces la unele date cu caracter personal. Totodată, la etapele respective se pot dispune constatări tehnico-ştiinţifice şi medico-legale, se pot accesa baze de date, se colectează informaţii privind constatarea bănuielii rezonabile despre comiterea unei infracţiuni etc. Prin urmare, este necesară modificarea şi completarea art. 15 CPP, astfel încât colectarea unor date cu caracter personal să fie permisă în cadrul procesului penal şi chiar la etapa actelor de constatare. De exemplu: identificarea persoanei, domiciliul acesteia, studii, locul de muncă, informaţii din bazele de date de care dispune Ministerul Afacerilor Interne etc. Cu alte cuvinte, la etapele respective să se permită administrarea acelor date cu caracter personal care nu sunt necesare a fi obţinute prin mandat judiciar.

Bineînţeles că organul de urmărire penală şi organul de constatare trebuie să întocmească solicitările sau actele procedurale argumentat, cu indicarea numărului materialului, al procesului penal sau al cauzei penale ce se află în gestiune şi a motivului solicitării informaţiilor cu caracter personal.

Într-o altă ordine de idei, protecţia datelor a devenit o valoare distinctă, care nu este subsumată dreptului la respectarea vieţii private. În ordinea juridică a Uniunii, protecţia datelor este recunoscută ca drept fundamental, separat de dreptul fundamental la respectarea vieţii private. Această separare ridică problema relaţiei şi a diferenţelor dintre aceste două drepturi.

Dreptul la respectarea vieţii private şi dreptul la protecţia datelor cu caracter personal sunt strâns legate. Ambele vizează protejarea unor valori similare, respectiv autonomia şi demnitatea umană a indivizilor, asigurându-le o sferă personală în care

aceştia să îşi poată dezvolta personalitatea, să poată gândi şi să îşi poată forma opinii în mod liber. Aceste drepturi sunt, aşadar, o condiţie esenţială pentru exerciţiul altor libertăţi fundamentale, precum libertatea de exprimare, libertatea de întrunire şi de asociere paşnică şi libertatea religioasă.

Cele două drepturi diferă în ceea ce priveşte formularea şi domeniul de aplicare. Dreptul la respectarea vieţii private constă în interzicerea generală a ingerinţelor, sub rezerva anumitor criterii de interes public care pot justifica intervenţia în anumite cazuri. Prelucrarea acestor date trebuie să respecte elementele esenţiale ale protecţiei datelor cu caracter personal, şi anume supravegherea independentă şi respectarea drepturilor persoanelor vizate.[1]

Articolul 8 din Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene (Carta) consacră nu doar dreptul la protecţia datelor cu caracter personal, ci şi valorile fundamentale asociate acestui drept.

„Dreptul la protecţia datelor cu caracter personal se aplică ori de câte ori sunt prelucrate date cu caracter personal; astfel, are un domeniu de aplicare mai larg decât dreptul la respectarea vieţii private. Orice operaţiune de prelucrare a datelor cu caracter personal intră sub incidenţa protecţiei adecvate."[2]

Dreptul la protecţia datelor cu caracter personal are un domeniu de aplicare mai larg decât dreptul la respectarea vieţii private. Din argumentele descrise se desprinde clar faptul că protecţia datelor cu caracter personal este un drept distinct al persoanei, protejat de art. 8 CEDO. Odată ce acesta este un drept separat considerăm oportun a fi completat CPP cu o nouă normă care să reglementeze acest drept. Or, privitor la alte drepturi legislatorul naţional le-a distins prin norme diferite (de exemplu: secretul corespondenţei, inviolabilitatea domiciliului).

Este necesară, totodată, modificarea şi completarea art. 15 CPP, astfel încât colectarea unor date cu caracter personal să fie permisă în cadrul procesului penal şi chiar la etapa actelor de constatare. De exemplu: identificarea persoanei, domiciliul acesteia, studii, locul de muncă, informaţii din bazele de date de care

[1] Hustinx P., EDPS Speeches & Articles (Discursuri şi articole ale AEPD), EU Data Protection Law: The Review of Directive 95/46/EC and the Proposed General Data Protection Regulation (Legislaţia UE în materie de protecţie a datelor: revizuirea Directivei 95/46/CE şi propunerea de regulament general privind protecţia datelor), iulie 2013.

[2] Manual de legislaţie europeană privind protecţia datelor. Ediţia 2018, Agenţia pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene şi Consiliul Europei, 2020, p. 21-23, disponibil - https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_data_protection_RON.pdf [accesat - 02.08.2022].

dispune Ministerul Afacerilor Interne etc. Cu alte cuvinte, la etapele respective să se permită administrarea acelor date cu caracter personal pentru obţinerea cărora nu este necesar un mandat judiciar.

Concluzii. Legislatorul a limitat cercul organelor care pot să solicite informaţiile cu privire la viaţa privată a persoanei. Din imperativele art. 15 alin. (3) CPP reiese că informaţiile privind viaţa privată se vor administra doar atunci când organul de urmărire penală instrumentează o cauză penală, adică urmărirea penală este începută. Considerăm că această reglementare limitează dreptul organului de urmărire penală şi a procurorului, implicit limitează dreptul pozitiv al statului de a investiga infracţiunile la etapa iniţială, deoarece la etapa sesizării organului de urmărire penală sau chiar la etapa sesizării organului de constatare, acestea au acces la unele date cu caracter personal. Totodată, la etapele respective se pot dispune constatări tehnico-ştiinţifice şi medico-legale, se pot accesa baze de date, se colectează informaţii privind constatarea bănuielii rezonabile despre comiterea unei infracţiuni etc.

Organul de constatare şi organul de urmărire penală, procurorul şi instanţa de judecată, atunci când este necesar a intra în posesia unor date cu caracter personal, să întocmească solicitările sau actele procedurale argumentat, cu indicarea numărului materialului, al procesului penal sau al cauzei penale ce se află în gestiune şi a motivului solicitării informaţiilor ce conţin date cu caracter personal.

Constatăm o problemă practică des întâlnită, privitoare la refuzul unor persoane şi autorităţi de a furniza informaţii cu caracter personal, invocând faptul că nu au dreptul în temeiul Legii nr. 133/2011, deşi cerinţa organului de urmărire penală şi a procurorului este legală şi informaţiile solicitate se administrează într-o cauză penală concretă. Practica respectivă este una vicioasă, deoarece duce la tergiversarea investigaţiilor, probele pot dispărea, iar identificarea persoanelor şi acţiunile procesuale în privinţa acestora riscă a nu se face în general, în special în cazul părăsirii teritoriului ţării de către persoanele străine. Totodată, în aceste cazuri, organul de urmărire penală este lipsit sau împiedicat de a lua măsurile necesare în vederea localizării persoanelor, audierea martorilor, precum şi aplicarea, după caz, a măsurilor procesuale de constrângere în privinţa bănuiţilor.

VI.
OCROTIREA DREPTULUI DE PROPRIETATE ÎN CADRUL URMĂRIRII PENALE

6.1. Revendicarea dreptului de proprietate prin intermediul acţiunii civile

„Este posibil ca săvârşirea unei infracţiuni să producă, pe lângă urmările socialmente periculoase, şi un prejudiciu material sau moral în dauna unei persoane fizice sau juridice, în acest caz infracţiunea fiind şi sursa unor obligaţii civile."[1] Este de reţinut că prejudiciul material şi moral se referă la persoanele fizice, pe când la cele juridice se referă doar prejudiciul material. Persoana juridică nu poate avea un prejudiciu moral, deoarece nu poate suporta suferinţe fizice sau psihice.

În acest sens, Plenul lărgit al CSJ reţine că „*Colegiul penal lărgit susţine că instanţa de apel, în motivarea deciziei contrar prevederilor art. 101 Cod de procedură penală, admite acţiunea civilă şi încasează de la inculpat în beneficiul reprezentantului XXX prejudiciul moral în valoare de 50 000 lei, fără a lua în calcul că partea vătămată nu este reprezentantul XXX, dar persoana juridică. În această ordine de idei, Colegiul penal lărgit ţine să remarce că persoanei juridice nu-i pot fi cauzate prejudicii morale, or, persoanei juridice nu-i pot fi cauzate suferinţe psihice.*"[2]

CtEDO este preocupată de acest subiect. În cauza CtEDO, Comingersoll S.A. c. Portugaliei[3], Curtea a reţinut că „*În lumina propriei jurisprudenţe şi a acestei practici, Curtea nu poate exclude, aşadar, posibilitatea ca unei societăţi comerciale să i se acorde o despăgubire pecuniară pentru prejudiciul moral (...). Printre acestea, trebuie luate în considerare reputaţia companiei, incertitudinea în planificarea deciziei, perturbarea conduce-*

[1] Neagu Ion, Damaschin Mircea. Tratat de procedură penală. Partea generală, Ediţia a 2-a, Editura „Universul Juridic". Bucureşti. 2018. p.302.

[2] DCPL CSJ din 11.06.2019, dosarul nr. 1ra-320/2019,disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=13740 [accesată - 29.09.2024]

[3] Hotărârea CtEDO, cauza Comingersoll S.A. c. Portugaliei, din 06.04.2000 (§.35), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58562 [accesată - 29.09.2024].

rii companiei (pentru care nu există o metodă precisă de calcul a consecinţelor) şi, în sfârşit, deşi într-o măsură mai mică, anxietatea şi inconveniente cauzate membrilor echipei de conducere." Prin urmare, jurisprudenţa Curţii Europene constată că persoanele juridice, în unele cazuri, pot pretinde la prejudicii morale de pe urma infracţiunii. Cazurile excepţionate se referă mai mult la: imagine, reputaţie, perturbarea activităţii etc.

Procedura penală concretizează dreptul de proprietate al titularului, căruia i-a fost pricinuit un prejudiciu material prin infracţiune. Persoana care poartă răspundere materială pentru prejudiciul cauzat este obligată să-l repare. Un mijloc prevăzut de lege pentru protejarea drepturilor patrimoniale şi dezdăunarea persoanei, fizice sau juridice, în procesul penal, este acţiunea civilă.

„Acţiunea civilă, în procesul penal, este cererea persoanei fizice sau juridice, care a suferit o pagubă materială produsă prin infracţiune, pentru repararea pagubei, adresată învinuitului (inculpatului) sau persoanei care poartă răspundere materială pentru acţiunile sale."[4] „Acţiunea civilă se rezolvă în cadrul procesului penal, numai în măsura în care i-a fost alăturată şi împreună au ajuns în faţa instanţei investite cu judecarea cauzei penale."[5]

Unii autori[6] consideră acţiunea civilă în calitate de „mijloc legal prin care o persoană care a suferit un prejudiciu prin infracţiune cere repararea acestuia în cadrul procesului penal." De altă părere este doctrinarul Mihail Undroiu[7], care consideră că acţiunea civilă nu poate fi concepută drept mijloc de tragere la răspundere civilă, deoarece s-ar produce o confuzie între acţiune şi mijlocul de exercitare a acesteia. Susţinem această ultimă opinie, deoarece nu trebuie confundată cererea victimei de a fi recunoscută în calitate de parte civilă, prin care solicită ca inculpatul să fie tras la răspundere civilă cu acţiunea civilă. „Aşadar, drep-

[4] Osoianu Tudor [et.al.], Drept procesual penal. Partea generală. Chişinău. 2009. p.422.

[5] Recomandarea nr. 39 cu privire la procedura încasării cheltuielilor judiciare, la soluţionarea acţiunii civile, în procesul penal, disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_rec_csj.php?id=61 [accesată - 29.09.2024]

[6] Mateuţ Gheorghiţă. Procedură penală. Partea generală. Ed. „Universul Juridic". Bucureşti. 2019. p. 160; Neagu Ion, Damaschin Mircea. Tratat de procedură penală. Partea generală. Ediţia a 3-a. revizuită şi adăugită. Editura „Universul Juridic". 2020, p.327; Păvăleanu Vasile. Drept procesual penal. Partea generală. Editura „Lumina Lex". Bucureşti. 2001. p.205.

[7] Udroiu Mihail. Sinteze de procedură penală. Partea generală, Ediţia a 2-a, Volumul I Editura C.H. Beck, Bucureşti. 2021. p.92.

tul substanţial încălcat prin comiterea faptei care face obiectul acţiunii penale beneficiază de un drept material la acţiune care se exercită prin intermediul dreptului procesual la acţiune, toate aceste instituţii fiind distincte de cea a acţiunii civile."[1]

„Raporturile de drept penal determină necesitatea apariţiei raporturilor procesual-penale. Naşterea raporturilor de drept civil ca rezultat al infracţiunii, urmat de prejudicii materiale, determină necesitatea apariţiei şi realizării raporturilor derivate de drept procesual-civil în cadrul procesului penal. Realizarea acestor raporturi şi soluţionarea acţiunii civile în procesul penal nu este un atribut indispensabil pentru toate cauzele penale."[2]

Intentarea, exercitarea şi soluţionarea acţiunii civile în procesul penal presupune îndeplinirea unor condiţii, şi anume:

a) Infracţiunea comisă să fi cauzat un prejudiciu material sau moral. Aceasta este o condiţie obligatorie, deoarece, în caz contrar, nu putem vorbi despre o acţiune civilă. Sunt infracţiuni care nu produc astfel de prejudicii, de exemplu, conducerea mijlocului de transport în stare de ebrietate. Cu alte cuvinte, acţiunea civilă are loc „în cazul infracţiunii de rezultat, iar nu şi în situaţia celor de pericol."[3]

b) Referitor la daunele materiale, este de menţionat că „Principiul privind daunele materiale este că reclamantul ar trebui să fie pus, pe cât posibil, în situaţia în care s-ar fi aflat dacă încălcarea constatată nu ar fi avut loc, cu alte cuvinte, restitutio in integrum. Aceasta poate însemna compensaţii atât pentru prejudiciul real suferit (*damnum emergens*), cât şi pentru beneficiul nerealizat (*lucrum cessans*). Reclamantul este cel care trebuie să arate că daunele materiale au rezultat din încălcarea sau încălcările pretinse. Reclamantul trebuie să prezinte documente relevante pentru a dovedi, pe cât posibil, nu numai existenţa, ci şi cuantumul sau valoarea prejudiciului. În mod normal, despăgubirea Curţii va reflecta valoarea totală a prejudiciului. Totuşi, dacă prejudiciul real nu poate fi calculat exact, Curtea va face o estimare bazată pe faptele de care dispune."[4]

---

[1] *Ibidem*

[2] Osoianu Tudor [et.al.]. Drept procesual penal. Partea generală. Chişinău. 2009. p.422,423.

[3] Păvăleanu Vasile. Drept procesual penal. Partea generală. Editura „Lumina Lex". Bucureşti. 2001, p.206.

[4] Consiliul Europei, Articolul 41 din Convenţia Europeană privind Drepturile Omului, disponibilă: https://www.coe.int/ro/web/execution/article-41 [accesată - 12.05.2022].

c) Daune morale – „Despăgubirea acordată de Curte în legătură cu daunele morale este menită să furnizeze o compensaţie financiară pentru un prejudiciu moral, cum ar fi suferinţe mentale sau fizice. Prin natura lor, daunele morale nu se pretează la calcule exacte. Dacă se stabileşte existenţa unor astfel de daune, şi în cazul în care Curtea consideră că este necesară o compensaţie bănească, ea va face o evaluare pe o bază echitabilă, luând în considerare standardele care decurg din jurisprudenţa sa."[5]

„Între infracţiunea săvârşită şi paguba reclamată trebuie să existe un raport de cauzalitate. Între orice fapt ilegal şi urmările survenite pot exista atât legături necesare, cât şi întâmplătoare, dar tragerea la răspundere pentru consecinţele survenite, e posibilă când ele constituie rezultatul inevitabil al faptei săvârşite"[6]. În cazul contrar, inexistenţa acestui raport de cauzalitate înlătură temeiul juridic de a răspunde civil. *„În conformitate cu prevederile art. 219 CPP, acţiunea civilă în procesul penal poate fi intentată la cererea persoanelor fizice sau juridice cărora le-au fost cauzate prejudicii materiale, morale nemijlocit prin fapta (acţiunea sau inacţiunea) interzisă de legea penală sau în legătură cu săvârşirea acesteia. Din stipulările menţionate, rezultă că acţiunea civilă exercitată în procesul penal trebuie să întrunească unele condiţii, printre care existenţa legăturii de cauzalitate dintre infracţiunea săvârşită şi prejudiciul reclamat. Articolul 387 alin. (2) pct. 2) CPP stipulează că, în cazul când se dă o sentinţă de achitare, dacă inculpatul a fost achitat pentru că nu sunt întrunite elementele infracţiunii, instanţa nu se pronunţă asupra acţiunii civile*."[7]

d) Prejudiciul trebuie să fie cert. „Atare condiţie include posibilitatea evaluării în bani a pagubei cauzate."[8] „Prin prejudiciu cert se înţelege un prejudiciu sigur, atât sub aspectul existenţei sale, cât şi cel al posibilităţilor de evaluare. Prejudiciul poate fi actual sau viitor. Prejudiciul viitor poate fi cert justificând acordarea despăgubirilor periodice pentru prejudiciile rezultate din

[5] Consiliul Europei, Articolul 41 din Convenţia Europeană privind Drepturile Omului, disponibilă: https://www.coe.int/ro/web/execution/article-41 [accesată - 14.06.2022].

[6] Osoianu Tudor [et.al.]. Drept procesual penal. Partea generală. Chişinău. 2009. p. 23.

[7] Extras din Decizia Colegiului penal al Curţii Supreme de Justiţie nr. 1ra-111/08 din 7 martie 2008. În: Jurisprudenţa Curţii Supreme de Justiţie în materie penală (2008-2010). Culegere. Chişinău. 2012. p.710.

[8] Osoianu Tudor. *Op. cit.* p.423.

diminuarea sau pierderea capacităţii de muncă a unei persoane. Nu trebuie să se confunde însă prejudiciul viitor şi cert cu prejudiciul eventual, caracterizat prin lipsa de certitudine a producerii sale în viitor."[1]

e) Existenţa manifestării de voinţă. Această condiţie presupune dorinţa persoanei fizice sau juridice în privinţa căreia există suficiente temeiuri de a considera că în urma infracţiunii i-a fost cauzat un prejudiciu material sau moral, de a depune la organul de urmărire penală sau la instanţa de judecată o cerere de chemare în judecată a bănuitului, învinuitului, inculpatului sau a persoanelor care poartă răspundere patrimonială pentru faptele acestuia. Condiţia respectivă nu poate fi îndeplinită în cazul intentării acţiunii civile de către procuror (art. 221 alin. (4) CPP);

f) Nerecuperarea prejudiciului anterior intentării acţiunii civile. Condiţia respectivă derivă din practica judiciară, atunci când după comiterea infracţiunii şi până la intentarea acţiunii civile făptuitorul recuperează prejudiciul integral. Aceasta, însă, nu presupune că partea prejudiciată nu poate depune ulterior o cerere de chemare în judecată, în cazul în care consideră că paguba nu a fost reparată integral.

Soluţionarea acţiunii civile concomitent cu soluţionarea cauzei penale acordă părţii civile garanţii efective atât asupra dreptului de proprietate, cât şi asupra examinării acţiunii civile într-un termen rezonabil. Curtea Supremă de Justiţie reţine: „*Cu referire la critica acuzatorului de stat privind neexpunerea instanţelor de fond asupra acţiunii civile, instanţa de recurs menţionează că, reieşind din dispoziţia art. 387 alin. (2) pct. 1) Cod de procedură penală, atunci când se dă o sentinţă de achitare dacă s-a constatat inexistenţa faptei incriminate, instanţa respinge acţiunea civilă*."[2]

Acţiunea civilă în procesul penal are unele particularităţi:

a) Provine dintr-o consecinţă a faptei infracţionale, ca şi acţiunea penală. „Din acest considerent, în faţa instanţei penale nici nu pot fi deduse pe calea acţiunii civile alte raporturi juridice decât cele născute din paguba cauzată prin infracţiune."[3];

---

[1] Păvăleanu Vasile. Drept procesual penal. Partea generală. Editura „Lumina Lex". Bucureşti. 2001. p.207.

[2] DCPL CSJ din 03.11.2015, dosarul nr. 1ra-983/2015 (pct.28), disponibilă: -http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=5238 [accesată - 16.07.2022].

[3] Mateuţ Gheorghiţă. Procedură penală. Partea generală. Ed. „Universul Juridic". Bucureşti. 2019. p.160.

b) Titularii acţiunii civile sunt persoane fizice sau juridice cărora le-au fost cauzate prejudicii materiale sau morale nemijlocit prin fapta (acţiunea sau inacţiunea) interzisă de legea penală sau în legătură cu săvârşirea acesteia (art. 219 alin. (1) CPP). Acţiunea civilă poate fi intentată în numele persoanei fizice sau juridice de către reprezentanţii acestora (art. 219 alin. (6) CPP). În caz de deces al persoanei fizice care este în drept de a intenta o acţiune civilă în procesul penal, acest drept trece la succesorii ei, iar în caz de reorganizare a persoanei juridice – la succesorul ei de drept (art. 219 alin. (7) CPP);

c) Este intentată în orice moment de la pornirea procesului penal până la terminarea cercetării judecătoreşti (art. 221 alin. (1) CPP). Această situaţie individualizează acţiunea civilă prin faptul că aceasta poate fi intentată atât în faza de urmărire penală, cât şi în faza judecării cauzei penale până la etapa terminării cercetării judecătoreşti şi se exercită în faţa instanţei penale. „Această regulă particulară se explică prin aceea că acţiunea civilă nu este o acţiune simplă în răspundere civilă delictuală, aşa cum este cunoscută în dreptul civil, nefiind o acţiune în repararea oricărui prejudiciu, ci, în principiu, numai a prejudiciului care îşi are sursa într-o infracţiune. Originea infracţională a prejudiciului care trebuie reparat îi conferă acestei acţiuni o fizionomie particulară, care, în multe privinţe, o separă de acţiunea în responsabilitate civilă delictuală.”[4]. Tot aici, este de reţinut că acţiunea civilă se judecă de către instanţa penală dacă volumul prejudiciului este incontestabil (art. 61 alin. (1) CPP), în caz contrar, acţiunea civilă va fi soluţionată în instanţa de judecată civilă.

În cauza CtEDO, Atanasova c. Bulgariei[5], Curtea critică o asemenea situaţie, deoarece contravine art. 6 paragraful 1 CEDO. În această cauză, Curtea a considerat că atunci când ordinea juridică internă oferă justiţiabililor un remediu, precum depunerea unei cereri separate în ordinea civilă, statul are obligaţia de a se asigura că aceştia beneficiază de drepturile fundamentale, garantate de articolul 6 din Convenţie. Curtea a reţinut că *„Într-adevăr, (...) nu se poate cere reclamantei să aştepte (...) opt ani de la recunoaşterea ei în calitate de parte civilă şi la peste zece ani de la comiterea faptei, ca inculpatul să fie condamnat, iar apoi să depună o nouă acţiune în faţa instanţelor civile pentru*

[4] Mateuţ Gheorghiţă. Op. cit. p.161.

[5] Hotărârea CtEDO, Atanasova c. Bulgariei, din 02.10.2008 (§.46), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-88659 [accesată - 29.06.2024].

a solicita repararea prejudiciului (...).Curtea observă în special că deschiderea unei astfel de proceduri ar implica necesitatea strângerii din nou a probelor, pentru care reclamantul ar fi de acum încolo responsabil, şi că stabilirea posibilei răspunderi a conducătorului auto (autorului infracţiunii) s-ar putea dovedi extrem de dificilă după atâta timp de la comiterea faptei."

Într-o altă cauză, Tonchev c. Bulgariei[1], Curtea a opinat că *„(...) nu se putea aştepta ca reclamantul să aştepte termenul de prescripţie de tragere la răspundere penală a presupusului autor al infracţiunii, a cărei victimă a fost fiul său, la mulţi ani după ce a formulat cererea iniţială de parte civilă şi chiar mai mult (...) să introducă o nouă cerere în faţa instanţelor civile (...). Această concluzie nu este modificată de faptul că el ar fi putut opta de la bun început să introducă o cerere civilă separată (...). Preferinţa sa de a solicita despăgubiri în contextul procedurii penale nu pare nejustificată în împrejurări. (...) El nu era obligat să încerce calea alternativă de despăgubire disponibilă în temeiul dreptului bulgar (...).*"

În cauza CtEDO, Dinchev c. Bulgariei[2], pe lângă deziderate-

le menţionate în hotărârile expuse mai sus, Curtea a reţinut că *„(...) O astfel de acţiune ar fi fost, în primul rând, extrem de dificilă, având în vedere necesitatea de a aduna din nou toate probele şi, în al doilea rând, ar fi puţin probabil să se încheie în mod favorabil pentru reclamant, având în vedere evoluţiile juridice intervenite.*"

Ne-a trezit interes, în acest sens, şi Decizia nr. 586 din 13.09.2016 a Curţii Constituţionale a României. Potrivit acesteia, *„(...) lăsarea nesoluţionată a acţiunii civile de către instanţa penală, în cazul prevăzut la art. 25 alin. (5) din Codul de procedură penală, cu referire la art. 16 alin. (1) lit. f) din acelaşi cod, presupune,* de plano*, repararea prejudiciilor provocate prin săvârşirea infracţiunilor pentru care intervine prescripţia răspunderii penale în urma parcurgerii unei proceduri nejustificat de lungi, care presupune, mai întâi, constituirea persoanei vătămate sau a moştenitorilor acesteia ca parte civilă în procesul penal, iar apoi, după pronunţarea de către instanţa penală a soluţiei încetării procesului penal, parcurgerea procedurii civile.*

1 Hotărârea CtEDO, Tonchev c. Bulgariei, din 19.11.2009 (§.52), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-95758 [accesată - 01.07.2024].

2 Hotărârea CtEDO, Dinchev c. Bulgariei, din 22.01.2009 (§.50), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-90795 [accesată - 08.06.2023].

Caracterul nejustificat al întinderii în timp a acestei proceduri este dat de premisa unei durate ce variază între 3 şi 30 de ani, la care se adaugă durata soluţionării acţiunii civile promovate în faţa instanţei civile. Or, prin raportare la standardele impuse prin jurisprudenţa Curţii Europene a Drepturilor Omului mai sus invocată, caracterul nerezonabil al unor astfel de termene este de netăgăduit."[3]

Aceeaşi situaţie poate fi invocată de părţi în contextul reglementărilor legale din Republica Moldova. Prin urmare, recomandăm instanţelor de judecată să soluţioneze acţiunea civilă în procesul penal, ţinând cont de termenul rezonabil de soluţionare a cauzei penale şi a dreptului la un proces echitabil al părţii civile. De fapt, art. 61 alin. (1) CPP ar trebui să reglementeze o obligaţie pentru instanţele de judecată în acest sens. Obligaţia de determinare a valorii prejudiciului trebuie pusă în seama organului de urmărire penală şi procurorului, întrucât atunci când cauza penală se va judeca, valoarea prejudiciului deja trebuie să fie determinată. Probleme pot să apară în privinţa prejudiciului moral sau, uneori, şi în privinţa cuantumului celui material. Instanţa penală trebuie să se pronunţe, după cum am menţionat, asupra acţiunii civile, însă, dacă partea civilă nu este de acord sau prejudiciile nu pot fi determinate la etapa judecării cauzei, această poate merge în instanţa civilă. Adresarea părţii civile în instanţa civilă poate avea loc, cel mai des, în cazurile în care soarta cauzei penale se decide la faza de urmărire penală de către procuror.

Se intentează la cererea scrisă (art. 219 alin. (1), art. 221 alin. (1) CPP). Acţiunea civilă se intentează faţă de bănuit, învinuit, inculpat, faţă de o persoană necunoscută care urmează să fie trasă la răspundere sau faţă de persoana care poate fi responsabilă de acţiunile învinuitului, inculpatului (art. 221 alin. (2) CPP). Dacă în cauza penală sunt mai mulţi bănuiţi, învinuiţi, inculpaţi, acţiunea civilă poate fi înaintată numai împotriva unora. Totodată, partea civilă decide cu privire la depunerea sau nedepunerea cererii de chemare în judecată sau să fie recunoscută în această calitate, implicit asupra retragerii acţiunii civile. De asemenea, partea civilă poate înceta litigiul şi în alte situaţii (de exemplu, atunci când părţile s-au împăcat). Aceste circumstanţe indică faptul că acţiunea civilă are o trăsătură facultativă.

[3] DCC nr. 586 din 13 septembrie 2016 referitoare la excepţia de neconstituţionalitate a dispoziţiilor art. 25 alin. (5) din Codul de procedură penală cu referire la dispoziţiile art. 16 alin. (1) lit. f) din acelaşi act normativ (pct.26),

Poate fi intentată şi susţinută de procuror. *„Procurorul poate intenta şi susţine acţiunea civilă intentată pentru compensarea prejudiciului cauzat autorităţilor publice prin infracţiune, precum şi pentru anularea actelor care au cauzat prejudiciul, de la pornirea procesului penal până la terminarea cercetării judecătoreşti. Cererea de chemare în judecată poate fi depusă indiferent de acordul autorităţii publice.*"[1] În acest sens, desprindem că acţiunii civile îi este caracteristică oficialitatea, care este preluată de la acţiunea penală. În acelaşi timp, oficialitatea este determinată de: restituirea bunurilor sau documentelor depistate şi ridicate de la făptuitori sau de la alte persoane, în cazul în care aceste bunuri sunt găsite; obligarea organului de urmărire penală şi procurorului de a-i comunica drepturile şi de a-i aduce la cunoştinţa persoanei care a suferit un prejudiciu de pe urma infracţiunii dreptul de a înainta acţiune civilă şi de a fi recunoscută în calitate de parte civilă în procesul penal;

Pretenţiile persoanelor fizice şi juridice prejudiciate nemijlocit prin fapta interzisă de legea penală au prioritate în raport cu pretenţiile statului faţă de făptuitor (art. 219 alin. (8) CPP). Aceasta constituie o garanţie particulară aplicabilă respectării dreptului de/la proprietate.

Acţiunea civilă în procesul penal se soluţionează în conformitate cu prevederile CPP (art. 220 alin. (1) CPP). Normele procedurii civile şi normele procesului de mediere a litigiilor civile se aplică dacă ele nu contravin principiilor procesului penal şi dacă normele procesului penal nu prevăd asemenea reglementări (art. 220 alin. (2) CPP), iar hotărârea privind acţiunea civilă se adoptă în conformitate cu normele dreptului civil şi ale altor domenii de drept (art. 220 alin. (3) CPP). Prin urmare, putem menţiona că acţiunea civilă „are un caracter accesoriu de acţiunea penală, desfăşurându-se potrivit normelor procedurii penale. Acest caracter rezultă din faptul că, în procesul penal, acţiunea civilă se alătură acţiunii penale. El produce, în principal, două consecinţe: (1) acţiunea civilă nu poate fi pusă în mişcare şi exercitată în absenţa unei acţiuni penale declanşate ori stinse ulterior, ca urmare a prezenţei vreunei cauze de împiedicare a punerii în mişcare sau a exercitării acţiunii penale, dintre cele prevăzute de lege (...); (2) acţiunea civilă nu se poate exercita decât faţă de persoanele care au calitatea de inculpat sau parte responsabilă civilmente ori faţă

[1] A se vedea prevederile art. 221 alin. (4) CPP.

de succesorii acestora”[2].

Termenul de prescripţie prevăzut de legislaţia civilă nu se aplică acţiunilor civile soluţionate în procesul penal (art. 220 alin. (4) CPP). În cazul în care persoana care a înaintat acţiunea civilă a fost recunoscută în calitate de parte civilă, însă, ulterior, prin ordonanţă, s-a dispus încetarea urmăririi penale, clasarea cauzei penale sau scoaterea persoanei de sub urmărire penală, din data când această ordonanţă devine irevocabilă, începe să curgă un nou termen de prescripţie extinctivă a acţiunii civile (art. 220 alin. (5) CPP). În cazul în care instanţa de judecată a admis în principiu acţiunea civilă sau a lăsat-o fără soluţionare, din data când această sentinţă devine irevocabilă începe să curgă un nou termen de prescripţie extinctivă a acţiunii civile (art. 220 alin. (6) CPP). Aceste particularităţi ale acţiunii civile vin pentru a garanta drepturile părţii civile, inclusiv dreptul de/la proprietate. Or, urmărirea penală sau judecarea unei cauze penale, ţinând cont de criteriile termenului rezonabil, pot dura în timp (mai mult de trei ani – termenul prescripţiei civile).

Persoana care nu a intentat acţiunea civilă în cadrul procesului penal are dreptul de a intenta o asemenea acţiune în ordinea procedurii civile. Dacă acţiunea civilă intentată la instanţa civilă a fost respinsă, reclamantul nu are dreptul de a intenta aceeaşi acţiune în cadrul procesului penal. Dacă acţiunea civilă a fost respinsă în cadrul procesului penal, reclamantul nu are dreptul să intenteze aceeaşi acţiune în ordinea procedurii civile (art. 221 alin. (5) CPP).

Refuzul organului de urmărire penală sau al instanţei de a recunoaşte persoana în calitate de parte civilă nu o lipseşte pe aceasta de dreptul de a intenta acţiunea civilă în ordinea procedurii civile (art. 222 alin. (3) CPP). Această particularitate a acţiunii civile constituie iarăşi o garanţie asupra dreptului de proprietate a persoanei.

După noi, acţiunea civilă trebuie să aibă un caracter obligatoriu în cazurile incapacităţii sau capacităţii de exerciţiu limitate a persoanei care a suferit un prejudiciu de pe urma comiterii infracţiunii. În susţinerea acestei opinii venim cu următoarele argumente.

În conformitate cu prevederile art. 76 alin. (1) CPP, „*Persoana incapabilă participantă la proces nu-şi poate exercita*

[2] Mateuţ Gheorghiţă. Procedură penală. Partea generală. Ed. „Universul Juridic”. București. 2019. p.163.

de sine stătător drepturile prevăzute de prezentul cod, acestea fiind exercitate de reprezentantul ei legal", iar potrivit art. 76 alin. (2) CPP, „*În cazul în care partea civilă iresponsabilă nu are reprezentant legal, participarea ei în procesul penal se suspendă, iar acţiunea civilă se lasă fără examinare, dacă procurorul nu înaintează acţiune în interesele acesteia faţă de învinuit, inculpat sau faţă de persoana care poartă răspundere materială pentru faptele învinuitului, inculpatului. În cazul iresponsabilităţii părţii civilmente responsabile, participarea acesteia la proces se suspendă, iar acţiunea înaintată împotriva ei se lasă fără examinare.*"

Analizând normele de procedură penală menţionate, considerăm că acestea nu garantează persoanei civile dreptul la proprietate în cazul incapacităţii sau capacităţii de exerciţiu limitate a acesteia. Mai mult decât atât, persoanei civile respective nu doar i se limitează exercitarea efectivă a dreptului de proprietate, ci ea chiar este lipsită în general de aceasta. Totodată, nu este clar textul nomelor discutate care se referă la „suspendarea participării" şi la „lăsarea fără examinare a acţiunii civile". Cât durează această suspendare? Asigură şi garantează suspendarea respectivă drepturile părţii civile, în special când cauza penală deja este judecată? Când se reia suspendarea? Cine decide reluarea suspendării? etc. Legislatorul a stabilit în norma procesuală acest lucru, însă fără a expune acţiunile şi etapele ulterioare. De asemenea, ce înseamnă lăsarea fără examinare a acţiunii civile? Se va putea ulterior reveni la examinarea acţiunii civile respective? Protejează această acţiune dreptul la proprietate sau alte drepturi constituţionale şi procesuale? şi altele.

Nu ştim dacă vom găsi răspuns la aceste întrebări, însă cert este faptul că normele respective lezează grav drepturile părţilor civile în procesul penal. După noi, semne mari de întrebare constituie şi textul „dacă procurorul nu înaintează acţiune". Ce înseamnă acest lucru, în special într-un stat de drept? Unde este echitatea şi egalitatea părţilor în proces? Or, în asemenea situaţii există o discriminare totală în raport cu părţile care pot avea reprezentanţi, sunt apte şi capabile, drepturile cărora sunt protejate şi exercitate efectiv. Cum vom acţiona când un minor sau o persoană iresponsabilă nu are reprezentanţi legali, nu poate în mod firesc să-şi exercite drepturile şi nimeni nu intervine pentru, cel puţin, a cere şi a solicita respectarea drepturilor acestor persoane? Or, anume aceste persoane trebuie protejate prioritar,

iar statul în mod special trebuie să le asigure garanţii efective.

Prin urmare, considerăm oportun de a interveni legislativ în vederea completării şi modificării legii procesuale penale (art. 52, 76, 219 CPP), astfel încât în asemenea cazuri procurorul să fie obligat să intenteze şi să susţină acţiunea civilă. Or, dispoziţia art. 76 alin. (2) CPP nu doar acordă dreptul procurorului de a decide asupra intentării acţiunii civile, ci, în general, abordează problema respectivă în sens secundar, nepăsător. Mai mult, chiar şi în cazul în care partea civilă este reprezentată legal, procurorul trebuie să fie obligat să acţioneze şi în situaţia în care acest reprezentant (reprezentantul legal) rămâne în pasivitate şi nu acţionează în interesul părţilor respective.

Deşi, potrivit art. 51 alin. (2) CPP, „*Procurorul este în drept să pornească o acţiune civilă împotriva învinuitului, inculpatului sau a persoanei care poartă răspundere materială pentru fapta învinuitului, inculpatului: 1) în interesul persoanei vătămate care se află în stare de imposibilitate sau de dependenţă faţă de învinuit, inculpat ori din alte motive nu-şi poate realiza singură dreptul de a porni acţiune civilă; 2) în interesul statului*”, totuşi, nici aceste prevederi nu asigură efectiv drepturile persoanei care a suferit un prejudiciu material sau moral. Procurorul nu trebuie să aibă teren liber de a decide, legea trebuie să-l oblige, în special în aceste situaţii. De aceea considerăm că este necesară intervenţia şi în privinţa acestei norme, prin obligarea procurorului de a intenta acţiune civilă în aceste cazuri.Garanţiile soluţionării concomitente a acţiunii civile şi a celei penale derivă din următoarele situaţii:

a) Stabilirea rapidă şi exactă a cuantumului prejudiciului material;

b) Repararea prejudiciului în etapele premergătoare judecăţii;

c) Tragerea concomitentă a inculpatului la răspundere penală şi civilă;

d) Scutirea integrală a părţii civile de taxa de stat în procesul penal;

e) Asigurarea dreptului la apărare privind acuzaţiile aduse în acelaşi timp cu acţiunea civilă intentată împotriva sa.

„Persoanele fizice şi juridice, cărora le-a fost cauzat prejudiciu nemijlocit prin acţiunile interzise de legea penală, pot înainta o acţiune civilă privitor la despăgubire prin:

1) restituirea în natură a obiectelor sau a contravalorii bu-

nurilor pierdute ori nimicite în urma săvârşirii faptei interzise de legea penală;

2) compensarea cheltuielilor pentru procurarea bunurilor pierdute ori nimicite sau restabilirea calităţii, aspectului comercial, precum şi repararea bunurilor deteriorate;

3) compensarea venitului ratat în urma acţiunilor interzise de legea penală;

4) repararea prejudiciului moral sau, după caz, a daunei aduse reputaţiei profesionale."[1]

În jurisprudenţa naţională, Colegiul penal al Curţii Supreme de Justiţie a reţinut faptul că „*instanţa de apel greşit a soluţionat latura civilă a cauzei penale, în ceea ce priveşte respingerea pretenţiilor părţilor vătămate referitoare la încasarea prejudiciului moral, constatând că motivarea soluţiei adoptate asupra chestiunii vizate este una incorectă, reieşind din interpretarea restrânsă efectuată de instanţa de apel a normelor legale ce reglementează prejudiciul moral.*"[2]

[1] Osoianu Tudor [et. al.] Drept procesual penal. Partea generală. Chişinău. 2009 p. 424,425.

[2] *„În acest sens, este de reţinut că potrivit prevederilor art. 219 alin. (1) CPP, acţiunea civilă în procesul penal poate fi intentată la cererea persoanelor fizice cărora le-au fost cauzate prejudicii materiale, morale sau, după caz, le-a fost adusă daună reputaţiei profesionale nemijlocit prin fapta (acţiunea sau inacţiunea) interzisă de legea penală sau în legătură cu săvârşirea acesteia. Persoanele fizice cărora le-a fost cauzat prejudiciu nemijlocit prin acţiunile interzise de legea penală pot înainta o acţiune civilă privitor la despăgubire prin: 1) restituirea în natură a obiectelor sau a contravalorii bunurilor pierdute ori nimicite în urma săvârşirii faptei interzise de legea penală; 2) compensarea cheltuielilor pentru procurarea bunurilor pierdute ori nimicite sau restabilirea calităţii, aspectului comercial, precum şi repararea bunurilor deteriorate; 3) compensarea venitului ratat în urma acţiunilor interzise de legea penală; 4) repararea prejudiciului moral sau, după caz, a daunei aduse reputaţiei profesionale. În conformitate cu prevederile art. 220 alin. (1), (2) CPP, acţiunea civilă în procesul penal se soluţionează în conformitate cu prevederile codului. Normele procedurii civile se aplică dacă ele nu contravin principiilor procesului penal şi dacă normele procesului penal nu prevăd asemenea reglementări. Potrivit reglementărilor art. 1398 alin. (1) Cod civil este stipulat că cel care acţionează faţă de altul în mod ilicit, cu vinovăţie este obligat să repare prejudiciul patrimonial, iar în cazurile prevăzute de lege, şi prejudiciul moral cauzat prin acţiune sau omisiune. Totodată, dispoziţia art. 1422 alin. (2) Cod civil prevede expres că prejudiciul moral se repară indiferent de existenţa şi întinderea prejudiciului patrimonial. Din normele de drept civil prescrise mai sus, rezultă că în cauzele penale privind comiterea infracţiunilor contra patrimoniului poate fi cauzat şi un prejudiciu moral, care se compensează de instanţe doar prin echivalent bănesc. Contrar celor reflectate mai sus, instanţa de apel, în decizia adoptată, a concluzionat că: „După cum rezultă din prevederile art. 1398 şi art. 1422 Cod civil, reparaţia*

Într-o altă speţă, *„(...) instanţa de recurs subliniază că aprecierea prejudiciului moral se face în raport cu miza pentru reclamant, comportamentul părţilor, bună/reaua-credinţă; durata neexecutării, etc. Se ia obligatoriu în consideraţie principiul general al echităţii şi suma nu trebuie să fie vădit disproporţionată cu sumele acordate de Curtea Europeană în speţele similare. Sarcina probării prejudiciului moral nu poate fi pusă pe seama reclamantului şi se apreciază individual pentru fiecare caz, luându-se în consideraţie argumentele ambelor părţi în proces şi excluzându-se pretenţii excesive şi vădit exagerate.*”[3]

„Prejudiciul material se consideră legat de săvârşirea acţiunii interzise de legea penală, dacă el se exprimă în cheltuieli pentru:

1) tratamentul părţii vătămate şi îngrijirea acesteia;

2) înmormântarea părţii vătămate;

3) plata sumelor de asigurare, indemnizaţiilor şi pensiilor;

4) executarea contractului de depozit al bunurilor.”[4]

„La evaluarea cuantumului despăgubirilor materiale ale prejudiciului moral, instanţa de judecată ia în considerare suferinţele fizice ale victimei, prejudiciul agrement sau estetic, pierderea speranţei în viaţă, pierderea încrederii în fidelitatea conjugală, defăimarea persoanei, suferinţele psihice provocate de decesul rudelor apropiate etc.”[5]

În cazuri excepţionale în care, pentru a stabili exact suma despăgubirilor cuvenite părţii civile, ar trebui amânată judecarea

prejudiciului moral este posibilă numai în cazurile expres prevăzute de legislaţie (în cazul încălcării drepturilor personale nepatrimoniale, cum ar fi în ipoteza atingerii aduse vieţii, sănătăţii, libertăţii, inviolabilităţii sexuale şi libertăţilor sexuale sau altor valori sociale care privesc persoana). În această ordine de idei, infracţiunile care aduc atingere unor valori sociale ce ţin de patrimoniu (de exemplu furtul, escrocheria etc.), nu atrag apariţia la partea vătămată a dreptului subiectiv de reparaţie a prejudiciului moral, prin corelaţie la făptuitor nu apare obligaţia de a repara prejudiciul moral.” (f.d. 210, vol. II). Subsidiar celor expuse supra, considerăm oportun de a menţiona că în practica judiciară constantă, în domeniul soluţionării acţiunii civile privind încasarea prejudiciului moral, nu se atestă o asemenea abordare neîntemeiată şi incorectă ca şi cea formulată de instanţa de apel în prezenta cauză. (Extras din DCP CSJ din 12.05.2016. dos. nr. 1ra-812/2016.), disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_case_lawp.php?id=66. [accesată - 13.08.2022]

[3] DCPL CSJ din 28.07.2020. dos. nr. 1ra-1222/2020, disponibilă - http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=16499 [accesată - 13.08.2022].

[4] Osoianu Tudor [et.al.], Drept procesual penal. Partea generală. Chișinău. 2009. p.425.

[5] A se vedea prevederile art. 219 alin. (4) CPP.

cauzei, instanţa poate să admită, în principiu, acţiunea civilă, urmând ca asupra cuantumului despăgubirilor cuvenit să hotărască instanţa civilă.

„În privinţa recursului părţii vătămate B.S., Colegiul constată că, în latura civilă, argumentele formulate în acest recurs nu îşi găsesc relevanţa în prezenta cauză, deoarece instanţele de judecată au respectat prevederile art. 225 alin. (3) CPP, or, din lipsă a tuturor datelor obiective la soluţionarea acţiunii civile, pentru a stabili suma despăgubirilor cuvenite părţii civile, instanţa poate să admită în principiu acţiunea civilă, urmând ca asupra cuantumului despăgubirilor să se pronunţe instanţa în ordinea procedurii civile."[1]

„Totodată, potrivit art. 387 alin. (3) Cod de procedură penală, în cazuri excepţionale când, pentru a stabili exact suma despăgubirilor cuvenite părţii civile, ar trebui amânată judecarea cauzei, instanţa poate să admită, în principiu, acţiunea civilă, urmând ca asupra cuantumului despăgubirilor cuvenite să hotărască instanţa civilă. Având în vedere aceste prevederi, instanţa de recurs menţionează că din conţinutul deciziei supuse recursului nu rezultă concluzia că instanţa de apel, cercetând materialele dosarului, a constatat că suma despăgubirilor solicitate de către partea vătămată ar trebui stabilită exact, iar pentru acest fapt ar fi necesară amânarea cauzei, or, la acţiunea civilă au fost anexate copiile bonurilor de plată pentru serviciile medicale şi de îngrijire."[2]

Pentru punerea sub sechestru a bunurilor sunt necesare temeiuri legale. Aceste temeiuri, potrivit legislaţiei interne, sunt reglementate în art. 205 CPP.

„Existenţa unui temei legal în dreptul intern nu este suficientă, în sine, pentru a îndeplini principiul legalităţii. În plus, temeiul legal trebuie să aibă o anumită calitate, şi anume să fie compatibil cu statul de drept şi să ofere garanţii împotriva arbitrariului. În această privinţă, trebuie subliniat că, atunci când este vorba despre „lege", art. 1 din Protocolul nr. 1 face trimitere la acelaşi concept, precum cel la care face trimitere Convenţia la alte dispoziţii atunci când utilizează acest termen, concept care

[1] Extras din Decizia Colegiului penal al Curţii Supreme de Justiţie nr. 1ra-74/10 din 2 februarie 2010, În: Jurisprudenţa Curţii Supreme de Justiţie în materie penală (2008-2010). Culegere, Chişinău, 2012, p.712.

[2] DCPL al CSJ din 28.05. 2020, dos. nr. 1ra-134/20, disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=16385 [accesată - 21.05.2022].

cuprinde dreptul comun şi jurisprudenţa (...)."[3]

În cauza CtEDO, Špaček, S.R.O. c. Republicii Cehe[4], Curtea a considerat că *„(...) atunci când se vorbeşte de „lege", articolul 1 din Protocolul nr. 1 face aluzie la acelaşi concept care se regăseşte în altă parte a Convenţiei, concept care cuprinde atât legea statutară, cât şi jurisprudenţa. Ea implică cerinţe calitative, în special cele de accesibilitate şi previzibilitate (a se vedea hotărârea Cantoni împotriva Franţei din 15 noiembrie 1996, Rapoartele 1996-V, p. 1627, § 29, cu referire la hotărârile S.W. şi C.R. împotriva Regatului Unit din 22 noiembrie 1995, Seria A nr.335-B şi 335-C, p. 41-42, § 35, respectiv p. 68-69, § 33)."*

Probatoriul acţiunii civile în procesul penal se efectuează conform ordinii generale stabilite prin legea procesual-penală. Astfel, obligaţia probării caracterului şi mărimii pagubei materiale pricinuite de infracţiune este pe seama organelor de urmărire penală şi a procurorului. Caracterul şi mărimea pagubei formează un component indispensabil obiectului probatoriului (art. 96 alin. (1) pct. 5) CPP). Asemenea împrejurări pot fi obţinute numai din mijloacele de probă prevăzute de lege (art. 93 CPP). Compensarea în întregime a daunei este considerată, conform art. 75 CP, drept circumstanţă atenuantă la stabilirea pedepsei penale. Cuantumul prejudiciului pricinuit prin sustragere, neajuns, nimicire sau deteriorare a bunurilor proprietarului este determinat conform preţurilor libere de piaţă. În lipsa preţurilor de piaţă, valoarea bunurilor sustrase poate fi stabilită în baza concluziei de expertiză merceologică.

Concluzii. Pevederile naţionale corespund standardelor actelor internaţionale şi, respectiv, garantează persoanei dreptul la proprietate, iar ingerinţa asupra acestor drepturi poate avea loc doar în cazurile prevăzute de lege, pentru o utilitate publică, să urmărească un scop definit şi necesar într-o societate democratică.

Acţiunea civilă în procesul penal are unele particularităţi: provine dintr-o consecinţă a faptei infracţionale, ca şi acţiunea penală; titularii acţiunii civile sunt persoane fizice sau juridice cărora le-au fost cauzate prejudicii materiale sau morale nemijlocit prin fapta (acţiunea sau inacţiunea) interzisă de legea penală sau în le-

[3] Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Ghid privind art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenţia Europeană a Drepturilor Omului (Protecţia proprietăţii), Actualizat la 30.04.2020 (pct.104), disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_1_Protocol_1_RON.pdf [accesat - 27.06.2022].

[4] Hotărârea CtEDO, Špaček, S.R.O. c. Republicii Cehe, din 09.11.1999 (§.54), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58358 [accesată- 14.04.2024].

gătură cu săvârşirea acesteia (art. 219 alin. (1) CPP). Acţiunea civilă poate fi intentată în numele persoanei fizice sau juridice de către reprezentanţii acestora (art. 219 alin. (6) CPP). În caz de deces al persoanei fizice care este în drept de a intenta o acţiune civilă în procesul penal, acest drept trece la succesorii ei, iar în caz de reorganizare a persoanei juridice – la succesorul ei de drept (art. 219 alin. (7) CPP); este intentată în orice moment de la pornirea procesului penal până la terminarea cercetării judecătoreşti (art. 221 alin. (1) CPP). Această situaţie individualizează acţiunea civilă prin faptul că aceasta poate fi intentată atât în faza de urmărire penală, cât şi în faza judecării cauzei penale până la etapa terminării cercetării judecătoreşti şi se exercită în faţa instanţei penale; acţiunea civilă se judecă de către instanţa penală dacă volumul prejudiciului este incontestabil (art. 61 alin. (1) CPP), în caz contrar acţiunea civilă va fi soluţionată în instanţa de judecată civilă.

Acţiunea civilă trebuie soluţionată împreună cu acţiunea penală. Garanţiile soluţionării concomitente a acţiunii civile cu acţiunea penală derivă din următoarele situaţii: stabilirea rapidă şi exactă a cuantumului prejudiciului material; repararea prejudiciului în fazele prejudiciare ale procesului penal; tragerea concomitentă a inculpatului la răspundere penală şi civilă; scutirea integrală a părţii civile de taxa de stat în procesul penal; asigurarea dreptului la apărare privind acuzaţiile aduse în acelaşi timp cu acţiunea civilă intentată împotriva sa.

Prevederile art. 51 alin. (2) CPP nu asigură efectiv drepturile persoanei care a suferit un prejudiciu material sau moral. Procurorul nu trebuie să aibă teren liber de a decide, legea trebuie să-l oblige, în special în aceste situaţii. De aceea, considerăm că este necesară intervenţia şi în privinţa acestei norme, prin obligarea procurorului de a intenta acţiune civilă în aceste cazuri.

Prevederile procesual-penale aduc suficiente garanţii contra abuzului împotriva persoanelor de la care au fost ridicate aceste bunuri sau care deţin dreptul de proprietate asupra lor, asigurând excluderea posibilităţii substituirii sau modificării esenţiale a particularităţilor şi semnelor sau a urmelor aflate pe obiect.

Acţiunea civilă trebuie să aibă un caracter obligatoriu în cazurile incapacităţii sau capacităţii de exerciţiu limitate a persoanei care a suferit un prejudiciu de pe urma comiterii infracţiunii. Analizând prevederile art. 76 alin. (1) şi alin. (2) CPP, considerăm că acestea nu garantează persoanei civile dreptul la propri-

etate în cazul incapacităţii sau capacităţii de exerciţiu limitate a acesteia. Mai mult decât atât, persoanei civile respective nu doar i se limitează exercitarea efectivă a dreptului de proprietate, ci ea chiar este lipsită în general de acesta. Totodată, nu este clar textul nomelor discutate care se referă la „suspendarea participării" şi la „lăsarea fără examinare a acţiunii civile". Normele respective lezează grav drepturile părţilor civile în procesul penal. După noi, semne mari de întrebare constituie şi textul „dacă procurorul nu înaintează acţiune". Există o discriminare totală în raport cu părţile care pot avea reprezentanţi, sunt apte şi capabile, drepturile cărora sunt protejate şi exercitate efectiv. Prin urmare, considerăm oportun de a interveni legislativ în vederea completării şi modificării legii procesual-penale (art. 52, 76, 219 CPP), încât în asemenea cazuri procurorul să fie obligat să intenteze şi să susţină acţiunea civilă. Or, dispoziţia art. 76 alin. (2) CPP nu doar acordă dreptul procurorului de a decide asupra intentării acţiunii civile, ci în general abordează problema respectivă în sens secundar. Mai mult, chiar şi în cazul în care partea civilă este reprezentată legal, procurorul trebuie să fie obligat să acţioneze şi în situaţia în care acest reprezentant (reprezentantul legal) rămâne în pasivitate şi nu acţionează în interesul părţilor respective.

6.2. Condiţiile de limitare a dreptului de proprietate şi procedura de autorizare, aplicare şi contestare a sechestrului bunurilor

Analiza art. 13 CPP ne face să concluzionăm că principiul inviolabilităţii în materie de procedură penală se exprimă în două aspecte: ridicarea şi sechestrarea. Aceeaşi opinie este redată şi de profesorul Igor Dolea.[1]

„Sechestrarea şi ridicarea bunurilor persoanei fizice sau juridice pot fi efectuate în cursul urmăririi penale cu respectarea principiului constituţional al inviolabilităţii proprietăţii şi doar în baza hotărârii judecătoreşti (art.13 CPP)."[2]

În cursul urmăririi penale şi judecării cauzei penale se pot

[1] Dolea Igor. Codul de procedură penală al Republicii Moldova (Comentariu aplicativ). Ediţia a 2-a, Editura „Cartea Juridică". Chişinău. 2020. p.76.

[2] HCC nr. 27 din 25.11.2010 pentru controlul constituţionalităţii unor prevederi din Legea nr.1104-XV din 06.06.2002 „Cu privire la Centrul pentru Combaterea Crimelor Economice şi Corupţiei" şi Legea nr.190-XVI din 26.07.2007 „Cu privire la prevenirea şi combaterea spălării banilor şi finanţării terorismului" (pct.5).

lua măsuri asiguratorii. Din conţinutul art. 202 alin. (1) CPP desprindem că aceste măsuri se iau pentru a asigura:

a) repararea prejudiciului cauzat de infracţiune;

b) eventuala confiscare specială;

c) confiscarea extinsă a bunurilor;

d) garantarea executării pedepsei amenzii.

Toate aceste măsuri asiguratorii, potrivit art. 202 alin. (2) CPP, constau în sechestrarea bunurilor mobile şi imobile.

„Actul de sechestrare, fiind o acţiune eminamente procesuală, trebuie să fie prevăzută de o manieră care să stabilească limitele aplicării ei. Condiţiile şi detaliile procedurale, de regulă, sunt prevăzute în normele CPP."[1]

Potrivit art. 203 alin. (1) CPP, *„Punerea sub sechestru a bunurilor este o măsură procesuală de constrângere, care constă în inventarierea bunurilor şi interzicerea proprietarului sau posesorului de a dispune de ele, iar în caz de necesitate, de a se folosi de aceste bunuri. După punerea sub sechestru a conturilor şi a depozitelor bancare sunt încetate orice operaţiuni în privinţa acestora*."

Legea procesual-penală impune nu doar înserarea drepturilor pe care le au părţile, dar impune şi o exercitare şi o realizare reală a acestor drepturi, iar statul trebuie să intervină în garantarea acestor deziderate.

„Aceste garanţii procesuale sunt prezente nu numai în soluţionarea acţiunii penale, dar şi în rezolvarea aspectelor referitoare la acţiunea civilă; legea oferă nu numai posibilitatea persoanei vătămate de a se constitui parte civilă în procesul penal, prevede însă şi garanţii pentru realizarea în concret a acestui drept."[2]

„Măsurile asiguratorii sunt măsuri procesuale, în realitate, însă, intervin în soluţionarea laturii civile, garantând părţii civile nu numai soluţionarea favorabilă a pretenţiilor prin admiterea acţiunii, dar şi satisfacerea în concret a acestora."[3]

Susţinem în mare parte această poziţie, deoarece latura civilă cu adevărat se realizează după ce instanţa de judecată se pronunţă asupra acţiunii civile, iar hotărârile devin definitive şi executorii. Din momentul recunoaşterii persoanei în calitate de parte civilă şi până la devenirea definitivă şi executorie a hotă-

[1] HCC nr. 27 din 25.11.2010 (pct.5).

[2] Crişu Anastasiu. Drept procesual penal. Partea generală. Ediţia a 2-a. Editura C.H. Beck. Bucureşti. 2007.p.340.

[3] *Ibidem*.

rârilor instanţelor de judecată poate trece o perioadă mare, iar persoanele ce trebuie să răspundă civil (inculpatul sau partea civilmente responsabilă) pot să nu dispună de suficiente mijloace băneşti sau bunuri pentru a-şi îndeplini obligaţiile impuse de instanţă.

Totodată, „garanţiile procesuale în această materie constituie o protecţie asigurată părţii civile împotriva unui eventual eşec privind repararea efectivă a pagubei, prin crearea unui obstacol legal împotriva înstrăinării bunurilor aparţinând învinuitului, inculpatului sau părţii civilmente responsabile.”[4]

În doctrină întâlnim mai multe noţiuni date măsurilor asiguratorii.

Ion Neagu şi Mircea Damaschin definesc măsurile asiguratorii ca „măsuri procesuale cu caracter real, care au ca efect indisponibilizarea bunurilor mobile şi imobile care aparţin suspectului/inculpatului sau părţii responsabile civilmente în vederea confiscării speciale, confiscării extinse, executării pedepsei amenzii sau a cheltuielilor judiciare ori a acoperirii despăgubirilor civile.”[5]

Bogdan Micu şi Radu Slăvoiu, în mare parte, vin cu acelaşi conţinut al noţiunii de măsuri asiguratorii, cu excepţia că acestea sunt măsuri procesuale şi cu caracter de constrângere, iar indisponibilizarea bunurilor poate fi cu privire şi la o altă persoană, în condiţiile legii. Aceşti autori, referindu-se la bunurile suspectului, ale inculpatului, ale părţii civilmente responsabile sau ale altei persoane, menţionează că „ele nu presupun pierderea de către titular a proprietăţii bunului, ci a dreptului de dispoziţie materială şi juridică asupra acestuia.”[6]

Anastasiu Crişu menţionează că „măsurile asiguratorii sunt de natură procesuală, cu caracter real, instituirea legală a lor având rezultat indisponibilizarea bunurilor (mobile şi imobile) celor care răspund civil (învinuit, inculpat, parte responsabilă civilmente), având drept scop garantarea, acoperirea despăgubirilor şi executarea amenzii penale, în cauza respectivă.”[7]

[4] Crişu Anastasiu, Drept procesual penal, Partea generală, Ediţia a 2-a, Editura C.H. Beck, Bucureşti, 2007, p.340.

[5] Neagu Ion. Damaschin Mircea. Tratat de procedură penală, Partea generală, Editura „Universul Juridic”, 2014, p.654.

[6] Micu Bogdan şi Slăvoiu Radu. Procedură penală, Curs pentru admiterea în magistratură şi avocatură. Teste-grilă, Ediţia a 4-a, Editura „Hamangiu”. Bucureşti. 2019. p.262.

[7] Crişu Anastasiu. Drept procesual penal. Partea generală. Ediţia a 2-a. Editura C.H. Beck. Bucureşti. 2007. p.340.

„Măsurile asiguratorii au caracter provizoriu, având rolul de a preveni distrugerea/înstrăinarea bunurilor."[1]

În conformitate cu prevederile art. 2 al Directivei 2014/42/UE a Parlamentului European şi a Consiliului[2], *„se aplică următoarele definiţii:*

1) Produse înseamnă orice avantaj economic obţinut, în mod direct sau indirect, din săvârşirea unei infracţiuni; acesta poate consta în orice tip de bun şi include orice reinvestire sau transformare ulterioară a produselor directe, precum şi orice beneficii de valoare;

2) Bunuri înseamnă bunuri de orice fel, corporale sau necorporale, mobile sau imobile, precum şi actele sau instrumentele juridice care dovedesc un titlu sau un drept asupra acestor bunuri;

3) Instrumente înseamnă orice obiect utilizat sau destinat a fi utilizat, în orice mod, total sau parţial, la comiterea uneia sau mai multor infracţiuni;

4) Confiscare înseamnă o deposedare definitivă de bunuri dispusă de o instanţă în legătură cu o infracţiune;

5) Îngheţare înseamnă interzicerea temporară a transferului, distrugerii, transformării, înstrăinării, deplasării bunurilor sau asumarea temporară a custodiei sau controlului asupra bunurilor (...)."

Prevederile art. 204 CPP reglementează bunurile care pot fi puse sub sechestru. Astfel, din conţinutul art. 204 alin. (1) CPP, desprindem că pot fi supuse sub sechestru doar bunurile următorilor subiecţi procesuali: ale bănuitului, învinuitului sau inculpatului şi ale părţii civilmente responsabile pentru a asigura soluţionarea acţiunii civile sau a executării pedepsei/amenzii.

În temeiul art. 204 alin. (1) CPP, legea procesual-penală indică obligatoriu că punerea sub sechestru poate avea loc doar în privinţa bunurilor bănuitului, învinuitului sau inculpatului. Cu alte cuvinte, persoana trebuie să aibă statutul procesual respectiv. Aceeaşi situaţie este şi în cazul părţii civilmente responsabilă.

CC a explicat că *„(...) sechestrul aplicat în condiţiile arti-*

[1] Barbu Denisa. Drept procesual penal. Partea generală. Editura „Lumen". Iaşi. 2016. p.309.

[2] Directiva 2014/42/UE a Parlamentului European şi a Consiliului din 3aprilie 2014 privind îngheţarea şi confiscarea instrumentelor şi produselor infracţiunilor săvârşite în Uniunea Europeană. Disponibilă: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0042 [accesată - 10.05.2022].

colului 204 alin. (1) din Codul de procedură penală depinde în mod obligatoriu de recunoaşterea calităţii de bănuit, învinuit, inculpat sau de parte civilmente responsabilă. Aplicarea sechestrului pentru repararea prejudiciului cauzat prin infracţiune în privinţa altor persoane decât cele menţionate expres de norma contestată, prin referirea la norme procesual-penale din legea modificată (...), nu constituie o aplicare adecvată a legii."[3]

Totodată, norma respectivă ne indică şi scopul punerii sub sechestru a bunurilor părţilor invocate *supra*, şi anume pentru repararea prejudiciului cauzat prin infracţiune. Analiza normei vizate scoate în evidenţă condiţia valorii bunurilor ce pot fi puse sub sechestru. Astfel, se pot pune sub sechestru bunurile suma valorii cărora nu trebuie să depăşească suma valorii probabile ale pagubei. Practica judiciară ne arată că există cazuri când organele judiciare pun sechestru pe toate bunurile bănuitului, învinuitului, inculpatului sau a părţii civilmente responsabile, valoarea cărora depăşeşte semnificativ suma valorii pagubei pricinuite prin infracţiune.

Considerăm că această practică este una vicioasă şi netemeinică, deoarece legea procesuală penală stabileşte în concret regula privind valoarea bunului în raport cu suma valorii probabile a pagubei. Prin urmare, legea nu indică ca sechestrul să fie pus în exactă valoare cu paguba, ci valoarea probabilă a acesteia. Totuşi, nu este legal a pune sub sechestru un apartament, atunci când valoarea probabilă a pagubei este de exemplu 10 mii lei. Această acţiune va fi una neproporţională şi, respectiv, în cazul dat va fi lezat dreptul persoanei de/la proprietate.

În cauza CtEDO, Dzinic c. Croaţiei[4], Curtea a reţinut că „*(...) sechestrul contestat al bunurilor imobile ale reclamantului în contextul procesului penal în cauză, deşi în principiu legitim şi justificat, a fost impus şi menţinut în vigoare fără a se aprecia dacă valoarea bunurilor sechestrate este inferioară sau nu sumei ce se considera că trebuie confiscate. Prin urmare, Curtea constată că aplicarea unei astfel de măsuri nu a fost adecvată pentru a demonstra că a fost îndeplinită o cerinţă de „echilibru just" inerentă la al doilea paragraf al articolului 1 din Protocolul nr. 1.*"

Aceeaşi normă procesuală, prin prisma alin. (2), reglemen-

[3] DCC nr. 91 din 27.07.2018 privind excepţia de neconstituţionalitatea articolului 204 alin. (1) din Codul de procedură penală (*aplicarea sechestrului în cauze penale*) (pct.27).

[4] Hotărârea CtEDO, Dzinic c. Croaţiei, din 17.05.2016 (§.80), disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-162868 [accesată - 06.11.2021].

tează o altă situaţie de punere sub sechestru a bunurilor, şi anume pentru a garanta executarea pedepsei amenzii. Prevederile art. 204 alin. (2) CPP, în această situaţie, stabileşte că pot fi puse sub sechestru doar bunurile învinuitului sau inculpatului. Este logică această prevedere, deoarece nu pot fi puse sub sechestru bunurile bănuitului sau a părţii civilmente responsabile, fiindcă primul subiect procesual nu este învinuit de comiterea unei infracţiuni, iar în cazul celuilalt participant se va aplica principiul individualizării pedepsei (nu este subiectul infracţiunii). Or, în vederea garantării executării pedepsei amenzii această măsură asiguratorie i se poate aplica doar învinuitului şi inculpatului.

În acelaşi timp, art. 204 alin. (2) CPP stabileşte condiţia potrivit căreia sechestrul asupra bunurilor poate fi aplicat „*în funcţie de suma maximă a amenzii care poate fi stabilită pentru infracţiunea comisă*." Este relevantă argumentarea adusă la art. 204 alin. (1) CPP, implicit şi faptul că legea procesual-penală, în acest caz, indică în concret valoarea bunului ce poate fi pus sub sechestru în raport cu cuantumul pedepsei amenzii. De exemplu, în cazul comiterii furtului de către un grup criminal organizat sau de către o organizaţie criminală, pedeapsa amenzii poate fi în mărime de la 1350 la 3350 de unităţi convenţionale.[1] Respectiv, organele judiciare pot aplica sechestrul asupra bunurilor învinuitului sau inculpatului, valoarea cărora nu va depăşi 3350 de unităţi contravenţionale, adică sechestrul se va aplica ţinând cont de valoarea maximă a amenzii.

Există situaţii când bunurile ce pot fi puse sub sechestru constituie parte integrată a unui proces, iar această măsură de siguranţă poate aduce prejudicii pentru „tot întregul". În cazurile respective, legea procesuală penală vine cu garanţii în acest sens şi cu prevederi clare. Astfel, art. 204 alin. (4[1]) CPP stabileşte că „*dacă bunurile ce urmează a fi sechestrate pentru repararea prejudiciului cauzat sau pentru a garanta executarea pedepsei amenzii sunt folosite sau constituie parte a procesului tehnologic de producţie şi sechestrarea lor ar determina în mod inevitabil stoparea activităţii economice a persoanei, se iau măsuri asigurătorii pentru sechestrarea contravalorii acestora*." Prin urmare, legea procesuală penală aduce garanţii privind protecţia proprietăţii nu doar asupra altor bunuri ce nu constituie obiectul sechestrării, ci chiar şi asupra bunului ce poate fi pus sub sechestru, fiind sechestrată contravaloarea acestuia. Totodată, legea

[1] A se vedea prevederile art. 186 alin. (3) Cod penal al Republicii Moldova.

vizată garantează şi buna desfăşurare a activităţii economice a persoanei, neafectând-o, chiar şi în situaţia când această persoană a comis infracţiuni.

„La fel, pot fi considerate bunuri asupra cărora poate fi aplicat sechestrul şi documentele care certifică activităţile desfăşurate de persoana care a săvârşit infracţiunea, calitatea acestei persoane de proprietar asupra unor bunuri."[2]

CtEDO, în cauza Sissanis c. României, a statuat că „*Într-adevăr, confiscarea documentelor în cadrul unei proceduri penale constituie o reglementare a folosirii bunurilor în conformitate cu interesul general*."[3]

CC, referindu-se la sechestru, pe lângă altele reţine că „*(...) Ridicarea de obiecte sau documente, potrivit art. 126 CPP, se efectuează doar de către organul de urmărire penală. Ridicarea de documente ce conţin informaţii care constituie secret de stat, comercial, bancar, precum şi ridicarea informaţiei privind convorbirile telefonice, se efectuează numai cu autorizaţia judecătorului de instrucţie. Ridicarea de obiecte sau documente în alte situaţii se efectuează în baza ordonanţei motivate a organului de urmărire penală*."[4] Prin urmare, CC recunoaşte în calitate de bunuri ce pot fi sechestrate şi documentele care denotă activitatea infracţională sau obţinute ilicit din aceasta.

Sechestru bunurilor se aplică şi pentru asigurarea eventualei confiscări speciale. Potrivit art. 4 al Directivei 2014/42/UE a Parlamentului European şi a Consiliului[5], „*(1)Statele membre adoptă măsurile necesare pentru a permite confiscarea, totală sau parţială, a instrumentelor şi a produselor sau a bunurilor a căror valoare corespunde unor astfel de instrumente sau produse, cu condiţia să existe o condamnare definitivă pentru o*

---

[2] Osoianu Tudor. Ostavciuc Dinu. Controlul judiciar al urmăririi penale. Chişinău.2021.p.29.

[3] Hotărârea CtEDO. Sissanis c. României, din 25.01.2007 (§.101), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i= 001- 122754 [accesată - 10.05.2022] .

[4] HCC nr. 27 din 25.11.2010 pentru controlul constituţionalităţii unor prevederi din Legea nr.1104-XV din 06.06.2002 „Cu privire la Centrul pentru Combaterea Crimelor Economice şi Corupţiei" şi Legea nr.190-XVI din 26.07.2007 „Cu privire la prevenirea şi combaterea spălării banilor şi finanţării terorismului" (pct.5).

[5] Directiva 2014/42/UE a Parlamentului European şi a Consiliului din 3 aprilie 2014 privind îngheţarea şi confiscarea instrumentelor şi produselor infracţiunilor săvârşite în Uniunea Europeană. Disponibilă: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0042 [accesată - 10.05.2022].

infracţiune, care poate rezulta şi în urma unor proceduri in absentia. Potrivit art. 106 alin. (1) Cod penal, „*Confiscarea specială constă în trecerea, forţată şi gratuită, în proprietatea statului a bunurilor indicate la alin. (2). În cazul în care aceste bunuri nu mai există, nu pot fi găsite sau nu pot fi recuperate, se confiscă contravaloarea acestora*.” Aceeaşi normă penală, prin prisma alin. (2), indică bunurile care pot fi supuse confiscării special. Astfel, „*Sunt supuse confiscării speciale bunurile (inclusiv valorile valutare):*

a) utilizate sau destinate pentru săvârşirea unei infracţiuni;

b) rezultate din infracţiuni, precum şi orice venituri din valorificarea acestor bunuri;

c) date pentru a determina săvârşirea unei infracţiuni sau pentru a-l răsplăti pe infractor;

e) deţinute contrar dispoziţiilor legale.

f) convertite sau transformate, parţial sau integral, din bunurile rezultate din infracţiuni şi din veniturile de la aceste bunuri;

g) care constituie obiectul infracţiunilor de spălare a banilor sau de finanţare a terorismului.”

În cauza Liviu Matache-Gonu c. României, „*Curtea subliniază, în continuare, în ceea ce priveşte echilibrul păstrat între scopul urmărit şi drepturile fundamentale ale reclamantului că, în cazul în care bunurile care au fost folosite nelegal sunt confiscate, acest echilibru depinde de mulţi factori, printre care şi acela dacă procedura din sistemul juridic intern a oferit reclamantului, în lumina gravităţii măsurii de care era pasibil, o ocazie adecvată de a-şi prezenta cauza în faţa autorităţilor responsabile, susţinând, după caz, nelegalitatea sau un comportament arbitrar ori nerezonabil [a se vedea: Yildirim împotriva Italiei (dec.), nr. 38602/02, pct. 1, CEDO 2003-IV].*”[1]

Bunurile inculpatului care se pretinde că au fost destinate sau folosite la săvârşirea infracţiunii ori rezultate din infracţiune sunt circumstanţe care se referă la faptul infracţiunii şi care influenţează asupra gradului şi caracterului răspunderii inculpatului şi urmează a fi dovedite în conformitate cu prevederile art. 100 alin. (1) CPP în procesul penal prin probe menţionate la art. 93 CPP şi procedee probatorii prevăzute de CPP. Aceste probe

[1] Hotărârea CtEDO, Liviu Matache-Gogu, din 22.10.2013 (§.28), disponibilă: http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/cedo/Iosif-Liviu-Matache-Gonu-%C3%AEmpotriva-Rom%C3%A2niei.pdf [accesată - 28.09.2022].

urmează să-i fie aduse la cunoştinţă inculpatului în ordinea prevăzută de legea procesual-penală, astfel ca el să-şi poată pregăti apărarea privitor la acestea, deoarece în baza lor el poate fi deposedat de anumite bunuri. În conformitate cu prevederile art. 96 alin. (1) pct. 5) CPP, „*Instanţa de judecată trebuie să constate existenţa bunurilor destinate sau utilizate pentru săvârşirea infracţiunii sau dobândite prin infracţiune, indiferent de faptul cui ele au fost transmise*."

În conformitate cu prevederile art. 204 alin. (4) CPP, „*În cazul în care bunurile ce urmau a fi supuse confiscării speciale sau confiscării extinse nu mai există, nu pot fi găsite, nu pot fi recuperate ori dacă acestea aparţin sau au fost transferate oneros unei persoane care nu ştia şi nici nu trebuia să ştie despre scopul utilizării sau originea bunurilor, se iau măsuri asiguratorii pentru confiscarea contravalorii acestora*." Această normă vine să protejeze economia statului şi bunăstarea populaţiei. Or, bunurile supuse confiscării speciale sau contravaloarea acestora trec în folosul statului.

În ceea ce priveşte cotele-părţi dintr-o proprietate comună, legislaţia procesual- penală stabileşte posibilitatea punerii sub sechestru în vederea confiscării speciale sau a celei extinse, numai a celei cote părţi ce priveşte condamnatul (art. 204 alin. (5) CPP). Este de reţinut faptul că cuvântul „poate" din textul legislativ al art. 204 alin. (5) CPP, după noi, urmează a fi înlocuit cu cuvântul „trebuie", deoarece actualmente s-ar presupune un drept al organului judiciar de a sechestra cota-parte. Or, legea trebuie să reglementeze exact obligaţiunile, astfel încât să nu se poată interpreta ambiguu, adică să fie clară. Totodată, redacţia actuală nu ar garanta suficient dreptul de proprietate în cazul cotei-părţi a altei persoane, cota căreia nu are legătură cu fapta infracţională.

„*În opinia instanţei, ingerinţa în exerciţiul dreptului de proprietate al lui IE, intervenită cu ocazia punerii sechestrului pe ½ cotă-parte din bunurile imobile (...), care aparţin cu drept de proprietate exclusivă dlui IE, dobândite de la EE, în temeiul contractului de donaţie a imobilului (...) din 19 iulie 2016, autentificat de notarul public HC, în care IE nu are niciun statut procesual, prin actele de procedură şi judecătoreşti (...), nu este compatibilă testului de legalitate. Instanţa consideră că limitarea dreptului de proprietate al reclamantului asupra a ½ cotă-parte din bunurile imobile (...), dobândite de la EE, nu este*

justificată prin lege, fapt ce constituie o ingerinţă în dreptul de proprietate garantat de CEDO."[1]

Prin urmare, instanţa de judecată *„(...) consideră necesar de a scoate de sub sechestru ½ cotă-parte din bunurile imobile (...)*."[2]

În cauza CtEDO, Phillips c. Marii Britanii[3], Curtea a reţinut că *„(...) la calcularea valorii activelor realizabile de care dispune reclamantul, este semnificativ faptul că judecătorul a luat în considerare doar locuinţa şi cota de o treime a reclamantului din afacerea familiei (...)*."

Legislaţia procesuală penal stabileşte şi limite privind punerea sub sechestru a bunurilor. Aceste limite garantează dreptul la proprietate, pe de o parte, şi necesitatea vitală a persoanei, pe de altă parte. Astfel, reieşind din prevederile art. 204 alin. (6) şi (7) CPP, nu pot fi puse sub sechestru următoarele:

a) produsele alimentare necesare atât proprietarului, posesorului de bunuri, cât şi membrilor familiilor acestora;

b) combustibilul;

c) literatura de specialitate şi utilajul profesional;

d) vesela şi atributele de bucătărie folosite permanent, ce nu sunt de mare preţ;

e) alte obiecte de primă necesitate, chiar dacă ulterior acestea pot fi supuse confiscării;

f) acţiunile emise de bănci, care cad sub incidenţa dispoziţiilor art. 45 alin. (4), art. 46 alin. (4), art. 52 alin. (1) lit. b) şi c), alin. (2), alin. (3), alin. (6) şi art. 52[1] din Legea nr. 202/2017 privind activitatea băncilor. În acest caz, *„(...) pot fi puse sub sechestru mijloacele băneşti rezultante din înstrăinarea acestor acţiuni*."[4]

De asemenea, „nu poate fi aplicat sechestrul pentru asigurarea acţiunii civile în procesul penal asupra bunurilor incorporate (denumirea de firmă, emblemă, marcă, invenţie, dreptul de

---

[1] Hotărârea Judecătoriei Chişinău (sediul Centru) din 16.06.2022, emisă în dos. nr. 2-19429/20 (pct.45), disponibilă: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/7ccc5288-c6e8-4492-bb7f-7c2513476eec [accesată - 12.09.2022].

[2] Hotărârea Judecătoriei Chişinău (sediul Centru) din 16.06.2022, emisă în dos. nr. 2-19429/20 (pct.46), disponibilă: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/7ccc5288-c6e8-4492-bb7f-7c2513476eec [accesată - 12.09.2022].

[3] Hotărârea CtEDO, Phillips c. Marii Britanii, din 05.07.2001 (§.46), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59558 [accesată - 12.07.2022].

[4] A se vedea prevederile art. 204 alin. (7) CPP

autor, denumirea de origine şi indicaţia geografică)."[5]

Din analiza art. 204 CPP înțelegem că sechestrul se aplică în trei scopuri:

– pentru asigurarea reparării prejudiciului cauzat prin infracţiune;

– pentru asigurarea executării pedepsei amenda;

– pentru aplicarea măsurii de siguranţă confiscarea specială sau confiscarea extinsă.

În primele două situaţii, persoana trebuie să aibă un statut procesual, adică să fie recunoscut potrivit temeiurilor şi normelor legale în această calitate (bănuit, învinuit, inculpat, parte civilmente responsabilă). „A treia situaţie se referă la cazurile în care persoana este acuzată de comiterea unor infracţiuni pentru care norma de incriminare prevede aplicarea măsurii de siguranţă confiscarea specială sau confiscarea extinsă."[6] Privitor la această situaţie s-a pronunţat şi CC, care reţine că *„În această situaţie, sechestrul nu se raportează la un subiect procesual, ci la natura bunurilor prevăzute în articolele 106 şi 106/1 din Codul penal."*[7]

Totodată, atunci când sechestrul se aplică pentru a asigura o eventuală confiscare specială sau confiscare extinsă a bunurilor, poate exista o ingerinţă asupra dreptului de proprietate a altor persoane, care nu au un statut procesual în cauza penală.

„Problema aplicării sechestrului pentru a asigura o eventuală confiscare specială, fără a i se acorda persoanei vreun statut procesual, a fost examinată în cauza Telbis şi Viziteu c. Românieі[8], (Hot. CtEDO din 26.06. 2018, §.§. 6, 7, 10, 52, 53), în care bunurile ambilor reclamanţi (soţi) au fost sechestrate de către procurori, atunci când efectuau percheziţii la domiciliul acestora, deşi cauza penală a fost pornită doar în privinţa primului reclamant."[9]

În acest sens, s-a expus şi CC, care a menţionat: *„(...) atunci când legea naţională prevede posibilitatea punerii sub seches-*

[5] Gurschi Constantin, Roman Dumitru. Dreptul de proprietate. În: Manualul judecătorului pentru cauze penale. Asociaţia Judecătorilor din Moldova. Chişinău. 2013. p.232.

[6] Osoianu Tudor, Ostavciuc Dinu. Controlul judiciar al urmăririi penale. Chişinău. 2021.p.31.

[7] DCC nr. 91 din 27.07.2018 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 204 alin. (1) din Codul de procedură penală (aplicarea sechestrului în cauze penale) (pct.23).

[8] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-184058 [accesată - 07.11.2021].

[9] Osoianu Tudor, Ostavciuc Dinu. Controlul judiciar al urmăririi penale. Chişinău. 2021.p.31.

tru a bunurilor unor terţi care nu au nicio calitate procesuală pentru a asigura o eventuală confiscare specială, este important ca autorităţile să-i ofere persoanei în discuţie posibilitatea rezonabilă şi suficientă de a-şi proteja interesele în mod adecvat şi eficient, în cadrul aceluiaşi proces."[1]

„Problema aplicării sechestrului pentru a asigura o eventuală confiscare specială fără a i se acorda persoanei vreun statut procesual a fost examinată şi de Curtea Europeană. În hotărârea Silickiene v. Lituania, 10 aprilie 2012, Curtea Europeană a efectuat o analiză de drept comparat şi a menţionat că confiscarea bunurilor care constituie rezultatul unei infracţiuni poate fi aplicată, în anumite circumstanţe, în lipsa unei condamnări, fie în privinţa terţilor, fie împotriva membrilor familiei (Bulgaria, Estonia, Germania, Georgia, Moldova, Regatul Ţărilor de Jos, Elveţia şi Regatul Unit). Informaţia despre originea ilicită a bunului, nejustificarea originii acestuia, tipul infracţiunii şi faptul că terţul este un proprietar fictiv sunt cele mai frecvente circumstanţe care justifică aplicarea confiscării bunurilor care aparţin terţilor, în lipsa condamnării acestora (§ 35)."[2]

Drept temei de punere sub sechestru reprezintă *bănuială rezonabilă* că bunurile urmărite vor fi tăinuite, deteriorate sau cheltuite (art. 205 alin. (1) CPP). Sechestrarea bunurilor este aplicată atât de organul de urmărire penală, cât şi de instanţa de judecată. Aplicarea sechestrului are loc în baza ordonanţei organului de urmărire penală şi, respectiv, în baza încheierii instanţei de judecată, în funcţie de faza şi etapele procesului penal. Punerea sub sechestru poate fi iniţiată fie la cererea părţilor, fie din oficiu. Ulterior, procurorul înaintează un demers motivat judecătorului de instrucţie, care va decide fie autorizarea punerii sub sechestru a bunurilor, fie va respinge demersul ca neîntemeiat.

„Articolul 306 CPP care reglementează conţinutul încheierii judecătorului de instrucţie privitor la autorizarea măsurilor procesuale de constrângere, inclusiv privitor la punerea bunurilor sub sechestru, nu indică în mod expres şi soluţia de admitere parţială a demersului examinat conform procedurii prevăzute de

[1] DCC nr. 91 din 27.07.2018 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 204 alin. (1) din Codul de procedură penală (aplicarea sechestrului în cauze penale) (pct.26).

[2] DCC nr. 94 din 07.07. 2022 de inadmisibilitate a sesizărilor nr. 57g/2022, nr. 61g/2022 şi nr. 69g/2022 privind excepţiile de neconstituţionalitate a articolului 302 alin. (2) din Codul de procedură penală şi a unor prevederi din articolul 106 alin. (2) din Codul penal (pct.36).

art. 305 CPP. De asemenea, textul art. 306 nu prevede soluţia de inadmisibilitate a demersurilor repetate cu acelaşi obiect privitor la autorizarea sechestrului. Nu în ultimul rând, constatăm că prevederile art. 306 CPP omit să impună cerinţa evaluării scopului urmărit, al oportunităţii limitărilor dreptului de proprietate, precum şi evaluarea proporţionalităţii între măsura de constrângere aplicată şi obiectivele urmărite."[3]

Potrivit art. 205 alin. (2) CPP, autorizarea punerii sub sechestru a bunurilor o decide judecătorul de instrucţie printr-o rezoluţie. Conform art. 305 alin. (7) CPP, această acţiune se autorizează prin emiterea unei încheieri. Astfel, prevederile normelor procesuale vizate sunt contradictorii, din care motiv apare necesitatea modificării şi completării art. 205 alin. (2) CPP, astfel încât să reglementeze autorizarea punerii sub sechestru printr-o încheiere motivată.[4]

În actele procedurale enunţate (ordonanţă, demers, încheiere), în mod obligatoriu se vor indica în concret bunurile supuse acestei acţiuni, în măsura în care aceste bunuri au fost stabilite în cadrul cauzei penale. Totodată, se va indica şi valoarea bunurilor necesare şi suficiente în vederea asigurării efective a acţiunii civile (art. 205 alin. (3) CPP). Atunci când există un dubiu evident sau o bănuială rezonabilă cu privire la faptul că persoana nu se va conforma sechestrării şi se va opune la transmiterea benevolă a bunurilor indicate în actele procedurale, judecătorul de instrucţie va autoriza concomitent şi percheziţia.

În acelaşi timp, există situaţii când punerea sub sechestru poate fi efectuată fără autorizarea judecătorului de instrucţie, în baza ordonanţei procurorului, despre care fapt se comunică judecătorului de instrucţie, dar nu mai târziu de 24 ore. Judecătorul de instrucţie, după efectuarea acţiunii respective, verifică legalitatea punerii sub sechestru a bunurilor, confirmând rezultatele

[3] Osoianu Tudor, Ostavciuc Dinu. Controlul judiciar al urmăririi penale. Chişinău. 2021. p.37.

[4] ,,Astfel, la art. 205 alin. (2) este stipulat că *Judecătorul de instrucţie, prin rezoluţie, autorizează punerea bunurilor sub sechestru*...., iar la art. 305 alin. (8) legiuitorul stabileşte obligativitatea adoptării unei *încheieri*. Considerăm adecvată cadrului CoEDO şi Legii Fundamentale necesitatea motivării ingerinţei în dreptul de proprietate anume prin hotărâre motivată, motiv pentru care venim cu propunerea de a înlocui sintagma de la art. 205 alin. (2) CPP RM „prin rezoluţie" cu sintagma „prin încheiere motivată." Text preluat din Ababei Eduard. Teoria şi practica ocrotirii procesual-penale a proprietăţii. Teză de doctor în drept la specialitatea ştiinţifică 554.03 - Drept procesual penal. Chişinău. 2019. p.54

ei sau declarând nevalabilitatea acesteia. Atunci când punerea sub sechestru în baza ordonanţei procurorului este una ilegală sau neîntemeiată, judecătorul de instrucţie este obligat să dispună scoaterea, totală sau parţială, a bunurilor sechestrate (art. 205 alin. (5) CPP). Încheierea judecătorului de instrucţie poate fi atacată cu recurs la Curtea de apel în termen de 3 zile (art. 302 alin. (2) CPP). Aceasta este o garanţie contra arbitrarului privind inviolabilitatea proprietăţii.

Un alt subiect important în vederea temeiniciei punerii sub sechestru a bunurilor reprezintă determinarea valorii acestor bunuri. Prevederi legale, în acest sens, sunt reglementate în art. 206 CPP, potrivit căruia „*Costul bunurilor ce urmează a fi puse sub sechestru se determină conform preţurilor medii de piaţă din localitatea respectivă, fără aplicarea vreunui coeficient. Valoarea bunurilor puse sub sechestru, în scopul asigurării acţiunii civile înaintate de partea civilă sau procuror, nu poate depăşi valoarea acţiunii civile. Determinând cota-parte a bunurilor ce urmează a fi puse sub sechestru a fiecăruia din mai mulţi învinuiţi, inculpaţi sau a câtorva persoane care poartă răspundere pentru acţiunile lor, se ia în considerare gradul de participare a acestora la săvârşirea infracţiunii. În scopul asigurării acţiunii civile poate fi pusă sub sechestru întreaga proprietate a uneia din aceste persoane*."

În cauza CtEDO, Phillips c. Marii Britanii[1], Curtea a reţinut că „*În sfârşit, la calcularea valorii activelor realizabile de care dispune reclamantul, este semnificativ faptul că judecătorul a luat în considerare doar locuinţa şi cota de o treime a reclamantului din afacerea familiei, elemente specifice pe care le găsise în probe, că aparţin solicitantului. Judecătorul a acceptat probele reclamantului atunci când a evaluat valoarea acestor bunuri. În timp ce Curtea consideră că o problemă legată de echitatea procedurii ar fi posibilă în situaţia în care confiscarea s-ar fi bazat pe valoarea unor active presupuse ca fiind ascunse, fără ca acuzarea să demonstreze în prealabil că există indicii privind existenţa acestor active*."

Este de menţionat că, atunci când se determină valoarea bunurilor conform preţurilor medii de piaţă din localitatea respectivă, organul de urmărire penală trebuie să ţină cont de calitatea bunului, dimensiunile lui, amplasarea acestuia şi alte crite-

[1] Hotărârea CtEDO, Phillips c. Marii Britanii, din 05.07.2001 (§.46), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59558 [accesată - 12.07.2022].

rii. Or, această determinare trebuie să se facă în raport cu un bun asemănător cu cel determinat din toate punctele de vedere. Chiar dacă bunul se află în aceeaşi localitate se va lua în considerare regiunea concretă din acea localitate, din împrejurime, deoarece la aprecierea valorii acestuia, de exemplu a unei case particulare, regiunea joacă un rol important şi depinde de cuantumul casei din acea regiune (locul amplasării).

În unele cazuri, organele judiciare admit în calitate de probe răspunsurile oficiale parvenite de la Agenţia Servicii Publice, în care se indică valoarea cadastrală. Această practică este una vicioasă, deoarece, după cum cunoaştem, valoarea cadastrală este cu mult mai mică decât valoarea reală a imobilelor. Mai mult decât atât, legea procesuală penală indică în concret că valoarea bunurilor se determină conform preţurilor medii de piaţă. În acest fel, recomandăm organelor de urmărire penală şi instanţelor de judecată să nu admită ca probe actele de valoare cadastrală, ci cele ce indică preţurile medii de piaţă din localitatea respectivă.

Considerăm că în privinţa bunurilor supuse sechestrului, instanţa de judecată trebuie să invoce şi probele care dovedesc valoarea bunurilor inculpatului, adică să motiveze în această parte sentinţa. Există situaţii când instanţa de judecată admite în calitate de probe doar declaraţiile martorilor.

Declaraţiile martorului nu sunt în măsură să probeze valoarea exactă a bunurilor în lipsa altor probe în sentinţă care ar fi pertinente, concludente, şi nici utile, deoarece niciuna din ele nu oferă date de fapt necesare constatării contravalorii bunurilor respective. În ansamblu, toate mijloacele de probă trebuie să coroboreze între ele, întrunind cerinţele art. 101 alin. (1) CPP, art. 389 alin. (1) CPP şi interpretările conţinute în Hotărârea Plenului CSJ privind sentinţa judecătorească[2]. În calitate de alte probe pot servi: expertizele merceologice, răspunsuri oficiale de la companiile imobiliare sau alte tipuri de companii, răspunsuri oficiale de la Serviciul Vamal etc.

„Statele membre adoptă măsurile necesare pentru a permite înghețarea bunurilor în vederea unei posibile confiscări ulterioare. Respectivele măsuri, care sunt dispuse de o autoritate competentă, includ acțiuni urgente care urmează să fie adoptate atunci când este necesar în scopul de a conserva bunurile. Bunu-

[2] HP CSJ nr. 5 din 19.09.2006. Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. 2007. nr. 1. p. 14. disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=152 [accesată -14.04.2022].

rile aflate în posesia unei părţi terţe (...) pot face obiectul unor măsuri de îngheţare în scopul unei posibile confiscări ulterioare."[1]

În unele situaţii, organele judiciare nu respectă şi nu păstrează un just echilibru între obiectivul legitim urmărit şi dreptul de proprietate a persoanei. Astfel, organele judiciare, în urma efectuării acţiunilor procesuale ce se impun, ridică bunuri în scopul administrării probelor, însă, ulterior, fără a dispune în privinţa acestor bunuri, le depozitează în camera de păstrare a corpurilor delicte ori în biroul celui care efectuează urmărirea penală. Aflarea îndelungată a unui bun în custodia organelor judiciare, în special atunci când pe cauza penală a fost luată o decizie, implicit de încetare a urmăririi penale, scoatere de sub urmărirea penală sau clasarea cauzei penale, este o ingerinţă în dreptul de proprietate. Mai mult decât atât, există ingerinţă asupra acestui drept când sunt vizaţi terţi, care s-au folosit de aceste bunuri în scopuri de serviciu, de exemplu.

Un element important în vederea respectării principiului inviolabilităţii proprietăţii îl constituie modul de executare a ordonanţei sau a hotărârii cu privire la punerea bunurilor sub sechestru. Acţiunea respectivă de executare este reglementată în art. 207 CPP şi constă în următoarele:

Reprezentantul organului de urmărire penală înmânează, contra semnătură, proprietarului sau posesorului bunurilor copia de pe ordonanţa sau hotărârea cu privire la punerea bunurilor sub sechestru.

După aceasta, reprezentantul organului de urmărire penală cere predarea benevolă a bunurilor indicate în aceste acte procedurale.

În cazul în care bunurile nu se transmit benevol, reprezentantul organului de urmărire penală purcede la punerea forţată a bunurilor sub sechestru.

Atunci când există temeiuri de a presupune că bunurile sunt tăinuite de către proprietar sau posesor, organul de urmărire penală, având autorizaţia judecătorului de instrucţie, poate efectua percheziţia, cu scopul de a găsi bunurile ce urmează a fi puse sub sechestru;

După terminarea urmăririi penale, în baza hotărârii jude-

[1] Art. 7 din Directiva 2014/42/UE a Parlamentului European şi a Consiliului din 3 aprilie 2014 privind îngheţarea şi confiscarea instrumentelor şi produselor infracţiunilor săvârşite în Uniunea Europeană, disponibilă: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0042 [accesată - 10.05.2022].

cătoreşti, punerea bunurilor sub sechestru se efectuează nu de reprezentantul organului de urmărire penală, ci de către executorul judecătoresc.

Pentru determinarea valorii aproximative a bunurilor materiale, la punerea sub sechestru poate fi atras un specialist merceolog. Atragerea acestuia pentru a participa la acţiunea respectivă se face cu scopul de a exclude sechestrarea bunurilor în valoare ce nu corespunde valorii indicate în actele procedurale emise cu ocazia punerii sub sechestru,

În cadrul acţiunii date legea îi acordă proprietarului sau posesorului de bunuri dreptul a indica personal care anume bunuri materiale pot fi puse sub sechestru mai întâi de toate, pentru a se asigura cuantumul sumei indicate în actele procedurale de punere sub sechestru;

Cu ocazia punerii sub sechestru a bunurilor, reprezentantul organului de urmărire penală este obligat să întocmească un proces-verbal, iar executorul judecătoresc - o listă de inventariere.

Pe lângă aspectele indicate în art. 260, 261 CPP (cerinţă cerută doar organului de urmărire penală), reprezentantul organului de urmărire penală sau, după caz, executorul judecătoresc sunt obligaţi a indica în actele întocmite de ei (proces-verbal şi, respectiv, act de inventariere) următoarele: *„se enumeră toate bunurile materiale puse sub sechestru, indicându-se numărul, măsura sau greutatea lor, materialul din care sunt confecţionate şi alte elemente de individualizare şi, pe cât e posibil, costul lor; se indică care bunuri materiale sunt ridicate şi care sunt lăsate pentru păstrare; se consemnează declaraţiile persoanelor prezente şi ale altor persoane despre apartenenţa bunurilor puse sub sechestru*”[2].

După întocmirea actelor respective, copia de pe ele se înmânează, contra semnătură, proprietarului sau posesorului bunurilor puse sub sechestru. În cazul în care aceştia lipsesc, copia de pe actele întocmite se înmânează unui membru major al familiei acestora, fie reprezentantului autorităţii executive a administraţiei publice locale. Atunci când bunurile sunt puse sub sechestru pe teritoriul persoanei juridice, copia de pe actele întocmite se înmânează, contra semnătură, reprezentantului administraţiei acesteia.

Există situaţii când bunurile puse sub sechestru pot sau chiar uneori se impune necesitatea de a fi valorificate până la so-

[2] Art. 207 alin. (5) pct. 1)-3) CPP.

luţionarea cauzei penale. Aceste cazuri sunt menţionate în art. 207/1 CPP. Din analiza normei respective desprindem că valorificarea bunurilor sechestrate poate fi dispusă neîntârziat de judecătorul de instrucţie, atunci când cauza penală este la faza urmăririi penale, sau de către instanţa de judecată în cazul când cauza penală se află la faza de judecată, şi anume în următoarele cazuri:

– la cererea proprietarului bunurilor sechestrate;

– la demersul procurorului, cu acordul proprietarului bunurilor sechestrate.

Există însă situaţii când proprietarul nu depune o cerere în acest sens, precum şi nici nu-şi dă acordul. În asemenea situaţii, valorificarea bunurilor are loc anticipat, în mod excepţional, în baza demersului procurorului, înaintat judecătorului de instrucţie sau instanţei de judecată, în funcţie de faza la care se află procesul penal, în următoarele situaţii:

„1) depozitarea, întreţinerea sau gestionarea bunurilor sechestrate necesită cheltuieli disproporţionate în raport cu valoarea lor;

2) valoarea bunurilor s-a diminuat semnificativ, în proporţie de cel puţin 10% pe parcursul unui an din momentul aplicării sechestrului;

3) termenul de garanţie sau de valabilitate a bunurilor expiră;

4) bunurile sunt produse inflamabile, petroliere sau prezintă un alt risc pentru viaţa, sănătatea persoanelor sau pentru mediu;

5) bunurile sunt animale sau păsări vii;

6) bunurile sunt mijloace de transport.”[1]

Prevederile respective vin cu garanţii în vederea respectării proprietăţii, prin asigurarea valorii materiale a bunurilor şi nediminuarea semnificativă a acesteia urmare a termenului în care bunurile se găsesc în custodia statului, precum şi în vederea garantării cheltuielilor disproporţionale pentru păstrarea lor, ori prin riscul pe care bunurile pot să le provoace atunci când sunt păstrate mai mult timp sau în condiţii mai speciale în custodia statului.

Există şi un mecanism de valorificare a bunurilor sechestrate, reglementat de art. 207/2 CPP:

1) Responsabil de punerea în executare a valorificării bunurilor sechestrate şi de scoatere de sub sechestru este Agenţia

[1] Art. 207/1 CPP.

de Recuperare a Bunurilor Infracţionale, care asigură procedura de valorificare a bunurilor sechestrate în condiţiile Regulamentului aprobat de către Guvern, doar în cazul bunurilor transmise spre administrare conform art. 229/6 CPP;

2) Agenţia respectivă, în condiţiile art. 207/1 CPP, solicită procurorului să înainteze un demers judecătorului de instrucţie sau, după caz, instanţei de judecată în vederea examinării chestiunii privind valorificarea bunurilor sechestrate sau scoaterea acestora de sub sechestru;

3) Procurorul verifică temeinicia şi legalitatea solicitării, înaintează demersul menţionat, motivându-l şi argumentându-l;

4) Judecătorul de instrucţie examinează demersul şi, în termen de cel mult 72 de ore, se pronunţă printr-o încheiere motivată, pasibilă recursului, care se examinează în termen de 5 zile. Examinarea recursului suspendă executarea încheierii judecătorului;

5) Scoaterea bunurilor de sub sechestru se poate dispune doar în cauza penală în cadrul căreia a fost dispusă valorificarea bunurilor sechestrate;

6) În cazul în care este identificat un cumpărător, persoanele împuternicite cu dreptul de vânzare a bunurilor sechestrate semnează un antecontract, pe care îl prezintă Agenţiei de Recuperare a Bunurilor Infracţionale cel târziu în ziua imediat următoare de la data semnării acestuia.

Analizând prevederile art. 207/2 alin. (2) CPP, constatăm că prin utilizarea textului „*Ca urmare a demersului procurorului (...), judecătorul de instrucţie emite o încheiere motivată (...)*", judecătorul de instrucţie este obligat să emită încheierea respectivă prin care admite, în mod obligatoriu, demersul procurorului. Această prevedere este neclară şi, totodată, nu acordă garanţii eficiente privind inviolabilitatea proprietăţii. În acest sens, propunem modificarea şi completarea normei vizate, ca aceasta să reglementeze examinarea demersului procurorului; iar urmare a examinării, judecătorul de instrucţie va emite o încheiere prin care va da una din următoarele soluţii: va admite demersul, va admite parţial demersul sau va respinge demersul procurorului cu privire la valorificarea bunurilor sechestrate şi scoaterea de sub sechestru a acestora. Având această abordare, norma procesuală examinată va corespunde cerinţelor prevăzute la art. 305 alin. (7) CPP, cu excepţia admiterii parţiale a demersului procurorului, ceea ce face necesară intervenţia legislativă şi în acest sens.

Totodată, potrivit art. 207/2 alin. (2) CPP, încheierea de

valorificare a bunurilor sechestrate şi de scoatere de sub sechestru a acestora este emisă doar de către judecătorul de instrucţie. Ce se întâmplă când asemenea acţiuni pot derula în faza de judecată? Pentru a concorda norma respectivă cu standardul art. 207/2 alin. (1) CPP, este necesară intervenţia legislativă pentru a acorda dreptul şi instanţei de fond de a decide asupra valorificării bunurilor sechestrate sau scoaterii acestora de sub sechestru.

Un alt subiect ce vizează inviolabilitatea proprietăţii ţine de păstrarea bunurilor puse sub sechestru. Or, anume condiţiile, modul şi locul de păstrare a bunurilor ridicate sau puse sub sechestru garantează inviolabilitatea acestora, deteriorarea sau alterarea lor etc.

Conţinutul art. 208 alin. (1) CPP stabileşte bunurile care pot fi ridicate în vederea punerii lor sub sechestru. Potrivit acestei norme, pot fi ridicate toate bunurile puse sub sechestru, cu excepţia imobilului şi a obiectelor cu dimensiuni mari. Există bunuri puse sub sechestru care nu pot fi ridicate sau organul de urmărire penală a decis ca acestea să nu fie ridicate. În aceste situaţii, bunurile respective se sigilează şi se lasă pentru păstrare proprietarului sau posesorului ori unui membru adult al familiei lui. Acestor persoane li se explică răspunderea, prevăzută în art. 251 din Codul penal, pentru însuşirea, înstrăinarea, substituirea sau tăinuirea acestor bunuri şi despre aceasta de la ele se ia un angajament scris (art. 208 alin. (3) CPP).

În conformitate cu prevederile art. 208 alin. (2) CPP, „*Metalele preţioase, pietrele preţioase şi articolele din ele, valorile mobiliare, obligaţiile se transmit spre păstrare Serviciului Fiscal de Stat conform procedurii stabilite; numerarul în monedă naţională şi în valută străină se depun la contul de depozit al instanţei de judecată în a cărei competenţă este judecarea cauzei penale respective; celelalte obiecte ridicate se sigilează şi se păstrează de către organul la al cărui demers bunurile au fost puse sub sechestru sau se transmit pentru păstrare reprezentantului autorităţii executive a administraţiei publice locale.*”

Potrivit pct. 19) al Instrucţiunii privind modul de ridicare, evidenţă, păstrare şi transmitere a corpurilor delicte, a obiectelor de preţ şi a altor bunuri de către organele de urmărire penală şi Procuratură în cadrul procesului penal[1], „*Corpurile delicte, alte*

[1] Ordinul comun al Procuraturii Generale, Ministerului Afacerilor Interne, Serviciului Vamal, Centrului Naţional Anticorupţie, Serviciului Fiscal de Stat nr. 41/237/164-O/31/315 din 07.06.2021 cu privire la aprobarea Instrucţiunii

obiecte ridicate potrivit legii, precum şi bunurile sechestrate, care din cauza particularităţilor specifice nu pot fi păstrate la procesul penal/cauza penală urmează a fi depozitate în Camera de păstrare a corpurilor delicte (...)."

Aceste bunuri sunt transmise în Camera de păstrare a corpurilor delicte în baza ordonanţei organului de urmărire penală sau procurorului. „*Corpurile delicte şi alte obiecte ridicate potrivit legii se transmit împachetate, sigilate şi însoţite de lista conţinutului din ambalaj, care se semnează de reprezentantul organului de urmărire penală sau, după caz, procurorul care instrumentează procesul penal sau exercită urmărirea penală.*"[2]

Totodată, Instrucţiunea respectivă, la pct. 25, reglementează că „*în situaţia în care intervin evenimente care afectează integritatea fizică a obiectelor din camera de păstrare a corpurilor delicte, persoana responsabilă de evidenţa şi păstrarea corpurilor delicte informează imediat conducătorul instituţiei în cadrul căreia activează subdiviziunea de urmărire penală sau, după caz, procurorul-şef pentru luarea măsurilor ce se impun.*" Aceste reglementări asigură, pe de o parte, integritatea bunurilor, iar pe de altă parte, impun întreprinderea unor măsuri de urgenţă pentru ca bunurile să nu fie afectate.

Obiectele care prezintă pericol pentru viaţa şi sănătatea persoanelor pot fi nimicite prin metode corespunzătoare, în cazul în care acestea nu pot fi păstrate în calitate de corpuri delicte, la concluzia specialiştilor din domeniu. Nimicirea acestora se face în baza ordonanţei organului de urmărire penală şi cu autorizarea judecătorului de instrucţie. Pentru probatoriu se vor păstra doar mostre.

Bunurile care conţin compuşi din mercur, precum şi substanţele de mercur, după ce au fost ridicate, vor fi transmise instituţiilor abilitate, în cazul în care acestea nu pot fi păstrate la cauza penală, urmare a concluziilor specialiştilor sau experţilor în domeniu.

---

privind modul de ridicare, evidenţă, păstrare şi transmitere a corpurilor delicte, a obiectelor de preţ şi a altor bunuri de către organele de urmărire penală şi Procuratură în cadrul procesului penal.

[2] A se vedea pct. 22 al Instrucţiunii privind modul de ridicare, evidenţă, păstrare şi transmitere a corpurilor delicte, a obiectelor de preţ şi a altor bunuri de către organele de urmărire penală şi Procuratură în cadrul procesului penal, aprobate prin Ordinul comun al Procuraturii Generale, Ministerului Afacerilor Interne, Serviciului Vamal, Centrului Naţional Anticorupţie, Serviciului Fiscal de Stat nr. 41/237/164-O/31/315 din 07.06.2021.

Armele de foc şi muniţiile ridicate, după examinarea lor în ordinea reglementată de CPP, vor fi transmise pentru păstrare în depozitul de armament al Serviciului de achiziţii şi logistică a IGP al MAI (pct. 29 al Instrucţiunii menţionate).

Mijloacele de transport de orice tip, care au fost ridicate de către organul de urmărire penală sau de procuror, se vor transmite proprietarului sau posesorului legal de către procuror sau instanţa de judecată. În cazul în care acestea au fost confiscate, se vor transmite Serviciului Fiscal de Stat, care va proceda în conformitate cu prevederile Regulamentului cu privire la modul de evidenţă, evaluare şi vânzare a bunurilor confiscate, fără stăpân, sechestrate, uşor alterabile sau cu termen de păstrare limitat, a corpurilor delicte, a bunurilor trecute în posesia statului cu drept de succesiune şi a comorilor, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 972 din 11.09.2001. La fel se va proceda şi cu corpurile delicte, precum şi cu bunurile sechestrate uşor alterabile.

„La predarea bunurilor către reprezentantul instituţiei fiscale se înmânează copia procesului-verbal de ridicare/sechestru şi alte documente aferente acestor bunuri. Mijloacele băneşti obţinute prin comercializarea bunurilor indicate mai sus se transferă la contul de depozit al procuraturii sau al instanţei de judecată respective. Produsele alimentare sau mărfurile industriale care au constituit obiectul unor acţiuni criminale sau au păstrat pe ele urme ale infracţiunii se transmit instituţiilor fiscale numai după efectuarea expertizei calităţii şi conformităţii bunurilor. La transmiterea către instituţiile fiscale a corpurilor delicte pentru comercializare, acestea sunt însoţite de ordonanţa organului de urmărire penală, copia procesului-verbal de ridicare a corpurilor delicte şi alte documente aferente acestora.”[1]

Totodată, în scopul executării prevederilor art. 159 alin. (4) şi art. 208 alin. (2) din CPP, de către Serviciul Fiscal de Stat a fost aprobată Instrucţiunea privind modul de preluare la evidenţă şi păstrare temporară de către Direcţia gestionare bunuri confiscate a unor categorii de bunuri recunoscute drept corpuri delicte şi/sau de bunuri puse sub sechestru şi de restituire a acestora.[2]

[1] A se vedea pct. 39 al Instrucţiunii privind modul de ridicare, evidenţă, păstrare şi transmitere a corpurilor delicte, a obiectelor de preţ şi a altor bunuri de către organele de urmărire penală şi Procuratură în cadrul procesului penal, aprobate prin Ordinul comun al Procuraturii Generale, Ministerului Afacerilor Interne, Serviciului Vamal, Centrului Naţional Anticorupţie, Serviciului Fiscal de Stat nr. 41/237/164-O/31/315 din 07.06.2021.

[2] Instrucţiunea privind modul de preluare la evidenţă şi păstrare temporară de

Potrivit pct. 2) a Instrucțiunii respective, „*Instrucțiunea stabilește procedura de preluare la păstrare temporară, evidență și restituire de către Direcția gestionare bunuri confiscate a metalelor prețioase, pietrelor prețioase și articolelor din ele, monedei naționale și valutei străine, cardurilor, carnetelor de plată, valorilor mobiliare, obligațiilor, recunoscute drept corpuri delicte și a metalelor prețioase, pietrelor prețioase și articolelor din ele, valutei străine, valorilor mobiliare, obligațiilor, puse sub sechestru (în continuare* –bunuri*), de la autoritățile competente și de restituire a acestora, inclusiv modul de evidență și păstrare a bunurilor*."

Atunci când bunurile sunt puse sub sechestru, decizia respectivă poate fi contestată. Contestarea, prin plângere sau recurs, nu suspendă executarea acestei acțiuni (art. 209 alin. (1) CPP).

În același timp, în cazul în care alte persoane decât bănuitul, învinuitul, inculpatul consideră că acțiunea respectivă este ilegală sau neîntemeiată, ele sunt în drept a cere organului de urmărire penală (procurorului) sau instanței de judecată scoaterea bunurilor de sub sechestru. Examinarea cererii respective se efectuează în termen de până la 10 zile din momentul depunerii ei. Atunci când aceste organe nu satisfac cerința persoanelor respective sau nu au comunicat în termenul menționat despre examinarea cererii, aceste persoane sunt în drept să solicite scoaterea bunurilor de sub sechestru în ordinea procedurii civile (art. 209 alin. (2) CPP).

„Instanța consideră lipsite de relevanță referințele pârâtului și intervenientului accesoriu de partea pârâtului, precum că Încheierea Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana și mandatul judecătoresc sunt în vigoare, deci acționează principiul puterii lucrului judecat. Or, precum s-a statuat și în practica judiciară (a se vedea Decizia CA Chișinău nr.2a-3113/20 din 12 ianuarie 2021, cauză similară), *legalitatea încheierii judecătorești de instrucție și a mandatului judecătoresc eliberate, constituante sechestrului asigurator, nu constituie motiv de respingere a cererii privind scoaterea de sub sechestru, or, acest drept, prin prisma*

---

către Direcția gestionare bunuri confiscate a unor categorii de bunuri recunoscute drept corpuri delicate și/sau de bunuri puse sub sechestru și de restituire a acestora, aprobată prin Ordinul Serviciului Fiscal de Stat nr. 496 din 08.12.2017. Publicat - 02.03.2018 în Monitorul Oficial Nr. 68-76 art. 342a, disponibilă - https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=126763&lang=ro [accesată -10.08.2022].

art. 209 CPP, este oferit instanţei civile, fără ca norma să instituie vre-o legătură de cauzalitate între legalitatea actului judecătoresc emis în procedură penală şi cererea privind scoaterea bunurilor de sub sechestru în ordine civilă. În pus, instanţa de judecată subliniază, că art. 209 CPP constituie remediul legal de apărare anume pentru acele persoane, care se includ în noţiunea de alte persoane decât bănuitul, învinuitul, inculpatul."[1]

Procurorul este în drept a ataca cu recurs hotărârea instanţei de judecată în privinţa acţiunii civile în instanţa ierarhic superioară, în termen de 10 zile. În cazul în care decizia instanţei care a judecat acţiunea civilă intră în vigoare, această hotărâre *„este obligatorie pentru organele de urmărire penală şi pentru instanţa de judecată care judecă cauza penală în cadrul soluţionării chestiunii ale cui bunuri trebuie să fie confiscate sau, după caz, urmărite*."[2]

Reieşind din prevederile art. 210 alin. (1) CPP, bunurile se scot de sub sechestru prin ordonanţa procurorului, încheierea judecătorului de instrucţie sau încheierea instanţei de judecată în următoarele cazuri:

1) Dacă acţiunea civilă a fost retrasă;

2) În cazul modificării încadrării juridice a infracţiunii incriminate bănuitului, învinuitului, inculpatului ori din alte motive (de exemplu, au intervenit modificări şi completări în legea penală);

3) Dacă a decăzut necesitatea de a menţine bunurile sub sechestru;

4) Dacă se constată ilegalitatea punerii bunurilor sub sechestru de către organele de urmărire penală fără autorizaţia respectivă.

„Instanţa a ajuns la această concluzie în baza probelor din dosar ce confirmă că a decăzut necesitatea de a menţine sub sechestru bunurile reclamantei indicate supra. Astfel, din probele anexate de reclamantă în susţinerea acţiunii rezultă că sancţiunile penale ce i-au fost aplicate – amenda şi confiscarea specială dispuse prin sentinţa Judecătoriei Chişinău (sediul Buiucani) din 26.06.2019, au fost executate prin achitarea integrală la biroul executorului NV, fapt confirmat prin încheierea

[1] Hotărârea Judecătoriei Chişinău (sediul Centru) din 16.06.2022, emisă în dos. nr.2-19429/20 (2-20128815-12-2-16102020) (pct.44), disponibilă: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/7ccc5288-c6e8-4492-bb7f-7c2513476eec [accesată - 12.08.2022].

[2] A se vedea prevederile art. 209 alin. (2) CPP.

nr.027s-8r/21 din 24.05.2021 şi încheierea nr.027s-7r/21 din 27.05.2021 (...). Or, conform legislaţiei bunurile se scot de sub sechestru prin hotărârea instanţei dacă a decăzut necesitatea de a menţine bunurile sub sechestru (art. 210 alin. (1) CPP)."[3]

„Totodată, circumstanţele şi argumentele invocate în prezenta acţiune, privind scoaterea de sub sechestru, urmează privite şi din prisma art. 1 din Primul Protocol adiţional la Convenţia Europeană, şi art. 17 din Declaraţia Universală a Drepturilor Omului, prin care a fost instituit principiul general al necesităţii respectării dreptului de proprietate ce se aplică pornind de la scopul general al dispoziţiilor Convenţiei şi constă în prevenirea producerii unor ingerinţe arbitrare din partea autorităţilor statale în exerciţiul drepturilor pe care le protejează. Instanţa reţine că jurisprudenţa europeană în materie pune în evidenţă mai multe garanţii cu privire la protecţia proprietăţii, printre care şi cerinţa existenţei unui raport rezonabil de proporţionalitate între mijloacele utilizate şi scopul avut în vedere la admiterea ingerinţei. Din aceeaşi jurisprudenţă rezultă şi unele principii care au menirea să asigure protecţia dreptului de proprietate, printre care principiul legalităţii ingerinţei."[4]

Potrivit art. 210 alin. (1) CPP, *„Bunurile se scot de sub sechestru prin hotărârea organului de urmărire penală sau instanţei dacă, în urma retragerii acţiunii civile, modificării încadrării juridice a infracţiunii incriminate bănuitului, învinuitului, inculpatului* ***ori din alte motive****,* (s.a.) *a decăzut necesitatea de a menţine bunurile sub sechestru.*"

Dacă se renunţă la acţiunea civilă sau dacă ea a fost soluţionată până la pronunţarea sentinţei, dispare necesitatea asigurării acesteia. În cazul modificării încadrării juridice nu este exclus să nu mai fie necesară menţinerea sechestrului, dacă sancţiunile pentru articolele incriminate, ca urmare a modificării acuzaţie, prevăd alte sancţiuni decât amenda sau nu impun aplicarea măsurii de confiscare.

În opinia CC, sintagma ***ori din alte motive****,* (s.a.) *a decăzut necesitatea de a menţine bunurile sub sechestru,* cuprinde ipoteza în care riscurile prevăzute în art. 205 alin. (1) CPP – că

[3] Hotărârea Judecătoriei Chișinău (sediul Centru) din 16 iunie 2022, emisă în dos. nr. 2-19497/2021, disponibilă: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/969951f8-12b5-4ddb-b0bf-08a0f4022a21 [accesată - 15.08.2022].

[4] Hotărârea Judecătoriei Chișinău (sediul Centru) din 16 iunie 2022, emisă în dos. nr. 2-19497/2021, disponibilă: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/969951f8-12b5-4ddb-b0bf-08a0f4022a21 [accesată - 15.08.2022].

bunurile urmărite vor fi tăinuite, deteriorate sau cheltuite (s.a.) – nu mai există. În acest caz menţinerea bunurilor sub sechestru va fi considerată o măsură disproporţionată.[1]

În conformitate cu prevederile art. 210 alin. (2) CPP, „*Potrivit cererii părţii civile sau a altor persoane interesate de a cere repararea prejudiciului material în ordinea procedurii civile, organul de urmărire penală sau instanţa de judecată este în drept să menţină bunurile sub sechestru şi după încetarea procesului penal, scoaterea persoanei de sub urmărire penală sau achitarea persoanei, timp de o lună de la intrarea în vigoare a hotărârii respective*." Această prevedere, după noi, ridică mai multe semne de întrebare. În primul rând, considerăm că pentru asigurarea garantării dreptului la proprietate a părţii civile sau a altor persoane interesate de a cere repararea prejudiciului în ordinea procedurii civile este necesar a reglementa obligaţia organului de urmărire penală, procurorului sau a instanţei de judecată de a menţine bunurile sub sechestru. Or, actuala redacţie le acordă acestor subiecte dreptul respectiv, ceea ce presupune că odată cu deciziile menţionate în art. 210 alin. (2) CPP, aceste organe pot să scoată bunurile sub sechestru odată cu decizia în cauza penală. În aşa mod, bunurile pot fi înstrăinate imediat. În al doilea rând, termenul de o lună indicat la art. 210 alin. (2) CPP nu este unul justificat. Considerăm oportun a se interveni legislativ, astfel încât persoanele care îşi doresc recuperarea prejudiciilor în ordinea procedurii civile să dispună de remedii legale şi în privinţa bunurilor puse sub sechestru în vederea asigurării acţiunii civile. Or, în caz contrar, reclamantul poate avea câştig de cauză civilă, însă efectiv nu va putea obţine prejudiciile din cauza scoaterii bunurilor de sub sechestru. În acest caz, propunem ca bunurile să se afle sub sechestru până la pronunţarea instanţei civile asupra bunurilor.

Un subiect sensibil constituie respectarea drepturilor părţii civile, care potrivit legislaţiei procesuale penale actuale este lipsită de dreptul de a depune direct o cerere judecătorului de instrucţie privind punerea sub sechestru a bunurilor bănuitului sau învinuitului. Considerăm că în cazul în care legislaţia procesuală penală va reglementa o asemenea procedură se va garanta efec-

[1] A se vedea DCC nr. 115 din 31.10.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 172g/2019 privind excepţia de neconstituţionalitate a unor dispoziţii din articolul 210 alin. (1) din Codul de procedură penală (scoaterea bunurilor de sub sechestru în procesul penal) (pct.24-29), disponibilă: https://constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=706&l=ro [accesată - 15.10.2022].

tiv dreptul părţii civile privind recuperarea prejudiciilor aduse în urma infracţiunii.[2] Or, actualmente înaintarea demersului în acest sens este un drept al procurorului şi nu o obligaţie.

Aricolul 306 CPP care reglementează conţinutul încheierii judecătorului de instrucţie privitor la autorizarea măsurilor procesuale de constrângere, inlusiv şi privitor la punerea bunurilor sub sechestru nu indică în mod expres şi soluţia de admitere parţială a demersului examinat conform procedurii prevăzue de art. 305 CPP. De asemenea, textul art.306 nu prevede soluţia de inadmisibilitate a demersurilor repetate cu acelaşi obiect privitor la autorizarea sechestrului. Nu în ultimul rând, constatăm că prevederile art. 306 CPP, omite să impună cerinţa evaluării scopului urmărit, al oportunităţii limitărilor drepului de proprietate, precum şi evaluarea proporţinalităţii între măsura de constrângere aplicată şi obiectivele urmărite.

Potrivit art. 209 alin. (1) CPP combinat cu art. 302 CPP, punerea sub sechestru în faza urmăririi penale poate fi contestată de către bănuit, învinuit. Încheierea judecătorului de instrucţie pronunţată în ordinea prevăzută de art. 306 CPP, este pasibilă de a fi atacată cu recurs în termen de 3 zile, la instanţa ierarhic superioară, în condiţiile art. 311, 312 CPP.

Concluzii. Analiza art. 13 CPP în ansamblu ne face să conchidem că principiul inviolabilităţii proprietăţii în materie de procedură penală poate fi limitat în două situaţii: ridicarea şi sechestrarea. Este de menţionat că acţiunea de ridicare în sensul art. 13 alin. (3) CPP este înţeleasă nu doar ca o acţiune procesuală de sine stătătoare, ci ca o acţiune ce derivă din alte acţiuni procesuale în care are loc ridicarea obiectelor şi documentelor, şi anume: din cercetarea la faţa locului, din percheziţie, din prezentarea obiectelor şi documentelor de către orice participant la procesul penal. Constatăm că pot fi supuse sub sechestru doar bunurile următorilor subiecţi procesuali: ale bănuitului, învinuitului sau inculpatului şi ale părţii civilmente responsabile pentru a asigura soluţionarea acţiunii civile sau a executării pedepsei/amenzii.

---

[2] Am constatat că într-o speţă din jurisprudenţa naţională că, cererea de aplicare a sechestrului a fost respinsă de judecătorul de instrucţie. Recursul depus de partea vătămată a fost respins, dat fiind faptul că persoana care a sesizat instanţa de control judiciar al urmăririi penale nu a demonstrat dreptul de proprietate al inculpaţilor *asupra bunului în privinţa căruia se solicită aplicarea sechestrului*. A se vedea - DCP CSJ din 19.10.2022, dosar nr. 1re-74/22, disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=21724 [accesată - 15.10.2022]

Practica judiciară ne arată că există cazuri când sunt puse sub sechestru toate bunurile bănuitului, învinuitului, inculpatului sau a părţii civilmente responsabile, valoarea cărora depăşeşte semnificativ suma valorii pagubei pricinuite prin infracţiune. Considerăm că această practică este una vicioasă şi netemeinică, deoarece legea procesual-penală stabileşte regula nedepăşirii valorii bunului sechestrat în raport cu mărimea probabilă a prejudiciului cauzat prin infracţiune. Totuşi, legea nu indică ca sechestrul să fie pus în exactă valoare cu paguba, ci valoarea probabilă a acesteia.

Constatăm următoarele garanţii privind punerea sub sechestru a bunurilor: problema sechestrului trebuie soluţionată de o instanţă în cadrul procedurilor judiciare, ce include o şedinţă (audiere) publică; apărarea trebuie să aibă acces la materialele cauzei penale şi să obţină în prealabil demersul procurorului şi actele anexate la el, până la data şedinţei de judecată, pentru a-şi pregăti apărarea; părţile trebuie să aibă posibilitatea reală să administreze probe, să obiecteze şi să prezinte dovezile pe care le consideră necesare în acest sens; prezumţiile pe care acuzarea se bazează să nu fie absolute, astfel încât ele să poată fi răsturnate de inculpat.

Atunci când se determină valoarea bunurilor conform preţurilor medii de piaţă din localitatea respectivă, organul de urmărire penală trebuie să ţină cont de calitatea bunului, dimensiunile lui, amplasarea acestuia şi alte criterii. Or, această determinare trebuie să se facă în raport cu un bun asemănător cu cel determinat din toate punctele de vedere. Chiar dacă bunul se află în aceeaşi localitate se va lua în considerare regiunea concretă din acea localitate, din împrejurime, deoarece la aprecierea valorii acestuia, de exemplu a unei case particulare, regiunea joacă un rol important şi depinde de cuantumul casei din acea regiune (locul amplasării). În unele cazuri, organele judiciare admit în calitate de probe răspunsurile oficiale parvenite de la Agenţia Servicii Publice, în care se indică valoarea cadastrală. Această practică este una vicioasă, deoarece, după cum cunoaştem, valoarea cadastrală este cu mult mai mică decât valoarea reală a imobilelor. Mai mult decât atât, legea procesual-penală indică că valoarea bunurilor se determină conform preţurilor medii de piaţă.

Considerăm că în privinţa bunurilor supuse sechestrului, instanţa de judecată trebuie să invoce şi probele care dovedesc valoarea bunurilor inculpatului, adică să motiveze în această par-

te sentinţa. Există situaţii când instanţa de judecată admite în calitate de probe doar declaraţiile martorilor. Declaraţiile martorului nu sunt în măsură să probeze valoarea exactă a bunurilor în lipsa altor probe în sentinţă care ar fi pertinente, concludente, şi nici utile, deoarece niciuna din ele nu oferă date de fapt necesare constatării contravalorii bunurilor respective. În calitate de alte probe pot servi: expertizele merceologice, răspunsuri oficiale de la companiile imobiliare sau alte tipuri de companii, răspunsuri oficiale de la Serviciul Vamal etc.

Potrivit legislaţiei procesual- penale actuale partea civilă este lipsită de dreptul de a depune direct o cerere judecătorului de instrucţie privind punerea sub sechestru a bunurilor bănuitului sau învinuitului. Considerăm că în cazul în care legislaţia procesuală penală va reglementa o asemenea procedură se va garanta efectiv dreptul părţii civile privind recuperarea prejudiciilor aduse în urma infracţiunii. Or, actualmente înaintarea demersului în acest sens este un drept al procurorului şi nu o obligaţie.

VII.
RESPECTAREA DREPTULUI *NON BIS IN IDEM* ȘI SECURITATEA RAPORTURILOR JURIDICE ÎN CADRUL URMĂRIRII PENALE

7.1. Atragerea anterioară la răspundere pentru aceeaşi faptă în calitate de temei pentru decizia de a refuza începerea urmăririi penale, de a scoate persoana de sub urmărire penală, de a înceta urmărirea penală sau de a clasa procesul

Principiul de a nu fi urmărit, judecat sau pedepsit de mai multe ori constituie un drept fundamental al persoanei şi are o mare importanţă ştiinţifică, practică şi morală. În jurisprudenţă acest principiu este cunoscut sub denumirea de *ne bis in idem*.

Într-un stat de drept, întotdeauna se formează relaţii bilaterale între stat (autoritate) şi persoană (individ). Aceste relaţii nasc obligaţii: pe de o parte, obligaţiile unei persoane în raport cu statul (persoana trebuie să respecte legea) şi, pe de altă parte, statul în raport cu persoana (statul trebuie să asigure punerea în aplicare a legii). Aceste relaţii (obligaţiuni) sunt aplicabile şi dreptului de a nu fi urmărit, judecat sau pedepsit de mai multe ori.

Principiul *ne bis in idem* este analizat în legătură cu efectele hotărârii definitive. „Mai exact, se arată că rămânerea definitivă a hotărârii produce un efect pozitiv (care constituie temeiul juridic al executării dispozitivului hotărârii) şi un efect negativ (împiedică o nouă urmărire şi judecată pentru faptele şi pretenţiile soluţionate prin hotărâre); acest efect negativ, concretizat în regula *ne bis in idem*, este cunoscut sub denumirea autoritate de lucru judecat."[1]

„*Dreptul de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori pentru aceeaşi faptă a devenit un principiu fundamental şi incontestabil al oricărui sistem de drept şi este garantat de normele actelor internaţionale, la care a aderat şi Republica Moldova*."[2]

---

[1] Ghigheci Cristinel. Principiile procesului penal în noul Cod de procedură penală. Editura „Universul Juridic". Bucureşti. 2014. p.99.

[2] HCC nr. 12 din 14.05.2015 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 287 alin.(1) din Codul de procedură penală (reluarea urmăririi penale) (pct.44).

Potrivit art. 4 alin. (1) din Protocolul 7 al CEDO, „*Nimeni nu poate fi urmărit sau pedepsit penal de către jurisdicţiile aceluiaşi stat pentru săvârşirea infracţiunii pentru care a fost deja achitat sau condamnat printr-o hotărâre definitivă conform legii şi procedurii penale ale acestui stat*."

Curtea Europeană a reţinut că „*scopul articolului 4 din Protocolul nr. 7 la Convenţie este de a interzice repetarea procedurilor penale încheiate definitiv (Franz Fischer, citat mai sus, § 22, şi Gradinger, citat mai sus, § 53). Acest lucru duce la interzicerea procedurilor penale consecutive*."[3]

„În conformitate cu art. 4 §. 3, nu este posibilă nicio derogare de la art. 4 din protocol prin invocarea art. 15 din Convenţie (derogare „în caz de război sau în caz de alt pericol public, care ameninţă viaţa naţiunii")."[4]

Cu termeni similari operează şi art. 14 alin. (7) din Pactul internaţional cu privire la drepturile civile şi politice, potrivit căruia nimeni nu poate fi urmărit sau pedepsit din pricina unei infracţiuni pentru care a fost deja achitat sau condamnat printr-o hotărâre definitivă în conformitate cu legea şi cu procedura penală a fiecărei ţări.

Analizând norma europeană, observăm că principiul *ne bis in idem* este aplicabil pentru jurisdicţiile aceluiaşi stat. Acest lucru a fost invocat şi în jurisprudenţa CtEDO. De exemplu, în cauza Sarria c. Poloniei[5], Curtea a constatat că „*În măsura în care reclamantul, invocând articolul 4 din Protocolul nr. 7 la Convenţie, reclamă că extrădarea sa ar încălca principiul ne bis in idem, Curtea reaminteşte că articolul 4 din Protocolul nr. 7, care consacră principiul în cauză, se aplică numai atunci când o persoană a fost urmărită sau pedepsită de două ori pentru aceleaşi fapte de către instanţele aceluiaşi stat (a se vedea Ipsilanti împotriva Greciei (dec.), nr. 56599/00, 29.3.2001 şi Gestra împotriva Italiei, nr. 21072/92) (...)*."

În doctrina moldovenească se menţionează că „principiul

[3] Hotărârea CtEDO Butnaru şi Bejan-Piser c. României, din 23.06.2015 (§.46), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155355 [accesată - 09.09.2024].

[4] Pct. 8 din Ghidul privind art. 4 din Protocolul nr. 7 la Convenţia Europeană a drepturilor omului, Dreptul de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori, Actualizat la 30 aprilie 2020, disponibil - https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_4_Protocol_7_RON.pdf [accesat:- 10.09.2024].

[5] Hotărârea CtEDO Sarria c. Poloniei, din 18.12.2012 (§.24), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-115919 [accesată - 04.09.2024].

de a nu fi urmărit, judecat sau pedepsit de mai multe ori este cuprins şi se respectă şi în cazul când o persoană a fost sancţionată pentru o infracţiune într-un stat străin. Problema recunoaşterii hotărârii judecătoreşti străine implică deducerea termenelor de detenţie preventivă dintr-un alt stat, iar în caz de începere a executării pedepsei sau executării totale a ei persoana nu mai este supusă pedepsei repetate pentru aceeaşi faptă."[1]

„Aplicarea principiului este condiţionată de existenţa unei proceduri penale finalizate printr-o hotărâre definitivă de achitare sau de condamnare a unei persoane împotriva căreia s-a formulat o acuzaţie penală, în legătură cu care autorităţile iniţiază o altă procedură penală (elementul *bis*) pentru aceeaşi faptă (elementul *idem*), cu privire la aceeaşi persoană."[2]

Principiul respectiv nu se aplică atunci când una din hotărâri nu este penală (de exemplu, în cazul procedurilor disciplinare, destituirii din funcţie etc.). În astfel de cazuri, Curtea declară plângerile ca inadmisibile, menţionând că acestea sunt „*incompatibile ratione materiae cu dispoziţiile Convenţiei în sensul articolului 35 § 3 şi trebuie respinse în conformitate cu articolul 35 § 4.*"[3]

„În esenţă, scopul reglementării prezumţiei de nevinovăţie, care are natura unui drept (art. 4 din Protocolul nr. 7 este denumit „Dreptul de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori"), este de a interzice repetarea procedurilor penale finalizate deja printr-o decizie definitivă, indiferent de modul de care aceasta a devenit definitivă (hotărârea nu este susceptibilă de căi de atac ori părţile au epuizat deja aceste căi sau nu le-au folosit în termenul prevăzut de lege)."[4]

„Principiul *ne bis in idem* are ca obiectiv impunerea respectării autorităţii de lucru judecat în desfăşurarea unui proces penal."[5]

„Lucru judecat este rezolvarea printr-o hotărâre judecătorească definitivă şi irevocabilă a conflictului de drept penal dedus

---

[1] Dolea Igor [et.al]., Drept procesual penal. Editura „Cartier Juridic". Chişinău. 2005. p.113.

[2] Crişu Anastasiu. Drept procesual penal. Partea generală. Ediţia a 6-a, revizuită şi actualizată. Editura „Hamangiu". 2022. p.82.

[3] Hotărârea CtEDO, Paksas c. Lituaniei, din 06.11.2011 (§.69), disponibilă - https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-102618 [accesată: 10.09.2023].

[4] Crişu Anastasiu, *Op. cit.* p.82.

[5] Mateuţ Gheorghiţă. Procedură penală. Partea generală. Editura „Universul Juridic". Bucureşti. 2019. p.76.

înaintea justiţiei (...), iar autoritatea de lucru judecat este puterea sau forţa acordată de lege hotărârii judecătoreşti definitive, de a fi executată şi de a împiedica o nouă urmărire pentru acelaşi fapt (*exceptio rei judicatae*)."[6]

În opinia profesorului N. Volonciu, „autoritatea de lucru judecat produce, în esenţă, două efecte: un efect pozitiv, care constă în aceea că hotărârea penală poate fi pusă în executare, fiind executorie din chiar momentul rămânerii definitive; un efect negativ constând în aceea că reprezintă o piedică a exercitării acţiunii penale, care poate fi invocată pe cale de excepţie (*exceptio rei iudicatae*). Acesta din urmă se materializează în împiedicarea reiterării unui proces penal în care s-a pronunţat o hotărâre penală definitivă şi presupune incidenţa regulii *ne bis in idem*."[7]

„Autoritatea de lucru judecat semnifică puterea pe care legea o acordă unei hotărâri judecătoreşti definitive de a împiedica efectuarea unei noi urmăriri penale şi a unei noi judecăţi, precum şi de a împiedica o nouă sancţionare a aceleiaşi persoane pentru acelaşi fapt material pentru care acea persoană fusese anterior judecată definitiv. Acesta este efectul negativ al autorităţii de lucru judecat. Principiul funcţionează indiferent de soluţia definitivă la care s-a oprit instanţa în primul proces (condamnare, renunţare la aplicarea pedepsei, amânarea aplicării pedepsei, încetarea procesului penal, achitare) şi indiferent de încadrarea juridică dată faptei cu ocazia primei judecăţi (spre exemplu, dacă inculpatul a fost judecat definitiv în primul proces pentru o faptă încadrată ca furt, el nu mai poate fi judecat ulterior pentru aceeaşi faptă, dar încadrată ca tâlhărie)."[8]

În acest sens s-a expus şi CtEDO, reţinând că „ *(...) În speţă, Curtea reţine că reclamanta a fost acuzată de două ori de aceleaşi acte de violenţă pe care le-ar fi comis aceleiaşi persoane, D.M.M., şi la aceeaşi dată, 2 iunie 2004; ea mai notează că D.M.M. a avut ocazia să-şi prezinte cazul ca victimă (...). Chiar dacă alte fapte – şi anume un atac asupra patrimoniului D.M.M. – au fost reproşate reclamantului în cursul celui de-al doilea proces, este totuşi adevărat că cele două seturi de proce-*

[6] Pop Traian. Drept procesual penal. Partea specială.Volumul IV. Tipografia Naţională Cluj. p.557.

[7] Volonciu Nicolae.Tratat de procedură penală.Volumul I, Editura „Paideia". Bucureşti.1996. p. 247.

[8] Micu Bogdan, Slăvoiu Radu, Zarafiu Andrei. Procedură penală. Editura „Hamangiu". Bucureşti. 2022. p.19.

duri în cauză au coincis în ceea ce privește actele de violență." [1]

Prin urmare, *„(...) articolul 4 din Protocolul nr. 7 la Convenție trebuie înțeles ca interzicând urmărirea sau judecarea unei persoane pentru o a doua „infracțiune" cu condiția ca aceasta să provină din fapte identice sau fapte care sunt în esență aceleași (...).*"[2] Mai mult decât atât, Curtea Europeană consideră încălcare a principiului *ne bis in idem* chiar și în cazul în care infracțiunile pentru care reclamanții au fost condamnați sunt diferite, dar, totodată, acestea conțin elemente esențiale atunci când procedurile se suprapun.

Astfel, Curtea a constatat că *„(...) faptele erau în esență aceleași, deși cele două seturi de proceduri vizate se refereau la chestiuni parțial diferite (a se vedea, în acest sens, Gradinger împotriva Austriei, 23 octombrie 1995, § 55, Seria A nr. 328-C). Mai recent, în cauza Asadbeyli și alții v. Azerbaidjan (nr. 3653/05, 14729/05, 20908/05, 26242/05, 36083/05 și 16519/06, 11 decembrie 2012), în care reclamanții au făcut obiectul a două seturi separate de proceduri referitoare la demonstrația la care au participat, Curtea a admis că infracțiunile de care au fost acuzați reclamanții erau diferite în ceea ce privește o serie de elemente, dar a concluzionat că procedurile s-au suprapus în ceea ce privește elementele esențiale ale acestor infracțiuni (...).*"[3]

„Acest principiu, care este incident în materie penală, reprezintă nu numai o regulă de procedură, ci și de fond, deoarece se întemeiază un drept individual al suspectului sau inculpatului, care este opozabil *erga omnes*. De aceea, considerăm că recunoașterea regulii *ne bis in idem* ca unul dintre principiile fundamentale ale procesului penal are la bază atât interesul suspectului sau inculpatului, cât și interesul public al statului și al societății în general, din perspectiva prevenirii și combaterii criminalității, interese care converg spre același deziderat, de a se împiedica declanșarea unei noi proceduri penale împotriva aceleiași persoane și cu privire la aceleași fapte."[4]

Conținutul principiului *ne bis in idem* cuprinde două elemente:

---

[1] Hotărârea CtEDO, Butnaru și Bejan-Piser c. României, din 23.06.2015 (§.34,36,37), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155355 [accesată: 09.09.2023].

[2] Hotărârea CtEDO, Butnaru și Bejan-Piser c. României (§.31).

[3] Hotărârea CtEDO Butnaru și Bejan-Piser c. României (§.38).

[4] Mateuț Gheorghiță. Procedură penală. Partea generală. Editura „Universul Juridic". București. 2019.p.77.

Elementul „bis”, care constă în existența unei hotărâri judecătorești definitive pronunțate împotriva unei persoane. Potrivit art. 6 pct. 13) CPP, „hotărâre judecătorească *este hotărâre a instanței judecătorești adoptată într-o cauză penală: sentință, decizie, încheiere și hotărâre*.” Prin urmare, trebuie să existe o hotărâre penală, emisă de autoritatea judecătorească. Totodată, Curtea Europeană a extins sfera de aplicare și în privința deciziilor luate de procuror. De exemplu, în cauza Butnaru și Bejan-Piser c. României[5], CtEDO a reiterat că *„articolul 4 din Protocolul nr. 7 la Convenție acoperă nu numai cazul dublei condamnări, ci și cel al dublei urmăriri penale (Franz Fischer c. Austriei, nr. 37950/97, § 29, 29 mai, 2001).*” Prin urmare, în sfera hotărârii definitive se includ nu doar hotărârile instanțelor de judecată, ci și cele emise de către procuror (de exemplu, cele de scoatere de sub urmărirea penală, de încetare a urmăririi penale, de clasare a procesului penal).

„Totodată, Curtea constată că în decizia Zigarella v. Italia din 3 octombrie 2002 Curtea Europeană a adăugat o nouă condiție la elementul bis pentru procedurile paralele. Astfel, în această cauză Curtea Europeană a examinat dacă articolul 4 din Protocolul nr. 7 se aplică în toate procedurile noi pornite în legătură cu aceeași infracțiune, adică indiferent dacă la pornirea acestora se cunoștea sau nu despre faptul că persoana a fost deja judecată în procedurile anterioare sau dacă articolul menționat se aplică doar în privința procedurilor noi la pornirea cărora se cunoștea cu certitudine faptul că persoana a fost deja judecată. Astfel, în cauza menționată, Curtea Europeană a reținut că încălcarea articolului 4 al Protocolului nr. 7 are loc ***doar atunci când la pornirea noilor proceduri autoritățile cunoșteau despre judecarea inculpatului în cadrul procedurilor anterioare***.”[6]

Elementul „idem”, care se referă la aceeași persoană și la aceeași cauză. Cât privește „aceeași persoană”, se are în vedere persoana în privința căreia anterior s-a luat o hotărâre sau o decizie de către instanța de judecată ori, respectiv, de procuror. În orice caz este vizată persoana urmărită (bănuit, învinuit, inculpat). După noi, această situație se aplică și în cazul persoanei în

[5] Hotărârea CtEDO Butnaru și Bejan-Piser c. României (§.45).

[6] DCC nr.62 din 19.06.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 75g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi de la articolul 275 pct. 8) din Codul de procedură penală (circumstanțele care exclud urmărirea penală) (pct.29).

privinţa căreia se depune sesizare la organul de urmărire penală sau procuror. Referitor la „aceeaşi cauză", se are în vedere „ca ambele proceduri penale să aibă ca obiect aceleaşi fapte materiale, independent de încadrarea lor juridică. Din moment ce aceste fapte au fost judecate, primind o soluţie definitivă, ele nu mai pot face obiectul unei noi urmăriri sau judecăţi, chiar şi atunci când au avut o încadrare juridică diferită."

CC reţine că principiul *non bis in idem* impune autorităţilor publice competente nu doar interdicţia *de a judeca* repetat o persoană, dar şi interdicţia de a *urmări penal* de mai multe ori persoana pentru aceeaşi faptă[1].

În cauza Butnaru şi Bejan-Piser c. României[2], CtEDO a reţinut că „*Curtea consideră că infracţiunea de violenţă de care a fost acuzat reclamantul cuprindea în întregime faptele infracţiunii de agresiune şi că această din urmă infracţiune nu conţinea niciun element care să nu fi fost incluse în infracţiunea de tâlhărie cu violenţă. Faptele de violenţă au constituit astfel singurul element penal în procesul pentru agresiune şi lovire şi un element esenţial în procesul pentru tâlhărie cu violenţă. În sfârşit, Curtea observă, totuşi, că Curtea de Apel a considerat, în decizia sa din 4 martie 2008, că faptele celor două seturi de proceduri în cauză erau identice (...), dar că aceste constatări nu au putut conduce, din motive procedurale, la o redeschidere a procedurii (...). Prin urmare, Curtea este de părere că actele de violenţă de care reclamantul a fost acuzat în timpul celor două seturi de proceduri au fost în esenţă aceleaşi.*"

Cu alte cuvinte, în cauza Butnaru şi Bejan-Piser c. României CtEDO a constatat că reclamanta (Butnaru) a fost achitată, într-o fază iniţială, de acuzaţia de lovire sau alte violenţe (a se citi – vătămarea integrităţii corporale sau a sănătăţii – *n.a.*) şi, ulterior, a fost condamnată pentru tâlhărie în raport tot cu acelaşi incident. S-a constatat că reclamanta a fost acuzată în două rânduri pentru aceleaşi acte de violenţă pe care le aplicase

[1] HCC nr. 12 din 14.05.2015 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 287 alin. (1) din Codul de procedură penală (reluarea urmăririi penale) (pct.52). *„Curtea observă că regula generală stabilită de elementul bis (dubla procedură) al principiului ne bis in idem urmăreşte interzicerea repetării unei proceduri penale care a fost încheiată printr-o decizie „definitivă" (A se vedea A şi B c. Norvegiei, [mc], 15 noiembrie 2016, § 109)* „DCC nr.62 din 19.06.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 75g/2018 privind excepţia de neconstituţionalitate a unor prevederi de la articolul 275 pct. 8 din Codul de procedură penală (circumstanţele care exclud urmărirea penală) (pct. 28).

[2] Hotărârea CtEDO Butnaru şi Bejan-Piser c. României (§.42-44).

aceleiaşi persoane şi la aceeaşi dată. Chiar dacă alte fapte – ce au adus atingere relaţiilor sociale cu privire la patrimoniu – au fost imputate persoanei în cauză în cadrul celei de-a doua proceduri, totuşi, cele două proceduri coincideau în privinţa actelor de violenţă. Astfel, reclamanta a fost judecată de două ori pentru aceleaşi acte de violenţă şi, prin urmare, CtEDO a constatat că a fost încălcat art. 4 din Protocolul nr. 7 la Convenţia Europeană a Drepturilor Omului (...), articol care garantează principiul *ne bis in idem*).

„Garanţia consacrată în articolul 4 Protocolul 7 intră în vigoare atunci când sunt introduse noi proceduri şi hotărârea anterioară de achitare sau de condamnare a devenit deja definitivă. În această etapă, elementele dosarului vor cuprinde în mod necesar decizia prin care s-a încheiat primul proces „penal" în sensul Convenţiei şi lista acuzaţiilor aduse persoanei care face obiectul noului proces. În mod normal, aceste documente vor conţine o declaraţie a faptelor referitoare la infracţiunea pentru care persoana respectivă a fost deja judecată şi o alta referitoare la a doua infracţiune de care este acuzată. Aceste declaraţii oferă un punct de plecare util pentru examinarea de către Curte, dacă faptele celor două seturi de proceduri sunt identice sau sunt în esenţă aceleaşi (a se vedea Grande Stevens şi alţii împotriva Italiei, nr. 18640/10, 18647/10, 18663/). 10, 18668/10 şi 18698/10, § 220, 4 martie 2014)."[3]

Curtea Europeană mai subliniază în jurisprudenţa sa că *„(...) nu contează care părţi din noile acuzaţii sunt în cele din urmă menţinute sau respinse în procedurile ulterioare, întrucât articolul 4 din Protocolul nr. 7 la Convenţie stabileşte o garanţie împotriva unei noi urmăriri penale sau a riscului unei noi urmăriri penale, şi nu interzicerea unei a doua condamnări sau a unei a doua achitări (...)*."[4]

Într-o altă cauză mai recentă, care ne-a trezit interes, Mihalache c. României[5], Curtea stabileşte elementele dreptului de a nu fi urmărit sau judecat de mai multe ori. Astfel, *„Curtea reţine că, astfel cum este redactat, primul paragraf al articolului 4 din Protocolul nr. 7 stabileşte cele trei componente ale principiului ne bis in idem:*

[3] Hotărârea CtEDO, Butnaru şi Bejan-Piser c. României, din 23.06.2015 (§.32), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155355 [accesată - 09.09.2023].

[4] Hotărârea CtEDO, Butnaru şi Bejan-Piser c. României, din 23.06.2015 (§.33).

[5] Hotărârea CtEDO Mihalache c. României, din 08.07.2019 (§.49).

1) cele două seturi de proceduri trebuie să fie de natură „penală”;

2) trebuie să se refere la aceleaşi fapte;

3)trebuie să fie o repetare a procedurii.”

„A treia componentă include trei elemente:

a) a doua procedură trebuie să fie nouă;

b) prima decizie trebuie să fie „definitivă”;

c) acesteia nu trebuie să i se aplice excepţia menţionată la paragraful al doilea.”[1]

Legislaţia procesual-penală naţională vine şi ea cu garanţii efective în această privinţă. Potrivit art. 22 alin. (1) CPP, „*Nimeni nu poate fi urmărit penal sau judecat pentru săvârşirea faptei penale cu privire la care a fost emisă o ordonanţă neanulată de încetare a urmăririi penale, de scoatere a persoanei de sub urmărire penală şi/sau de clasare a cauzei, sau de refuz în pornirea urmăririi penale ori cu privire la care a fost pronunţată o hotărâre judecătorească definitivă de condamnare, de achitare sau încetare a procesului penal.*” Din analiza normei respective, observăm că aceasta corespunde garanţiilor internaţionale în materia reglementării principiului *ne bis in idem*. Mai mult, norma naţională stabileşte şi indică în concret cazurile când persoana nu poate fi urmărită sau judecată de două ori pentru aceeaşi faptă penală. Cu alte cuvinte, norma procesuală vizată are un conţinut detaliat şi explicit în vederea garantării dreptului prevăzut la art. 22 CPP. Prin urmare, în procedura penală naţională principiul vizat va fi aplicat dacă anterior persoana a avut calitatea de bănuit, învinuit, inculpat sau condamnat pentru o faptă care ulterior a devenit obiectul unei urmăriri penale sau examinări judiciare repetate.

Cu referire la calitatea persoanei în cadrul procesului penal, *„în Hotărârea nr. 12 din 14 mai 2015, Curtea a subliniat că, în jurisprudenţa sa, Curtea Europeană a reţinut că principiul non bis în idem îşi găseşte aplicabilitatea doar în cazul unei acuzaţii în materie penală (a se vedea, spre exemplu, cauza Maaouia vs. Franţa, 5 octombrie 2000) şi, evident, în dosarele penale în care figurează persoane acuzate. Aşadar, în procedura penală naţională principiul va fi aplicat dacă anterior persoana a avut*

[1] Pct. 5 din Ghid privind art. 4 din Protocolul nr. 7 la Convenţia europeană a drepturilor omului, Dreptul de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori, Actualizat la 30 aprilie 2020, disponibilă - https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_4_Protocol_7_RON.pdf [accesată - 10.09.2023].

calitatea de bănuit, învinuit, inculpat sau condamnat pentru o faptă care ulterior a devenit obiectul unei urmăriri penale sau examinări judiciare repetate."[2]

CC a reţinut că *„(...) acest principiu urmează a fi aplicat numai atunci când a fost emis un act cu caracter definitiv, fie că este vorba de o ordonanţă de încetare a urmăririi penale, de clasare a cauzei penale sau de scoatere a persoanei de sub urmărire penală, fie de o hotărâre judecătorească definitivă. Prin urmare, principiul non bis in idem nu se aplică în cadrul căilor ordinare de atac sau al altor proceduri legale de contestare*."[3]

„În acelaşi timp, Curtea reţine că, potrivit articolului 4 par. 2 din Protocolul nr.7 la Convenţia Europeană, principiul *non bis in idem* nu împiedică reluarea urmăririi penale dacă *fapte noi sau recent descoperite*, sau *un viciu fundamental* în cadrul procedurii precedente sunt de natură să afecteze hotărârea pronunţată."[4]

„(...) principiul statuat de art. 21 din Constituţie – asigurarea tuturor garanţiilor necesare apărării persoanei acuzate de un delict în procesul judiciar – pe lângă alte drepturi procesuale, oferă persoanei şi dreptul constituţional de a nu fi urmărită, judecată sau pedepsită de mai multe ori pentru aceeaşi faptă. Principiul în cauză presupune că cel care prin conduita sa a ignorat ordinea de drept va răspunde o singură dată pentru fapta ilicită, pentru o încălcare a legii se va aplica o singură sancţiune juridică."[5]

„Sensul acestui drept este, pe de o parte, de a evita suferinţele repetate ale persoanei în cazul când prima dată suspiciunile nu s-au confirmat, iar pe de altă parte, de a exclude hărţuirea persoanei de către organele de urmărire penală prin anchetarea aceleiaşi fapte."[6]

În conformitate cu art. 275 pct. 7), 8) CPP, urmărirea penală nu poate fi pornită, iar dacă a fost pornită, nu poate fi efectuată

[2] DCC nr. 12 din 07.02.2017 de inadmisibilitate a sesizării nr. 123g/2016 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 274 alin. (7) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova (începerea urmăririi penale) (pct.30).

[3] HCC nr. 12 din 14.05.2015 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 287 alin.(1) din Codul de procedură penală *(reluarea urmăririi penale)* (pct.54). A se vedea în acest sens şi HCC nr. 26 din 23.11.2010 asupra excepţiei de neconstituţionalitate a prevederilor alin. (6) art. 63 din Codul de procedură penală (pct.6).

[4] HCC nr. 12 din 14.05.2015 (pct.56).

[5] HCC nr.26 din 23.11.2010 asupra excepţiei de neconstituţionalitate a prevederilor alin. (6) art. 63 din Codul de procedură penală (pct.5).

[6] HCC nr.26 din 23.11.2010) (pct.6).

şi va fi încetată în cazurile în care:

– „*în privinţa persoanei respective există o hotărâre judecătorească definitivă în legătură cu aceeaşi acuzaţie sau prin care s-a constatat imposibilitatea urmăririi penale pe aceleaşi temeiuri.*" În legătură şi în conformitate cu principiile fundamentale ale dreptului şi ale statului de drept, o persoană nu poate fi trasă la răspundere penală pentru săvârşirea unei infracţiuni de mai multe ori. Art. 22 CPP prevede că „*nimeni nu poate fi urmărit de organele de urmărire penală, judecat sau pedepsit de instanţa judecătorească de mai multe ori pentru aceeaşi faptă.*" De asemenea, urmărirea penală nu poate fi începută, dacă în privinţa acestei persoane există deja o hotărâre judecătorească intrată în vigoare sau o hotărâre de clasare a urmăririi penale pe aceeaşi învinuire;

– „*în privinţa persoanei respective există o hotărâre neanulată de neîncepere a urmăririi penale sau de încetare a urmăririi penale pe aceeaşi acuzaţie.*" În cazul dat ne aflăm în situaţia în care pentru aceeaşi faptă împotriva aceleiaşi persoane deja a fost emisă o ordonanţă motivată cu privire la neînceperea urmăririi penale. Urmărirea penală nu va putea începe până când ordonanţa procurorului nu va fi anulată. Art. 4 din Protocolul 7 al CEDO interzice efectuarea repetată a unui proces penal, care anterior s-a finalizat cu o hotărâre rămasă definitivă.

Totodată, „*Curtea reţine că textul „pe aceleaşi acuzaţii" de la articolul 275 pct. 8) din Codul de procedură penală nu poate justifica o abordare restrictivă, astfel încât să permită existenţa a două proceduri paralele bazate pe aceleaşi fapte şi persoane, însă încadrate juridic diferit. De altfel, indiferent de încadrarea juridică a faptei în cadrul unei proceduri noi, fapta rămâne aceeaşi.*"[1]

În conformitate cu prevederile art. 22 alin. (2) CPP, „*Hotărârea judecătorească definitivă împiedică pornirea sau continuarea procesului penal în privinţa aceleiaşi persoane pentru aceeaşi faptă, cu excepţia cazurilor când fapte noi ori recent descoperite sau un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente au afectat hotărârea respectivă.*" Potrivit art. 22 alin. (3) CPP, „*Ordonanţele procurorului de încetare a urmăririi penale, de scoatere a persoanei de sub urmărire penală şi/sau de clasare a cauzei ori de refuz în pornirea urmăririi penale împiedică pornirea sau continuarea procesului penal în privinţa*

[1] DCC nr.62 din 19.06.2018 (pct.34).

aceleiaşi persoane pentru aceeaşi faptă, cu excepţia cazurilor când aceste ordonanţe au fost anulate."

Analiza prevederilor respective denotă că „faptele noi ori recent descoperite sau viciul fundamental" se referă doar în privinţa hotărârilor judecătoreşti. În ceea ce ţine de ordonanţele procurorului menţionate la art. 22 alin. (3) CPP, legea procesuală penală indică doar necesitatea anulării acestora. Prin urmare, reieşind din jurisprudenţa CtEDO şi a celei naţionale, considerăm oportun modificarea şi completarea art. 22 alin. (3) CPP, astfel să fie indicat concret faptul că anularea ordonanţelor procurorului poate avea loc doar în cazul în care fapte noi ori recent descoperite sau un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente au afectat hotărârea respectivă. Totodată, aspectele respective se referă şi la situaţia reluării urmăririi penale, punerii persoanei sub o învinuire mai gravă sau stabilirii unei pedepse mai aspre pentru aceeaşi persoană pentru aceeaşi faptă.

„Este adevărat că unele hotărâri definitive sunt greşite sub aspectul stabilirii situaţiei reale şi de fapt, şi din acest motiv se impune rejudecarea cauzei; dar acest lucru nu infirmă aplicabilitatea principiului *ne bis in idem*, care constituie regula, în timp ce rejudecarea unei situaţii definitiv stabilite, constituie excepţia. Astfel, regula că adevărul a fost aflat este dată de *ne bis in idem*, în timp ce excepţia rejudecării cauzei este întruchipată de instituţia căilor extraordinare de atac, în special a revizuirii. Se constată şi aici o partajare strictă a domeniului de acţiune al acestor reguli, fără ca ele să intre în conflict; acolo unde nu sunt temeiuri de reformare/retractare a hotărârii, acţionează principiul *ne bis in idem*; acolo unde se dovedesc temeiuri de reexaminare a hotărârii definitive, acţionează căile extraordinare de atac."[2]

„În cauzele Gozutok şi Brugge, M şi Kossowski, CJUE a apreciat că principiul *ne bis in idem* se aplică şi în privinţa soluţiilor de netrimitere în judecată, prin care Ministerul Public, pronunţându-se asupra fondului cauzei, în urma unei proceduri aprofundate, pune capăt, fără intervenţia instanţei, procedurii penale angajate în acest stat."[3]

În practica judiciară naţională, actul de începere a unei noi urmăriri penale referitor la aceeaşi persoană şi aceleaşi acuzaţii

[2] Gheorghe Teodor-Viorel. Aflarea adevărului, principiu fundamental al procesului penal. Editura „Hamangiu". București. 2021. p.119.

[3] Ciobanu Petruţ. Codul de procedură penală adnotat. Ediţie actualizată la 04.04.2021, Editura „ROSETTI International". București. 2021. p.43.

s-a declarat nul.[1]

„Curtea reține că în cazul existenței a două proceduri paralele cu privire la aceeași faptă și la aceeași persoană, procurorul, care află aceste informații, este obligat să înceteze una dintre aceste proceduri ***până la trimiterea cauzei în instanța de judecată****. În mod similar, dacă se află despre existența unei proceduri paralele la etapa judecării cauzei, pentru respectarea principiului ne bis in idem este necesară încetarea procesului penal.”*[2]

În cauza CtEDO, Sergey Zolotukhin c. Rusiei[3], Curtea a subliniat că „(...) *că articolul 4 din Protocolul nr. 7 trebuie înțeles ca interzicând urmărirea penală sau judecarea unei a doua „infracțiuni” în măsura în care aceasta decurge din fapte identice sau fapte care sunt în esență aceleași. Garanția consacrată în articolul 4 din Protocolul nr. 7 devine relevantă la începerea unei noi urmăriri penale, atunci când o achitare sau o condamnare prealabilă a dobândit deja forță de lucru judecat. ... Curtea subliniază că este irelevant care părți ale noilor acuzații sunt în cele din urmă menținute sau respinse în procedurile ulterioare, deoarece articolul 4 din Protocolul nr. 7 conține o garanție împotriva judecării sau a riscului de a fi judecat din nou în cadrul unor noi proceduri, mai degrabă decât o interzicerea unei*

[1] *„Conform încheierii judecătorului de instrucție al Judecătoriei Centru din 28 martie 2005 s-a admis plângerea lui S.V. și s-a declarat nul procesul-verbal de începere a urmăririi penale din 17 februarie 2005 în privința lui referitor la infracțiunea prevăzută de art.318 alin.(3) CP. Adoptând soluția dată, instanța s-a referit la prevederea art.275 pct.8) CPP că există circumstanțe care exclud pornirea urmăririi penale, deoarece în privința aceleiași fapte printr-o hotărâre neanulată a organului de urmărire penală s-a încetat urmărirea penală în privința lui S.V. Ordonanța de încetare a urmăririi penale din 05.02.2005 și procesul-verbal de începere a urmăririi penale în privința lui S.V. din 17.02.2005 descriu și se bazează pe același comportament al acestuia și, având în vedere că art.4 din Protocolul 7 al CEDO interzice efectuarea repetată a unui proces penal, care anterior s-a finalizat cu o hotărâre rămasă definitivă, declararea ultimului act procesual ca nul este legală”.* Colegiul a menționat că această soluție se bazează și pe practica judiciară a CtEDO expusă în cazurile Gradinger c. Austriei (Hot. din 23.10.1995) și Franz Fischer c. Austriei (Hot.din 29.05.2001). (Extras din DCP al CSJ RM nr. 1re-58/2005 din 24.05.2005. În:Buletinul CSJ RM. 2005.Ediție specială, p.34.

[2] DCC nr. 62 din 19.06.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 75g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi de la articolul 275 pct. 8) din Codul de procedură penală (circumstanțele care exclud urmărirea penală) (pct.28-31).

[3] Hotărârea CtEDO, Sergey Zolotukhin c. Rusiei, din 10.09.2009 (§.81-83), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91222 [accesată - 16.09.2023].

a doua condamnări sau achitare (...)."

„Aceeași abordare a avut Curtea Europeană și în cauza Stăvilă v. România, *1 martie 2022. Și în acest caz, Curtea Europeană a reiterat că decizia parchetului superior de a redeschide procedura încheiată printr-o decizie definitivă de condamnare ca rezultat al unei simple reevaluări a faptelor prin prisma legii aplicabile, în absența unor fapte noi, a unor fapte recent descoperite sau a unui viciu fundamental de procedură, nu este acoperită de circumstanțele excepționale menționate la articolul 4 § 2 din Protocolul nr. 7 la Convenția Europeană (§§ 93-96 din hotărârea citată).*"[4]

Este important a se reține că „*Curtea nu a putut constat încălcarea principiului ne bis in idem, atunci când autorul a ridicat problema sancționării a două persoane diferite: o persoană fizică și alta juridică (a se vedea, mutatis mutandis, DCC nr. 68 din 14 mai 2019, §* 17)".[5]

O problemă destul de importantă și, în același timp, ilegală o constituie procesele paralele (separate) sau mixte. Practica denotă că există situații în care organele judiciare sancționează persoana contravențional, iar apoi încep urmărirea penală în privința aceleiași persoane. Prin urmare, ne aflăm în situația în care persoana este pedepsită contravențional, iar apoi, prin revizuirea procesului contravențional, această decizie este anulată, fiind începută urmărirea penală în privința aceleiași persoane.

„Curtea constată că în cazul procedurii de revizuire în favoarea contravenientului, legislatorul a stabilit un termen de șase luni pentru inițierea revizuirii. Termenul începe să curgă din momentul apariției unuia dintre motivele de revizuire, prevăzute de articolul 475 alin. (2) din Codul contravențional. Pe de altă parte, în cazul procedurii de revizuire în defavoarea contravenientului, procurorul poate formula o cerere de revizuire a deciziei sau a hotărârii definitive emise în cauza contravențională oricând după aflarea faptelor noi sau recent descoperite sau descoperirea unui viciu fundamental în cadrul procedurii precedente. Curtea nu poate identifica vreun motiv pentru care legea îi conferă procurorului o marjă temporală nelimitată pentru a iniția revizuirea. O persoană care a fost sancționată

[4] HCC nr. 19 din 03.11.2022 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 476 alin. (1) din Codul contravențional (revizuirea unei decizii definitive de aplicare a sancțiunii contravenționale) (pct.74).

[5] DCC nr. 68 din 14.05.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 87g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 362/1 din Codul penal (pct.17).

contravenţional, chiar dacă au fost constatate fapte care justifică revizuirea, nu poate fi menţinută într-o stare de incertitudine continuă."

CC conchide că art. 475 alin. (2) Cod Contravenţional ar putea fi compatibilă cu articolul 21 din Constituţie, dacă procurorul ar putea solicita revizuirea într-un termen stabilit de lege.[1]

În cauza CtEDO, Maresti c. Croaţiei[2], Curtea a constatat că reclamantul a fost găsit, mai întâi, vinovat de comiterea unei contravenţii (ce tinde să ocrotească relaţiile sociale privind ordinea publică) pentru faptul că ar fi aplicat violenţa într-un loc public în privinţa unei persoane. Ulterior, pentru aceeaşi conduită, reclamantul a fost condamnat pentru comiterea infracţiunii de vătămare gravă a integrităţii corporale. Aşadar, faptele imputate reclamantului în cele două proceduri se refereau la acelaşi comportament. S-a apreciat că este evident că a existat o duplicare a procedurilor penale. Prin urmare, CtEDO a constatat încălcarea art. 4 din Protocolul nr. 7 la CEDO.

Comportă elocvenţă şi speţa Milenković *c.* Serbiei[3]. În această cauză, CtEDO a reţinut că reclamantul a fost acuzat: 1) în procesul contravenţional – pentru aplicarea în privinţa lui R.C. a unor lovituri în regiunea capului şi înjurarea acestuia; 2) în procesul penal – pentru aplicarea în privinţa lui R.C. a unor lovituri în regiunea capului, soldate cu vătămarea gravă a integrităţii corporale. S-a notat că acţiunile imputate reclamantului (din cele două procese) sunt inextricabil legate între ele în timp şi în spaţiu. Aşadar, s-a constatat că violenţa exercitată a fost luată în calcul de două ori: pentru recunoaşterea reclamantului vinovat de săvârşirea unei contravenţii şi, respectiv, în vederea angajării răspunderii penale pentru comiterea infracţiunii de vătămare gravă a integrităţii corporale. Şi de această dată CtEDO a ajuns la concluzia că a fost încălcat art. 4 din Protocolul nr. 7 la CEDO.

În cauza CtEDO, Muslija c. Bosniei şi Herţegovinei[4], Curtea a reţinut că atât în procesul contravenţional, cât şi în procesul penal, reclamantul a fost găsit vinovat de aceeaşi conduită faţă de

[1] HCC nr. 19 din 3 noiembrie 2022 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 476 alin. (1) din codul contravenţional (revizuirea unei decizii definitive de aplicare a sancţiunii contravenţionale) (pct.82-84).

[2] Hotărârea CtEDO, Maresti c. Croaţiei, din 25.06.2009 (§.63-69), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-93260 [accesată - 11.09.2023].

[3] Hotărârea CtEDO, Milenković c. Serbiei, din 01.03.2016 (§. 39-42,49), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-161001 [accesată - 11.09.2023].

[4] Hotărârea CtEDO Muslija c. Bosniei şi Herţegovinei, din 14.01.2014 (§.34).

aceeaşi victimă şi în acelaşi interval de timp.

Curtea Supremă de Justiție conchide că acuzarea contravențională este în esență una „penală" în sensul art. 6 CEDO și a art. 4 Protocolul 7 la CEDO.[5]

Totodată, principiul *ne bis in idem* poate avea sfera de aplicare și în cazurile proceselor paralele de ordin fiscal. Exemplu elocvent este cazul Ruotsalainen c. Finlandei[6], în care Curtea a constatat că *„(...) faptele care au dat naştere unei ordonanțe penale sumare împotriva reclamantului se refereau la faptul că acesta a folosit în camioneta sa un combustibil impozitat mai indulgent decât motorina, fără a fi plătit taxă suplimentară pentru utilizare. Debitul taxei de combustibil a fost impus deoarece camioneta reclamantului a fost condusă cu un combustibil impozitat mai indulgent decât motorina şi a fost apoi triplată pentru că nu a notificat în prealabil acest fapt. Acest ultim factor a fost considerat ca fiind o pedeapsă pentru a descuraja recidiva. Astfel, faptele din cele două seturi de proceduri nu diferă foarte puțin, deşi a existat cerința intenției în primul set de proceduri. Prin urmare, Curtea consideră că faptele celor două infracțiuni trebuie considerate substanțial aceleaşi în sensul articolului 4 din Protocolul nr. 7 (...).*"

[5] *„Curtea Supremă nu este de acord cu recurentul că acuzația contravențională şi cea penală aduse condamnatului se referă la aceeaşi abatere. După cum rezultă din art. 232 alin. (1) Cod contravențional (a se vedea para. 12), această normă sancționează inter alia conducerea mijlocului de transport fără a avea asupra sa permisul de conducere. Acest fapt rezultă şi din procesul-verbal cu privire la contravenție (f.d. 15, vol. 1), la care condamnatul nu a avut nicio obiecție. Condamnatul nu a negat că nu a deținut asupra sa vreun permis de conducere, însă a declarat că este şofer de curse lungi, profesie care nu poate fi exercitată fără a avea un permis de conducere valabil. Conform art. 264/1 alin. (4) Cod penal este incriminată fapta de conducerea mijlocului de transport fără a deține în genere un permis de conducere sau un permis de conducere de categoria respectivă. Cu alte cuvine, prima normă sancționează simplul fapt al nedeținerii asupra sa a permisului în timpul conducerii mijlocului de transport, iar art. 264/1 alin. (4) incriminează conducerea mijlocului de transport de către o persoană care nu are dreptul să-l conducă. Mai mult, după cum a menționat instanța de apel, art. 264/1 alin. (4) nu incriminează simpla conducere a mijlocului de transport fără un drept de a-l conduce, ci impune şi condiția ca conducătorul să se afle în stare de ebrietate. Prin urmare, cele două norme incriminează abateri diferite, iar principiul ne bis in idem nu a fost încălcat*". A se vedea pct.25,26 Încheierea CSJ din 04.09.2024, dos. nr. 1ra-426/2024, disponibilă: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=25119 [accesată -08.09.2024].

[6] Hotărârea CtEDO, Ruotsalainen c. Finlandei, din 16.06.2009 (§.56), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-92961 [accesată -08.09.2023].

„În Decizia CJUE Fransson s-a reţinut: „principiul *ne bis in idem* enunţat la articolul 50 din Cartă nu se opune ca un stat membru să impună, pentru aceleaşi fapte de nerespectare a obligaţiilor declarative în domeniul TVA-ului, în mod succesiv, o sancţiune fiscală şi o sancţiune penală în măsura în care prima sancţiune nu îmbracă un caracter penal, aspect care trebuie verificat de instanţa naţională." Per a contrario, atunci când subiectului fiscal i s-a angajat răspunderea administrativ fiscală pentru o faptă identificată în sarcina sa, atunci nu se mai poate angaja răspunderea penală, dacă sancţiunea anterior dispusă în materie fiscală a avut natură penală."[1]

Pe de altă parte, în cauza CtEDO, Pirttimaki c. Finlandei, Curtea a constatat că nu a avut loc nicio încălcare a articolului 4 din Protocolul nr. 7 la Convenţie, pe motiv că cele două seturi de proceduri atacate nu au constituit un singur set de circumstanţe de fapte concrete care decurg din fapte identice sau fapte care erau în esenţă aceleaşi. *„În primul rând, persoanele juridice implicate în aceste proceduri nu erau aceleaşi: în primul set de proceduri era reclamantul, iar în al doilea set de proceduri societatea (...). Chiar şi presupunând că, de fapt, reclamantul a fost cel care făcea declaraţia fiscală în ambele cazuri, circumstanţele încă nu erau aceleaşi: efectuarea unei declaraţii fiscale în impozitarea persoanelor diferă de a face o declaraţie fiscală pentru o societate, deoarece aceste declaraţii sunt făcute în forme diferite, acestea pot fi realizate la un moment diferit şi, în cazul societăţii, pot fi implicate şi alte persoane*."[2]

Aşadar, va exista o încălcare a principiului *ne bis in idem* (garantat de art. 4 din Protocolul nr. 7 la CEDO) în situaţia în care aceeaşi acuzaţie ar face obiectul a două sau mai multe procese separate[3]. De exemplu, atunci când o persoana ar fi achitată sau condamnată (*lato sensu*)[4] în baza art. 287 din Codul penal, iar ulterior s-ar porni un alt dosar penal/contravenţional pentru aceeaşi faptă, conform art. 151, 152 sau 155 CP RM sau, după caz,

---

[1] Ciobanu Petruţ. Codul de procedură penală adnotat. Ediţie actualizată la 04.04.2021. Editura „ROSETTI International". Bucureşti. 2021. p.45.

[2] Hotărârea CtEDO, Pirttimaki c. Finlandei, din 20.05.2014 (§.51,52), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-144113 [accesată - 09.08.2023].

[3] În acelaşi sens, a se vedea: Lupu M., Inflaţia de interpretări ale principiului *ne bis in idem*. În: Revista Institutului Naţional al Justiţiei, 2020, nr.2, p.25.

[4] Hotărârea CtEDO, Mihalache c. României [GC], din 08.07.2019 (§.97,98), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-194523 [accesată - 10.08.2023].

în baza art. 78 din Codul contravenţional.[5]

Dimpotrivă, aplicarea răspunderii într-un singur proces conform regulilor concursului de infracţiuni va crea o problemă din perspectiva principiilor *nullum crimen sine lege, nulla poena sine*. Mai exact, precedându-se astfel, nu va reprezenta altceva decât o interpretare extensivă defavorabilă a legii penale.[6]

Pentru îndeplinirea condiţiilor în ceea ce priveşte procedurile paralele (contravenţionale (fiscale) şi penale), trebuie luată în considerare legătura materială. În acest sens, elocventă este cauza A şi B c. Norvegiei. Potrivit acestei cauze *„Elementele relevante pentru a determina existenţa unei legături suficient de strânse din punct de vedere material sunt în special următoarele:*

– dacă diversele proceduri urmăresc obiective complementare şi, prin urmare, privesc, nu numai in abstract, ci şi in concreto, diferite aspecte ale actului care dăunează societăţii în cauză;

– dacă amestecul de procedurile în cauză este o consecinţă previzibilă, atât în drept, cât şi în practică, a aceluiaşi comportament pedepsit (idem);

– dacă procedurile în cauză s-au desfăşurat astfel încât să se evite, în măsura posibilului, repetarea colectării şi evaluării probelor, printre altele, printr-o interacţiune adecvată între diferitele autorităţi competente, demonstrând în această constatare, că o procedură a fost repetată în alta;

– şi, mai ales, scopul de a cunoaşte dacă sancţiunea aplicată la finalul procedurii care s-a încheiat prima a fost luată în considerare în procedura care s-a încheiat ultima, pentru a nu aduce o povară asupra persoanei în cauză, cea din urmă fiind mai puţin probabilă să apară dacă există un mecanism compensatoriu menit să asigure că suma totală a tuturor pedepselor aplicate este proporţională.”[7]

„Cu titlu preliminar, Curtea reţine că aplicarea principiului ne bis in idem*, prevăzut la articolul 22 din Constituţie, reclamă respectarea a patru condiţii: 1) identitate în privinţa persoanei urmărite sau sancţionate; 2) identitatea faptelor deduse judecăţii (*idem*); 3) o dublă procedură de sancţionare (*bis*); 4) caracterul definitiv al uneia dintre cele două decizii.”*[8]

[5] Lupu M. Inflaţia de interpretări ale principiului *ne bis in idem*. În: Revista Institutului Naţional al Justiţiei. 2020. nr. 2. p. 25.

[6] *Ibidem*

[7] Hotărârea CtEDO A şi B c. Norvegiei, din 15.11.2016 (§. 32), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-168973 [accesată - 09.08.2023].

[8] DCC nr.62 din 19.06.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 75g/2018 privind

Concluzii. Principiul *non bis in idem* se referă nu doar la interzicerea judecării repetate a unei persoane, dar şi la interzicerea de a urmări penal repetat o persoană pentru aceeaşi faptă. Constatăm încălcarea principiului *ne bis in idem* în situaţia în care aceeaşi acuzaţie ar face obiectul a două sau mai multe procese separate.

Practica denotă că există situaţii în care organele judiciare sancţionează persoana contravenţional, iar apoi încep urmărirea penală în privinţa aceleiaşi persoane pentru aceiaşi faptă. Prin urmare, ne aflăm în situaţia în care persoana este pedepsită contravenţional, iar apoi, prin revizuirea procesului contravenţional, această decizie este anulată, fiind începută urmărirea penală în privinţa aceleiaşi persoane.

7.2. Asigurarea securităţii raporturilor juridice şi reluarea urmăririi penale

„Reluarea urmăririi penale este instituţia procesual penală cu ajutorul căreia se asigură desfăşurarea procesului penal prin reactivarea cursului urmăririi penale, în cazurile prevăzute de lege."[1]

CC reţine că principiul *non bis in idem* impune autorităţilor publice competente nu doar interdicţia *de a judeca* repetat o persoană, dar şi interdicţia de a *urmări penal* de mai multe ori persoana pentru aceeaşi faptă[2].

Curtea Europeană menţionat a în cauza Mihalache c. Românei [MC][3] că decizia parchetului superior de a redeschide

excepţia de neconstituţionalitate a unor prevederi de la articolul 275 pct. 8) din Codul de procedură penală (circumstanţele care exclud urmărirea penală) (pct. 23).

[1] Nicolae Volonciu, Andreea Simona Uzlău, Raluca Moroşanu. Noul Cod de procedură penală comentat. Ed.a 2-a, rev. Bucureşti: Editura „Hamangiu". 2015. p.866; A se vedea şi: Tatiana Vizdoagă, Valeriu Bodean. Evoluţia instituţiei de reluare a urmăririi penale. În: Studia Universitatis Moldaviae, nr.3(123) Chişinău. 2019. p.94.

[2] HCC nr. 12 din 14. 05.2015 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 287 alin. (1) din Codul de procedură penală (reluarea urmăririi penale) (sesizarea nr.15g/2015) (pct.52). *„Curtea observă că regula generală stabilită de elementul bis (dubla procedură) al principiului ne bis in idem urmăreşte interzicerea repetării unei proceduri penale care a fost încheiată printr-o decizie „definitivă" (A se vedea A şi B c. Norvegia, [mc], 15 noiembrie 2016, § 109)".* DCC nr.62 din 19.06.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 75g/2018 privind excepţia de neconstituţionalitate a unor prevederi de la articolul 275 pct. 8 din Codul de procedură penală (circumstanţele care exclud urmărirea penală) (pct.28).

[3] Hotărârea CtEDO Mihalache c. Romania [MC], din 08.07.2019, (§.§.134-

procedura încheiată printr-o decizie definitivă de condamnare ca rezultat al unei simple reevaluări a faptelor prin prisma legii aplicabile, în absenţa unor fapte noi, a unor fapte recent descoperite sau a unui viciu fundamental de procedură, nu este acoperită de circumstanţele excepţionale menţionate la articolul 4 § 2 din Protocolul nr. 7, care justifică o posibilă redeschidere a procedurii (a se vedea §§ 135-137).

Reluarea urmăririi penale după încetarea urmăririi penale, după scoaterea persoanei de sub urmărire şi/sau după clasarea procesului penal se dispune prin ordonanţă de către procurorul ierarhic superior dacă se constată că:

1. ***Decizia este afectată de un viciu fundamental*** (art. 287 alin. (2) pct. 1) CPP)**.** Prevederile art. 6 pct. 44) tratează *viciul fundamental* ca o încălcare esenţială a drepturilor şi libertăţilor garantate de CEDO, de alte tratate internaţionale, de Constituţia RM şi de alte legi naţionale. În acest context, în cauza Mihalache c. România [MC] CtEDO a respins argumentul Guvernului, potrivit căruia necesitatea de a asigura unificarea practicii în materie de urmărire penală este inclusă în circumstanţele excepţionale menţionate la articolul 4 § 2 din Protocolul nr. 7. Aceasta a hotărât că o nouă apreciere a situaţiei de fapt, în lumina legii aplicabile, nu poate fi echivalată cu descoperirea unui „viciu fundamental" în cadrul procedurii precedente. În opinia CtEDO, simpla părere că investigaţiile într-o anumită cauză ar fi fost „incomplete şi neobiective" nu poate, în sine, în absenţa unor erori jurisdicţionale, încălcări grave ale procedurii de judecată sau abuzuri de putere, să releve erori[4] în aplicarea dreptului material sau din ale motive considerabile care decurg din interesele justiţiei să indice prezenţa unui viciu fundamental în cadrul procedurii precedente[5].

2. Apar ***fapte noi*** *sau* ***recent descoperite***, care existau la data adoptării ordonanţei de încetare a urmăririi penale, de scoatere a persoanei de sub urmărire şi/sau de clasare a cauzei,

138), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-194523 [accesată: 22.04.2023]

[4] CC reţine că omisiunile sau erorile autorităţilor trebuie să servească în beneficiul bănuitului, învinuitului, inculpatului. Cu alte cuvinte, riscul oricărei erori comise de organul de urmărire penală, sau chiar de o instanţă, urmează să fie suportat de către stat, iar corectarea acesteia nu trebuie să fie pusă în sarcina persoanei în cauză, cu excepţiile enunţate mai sus. HCC nr. 12 din 14.05.2015 (pct.76).

[5] Hotărârea CtEDO Radchikov c. Rusiei din 24.05.2007 (§.48), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-80627 [accesată - 10.04.2023]

dar despre care nu avea cunoştinţă organul de urmărire penală şi care sunt de natură să afecteze hotărârea pronunţată (art. 287 alin. (2) pct. 2) CPP).

Prin normele procesual-penale enunţate *supra,* potrivit cărora reluarea urmăririi penale poate avea loc numai dacă apar fapte noi sau recent descoperite ori a existat un viciu fundamental, legislatorul naţional a urmărit instituirea unui echilibru echitabil între sarcinile procesului penal - *stabilirea adevărului* şi *exercitarea unei justiţii echitabile*[1].

CC defineşte *fapte noi* ca date despre circumstanţele de care nu avea cunoştinţă organul de urmărire penală la data adoptării ordonanţei atacate şi care nici nu puteau fi cunoscute la acea dată, iar *fapte recent descoperite* – faptele care existau la data adoptării ordonanţei atacate, însă nu au putut fi descoperite[2].

„Potrivit Raportului explicativ la Protocolul nr.7, termenul „fapte noi sau recent descoperite" include noi mijloace de probă privind fapte preexistente. Mai mult, articolul 4 din Protocolul nr.7 nu împiedică redeschiderea procedurii în favoarea persoanei condamnate şi orice altă modificare a hotărârii judecătoreşti în beneficiul acesteia"[3].

„(...) Circumstanţele specifice ale cauzei care apar numai după proces sunt „noi" (a se vedea Bulgakova împotriva Rusiei, nr. 69524/01, § 39, 18 ianuarie 2007, şi Vedernikova împotriva Rusiei, nr. 25580/02, § 30, 12 iulie 2007, referitor la articolul 6) (...)."[4]

Noi trebuie să fie probele administrate în cadrul cercetării altor cauze şi nu mijloacele de probă prin care se administrează probe deja cunoscute în cauza respectivă.[5]

Procurorul ierarhic superior trebuie să motiveze, în modul corespunzător, existenţa motivelor care justifică redeschiderea urmăririi penale.[6]

În jurisprudenţa naţională s-a constatat că reluarea neîntemeiată a urmării penale în privinţa inculpatului, adică în lipsa

---

[1] HCC nr. 12 din 14.05.2015 (pct.41).
[2] HCC nr. 12 din 14.05.2015 (pct.61).
[3] HCC nr. 12 din 14.05.2015 (pct.62).
[4] Hotărârea CtEDO Mihalache c. României [GC], din 08.07.2019 (§.131), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-194523 [accesată - 10.09.2023].
[5] Hotărârea Plenului CSJ RM nr.7 din 04.07.2005 Cu privire la practica aplicării controlului judecătoresc de către judecătorul de instrucţie în procesul urmăririi penale (pct.5.5).
[6] Hotărârea CtEDO Mihalache c. României [GC](§.§. 122,127,130-138).

unor fapte noi sau recent descoperite, a încălcat vădit dreptul lui de a nu fi supus de două ori urmăririi şi pedepsei penale pentru una şi aceeaşi faptă. În opinia CP CSJ, nu constituie fapte noi sau recent descoperite împrejurările invocate de procuror, care a dispus reluarea urmăririi penale, deoarece circumstanţele menţionate *supra*: a) puteau fi cunoscute la acea dată prin efectuarea respectivelor acţiuni procedurale, în cadrul urmăririi penale, până a fi scos inculpatul de sub urmărirea penală; b) nu reprezintă probe administrate în cadrul cercetării altor cauze, dar fiind mijloacele de probă prin care s-au administrat probe deja cunoscute în cauza respectivă; c) sunt fapte care existau la data adoptării ordonanţei atacate şi care au putut fi descoperite prin efectuarea acţiunilor de urmărire penală nominalizate, la care s-a recurs, însă ulterior scoaterii inculpatului de sub urmărire penală; d) nu reprezintă constatarea eventualei atitudini a unei părţi care, cunoscând un fapt sau o împrejurare ce îi era favorabilă, a preferat să păstreze tăcerea, dacă prin alte mijloace de probă asemenea împrejurări nu au putut fi descoperite la acel moment[7].

„Atitudinea unei părţi care, cunoscând un fapt sau o împrejurare ce îi era favorabilă, a preferat să păstreze tăcerea, nu poate justifica menţiunea unei erori judiciare şi nu poate constitui un obstacol la admiterea reluării urmăririi penale, dacă prin alte mijloace de probă asemenea împrejurări nu au putut fi descoperite la acel moment”[8]. Odată cu reluarea urmăririi penale, procurorul este în drept să aplice măsuri preventive sau alte măsuri de constrângere, dacă consideră că acestea ar asigura buna desfăşurare a urmăririi penale.

Urmărirea penală poate fi reluată şi de către judecătorul

[7] „În această consecutivitate se reţine că împrejurările invocate de procuror în ordonanţa din 22.12.2015, de redeschidere a procesului penal, cum ar fi efectuarea expertizei autotehnice-traseologice şi rezultatele acesteia, audierea ca martor a inspectorului de poliţie B.N. care a întocmit schiţa la faţa locului, verificarea declaraţiilor la faţa locului ale şoferului „VAZ 21214” C. S. şi martorului T. A., care a solicitat să fie anexate fotografiile efectuate de el cu telefonul mobil imediat după producerea accidentului”, (DCP CSJ din 28.02.2018, dos. nr. 1ra-440/2018), disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=10607 [accesată - 10.04.2024î]

[8] „Conform jurisprudenţei naţionale, fapte noi constituie date despre circumstanţele de care nu avea cunoştinţă organul de urmărire penală la data adoptării ordonanţei atacate şi care nici nu puteau fi cunoscute la acea dată. Noi trebuie să fie probele administrate în cadrul cercetării altor cauze, şi nu mijloacele de probă prin care se administrează probe deja cunoscute în cauza respectivă. Fapte recent descoperite sunt faptele care existau la data adoptării ordonanţei atacate, însă nu au putut fi descoperite. La fel instanţa a menţionat

de instrucţie în cazul admiterii, potrivit art. 313 CPP, a plângerii împotriva ordonanţei de încetare a urmăririi penale, de scoatere a persoanei de sub urmărire şi/sau de clasare a procesului, ori a plângerii împotriva ordonanţei de menţinere a celei contestate în ordinea controlului ierarhic superior. [1]

Gradul de protecţie a garanţiei prevăzute în art. 4 din protocolul 7 al CEDO este mai înalt în cazul când judecătorul de instrucţie dispune reluarea urmăririi penale.[2]

Reluarea urmăririi penale poate fi dispusă şi de instanţa de control judiciar al urmăririi penale în al doilea grad de jurisdicţie.[3]

Analiza normelor procesual-penale denotă că „faptele noi ori recent descoperite sau viciul fundamental" se referă doar la hotărârile judecătoreşti. Ce ţine de ordonanţele procurorului menţionate la art. 22 alin. (3) CPP, legea procesuală penală indică doar necesitatea anulării acestora. Prin urmare, reieşind din jurisprudenţa CtEDO şi din cea naţională, considerăm oportun modificarea şi completarea art. 22 alin. (3) CPP, ca să fie indicat concret faptul că anularea ordonanţelor procurorului poate avea loc doar în cazul în care fapte noi ori recent descoperite sau un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente au afectat hotărârea respectivă. Totodată, aspectele respective se referă şi la

că reluarea neîntemeiată a urmăririi penale în privinţa inculpatului, adică în lipsa unor fapte noi sau recent descoperite, a încălcat vădit dreptul lui de a nu fi supus de două ori urmăririi penale şi pedepsei penale pentru una şi aceeaşi faptă". (DCP CSJ din 28.02.2018, dos. nr. 1ra-440/2018).

[1] În Hotărârea CtEDO Gorea c. Moldovei din 17.07.2007,§.§.28 şi 62, disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112742 [accesată - 10.09.2023]. Curtea notează că urmărirea penală în privinţa reclamantului a fost încetată printr-o hotărâre judecătorească irevocabilă, constatând că reluarea nemotivată a urmăririi penale, urmată de încetarea legală a acesteia, au constituit o urmărire repetată a aceleiaşi persoane pentru aceeaşi faptă.

[2] A se vedea: Amicus curiae A.O. Institutul de Reforme Penale (Cu privire la sesizarea 106g/2021), semnată de profesorul I. Dolea, disponibilă: http://irp.md/expertiza-irp/1329-opinie-cu-privire-la-sesizarea-106g-2021privind-excepia-de-neconstituionalitate-implicit-vizeaz-drepturile-protejate-de-standardele-constituionale-i-ale-cedo.html, [accesată - 10.09.2023]

[3] „Prin Decizia Colegiul penal al Curţii de Apel Chişinău din 08 iunie 2022, a fost admis recursul petiţionarului Ş. A., casată încheierea Judecătoriei Chişinău, sediul Ciocana din 12 martie 2020, declarate nule ordonanţa din 26 decembrie 2019 privind scoaterea de sub urmărire penală şi clasarea procesului penal, dar şi ordonanţa din 28 ianuarie 2020 de respingere a plângerii, cu reluarea urmăririi penale şi remiterea materialelor Procuraturii mun. Chişinău, oficiul Principal, pentru a înlătura încălcările admise". DCP CSJ din 16.10.2022, dos. nr. 1re-137/2022, disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=22243 [accesată - 10.09.2023]

situaţia reluării urmăririi penale, punerii persoanei sub o învinuire mai gravă sau stabilirii unei pedepse mai aspre pentru aceeaşi persoană şi pentru aceeaşi faptă.

Reluarea urmăririi penale poate avea loc doar în interiorul termenului de prescripţie de tragere la răspundere penală pentru fapta respectivă, cu excepţia cazului când aceasta este necesară pentru reabilitarea persoanei.

Nu era exclus până la 01.09.2023 ca ordonanţa de încetare a urmăririi penale să fie anulată ca urmare a pronunţării hotărârii CtEDO şi redeschiderii procesului la nivel naţional în conformitate cu prevederile art. 464/1 CPP [4].

Concluzii. Analiza normelor procesual-penale denotă că „faptele noi ori recent descoperite sau viciul fundamental" se referă doar la hotărârile judecătoreşti. Ce ţine de ordonanţele procurorului, menţionate la art. 22 alin. (3) CPP, legea procesual penală indică doar necesitatea anulării acestora, nefiind ajustat textul la exigenţele ce derivă din articolul 4 § 2 din Protocolul nr. 7. şi jurisprudenţa CtEDO în această materie. Totodată, aspectele respective se referă şi la situaţia reluării urmăririi penale, punerii persoanei sub o învinuire mai gravă sau stabilirii unei pedepse mai aspre pentru aceeaşi persoană şi pentru aceeaşi faptă;

Dreptul de a solicita revizuirea în condiţiile art. 464/1 CPP (abrogat cu începere de la 01 septembrie 2023) putea fi exercitat

[4] Prin DCP CSJ din 17.11.2015 este admisă cererea de revizuire declarată de către Procurorul General adjunct, desfiinţându-se Încheierile Judecătoriei Hânceşti din 20.05.2010 şi 20.07.2009 şi dispunerea rejudecării cauzei în aceeaşi instanţă de judecată de către alt judecător. *„Din conţinutul Hot. CtEDO Ciobanu c. Moldovei din 24.02.2015 rezultă violarea art. 2 CEDO, în aspect procedural. potrivit art.44 §.2 lit. b) CtEDO, hotărârea menţionate supra a devenit definitivă la 25.05.2015. ...CtEDO a notat că modul în care a fost desfăşurată urmărirea penală a creat impresia că autorităţile naţionale nu au încercat să elucideze circumstanţele cauzei şi să descopere adevărul... concomitent, consecinţele grave ale încălcării drepturilor lui C. V., prevăzute de CEDO continuă să se producă, or existenţa încheierilor judecătoreşti din 02.07.2009 prezintă un impediment juridic pentru anularea ordonanţei din 23.03.2009 emisă de procurorul I. L. privind încetarea urmăririi penale în cauza penală nr.2008200161 şi redeschiderea procedurii la nivel naţional".* (DCPL CSJ din 17.11.2015, dos. nr.1rh-7/15, disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=5045, [accesată 10.04.2021]. Prin Încheierea Judecătoriei Hânceşti din 17.03.2016 au fost admise plângerile apărătorului în interesele părţii vătămate C. V., declarându-se nulitatea ordonanţelor de încetare a urmăririi penale din 23.03.2009 şi celei de respingere a cererii din 09.04.2009, cu obligarea procurorilor să lichideze încălcările indicate. La 29.03.2016 procurorul raionului Hânceşti dispune reluarea urmăririi penale în această cauză.

nu numai în privința hotărârilor judecătorești prin care a fost judecată cauza penală în fond, adică a sentințelor, dar și în privința altor hotărâri penale – de încetare a urmăririi penale, dar după modificarile și completările la CPP, în vigoare de la 01 septembrie 20023, nu am atestat în practică judiciară privind anularea ordonanțelor de încetare a urmăririi penale, urmare a admiterii revizuirii în temeiul Hotărârii CtEDO, conform prevederilor art. 458 alin. (3) pct.6) CPP.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Cercetarea întreprinsă a permis a consta prin prisma scopului formulat şi a obiectivelor trasate următoarele concluzii generale.

1. Respectarea drepturilor, libertăţilor fundamentale şi a demnităţii persoanei trebuie să fie asigurată pe parcursul întregului proces penal absolut tuturor participanţilor, iar limitările în anumite situaţii trebuie să fie prevăzute de lege şi proporţionale cu situaţiile care le-au determinat, nefiind în măsură sa aducă atingere însăşi substanţei dreptului.

2. Principiile procesului penal proclamă drepturile fundamentale ale participanţilor în proces, fiind strâns interconectate, şi formează un anumit set al unui cadru juridic comun. Cauzând acţiuni reciproce, principiile constituie un sistem unic care determină conţinutul şi forma democratică a procesului penal autohton.

3. Principiul *legalităţii* şi principiul *respectării drepturilor, libertăţilor şi demnităţii umane* îşi găseşte expresia şi în celelalte principii ale procesului penal stipulate în art. 7-28 CPP.

4. Legislaţia procesual-penală corespunde în cea mai mare parte tratatelor internaţionale în materie penală. În foarte puţine cereri depuse de cetăţenii Republicii Moldova la CtEDO s-a constatat violarea drepturilor garantate datorită cadrului legal imperfect şi contrar de principiu CEDO.

5. Legislaţia procesual-penală a Republicii Moldova conţine, în cea mai mare parte, suficiente garanţii procesuale care să permită optimizarea exerciţiului de proporţionalitate, atunci când este necesar de a proteja drepturile şi libertăţile fundamentale în cadrul urmăririi penale.

6. Majoritatea cazurilor de constatare a violării drepturilor şi libertăţilor fundamentale de către CtEDO în cauzele moldoveneşti se datorează interpretării şi aplicării eronate a legislaţiei procesuale, neglijării standardelor europene, dar, în cea mai mare parte, abuzurilor admise de ofiţerii de investigaţii, ofiţerii de ur-

mărire penală, procurori şi chiar de judecătorii de instrucţie.

7. Aplicarea eronată, arbitrară sau diferită de către instituţiile statului a normelor procesual-penale ce garantează sau limitează drepturile şi libertăţile omului la etapa urmăririi penale este cauzată şi de lipsa unui mecanism eficient de unificare şi sistematizare a practicii de urmărire penală. Practicile vicioase sunt provocate şi de incapacitatea unor factori de decizie de a de aplica în mod direct Hotărârile CtEDO şi ale Curţii Constituţionale în temeiul art. 7 CPP.

8. S-a constatat că poate fi asigurată respectarea drepturilor şi libertăţilor participanţilor în cadrul urmăririi penale, prin identificarea unor temeiuri noi de invocare a nulităţii actelor procedurale şi delimitarea la nivel normativ a nulităţilor relative de celor absolute. Nu întotdeauna încălcarea unui drept fundamental se soldează cu nulitatea actului procedural afectat de viciul respectiv, fiind necesare a fi respectate şi anumite condiţii de invocare, ţinând cont şi de impactul acestora asupra echităţii procesului.

9. Cercetările complexe ale aspectelor teoretice, ale normelor procesual-penale din RM, prin similitudine cu jurisprudenţa CEDO, CJUE, a jurisprudenţei Curţii Constituţionale, cu referire la protecţia drepturilor părţilor până la deferirea învinuitului judecăţii, a permis identificarea unor neajunsuri reprobabile şi a necesităţii de ajustare a legislaţiei procesual-penale la cerinţele de calitate.

10. Nu toate *condiţiile generale ale urmăririi penale* au o legătură directă cu *principiile procesului penal*. Cele mai relevante conexiuni o au condiţia *cercetării complete, obiective şi sub toate aspectele a circumstanţelor cauzelor penale* (art.254 CPP) cu principiul *accesul liber la justiţie* (art.19 CPP) şi *principiul oficialităţii* (art.28 CPP), iar *termenul urmăririi penale* (art.259 şi 259/1 CPP) derivă din principiul *respectării termenului rezonabil al urmăririi pena*le (art. 20 CPP).

11. Putem afirma că atât *condiţiile generale ale urmăririi penale* (de altfel, ca şi *condiţiile generale de judecare a cauzelor penale*) concretizează conţinutul *principiilor procesului penal* şi garantează punerea în aplicare a lor pe parcursul procesului în ansamblu, constituind o verigă intermediară şi de legătură între principiile procesului penal şi normele exprese de realizare a acţiunilor procesuale. Prin urmare, *condiţiile generale ale urmăririi penale* sunt norme diriguitoare specifice urmăririi penale, care conţin norme intermediare între *principiile procesului penal* şi dispoziţiile concrete privind desfăşurarea urmăririi penale.

12. Reglementarea procesului penal are menirea să apere, în mod prioritar, persoana ca valoare supremă a societăţii, drepturile şi libertăţile acesteia. De fapt, aceasta şi presupune principiul umanismului. Umanismul procesului penal constituie lărgirea drepturilor persoanelor care se presupun că au comis infracţiuni sau au avut de suferit în urma acestora şi asigurarea reală a acestor drepturi. Totodată, principiul umanismului garantează drepturile omului şi relaţia statului în raport cu aceste drepturi. Prin urmare, principiul umanismului procesului penal constă în necesitatea soluţionării problemelor investigării infracţiunilor şi înfăptuirea justiţiei prin metode bazate pe moralitate şi justiţie, care prevede construirea unor raporturi procesual- penale bazate pe respectarea şi protejarea drepturilor, libertăţilor şi intereselor legale ale persoanei, precum şi a demnităţii sale umane. Propunem redenumirea art. 10 CPP în sensul enunţat.

13. În acord cu prevederile art. 20 alin. (1) CPP, deducem că legislatorul nu are în vedere calcularea termenului procesului, începând cu sesizarea organului de urmărire penală, dar nu şi din momentul începerii urmăririi penale. Reieşind din prevederile art. 1, 274, 279 CPP, deducem că până la începerea urmăririi penale organul de urmărire penală verifică sesizarea cu privire la infracţiune şi stabileşte dacă există ori nu *bănuiala rezonabilă* cu privire la infracţiune, pentru a decide începerea sau neînceperea urmăririi penale.[1] Aceste acţiuni nu trebuie să se extindă în timp, fără necesitate în toate cazurile până la expirarea termenului de 45 de zile.

14. Analiza dispoziţiilor art. 22 alin. (2) CPPP denotă că „faptele noi ori recent descoperite sau viciul fundamental" se referă în mod expres doar la hotărârile judecătoreşti. Ce ţine de ordonanţele procurorului, menţionate la art. 22 alin. (3) CPP de încetare a urmăririi penale, de scoatere a persoanei de sub urmărire penală şi/sau de clasare a cauzei ori de refuz în pornirea urmăririi penale, legea procesual-penală indică doar necesitatea anulării acestora. Prin urmare, reieşind din jurisprudenţa CtEDO şi din cea naţională, considerăm oportun modificarea şi completarea art. 22 alin. (3) CPP, ca să fie indicat concret faptul că anularea ordonanţelor procurorului poate avea loc doar în cazul în care *fapte noi ori recent descoperite sau un viciu fundamental* în cadrul procedurii precedente au afectat hotărârea respectivă.

---

[1] OSTAVCIUC, Dinu. Garanţii naţionale privind desfăşurarea procesului penal în termen rezonabil. În: Legea şi Viaţa. 2022, nr. 11-12(371-372), pp. 7-22. Categoria – C. ISSN 2587-4365 https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/170822

15. Dreptul de a solicita revizuirea în condiţiile art. 464/1 CPP (abrogat cu începere de la 01 septembrie 2023) putea fi exercitat nu numai în privinţa hotărârilor judecătoreşti prin care a fost judecată cauza penală în fond, adică a sentinţelor, dar şi în privinţa altor hotărâri penale – de încetare a urmăririi penale. Dar după modificarile şi completările la CPP în vigoare de la 01 septembrie 20023 nu am atestat în practică judeciară privind anularea ordonanţelor de încetare a urmăririi penale, urmare a admiterii revizuirii în temeiul Hotărârii CtEDO, conform prevederilor art. 458 alin. (3) pct.6) CPP.

16. Suntem de părere că atunci când ne referim la funcţiile procesului penal, indicate în art.24 CPP, nu putem vorbi doar de urmărirea penală, deoarece aceasta este doar o fază a procesului penal, exercitată atât de organul de urmărire penală, cât şi de către procuror. Ultimul, pe lângă atribuţiile la această fază a procesului, este împuternicit cu punerea sub învinuire şi înaintarea acuzării, iar în instanţa de judecată - şi cu atribuia de susţinere a învinuirii în instanţa de judecată, având funcţia de acuzator de stat (art. 51 alin. (1) art. 53 CPP). Cu alte cuvinte, procurorul participă activ la susţinerea poziţiei acuzării şi în faza de judecare a cauzei penale. Totodată, limita finală a fazei de urmărire penală este terminarea urmăririi penale, după care procurorul prezintă materialele cauzei penale părţilor, întocmeşte rechizitoriul şi sesizează instanţa de judecată. Anume la aceste etape se exprimă principiul contradictorialităţii.

17. Atât din punct de vedere al expunerii consecvente, cât şi al aplicării practice, deranjează ordinea în care cazurile de participare obligatorie a apărătorului sunt expuse de legislator, or, conform pct.10) alin. (1) art. 69 CPP, *interesele justiţiei cer participarea lui în şedinţa de judecată în primă instanţă, în apel şi în recurs, precum şi la judecarea cauzei pe cale extraordinară de atac*. În conformitate cu jurisprudenţa CtEDO, *cazurile în care interesele justiţiei cer participarea apărătorului* cuprind, de fapt, celelalte 10 cazuri indicate în art.69 CPP. Dispoziţiilee din alin. (4) al art. 70 CPP, la moment provoacă dificultăţi în practica de aplicare, soldate cu practici neuniforme, deorece oferă dreptul nu numai instanţei de judecată să decidă dacă ***o cer interesele justiţiei***, dar şi procurorului, adică şi la faza urmăririi penale, deşi legea indică expres la judecarea cauzelor penale.

18. Potrivit art. 69 alin. (1) CPP „11), *participarea obligatorie a apărătorului este prevăzută expres de prezentul cod*". Am

identificat anumite norme de procedură care îi pun în dificultate nu numai pe ofiţerii de urmărire penală, procurori şi instanţele de judecată, dar şi SAJGS, dată fiind interpretarea extensivă a acestui caz sau modul în care legislatorul a ales să fie redactate textele de lege privind participarea apărătorului la unele acţiuni procesuale. Ar trebui de exclus din art. 104 CPP cuvântul *numai*, deoarece înclină mai mult destinatarul legii spre obligaţia prezenţei apărătorului în toate cazurile de audiere a învinuitului, chiar dacă învinuitul nu are apărător ales, ori persoana învinuită nu este beneficiar al asistenţei juridice garantate de stat în condiţiile art.69 CPP, ceea ce ar însemna că apărătorul trebuie să participe obligatoriu în toate cauzele penale, atunci când este audiat învinuitul, chiar dacă prevederile art. 282 alin. (1) CPP în redacţia actuală, de asemenea, indică necondiţionat la obligaţia participării avocatului la înaintarea acuzării, care ,de fapt, poate fi interpretată, mai degrabă, că la momentul aducerii la cunoştinţă a ordonanţei de punere sub învinuire, învinuitul trebuie să fie asistat de apărător, în toate cauzele penale.

19. Considerăm că prevederile art. 90 alin. (2) CPP - *nicio persoană nu poate fi silită să facă declaraţii contrar intereselor sale sau ale rudelor sale apropiate* - nu corespund cerinţelor de calitate, previzibilitate în aplicare şi claritate, examinate atât în contextul tuturor normelor citate supra, cât şi în contextul concluziilor care pot fi făcute pe marginea acestora. Faptul că nicio persoană nu poate fi silită să facă declaraţii contrar intereselor sale şi a rudelor apropiate poate fi interpretat altfel, decât în sensul privilegiului de autoincriminare. Nu este clar dacă prevederile art. 90 alin. (2) CPP se referă numai la martori sau numai la alţi participanţi ai procesului, deoarece titlul art. 90 CPP este *Martorul***.** Norma în cauză ar putea viza şi alţi participanţi ai procesului, dat fiind faptul că în această normă este utilizată sintagma *Nicio persoană* (...). Am putea presupune, întemeiat, că prin sintagma *Nicio persoană* (...) - se au în vedere atât martorul, cât alţi participanţii la proces. Nu este clar, de asemenea, care este sensul avut în vedere de legiuitorul nostru la expunerea sintagmei (...) *să facă declaraţii contrar intereselor sale sau ale rudelor sale apropiate.* Am putea presupune că atunci când se menţionează că *Nicio persoană nu poate fi silită să facă declaraţii contrar intereselor sale sau ale rudelor sale apropiate,* legiuitorul a avut în vedere dreptul de a nu se autoincrimina pe sine şi dreptul de neincriminare a rudelor apropiate. Dar poate exista

şi altă interpretare, dat fiind faptul că mai multe norme ale CPP, care reglementează privilegiul de neautoincriminare a martorului, bănuitului, învinuitului, inculpatului (art. 21, art. 63 alin. (7), art. 64 alin. (4), art. 66 alin. (2) pct.8), art. 90 alin. (3) pct. 8), art. 90 alin. (12) pct. 7), art. 103 alin. (3), art. 109 alin. (7) CPP) nu rezervă acest drept prin utilizarea expresiei: *contrar intereselor sale şi ale rudelor apropiate,* dar, după cum s-a observat, prin utilizarea altor expresii care reglementează dreptul la tăcere, care sunt mai precise şi nu suscită interpretări neuniforme.

20. Analiza art. 166 alin. (4) CPP denotă că reţinerea persoanei *mature* are loc în cazurile de *delict flagrant*. Prin urmare, atunci când o persoană comite o faptă infracţională şi este prinsă în flagrant delict, având temeiurile legale de reţinere, organele de urmărire trebuie să aibă posibilitatea alegerii acestei măsuri de constrângere şi în privinţa minorului, care ar fi subiect al infracţiunii respective. Or, actuala redacţie a art. 166 alin. (4) CPP lipseşte organul de urmărire penală şi procurorul de dreptul de a reţine minorii până la înregistrarea infracţiunii (în flagrant delict), chiar dacă aceştia sunt bănuiţi că au comis infracţiuni grave, deosebit de grave sau excepţional de grave.

21. Prevederile art. 174 alin. (2) CPP nu sunt suficient de clare, deoarece ar putea provoca neînţelegeri în practica de urmărire penală. Or, persoana eliberată poate fi reţinută pentru aceleaşi temeiuri (menţionate la art. 166 CPP), însă pentru *bănuiala rezonabilă* de comitere a altei infracţiunii, alta decât cea pentru care a fost reţinută şi ulterior eliberată. Astfel, intervenţia legislativă în dispoziţiile art. 174 alin. (2) CPP se impune, întrucât să reglementeze nu doar *aceleaşi temeiuri*, dar şi pentru *aceeaşi faptă*.

22. Organul de urmărire penală şi procurorul sunt lipsiţi de dreptul de a aplica o măsură prin care ar proteja imediat victima sau partea vătămată a violenţei în familie. Prin urmare, actuala prevedere din CPP nu acordă garanţii suficiente, în viziunea noastră, la acest capitol. Astfel, considerăm că este necesară modificarea şi completarea legii procesual-penale prin acordarea dreptului organului de urmărire penală şi procurorului de a emite ordinul de protecţie.

23. Constatăm o omisiune în normele procesual-penale, deoarece nu este indicat în mod expres şi dreptul părţii vătămate, în textul art. 215/1 (2) CPP, alături de cel al victimei violenţei în familie, de a înainta o cerere direct în instanţa de judecată (judecătorului de instrucţie) privind emiterea ordonanţei de protecţie,

fiind oportună intervenţia legislativului în dispoziţiile art. 215/1 (2) CPP, astfel încât victimei violenţei în familie să i se acorde în mod expres aceleaşi drepturi de care beneficiază partea vătămată.

24. Legislaţia procesual-penală nu stabileşte termenul maxim pentru prelungirea măsurilor de protecţie, ceea ce, în opinia noastră, afectează dreptul bănuitului sau învinuitului, deoarece aceştia, din start, sunt plasaţi într-o incertitudine cu privire la acest subiect. Din aceste considerente, propunem modificarea şi completarea normelor de procedură penală, astfel încât să fie stabilit termenul maxim pentru aplicarea măsurilor de protecţie.

25. Legislaţia procesual-penală nu reglementează revocarea măsurilor de protecţie a victimelor violenţei în familie şi a infracţiunilor sexuale. Susţinem părerea că acest aspect este necesar a fi reglementat, deoarece atunci când se emite ordonanţa de protecţie pe o anumită perioadă, pot surveni noi circumstanţe care ar permite revocarea, fie pot fi administrate probe care denotă inexistenţa elementelor infracţiunii sau alte circumstanţei obiective. Revocarea măsurii de protecţie poate fi iniţiată prin cerere şi de către victima, partea vătămată, învinuit sau apărătorul acestuia. Propunem ca motiv de revocare a măsurii de protecţie să fie scoaterea de sub urmărire penală a persoanei, încetarea urmăririi penale şi clasarea procesului penal.

26. Am constat că expresia „*obligă organul de urmărire penală ... să emită un act procedural*", din prevederile art. 259/1 alin. (5) CPP, poate avea mai multe înţelesuri. Nu excludem că în cazul când judecătorul de instrucţie va obliga întreprinderea unui act procedural, organul de urmărire penală va executa cerinţele instanţei de judecată, realizând doar acel act. Considerăm că judecătorul de instrucţie trebuie să decidă nu doar privitor la îndeplinirea unui act, ci asupra urmăriri penale în ansamblu, stabilind un termen concret în vederea finalizării acesteia.

27. Nu am identificat o justificare argumentată privind omisiunea normativă de a acorda dreptul părţii civile în procesul penal de a sesiza judecătorul de instrucţie în vederea aplicării sechestrului atunci când procurorul refuză sau ezită dă depună demersul respectiv, atunci când există un risc iminent că bunurile urmărite vor fi tăinuite, deteriorate sau consumate.

28. Articolul 306 CPP, care reglementează conţinutul încheierii judecătorului de instrucţie privitor la autorizarea măsurilor procesuale de constrângere, inclusiv la punerea bunurilor sub sechestru, nu indică în mod expres şi soluţia de admitere

parţială a demersului examinat conform procedurii prevăzute de art. 305 CPP. De asemenea, textul art. 306 CPP nu prevede soluţia de inadmisibilitate a demersurilor repetate cu acelaşi obiect privitor la autorizarea sechestrului. Nu în ultimul rând, constatăm că prevederile art. 306 CPP omit să impună cerinţa evaluării scopului urmărit, al oportunităţii limitărilor dreptului de proprietate, precum şi evaluarea proporţionalităţii între măsura de constrângere aplicată şi obiectivele urmărite.

29. Legislativul nostru, recent, a mers mai departe în asigurarea garanţiilor de acces la materialele de urmărire penală până la terminarea urmăririi penale părţilor vătămate, succesorilor şi reprezentanţilor acestora, fără a face vreo distincţie a categoriilor acestora, pe care o face jurisprudenţa CtEDO şi a CC, rămân a fi disproporţionate în acest caz interdicţiile de restricţionare a accesului la materialele dosarului al reprezentanţilor părţii apărării. Acest aspect ar putea să fie subiectul unor cercetări de perspectivă.

Urmare a constatărilor şi concluziilor expuse, formulăm următoarele **recomandări** *de lege ferenda*:

Redenumirea art. 10 în „*Principiul umanismului*";

Textul „*este victimă sau martor*" din art. 10 alin. (6) CPP să fie substituit cu textul „*participă în cadrul procedurilor penale, indiferent de statutul său procesual*";

Expunerea în următoarea redacţie a prevederilor art. 20 alin. (1) CPP – „*Desfăşurarea procesului penal trebuie să fie realizată în termen rezonabil*";

Înlocuirea textului din art. 22 alin. (3) CPP „*cu excepţia cazurilor când aceste ordonanţe au fost anulate* cu textul „*cu excepţia cazurilor când fapte noi ori recent descoperite sau un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente au afectat hotărârea respectivă*";

Înlocuirea pct. 10) alin. (1) art. 69 CPP cu pct. 11) din acelaşi articol şi alineat, adaptând nesemnificativ textul - „*precum şi în alte cazuri în care interesele justiţiei impun participarea apărătorului în procesul penal*";

Excluderea din dispoziţiile art. 70 alin. (4) CPP a textului „*procurorul, prin ordonanţă motivată, sau*";

Excluderea alin. (2) din art. 90 CPP;

Excluderea din dispoziţiile art.104 alin. (1) CPP a cuvântului „*numai*";

Excluderea cuvântului „*mature*" din prevederile art. 166 alin. (4) CPP;

Excuderea utlimei propoziţii din art. 166 alin. (7) CPP;

Completarea prevederilor art. 174 alin. (2) CPP cu textul „*şi aceeaşi faptă pentru care a fost reţinut anterior*;

Completarea art. 215/1 alin. (2) CPP, astfel încât şi partea vătămată, alături de victima violenţei în familie, să aibă dreptul de a iniţia procedura de aplicare a măsurilor de protecţie şi să i se acorde în mod expres aceleaşi drepturi de care beneficiază partea vătămată;

Completarea art. 62 CPP şi a art. 304 alin. (1) CPP cu dispoziţii privind dreptul părţii civile de a depune cerere privind asigurarea acţiunii civile;

Stabilirea în art. 215/1 alin. (4) CPP a unui termen-limită pentru aplicarea măsurile de protecţie a victimelor violenţei în familie şi ale infracţiunilor sexuale de 24 de luni cumulativ;

Completarea şi modificarea art. 215/1 CPP cu alin. (7) „*Revocarea măsurii de protecţie poate fi iniţiată prin cerere şi de către victimă, partea vătămată, învinuit sau apărător, dacă au dispărut temeiurile şi motivele care au stat la baza aplicării. În calitate de temei de revocare a ordonanţei de protecţie a victimei, a părţii vătămate să fie scoaterea de sub urmărire penală a persoanei, încetarea urmăririi penale şi clasarea procesului penal*”.

Expunerea dispoziţiilor art. 259/1 alin. (5) CPP teza I în următoarea redacţie: (5) „*Judecătorul de instrucţie decide asupra cererii privind accelerarea urmăririi penale printr-o încheiere motivată, prin care fie obligat organul de urmărire penală să adopte una din soluţiile prevăzute în art. 191 CPP, stabilind un anumit termen pentru accelerarea procedurii, fie respinge cererea*”.

Completarea textului art. 306 CPP cu dispoziţii privind „*soluţia de admitere parţială a demersului*”, precum şi „*soluţia de inadmisibilitate a demersurilor repetate*” depuse în condiţiile art. 305 CPP, care au fost respinse anterior în aceeaşi cauză şi în privinţa aceleiaşi persoane.

Direcţiile prioritare de perspectivă:

Dreptul bănuitului, învinuitului şi apărătorului de a avea acces la toate materialele cauzei penale, până la terminarea urmăririi penale;

Garanţiile dreptului de proprietate în cadrul investigaţiilor financiare paralele;

Respectarea drepturilor omului în cadrul controlului judiciar al urmăririi penale în al doilea grad de jurisdicţie.

BIBLIOGRAFIE

1. ABABEI, Ed. Cu privire la garanţiile asigurării dreptului de proprietate în procesul penal. În: Realităţi şi perspective ale învăţământului juridic naţional. Volumul 2, 2019, Chişinău, 1-2 octombrie 2019, pp. 692. ISBN 978-9975-149-88-4. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/120112
2. ABABEI, Ed. Teoria şi practica ocrotirii procesual-penale a proprietăţii. Teză de doctor. Chișinău: USM, 2019. 177 p.
3. Actul final al Conferinţei pentru Securitate şi Cooperare din Europa (Helsinki, 1975; Documentul final al Reuniunii de la Viena al reprezentanţilor Statelor participante la Conferinţa pentru Securitate şi Cooperare în Europa (1989).
4. AKANDJI-KOMBE, J-Fr. Obligaţiunile pozitive în virtutea Convenţiei europene a Drepturilor Omului. Ghid pentru punerea în aplicare a Convenţiei Europene a Drepturilor Omului. Manuale privind drepturile omului, nr. 7, Republica Moldova, 2006, 80 p. [citat: 31.07.2022]. Disponibil: https://jfaki.blog/wp-content/uploads/2018/11/obligatiile_pozitive.pdf
5. Amicus curiae A.O. Institutul de Reforme Penale (Cu privire la sesizarea 106g/2021), semnată de profesorul I. Dolea. Disponibil: http://irp.md/expertiza-irp/1329-opinie-cu-privire-la-sesizarea-106g-2021privind-excepia-de-neconstituionalitate-implicit-vizeaz-drepturile-protejate-de-standardele-constituionale-i-ale-cedo.html
6. ANCUŢA, G-R. Aspecte teoretice şi practice privind autoincriminarea în procesul penal, „Universul Juridic Premium” nr. 11/2017, Disponibil: https://lege5.ro/Gratuit/gi3dcnjxgm4a/aspecte-teoretice-si-practice-privind-autoincriminarea-in-procesul-penal
7. ANTONIU Gh. et al. Dicţionar de procedură penală. Editura Ştiinţifică şi enciclopedică. Bucureşti, 1988, 276 p.
8. APETREI, M. Drept procesual-penal. Editura OSCAR PRINT, Bucureşti, 1998, 263 p.
9. BARBU, D. Drept procesual penal. Partea generală. Iaşi: Editura „Lumen”, 2016, 386 p. ISBN 978-973-166-431-6.
10. BATÎR, V. Reţinerea bănuitului, învinuitului. În: Buletinul

Informativ al Procuraturii Republicii Moldova. nr.9, Disponibil: http://www.procuratura.md/file/buletin9.pdf
11. BĂLAN, C. Termenul rezonabil în procesul penal roman. București: Editura „Hamangiu", 2021. 328 p. ISBN 978-606-27-1752-0.
12. BĂLAN, C. Termenul rezonabil în procesul penal român. Rezumatul tezei de doctor. București: Universitatea din București, 2020, 19 p.
13. BERGER, V. Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, Institutul Român pentru Drepturile Omului, București, 1998. 189 p. ISBN 978-973-9316-70-5.
14. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, actualizată la 01.01.2022. Disponibil: https://statistica.gov.md/category.php?l=ro&idc=103&
15. BITANGA, M. et al. Aplicarea instrumentelor legale ale UE în materia justiției penale. Institutul CEELI și Asociația Judecătorilor din Croația, Decembrie 2021 Disponibil: http://ceeliinstitute.org/wp-content/uploads/2021/12/Application_EU_Instr_2021_CRIMINAL_RO_02.pdf
16. BÎRSAN, C. Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole. Ediția a 2-a. București: Editura C.H. Beck, 2010, p. 1920. ISBN: 978-973-115-676-7
17. BOROI Al. [et.al.] Drept procesual penal. Curs universitar. București. Ed. All Beck. 2001. 501 p. ISBN 973-8158-11-7 23.
18. BRÎNZĂ, L. Prezumția nevinovăției – garanție a reabilitării persoanei în procesul penal. În: „Avocatul poporului", nr. 1.3, 2001. pp. 41-42. ISSN 1810-7141.
19. BUNECI, P. Drept procesual penal. Partea Generală. Editura Fundației „România de Mâine". București. 2003. 376 p. ISBN 978-606-39-1154-5.
20. CARSS-FRISK, M. Dreptul la proprietate. Ghid privind punerea în aplicare a articolului 1 al Protocolului nr. 1 din Convenția Europeană pentru Drepturile Omului. Manuale privind drepturile omului, nr. 4 ale Consiliului Europei. Editat în Republica Moldova, 2003. 51 p. Disponibil: https://old.ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/ghid_privind_punerea_in_aplicare_a_articolului_1_al_protocolului_nr1_din_conventia_europeana_pentru_drepturile_omului_0.pdf
21. Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (2010/C 83/02). Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:ro:PDF

22. Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene, adoptată la Consiliului European de la Nisa la 7 decembrie 2000. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=DE
23. Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, Jurnalul Oficial C 303, 14/12/2007. . Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:ro:PDF
24. Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, proclamată la 07.12.2000 și, de la data intrării în vigoare a Tratatului de la Lisabona, înlocuiește respectiva cartă. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A12016P%2FTXT
25. CÂRNAȚ, T., PANCHIV O. Accesul liber la justiție în Republica Moldova: principiu fundamental absolut, aplicabil drepturilor și libertăților constituționale, Juridice Moldova. Disponibil: https://juridicemoldova.md/7858/accesul-liber-la-justitie-principiu-fundamental-absolut-aplicabil-drepturilor-si-libertatilor-constitutionale.html
26. CERCEL, Șt. F. Urmărirea penală în reglementarea actuală a codului de procedură penală. Teză de doctorat. Rezumat. București. 2019, 30 p.
27. CHIRIȚĂ R. Dreptul la un proces echitabil. București: Ed. „Universul Juridic". 472 p. 978-973-127-015-9
28. CHIRTOACĂ, I. et al. Judecătorii de instrucție la 15 ani de activitate – bilanțuri și perspective de viitor. Notă analitică. Centrul de Resusrse Juridice. Document analitic. Ch. 2018. p. 39, Disponibil: https://crjm.org/wp-content/uploads/2018/12/Judec%C4%83torii-de-instruc%C5%A3ie_RO_web.pdf
29. CIFALDI, G., SINESCU C. Dreptul la viață privată. În: „Sfera politicii". Nr. 135. Anul XVII, mai 2009, p. 51-58 Disponibil: https:// revistasferapoliticii.ro/sfera/pdf/Sfera_135.pdf
30. CIOBANU, P. Accesul liber la justiție. Disponibil: https://barouliasi.ro/accesul-la-justitie
31. CIOBANU, P. Codul de procedură penală adnotat. Ediție actualizată la 04.04.2021, Editura „ROSETTI International", București, 2021, 1706 p. ISBN 978-606-025-055-5.
32. CIOPEC, F. Respectarea prezumției de nevinovăție în procesul penal. Analiza criteriilor jurisprudențiale din practica C.E.D.O. împotriva României. Disponibil: https://drept.uvt.ro/administrare/files/1481046727-lect.-univ.-dr.-fla-

viu-ciopec.pdf
33. CIOPEC, Fl. Respectarea prezumţiei de nevinovăţie în procesul penal. Analiza criteriilor jurisprudenţiale din practica C.E.D.O. împotriva României. Facultatea de Drept, Universitatea de Vest din Timişoara. Disponibil: https://drept.uvt.ro/administrare/files/1481046727-lect.-univ.-dr.-flaviu-ciopec.pdf
34. CLAYTON, R. The Law of Human Rights. Ed. Oxford University Press, 2216 p. ISBN 978-0198262237
35. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14-03-2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr. 248-251 art. 699.
36. Codul de procedură penală în Jurisprudenţa Curţii Constituţionale: comentarii pe articole. Coordonator MORAR, D. M. București: „Hamangiu", 2021. 1487 p. ISBN 978-606-27-1750-6.
37. Codul deontologic al jurnalistului din Republica Moldova. Disponibil: https://consiliuldepresa.md/ro/page/codul-deontologic-al-jurnalistului-din-r-moldova.
38. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 72-74 art. 195. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131923&lang=ro#
39. Colegiul Penal al CurţiI Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din 02. 03. 2017, dosar, nr.4-1re-177/16 4-1re-1/17.
40. Colegiul Penal al CurţiI Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din 16.11.2022, dosar nr. 1re-133/2022. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=22310
41. Colegiul Penal al CurţiI Supreme de Justiţie al Republicii Moldova din 23.03.2022, dosar nr. 1re-23/2022. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=20468
42. Constituţia Republicii Moldova, aprobată prin Legea nr. 1 din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 29.03.2016, nr. 78 art. 140 Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=128016&lang=ro#
43. Convenţia Consiliului Europei privind spălarea, descoperirea, sechestrarea şi confiscarea produselor infracţiunii şi finanţarea terorismului, semnată la Varşovia la 16 mai 2005 şi ratificată de Republica Moldova prin Legea nr. 165-XVI din 13 iulie 2007. În:Monitorul Oficial al Republicii Moldo-

va, 2007, nr. 117-126/532.
44. Convenţia de punere în aplicare a Acordului Schengen din 14.06.1985. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:42000A0922(02)&from=LV
45. Convenţia Europeană din 1987 pentru Prevenirea Torturii şi Tratamentelor sau Pedepselor Inumane ori Degradante, încheiată la Strasbourg la 26.11.1987. Disponibil: https://rm.coe.int/16806dbac4
46. Convenţia Europeană privind Drepturile Omului, 04.11.1950. Disponibil: https://www.coe.int/ro/web/execution/article-41
47. Convenţia Internaţională nr. 78 din 21.12.1965 privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială. Adoptată şi deschisă spre semnare de Adunarea generală a Naţiunilor Unite prin Rezoluţia 2106 (XX) din 21 decembrie 1965. Intrată în vigoare la 4 ianuarie 1969. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115570&lang=ro
48. Convenţia ONU din 1984 pentru Prevenirea Torturii şi altor Tratamente sau Pedepse Crude, Inumane ori Degradante, adoptată la New York la 10.12.1984. Disponibil: http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htp_act_text?idt=32204
49. Convenţia pentru protecţia persoanelor cu privire la prelucrarea automatizată a datelor cu caracter personal, Nr. 208 din 28.01.1981, întocmită la Strasbourg. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=117361&lang=ro
50. CREANGĂ, I. Libertatea individuală şi siguranţa persoanei – cele mai expresive drepturi ale omului. În: „Avocatul Poporului", nr. 1–3, 2001, p. 16. ISSN 1810-7141.
51. CRIŞU, A. Drept procesual penal. Partea generală. Ediţia a 2-a. Bucureşti: Editura C.H. Beck, 2007, 396 p. ISBN 978-606-27-1126-3.
52. CRIŞU, A. Drept procesual penal. Partea generală. Ediţia 2. Editura C.H. Beck, 2007, 704 p. ISBN/ISSN 978-606-27-2125-1.
53. CRIŞU, A. Drept procesual penal. Partea generală. Ediţia a 6-a, revizuită şi actualizată, Bucureşti: Editura „Hamangiu", 2022. 704 p. ISBN: 978-606-27-2125-1.
54. Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Ghid privind art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenţia Europeană a Drepturilor Omului (Protecţia proprietăţii), actualizat la 30.04.2020 (pct. 70). Disponibil: https://www.echr.coe.int/Docu-

ments/Guide_Art_1_Protocol_1_RON.pdf
55. Decizia cadru 2005/212/JAI a Consiliului din 24 februarie 2005 privind confiscarea produselor, a instrumentelor şi a bunurilor având legătură cu infracţiunea. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32005F0212.
56. Decizia cadru 2008/977/JAI a Consiliului privind protecţia datelor cu caracter personal prelucrate în cadrul cooperării poliţieneşti şi judiciare în materie penală, publicată în: JO2008L350 (în vigoare până în mai 2018). Disponibilă: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32008F0977.
57. Decizia CSJ din 20.11.2024, dos.nr. 1ra-1520/23. Disponibilă: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=25415
58. Decizia colegiului civil, comercial şi de contencios administrativ CSJ din 21.07.2021. Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=62725.
59. Decizia Colegiului Penal al Curţii de Apel Bălţi din 02.05.2018. Dosar nr. 10r-89/18. Disponibilă: https//cab.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/a611e0ef-0152-e811-80d7-0050568b4d5b
60. Decizia Colegiului Penal al Curţii de Apel Chişinău din 11.11.2006, emisă în Dosarul nr. 1ra-1471/2016.
61. Decizia Colegiului Penal al Curţii de Apel Chişinău din 15.10.2015, dos. nr.21r-1112/15.
62. Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova, 03.10. 2020. nr. 1ra-1828/2020. Disponibilă: search_col_penal.php (csj.md)
63. Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova, 08.02.2021, dos. nr. 1ra-7/21. Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=18037
64. Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova, 09.11.2022, dos. nr. 1re-111/2022. Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=22280
65. Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din 21.10.2021. Dosar nr. 1rh-2/2021 . Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=19673
66. Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie a

Republicii Moldova din 02. 08. 2017, dos. nr. 1rh-1/2017. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=9360
67. Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din 06.09.2005, dos.nr.1r/e-86/2005.
68. Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din 16.10.2022, dos. nr. 1re-137/2022. Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=22243
69. Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din 18. 06. 2015, dos. nr. 1rh-5/15. Disponibilă:http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=4472
70. Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din 18. 06. 2015. dos. nr. 1rh-5/15. Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=4472
71. Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din 19.05. 2020, dos. nr. 1ra-905/2020. Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search _col_penal.php?id=15907
72. Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din 19.10.2022, dosar nr. 1re-74/22. Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=21724
73. Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din 21.04.2021, dos. nr. 1re-23/2021. Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=18259
74. Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din 21.04.2022. dos. nr. 1rh–2/2022. Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=20798
75. Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din 22. 10. 2013, dos. nr.1rh-8/13. Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=763
76. Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din 24. 02. 2015, dos. nr. 1rh-1/2015. Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=3965
77. Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie a Re-

publicii Moldova din 24. 02. 2015. dos. nr. 1rh-1/2015. Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=3965
78. Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din 25.04.2008 emisă în cauza L. şi alţii. Dosarul nr. 1ra-357/08 (pct. 5.2.).
79. Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din 25.06.2014, dos. nr. 1ra-1092/14. Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=2660
80. Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din 26.11.2013 emisă în cauza T. A. Dosarul nr. 1ra-03/13.
81. Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din 28.02.2018, dos. nr. 1ra-440/2018). Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=10607
82. Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din 28.02.2018. Dosar nr. 1ra-440/2018.
83. Decizia Colegiului Penal Lărgit al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din 28.05. 2020. Dosarul nr. 1ra-134/20. Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=16385.
84. Decizia Colegiului Penal Lărgit al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din 03.11. 2015. Dosarul nr. 1ra-983/2015. Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=5238
85. Decizia Colegiului Penal Lărgit al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din 07.02.2012, dos. nr. 1ra-925 /12.
86. Decizia Colegiului Penal Lărgit al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din 11. 06. 2019. Dosarul nr. 1ra-320/2019. Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=13740.
87. Decizia Colegiului Penal Lărgit al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din 17.06.2021, dos. nr. 1ra-14/2021. Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=18989.
88. Decizia Colegiului Penal Lărgit al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din 17.11.2015, dos. nr.1rh-7/15. Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=5045.
89. Decizia Colegiului Penal Lărgit al Curţii Supreme de Justi-

ţie a Republicii Moldova din 28. 07. 2020. Dosarul nr. 1ra-1222/2020. Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=16499.
90. Decizia Colegiului Penal Lărgit al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din 30.03. 2010, dos.nr.1re-399/10.
91. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova de inadmisibilitate din 29.01.2019 a sesizării nr. 17g/2019 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 90 alin. (3) pct. 8) din Codul de procedură penală (interdicţia audierii în calitate de martor a unei persoane acuzate că ar fi comis o infracţiune).
92. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova de inadmisibilitate din 29.01.2019 a sesizării nr. 17g/2019 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 90 alin. (3) pct. 8) din Codul de procedură penală (interdicţia audierii în calitate de martor a unei persoane acuzate că ar fi comis o infracţiune).
93. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova din 29.03.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 20g/2018 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 63 alin. (1) punctele 1)-3) şi alin. (2) pct. 3) din Codul de procedură penală (recunoaşterea calităţii de bănuit a persoanei) (pct. 30). Disponibilă: https://constcourt.md/public/ccdoc/decizii/ro-d25201820g2018c736f.pdf
94. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 112 din 8 septembrie 2022 de inadmisibilitate a sesizării nr. 49g/2022.
95. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 1 din 19.01.2017 de inadmisibilitate a sesizării nr. 2g/2017 privind excepţia de neconstituţionalitate a prevederilor art. 308 alin. (1) şi alin. (2) CPP (aplicarea arestului preventiv).
96. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 11 din 26.01.2021 de inadmisibilitate a sesizărilor nr. 171g/2020 şi nr. 191g/2020 privind excepţia de neconstituţionalitate a unor dispoziţii din Codul de procedură penală (atribuţiile Agenţiei de Recuperare a Bunurilor Infracţionale şi previzibilitatea noţiunilor de „bun infracţional” şi „investigaţii financiare paralele”) §.28, 33, 34. Disponibilă: https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=922&l=ro
97. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 115 din 31.10.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 172g/2019

privind excepţia de neconstituţionalitate a unor dispoziţii din articolul 210 alin. (1) din Codul de procedură penală (scoaterea bunurilor de sub sechestru în procesul penal) (pct.24-29). Disponibilă: https://constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=706&l=ro

98. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 12 din 07.02.2017 de inadmisibilitate a sesizării nr. 123g/2016 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 274 alin. (7) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova (începerea urmăririi penale).
99. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 150 din 19 octombrie 2021 de inadmisibilitate a sesizării nr. 120g/2021 privind excepţia de neconstituţionalitate a unor prevederi a art.132/5 alin. (7) CPP (amânarea informării persoanei supuse măsurii speciale de investigaţii).
100. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 16 din 11.02.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 20g/2019 privind excepţia de neconstituţionalitate a unor prevederi din articolul 179 alin. (1) din Codul penal şi articolul 6 pct. 11) din Codul de procedură penală (violarea de domiciliu).
101. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 162 din 14.12.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 199g/2018 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 115 alin. (5) din Codul de executare.
102. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 162 din 29.12.2020 de inadmisibilitate a sesizărilor nr. 165g/2020 şi nr. 178g/2020 privind excepţia de neconstituţionalitate a art. 305 alin. (1) CPP (omisiunea participării şi citării persoanei ale cărei drepturi şi libertăţi pot fi afectate la examinarea unor demersuri).
103. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 22 din 10.03.2017 de inadmisibilitate a sesizării nr. 23g/2017 privind excepţia de neconstituţionalitate a art. 308 alin. (2), (4) şi (6) CPP al Republicii Moldova (examinarea demersurilor privind prelungirea duratei arestării).
104. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 24 din 03.03.2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 219g/2019 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 259 alin. (3) din Codul de procedură penală (prelungirea termenului urmăririi penale).
105. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 32 din 22 martie 2022 de inadmisibilitate a sesizării nr.

258g/2021 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 176 alin. (2) din Codul de procedură penală.
106. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 50 din 31.05.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 59g/2018 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 326 alin. (11) din Codul penal şi a unor prevederi din articolul 283 alin. (1) din Codul de procedură penală.
107. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 53 din 19.04.2022 de inadmisibilitate a sesizării nr. 25g/2022 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 309 alin. (1) din Codul de procedură penală (omisiunea includerii apărătorului în categoria persoanelor care au dreptul de a solicita eliberarea provizorie a învinuitului/inculpatului).
108. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 54 din 13.04.2021 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 279/1 alin. (2) din Codul de procedură penală.
109. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 55 din 02.06.2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 17g/2020 privind excepţia de neconstituţionalitate a prevederilor alin. (4) din articolul 313 din Codul de procedură penală.

110. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 56 din 02.06.2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 23g/2020 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 207 alin. (2) lit. f) din Codul administrativ (respectarea procedurii prealabile până la înaintarea acţiunii în contencios administrativ).
111. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 586 din 13 septembrie 2016 referitoare la excepţia de neconstituţionalitate a dispoziţiilor art. 25 alin. (5) din Codul de procedură penală cu referire la dispoziţiile art. 16 alin. (1) lit. f) din acelaşi act normativ. În: Monitorul Oficial al României nr. 1.001 din 13 decembrie 2016.
112. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 59 din 25.04.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 55g/2019 privind excepţia de neconstituţionalitate a unor prevederi conţinute de articolele 52, 531, 67 alineatele (5) pct. 5) şi (6) pct. 3) şi de articolul 72 alin. (4) din Codul de procedură penală (înlăturarea apărătorului din proces).
113. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 62 din 13.05.2021 de inadmisibilitate a sesizării nr. 170a/2020 pentru interpretarea articolului 70 alin. (3) din Constituţie şi pentru controlul constituţionalităţii articolului 63 alinea-

tele (1) şi (11) din Codul de procedură penală.

114. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 62 din 19.06.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 75g/2018 privind excepţia de neconstituţionalitate a unor prevederi de la articolul 275 pct. 8) din Codul de procedură penală (circumstanţele care exclud urmărirea penală).
115. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 63 din 11.06.2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 39g/2020 privind excepţia de neconstituţionalitate a unor dispoziţii din articolele 332 alin. (2) şi 391 alin. (2) din Codul de procedură penală (încetarea procesului penal atunci când fapta constituie o contravenţie şi soluţionarea cauzei conform prevederilor Codului contravenţional).
116. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 68 din 14.05.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 87g/2019 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 362/1 din Codul penal.
117. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 71 din 26.05.2022 de inadmisibilitate a sesizării nr. 58g/2022 privind excepţia de neconstituţionalitate a unor prevederi din articolul 188 alin. (7) din Codul de procedură penală (înlocuirea măsurii preventive în cazul nerespectării restricţiilor stabilite de către judecător).
118. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 73 din 14.05.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 92g/2019 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 337 din Codul de procedură penală (consemnarea declaraţiilor părţilor şi ale martorilor în şedinţa de judecată).
119. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 80 din 28.05.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 101g/2019 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 273 alin. (3) din Codul de procedură penală.
120. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 83 din 17.06.2022 de inadmisibilitate a sesizării nr. 56g/2022 privind excepţia de neconstituţionalitate a textului „se invită” din articolul 127 alin. (2) din Codul de procedură penală (invitarea reprezentantului autorităţii executive a administraţiei publice locale la efectuarea percheziţiei).
121. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 91 din 27.07.2018 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 204 alin. (1) din Codul de procedură penală (aplicarea sechestrului în cauze penale).

122. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 94 din 7 iulie 2022 de inadmisibilitate a sesizărilor nr. 57g/2022, nr. 61g/2022 şi nr. 69g/2022 privind excepţiile de neconstituţionalitate a articolului 302 alin. (2) din Codul de procedură penală şi a unor prevederi din articolul 106 alin. (2) din Codul penal.
123. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 98 din 06.09.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 116g/2018 privind excepţia de neconstituţionalitate a unor dispoziţii din articolul 142 alin. (2) din Codul de procedură penală (plata pentru efectuarea expertizei în cauzele penale).
124. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr.12 din 09.02.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr.6g/2018 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 53/1 alineatul (2) litera d) din Codul de procedură penală.
125. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr.20 din 06.03.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 26g/2018 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolelor 275 pct. 7 şi 285 alin. (2) din Codul de procedură penală (reabilitarea persoanei în cazul încetării urmăririi penale).
126. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr.4 din 20.01.2020 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 282 din Codul de procedură penală (durata maximă de menţinere a statutului de învinuit al persoanei).
127. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr.50 din 31.05.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 59g/2018 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 326 alin. (11) din Codul penal şi a unor prevederi din articolul 283 alin. (1) din Codul de procedură penală.
128. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr.62 din 19.06.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 75g/2018 privind excepţia de neconstituţionalitate a unor prevederi de la articolul 275 pct. 8) din Codul de procedură penală (circumstanţele care exclud urmărirea penală).
129. Decizia Curţii Constituţionale a RM nr. 47 din 22.05.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 56g/2018 privind excepţia de neconstituţionalitate a unor prevederi din articolul 94 alin. (1) din Codul de procedură penală (excluderea probelor din dosarul penal).
130. Decizia Curţii Constituţionale a României din 09 iunie 2015. Disponibilă: http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/169879

131. Decizia Curţii de Apel Chişinău din 02.10.2019, emisă în Dosarul nr. 1r-178/19 (pct. 4). Disponibilă: https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/f610dcb6-d193-4671-992b-4683f080573b
132. Decizia Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova în cauza C. V., emisă în Dosarul nr. 4-1re-113/2020 (pct. 6, subpct. 6.1. teza (17). Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_plen_penal.php?id=2037.
133. Decizia nr. 10 din 05.01.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 177g/2017 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 177 alin. (1) din Codul penal (încălcarea inviolabilităţii vieţii personale).
134. Decizia nr. 60 din 25.04.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 77g/2019 privind excepţia de neconstituţionalitate a textului „într-un sediu unic" din articolul 2 alin. (3) al Legii nr. 76 din 21 aprilie 2016 cu privire la reorganizarea instanţelor judecătoreşti.
135. Decizia plenului Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din 07. 05.2013 asupra recursului în interesul legii formulat de Procurorul General al Republicii Moldova cu privire la interpretarea şi aplicarea art. 270 alin. (9) Cod de procedură penală în dos. nr. 4-1ril-1/2013.
136. Decizia plenului Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din 27.02.2014, dos. nr.4-1ril-1/2014. Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_interes_lege.php?id=2.
137. Decizia Plenului Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din 22.02.2019, emisă în Dosarul nr. 4-1ril-2/2019. Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_interes_lege.php?id=9
138. Decizia-cadru 2005/212/JAI a Consiliului din 24 februarie 2005 privind confiscarea produselor, a instrumentelor şi a bunurilor având legătură cu infracţiunea. Disponibilă: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32005F0212.
139. Decizia Colegiului Civil, comercial şi de contencios administrative CSJ din 28.06.2012 în cauza SRL „A.-M." c. Ministerul Finanţelor – Curtea de Apel Chişinău (dos. nr. 2r-444/12). Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
140. Declaraţia Universală a Drepturilor Omului, adoptată şi proclamată de Adunarea generală a O.N.U. prin Rezoluţia 217

A (III) din 10 decembrie 1948. Disponibilă: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115540&lang=ro.
141. Dicţionar juridic. Disponibil: https://legeaz.net/dictionar-juridic/acces-liber-justitie
142. DIMA. C., POTRIVITU, G. Dreptul la apărare. În: Dreptul, 2003, nr. 3/2003, ISSN 1018-0435.
143. Directiva (UE) 2016/343 privind consolidarea anumitor aspecte ale prezumţiei de nevinovăţie şi a dreptului de a fi prezent la proces în cadrul procedurilor penale, adoptată la Strasbourg, 9 martie 2016. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, L 65/1. Disponibilă: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/ALL/?uri=CELEX:32016L0343
144. Directiva (UE) 2016/680 a Parlamentului European şi a Consiliului Europei din 27 aprilie 2016 privind protecţia persoanelor fizice referitor la prelucrarea datelor cu caracter personal de către autorităţile competente în scopul prevenirii, depistării, investigării sau urmăririi penale a infracţiunilor sau al executării pedepselor şi privind libera circulaţie a acestor date şi de abrogare a Deciziei-cadru 2008/977/JAI a Consiliului. Disponibilă: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32016L0680.
145. Directiva 2010/64/UE a Parlamentului European şi a Consiliului din 20 octombrie 2010 privind dreptul la interpretare şi traducere în cadrul procedurilor penale. Disponibilă: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32010L0064&from=NL.
146. Directiva 2014/42/UE a Parlamentului European şi a Consiliului din 3 aprilie 2014 privind îngheţarea şi confiscarea instrumentelor şi produselor infracţiunilor săvârşite în Uniunea Europeană. Disponibilă: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0042.
147. Directiva 95/46/CE privind protecţia persoanelor fizice în ceea ce priveşte prelucrarea datelor cu caracter personal şi libera circulaţie a acestor date (Directiva privind protecţia datelor), publicată în: JO 1995L281 (în vigoare până în mai 2018). Disponibilă: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:31995L0046&from=FR.
148. Directiva (UE) 2016/680 a Parlamentului European şi a Consiliului Europei din 27 aprilie 2016 privind protecţia persoanelor fizice referitor la prelucrarea datelor cu caracter personal de către autorităţile competente în scopul preveni-

rii, depistării, investigării sau urmăririi penale a infracţiunilor sau al executării pedepselor şi privind libera circulaţie a acestor date şi de abrogare a Deciziei-cadru 2008/977/JAI a Consiliului.
149. Direcţia agent guvernamental din cadrul Ministerului Justiţiei al Republicii Moldova. Disponibilă: http://agent.gov.md/griu-v-republica-moldova/.
150. DOLEA I. Drepturile persoanei în probatoriul penal: conceptul promovării elementului privat. Ch.: „Cartea Juridică", 2009. 416 p. ISBN 978-9975-9927-7-0.
151. DOLEA I. Riscul dezordinilor publice şi protecţia deţinutului ca temei de aplicare a arestării preventive şi arestului la domiciliu. Ghid elaborat cu suportul financiar al proiectului Consiliului Europei „Consolidarea sistemului de justiţie penală bazat pe respectarea drepturilor omului în Republica Moldova", care face parte din Planul de Acţiuni al Consiliului Europei pentru Republica Moldova 2021-2024, Institutul de Reforme Penale. 50 p. Disponibil: https://rm.coe.int/ghid-privind-riscul-dezordinilor-publice-si-protectia-detinutului-ca-t/1680a6e879.
152. DOLEA, I. Codul de procedură penală al Republicii Moldova (Comentariu aplicativ), ediţia a II-a. Chişinău: „Cartea Juridica", 2020. 1408 p. ISBN: 9789975341806.
153. DOLEA, I. Codul de procedură penală al Republicii Moldova (Comentariu aplicativ). Chişinău: Ed. „Cartea Juridică". 2016. 1172 p. ISBN 978-9975-3111-3-7.
154. DOLEA, I. Dreptul la judecarea cauzei într-un termen rezonabil şi unele probleme de procedură penală. În: „Avocatul Poporului", 1–3, 2000, p. n23-25. ISSN: 1810-7141.
155. DOLEA, I. et al. Codul de procedură penală. Comentariu. Chişinău: „Cartier". 2005. 768 p. ISBN 9975-79-373-8.
156. DOLEA, I. et al. Drept procesual penal. Ediţia I. Chişinău: „Cartier Juridic", 2005. 417 p. ISBN 9975-79-343-6. 960.
157. DOLEA, I. et. al. Drept procesual penal. Chişinău : „Cartier Juridic", 2005. 960 p. ISBN 9975-79-343-6.
158. DOLEA, I. Ghid privind alternativele la arestarea preventive, elaborat cu suportul financiar al proiectului Consiliului Europei „Consolidarea sistemului de justiţie penală bazat pe respectarea drepturilor omului în Republica Moldova", care face parte din Planul de Acţiuni al Consiliului Europei pentru Republica Moldova 2021-2024. Institutul de Reforme Penale. 93 p. Disponibil: https://rm.coe.int/guide-on-the-appli-

cation-of-alternatives-to-pre-trial-detention/1680aa92fc
159. DOLEA, I. Imunităţile şi privilegiile martorului în procesul penal. Probleme actuale ale jurisprudenţei: realizări şi perspective. În: Analele Ştiinţifice ale Universităţii de Stat din Moldova, Ştiinţe Juridice, CE USM, Chişinău, 2002, , p. 345-354. ISSN: 1857-2588
160. DOLEA, I. Noi aspecte ale problemei detenţiei preventive în materia procedurii penale. În: Integrare prin cercetare şi inovare. Ştiinţe juridice şi economice. Vol. 2, 7-8 noiembrie 2020, Chişinău, CEP USM, 2020. 102-105 pp. ISBN 978-9975-152-52-5.
161. DOLEA, I. Probele în procesul penal: Îndrumar pentru avocaţi. Chişinău: „S. n.”, 2016. 55 p. ISBN 978-9975-57-202-6.
162. DOLTU, I. Prezumţia de nevinovăţie în legislaţia românească şi în unele legislaţii ale statelor Europei. În: „Dreptul”, nr. 4/1998, p.75-80.
163. DONGOROZ, V. et al. Explicaţii teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea generală. Volumul V. Ediţia a 2-a. Bucureşti: Editura „All Beck”, 2003. 432 p. 978-973-655-356-1.

164. Dreptul la tăcere: Natura juridică şi cine se poate prevala. Avocat penal Cluj, 25.07.2021. Disponibil: http://avocatripan.ro/dreptul-la-tacere-natura-juridica-si-cine-se-poate-prevala/.
165. Extras din Decizia Colegiului penal al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din 11. 04. 2019, dos. nr. 1rh-3/2019. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=13526.
166. Extras din Decizia Colegiului penal al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din 18. 06.2013. dos. 1rh-6/2013. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=396.
167. Extras din Decizia Colegiului penal al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din 19. 05. 2020, dos. nr. 1rh–2/2020. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=15905.
168. Extras din Decizia Colegiului penal al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din 22. 10. 2013, dos. nr.1rh-8/13. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=763.
169. Extras din Decizia Colegiului penal al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din 24. 02. 2015, dos. nr. 1rh-

1/2015. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=3965.
170. Extras din decizia Colegiului penal al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din 08. 02. 2021, dos. nr. 1rh-1/2021. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=17716.
171. Extras din Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova, nr. 1ra-481/2008 din 8 aprilie 2008. În: Jurisprudenţa Curţii Supreme de Justiţie în materie penală (2008-2010). Culegere. Chişinău: „S. n.", 2012. 916 p. ISBN 978-9975-53-078-1.
172. Extras din Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova, nr. 1re-58/2005 din 24.05.2005.
173. Extras din Decizia Colegiului penal lărgit al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din 09.03.2010, dos. nr.1re –229/10.
174. Extras din Decizia Colegiului penal lărgit al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din 11.11.2021, dos. nr. 1rh-3/2021. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=19597
175. Extras din Decizia Colegiului penal lărgit al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din 17. 09.2020, dos. nr. 1rh-4/2020. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=16729.
176. Extras din Decizia Colegiului penal lărgit al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din 21.04.2016, dos. nr. 4-1re-138/2016 [citat: 20.11.2021]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_plen_penal.php?id=979.
177. Extras din Decizia colegiului civil, comercial şi de contencios administrativ CSJ din 21.07.2021. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=62725.
178. Extras din Decizia Colegiului penal al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din 12.05.2016. Dosarul nr. 1ra-812/2016 [citat: 15.09.2022]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_case_lawp.php?id=66.
179. Extras din Decizia Colegiului penal al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova, nr. 1ra-111/08 din 7 martie 2008. În: Jurisprudenţa Curţii Supreme de Justiţie în materie penală (2008-2010). Culegere. Chişinău: „S. n.", 2012. 916 p. ISBN 978-9975-53-078-1.
180. Extras din Decizia Colegiului penal al Curţii Supreme de Justiţie nr. 1ra-74/10 din 2 februarie 2010, În: Jurispru-

denţa Curţii Supreme de Justiţie în materie penală (2008-2010). Culegere, Chişinău: „S. n.”, 2012. 916 p. ISBN 978-9975-53-078-1.
181. Extras din încheierea Judecătoriei Centru, mun. Chişinău din 12.09.2016, emisă în dos. nr. 2po381/16.
182. Extras din Încheierea Judecătoriei Centru, mun. Chişinău din 28.06.2016, emisă în dos. nr. 2po293/16.
183. Extras din Încheierea Judecătoriei Centru, mun. Chişinău din 04.08.2016, emisă în dos. nr. 2po337/16.
184. Extras din Încheierea Judecătoriei Centru, mun. Chişinău din 12.09.2016, emisă în dos. nr. 2po381/16.
185. Extras din Sentinţa Judecătoriei Hânceşti din 10.02.2020, dos. nr. nr. 1-232/19. Disponibil: https://jhn.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/b9470e0c-d18b-4b2f-b08d-5976daa1d367
186. GHEORGHE, T.V. Aflarea adevărului, principiu fundamental al procesului penal. Bucureşti: Editura „Hamangiu”, 2021, p. 510. ISBN: 978-606-27-1829-9.
187. Ghid privind art. 2 din Convenţia europeană a drepturilor omului – Dreptul la viaţă, Actualizat la 30 aprilie 2022, Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului (pct. 145). Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_2_RON.pdf
188. Ghid privind art. 6 din Convenţie – Dreptul la un proces echitabil (latura penală). Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2014, pct. 201. Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_RON.pdf
189. Ghid privind art. 8 din Convenţia Europeană a Drepturilor Omului. Dreptul la respectarea vieţii private şi de familie, a domiciliului şi a corespondenţei. Actualizat la 31 decembrie 2018, pct. 19-20. Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_8_RON.pdf
190. Ghid privind art. 4 din Protocolul nr. 7 la Convenţia Europeană a drepturilor omului, Dreptul de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori, Actualizat la 30 aprilie 2020. Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_4_Protocol_7_RON.pdf
191. GHIGHECI, C. Principiile procesului penal în noul Cod de procedură penală. Bucureşti: „Universul Juridic”, 2014. 352 p. ISBN 978-606-673-354-0.
192. GOMIEN, D. Ghid (Vade-mecum) al Convenţiei europene

a Drepturilor Omului: ediția a 3-a. Chisinau, 2006. 190 p. - ISBN 978-9975-78-470-2.
193. GRIBINCEA, V. Executarea hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului de către Republica Moldova, 1997-2012. Ch. : „S. n.", 2012. Ediție apărută cu sprijinul financiar al Programului pentru Drepturile Omului și Bună Guvernare al Fundațiilor pentru o Societate Deschisă și al Departamentului de Stat al Statelor Unite, 196 p. ISBN 978-9975-4170-9-9. Disponibil: https://crjm.org/wp-content/uploads/2014/04/Executarea-hotararilor-CtEDO-de-catre-RM-1997-2012.pdf.
194. GRIBINCEA, V. [et.al.] Executarea hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului de către Republica Moldova 2013-2014. Chișinău, 2015. p.125. Disponibil: https://crjm.org/wp-content/uploads/2015/03/CRJM-Raport-CtEDO-31.03.2015.pdf
195. GRIGA, I. Drept procesual penal. Partea generală. Teorie, jurisprudență și aplicații practice. București: „Oscar Print", 2004. 574 p. ISBN: 978-973-668-092-4.
196. GRIGORE, Gr. Th. Tratat de Drept procesual penal. Ediția a 3-a. București: Editura „Hamangiu", 2013. 879 p. ISBN 978-606-522-441-4, 879.
197. GUCEAG, I. Liberul acces la justiție în legislația națională și prevederile Convenției Europene pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, În: „Academos", nr. 2(21), iunie 2011, p. 42. Disponibil: http://www.akademos.asm.md/files/Liberul%20acces%20la%20justitie%20in%20legislatia%20nationala%20si%20prevederile%20conventiei%20europene%20pentru%20apararea%20drepturilor%20omului%20si%20a%20libertatilor%20fundamentale.pdf
198. GURSCHI, C,. ROMAN D. Dreptul de proprietate. În: Manualul judecătorului pentru cauze penale. Asoțiația Judecătorilor din Moldova. Chișinău: „S. n.", 2013. 1192 p. ISBN 978-9975-53-231-0.
199. Hoărârea CtEDO Muradu c. Moldovei din 19.01.2021. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-207410.
200. Hotărârea 570 U.S. 178 (2013) a Curții Supreme de Justiție a Statelor Unite ale Americii, cauza Salinas v. Texas, nr. 12–246 din 17.06.2013 (369 S.W.3d 176) (lit. a), b), c)). Disponibil: https://supreme.justia.com/cases/federal/us/570/178/
201. Hotărârea CtEDO A c. Rusiei, 12.11.2019. Disponibil: http://

constcourt.md/libview.php?l=ro&idc=179&id=1713&t=/rezumate-CEDO/2019/strongema-v-rusiaemstrong-asistarea-unui-copil-in-varsta-de-noua-ani-la-arestarea-violenta-a-tatalui-sau-care-nu-a-opus-rezistenta-incalcare
202. Hotărârea CtEDO A şi B c. Norvegiei din 15.11.2016 (§. 132). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-168973.
203. Hotărârea CtEDO Adrian Constantin c. României. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123828.
204. Hotărârea CtEDO Air Canada c. Regatului Unit din 23.11.1993. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57939
205. Hotărârea CtEDO Ajdarić c. Croatia. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-107989
206. Hotărârea CtEDO Akhmatkhanovy c. Rusie din 22.07.2010. . Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157595.
207. Hotărârea CtEDO Albert and Le Compte c. Belgium. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57422
208. Hotărârea CtEDO Allan c. The United Kingdom. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60713
209. Hotărârea CtEDO Allenet de Ribemont c. Franţei din 10.02.1995.. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62470
210. Hotărârea CtEDO Amarandei şi alţii c. României. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-176078
211. Hotărârea CtEDO Amman c. Elveţiei din 16 februarie 2000. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/#{%22fulltext%22:[%22v.%20Switzerland%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-58497%22]}
212. Hotărârea CtEDO Ananyev c. Rusiei din 30.07.2009. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-150432
213. Hotărârea CtEDO,Andonoski c. Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei din 17.09.2015. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157279
214. Hotărârea CtEDO Anguelova c. Bulgariei. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60505
215. Hotărârea CtEDO Anusca c. Moldova. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-98517
216. Hotărârea CtEDO Aras c. Turciei. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-148095
217. Hotărârea CtEDO Artico c. Italiei din 13.05.1980. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57424

218. Hotărârea CtEDO Assaidze c. Georgiei din 08.04.2004. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61875
219. Hotărârea CtEDO Assenov şi alţii c. Bulgariei din 28.10.1998. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58261
220. Hotărârea CtEDO Atanasova c. Bulgariei din 02.10.2008. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-88659
221. Hotărârea CtEDO Avram şi alţii v. Republica Moldova. Disponibil: http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2015/03/AVRAM-SI-ALTII-RO.pdf
222. Hotărârea CtEDO AY c. Turquie. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-68571
223. Hotărârea CtEDO B. c. Republica Moldova. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-145937
224. Hotărârea CtEDO Baraboi şi Gabura c. Moldovei din 27.04.21. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-209445
225. Hotărârea CtEDO Becciev c. Moldovei din 04.10.2005. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112622
226. Hotărârea CtEDO Beker v. Turkey. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-194824
227. Hotărârea CtEDO Belashev c. Rusiei din 04.12.2008. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-90049
228. Hotărârea CtEDO Beljanski c. Franţei din 07.02.2002. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-64591
229. Hotărârea CtEDO Belziuk c. Poloniei din 25.03.1998. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58145
230. Hotărârea CtEDO Benham c. Regatului Unit din 10.06.1996. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57990
231. Hotărârea CtEDO Bozano c. Franţei din 18.12.1986. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57448
232. Hotărârea CtEDO Brennan c. Regatului Unit din 16.10.2001. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-64279
233. Hotărârea CtEDO Brogan şi alţii c. Regatului Unit din 29.11.1988. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57450
234. Hotărârea CtEDO Broniowski c. Poloniei din 22.06.2004. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61828
235. Hotărârea CtEDO Brusco c. Franţei din 14.10.2010. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-100969
236. Hotărârea CtEDO Buciaş c. României din 08.04.2004. Disponibil:https://hudoc.echr.coe.int/#{%22fulltext%22:[%22Bucia%C5%9F%20v%20Rom%C3%A2ni-

ei%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRAND-CHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-176205%22]}
237. Hotărârea CtEDO Burdov c. Rusiei din 07.05.2002. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60449.
238. Hotărârea CtEDO Burlacu c. Moldovei din 11.01.2022. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-215631
239. Hotărârea CtEDO Butkevičius c. Lithuania. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60344
240. Hotărârea CtEDO Butnaru și Bejan-Piser c. României din 23.06.2015. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155355
241. Hotărârea CtEDO Buzadji c. Moldovei din 05.07.2016. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-164928.
242. Hotărârea CtEDO C.A.S. și C.S. c. României din 20.03.2012. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123024
243. Hotărârea CtEDO C.P. și alții c. Franței din 01.08.2000. Disponibil:ă https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-63473
244. Hotărârea CtEDO Cacuci și S.C. Virra & Cont Pad S.R.L. c. României din 17. 01.2017. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-176052
245. Hotărârea CtEDO Calvelli și Ciglio c. Italia din 17.01.2002. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60329
246. Hotărârea CtEDO Caşu c. Moldovei din 01.10.2019. Disponibilă: http://csj.md/index.php/jurisprudenta-cedo1/rezumat-hotararilor-relevante-ale-cedo/57-rezumat-hotarari-cedo-2019/1712-384.
247. Hotărârea CtEDO Ceachir c. Moldovei din 10.12.2013. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-142849
248. Hotărârea CtEDO Cebotari c. Moldovei din 13.11.2007. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112794
249. Hotărârea CtEDO Centrul de Resurse Juridice în numele lui Valentin Câmpeanu c. României (MC) din 17.07.2014. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-145577%22]}
250. Hotărârea CtEDO Chave née Jullien c. Franței. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-24622&filename=CEDH.pdf
251. Hotărârea CtEDO Chesne c. France. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-98393
252. Hotărârea CtEDO Ciobanu c. Moldovei din 16.02.2015, Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157615

253. Hotărârea CtEDO Clooth c. Belgiei din 12.12.1992. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57699
254. Hotărârea CtEDO Coëme şi alţii cc Belgiei din 22.07.2000. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59194
255. Hotărârea CtEDO Comingersoll S.A. c. Portugaliei din 06.04.2000. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58562
256. Hotărârea CtEDO Cosovan v. the Republic of Moldova din 22.03.2022. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-216352
257. Hotărârea CtEDO Creangă c. României din 23.02.2012. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-109226
258. Hotărârea CtEDO Cristina Boicenco c. Moldovei din 27.11.2011. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-124080
259. Hotărârea CtEDO Daktaras c. Lituaniei din 10.10.2000. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58855
260. Hotărârea CtEDO Daud c. Portugaliei din 21.04.1998. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58154
261. Hotărârea CtEDO David c. Moldovei. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-127751
262. Hotărârea CtEDO De Tommaso c. Italiei din 23.02.2017. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-171805
263. Hotărârea CtEDO Deweer c. Belgiei din 27.02.1980. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57469
264. Hotărârea CtEDO Diaz Ochoa c. Spaniei din 22.06.2006. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76016
265. Hotărârea CtEDO Dinchev c. Bulgariei din 22.01.2009. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-90795
266. Hotărârea CtEDO Dobbertin c. Franţei din 25.02.1993. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57807
267. Hotărârea CtEDO Doroşeva c. Moldovei din 28.04.2015. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157606
268. Hotărârea CtEDO Dragan Petrović c. Serbiei din 14.04.2020. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-202345
269. Hotărârea CtEDO Drassicb c. Italiei din 11.12.2007. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-83896;
270. Hotărârea CtEDO Dumitru Popescu c. României 26.04.2007. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122747
271. Hotărârea CtEDO Dzhabrailovy c. Rusiei din 20.05.2010. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157591;
272. Hotărârea CtEDO Dzinic c. Croaţiei din 17.05.2016.. Dispo-

nibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-162868
273. Hotărârea CtEDO Eckle c. Germaniei din 15.07.1982. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57476
274. Hotărârea CtEDO Eremia c. Moldovei din 28.05.2013. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-145943
275. Hotărârea CtEDO Erkapić c. Croaţiei din 25.04.2013. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-118734
276. Hotărârea CtEDO Fatullayev c. Azerbaijanului. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-98401
277. Hotărârea CtEDO Feraru c. Moldovei din 24.05.2012. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-124567
278. Hotărârea CtEDO Filip c. României din 14.12.2006. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123269
279. Hotărârea CtEDO Fodale c. Italiei din 01.06.2006. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-75437
280. Hotărârea CtEDO Foka c. Turciei din 24.06.2008. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-87175.
281. Hotărârea CtEDO Forum Maritime S.A. c. Romaniei din 04.10.2007. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123075

282. Hotărârea CtEDO Fox, Campbell şi Hartley c. Regatului Unit din 30.08.1990. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57721
283. Hotărârea CtEDO Francesco Lombardo c. Italiei din 26.11.1992. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57782
284. Hotărârea CtEDO Funke c. Franţei din 25.02.1993. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57809
285. Hotărârea CtEDO Gilanov c. Moldovei din 13.09.2022. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-219097
286. Hotărârea CtEDO Gillan şi Quinton c. Regatului Unit. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-96585
287. Hotărârea CtEDO Giosakis c. Greciei din 03.05.2011. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-104676.
288. Hotărârea CtEDO Golder c. Regatului Unit din 21.02.1975. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57496.
289. Hotărârea CtEDO Gorea c. Moldovei din 17.07.2007. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112742
290. Hotărârea CtEDO Goriunov c. Moldovei din 29.05.2018. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-183210
291. Hotărârea CtEDO Grayson şi Barnham c. Regatului Unit. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-88541

292. Hotărârea CtEDO Grigoryev c. Rusiei din 23.10.2012. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:[%22001-113921%22]}
293. Hotărârea CtEDO Guzzardi c. Italiei din 06.11.1980. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57498.
294. Hotărârea CtEDO H.L. c. Marii Britanii din 05.01.2005. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-185580
295. Hotărârea CtEDO Hannover c. Germaniei. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-109029
296. Hotărârea CtEDO Hermeziu c. României din 17 04.2012. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-110455)
297. Hotărârea CtEDO Holomiov c. Moldovei din 06.11.2006. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112629
298. Hotărârea CtEDO Hummer c. Germaniei din 19.07.2012. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112280
299. Hotărârea CtEDO Ibrahim şi alţii c. Regatului Unit din 13.09.2016. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-166680
300. Hotărârea CtEDO Idalov c. Rusiei din 22.05.2012. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-110986
301. Hotărârea CtEDO Iliya Stefanov c. Bulgariei. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22tabview%22:[%22document%22],%22itemid%22:[%22001-213233%22]}
302. Hotărârea CtEDO Imbrioscia c. Elveţiei din 24.11.1993. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57852
303. Hotărârea CtEDO Iurcovschi c. Moldovei din 10.07.2018. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-184501
304. Hotărârea CtEDO Jalloh c. Germaniei din 11.07.2006. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76307
305. Hotărârea CtEDO James c. Regatului Unit din 21.02.1986. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-165090
306. Hotărârea CtEDO John Murray c. Regatului Unit din 08.02.1996. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57980
307. Hotărârea CtEDO Kalēja c. Letonia din 05.10.2017. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-177344.
308. Hotărârea CtEDO Kart c. Turciei [MC] din 03.12.2009. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-96007
309. Hotărârea CtEDO Kemmache c. Franţei (nr. 1 şi nr. 2) din 27.11.1991. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57702
310. Hotărârea CtEDO Khachukayev c. Rusiei din 23.04.2009.

Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-92369.
311. Hotărârea CtEDO Khlaifia şi alţii c. Italiei din 15.12.2016. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-170054
312. Hotărârea CtEDO König c. Germaniei din 28.06.1978. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57512
313. Hotărârea CtEDO Labita c. Italiei din 06.04.2000. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58559
314. Hotărârea CtEDO Lamy c. Belgiei din 30.03.1989. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57514
315. Hotărârea CtEDO Letellier c. Franţei din 26.06.1991. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57678
316. Hotărârea CtEDO Leva c. Moldovei din 15.12.2009. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-144486
317. Hotărârea CtEDO Litschauer c. Moldovei din 13.11.2018. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-187604
318. Hotărârea CtEDO Luberti c. Italiei din 23.02.1984. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-94318
319. Hotărârea CtEDO Maresti c. Croaţiei din 25.06.2009. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-93260
320. Hotărârea CtEDO Marttinen c. Finlandei. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-92233
321. Hotărârea CtEDO Matasaru şi Saviţchi c. Moldovei din 02.11.2010. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-144490
322. Hotărârea CtEDO Matskus c. Russiei din 21.02.2008. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/#{%22fulltext%22:[%22Matskus%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-85195%22]}
323. Hotărârea CtEDO Megadat.com SRL c. Moldovei din 08.04.2008. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-85732
324. Hotărârea CtEDO Mihalache c. Romaniei [MC] din 08.07.2019. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-194523
325. Hotărârea CtEDO Mihuţă c. României din 31.03.2009. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91923
326. Hotărârea CtEDO Milenković c. Serbiei din 01.03.2016. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-161001
327. Hotărârea CtEDO Moreira de Azevedo c. Portugaliei din 23.10.1990. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57645

328. Hotărârea CtEDO Mudric c. Moldovei din 16.07.2013. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-145950
329. Hotărârea CtEDO Munteanu c. Moldovei din 26.05.2020. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-202554
330. Hotărârea CtEDO Mușuc c. Moldovei din 06.11.2007. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-112791%22]}
331. Hotărârea CtEDO Neumeister c. Austriei din 27.06.1968. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57544
332. Hotărârea CtEDO O' Hora c. Regatului Unit din 16.10.2001. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59721
333. Hotărârea CtEDO Osmanović c. Croaţiei din 06.11.2006. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-114249
334. Hotărârea CtEDO Paksas c. Lituaniei din 06.11.2011. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-102618
335. Hotărârea CtEDO Pantea c. României din 03.06.2003. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122720
336. Hotărârea CtEDO Pelissier si Sassi c. Frantei din 25.03.1999. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/#{%22fulltext%22:[%22Pelissier%20si%20Sassi%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-62795%22]}
337. Hotărârea CtEDO Pendov c. Bulgariei din 26.03.2020. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-201890
338. Hotărârea CtEDO Penev c. Bulgariei din 07.01.2010. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-96610;
339. Hotărârea CtEDO Perez c. Franţei (MC) din 12.02.2004. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61629
340. Hotărârea CtEDO Pfleger c. Cehiei din 27.07.2004. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-66514
341. Hotărârea CtEDO Philis c. Greciei (nr. 2) din 27.06.1997. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58049
342. Hotărârea CtEDO Pirttimaki c. Finlandei din 20.05.2014. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-144113
343. Hotărârea CtEDO Pishchalnikov c. Rusiei din 24.09.2009. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-94293
344. Hotărârea CtEDO Polz c. Austriei din 25.10.2011. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/#{%22fulltext%22:[%22Polz%20v.%20Austria%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-107172%22]}
345. Hotărârea CtEDO Popovi c. Bulgariei din 09.06.2016.. Dis-

ponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-178813
346. Hotărârea CtEDO Prepeliţa c. Moldovei din 03.12.2019. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-198712
347. Hotărârea CtEDO Quaranta c. Elveţiei din 24.05.1991. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57677
348. Hotărârea CtEDO Radchikov c. Rusiei din 24.05.200. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-80627
349. Hotărârea CtEDO Rezov c. Bulgariei din 15.02.2007. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-79413&filename=001-79413.pdf&TID=thkbhnilzk
350. Hotărârea CtEDO Ruotsalainen c. Finlandei din 16.06.2009. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-92961
351. Hotărârea CtEDO Salapa c. Poloniei din 19.12.2002. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60854
352. Hotărârea CtEDO Salduz c. Turciei din 27.11.2008. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-89893
353. Hotărârea CtEDO Sannino c. Italiei din 27.04.2006. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-75213
354. Hotărârea CtEDO Sarban c. Moldovei din 04.10.2005. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-70371
355. Hotărârea CtEDO Sarria c. Poloniei din 18.12.2012. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-115919.
356. Hotărârea CtEDO Saunders c. Regatului Unit din 17.12.1996. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58009
357. Hotărârea CtEDO Schmid-Laffer c. Elveţiei din 16.06.2015. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155189
358. Hotărârea CtEDO Schöps c. Germaniei din 13.02.2001. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59210
359. Hotărârea CtEDO Scimoilă şi Cionca c. României din 04.03.2008. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-85326
360. Hotărârea CtEDO Scordino c. Italiei (nr. 1), [MC] din 29.03.2006. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-72925
361. Hotărârea CtEDO Sergey Zolotukhin c. Rusiei din 10.09.2009. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91222
362. Hotărârea CtEDO Serves c. Franţei din 20.10.1997. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58103
363. Hotărârea CtEDO Shishkov c. Bulgariei din 09.01.2003. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60879

364. Hotărârea CtEDO Simeonovi c. Bulgariei (MC) din 12.05.2017. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-172963
365. Hotărârea CtEDO Sissanis c. României din 25.01.2007. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i= 001-122754
366. Hotărârea CtEDO Šleževičius c. Lituaniei din 13.11.2001 Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59876
367. Hotărârea CtEDO Smirnova c. Rusiei din 24.07.2003. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61262
368. Hotărârea CtEDO Sobko c. Ucrainei din 17.09.2015. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-159212.
369. Hotărârea CtEDO Špaček, S.R.O. c. Republicii Cehe din 09.11.1999. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58358
370. Hotărârea CtEDO Sporrong şi Lonnroth c. Suediei din 23.09.1982. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57580
371. Hotărârea CtEDO Stepuleac c. Moldovei din 06.11.2007. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112790
372. Hotărârea CtEDO Stoianova şi Nedelcu c. Romaniei din 04.08.2005. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122833
373. Hotărârea CtEDO Storck c. Germaniei din 16.06.2005. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-69374
374. Hotărârea CtEDO Svipsta c. Letoniei din 09.03.2006. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-72749
375. Hotărârea CtEDO T.M. şi C.M. c. Moldovei din 28.01.2014. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-154882
376. Hotărârea CtEDO Taraburca c. Moldovei din 06.12.2011. Dispnibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-124038
377. Hotărârea CtEDO Tiron c. României din 07.04.2009. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123238.
378. Hotărârea CtEDO Tomac c. Moldovei din 16.03.2021. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-208953
379. Hotărârea CtEDO Tonchev c. Bulgariei din 19.11.2009. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-95758
380. Hotărârea CtEDO Tripaduș c. Moldovei din 22.04.2012. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-154890
381. Hotărârea CtEDO Turyev c. Rusiei din 11.10.201.Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-167087
382. Hotărârea CtEDO Țurcan şi Țurcan c. Moldovei din 23.10.2007. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/en-

g?i=001-112787.
383. Hotărârea CtEDO Vasiliciuc c. Moldovei din 02.05.2017. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/#{%22fulltext%22:[%22Vasiliciuc%20c.%20Moldovei%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-180865%22]}
384. Hotărârea CtEDO Velikova c. Bulgariei din 18.05.2000. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58831
385. Hotărârea CtEDO Vilvarajah şi alţii c. Regatului Unit din 30.10.1991. Disponibil:ă https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57713.
386. Hotărârea CtEDO Von Hoffen c. Liechtenstein din 27.07.2006. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/#{%22fulltext%22:[%22Von%20Hoffen%20v.%20Liechtenstein%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-76505%22]}
387. Hotărârea CtEDO Wang c. Franţei din 28.04.2022. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-216926
388. Hotărârea CtEDO Weh c. Austriei din 08.04.2004. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61701
389. Hotărârea CtEDO Wloch c. Poloniei din 19.10.2000. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/#{%22fulltext%22:[%22Wloch%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-58893%22]}
390. Hotărârea CtEDO X c. Regatului Unit, din 05.11.1981. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57602
391. Hotărârea CtEDO, X. c. Regatului Unit (dec.) din 06.10.1982. Disponibilă: https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2009-05/tra-doc-ro-arret-c-0283-1981-200802159-05_00.pdf
392. Hotărârea CtEDO Y.B. c. Turciei din 28.10.2004. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-67264
393. Hotărârea CtEDO Z.H. c. Ungariei din 08.11.2012. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-114276
394. Hotărârea CtEDO Zaichenko c. Russiei din 18.02.2010. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-97346
395. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova din 23.02.2016 privind excepţia de neconstituţionalitate a alineatelor (3), (5), (8) şi (9) ale articolului 186 din Codul de procedură penală (termenul arestului preventiv).

396. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova din 29.07.2005 privind controlul constituţionalităţii al unor dispoziţii ale art. 421, 433 alin. (1), art. 452 alin. (1) şi art. 455 alin. (3) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova.
397. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova din 29.07.2005 privind controlul constituţionalităţii unor dispoziţii ale art. 421, 433 alin. (1), art. 452 alin. (1) şi art. 455 alin. (3) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova.
398. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 12 din 06.04.2021 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolelor 77, 81 şi 315 din Codul de procedură penală (omisiunea includerii soţului ca succesor al părţii vătămate sau al părţii civile).
399. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 12 din 14.05.2015 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 287 alin. (1) din Codul de procedură penală.
400. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 15 din 28.05.2020 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 191 alin. (2) din Codul de procedură penală (liberarea provizorie sub control judiciar [2])
401. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 16 din 19.07.2005 privind controlul constituţionalităţii unor dispoziţii ale art. 421, art. 433 alin. (1), art. 452 alin. (1) şi art. 455 alin. (3) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova.
402. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 19 din 3 noiembrie 2022 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 476 alin. (1) din Codul contravenţional (revizuirea unei decizii definitive de aplicare a sancţiunii contravenţionale).
403. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 2 din 09.02.2016 pentru interpretarea articolului 135 alin. (1) lit. a) şi g) din Constituţia Republicii Moldova.
404. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 21 din 20.10.2011 privind interpretarea articolului 46 alin. (3) din Constituţie.
405. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 22 din 06.08.2020 privind excepţia de neconstituţionalitate a unor prevederi din articolul 22616 alin. (11) din Codul fiscal, adoptat prin Legea nr. 1163 din 24 aprilie 1997 (pre-

zentarea informației fiscale către instanțele judecătorești și organele de urmărire penală ca mijloc de probă.
406. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 25 din 29.10.2020 privind controlul constituționalității articolului 12 alineatele (7) și (8) din Legea securității statului nr. 618 din 31 octombrie 1995 (obligația autorităților de a furniza informații Consiliului Suprem de Securitate).
407. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 26 din 23.11.2010 asupra excepției de neconstituționalitate a prevederilor alin. (6) art. 63 din Codul de procedură penală (Monitorul Oficial 235-240/27, 03.12.2010).
408. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 27 din 25.11.2010 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr.1104-XV din 06.06.2002 „Cu privire la Centrul pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției" și Legea nr.190-XVI din 26.07.2007 „Cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului". În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr. 247-251 art. 28.
409. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 27 din 30 octombrie 2018 privind controlul constituționalității unor dispoziții din articolul 185 din Codul de procedură penală (arestarea preventivă în cazul în care persoana nu și-a recunoscut vina în privința comiterii faptei imputate)
410. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 28 din 18.11.2014 pentru controlul constituționalității articolului 234 din Codul contravențional al Republicii Moldova (sancționarea contravențională a proprietarului vehiculului pentru necomunicarea identității persoanei căreia i-a încredințat conducerea).
411. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 29 din 23.09.2013 privind controlul constituționalității Hotărârii Parlamentului nr. 3 din 15 februarie 2013 referitoare la comisia de anchetă în cazul „Pădurea Domnească" (competența comisiilor parlamentare de anchetă).
412. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 3 din 24.01.2023 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 321 alin. (2) pct. 3) și alin. (4) din Codul de procedură penală (renunțarea inculpatului la dreptul de a fi prezent la ședința de judecată).
413. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 30 din 22.11.2018 privind excepția de neconstituționalitate

a unor prevederi din articolul 521 alin. (2) din Codul de procedură penală.

414. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 31 din 23.09.2021 privind excepţia de neconstituţionalitate a art. 132/9 alin. (12) şi alin. (15) CPP (nimicirea informaţiei interceptate şi înregistrate).
415. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 31 din 29.11.2018 privind excepţia de neconstituţionalitate a unor prevederi din Codul penal şi din Codul de procedură penală (accesul părţii vătămate şi al reprezentantului acesteia la materialele urmăririi penale).
416. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 32 din 29.11.2018 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolelor 445 şi 461 din Codul contravenţional (nulitatea procesului-verbal cu privire la contravenţie).
417. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 33 din 23.11.1997 privind controlul constituţionalităţii art. 302 alin. (1) pct. 4) din Codul de procedură civilă şi art. 327 alin. (1) pct. 5) din Codul de procedură penală.
418. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 40 din 21. 12. 2017 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolelor 232 alin. (2) şi 308 alin. (4) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova (termenul depunerii demersului privind prelungirea arestului).
419. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 6 din 16.04.2015 pentru controlul constituţionalităţii unor prevederi din Codul penal şi Codul de procedură penală (confiscarea extinsă şi îmbogăţirea ilicită).
420. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 6 din 19.03. 2019 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 265 alin. (2) din Codul de procedură penală (contestarea refuzului organului de urmărire penală de a primi plângerea sau denunţul privind comiterea unei infracţiuni).
421. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr.15 din 28. 05.2020 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 191 alin. (2) din Codul de procedură penală (liberarea provizorie sub control judiciar [2]).
422. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova .nr.3 din 23 februarie 2016 privind excepţia de neconstituţionalitate a alineatelor (3), (5), (8) şi (9) ale articolului 186 din Codul de procedură penală.
423. Hotărârea Curţii de Justiţie a UE din 17 iunie 2010 în cauze-

le conexate C92/09 şi C93/02, Volker und Markus Schecke GbR şi Hartmut Eifert/Land Hessen, şi Concluziile avocatului general Sharpston.
424. Hotărârea Curţii de Justiţie a UE, cauza C491/07 Vladimir Turanský, din 22.12.2008 (EU:C:2008:768). Disponibilă: https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?-text=&docid=73224&pageIndex=0&doclang=RO&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=99069.
425. Hotărârea Judecătoriei Chişinău (sediul Centru) din 16 iunie 2022, emisă în Dosarul nr. 2-19497/2021. Disponibilă: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/969951f8-12b5-4ddb-b0bf-08a0f4022a21
426. Hotărârea Judecătoriei Chişinău (sediul Centru) din 16.06.2022, emisă în Dosarul nr. 2-19429/20. Disponibilă: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/7ccc5288-c6e8-4492-bb7f-7c2513476eec
427. Hotărârea Judecătoriei Chişinău (sediul Centru) din 16.06.2022, emisă în Dosarul nr.2-19429/20 (2-20128815-12-2-16102020). Disponibilă: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/7ccc5288-c6e8-4492-bb7f-7c2513476eec
428. Hotărârea Plenului Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova cu privire la practica asigurării controlului judecătoresc de către judecătorul de instrucţie în procesul urmăririi penale nr. 7 din 04.07.2005 // Buletinul Curtii Supreme de Justitie a Republicii Moldova, 2005, nr. 11.
429. Hotărârea Plenului Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova nr.7 din 04.07.2005 cu privire la practica aplicării controlului judecătoresc de către judecătorul de instrucţie în procesul urmăririi penale.
430. Hotărârea Plenului Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova cu privire la unele chestiuni ce ţin de aplicarea de către instanţele judecătoreşti a prevederilor articolului 3 din Convenţia Europeană pentru Apărarea Drepturile Omului şi a Libertăţilor Fundamentale.
431. Hotărârea Plenului Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova nr. 1 din 28.05.2012 cu privire la aplicarea de către instanţele de judecată a prevederilor Capitolului XXX1 din Codul de procedură civilă (aplicarea măsurilor de protecţie în cazurile de violenţă în familie).
432. Hotărârea Plenului Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova nr. 3 din 09. 06. 2014 cu privire la aplicarea de că-

tre instanţele judecătoreşti a unor prevederi ale Convenţiei Europene pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale.
433. Hotărârea Plenului Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova nr. 5 din 19.09.2006. Buletinul Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova, 2007, nr. 1. Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=152
434. Hotărârea Plenului Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova nr.37 din 22.11.2004 cu privire la practica aplicării legislaţiei în cauzele despre traficul de fiinţe umane şi traficul de copii.
435. Hotărârea Supreme Court US nr. 759, 384 U.S. 436, cauza Miranda v. Arizona, din 13.06.1966. Disponibilă: https://supreme.justia.com/cases/federal/us/384/436/
436. Hotărârea CtEDO O. P. c. Moldovei din 26.10.2021. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-212690.
437. Hotărîrea CtEDO Reiner şi alţii c. Romaniei. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122797
438. Hustinx P., EDPS Speeches & Articles (Discursuri şi articole ale AEPD), EU Data Protection Law: The Review of Directive 95/46/EC and the Proposed General Data Protection Regulation (Legislaţia UE în materie de protecţie a datelor: revizuirea Directivei 95/46/CE şi propunerea de regulament general privind protecţia datelor), iulie 2013.
439. Institutul European din România. Protecţia datelor cu caracter personal. 24 p. Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Data_RON.pdf
440. Instrucţiunea privind modul de preluare la evidenţă şi păstrare temporară de către Direcţia gestionare bunuri confiscate a unor categorii de bunuri recunoscute drept corpuri delicte şi/sau de bunuri puse sub sechestru şi de restituire a acestora, aprobată prin Ordinul Serviciului Fiscal de Stat nr. 496 din 08.12.2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 68-76 din 02.03.2018, art. 342a. Disponibilă: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=126763&lang=ro
441. Instrucţiunea privind modul de ridicare, evidenţă, păstrare şi transmitere a corpurilor delicte, a obiectelor de preţ şi a altor bunuri de către organele de urmărire penală şi Procuratură în cadrul procesului penal, aprobate prin Ordinul comun al Procuraturii Generale, Ministerului Afacerilor Interne, Serviciului Vamal, Centrului Naţional Anticorup-

ţie, Serviciului Fiscal de Stat nr. 41/237/164-O/31/315 din 07.06.2021.
442. ISTĂRESCU, A-V. Dreptul la un remediu efectiv şi la un proces echitabil în jurisprudenţa actuală a Curţii de Justiţie a Uniunii Europene. Disponibil: https://www.universuljuridic.ro/dreptul-la-un-remediu-efectiv-si-la-un-proces-echitabil-jurisprudenta-actuala-curtii-de-justitie-uniunii-europene/2/
443. Încheierea CP CSJ din 08.11.2022, dos. nr. 1cs-366/22. Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=21862
444. Încheierea Judecătoriei Bălţi din 13.08.2018, dos.nr.14-109/2018.
445. Încheierea Judecătoriei Chişinău, sediul Centru, din 20.11.2019, emisă în dos. nr. 10-1516/19.
446. Încheierii Judecătoriei Străşeni în cauza penală dosarul nr. 1-45/15 din 15.09.2015.
447. JIDOVU, N. Dreptul la apărare al învinuitului şi inculpatului. Bucureşti: ROSETTI, 2004. 183 p. ISBN 973-8378-56-7
448. LANCRANJAN, Al. C. Încălcarea prezumţiei de nevinovăţie prin declaraţii oficiale ale reprezentanţilor statului. Coordonator lucrare: Mihai Selegean. Institutul national al magistraturii. Bucureşti. 2009, 28 p. Disponibil: https://media.hotnews.ro/media_server1/document-2011-03-9-8374414-0-prezumtia-nevinovatie-studiu-inm.pdf
449. LAZUR, I. et al. Ghid de bune practici jurnalistice. Mass-media şi prezumţia de nevinovăţie. Editat de: Consiliul de Presă din Republica Moldova, Chişinău, 2012. Disponibil: https://consiliuldepresa.md/upload/1-Ghid-prezumtia-ROM-1.pdf.
450. Legea cu privire la actele normative nr. 100 din 22.12.2007. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr. 7-17 art. 34.
451. Legea cu privire la activitatea Poliţiei şi statutul poliţistului nr. 320 din 27.12.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr. 42-47 art. 145
452. Legea cu privire la asistenţa juridică garantată de stat nr. 198 din 26.07.2007. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr. 157-160 art. 614. Disponibilă: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=132474&lang=ro#
453. Legea cu privire la autorizarea şi plata interpreţilor şi tra-

ducătorilor antrenaţi de Consiliul Superior al Magistraturii, de Ministerul Justiţiei, de organele procuraturii, organele de urmărire penală, instanţele judecătoreşti, de notari, avocaţi şi de executorii judecătoreşti nr. 264 din 11.12.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 57-58.

454. Legea cu privire la avocatură nr. 1260 din 19.07.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr. 159 art. 582. Disponibilă: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=129643&lang=ro#
455. Legea cu privire la funcţionarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova nr. 234 din 16.12.2020. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2020, nr. 353-357, art. 274, abrogată prin Legea nr. 95 din 14.04.22. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2022, nr. 151-157, art.269; în vigoare 20.06.22.
456. Legea cu privire la prevenirea şi combaterea violenţei în familie nr. 45 din 01.03.2007. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr. 55-56 art. 178.
457. Legea cu privire la Sistemul informaţional integrat automatizat de evidenţă a infracţiunilor, a cauzelor penale şi a persoanelor care au săvârşit infracţiuni nr. 216 din 29.05.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 170-172 art. 695.
458. Legea pentru implementarea considerentelor unor hotărâri ale Curţii Constituţionale nr. 52 din 16.03.2023. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2023, nr. 97-99 art. 150.
459. Legea pentru modificarea şi completarea Codului de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122-XV din 14 martie 2003; nr. 66 din 5 aprilie 2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr. 155-159 art. 510.
460. Legea pentru modificarea unor acte normative (asigurarea drepturilor victimelor în cazul infracţiunilor privind viaţa sexuală şi violenţa în familie) nr. 316 din 17-11-2022 În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2022, nr. 394-400 art. 737.
461. Legea pentru modificarea unor acte normative (modificarea cadrului normativ conex reformei Curţii Supreme de Justiţie) nr. 246 din 31.07.2023. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2023, nr. 318-321 art. 570.
462. Legea pentru modificarea unor acte normative (modificarea Codului de procedură penală şi a Codului contravenţional) nr. 245 din 31.07.2023. În: Monitorul Oficial al Republicii

Moldova, 2023, nr. 325-327 art. 579.
463. Legea pentru modificarea unor acte normative nr. 178 din 11.11.2021. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2021, nr. 280-284 art.386.
464. Legea pentru modificarea unor acte normative nr. 188 din 11.09.2020. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2020, nr. 259-266 art. 557.
465. Legea pentru modificarea unor acte normative nr. 83 din 14.04.2023. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2023, nr. 154 art. 240.
466. Legea pentru modificarea unor acte normative nr. 9 din 02.02.2023. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2023, nr. 53-56 art. 98.
467. Legea privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acţiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii şi ale instanţelor judecătoreşti nr. 1545-XIII din 25 februarie 1998. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1998, nr. 50-51 art. 359.
468. Legea privind organizarea judecătorească nr. 514 din 06.07.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr. 58 art. 641. Republicată în temeiul art. VIII alin. (9) al Legii nr. 153 din 5 iulie 2012 – Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr. 185, art. 620.
469. Legea privind protecţia datelor cu caracter personal nr. 133 din 08.07.2011. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2011, nr. 170-175 art. 492.
470. Legea privind statutul ofiţerului de urmărire penală nr. 333 din 10.11.2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2006, nr. 195-198 art. 918.
471. LICHII, B. Urmărirea penală (Studiu comparat). Chişinău. Ed. „Garuda Art". 2002. 166 p. ISBN 9975-7588-7-7.
472. LUPU, M. Inflaţia de interpretări ale principiului ne bis in idem. În: Revista Institutului Naţional al Justiţiei, 2020, nr. 2. pp. 22-25. ISSN 1857-2405.
473. MAGHERESCU, D. Învinuirea şi modificarea învinuirii. În: Revista Naţională de Drept, nr. 8, 2004. p. 36-40. ISSN: 1811-0770.
474. Manual de legislaţie europeană privind protecţia datelor. Ediţia 2018. Agenţia pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene şi Consiliul Europei, 2020, 442 p. Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_data_protection_RON.pdf

475. MATEUȚ, G. Procedură penală (Parte generală). Vol. II. Iași: „Chemarea”. 1997.
476. MATEUȚ, Gh. Procedura penală. Partea generală. București: „Universul Juridic”, 2019. 1200 p. ISBN 978-606-39-0393-9.
477. MĂRGINEANU, I. Noţiunea de sistem al principiilor procedurii penale. În: SYMPOSIA PROFESSORUM, Seria DREPT. Sesiune ştiinţifică, 4–5 mai, ULIM, Chişinău, 2001.
478. MĂRGINEANU, I. Principiile justiţiei penale în Republica Moldova. Exegeză comparativă de drept procesual penal. Monografie. Chişinău, 2006. ISBN 978-9975-9747-2-1.
479. MĂRGINEANU, I. Reflecţii asupra clasificării principiilor folosite în procedura penală. În: „Avocatul Poporului”, nr. 9–10, Chişinău, 2000.
480. MCBRIDE, J. Drepturile omului şi procedura penală. Jurisprudenţa Curţii Europene a Drepturilor Omului. Consiliul Europei, Ediţia a 2-a, octombrie 2019. 560 p. Disponibil: https://rm.coe.int/drepturile-omului-si-procedura-penala-jurisprudenta-cedo/1680a54c69
481. MICU, B. [et al.] Procedură penală. București: Editura „Hamangiu”, 2022. 850 p. ISBN: 978-606-27-2134-3
482. MICU, B., SLĂVOIU, R. Procedură penală. Curs pentru admiterea în magistratură şi avocatură. Teste-grilă,.Ediţia a 4-a. București: Editura „Hamangiu”, 2019. 645 p. ISBN/ ISSN: 978-606-27-1379-9.
483. MIHOCI, V. Obligaţiile organelor judiciare în procesul penal românesc privind acordarea asistenţei juridice învinuitului sau inculpatului: În: Revista Naţională de Drept, 2005, nr. 1. ISSN 1811-0770.
484. Ministerul Justiţiei al Republicii Moldova, Agent Guvernamental. Studiu privind respectarea Articolului 5 din Convenţia pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale de către Republica Moldova. Chişinău, 2018. Disponibil: https://www.justice.gov.md/public/files/agent_guvernamental/A5_MDA.pdf
485. MIRCOS, A., RUSSU, S. Investigaţiile financiare paralele – proces indispensabil la investigarea şi contracararea infracţiunilor generatoare de venituri ilicite. În: Revista Procuraturii Republicii Moldova, nr.2/2019. Chişinău, pp. 36-48. ISSN 2587-3601.
486. MUNTEAN, V. Temeiurile de reparare a prejudiciilor cauzate prin erori judiciare şi de urmărire penală. În: Revista

Institutului Naţional de Justiţie. 2017, nr. 4 (43) Chişinău. pp. 15-23. ISSN 1857-2405.
487. NEAGU, I. Tratat de procedură penală, Bucureşti: Editura PRO, 1997. 732 p. ISBN 973-97447-9-6.
488. NEAGU, I., DAMASCHIN, M. Tratat de procedură penală, Partea generală. Ediţia a 3-a, revizuită şi adăugită. Bucureşti: Editura „Universul Juridic", 2020. 790 p. ISBN 978-606-39-0600-8.
489. NEAGU, I., DAMASCHIN, M. Tratat de procedură penală. Partea generală. Bucureşti: Editura „Universul Juridic", 2014. 750 p. ISBN 978-606-673-376-2.
490. NEAGU, I., DAMASCHIN, M. Tratat de procedură penală. Partea generală. Ediţia a 2-a. Bucureşti: Editura „Universul Juridic", 2018. 760 p. ISBN 978-606-673-577-3.
491. NEGRU, A. I. Administrarea şi aprecierea probelor în procesul penal. Editura „Universul Juridic", Bucureşti, 2022, 530 p. ISBN 978-606-39-0827-9.
492. Ordinul comun al Procuraturii Generale, Ministerului Afacerilor Interne, Serviciului Vamal, Centrului Naţional Anticorupţie, Serviciului Fiscal de Stat nr. 41/237/164-O/31/315 din 07.06.2021 cu privire la aprobarea Instrucţiunii privind modul de ridicare, evidenţă, păstrare şi transmitere a corpurilor delicte, a obiectelor de preţ şi a altor bunuri de către organele de urmărire penală şi Procuratură în cadrul procesului penal.
493. Ordinul şefului Inspectoratului General al Poliţiei nr. 129 din 27.04.2020 cu privire la aprobarea Procedurilor Standard de Operare privind reţinerea, escortarea, transportarea şi plasarea persoanei reţinute în Izolatorul de detenţie preventivă al Poliţiei.
494. OSOIANU, T. et al. Drept procesual penal. Partea generală. Chişinău. 2009. 455 p. ISBN 978-9975-935-12-8.
495. OSOIANU, T., OSTAVCIUC, D. Controlul judiciar al urmăririi penale. Chişinău: Editura „Cartea Militară", 2021. 200 p. ISBN ISBN 978-9975-135-51-1.
496. OSOIANU, T., OSTAVCIUC, D. Efectuarea acţiunilor procesuale la faza urmăririi penale în conformitate cu prevederile legislaţiei procesuale penale a Republicii Moldova. În: Anale ştiinţifice ale Academiei „Ştefan cel Mare" a MAI al RM: ştiinţe juridice. 2021, nr. 14, pp. 8-28. ISSN 1857-0976.
497. OSOIANU, T., OSTAVCIUC, D. Respectarea termenului rezonabil al urmăririi penale – standardele CEDO şi regle-

mentările naţionale. În: Anale ştiinţifice ale Academiei „Ştefan cel Mare" a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova. Ştiinţe Juridice. Chişinău. 2020. Ediţia nr. 11, pp. 86-102, ISBN 978-9975-121-65-1.

498. OSOIANU, T., OSTAVCIUC, D. Urmărirea penală. Curs universitar. Chişinău: Ed. „Cartea Militară", 2021. 494 p. ISBN 978-9975-157-58-2.
499. OSOIANU, T., OSTAVCIUC, D. Urmărirea penală. Monografie, București: Editura „Pro Universitaria", 2023. 410 p. 978-606-26-1715-8.
500. OSOIANU, T., VIDAICU, M. Reţinerea persoanei de către poliţie. Concluziile unei cercetări. Chişinău: Ed. „Cartier Juridic", 2015. 184 p. ISBN 978-9975-86-069-7.
501. OSTAVCIUC, D. Aspecte procesual-penale şi tactici criminalistice privind cercetarea traficului de copii. Teză de doctor în drept. Chişinău, 2015. 216 p. Disponibilă: http://www.cnaa.md/files/theses/2015/22551/dinu_ostavciuc_thesis.pdf
502. OSTAVCIUC, D. Sesizarea organului de urmărire penală. Chişinău: Ed. „Cartea Militară", 2020. 206 p. ISBN 978-9975-3366-5-9.
503. OSTAVCIUC, D., OSOIANU, T. Procedura de examinare a cererilor de accelerare a urmăririi penale în conformitate cu prevederile Codului de procedură penală al Republicii Moldova – analiza legislaţiei, doctrinei şi jurisprudenţei. În: Anale ştiinţifice ale Academiei „Ştefan cel Mare" a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova. Ştiinţe Juridice. Chişinău. 2021, Ediţia nr. 14. pp. 118-133; ISSN 1857-0976.
504. Pactul Internaţional cu privire la Drepturile Civile şi Politice, adoptat şi deschis spre semnare de Adunarea generală a Naţiunilor Unite la 16 decembrie 1966. Intrat în vigoare la 23 martie 1967, cf. art.49, pentru dispoziţiile cu excepţia celor de la art.41; la 28 martie pentru dispoziţiile de la art.41. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115567&lang=ro
505. Pactul Internaţional nr. 19 din 16.12.1966 cu privire la drepturile economice, sociale şi culturale. Adoptat şi deschis spre semnare de Adunarea generală a Naţiunilor Unite la 16 septembrie 1996 prin Rezoluţia 2200 A (XXI). Intrat în vigoare la 3 ianuarie 1967, art. 27.
506. Pactul Internaţional nr.31 din 16.12.1966 cu privire la drepturile civile şi politice, adoptat şi deschis spre semnare de

Adunarea generală a Naţiunilor Unite la 16 decembrie 1966. Intrat în vigoare la 23 martie 1967, cf. art.49, pentru dispoziţiile cu excepţia celor de la art.41; la 28 martie pentru dispoziţiile de la art.41. Ratificat prin Hotărârea Parlamentului nr.217-XII din 28.07.90, în vigoare pentru RM din 25.02.1993. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115567&lang=ro

507. PĂVĂLEANU, V. Drept procesual penal. Partea generală, Bucureşti: Editura „Lumina Lex", 2001. 520 p.
508. PĂVĂLEANU, V. Drept procesual-penal. Partea generală. Bucureşti: Editura „Lumina Lex", 2000.
509. PINTEA, Al. [et al.] Urmărirea penală. Aspecte teoretice şi practice. Ediţia a II-a, revăzută şi adăugită. Bucureşti. 2020. 600 p. ISBN: 978-606-39-0607-7.
510. POALELUNGI M. et al. Convenţia Europeană a Drepturilor Omului. Comentariu asupra hotărârilor Curţii Europene a Drepturilor Omului versus Republica Moldova. Concluzii şi recomandări. Chişinău, 2017, 576 p. ISBN 978-9975-53-828-2.
511. POP, T. Drept procesual penal, vol. I. Partea introductivă. Cluj: Tipografia Naţională S.A., Colecţia CULTURA JURIDICĂ, coordonată de Prof.univ.dr. Mircea Dan Bob. Exemplarul 067, editat de „Universul Juridic", Bucureşti , 2019, 368 p.
512. POP, T. Drept procesual penal, vol. IV. Partea specială. Cluj: Tipografia Naţională S.A., 1948. 728 p.
513. PREDESCU, S.A. Avertismentul Miranda – Cum a ajuns conceptul preluat din dreptul american să fie indispensabil procedurilor penale din orice stat de drept. Disponibil: https://www.juridice.ro/602377/avertismentul-miranda-cum-a-ajuns-conceptul-preluat-din-dreptul-american-sa-fie-indispensabil-procedurilor-penale-din-orice-stat-de-drept.html#comments
514. PRISAC, Al. Comentariul Codului de procedură civilă al Republicii Moldova. Chişinău. Editura „Cartea Juridică". 2019. 1316 p. ISBN: 978-9975-139-79-3.
515. Recomandarea nr. 39 cu privire la procedura încasării cheltuielilor judiciare, la soluţionarea acţiunii civile, în procesul penal Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_rec_csj.php?id=61
516. Recomandarea nr. 71 a CSJ cu privire la judecarea recursului împotriva încheierilor adoptate în ordinea prevăzută de art. 313 CPP.

517. Regulamentul (UE) 2016/679 al Parlamentului European şi al Consiliului din 27.04.2016 privind protecţia persoanelor fizice în ceea ce priveşte prelucrarea datelor cu caracter personal şi privind libera circulaţie a acestor date şi de abrogare a Directivei 95/46/CE (Regulamentul general privind protecţia datelor). Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32016R0679#ntr1-L_2016119RO.01000101-E0001
518. Regulamentul (UE) 2018/1725 al Parlamentului European şi al Consiliului din 23.10.2018 privind protecţia persoanelor fizice în ceea ce priveşte prelucrarea datelor cu caracter personal de către instituţiile, organele, oficiile şi agenţiile Uniunii şi privind libera circulaţie a acestor date şi de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 45/2001 şi a Deciziei nr. 1247/2002/CE. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018R1725&from=ro
519. ROAGNA, I. Protejarea dreptului la respectarea vieţii private şi de familie în cadrul Convenţiei Europene a Drepturilor Omului. Manualele Consiliului Europei pentru Drepturile Omului, Consiliul Europei. Strasbourg, 2012. 172 p. Disponibil: https://rm.coe.int/16806f15c5
520. SĂVOIU, A., BASARABESCU CĂPĂTÎNĂ, C. Dreptul la viaţă privată. În Analele Universităţii „Constantin Brâncuşi" din Târgu Jiu, Seria Ştiinţe Juridice, Nr. 1/2013, pp. 89-96. [citat: 23.09.2022] Disponibil: https://www.utgjiu.ro/revista/jur/pdf/2013-01/6_ALINA_SAVOIU.pdf
521. SĂVOIU, A., CĂPĂTÎNĂ BASARABESCU, C., Dreptul la viaţă privată. În: Analele Universităţii „Constantin Brâncuşi" din Târgu Jiu, Seria Ştiinţe Juridice, Nr. 1/2013. pp. 89-96. ISSN 1844-7015.
522. SEDLEȚCHI, I., MILUȘEV, D. Unele consideraţii cu privire la raportul dintre condiţiile generale ale judecării cauzei şi principiile procesului penal. În: Vector European. Ştiinţe juridice. 2018, nr. 2, pp. 5-9. ISSN 2345-1106.
523. Sentinţa Judecătoriei Chişinău, sediul Buiucani, din 30. 07. 2018, p.70., dos. nr. 1- 326/2018.
524. Sentinţa Judecătoriei Chişinău, sediul Ciocana (pronunţată în sediul Rîşcani), din 17.05.2019, emisă în Dosarul nr. 1-275/2018. Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/451394e2-917c-e911-80d7-0050568b021b
525. SOLTAN, V. Limita dintre dreptul la viaţa privată şi interesul

public observată prin prisma jurisprudenței CEDO. Disponibil: https://www.juridice.ro/455745/limita-dintre-dreptul-la-viata-privata-si-interesul-public-observata-prin-prisma-jurisprudentei-cedo.html
526. ȘTERBEȚ, V [et.al.] Ghidul judecătorului de instrucție. Chișinău: Ed. „Cartier". 2007. 664 p. ISBN 978-9975-79-452-7.
527. THEODORU, Gr. Tratat de drept procesual penal. Ediția a III-a. București: Ed. „Hamangiu", 2013. 896 p. ISBN 978-606-522-441-4.
528. THEODORU, Gr., CHIȘ I.P. Tratat de Drept procesual penal. Ediția a 4-a. Editura „Hamangiu", 2020, 1192 p. ISBN: 978-606-27-1671-4.
529. Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, încheiat la Roma la 25.03.1957, modificat prin Tratatul de la Lisabona, semnat la Lisabona la 13.12.2007. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:12007L/TXT.
530. Tratatul privind Uniunea Europeană, încheiat la Maastricht la 07.02.1992. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e-6da6.0001.02/DOC_1&format=PDF
531. UDROIU, M. [et al.] Codul de procedură. Comentariu pe articole, ediția a II-a. București: C.H. Beck, 2017. 2600 p. ISBN 978-606-18-0672-0.
532. UDROIU, M. Procedură penală. Partea generală, Sinteze și Grile. Ediția a 6-a, revizuită și adăugită. Volumele I și II. București: Editura C.H. Beck, 2019. 1269 p. ISBN 978-606-18-0878-6
533. UDROIU, M. Sinteze de Procedură penală. Partea generală. Ediția 2. Volumele I și II. București: Editura C.H. Beck, 2021. 1488 p. ISBN 978-606-18-1083-3.
534. UDROIU, M., OVIDIU P. Protectia europeana a drepturilor omului si procesul penal roman. Tratat. București: Ed. All Beck, 208. 1050 p. ISBN 978-973-115-359-9.
535. VIZDOAGĂ, T., BODEAN, V. Evoluția instituției de reluare a urmăririi penale. În: Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale), 2019, nr. 3(123), pp. 94-97. ISSN 1814-3199.
536. VIZDOAGĂ, T., BODEAN, V. Reluarea urmăririi penale după dispariția temeiurilor de suspendare. În: Revista Institutului Național al Justiției, 2020, nr. 4(55), pp. 28-34. ISSN 1857-2405.
537. VIZDOAGĂ, T., EȘANU A. Dreptul apărării de a solicita ex-

plicarea învinuirii (acuzării) la faza urmăririi penale. În: Revista Institutului Naţional al Justiţiei. 2021, nr. 4(59), pp. 7-14. ISSN 1857-2405.
538. VOLONCIU, N. et al. Noul Cod de procedură penală comentat. Ed.a 2-a, revizuită. Bucureşti: Editura „Hamangiu", 2015. 1560 p. ISBN/ISSN: 978-606-27-0312-7.
539. VOLONCIU, N. Procedură penală. Partea specială. Vol. II, ediţia a II-a, revizuită şi adăugită. Bucureşti. 1996. 511 p. ISBN 973-9131-01-8.
540. VOLONCIU, N. Tratat de procedură penală. Partea generală. Volumul I. Editura „Paidea", Bucureşti, 1996.
541. WESTIN, A., Privacy and Freedom, 1968, New Zork, USA: Atheneum, citat de Alina Săvoiu, Cătălin Căpătînă Basarabescu, Dreptul la viaţă privată, în Analele Universităţii „Constantin Brâncuşi" din Târgu Jiu, Seria Ştiinţe Juridice, Nr. 1/2013, 90 p. [citat: 26.07.2022]. Disponibil: file:///C:/Users/user/Downloads/6_ALINA_SAVOIU.pdf.
542. ZAMFIR, V. Instituţia învinuirii în procesul penal. Teză de doctor în drept. Specialitatea ştiinţifică: 554.03 - Drept procesual penal. Chişinău, 2018 [citiat: 19.05.2022]. Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2018/53319/vasile_zamfir_thesis.pdf
543. ZAMPERI, Al. Aspecte controversate privind nulităţile în procesul penal: nulităţile absolute, nulităţile relative, sancţiunea excluderii probelor: comentarii şi jurisprudenţă. Bucureşti: Editura „Hamangiu", 2021. 245 p. ISBN 978-606-27-1744-5.
544. ZLATI, G. Privilegiul contra autoincriminării şi criptografia. În: Penalmente/Relevantm, nr. 1, 2016, ianuarie-iunie, anul I. Editura „Solomon". 112 p. ISSN: 2501-1367.
545. АНДРЕЕВА, О., НАЗАРОВ, А. и др. Уголовный процесс: учебник для бакалавриата юридических вузов. Ростов на Дону: «Феникс», 2015. 445 p. ISBN 978-222-24652-8.
546. БАГМЕТ, А., ГЕЛЬДИБАЕВ, М. Уголовный процесс. Московская академия Следственного комитета Российской Федерации, 4-е изд., Москва, 2021. 911 p. ISBN 978-5-238-03250-4.
547. БАЖАНОВ, С. О мерах принуждения в уголовно-процессуальном законодательстве, В: «Законность», 1996, № 3. p.32—34.
548. БОРЗОВ, В. «Удар милосердия» по институту народных заседателей. В: «Российская Юстиция», 2002, № 9. 46-

47 p. ISSN 0131-6761.
549. БРЫЛЯКОВ, С. КАБАНОВА, Ж. Уголовный процесс. Общая часть: учебное пособие. Новокузнецк: ФКОУ ВПО Кузбасский институт ФСИН России. 2013. 144 p. УДК 343.13, ББК 67.410.2, Б 87.
550. БЫКОВ, В. Новый закон о разумном сроке уголовного судопроизводства. В: «Законность», 2010, № 11. p.23-29. ISSN 0869-4486
551. ГРИНЕНКО, А. Уголовный процесс: учебник для бакалавров. Москва: Издательство «Юрайт», 2012. 361 p. ISBN 978-5-534-16310-0.
552. ЕПИХИН, А. Безопасность личности как принцип уголовного процесса. В: «Российский следователь», 2002, № 4. p. 13-17. ISSN: 1812-3783.
553. ЕПИХИН, А. Институт безопасности участников уголовного процесса: сравнительный анализ законодательства зарубежных стран. В: Актуальные проблемы экономики и права, 2008, № 1 (5). p. 139–145. ISSN 1993-047X.
554. ЕПИХИН, А. Судебный контроль прогрессивный принцип. În: «Российская юстиция», 1995, № 2. p.39-40. ISSN: 0131-6761.
555. ЕПИХИН, А., МИШИН А. Ограничение гласности предварительного расследования как гарантия производства по уголовному делую В: Сборнике: Управленческие аспекты развития Северных территорий России. Всероссийская научная конференция, Коми республиканская академия государственной службы и управления, 20–23.11.2015. p. 71-75. ISBN 978-5-93206-327-9 (ч.1), ISBN 978-5-93206-326-2.
556. КАДЫШЕВА, Т., ШИРИНСКИЙ С. Расширить права потерпевшего. В: «Российская юстиция», 1998, № 1. p.32-39 ISSN 0131-6761.
557. КИСЕЕВ, Н. Уголовный процесс: Учебник для студентов юридических факультетов. Монография. Кишинев, 2006. 1176 p. ISBN 978-9975-9747-0-7.
558. ЛЕБЕДЕВ, В. Уголовно-процессуальное право: учебник. Москва: Издательство «Юрайт», 2014. 1060 p. ISBN 978-5-9916-3784-8.
559. МАРТЫНЧИК, Е. Уголовная юстиция в Республике Молдова: понятие, структура, конституционные основы деятельности. În: Statul, Societatea, Omul: realizări şi probleme ale tranziţiei. Materialele Conferinţei Ştiinţifice organizată

de Institutul de Filosofie, Sociologie şi Drept al Academiei de Ştiinţe a Moldovei, Chişinău, 09 decembrie 1998.
560. НИКОЛАЙЧИК, В. Уголовный процесс США. Москва: «Наука», 1981. 224 p.
561. ОБРАЗЦОВ, А. От разумных сроков в уголовном процессе к принципу разумности. В: «Российский следователь», 2011, № 16. 32-33 p. ISSN: 1812-3783.
562. ПРОКОФЬЕВА, С. Гуманистические начала уголовного судопроизводства: дис. ... канд. Юрид. Наук. СПб., 1999, 229 p., diponibil: https://www.dissercat.com/content/gumanisticheskie-nachala-ugolovnogo-sudoproizvodstva
563. РУСМАН, Г., ДАРОВСКИХ С. Принципы уголовного процесса. Монография. Москва: «Проспект», 2022. 336 p. ISBN 978-5-392-36246-2.
564. СМИРНОВ, А., КАЛИНОВСКИЙ К. Уголовный процесс: авторский курс [учебное пособие]. Москва: «Эксмо», 2022. 368 p. ISBN 978-5-04-122498-1.
565. СМОЛИН, А. Разумный срок уголовного судопроизводства – проявление принципа процессуальной экономии. В: «Российский следователь», 2010, № 19. 9-11 ISSN: 1812-3783.
566. ТАРНАВСКИЙ, О. Определение понятия принципа уголовного судопроизводства. В: Вестник ЮУрГУ. Серия: Право. 2012. №20 (279) С.75-77.
567. ISSN 2305-9052.
568. ТЕРТЫШНИК, В. Концептуальная модель системы принципов уголовного процесса. В: Revista Naţională de Drept, 2001, № 3, 75-78 p. ISSN 1811-0770.
569. УИМШИР, А. Уголовный процесс (перевод с английского). Москва: Государственное издательство иностранной литературы, 1947. 504 p.
570. ШАТАЛОВ, А. Уголовно-процессуальное право Российской Федерации, Учебный курс, Том I, Общие положения, Издательский дом МПА-ПРЕСС, Москва: Великий Новгород, 2012. 945 p. ISBN 978-5-7205-09-33-3.
571. ШАТАЛОВ, А., КРЫМОВ, А. Уголовно-процессуальное право Российской Федерации. Национальный исследовательский университет Высшая школа экономики Академия ФСИН России, Москва, 2020. 639 p. ISBN 978-5-238-02935-1.
572. ЯКУПОВ Р. Уголовный процесс. Учебник для Вузов. Москва: «Зерцало», 1998. 448 p.

Dinu OSTAVCIUC Tudor OSOIANU

RESPECTAREA DREPTURILOR OMULUI ÎN CADRUL URMĂRIRII PENALE - NORMATIVUL PROCESUAL PENAL NAȚIONAL, STANDARDELE EUROPENE ȘI INTERNAȚIONALE

Monografie

Culegere și paginare computerizată.
Bun de tipar 23.04.2025.
Formatul 70x100/16. Tipar offset.
Coli conv. de tipar 33.60. Coli de autor 28.73.

Tiparul executat la „PRINT-CARO" SRL
mun. Chișinău, str. Astronom Nicolae Donici,14,
MD-2049, Republica Moldova